

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΛΑΖΑΡΟΥ

ΙΣΤΟΡΙΑ
ΤΩΝ
ΝΕΩΤΑΤΩΝ ΧΡΟΝΩΝ

ΑΠΟ ΤΗΣ ΣΥΝΘΗΚΗΣ ΤΗΣ ΒΙΕΝΝΗΣ (1815)
ΜΕΧΡΙ ΤΩΝ ΗΜΕΡΩΝ ΜΑΣ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ 1956

Δ. Διευκ.

42143

12-6-2007

~~_____~~
~~_____~~
~~_____~~
~~_____~~

Διατριβή

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΝΕΩΤΑΤΩΝ ΧΡΟΝΩΝ

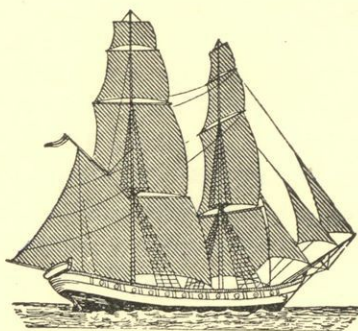

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΛΑΖΑΡΟΥ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΝΕΩΤΑΤΩΝ ΧΡΟΝΩΝ

ΑΠΟ ΤΗΣ ΣΥΝΘΗΚΗΣ ΤΗΣ ΒΙΕΝΝΗΣ (1815)
ΜΕΧΡΙ ΤΩΝ ΗΜΕΡΩΝ ΜΑΣ

ΔΙΑ ΤΗΝ ΣΤ' ΤΑΞΙΝ ΤΩΝ ΓΥΜΝΑΣΙΩΝ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ 1956

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΚΟ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ
ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τοὺς χρόνους ἀπὸ τῆς Συνθήκης τῆς Βιέννης (1815) μέχρι τῶν ἡμερῶν μας ὀνομάζομεν Νεωτάτην ἢ Σύγχρονον Ἱστορίαν. Τὴν ἐποχὴν αὐτὴν διαιροῦμεν εἰς 4 μεγάλας περιόδους, τὰς ἐξῆ :

1) Ἀπὸ τῆς Συνθήκης τῆς Βιέννης μέχρι τῶν ἐπαναστάσεων τῶν μέσων τοῦ 19ου αἰῶνος (1815 - 1848). Ἀφοῦ δηλαδὴ ἔπεσεν ὁ Ναπολέων καὶ ἐξέπνευσεν ἡ Γαλλικὴ Ἐπανάστασις, ἐπεκράτησαν εἰς τὴν Εὐρώπην οἱ συντηρητικοί, οἱ ὅποιοι ἐκυβέρνησαν αὐτὴν μὲ τρόπον ἀπολυταρχικόν. Οἱ λαοὶ ὅμως εἶχον ποτισθῇ ἀπὸ τὰς ιδέας τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως, ἐπεθύμουν νὰ ἐφαρμοσθῶν αὐταὶ εἰς τὴν διοίκησιν τῶν κρατῶν καὶ ἐξεδήλωσαν ζωηράν ἀντίδρασιν κατὰ τῆς ἀπολυταρχίας. Διὰ τοῦτο εἰς πολλὰ σημεῖα τῆς Εὐρώπης προεκλήθησαν ἐξεγέρσεις. Οἱ συντηρητικοὶ προσεπάθησαν νὰ καταπνίξουν τὰς λαϊκὰς ἐξεγέρσεις.

2) Ἀπὸ τῶν ἐπαναστάσεων τῶν μέσων τοῦ 19ου αἰῶνος μέχρι τοῦ Γαλλογερμανικοῦ πολέμου (1848 - 1870). Κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν πραγματοποιεῖται ἡ ἐθνικὴ ἀποκατάστασις τῶν λαῶν, ιδίως τῆς Ἰταλίας καὶ Γερμανίας.

3) Ἀπὸ τοῦ Γαλλογερμανικοῦ πολέμου μέχρι τοῦ Μεγάλου Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου (1870 - 1914). Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1870 τὰ κράτη ἤρχισαν νὰ ἐμπνέωνται ἀπὸ κατακτητικὰς διαθέσεις καὶ προσεπάθησαν νὰ δημιουργήσουν μεγάλα κράτη, ιδίως ἔξω τῆς Εὐρώπης. Τοῦτο ὠνόμασαν Νέον Ἱμπεριαλισμόν.

4) Ἀπὸ τοῦ Μεγάλου Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου μέχρι σήμερον (1914 - σήμερον). Αἱ κατακτητικαὶ αὐταὶ διαθέσεις, προεκάλεσαν ἀντιθέσεις μεταξὺ τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, αἱ ὁποῖαι κατέληξαν εἰς τὸν μέγαν πόλεμον τοῦ 1914 - 1918, ὁ ὅποιος ἔλαβε χαρακτῆρα Παγκοσμίου πολέμου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'

Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗΝ ΜΕΤΑ ΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟΝ ΤΗΣ ΒΙΕΝΝΗΣ

ΑΝΤΙΔΡΑΣΙΣ — ΦΙΛΕΛΕΥΘΕΡΑ ΚΙΝΗΣΙΣ

1 Η καταστροφή τοῦ Μ. Ναπολέοντος εἰς τὸ Βατερλό ἐσήμαινε τὴν ἥτταν τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως. Οἱ ἐχθροὶ τῶν νέων ἰδεῶν, τὰς ὁποίας εἶχε κηρύξει ἡ Γαλλικὴ Ἐπαναστάσις, ὁ παλαιὸς δηλαδὴ κόσμος, ἐπεκράτησαν καὶ ἐτακτοποίησαν τὰ πράγματα τῆς Εὐρώπης σύμφωνα μὲ τὰς παλαιάς, τὰς προεπαναστατικὰς ἀρχάς. Αἱ νικητρίαι Δυνάμεις, Ρωσσία, Αὐστρία, Ἀγγλία καὶ Πρωσσία, δὲν ἔλαβον ὑπ' ὄψιν τὰς γεωγραφικὰς συνθήκας καὶ τοὺς ἐθνικοὺς πόθους τῶν λαῶν. Διετήρησαν τὰς ξένας ἐθνότητας, τὰς ὁποίας εἶχον εἰς τὸ ἔδαφός των, καὶ προσήρτησαν καὶ ἄλλας, ἐνῶ δύο μεγάλους λαοὺς, τοὺς Γερμανοὺς καὶ Ἰταλοὺς, τοὺς ἄφησαν διεσπασμένους εἰς μικρὰ κρατίδια, ἀνεξάρτητα ἀπ' ἀλλήλων, ὅπως καὶ πρὶν.

Αἱ κυβερνήσεις τῶν κρατῶν ἦσαν ἀπολυταρχικαὶ καὶ διὰ τὰ νὰ διατηρήσουν τὸ καθεστὼς αὐτό, μετεχειρίσθησαν βίαν καὶ τρομοκρατίαν, ἐπάταξαν πᾶσαν φιλελευθέραν ἐκδήλωσιν τῶν λαῶν καὶ γενικῶς ἐφρόντισαν νὰ ἐξαλείψουν πᾶν ἔχνος τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως. Τὸν πόλεμον αὐτὸν κατὰ παντός, τὸν ὁποῖον προήρχειτο ἀπὸ τὴν ἐπανάστασιν, ὀνομάζουν εἰς τὴν ἱστορίαν Ἀντίδρασις. Κύρια στηρίγματα τῆς Ἀντιδράσεως ἦσαν αἱ κυβερνήσεις τῆς Ρωσίας, Αὐστρίας καὶ Πρωσσίας. Ἀλλὰ καὶ ἡ Ἀγγλία, τὴν ὁποίαν κατὰ τὰ ἔτη ἐκεῖνα ἐκυβέρνηα τὸ κόμμα τῶν Τόρις, καθὼς καὶ ἡ Γαλλία, συνέπραττον προθύμως μὲ τὰς ἄλλας ἀπολυταρχικὰς Δυνάμεις.

Αἱ ἰδέαι ὅμως τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως δὲν εἶχον σβῆσει. Οἱ λαοὶ παντοῦ ἐζήτουν ἐλευθερίας προσωπικὰς καὶ συνταγματικὰ πολιτεύματα, ἐπὶ πλέον δὲ οἱ ἀλύτρωτοι λαοὶ τὴν ἐθνικὴν ἀνεξαρτησίαν των, ὅπως οἱ Πολωνοί, οἱ Βέλγοι, οἱ Βαλκανικοὶ λαοὶ κτλ. Ὅσαι πάλιν χῶραι ἦσαν διεσπραμέναι εἰς μικρὰ κρατίδια, ὅπως ἡ

Γερμανία καὶ ἡ Ἰταλία, ἀπῆλθον ἐθνικὴν ἐνότητα καὶ συνταγματικὸν πολίτευμα. Τὴν κίνησιν αὐτὴν τῶν λαῶν ὠνόμασαν Φιλελευθέρων κίνησιν.

ΑΙ ΣΥΜΜΑΧΙΑΙ

Οἱ κυβερνῆται καὶ οἱ διπλωμάται τῶν ἀπολυταρχικῶν Δυνάμεων, διὰ νὰ ἐπιβάλλουν τὴν ἐξουσίαν των εἰς τοὺς λαοὺς καὶ νὰ καταπνίγουν τὰς ἐξεγέρσεις αὐτῶν, συνηνώθησαν εἰς δύο συμμαχίας, τὴν λεγομένην Ἱερὰν Συμμαχίαν καὶ τὴν Πενταπλῆν.

Ἡ Ἱερὰ Συμμαχία ἐγινε κυρίως διὰ τῆς πρωτοβουλίας τοῦ τσάρου τῆς Ρωσίας Ἀλεξάνδρου Α΄, ὁ ὁποῖος ἐπίστευεν ὅτι ἦτον δυνατόν νὰ ἐναρμονίσῃ τὰ κυριαρχικὰ δικαιώματα τῶν ἡγεμόνων πρὸς τὸν πόθον τῶν λαῶν νὰ ἀποκτήσουν ἰσότητα καὶ δικαιοσύνην. Τοῦτο ἐφαντάσθη ὅτι ἦτο δυνατόν νὰ ἐπιτύχῃ, ἂν κατῴρθωνε νὰ ἐνώσῃ ἄρχοντας καὶ ἀρχομένους εἰς ἀδελφικὴν συμβίωσιν ὑπὸ τὸ πνεῦμα τοῦ Χριστιανισμοῦ, καὶ συνέταξεν ὁ ἴδιος τὸ κείμενον τῆς Συμμαχίας. Ἀλλ' ἡ Ἱερὰ Συμμαχία δὲν ἀπέκτησε ποτὲ τὴν σπουδαιότητα, τὴν ὁποίαν ἀπέδωσαν εἰς αὐτὴν βραδύτερον.

Σημαντικώτερα ἦτο ἡ Πενταπλῆ Συμμαχία, διὰ τῆς ὁποίας αἱ νικητρίαι Δυνάμεις, Ρωσία, Αὐστρία, Πρωσσία καὶ Ἀγγλία, εἰς τὰς ὁποίας προσετέθη καὶ ἡ Γαλλία, συνηνώθησαν εἰς συμμαχίαν καὶ ἀνέλαβον νὰ ρυθμίσουν κατὰ τοιοῦτον τρόπον τὰ πράγματα τῆς Εὐρώπης, ὥστε νὰ διατηρήσουν τὰ κεκτημένα καὶ νὰ καταπνίγουν πᾶσαν φιλελευθέρων κίνησιν τῶν λαῶν.

Ο ΜΕΤΤΕΡΝΙΧ ΚΑΙ ΤΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΤΟΥ

Ψυχὴ τῆς Συμμαχίας αὐτῆς καὶ γενικῶς ὅλης τῆς Ἀντιδράσεως ἦτο ὁ διαβόητος πρωθυπουργὸς τῆς Αὐστρίας Μέττερνιχ, ὁ ὁποῖος, ἐπισείων διαρκῶς τὸν κίνδυνον τῆς λαϊκῆς ἐπαναστάσεως, κατῴρθωσε νὰ κρατήσῃ τοὺς ἡγεμόνας ἡνωμένους. «Ἡ ἐπανάστασις, ἔλεγεν, εἶναι πυρκαϊά, ἡ ὁποία ἀπειλεῖ νὰ καταβροχθίσῃ τὸ πᾶν, ὕδρα, ἡ ὁποία ἔχει ἀνοιχτὸν τὸν φάρυγγα, διὰ νὰ καταπῇ τὴν κοινωνικὴν τάξιν».

Εἰς τὴν Αὐστρίαν ὁ Μέττερνιχ καθιέρωσε τὴν ἀστυνομικὴν παρακολούθησιν, τὴν λογοκρισίαν καὶ τὴν καταδίωξιν τῶν φιλελευθέρων. Τὰ μέσα αὐτὰ κατῴρθωσε νὰ ἐπιβάλῃ καὶ εἰς τὰ γερμανικά,

καθὼς καὶ εἰς ἄλλα εὐρωπαϊκὰ κράτη. Εἰς τὴν ἐξωτερικὴν πολιτικὴν εἰσήγαγε τὴν ἔνοπλον ἐπέμβασιν πρὸς ἀποκατάστασιν καὶ στερέωσιν τῆς ἀπολυταρχίας, ὅπου αὕτη ἐκλονίζετο. Τὰς διπλωματικὰς καὶ διοικητικὰς αὐτὰς μεθόδους ὠνόμασαν **Σύστημα Μέττερνιχ**.

1

1 Η ΦΙΛΕΛΕΥΘΕΡΑ ΚΙΝΗΣΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗΝ

Οἱ λαοὶ ὅμως δὲν ἐλησμόνησαν τὰ ἀγαθὰ, τὰ ὁποῖα ὑπεσχέθη ἡ Γαλλικὴ Ἐπανάστασις, καὶ παρ' ὅλην τὴν ἀπολυταρχικὴν ἀντίδρασιν δὲν ἔπαυσαν νὰ ζητοῦν ἐλεύθερον πολίτευμα, ἰσότητα καὶ δικαιοσύνην. Διὰ τοῦτο εἰς πολλὰς χώρας τῆς Εὐρώπης ἐξεδηλώθη εὐθύς μετὰ τὴν Συνθήκην τῆς Βιέννης ζωηροτάτη λαϊκὴ ἐξέγερσις.

Κατὰ πρῶτον εἰς τὴν Γερμανίαν ὁ λαὸς ἐκινήθη κατὰ τῆς ἀπολυταρχίας. Δύο πόθοι τοῦ γερμανικοῦ λαοῦ, ἡ ἔνωσις εἰς ἓν κράτος καὶ ἡ διοίκησις μὲ φιλελεύθερον πολίτευμα, **ἐν ὧσις καὶ ἐλευθερία**, ὅπως ἔλεγον συντόμως, ἔμειναν ἀνεκπλήρωτοι. Ἡ χώρα ἐξηκολούθει νὰ κυβερνᾶται ἀπολυταρχικῶς καὶ ἡ διαίρεσις εἰς κράτη παρέμεινεν ὅπως πρὶν. Ἀντὶ τῆς ἡνωμένης Γερμανίας οἱ διπλωμάται ἐπενόησαν τὸ πολιτικὸν κατασκευάσμα, τὴν Γερμανικὴν Ὅμοσπονδίαν, συνένωσιν δηλ. ἀσθενῆ καὶ μᾶλλον ἐπιφανειακὴν τῶν ἐπὶ μέρους γερμανικῶν κρατῶν, τὴν ὁποίαν διηύθυνε κυρίως ὁ Μέττερνιχ.

Τὴν φιλελευθέραν κίνησιν εἰς τὴν Γερμανίαν ἐδημιούργησαν κυρίως

Μέττερνιχ (1773 - 1859)

οἱ διανοούμενοι. Φιλόσοφοι καὶ ποιηταὶ εἶχον ἐξυμνήσει τὴν ἔνωση, τὰ δὲ Πανεπιστήμια ἔγιναν ἐστία ἀναβρασμοῦ. Εἰς τὴν Ἰέναν ὁ περιφήμος διδάσκαλος τῆς Γυμναστικῆς **Γιάν** (Jahn) ἤνωσε τοὺς σπουδαστὰς καὶ πολλοὺς παλαιοὺς πολεμιστὰς εἰς μίαν ἔνωση, τὴν Γερμανικὴν Νεολαίαν. Τὸ παράδειγμα ἐμιμήθησαν καὶ ἄλλα Πανεπιστήμια καὶ τοιουτοτρόπως τὰ ἀνώτατα αὐτὰ ἐκπαιδευτικὰ ἱδρύματα ἔγιναν κέντρα ζωηρῶν φιλελευθέρων ἐκδηλώσεων. Ἀλλὰ τοῦτο προεκάλεσε τὴν ἐπέμβασιν τῆς ὁμοσπονδίας καὶ τῶν ἐπὶ μέρους γερμανικῶν κρατῶν, τὰ ὅποια ἔλαβον αὐστηρότατα μέτρα, διὰ νὰ καταπνίξουν τὴν φιλελευθέραν κίνησιν. Ἀπέλυσαν καθηγητὰς, ἐφυλάκισαν τὸν Γιάν, ἀπηγόρευσαν τὴν κίνησιν τῶν νέων, ὑπέβαλον ἐφημερίδας καὶ περιοδικὰ εἰς λογοκρισίαν καὶ ἀπηγόρευσαν τὴν πώλησιν ὠρισμένων συγγραμμάτων. Τοιουτοτρόπως κατεστάλη ἡ φιλελευθέρα κίνησις εἰς τὴν Γερμανίαν καὶ κύμα ἀπογοητεύσεως διήλθε δι' ὅλης τῆς χώρας.

Εἰς τὴν Ἰταλίαν ἡ κίνησις ἐξεδηλώθη ζωηρότερον δι' ἐπαναστάσεων. Τὸ Συνέδριον τῆς Βιέννης εἶχεν ἀναγνωρίσει τὴν διάσπασιν τῆς χερσονήσου εἰς 10 κράτη, ἡ Λομβαρδία καὶ ἡ Βενετία προσηρτήθησαν εἰς τὴν Αὐστρίαν, οἱ ἡγεμόνες ἐπανέκτησαν τὰ κρατίδιά των καὶ ὅλη ἡ χώρα ἐστέναζεν ὑπὸ τὴν πίεσιν τῶν μεθόδων τοῦ Μέττερνιχ. Οἱ Ἴταλοι πατριῶται, ὅπως καὶ οἱ Γερμανοί, ἐζήτουν νὰ ἐνώσουν τὴν Ἰταλίαν εἰς ἓν κράτος ὑπὸ φιλελεύθερον πολίτευμα. Πρὸς τοῦτο οἱ Ἴταλοι ἱδρυσαν μυστικὸν ἐπαναστατικὸν σωματεῖον, τὸ ὁποῖον ὠνομάσθη **Καρμπονάρι** (Carbonari ἀνθρακεῖς), εἰς τὸ Βασίλειον τῆς Νεαπόλεως περὶ τὰ τέλη τοῦ 18ου αἰῶνος. Σκοπὸς τοῦ σωματείου ἦτο ἡ κατάλυσις τοῦ δεσποτισμοῦ καὶ ἡ ἐγκαθίδρυσις ἐλευθέρου δημοκρατικοῦ πολιτεύματος. Οἱ τύποι, οἱ βαθμοὶ καὶ ἡ ὀνομασία τῶν μελῶν τῶν Καρμπονάρι ἐλήφθησαν ἀπὸ τὸν βίον τῶν ἀνθρακῶν, ὡς ἐπίσης καὶ ἐκ τῶν Ἐλευθέρων Τεκτόνων. Ἔνεκα τῆς γενικῆς δυσαρρεσκείας ἐναντίον τῆς πολιτικῆς καταστάσεως, ἡ ὁποία ἐπεκράτει τότε εἰς τὴν χώραν, ἡ ἐταιρεία διεδόθη καθ' ἅπασαν τὴν Ἰταλίαν με κέντρον τὴν Νεάπολιν καὶ τὰ μέλη της ἀνῆλθον τὸ 1820 εἰς 300 χιλιάδας. Ἀλλ' αἱ ἐπαναστάσεις, τὰς ὁποίας διωργάνωσαν κυρίως οἱ Καρμπονάρι εἰς τὴν Νεάπολιν καὶ τὸ Πεδεμόντιον, κατεπνίγησαν εἰς τὸ αἶμα διὰ τῆς ἐπεμβάσεως τοῦ Μέττερνιχ, ὁ ὁποῖος ἀπέστειλεν αὐστριακὸν στρατόν. Τὸ ἴδιον συνέβη καὶ εἰς τὴν Ἰσπανίαν. Οἱ Ἰσπανοὶ ἐπανεστάτη-

σαν κατὰ τοῦ ἀπολυταρχικοῦ ἡγεμόνος, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐπανάστασιν αὐτὴν κατέπεινε γαλλικὸς στρατὸς εἰς τὸ αἷμα τῆς.

7 Η ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑ ΤΗΣ ΠΟΤΟΥ ΑΜΕΡΙΚΗΣ

Μεγαλύτεραν ἐπιτυχίας εἶχεν ἡ φιλελευθέρη κίνησις ἐξω τῆς Εὐρώπης. Γνωρίζομεν ὅτι τὴν Ν. Ἀμερικὴν σχεδὸν ολόκληρον, ἐκτὸς τῆς Βραζιλίας, κατεῖχεν ἡ Ἰσπανία ἀπὸ τῶν χρόνων τῶν γεωγραφικῶν ἀποκαλύψεων. Ἀλλ' οἱ κάτοικοι ὑπὸ τὴν καταθλιπτικὴν κυβέρνησιν τῆς Ἰσπανίας εἶχον μεινεὶ θλιβερώς καθυστέρημενοι, με ἀσήμαντον μόρφωσιν.

Ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ ἀγῶνος τῶν Βορείων Ἀμερικανῶν καὶ τῶν ιδεῶν τῆς Γαλλικῆς Ἐπανάστασεως ἤρχισεν ἡ πρώτη ἀφύπνισις τῶν ἀποίκων. Λόγοι ἡκούσθησαν, ἄρθρα ἐγράφησαν κατὰ τῶν μεθόδων τῆς διοικήσεως τῆς μητροπόλεως καὶ τέλος οἱ ἀποικοὶ ἐξηγέρθησαν κατὰ τῆς μητροπόλεως καὶ μετὰ μακρὸν καὶ σκληρὸν ἀγῶνα ἀπέκτησαν τὴν ἀνεξαρτησίαν των. Κολομβία, Βολιβία, Χιλή, Ἀργεντινὴ, Παραγουάη κτλ. ὠργανώθησαν εἰς δημοκρατίας (1820), ἐνῶ ἡ Βραζιλία ἀπεσπάτο ἀπὸ τὴν

Μονρόε (1758 - 1831)

Πέμπτος Πρόεδρος τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν
ἐπὶ δύο κατὰ σειράν τετραετίας
(1816 - 1820 καὶ 1820 - 1824)

Πορτογαλίαν καὶ ἀπετέλει συνταγματικὴν μοναρχίαν ὑπὸ τὸν Πέτρον, υἱὸν τοῦ βασιλέως τῆς Πορτογαλίας (1822). Δὲν ἐπέτυχεν ὅμως ἡ προσπάθεια πολλῶν πατριωτῶν νὰ ἐνώσουν τὰς Νοτιοαμερικανικὰς δημοκρατίας εἰς Ὁμοσπονδίαν, κατὰ τὸ σύστημα τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς.

1

ΤΟ ΔΟΓΜΑ ΤΟΥ ΜΟΝΡΟΕ

Θ Ἡ Ἱερὰ Συμμαχία καὶ ἡ Πενταπλὴ συνεζήτησαν σοβαρῶς τὴν ἔνοπλον ἐπέμβασιν καὶ εἰς τὴν Ἀμερικὴν. Ἀλλὰ τότε ἐπῆλθε τὸ πρῶτον ρῆγμα εἰς τὰς τάξεις της. Ἡ Ἀγγλία εἶχεν ἐντελῶς ἀντίθετα συμφέροντα. Διὰ τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Ν. Ἀμερικῆς ἠνοιγέτο εὐρύτατον ἔδαφος εἰς τὸ ἀγγλικὸν ἐμπόριον. Κυρίως ὁμως ὑπῆρξε σθεναρὰ ἡ στάσις τῆς Β. Ἀμερικῆς. Ὁ Πρόεδρος τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν **Μονρόε** ἀνεγνώρισε τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ν. Ἀμερικῆς (1822)

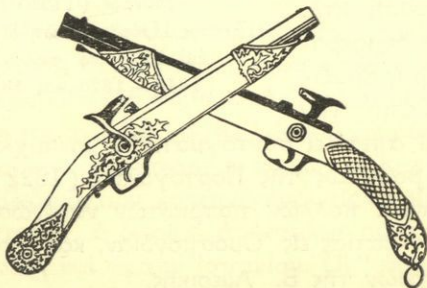
1822 καὶ διὰ προκηρύξεως, ἡ ὁποία ἔμεινεν ἱστορική, ἐδήλωσεν ὅτι :

- 1) Δὲν ἐπιτρέπεται εἰς τὰς Εὐρωπαϊκὰς Δυνάμεις νὰ ἐπεμβαίνουν εἰς τὴν ἀμερικανικὴν ἡπειρον δι' ἀποικιακοὺς σκοποὺς.
- 2) Αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι τῆς Ἀμερικῆς θὰ μείνουν μακρὰν τῶν πολέμων μεταξὺ τῶν Εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων, ἐκτὸς ἂν τὰ δικαιώματα αὐτῶν ἀπειληθοῦν σοβαρῶς καὶ
- 3) Αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι δὲν θὰ ἐπεμβαίνουν εἰς τὰς ἐσωτερικὰς ὑποθέσεις τῶν Εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων.

Τοῦτο ἐσήμαινεν ὅτι πᾶσα εὐρωπαϊκὴ ἐπέμβασις θὰ εὖρῃ ἀντιμετώπους τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας. Αὐτὸ εἶναι τὸ περίφημον **Δόγμα τοῦ Μονρόε**.

Ἀλλὰ τὴν πλήρη ἐξάρθρωσιν τῆς Ἱερᾶς Συμμαχίας καὶ τῆς Πενταπλῆς ἐπέφερε κυρίως ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις. Μετὰ τὴν Ἀγγλίαν καὶ ἡ Ρωσία ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Μέττερνιχ καὶ ἀκολουθεῖ ἰδίαν πολιτικὴν εἰς τὸν ἀγῶνα τῶν Ἑλλήνων. Τοιοῦτοτρόπως ἡ δύναμις τοῦ Μέττερνιχ ἴσχυσεν ἐπὶ ὀκτῶ ἔτη (1815-1823).

1

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'

2

Η ΦΙΛΕΛΕΥΘΕΡΑ ΚΙΝΗΣΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΒΑΛΚΑΝΙΚΗΝ

ΤΟ ΤΟΥΡΚΙΚΟΝ ΠΡΟΒΛΗΜΑ

Ἐνῶ εἰς τὴν Εὐρώπην, ὅπως εἶδομεν, εἶχον κατισχύσει οἱ ἀπολυταρχικοὶ ἡγεμόνες καὶ εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς χώρας εἶχεν ἐπιβληθῇ τὸ σύστημα τοῦ Μέττερνιχ, εἰς τὴν Βαλκανικὴν χερσόνησον οἱ λαοὶ ἐστὲν ἄλλο ὑπὸ ἀπολυταρχικὸν ζυγὸν ἀσυγκρίτως βαρύτερον, τὸν ζυγὸν τοῦ σουλτάνου. Ὁ σουλτᾶνος ἐκυβέρνηα κατὰ τὸ παλαιὸν μεσαιωνικὸν σύστημα καὶ κατέπνιγε πᾶσαν τάσιν πρὸς πρόοδον καὶ πᾶσαν κίνησιν πρὸς ἐθνικὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν ὑποδοῦλων λαῶν.

Ἄλλ' ἤδη ἀπὸ τοῦ 18ου αἰῶνος ἐφάνη ὅτι ἡ Ὄθωμανικὴ αὐτοκρατορία δὲν εἶχε τὴν δύναμιν νὰ συγκρατήσῃ τὰς ἀπεράντους κατακτήσεις τῆς. Ὁ σουλτᾶνος δὲν εἶχε χρήματα, διὰ νὰ κινητοποιήσῃ τὸν στρατὸν του, τὸ δὲ παλαιὸν στρατιωτικὸν σύστημα τῶν Τούρκων εἶχε παραλύσει. Τὰ διαβόητα τάγματα τῶν Γενιτσαρῶν ἦσαν μᾶλλον πληγὴ διὰ τὴν ἐξουσίαν καὶ οἱ στρατῶνές των διαρκὲς ἐστία στασιαστικῶν κινημάτων.

Μερικοὶ σουλτᾶνοι ἐσκέφθησαν νὰ μεταρρυθμίσουν τὸ κράτος των, εἰσάγοντες τὴν πεφωτισμένην δεσποτεῖαν, κατὰ τὸ παράδειγμα τῆς Πρωσσίας καὶ ἄλλων εὐρωπαϊκῶν κρατῶν καὶ ἐπιφέροντες εὐρείας οικονομικὰς καὶ στρατιωτικὰς μεταρρυθμίσεις. Ἰδίως ἐπεθύμουν νὰ καταργήσουν τὰ ἀπειθάρχητα τάγματα τῶν Γενιτσαρῶν καὶ νὰ δημιουργήσουν νεώτερον στρατὸν καὶ διὰ ριζικῶν διοικητικῶν, δικαστικῶν καὶ οικονομικῶν μεταρρυθμίσεων νὰ ἐξευρωπαϊίσουν τὴν Τουρκίαν. Ἀλλὰ τὰς προσπάθειάς αὐτὰς ἐματαιώσαν οἱ παλαιότουρκοι, οἱ οὐλεμάδες (ἰερωμένοι) καὶ οἱ Γενίτσαροι. Συγχρόνως πολλοὶ ἰσχυροὶ σατράπαι, ἐκμεταλλεζόμενοι τὴν ἀδυναμίαν τῆς Πύλης, ἐπεχείρησαν νὰ ἀποσπασθοῦν ἀπὸ τὸ κέντρον καὶ νὰ δημιουργήσουν ἰδικὰ των κράτη.

Τοιοῦτοι ἦσαν ὁ Ἀλῆ πασᾶς τῶν Ἰωαννίνων, ὁ Πεσβάνογλου, πασᾶς τοῦ Βιδινίου, καὶ ὁ Μεχμέτ Ἀλῆς τῆς Αἰγύπτου.

Τοιουτοτρόπως ἐφαίνετο ὅτι τὸ κράτος τοῦ σουλτάνου δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ζήσει πολὺ καὶ οἱ διπλωμάται τῆς Εὐρώπης ἤρχισαν νὰ σκέπτονται νὰ ἐπωφεληθοῦν τὴν πλουσίαν κληρονομίαν.

Ἦρχισε λοιπὸν νὰ γίνεται ζωηρότερος ὁ ἀνταγωνισμὸς τῶν Εὐρωπαίων περὶ τὴν Τουρκίαν καὶ ἐκάστη Δύναμις ἐπεδίωκε τὸ συμφέρον της. Ἀλλ' ἀπὸ τὸν ἀνταγωνισμὸν αὐτὸν προήλθον δύο ἀντίθετα γεγονότα. Ἀφ' ἐνὸς παρετάθη ἡ ζωὴ τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, ἀφ' ἑτέρου οἱ χριστιανικοὶ λαοί, οἱ ὑποδουλωμένοι εἰς τοὺς Τούρκους, ὁ εἰς κατόπιν τοῦ ἄλλου, ἀπέκτησαν τὴν ἀνεξαρτησίαν των.

~

Η ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑ ΤΗΣ ΣΕΡΒΙΑΣ

~

Πρῶτοι οἱ Ἕλληνες, καθὼς γνωρίζομεν, δι' ἐπανειλημμένων ἐξεγέρσεων κατὰ τοῦ σουλτάνου εἶχαν προσπαθήσει νὰ ἀποκτήσουν τὴν ἀνεξαρτησίαν των. Τὰ κινήματα ὅμως ἐκεῖνα, κακῶς παρασκευασθέντα καὶ γενόμενα ἀντικείμενον ἐκμεταλλεύσεως τῶν ἰσχυρῶν, δὲν ἐπέτυχον. Τοὺς Ἕλληνας ἠκολούθησαν οἱ Σέρβοι.

Οἱ Σέρβοι, πιεζόμενοι ἀπὸ τὰς βιαιότητας τῶν Γενιτσάρων καὶ τῶν Ἀλβανῶν, ἐξηγέρθησαν τὸ 1803. Ἀρχηγὸν εἶχαν ἕνα εὐκατάστατον χωρικόν, πρῶην ὑπαξιωματικὸν εἰς τὸν αὐστριακὸν στρατόν, τραχὺν καὶ ἐνεργητικόν, μὲ γιγάντειον ἀνάστημα, ὀνομαστὸν διὰ τὴν σωματικὴν του δύναμιν καὶ τὸ θάρρος του, τὸν περίφημον **Καραγεώργην**. Ὁ Καραγεώργης εἶχε μεγάλας ἐπιτυχίας. Ἐντὸς τριῶν μηνῶν ἐκυρίευσεν ὅλας τὰς πόλεις καὶ τὰ ὄχυρά, ἐξεδίωξε τοὺς Γενιτσάρους καὶ ἐφόνευσεν πολλοὺς ἀπὸ τοὺς ἀρχηγούς των. Ἡ Τουρκία ἦτο ἀπησχολημένη εἰς πόλεμον κατὰ τῆς Ρωσσίας καὶ δὲν διέθετε δυνάμεις, διὰ νὰ καταπνίξη τὸ κίνημα. Τὸ 1813 ὅμως τρεῖς τουρκικοὶ στρατοὶ εἰσέβαλον εἰς τὴν Σερβίαν καὶ μετὰ αἱματηρότατον ἀγῶνα καὶ φοβεράς βιαιοπραγίας οἱ Τοῦρκοι ὑπεχρέωσαν πάλιν τοὺς Σέρβους εἰς ὑποταγὴν. Ὁ Καραγεώργης μὲ πολλοὺς συμπολεμιστάς του κατέφυγεν εἰς τὴν Οὐγγαρίαν.

Αἱ τουρκικαὶ ἀγριότητες προεκάλεσαν νέαν ἐξέγερσιν τῶν Σέρβων τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1815. Τώρα ἀρχηγὸς τῶν Σέρβων ἦτο ὁ **Μίλος Ὀβρένοβιτς**, πλούσιος ζωέμπορος, ἀντίπαλος τοῦ Καραγεώργη, πο-

νηρὸς καὶ διπλωματικώτατος. Ἡ Σερβία πάλιν ἐντὸς ὀλίγου ἦτο ἐλευθερία, ἡ δὲ Τουρκία, φοβούμενη ἐπέμβασιν τῆς Ρωσίας, ἐπροτίμησε νὰ συνεννοηθῇ μὲ τοὺς ἐπαναστάτας. Ἀνεγνώρισε τὸν Ὁβρένοβιτς ὡς ἀνώτατον ἄρχοντα τῶν Σέρβων καὶ ἐπέτρεψε εἰς αὐτὸν νὰ κυβερνᾷ τὴν χώραν μὲ συμβούλιον ἀπὸ δέκα αἰρετοὺς προκρίτους.

Τέλος ἡ Τουρκία διὰ τῆς συνθήκης τῆς Ἀδριανουπόλεως τὸ 1829, μετὰ τὸν νέον Ρωσσοτουρκικὸν πόλεμον, ἀνεγνώρισε τὴν αὐτονομίαν τῆς Σερβίας. Ἀπὸ τότε ἡ Σερβία ἐγινεν ἡγεμονία ὑποτελῆς εἰς τὸν σουλτάνον, ἀλλ' ἡ χώρα οὐσιαστικῶς εἶχεν ἀποκτήσει τὴν ἀνεξαρτησίαν της.

Η ΚΙΝΗΣΙΣ ΜΕΤΑΞΥ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

Οἱ Ἕλληνες, οἱ ὅποιοι ἀπετέλουν τὸν ἀνθηρότερον πληθυσμὸν τῆς Βαλκανικῆς, τῶν παραλίων τῆς Μ. Ἀσίας καὶ τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου, διὰ τὸν πλοῦτον καὶ τὴν μόρφωσίν των, οὐδέποτε ἔπαυσαν νὰ πιστεύουν εἰς τὴν ἐθνικὴν των ἀποκατάστασιν. Ἀλλὰ κατ' ἀρχὰς ἤλπισαν ὅτι θὰ ἐπετύγχανον τὴν ἐλευθερίαν των διὰ τῆς βοήθειας τῶν ξένων. Ὅταν ὁμως ἐπέισθησαν ὅτι οἱ ξένοι μόνον εἰς τὰ συμφέροντά των ἀπέβλεπον καὶ μετεχειρίζοντο αὐτοὺς ὡς ὄργανα διὰ τοὺς σκοποὺς των, ἀπεφάσισαν νὰ ἐπιδιώξουν τὴν ἀπελευθέρωσίν των μὲ τὰς ἰδίας των δυνάμεις. Τὴν ιδέαν αὐτὴν ἐνίσχυσαν εἰς τὸ ὑποδουλωμένον Γένος οἱ ἡρώικοι ἀγῶνες τῶν Σουλιωτῶν κατὰ τοῦ τυράννου τῶν Ἰωαννίνων Ἀλή πασᾶ.

Διὰ τοῦτο ἤρχισε κίνησις ζωηροτάτη εἰς ὅλα τὰ σημεῖα τοῦ Ἑλληνισμοῦ, καὶ εἰς τὰ πλέον ἀπόκεντρα, ἰδρύθη δέ, ὅπως γνωρίζομεν, ἡ Φιλικὴ Ἑταιρεία, ἡ ὁποία ἦτο ἡ ἐνσάρκωσις τοῦ πόθου τῶν Ἑλλήνων περὶ ἀνεξαρτησίας. Τὸ ἔθνος σύσσωμον ἔλαβε τὴν ἀπόφασιν νὰ ὀργανώσῃ τὴν ἐξέγερσιν κατὰ τοῦ σουλτάνου καὶ νὰ ἀγωνισθῇ μόνον του διὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν. Ἡ Ἑταιρεία κατὰ τὰς παραμονὰς τοῦ Ἀγῶνος εἶχε λάβει τεραστίας διαστάσεις καὶ ἠρίθμει μετὰξὺ τῶν μελῶν της ὅ,τι ἐκλεκτὸν εἶχε νὰ ἐπιδείξῃ τὸ ἔθνος.

Ο ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΥΨΗΛΑΝΤΗΣ ΑΡΧΗΓΟΣ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Ἀλλ' ἡ Ἑταιρεία κατ' οὐσίαν ἦτο ἀκέφαλος καί, ὅταν πλέον εἶχεν ἐξαπλωθῇ παντοῦ, οἱ ἰδρυταὶ της ἡσθάνθησαν τὴν ἀνάγκην νὰ ἀνα-

θέσουν τὴν ἀρχηγίαν εἰς ἄνθρωπον ἐμπνέοντα σεβασμὸν καὶ ἐμπιστοσύνην. Τὸ 1819 λοιπὸν ἔστειλαν εἰς τὴν Πετρούπολιν τὸν Ξάνθον, διὰ νὰ προσφέρῃ τὴν ἀρχὴν τῆς Ἑταιρείας εἰς τὸν Καποδίστριαν, τὸν Ἑλληνα ὑπουργὸν τοῦ τσάρου. Ἀλλὰ ἡ στιγμή ἦτο ἀκατάλληλος. Πρὸ ὀλίγου εἶχεν ἔκραγῃ ἐπανάστασις εἰς τὴν Ἰσπανίαν καὶ οἱ διπλωμάται τῆς Ἱερᾶς Συμμαχίας ἐλάβανον μέτρα πρὸς κατάπνινξιν τοῦ φιλελευθέρου κινήματος. Ὁ Καποδίστριας δὲν ἐδέχθη τὴν ἀρχηγίαν τῆς Ἑταιρείας καὶ ὁ Ξάνθος ἐστράφη πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον Ὑψηλάντην.

Ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης (1792 - 1828) κατήγετο ἀπὸ ἀρχαίαν φαναριωτικὴν οἰκογένειαν, ἡ ὁποία ἀνῆγε τὴν ἀρχὴν τῆς εἰς τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους. Ὁ πάππος του ἐ χρημάτισε διερμηνεὺς τῆς Πύλης καὶ ἡγεμὼν τῆς Βλαχίας, ὁ δὲ πατήρ του διωρίσθη ἡγεμὼν τῆς Μολδαβίας. Ἐπειδὴ ὁμως ὁ Ὑψηλάντης ἐξυπηρετήσε τὰ ρωσσικὰ συμφέροντα, ἐγένετο ὑποπτος εἰς τὸν σουλτάνον, ἤναγκάσθη νὰ δραπετεύσῃ καὶ μετὰ τὴν οἰκογένειάν του κατέφυγεν εἰς τὴν Ρωσσίαν. Ὁ μεγαλύτερος υἱὸς του Ἀλέξανδρος διέπρεπεν εἰς τοὺς πολέμους τῆς Ρωσσίας κατὰ τοῦ Ναπολέοντος καὶ εἰς τὴν μάχην τῆς Λειψίας ἀπεκόπη ἡ δεξιὰ του χεῖρ. Ἐφερε τὸν τίτλον τοῦ πρίγκιπος καὶ τὸν βαθμὸν τοῦ στρατηγοῦ, ἦτο δὲ ὑπάσπιστος τοῦ τσάρου. Ὁ Ὑψηλάντης ἦτο ἄνδρεὺς καὶ ἰδεολόγος, ἀλλὰ εὐπιστος καὶ μετ' ὀλίγην πείραν τοῦ κόσμου. Αἱ μεγάλαι ὑποσχέσεις τοῦ Ξάνθου καὶ ἡ φήμη τῆς Ἑταιρείας ἔπεισαν τὸν πρίγκιπα ὅτι ἐχρειάζετο μόνον διεύθυνσις ἰσχυρὰ καὶ ἐνιαία, διὰ νὰ προέλθουν μεγάλα ἀποτελέσματα. Καὶ ὁ Καποδίστριας, τὸν ὁποῖον συνεβουλεύθη, ἦτο σύμφωνος εἰς αὐτό.

Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης (1792 - 1828)

Ὁ Ὑψηλάντης, ἀφοῦ ἀνέλαβε τὴν ἀρχηγίαν, ἤρchiσε νὰ ἐργάζεται μετ' ἐνθουσιασμόν καὶ δραστηριότητα. Δὲν ἀντελήφθη ὁμως τὴν πραγματικὴν

κατάστασιν, ὅτι δηλαδὴ καμμία σοβαρὰ προετοιμασία δὲν ὑπῆρχε διὰ τὸν ἀγῶνα, ἀλλὰ μόνον ἀκράτητος ἐνθουσιασμός καὶ κίνησις ἰσχυρὰ ἀνὰ τὸ πανελλήνιον καὶ ἀναμονὴ ὅτι κάτι μέγα πρόκειται νὰ συμβῇ.

2 ΔΥΝΑΜΕΙΣ ΤΩΝ ΕΜΠΟΛΕΜΩΝ

Μολονότι ἡ στρατιωτικὴ δύναμις τῆς Τουρκίας εὐρίσκετο ἐν παραλύσει, τὸ πυροβολικὸν τῆς ἦτο ὀλίγον καὶ κακόν, τὸ δὲ ἵππικόν ἦτο ἀκατάλληλον διὰ χώραν ὀρεινὴν, ὅπως ἦτο ἡ Ἑλλάς, οἱ δὲ Γενίτσαροι δὲν ἦσαν πλέον οἱ φοβεροὶ πολεμισταὶ τοῦ 15ου καὶ 16ου αἰῶνος, ἡ Τουρκία ἐξηκολούθει νὰ εἶναι μεγάλη καὶ ἰσχυρὰ αὐτοκρατορία καὶ ἡδύνατο νὰ κινητοποιήσῃ πολυαριθμότατα στρατεύματα.

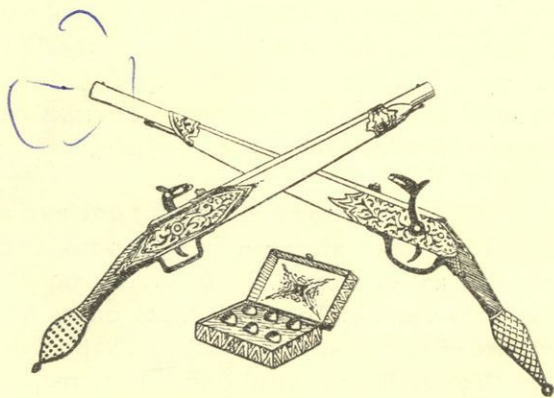
Μεγάλην σημασίαν διὰ τὸν ἀγῶνα εἶχε τὸ μέγα πλῆθος τῶν φρουρίων, τὰ ὅποια οἱ Τοῦρκοι κατεῖχον εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἀλλὰ πάντα ἀνεξαιρέτως ἦσαν παρημελημένα καὶ δὲν εἶχον οὔτε πολεμοφόδια οὔτε τροφὰς ἀρκετάς. Ὁ στόλος ἀφ' ἑτέρου, ὁ ὁποῖος ἀπετέλει δύναμιν ἀξιόλογον, καὶ αὐτὸς ἦτο παρημελημένος. Εἰς τὸν ναύσταθμον τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπῆρχε σημαντικὸς ἀριθμὸς πολεμικῶν πλοίων ὠπλισμένων μὲ μέγαν ἀριθμὸν τηλεβόλων. Πλὴν τούτου ὁ σουλτάνος ἡδύνατο νὰ διαθέσῃ τὸ ναυτικὸν τοῦ Ἀλγερίου καὶ τῆς Αἰγύπτου, τὸ ὅποιον ἦτο εἰς πολὺ καλυτέραν κατάστασιν. Ἀλλ' οἱ Τοῦρκοι δὲν ὑπῆρξαν ποτὲ καλοὶ ναυτικοί. Τὰ πληρώματα ἀπετελοῦντο ἀπὸ ξένους τυχοδιώκτας, οἱ ὁποῖοι ἦσαν ὀλίγον ἡσκημένοι καὶ ἐχειρίζοντο τὰ πλοῖα κακῶς.

Οἱ Ἕλληνες διέθετον ἀσθενεστάτας δυνάμεις ἀπέναντι τοῦ τουρκοῦ κολοσσοῦ. Τὸν πυρῆνα τῆς κατὰ ξηρὰν δυνάμεως τῶν ἀπετέλεσαν οἱ ἄρματωλοὶ καὶ οἱ κλέφται. Τὰ ὅπλα τῶν πολεμιστῶν τῆς Ἐπαναστάσεως ἦσαν ποικίλα. Τὸ συνηθέστερον ὅπλον ἦτο τὸ ἐφωδισμένον μὲ πυριτόλιθον (τσακμακόπετρα) καὶ εἶχε βραχεῖαν κάννην. Ἡ τακτικὴ τῶν κλεφτῶν διέφερε πολὺ ἀπὸ τὴν τακτικὴν τῶν εὐρωπαϊκῶν στρατευμάτων. Ὅταν προσήγγιζεν ὁ ἐχθρὸς, οἱ κλέφται διεσκορπίζοντο καὶ ὁ καθεὶς ἐξ αὐτῶν ἐζήτει κρίπτῃν ἢ θάμνον ἢ βράχον ἢ ἄλλον κατάλληλον τόπον ἐνέδρας, ὅπόθεν ἐπυροβόλει κατὰ τῶν Τούρκων. Ὅπου ἔμενον πολλοί, κατεσκεύαζον ἡμισελήνοειδῇ ὀχυρώματα, τὰ λεγόμενα τ α μ π ο ὑ ρ ι α, ὅπισθεν τῶν ὁποίων ἐκρύπτοντο, διὰ νὰ δεχθοῦν μὲ αἰφνιδιαστικὸν πῦρ τὸν πλησιάζοντα ἐχθρόν. Ὁ πρῶτος ἑλληνικὸς στρατὸς εἶχεν ἐν σπουδαῖον ἐλάττωμα, τὴν ἑλλειψιν

πειθαρχίας. Ἀλλ' ὁ στρατὸς αὐτὸς εἶχε μεγάλα προτερήματα, τὴν ἀντοχὴν καὶ ὀλιγάρκειαν καὶ πρὸ πάντων ἐνθουσιασμὸν καὶ αὐτοθυσίαν παραδειγματικήν.

Κατὰ τοῦ τουρκικοῦ στόλου οἱ Ἕλληνες διέθετον μόνον τοὺς π ἄ ρ ω ν α ς τῆς Ὑδρας, τῶν Σπετσῶν καὶ τῶν Ψαρῶν, δηλαδὴ τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα, τὰ ἐξωπλισμένα διὰ τηλεβόλων. Ἀλλ' οἱ Ἕλληνες ναυτικοὶ εἶχον ἀσύγκριτον ὑπεροχὴν ἀπέναντι τῶν Τούρκων, τὰ δὲ κατορθώματά των δύνανται νὰ συγκριθοῦν πρὸς τὰ ἡρωϊκὰ κατορθώματα τῶν προγόνων μας, οἱ ὅποιοι καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ἱστορίας, ἦσαν ἀσυναγώνιστοι ναυτικοί. Τὸ πυρπολικὸν ἦτο ἐπικίνδυνον ὄπλον εἰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων. Οἱ Ἕλληνες ναυτικοὶ ἔκαμαν ἀξιόλογον χρῆσιν τῶν πυρπολικῶν, ἐπροξένησαν μεγάλας καταστροφὰς εἰς τὰ ἐχθρικά πλοῖα καὶ ἐτρομοκράτουν τὸν τουρκικὸν στόλον.

2

Πιστόλες καὶ σφαῖρες τῶν χρόνων τῆς Ἐπαναστάσεως

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'

Η ΜΕΓΑΛΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ

ΕΞΕΓΕΡΣΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΒΛΑΧΙΑΝ ΚΑΙ ΜΟΛΔΑΒΙΑΝ

3 Η Φιλική Ἑταιρεία δὲν εἶχεν ὀρίσει τὸν χρόνον, κατὰ τὸν ὁποῖον θὰ ἤρχιζεν ἡ ἐπανάστασις εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ γεγονὸς μεγάλης ση-
μασίας ἐπέσπευσε τὴν ἔκρηξιν αὐτῆς. Ὁ Ἀλῆς τῶν Ἰωαννίνων ἦλθεν
εἰς ρῆξιν πρὸς τὸν σουλτᾶνον, ἐστασίασε καὶ ἐκάλεσε τοὺς Ἕλληνας
εἰς βοήθειαν. Ἐκεῖνοι ὁμῶς ἐσκέφθησαν νὰ ἐπωφεληθοῦν μόνον τὸν
ἐμφύλιον πόλεμον τῶν Μωαμεθανῶν. Τότε ὁ Ὑψηλάντης ἔλαβεν ἀπε-
ριόριστον ἄδειαν ἀπὸ τὸν τσάρον, κατῆλθεν εἰς τὴν Ὁδησσὸν καὶ εἰς
σύσκεψιν τῶν Φιλικῶν ἀπεφάσισαν νὰ ἀρχίσουν τὸν ἀγῶνα ἀπὸ τὴν
Μολδαβίαν καὶ Βλαχίαν.

Οἱ λόγοι τῆς προτιμήσεως τῶν παραδουναβίων ἡγεμονιῶν
ἦσαν οἱ ἑξῆς : Πρῶτον αἱ ἡγεμονίαι ἔθεωροῦντο ὡς ἄλλη Ἑλλάς, διότι
ἡγεμόνες καὶ αὐλικοὶ ἦσαν Ἕλληνες, ἡ ἀνωτέρα κοινωνία ἀπετελεῖτο
κυρίως ἀπὸ Ἕλληνας, οἱ δὲ κάτοικοι ὡς ὁμόδοχοι θὰ ὑπεστήριζον προ-
θύμως τὸ κίνημα. Δεύτερον οἱ Φιλικοὶ εἶχον τὴν βεβαιότητα ὅτι θὰ
συνέπραττον οἱ μισθοφόροι στρατιῶται, οἱ εὕρισκόμενοι εἰς τὴν ὑπη-
ρεσίαν τῶν ἡγεμόνων καὶ τῶν ἐντοπίων ἀρχόντων. Οὗτοι ἦσαν χρι-
στιανοὶ διαφόρων ἐθνότητων, Σέρβοι, Βούλγαροι, Ἕλληνες, ὀνομαζό-
μενοι διὰ τοῦ κοινοῦ ὀνόματος Ἀ ρ β α ν ῖ τ α ι. Τρίτον δὲν ὑπῆρχε
τουρκικὸς στρατὸς εἰς τὰς ἡγεμονίας καὶ κατὰ τὰς συνθήκας ἔπρεπεν
ἡ Τουρκία, διὰ νὰ εἰσαγάγῃ στρατὸν εἰς αὐτάς, νὰ ζητήσῃ τὴν συγ-
κατάθεσιν τῆς Ρωσσίας. Τέταρτον ὁ τουρκικὸς στρατὸς θὰ συνεκεν-
τρώνετο εἰς τὸν Δούναβιν καὶ τοιοιτοτρόπως θὰ ἦτο εὐκολωτέρα ἡ
ἐπανάστασις εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα.

Τὴν 22 Φεβρουαρίου 1821 ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης διέβη τὸν
Προῦθον, παραπόταμον τοῦ Δουνάβεως, συνοδευόμενος ὑπὸ 200 ἀν-
δρῶν, τῶν ὁποίων οἱ πλεῖστοι εἶχον ὑπηρετήσῃ εἰς τὸν ρωσσικὸν

στρατόν, καὶ περὶ τὴν ἐσπέραν εἰσῆλθεν εἰς Ἰάσιον, πρωτεύουσαν τῆς Μολδαβίας. Ὁ ἡγεμὼν **Μιχαήλ Σοῦτσος**, θερμὸς ὁπαδὸς τῆς Ἑταιρείας, ἐνισχύσας αὐτὴν καὶ διὰ χρημάτων, καθὼς καὶ οἱ κά-
1821 τοικοὶ ἐδέχθησαν αὐτὸν μὲ μεγάλον ἐνθουσιασμόν. Οἱ ὅπλο-
 φόροι Ἀρβανῖται τῆς πόλεως καὶ ἡ φρουρὰ τοῦ ἡγεμόνος ἐτάχθησαν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Ὑψηλάντου. Ἐπίσης πολλοὶ μα-
 θηταί, πλήρεις ἐνθουσιασμοῦ, προσῆλθον εἰς τὰς τάξεις τοῦ ἐπανα-
 στατικοῦ στρατοῦ. Ἐκεῖθεν ὁ Ὑψηλάντης ἐδημοσίευσεν προκήρυξιν ἐνθουσιώδη πρὸς τοὺς Ἕλληνας, εἰς τὴν ὁποίαν ἔλεγε: « Κινηθῆτε, ἀδελφοί, καὶ θέλετε ἰδεῖ μίαν κραταιὰν Δύναμιν νὰ ὑπερασπισθῇ τὰ δίκαιά μας ».

Ἀλλὰ δὲν ἤργησε νὰ ἀποδειχθῇ ὅτι ἡ Μολδοβλαχία δὲν ἦτο ὁ κατάλληλος τόπος διὰ τὸν ἑλληνικὸν ἀγῶνα. Οἱ κάτοικοι ἐφάνησαν ἀδιάφοροι πρὸς τὸ ἑλληνικὸν κίνημα, ὁ δὲ στρατὸς τῶν Ἀρβανιτῶν, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐστηρίχθη ἡ Ἑταιρεία, ἦτο κατὰ τὸ πλεῖστον ἀνοργάνωτος συρφετός, μὴ ἔχων ἀνώτερον ἠθικὸν ἐλατήριον.

Ὁ Ὑψηλάντης ἐπροχώρησε βραδέως πρὸς τὴν Βλαχίαν. Εἰς Φω-
 ξάνην, μεθοριακὴν πόλιν μεταξὺ Βλαχίας καὶ Μολδαβίας, ἡ δύναμις
 του ἐνισχύθη σημαντικῶς διὰ τῆς προσελεύσεως νέων ὀπλαρχηγῶν.
 Ἐκεῖ κατηρτίσθη καὶ ὁ Ἰερόσ Λόχος. Πεντακόσιοι δηλαδὴ νέοι
 τῶν εὐγενεστάτων οἰκῶν, τῶν ὁποίων πολλοὶ σπουδασταὶ εὐρωπαϊ-
 κῶν Πανεπιστημίων, ἀπετέλεσαν ἰδιαίτερον σῶμα. Τὸ σῶμά των διε-
 κρίνετο διὰ τὴν πειθαρχίαν καὶ ἀπετέλεσε τὸν πυρῆνα τοῦ στρατοῦ
 τοῦ Ὑψηλάντου. Μετὰ τέσσαρας ἐβδομάδας ὁ Ὑψηλάντης εἰσῆλθεν
 εἰς τὸ Βουκουρέστιον (28 Μαρτίου).

ΑΠΟΤΥΧΙΑ ΤΟΥ ΚΙΝΗΜΑΤΟΣ

Ἡ αἴγλη, ἡ ὁποία περιέβαλε κατ' ἀρχὰς τὸ κίνημα τοῦ πρίγκι-
 πος, διελύετο ταχέως. Εἶχον παρέλθει πέντε ἐβδομάδες, ἅφ' ὅτου ὁ
 Ὑψηλάντης διέβη τὸν Προῦθον, καὶ ἡ ρωσικὴ σύμπραξις, τὴν ὁποίαν
 ὑπεσχέθη, δὲν ἐπραγματοποιεῖτο. Ὡς κεραυνὸς δὲ ἔπεσαν ἐπὶ τῆς κε-
 φαλῆς του δύο σημαντικὰ γεγονότα, ἡ ἀποκρήρυξις τοῦ κινή-
 ματος ὑπὸ τῆς Ρωσίας καὶ ὁ ἀφορισμὸς τοῦ Πατριάρχου. Ὁ
 τσάρος δηλ. Ἀλέξανδρος, διὰ νὰ δείξῃ τὴν πίστιν του εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς
 Ἱερᾶς Συμμαχίας καὶ διὰ νὰ διαψεύσῃ τὴν κρατοῦσαν ὑποψίαν ὅτι ἡ
 Ρωσία ὑπέθαλπε τὸ κίνημα τοῦ Ὑψηλάντου, ἀπεκέρυεν αὐτὸ ἐπι-

σήμεως, διέταξε νὰ διαγράψουν τὸ ὄνομα τοῦ Ὑψηλάντου ἀπὸ τὸν κατάλογον τῶν Ρώσων ἀξιωματικῶν καὶ ἐδήλωσεν εἰς τὸ Διβάνιον διὰ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβεώς του ὅτι ἡ ρωσικὴ πολιτικὴ εἶναι ξένη πρὸς τὸ κίνημα τοῦ Ὑψηλάντου. Ἀφ' ἑτέρου ὁ Πατριάρχης

πιεζόμενος ὑπὸ τοῦ σουλτάνου ἀφώρισε τὸν Ὑψηλάντην καὶ τὸν Ὀσποδάρον (ἡγεμόνα) τῆς Μολδαβίας Μιχ. Σοῦτσον.

Ἡ Ρωσία ἐπέτρεψε τὴν εἰσόδον τουρκικῶν στρατευμάτων εἰς τὰς ἡγεμονίας καὶ οἱ Τοῦρκοι εἰσῆλθον ἀπὸ τρία σημεῖα. Ἐντὸς ὀλίγου χρόνου ὁ τουρκικὸς στρατὸς κατέπνιξε τὸ κίνημα. Τὸν ἀγῶνα ἔκρινε

τελικῶς ἡ μάχη παρὰ τὸ χωρίον Δ ρ α γ α τ σ ά ν ι. Οἱ Ἱερολοχῖται ἠγωνίσθησαν μὲ ἥρωϊσμόν καὶ ἀνεκάλεσαν εἰς τὴν μνήμην τῶν Ἑλλήνων τὰ κατορθώματα τοῦ Ἱεροῦ Λόχου τῶν Θηβαίων. Μὲ τὸ νεαρὸν αἷμά των, τὸ ὁποῖον ἐχύθη ἀφθονον κατὰ τὰ πρῶτα βήματα τοῦ Ἱεροῦ μας ἀγῶνος, ἔγραψαν λαμπρὰς σελίδας εἰς τὴν ἱστορίαν μας. Οἱ νεαροὶ Ἱερολοχῖται ἦσαν ἄπειροι εἰς τὸν πόλεμον καὶ κατεκόπησαν ὑπὸ τῶν ἡλιοκαῶν Τούρκων σπαχήδων (ἱππέων). Διακόσιοι ἔπεσαν εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης καὶ 40 ἠχμαλωτίσθησαν (7 Ἰουνίου). Ἡ νεωτέρα ὁμως Ἑλλάς ἐτίμησε τοὺς ἥρωας αὐτοὺς τῆς ἐλευθερίας, στήσασα πρὸς τιμὴν τῶν μνημείων εἰς τὸ Πεδίον τοῦ Ἀρεως εἰς τὰς Ἀθήνας, ἡ δὲ σπουδάζουσα νεολαία, ἀποδίδουσα φόρον εὐγνωμοσύνης εἰς τοὺς νεαροὺς πολεμιστάς, τελεῖ κατ' ἔτος μνημόσυνον κατὰ τὴν παραμονὴν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ καὶ στέφει μὲ δάφνινον στέφανον τὸ ἡρῶν των.

Ὁ Ὑψηλάντης ὑπεχώρησεν εἰς τὰ αὐστριακὰ σύνορα, διέβη αὐτὰ καὶ παρεδόθη εἰς τὰς αὐστριακὰς ἀρχάς. Ὑπ' αὐτῶν ἐνεκλείσθη εἰς τὸ φρούριον Μουγκάτς καὶ ἔμεινεν ἐπὶ ἕξ ἔτη, ἀπεφυλακίσθη δὲ μόνον διὰ τῆς μεσολαβήσεως τοῦ τσάρου. Τὸ 1828 ἀπέθανεν εἰς Βιέννην μόλις 36 ἐτῶν.

Μετὰ τὴν φυγὴν τοῦ Ὑψηλάντου οἱ Τούρκοι ἐξηφάνισαν ταχέως τὰ λείψανα τοῦ στρατοῦ του βοηθούμενοι ὑπὸ τῶν ἐντοπίων. Ἀλλ' οἱ γενναῖοι ὀπλαρχηγοὶ **Ἀθανάσιος Καρπεννησιώτης, Γεωργάκης Ὀλύμπιος** καὶ **Φαρμάκης** ἔδωκαν ἥρωϊκὴν λύσιν εἰς τὸ δράμα τῶν ἡγεμονιῶν. Ὁ μὲν πρῶτος ἔπεσεν ἥρωϊκῶς εἰς τὴν μάχην τοῦ Σκουλενίου, οἱ δὲ ἄλλοι δύο, ἐνῶ προσεπάθουν νὰ διανοίσουν δίοδον πρὸς τὰ ρωσσικὰ σύνορα, περιεπλανήθησαν εἰς τὰ Τρανσυλβανικὰ ὄρη καὶ προδοθέντες ὑπὸ τῶν κατοίκων ἐνεκλείσθησαν εἰς τὴν Μονήν τοῦ Σέκκου μὲ 350 ἄνδρας. Μετὰ πεισματῶδη ἄμυναν ὁ μὲν Ὀλύμπιος ἀνετίναξε τὸ κωδωνοστάσιον, εἰς τὸ ὁποῖον εἶχε καταφύγει μετ' ὀλίγον ὀπαδῶν, καὶ εὗρε θάνατον ἐνδοξον, ὁ δὲ Φαρμάκης παραδρῆθεις ἐστάλη εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἀπεκεφαλίσθη (μέσα Σεπτεμβρίου).

Ἡ ἐπανάστασις τῶν ἡγεμονιῶν ἀπέτυχεν, ὁ δὲ σουλτᾶνος δὲν διώρισε πλέον Ἑλλήνας ἡγεμόνας εἰς Μολδαβίαν καὶ Βλαχίαν. Ἀλλ' ἡ ἀποτυχία αὐτῆς ἰσοδυναμεῖ πρὸς μεγάλην νίκην. Ὁ Ἑλληνισμὸς ἀπ' ἀκροῦ εἰς ἀκρὸν ἐδέχθη τὸ κίνημα τῶν ἡγεμονιῶν μὲ πολλομένην καρδίαν. Ἡ δὲ φήμη περὶ μεγάλων κατορθωμάτων τοῦ Ὑψηλάντου καὶ τοῦ στρατοῦ τοῦ διέσχισε τὰ ὄρη καὶ τὰς ἐλληνικὰς θαλάσσας καὶ

ἐπέσπευσε τὴν ἔκρηξιν τῆς ἐπαναστάσεως εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα, ὅπου, ὅπως θὰ ἴδωμεν, τὸ κίνημα ἐντὸς ὀλίγου ἔλαβε τεραστίας διαστάσεις καὶ οἱ Τοῦρκοι δὲν κατώρθωσαν νὰ καταπνίξουν αὐτό.

3 ANABIWIS TOY SOYLIOY

Εἰς τὴν Ἡπειρον ἐξηκολοῦθει ἐν τῷ μεταξύ ὁ ἀγὼν τοῦ Ἀλῆ κατὰ τοῦ σουλτανικοῦ στρατοῦ. Οἱ Τοῦρκοι εἶχον τὴν ἐμπνευσιν νὰ καλέσουν τοὺς Σουλιώτας, οἱ ὅποιοι ἐπὶ 17 ἔτη ἔτρωγον τὸν ἄρτον τῆς ἐξορίας εἰς τὴν Κέρκυραν καὶ μὲ βουρκωμένα μάτια ἠτένιζον τὰ βουνὰ τῆς πατρίδος των, διὰ νὰ τοὺς ἀντιτάξουν κατὰ τοῦ παλαιοῦ των ἐχθροῦ. Οἱ Σουλιῶται ὅμως ἐπολιτεύθησαν διπλωματικώτατα. Ἄφησαν τοὺς Μωαμεθανοὺς νὰ λύσουν τὴν διαφορὰν των καὶ ἀπεσφύρθησαν εἰς τὴν παλαιὰν των πατρίδα. Ὁ ἀρχηγὸς των **Μᾶρκος Μπότσαρης** ἦλθεν εἰς μυστικὴν συνεννόησιν μὲ τὸν Ἀλῆν καὶ ἐπέτυχε νὰ ἐπαναφέρῃ τοὺς Σουλιώτας εἰς τὴν πατρίδα των. Ὡστε ἀπὸ τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1820 τὸ Σούλι ἀνέζησε καὶ ἐπὶ τῆς Κιάφας ἐκυμάτιζεν ἡ σημαία τῆς ἀνεξαρτησίας.

4 Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΤΗΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

Ἐν τῷ μεταξύ ἡ Πύλη ὑπωπτεύετο ἐπαναστατικὴν κίνησιν εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ ἔστειλε τὸν Νοέμβριον τοῦ 1820 ὡς διοικητὴν αὐτῆς τὸν πρῶην μέγαν βεζύρην **Μεχμέτ Χουρσίτ**, ἄνδρα μεγαλοπρεπεῖ καὶ ἐπιβλητικόν. Ἐκεῖνος ὅμως δὲν ἔδωκε σημασίαν εἰς τὰς διαδόσεις καὶ μετ' ὀλίγας ἐβδομάδας ἀνεχώρησεν εἰς τὴν Ἡπειρον, διὰ νὰ ἀναλάβῃ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ πολέμου κατὰ τοῦ Ἀλῆ. Ἄφησεν εἰς τὴν Τρίπολιν, ὡς εἰς μέρος ἀσφαλές, τὸ πολυπληθὲς χαρέμιον καὶ τοὺς θησαυροὺς του καὶ ἐνίσχυσε τὴν φρουράν τῆς πόλεως διὰ χιλίων ἀνδρῶν.

Κατὰ τὰ τέλη Δεκεμβρίου τοῦ 1820 ἔφθασεν εἰς τὴν Πελοπόννησον ὁ ἀρχιμανδρίτης Γρηγόριος Δικαῖος, ὁ γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα **Παπαφλέσσας**, φέρων πύρινον ἐνθουσιασμόν καὶ φλογεράς ὑποσχέσεις. Ὁ Παπαφλέσσας, ὀρμητικὸς καὶ δραστήριος ἀπόστολος τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, ἀνὴρ ἐπιτηδειότατος νὰ πείθῃ τὰ πλήθη, ἐστάλη ὑπὸ τοῦ Ἀλεξ. Ὑψηλάντου, ὡς ἀρχηγοῦ τῆς Ἑταιρείας, εἰς τὴν Ἑλλάδα, διὰ νὰ κινήσῃ αὐτὴν εἰς ἐπανάστασιν, ἐνθαρρύνων καὶ ἐμψυχῶν κυρίως τοὺς προεστούς, οἱ ὅποιοι, ἐνθυμούμενοι τὰ παθήματα τῶν Ἑλ-

λήνων κατὰ τὰ παλαιότερα κινήματα, ἦσαν διστακτικοὶ καὶ ἀπρόθυμοι νὰ ἀρχίσουν τὸν ἀγῶνα ἄνευ σοβαρῶν ἐγγυήσεων. Οἱ Φιλικοὶ ἐφρόνουν ὅτι, ἂν ἡ ἔκρηξις τοῦ ἀγῶνος ἀνεβάλλετο, ὅπως ἐζήτηουν μερικοί, διὰ τὸν Μάϊον καὶ ἐγένετο γνωστὴ ἡ ἀποκήρυξις τοῦ Ὑψηλάντου ὑπὸ τοῦ τσάρου καὶ τοῦ Πατριάρχου καὶ ἡ ἀποτυχία τοῦ κινήματος εἰς τὴν Μολδοβλαχίαν, ἀσφαλῶς ἡ ἐν Πελοποννήσῳ ἐξέγερσις θὰ ἐματαιοῦτο.

Χουρσίτ πασᾶς

Οἱ Τοῦρκοι ὁμῶς ἐταράχθησαν περισσότερο, ὅταν ἔμαθον ὅτι ἐφθασεν εἰς τὴν Μάνην ὁ περιβόητος Θεόδωρος Κολοκοτρώνης, ὁ ὁποῖος ἀπὸ πολλὴν καιρὸν ἦτο φυγὰς καὶ κατεδιώκετο μέχρι θανάτου ὑπὸ τῆς τουρκικῆς ἐξουσίας. Τὰ γεγονότα αὐτὰ ἠνάγκασαν τοὺς Τούρκους νὰ λάβουν μέτρα προληπτικὰ καὶ ἐκάλεσαν διὰ τὴν ἐτησίαν συνέλευσιν εἰς τὴν Τρίπολιν τοὺς προκρίτους καὶ ἀρχιερεῖς μὲ σκοπὸν νὰ κρατήσουν αὐτοὺς ὡς ὁμήρους. Πολλοὶ ἐκ τῶν Ἑλλήνων προϋχόντων ἠρνήθησαν νὰ μεταβοῦν καὶ τοιουτοτρό-

πως εὐρέθεντες ἐκτεθειμένοι ἀπεφάσισαν νὰ ἐπισπεύσουν τὸ κίνημα. Μετὰ τινὰς ἐπιθέσεις καὶ μικροσυμπλοκάς ἐξέσπασεν ἡ μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης συγκαταουμένη ὁρμή καὶ τὴν 21 Μαρτίου 1821 ὁ χριστιανικὸς πληθυσμὸς τῆς Χερσονήσου ἠγέρθη ἑνοπλος ὡς εἰς ἄνθρωπος καὶ ἐπέπεσε μετὰ πάθους συγκαταουμένου ἀπὸ αἰῶνων κατὰ τῶν Μωαμεθανῶν, ὡς νὰ ἤθελεν εἰς μίαν ἡμέραν νὰ ἐκδικηθῇ δεινοπαθήματα αἰῶνων. Τὸ σύνθημα ἦτο Τοῦρκος νὰ μὴ μείνῃ στὸ Μωρητὰ μήτε στὸν κόσμον ὅλον.

Τότε ἐπῆλθον τὰ γεγονότα ραγδαῖα. Τὴν 13ην Μαρτίου οἱ

πρόκριτοι τῆς Ἀ-
χαΐας παρηκολούθη-
σαν εἰς τὴν Μονὴν
τῆς Ἀγίας Λαύρας
τὴν θεῖαν λειτουρ-
γίαν, κατὰ τὴν ὁ-
ποίαν ὁ Παλαιῶν
Πατρῶν Γερμανὸς
ηὐλόγησε καὶ ὑψω-
σεν ὡς σημαίαν τῆς
ἐπαναστάσεως, τὸ
περίφημον Λάβρο-
ν, τὸ ὁποῖον πα-
ρίστανε τὴν Κοίμη-
σιν τῆς Θεοτόκου.
Ἐκεῖθεν οἱ πρόκρι-
τοι ἐν μέσῳ ἐνθου-
σιασμοῦ καὶ πυρο-
βολισμῶν ἐξεχύθη-
σαν εἰς τὴν ἐπαρ-
χίαν Καλαβρύτων,
διὰ νὰ διαδώσουν
τὸ σύνθημα τῆς ἐξε-
γέρσεως. Ὁ μπέης
τῆς Μάνης **Πετρό-
μπεης Μαυρομιχά-
λης** καὶ ὁ **Κολοκο-
τρώνης** μετὰ τῶν
Μανιατῶν κατῆλθον
τὴν δυτικὴν πλευ-
ρὰν τοῦ Ταύγετου
καὶ τὴν 23 Μαρτίου
εἰσῆλθον θριαμβευτι-
κῶς εἰς τὰς Καλά-
μας. Τὴν ἰδίαν ἡμέραν ἐξηγέρθησαν αἱ Πάτριαι. Οἱ χωρικοὶ
τῶν περιχώρων ἔσπευσαν εἰς τὴν πόλιν μετὰ τοῦ ἀρχιεπισκόπου

Τὸ Λάβρον τῆς Ἐπαναστάσεως
Τὸ λάβρον εἶναι ἱερὰ σημαία, ἥ ὑποία παριστάνει
τὴν Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου καὶ εὐρίσκεται εἰς τὴν
Μονὴν τῆς Ἀγίας Λαύρας εἰς τὰ Καλάβρυτα

Π. Πατρῶν Γερμανοῦ, τοῦ Λόντου, προεστοῦ τοῦ Αἰγίου, τοῦ Ἀσημάκη Ζαῖμη, προεστοῦ τῶν Καλαβρύτων, κ.ἄ., οἱ ὅποιοι ἐτέθησαν ἐπὶ κεφαλῇς τοῦ κινήματος. Καὶ τὴν 25 Μαρτίου ὁ Π. Πατρῶν ἔστησεν εἰς τὴν πλατεῖαν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τὴν σημαίαν τῆς Ἐπαναστάσεως, ἡ ὁποία ἦτο ἐρυθρὰ μὲ μαῦρον σταυρὸν εἰς τὸ μέσον. Ἀπ' ἐκείνης τῆς ἡμέρας χρονολογοῦμεν τὴν ἀρχὴν τῆς Ἐπαναστάσεως.

Συγχρόνως οἱ ἀρχηγοὶ συνέταξαν καὶ ἐπέδωσαν εἰς τοὺς ξένους προξένους τῶν Πατρῶν τὴν ἀκόλουθον ἐγκύκλιον :

Ὁ Παλαιὸν Πατρῶν Γερμανὸς
(1771 - 1826)

« Ἡμεῖς, τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος τῶν Χριστιανῶν, βλέποντες ὅτι μᾶς καταφρονεῖ τὸ Ὀθωμανικὸν γένος, καὶ σκοπεύει ὀλεθρὸν ἐναντίον μας πότε μ' ἓνα πότε μ' ἄλλον τρόπον, ἀπεφασίσαμεν σταθερῶς ἢ νὰ ἀποθάνωμεν ὅλοι ἢ νὰ ἐλευθερωθῶμεν, καὶ τούτου ἕνεκα βαστοῦμεν τὰ ὅπλα εἰς χεῖρας ζητοῦντες τὰ δικαιώματά μας. Ὅντες λοιπὸν βέβαιοι ὅτι ὅλα τὰ χριστιανικὰ βασίλεια γνωρίζουν τὰ δίκαιά μας, καὶ ὅχι μόνον δὲν θέλουν μᾶς ἐναντιωθῆ, ἀλλὰ καὶ θέλουν μᾶς συνδράμει, καὶ ὅτι ἔχουν εἰς μνήμην ὅτι οἱ ἐνδοξοὶ πρόγονοί μας ἐφάνη-

σάν ποτε ὠφέλιμοι εἰς τὴν ἀνθρωπότητα, διὰ τοῦτο εἰδοποιοῦμεν τὴν ἐκλαμπρότητά σας καὶ σᾶς παρακαλοῦμεν νὰ πρᾶσπαθήσετε νὰ εἴμεθα ὑπὸ τὴν εὐνοίαν καὶ προστασίαν τοῦ μεγάλου κράτους τούτου ».

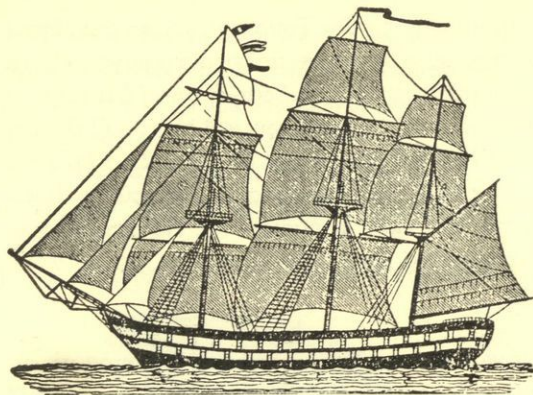
Οἱ Ἐπαναστάται ἤρχισαν νὰ πολιορκοῦν τὰ φρούρια, ἀλλ' ἐνήργουν χωρισμένοι. Ἡ προσοχὴ ὅμως τῶν ἀνωτέρων ὀπλαρχηγῶν καὶ πολιτικῶν ἐστρέφετο πρὸς τὴν Τριπολιτσάν, τὸ κεντρικὸν φρούριον καὶ ὀρμητήριον τῶν Τούρκων εἰς τὴν Πελοπόννησον.

Τότε ἤρχισε γενική μετακίνησις τῶν Τούρκων. Οἱ κατοικοῦντες τὴν ὑπαιθρον χώραν καὶ τὰς ἀνοχυρώτους πόλεις κατέφυγον εἰς τὰ φρούρια. Πανικός κατέλαβεν αὐτούς, ὅταν διεδόθη ἡ φήμη ὅτι ἔρχεται εὐρωπαϊκὸς στρατὸς εἰς βοήθειαν τῶν ραγιαδῶν, καὶ οἱ πυροβολισμοὶ τῶν Ἑλλήνων καὶ αἱ φωναὶ Μ ο σ κ ο β ι ἄ καὶ Φ ρ α γ κ ι ἄ ἔτρεπον αὐτούς εἰς φυγὴν. Μακραὶ συνοδεῖαι Μωαμεθανῶν ἐκινούντο ἰδίως πρὸς τὴν Τ ρ ῖ π ο λ ι ν, τὸ κεντρικὸν φρούριον τῆς Πελοποννήσου, προσβαλλόμεναι καὶ δεκατιζόμεναι ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων.

ΕΞΕΓΕΡΣΙΣ ΤΩΝ ΝΗΣΩΝ

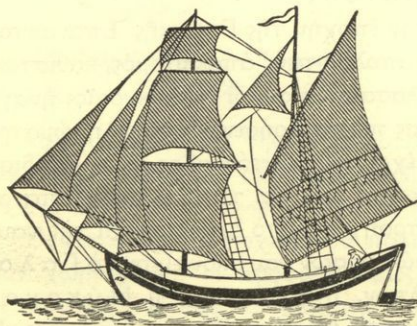
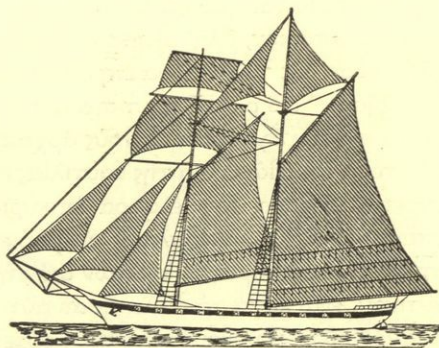
Οἱ ἄγῶνες τῶν Ἑλλήνων εἰς τὴν ξηρὰν δὲν ἦτο δυνατόν νὰ εὐδοκιμήσουν ἄνευ τῆς συμπράξεως ναυτικοῦ, τὸ ὅποῖον θὰ ἠμποδίζε τοὺς Τούρκους νὰ μεταβιβάζουν διὰ θαλάσσης στρατεύματα ἐκ Μ. Ἀσίας. Οἱ νησιῶται ἦσαν ἄνθρωποι φιλήσυχοι καὶ μὲ ζῆλον ἡσυχολοῦντο εἰς τὸ ἐμπόριον, ἀλλ' αἱ περιστάσεις μετέβαλον αὐτοὺς εἰς θαλασσινοὺς ἥρωας. Εἰς τὸν ἀγῶνα ἐπρωτοστάτησαν αἱ τρεῖς ναυτικαὶ λεγόμεναι νῆσοι, Ὑ δ ρ α, Σ π έ τ σ α ι, Ψ α ρ ἄ. Τὰ ἀσήμαντα αὐτὰ νησίδια, τὰ σχεδὸν ἄγνωστα εἰς τοὺς ἀρχαίους, ἀπέκτησαν σπουδαιότητα κατὰ τὸν 17ον αἰῶνα διὰ τῆς ναυτιλίας καὶ τοῦ ἐμπορίου. Ἡ ἐπ' αὐτῶν τουρκικὴ ἐξουσία ἦτο ἐλαφρὰ ἐπικυριαρχία. Ἐξηρτῶντο ἀπὸ τοῦ Κεπετὰν - πασᾶ, κατέβαλλον ἐτήσιόν τινα φόρον καὶ ἀπέστελλον κατ' ἔτος μικρὸν ἀριθμὸν ναυτῶν διὰ τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ σουλτανικοῦ ναυτικοῦ, ἐνῶ κατὰ τὰ ἄλλα ἦσαν αὐτόνομα καὶ αὐτοδιοίκητα, διότι δὲν εἶχον οὔτε Τούρκους κατοίκους οὔτε Τοῦρκον διοικητήν. Ἐκυβερνῶντο ὀλιγαρχικῶς ὑπὸ τῆς τάξεως τῶν πλουσιῶν ναυτικῶν, τοὺς ὁποίους ὠνόμαζον Ν ο ι κ ο κ υ ρ α ί ο υ ς.

Ἐπειδὴ αἱ συνθήκαι κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως, ἰδίως δὲ ὁ ἀγγλικὸς καὶ ὁ ναπολεόντειος ἀποκλεισμός, καθίστων κοπιώδη καὶ ἐπικίνδυνον τὴν θαλασσοπορίαν, οἱ Νοικοκυραῖοι ἠναγκάσθησαν νὰ προβοῦν εἰς μεγάλας παραχωρήσεις εἰς τὰ πληρώματα, τὰ ὅποια ἀπὸ τοῦ πλοιάρχου μέχρι τοῦ ναυτόπαιδος εἶχον μερίδιον ἐπὶ τοῦ κέρδους. Τοῦτο, καθὼς καὶ οἱ πόλεμοι τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως καὶ τοῦ Ναπολέοντος, προήγαγον τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν ναυτιλίαν τῶν νήσων. Πλὴν τῶν τριῶν νήσων ναυτικὸν εἶχον τὸ Γ α λ α ξ ε ῖ δ ι εἰς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον, ἡ Κ ἄ σ σ ο ς, ἡ Μ ὕ κ ο ν ο ς καθὼς καὶ ἄλλαι νῆσοι καὶ πόλεις τοῦ Αἰγαίου. Ὑπολογίζουν ὅτι εἰς

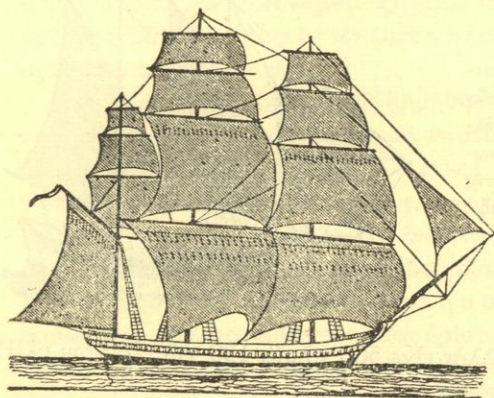
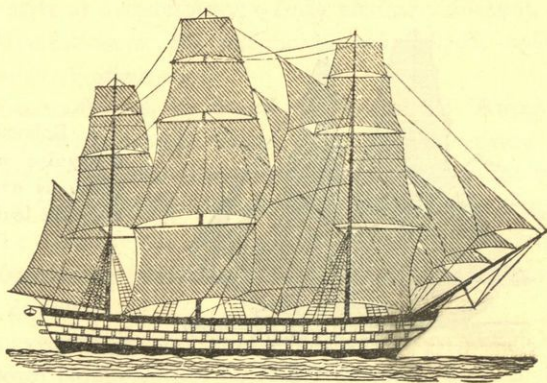
1. Δίκροτον. Τρίστη-
λον με τετράγωνα ιστία
εἰς ὅλους τοὺς ἰστούς καὶ
δύο σειρὰς πυροβόλων εἰς
τὰς πλευρὰς ἐντὸς τετρα-
γώνων θυρίδων. Τὸ δι-
κροτον, ὡς καὶ τὸ τρίκρο-
τον, ἦσαν τὰ μεγαλύτερα
πλοῖα, ὠνομάζοντο συνή-
θως «πλοῖα τῆς γραμμῆς»
καὶ ἐχρησίμευον ὡς ναυαρ-
χίδες. Οἱ Ἕλληνες τὰ ὠ-
νόμαζον «ντελινια».

2. Γολέττα. Εἶναι ἡ ἀρ-
χαία ἐλληνικὴ ἡμιολία,
με δύο ἰστούς κλίνοντας ὀλί-
γον πρὸς τὴν πρὺμνην.

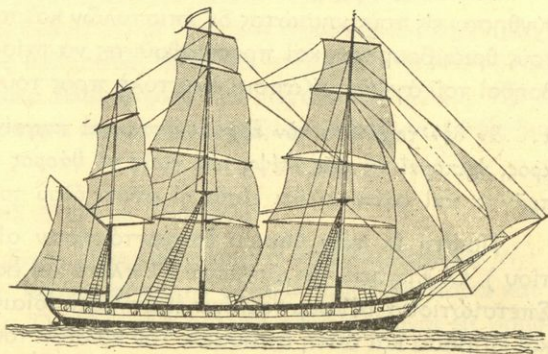
3. Σκούνα. Ἰστιοφόρον δι-
στηλον ἐμπορικὸν μέχρι τὸ
πολὺ 500 τόννων με ὕψη-
λοὺς ἰστούς καὶ κλίνοντας ὀλί-
γον πρὸς τὴν πρὺμνην.

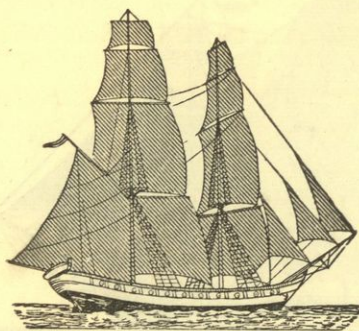
4. Τρίκροτον. Μὲ
τρεῖς ἱστοὺς καὶ τρεῖς
σειράς πυροβόλων εἰς
τὰς πλευράς.

5. Κορβέττα. Ὁ ἐλλη-
νικὸς δρόμων, μὲ τρεῖς
ἱστοὺς καὶ σταυρωτὰς κε-
ραίας. Τὰ πυροβόλα ἦσαν
εἰς τὰς δύο πλευράς τοῦ
καταστρώματος.

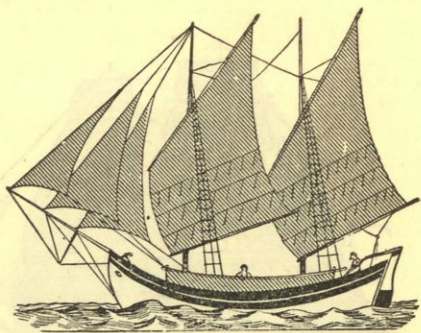
6. Φρεγάτα. Πο-
λεμικὸν τρίστηλον. Αἱ
διαστάσεις τῆς ἦσαν
ποικίλαι καὶ ἐγνωρί-
ζοντο ἀπὸ τὸν ἀρι-
θμὸν τῶν πυροβόλων.
Τὸν 19ον αἰῶνα ὑ-
πῆρχον τρεῖς τύποι :
τῶν 40, τῶν 30 καὶ
τῶν 20 πυροβόλων.

7. Βρίκιον, τὸ κοινῶς μ πρίκι, ὁ ἀρχαῖος π ά ρ ω ν. Δίστηλον ἱστιοφόρον μὲ σταυρωτάς κεραίας καὶ τετράγωνα ἱστία.

8. Βρατσέρα. Ἰστιοφόρον μικροῦ ἐκτοπίσματος, ὅχι ἄνω τῶν 100 τόννων. Εἶναι κατ' ἐξοχὴν ἐλληνικῆς ἐμπνεύσεως πλοῖον, γνωστὸν μόνον εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Μεσογείου. Ἵσως εἶναι ἐξέλιξις τῆς παλαιᾶς ὀ λ κ ά δ ο ς.

στρογγύλον ἀριθμὸν ἢ Ἑλλάς εἶχε 500 πλοῖα 130 χιλ. τόννων μὲ 15 χιλ. ναύτας καὶ 5 χιλ. κανόνια.

Ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς Ἐπαναστάσεως οἱ Πελοποννήσιοι ἀπηυθύνθησαν εἰς τοὺς νησιώτας δι' ἐπιστολῶν καὶ πρέσβων, διηγούμενοι τοὺς θριάμβους των καὶ προσπαθοῦντες νὰ πείσουν αὐτοὺς νὰ ἔλθουν βοηθοὶ τοῦ ἀγῶνος. Κάποια ἐπιστολὴ πρὸς τοὺς Σπετσιώτας ἔλεγεν :

«... ἂν δὲν ταχύνετε τὸν ἐρχομόν σας καὶ πηγαίνει τὸ πρᾶγμα εἰς μακρὸς, ἡμπορεῖ νὰ μᾶς λείψῃ καὶ ἡμᾶς τὸ θάρρος καὶ πλεόν νεκρώνει τὸ πρᾶγμα καὶ φαίνεται ὅτι εἴσθε οἱ αἵτιοι ὅλου τοῦ γένους καὶ ὤψεσθε».

Πρώτη ἐκ τῶν νήσων ἐπανεστάτησαν αἱ **Σπέτσαι** (26 Μαρτίου). Οἱ Σπετσιῶται ὤπλισαν 53 πλοῖα καὶ ἐκ τῶν πρώτων ἡ χήρα Σπετσιώτισσα Μπουμπουλίνα ἐξώπλισεν ἰδίαις δαπάναις στολίσκον καὶ ἐπιβᾶσα καὶ αὕτῃ ἀπέκλεισε τὸν κόλπον τοῦ Ναυπλίου. Οἱ Πελο-

ποννήσιοι ἔγραψαν τότε μὲ ἀνακούφισιν: « Δόξα εἰς ὑμᾶς, ἀδελφοί, ὅτι ἡγέρθητε πρῶτοι. Πρῶτοι κατὰ τὴν προσβολὴν τοῦ ἐχθροῦ, πρῶτοι ἐν τῇ ἱστορίᾳ, πρῶτοι ἐν τῇ ἀθανασίᾳ ».

Τὰς Σπέτσας ἠκολούθησαν τὰ **Ψαρά**. Ὅτε τὴν 12 Ἀπριλίου ἐφάνη πρὸ τῆς νήσου σπετσιωτικὸν πλοῖον φέρον τὴν ἀγγελίαν τῆς ἐπαναστάσεως, ὁ λαὸς ἔσχισε τὴν τουρκικὴν σημαίαν καὶ εἰς τὸν χαίρετισμὸν τοῦ Πάσχα **Χριστός Ἀνέστη** ἀπήντων οἱ Ψαριανοί: Καὶ ἡ **Ἑλλάς ἀνέστη**. Μολονότι δὲ ἦσαν περισσότερον ἐκτεθειμένοι, διότι εὐρίσκοντο πλησιέστερον εἰς τὴν ἀσιατικὴν ἀκτὴν, ἔδειξαν ἐξαιρετικὸν ζῆλον.

Ἡ **Ὑδρα**, ἡ μεγαλύτερα τῶν τριῶν νήσων, ἐξηγέρθη τελευταία, διότι οἱ πλούσιοι Νοικοκυραῖοι ἦσαν διστακτικοί. Ἀλλ' ὁ τολμηρὸς πλοίαρχος **Οἰκονόμου** ἐξήγειρε τὸν λαὸν καὶ παρεκίνησε τοὺς ναύτας νὰ ὀπλίσουν τὰ ἐν τῷ λιμένι πλοῖα. Οἱ πρόκριτοι ἠναγκάστησαν νὰ ὑποχωρήσουν.

Αἱ περισσότεραι Κυκλάδες ἐμιμήθησαν τὸ παράδειγμα τῶν τριῶν νήσων. Τὴν Κυριακὴν τοῦ Θωμᾶ ἐπανεστάτησεν ἡ **Σάμος**, ἡτοιμάζοντο δὲ νὰ ἐξεγερθοῦν ἡ **Ρόδος** καὶ ἡ **Κύπρος**, μολονότι εἶχον πολλοὺς Μωαμεθανοὺς κατοίκους. Δὲν ἤργησε δὲ νὰ ἐξεγερθῇ καὶ ἡ μεγαλόνησος **Κρήτη**, μολονότι διέθετεν ἐλάχιστα πολεμικὰ μέσα καὶ οἱ ἐντόπιοι Μωαμεθανοὶ διεκρίνοντο διὰ τὴν ἀγριότητά των.

Οἱ νησιῶται ὥρισαν σύστημα καταδρομικὸν καὶ ἐκανόνισαν τὴν διανομὴν τῆς λείας ὀρίσαντες, ὅπως μέρος αὐτῆς κατατίθεται εἰς τὸ κοινὸν ταμεῖον. Τὰ πλοῖα τῶν οὐδετέρων ἔπρεπε νὰ τύχουν σεβασμοῦ, « ὁσάκις δὲν ἦσαν ναυλωμένα ὑπὸ τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως καὶ δὲν ἔφερον πολεμοφόδια καὶ στρατεύματα ».

Εὐθύς ἐξ ἀρχῆς ἐφάνη ὅτι οἱ Ἕλληνες εἶχον ἀξίαν λόγου μαχητικὴν δύναμιν εἰς τὴν θάλασσαν, διότι τὰ πλοῖα τῶν νησιωτῶν μεταβληθέντα εἰς πολεμικὰ ἐκυριάρχουν τοῦ Αἰγαίου, μετέδιδον τὴν ἐπανάστασιν εἰς τὰ τέσσαρα ἄκρα τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐνίσχυνον τοὺς διστακτικούς.

5 Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΤΗΣ ΣΤΕΡΕΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Οἱ Στερεοελλαῖται εἶχον ἐστραμμένα τὰ βλέμματα εἰς τὴν διεξαγομένην περὶ τὰ Ἰωάννινα πάλιν μεταξύ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ καὶ τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ. Ὁ Ἀλῆς εἶχε καλέσει τοὺς Ἕλληνας εἰς βοήθειαν

κατὰ τοῦ σουλτάνου. Ἄλλ' ἐπίσης ἦτο γνωστὸν ὅτι κατήγγειλε τὰ σχέδια τῆς Ἑταιρείας εἰς τὸν σουλτάνον, ὑποσχεθεὶς ὅτι, ἂν ἀμνηστευθῇ, θὰ καταπνίξῃ ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν τὴν ἐλληνικὴν ἐξέγερσιν. Ἐν τούτοις ἡ Στερεὰ Ἑλλάς δὲν ἦτο δυνατόν νὰ μείνῃ ἀμέτοχος θεατῆς τῶν μεγάλων γεγονότων τῆς Πελοποννήσου.

Ἡ ἐπανάστασις μετεδόθη ἀπὸ τῆς Κορίνθου εἰς τὴν ἀπέναντι παραλία. Ὁ ἄρματωλὸς τῶν Σαλῶνων **Πανουργιάς** ἐπανεστάτησε τὰ Σάλαωνα (Ἀμφισσα), ἐνῶ ὁ ἐξάδελφός του **Γιάννης Γκούρας** ἐξήγειρε τοὺς ἀπὸ μακροῦ ἀνυπομονοῦντας Γαλαξειδιώτας. Ὁ Πανουργιάς ἐπολιορκήσας τοὺς καταφυγόντας εἰς τὴν Ἀκρόπολιν τῶν Σαλῶνων Τούρκους καὶ ἠνάγκασεν αὐτοὺς νὰ παραδοθοῦν τὴν ἡμέραν τοῦ Πάσχα. Εἰς τὴν ἐπιχείρησιν αὕτην ἐβοήθησαν τὸν Πανουργιᾶν οἱ Γαλαξειδιῶται, οἱ ὅποιοι ἔσυραν εἰς τὴν ξηρὰν τὰ τηλεβόλα τῶν πλοίων καὶ ἠνάγκασαν τοὺς Τούρκους νὰ παραδοθοῦν (18 Ἀπριλίου).

Τὸ κίνημα ἐξηπλώθη μετὰ ταῦτα εἰς ὅλην τὴν ἐπαρχίαν τῆς Φωκίδος καὶ μετ' ὀλίγον ἐπανεστάτησεν ἡ Βοιωτία. Τότε ὁ **Ἀθανάσιος Διάκος** κατέλαβε τὴν Λεβείαν καὶ ἠνάγκασε τοὺς εἰς τὸ φρούριον καταφυγόντας Τούρκους καὶ Ἀλβανοὺς νὰ παραδοθοῦν. Κατόπιν ἐτράπη μετὰ 600 ἀνδρῶν εἰς τὰς Θερμοπύλας, διότι ἐψιθυρίζετο ὅτι τουρκικὸς στρατὸς συναθροίζεται εἰς τὸ Ζητούνι (Λαμία).

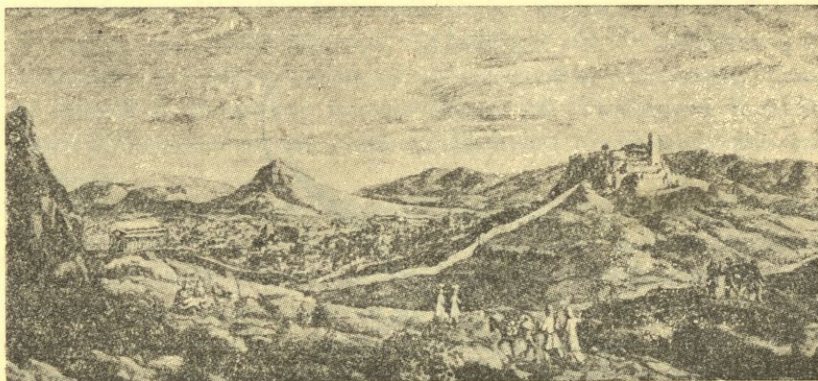
Ὁλίγον βραδύτερον ἐπανεστάτησεν ἡ Ἀττική. Οἱ ἀγρόται τῆς Πάρνηθος ἐκυρίευσαν τὰς Ἀθήνας, αἱ ὁποῖαι ἦσαν τότε μικρὰ κωμόπολις μὲ 10.000 κατοίκους καὶ 1235 πενιχρὰς οἰκίας (28 Ἀπριλίου). Οἱ Τούρκοι ἐκλείσθησαν εἰς τὸ φρούριον τῆς Ἀκροπόλεως, ὅπου ἐπολιορκήθησαν ὑπὸ τῶν Χριστιανῶν τῶν πέριξ χωρίων, τοὺς ὁποίους ἐνίσχυσαν ἀρκετοὶ Αἰγινῆται, Κεῖοι καὶ Ὑδραῖοι. Ἦλθον ἐπίσης καὶ ὀλίγοι Κεφαλλῆνες, οἱ ὅποιοι ἔφεραν κανόνια, ὥστε ὁ ἀριθμὸς τῶν πολιορκητῶν ἀνῆλθεν εἰς 3 χιλιάδας.

ΕΞΑΠΛΩΣΙΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

Ἐν τῷ μεταξύ ἡ Ἐπανάστασις μετεδόθη εἰς τὰ πλούσια καὶ εὐημεροῦντα χωρία τοῦ Πηλίου (7 Μαΐου). Ἡ ψυχὴ τῆς ἐπαναστάσεως εἰς τὰ μέρη αὐτὰ ἦτο ὁ **Ἀνθιμος Γαζής**, ἐπιφανὴς διδάσκαλος τοῦ Γένους καὶ κληρικός, γνωστὸς ἀπὸ τὸ περίφημον λεξικόν του, ὁ ὁποῖ-

ος ἑνωρὶς εἶχε μυηθῇ εἰς τὴν Φιλικὴν Ἑταιρείαν καὶ εἶχε προσφέρει μεγάλας ὑπηρεσίας εἰς τὴν ἐθνικὴν ὑπόθεσιν. Σχεδὸν συγχρόνως τὰ ὑδραϊκὰ πλοῖα μετέδωσαν τὴν ἐπανάστασιν εἰς τὴν Εὐβοίαν. Ἡ ἐπίθεσις τῶν ἐπαναστατῶν κατὰ τῆς Χαλκίδος ἀπέτυχεν, ἀλλ' ἡ ὑπαιθρος ὅλη ἐπανεστάτησε καὶ μόνον ἡ Χαλκὶς καὶ ἡ Κάρυστος ἔμειναν τὰ κέντρα τῆς τουρκικῆς ἀντιστάσεως. Μετὰ τὴ προσχώρησιν τῆς Εὐβοίας εἰς τὸ κίνημα ὅλη ἡ Ἀνατολικὴ Ἑλλὰς εὐρέθῃ ἐπανάστασι.

Ἐκ τοῦ Πηλίου ἡ φλόξ τῆς Ἐπαναστάσεως μετεδόθη βραδύτερον εἰς τὴν Μακεδονίαν. Ἡ Φιλικὴ Ἑταιρεία εἶχεν ἐργασθῇ δραστη-

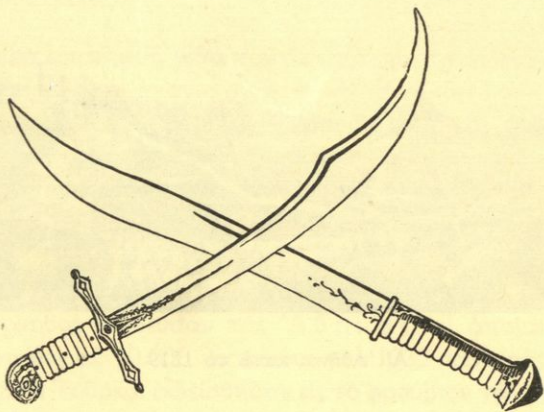
Αἱ Ἀθῆναι κατὰ τὸ 1819

ρίως ἐκεῖ. Ὄταν δὲ διεδόθη ὅτι ὁ Ὑψηλάντης εἶχε προχωρήσει νικηφόρως μέχρι τῶν προθύρων τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐξηγέρθησαν ὁ Πολύγυρος καὶ ἡ χερσόνησος τῆς Κασσάνδρας, ἡ Νάουσα καὶ οἱ μοναχοὶ τοῦ Ἀγίου Ὁρους (Μαΐος).

Ἡ Αἰτωλοακαρνανία καὶ ἡ Δυτικὴ Ἑλλὰς ἐξηγέρθησαν βραδύτερον. Τὸ σύνθημα ἔδωκεν ὁ ἀρματωλὸς τοῦ Ζυγοῦ **Δημήτριος Μακρῆς**, ὁ ὁποῖος περὶ τὰς ἀρχὰς Μαρτίου προσέβαλε τοὺς κομιστὰς τοῦ ἐτησίου φόρου, ἐνῶ μετέβαινον ἀπὸ τὸ Μεσολόγγιον εἰς Ναύπακτον. Τέλος, ὅταν περὶ τὰ μέσα Μαΐου ἐνεφανίσθησαν ὑδραϊκὰ πλοῖα εἰς τὸν κόλπον τῶν Πατρῶν, τὸ Μεσολόγγιον

καὶ τὸ Αἰτωλικὸν ἀνεπέτασαν τὴν ἐπαναστατικὴν σημαίαν. Οἱ
Τοῦρκοι κάτοικοι μετὰ τοῦ ὀλιγαρίθμου τουρκικοῦ στρατοῦ ἀπεσύρ-
θησαν βορειότερον εἰς τὸ Βραχώρι (Ἀγρίνιον). Ἐντὸς ὀλίγου ὅλη ἡ
Αἰτωλοακαρνανία, ἡ Ναύπακτος, ἡ Εὐρυτανία
καὶ τὰ Ἀγραφα ἐπανεστάτησαν. Ἡ θέσις τῶν ἐπαναστατῶν ἐνι-
σχύθη, διότι κατέλαβον μετ' ὀλίγον καὶ τὸ Βραχώρι.

6
ἐν τῷ φροντισμῷ.

Μάχαιρα — Γιαταγάνι

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'

ΠΡΩΤΗ ΦΑΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΩΝΟΣ. Η ΠΑΛΗ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΣΟΥΛΤΑΝΟΝ

1. ΕΔΡΑΙΩΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΩΝΟΣ

ΒΙΑΙΟΠΡΑΓΙΑΙ ΤΩΝ ΤΟΥΡΚΩΝ

7 **Ε** 'Ο σουλτάνος **Μαχμούτ Β'** (1808 - 1839) ἀπήντησεν εἰς τὴν ἐξέγερσιν τῶν Ἑλλήνων διὰ τῆς συνήθους τουρκικῆς μεθόδου, δηλαδή διὰ τῆς ἀθρόας σφαγῆς πρὸς ἐκφοβισμόν καὶ πρόληψιν ἐξαπλώσεως τοῦ κινήματος. Ἡ Πύλη, ὑποπτευθεῖσα ἐκ τῶν ἐνεργειῶν τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, εἶχε προβῆ ἤδη πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς Ἐπαναστάσεως εἰς συλλήψεις, κατ' οἶκον ἐρεῦνας καὶ εἰς μεμονωμένας θανατώσεις. Ὅταν δὲ ἐφθάνεν ἡ εἰδησις τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ Ὑψηλάντου, ὁ σουλτάνος ἐζήτησε διὰ παντὸς μέσου νὰ ἀφυπνίσῃ τὸν μωαμεθανικὸν φατισμόν.

Τὴν 9 Μαρτίου ὁ σουλτάνος ἐζήτησε παρὰ τοῦ Πατριάρχου ὀκτῶ ἀρχιερεῖς, τοὺς ὁποίους ἐκράτησεν ὡς ὀμήρους, καὶ ἔφερε πλῆθος ἀσιατῶν στρατιωτῶν, οἱ ὅποιοι μετὰ τοῦ ὀπλισθέντος ὄχλου τῆς πρωτευούσης ἐξετράπησαν εἰς σφαγὴν καὶ λεηλασίαν τῶν Ἑλλήνων. Τὴν δὲ 26 Μαρτίου ὁ σουλτάνος ἐφόνευσε πολλοὺς σημαίνοντας Ἑλληνας τῆς Κωνσταντινουπόλεως, συγγενεῖς ἢ γνωρίμους τῶν ἐν Μολδαβίᾳ προυχόντων ὁμογενῶν.

Ἄλλ' ἡ τουρκικὴ μανία ἐκορυφώθη, ὅταν τὴν 3 Ἀπριλίου ἐφθασε ταχυδρόμος ἐξ Ἀθηνῶν ἀγγέλλων τὴν ἐπανάστασιν τῆς Πελοποννήσου. Λέγεται ὅτι ὁ σουλτάνος ἐρρίφθη εἰς τὸ ἔδαφος ἀφρίζων ἐκ παραφορᾶς καὶ φωνάζων ἐκδίκησιν. Ἡ δὲ διαβεβαίωσις τοῦ πρεσβευτοῦ τῆς Ρωσίας ὅτι ὁ τσάρος δὲν ἐνεθάρρυνε τὰς ταραχὰς τῶν ἡγεμονιῶν, ἀπεθράσυνε τοὺς Τούρκους περισσότερο. Ὁ διερμηνεὺς τῆς Πύλης **Κωστάκης Μουρούζης** ἀπεκεφαλίσθη ὑπὸ τὴν μεγάλην Πύλην τῶν Ἀνακτόρων, φορῶν τὴν ἐπίσημον στολὴν του, παρουσίᾳ τοῦ Μαχμούτ, διότι ἡ Πύλη εἶχε συλλάβει ἐπιστολὴν τοῦ Ὑψηλάντου ἀπευθυνομένην πρὸς αὐτόν. Ἄνευ φανερᾶς αἰτίας οἱ Τούρκοι ἀπεκεφάλισαν ἢ ἐκρέμασαν ἐκ τοῦ παραθύρου τῆς οἰκίας των συγγενεῖς τραπεζίτας ἢ ἱατροὺς τῶν ἄλλοτε ὀσποδάρων ἢ μεγάλων διερμηνέων. Τὸ Μέγα

Σάββατον (9 Ἀπριλίου) ἀπεκεφάλισαν δύο ἡφμερίους τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, διότι ἡ φρουρουμένη ὑπ' αὐτῶν **Εὐφροσύνη Μουρούζη** ἐδραπέτευσε.

Τὴν Κυριακὴν τοῦ Πάσχα (10 Ἀπριλίου) μετὰ τὴν λειτουργίαν, ἀφοῦ εἶχε διαλυθῇ τὸ ἀραιὸν καὶ περίτρομον ἐκκλησίασμα, ὁ διερμηνεὺς τῆς πύλης συναθροίσας τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ τοὺς ἀρχηγούς τῶν συντεχνιῶν ἀνέγνωσε φερμάνιον, διὰ τοῦ ὁποίου καθηρεῖτο ὁ Πατριάρχης.

Ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος Ε' (1749 – 1821)

χλευάζοντες καὶ βλασφημοῦντες, καὶ τὸ ἔρριψαν εἰς τὴν θάλασσαν.

«Ἐπειδὴ ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος ἐφάνη ἀνάξιος τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου, ἀχάριστος καὶ ἄπιστος πρὸς τὴν Πύλιν καὶ ραδιοῦργος, γίνεται ἐκπτωτος τῆς θέσεώς του ». Ἔτερον δὲ φερμάνιον διέτασσε τὴν ἄμεσον ἐκλογὴν νέου Πατριάρχου. Ὁ Γρηγόριος περιυβρίσθη καὶ ἐφυλακίσθη καὶ μετὰ μεσημβρίαν τῆς αὐτῆς ἡμέρας ἐξήχθη ἐκ τῆς φυλακῆς καί, ἀφοῦ ἐκακοποιήθη, ἐκρεμάσθη εἰς τὴν μεσαιάν θύραν τοῦ Πατριαρχείου. Τρεῖς ἡμέρας ἔμεινε τὸ λείψανον ἐπὶ τῆς ἀγχόνης καὶ τὴν τρίτην παρεδόθη εἰς τοὺς Ἑβραίους, οἱ ὅποιοι τὸ ἔσυραν διὰ τῶν ὁδῶν τοῦ Φαναρίου,

Ὁ Γρηγόριος Ε' (1749 - 1821) ὑπὸ τὸ ἀρχικὸν ὄνομα Γεώργιος Ἀγγελόπουλος κατήγετο ἐκ Δημητσάνης τῆς Ἀρκαδίας καὶ ἀνῆλθε διὰ τῆς ἐπιμελείας καὶ τῆς αὐστηρότητός του τὰ ὑπάτα ἀξιώματα τῆς Ἐκκλησίας. Μητροπολίτης Σμύρνης τὸ 1784, ἀνῆλθε τὸ 1798 τὸν πατριαρχικὸν θρόνον, δις ἐξωρίσθη εἰς τὸν Ἄθω καὶ τὸ 1819 ἐκλήθη τὸ τρίτον εἰς τὸν θρόνον.

Ἦτο 70τούτης, ὅτε ὑπέστη τὸν μαρτυρικὸν θάνατον. Διεκρίθη διὰ τὴν αὐστηρότητα τοῦ ἥθους καὶ τὴν ἀφοσίωσιν πρὸς τὰ ἰδεώδη τοῦ ἔθνους μας.

Τὴν αὐτὴν ἡμέραν ὁ σουλτᾶνος ἐκρέμασε καὶ τρεῖς ἐκ τῶν φυλακισθέντων ἀρχιερέων, ὁ δὲ ὄχλος ἐξετράπη εἰς πᾶν εἶδος ἀκολασίας. Ἐπετέθη κατὰ τῶν ἐκκλησιῶν τῆς πόλεως, ἐβεβήλωσε καὶ ἐσύλησεν αὐτάς. Τὸ τέλος Ἀπριλίου ὁ σουλτᾶνος διέταξε νὰ ἀπαγχονισθοῦν καὶ οἱ ἄλλοι τρεῖς φυλακισθέντες ἀρχιερεῖς. Ὁ δῆμιος εἰσήγαγεν αὐτοὺς ἐντὸς πλοιαρίου, ἀνέπλευσε τὸν Βόσπορον καὶ ἐκρέμασεν αὐτοὺς εἰς τὰ τρία πολυαριθμότερα ἑλληνικὰ προάστια τοῦ Βοσπόρου. Κατὰ τὰς ἐπομένας ἡμέρας ἐξηκολούθησεν ἡ μανία τῶν Τούρκων καὶ εἰς 10 χιλ. ὑπολογίζονται τὰ θύματα τῆς τουρκικῆς ἀγριότητος μόνον εἰς τὴν Κων)πολιν. Ὅμοιαι σκηναὶ βαρβαρότητος συνέβησαν εἰς τὴν Σμύρνην, Ἀδριανούπολιν, Αἶνον καὶ ἄλλαχού.

Διὰ τῶν ἀγριοτήτων τούτων ἠθέλησεν ἡ Πύλη νὰ τρομοκρατήσῃ τοὺς ραγιᾶδες. Ἐταράχθη ἀπὸ τὴν ἀπροσδόκητον ἐξέγερσιν καὶ ἐξετράπη κατὰ τῶν εἰρηνικῶν Ἑλλήνων τῆς πρωτεύουσας καὶ τῶν ἐπαρχιῶν καὶ μετὰ τὰς αἱματηρὰς βιαιότητας ἄρχοντες καὶ λαὸς ἐκόρεσαν τὸ πάθος των καὶ ἐνόμισαν ὅτι ἐξετέλεσαν τὸ καθήκόν των. Ἀλλ' ἡ τρομοκρατικὴ μέθοδος ἐξῆψε περισσότερον τὴν ἀγανάκτησιν τῶν Ἑλλήνων καὶ ὁ πόλεμος ἔλαβε χαρακτῆρα θρησκευτικόν, ἄγριον καὶ ἐξοντωτικόν μεταξὺ τῶν δύο φυλῶν. Ἀγανάκτησιν ἐπίσης ἐπροκάλεσεν ἡ διαγωγή τοῦ σουλτάνου καὶ εἰς τοὺς λαοὺς τῆς Εὐρώπης. Πρὸ πάντων ὁ ἀπαγχονισμὸς τοῦ Πατριάρχου ἐπροξένησε βαθεῖαν αἴσθησιν εἰς τὸν ὁμόδοξον ρωσικὸν λαὸν καὶ ἀπὸ τότε προεκλήθη ἡ δυσἀρέσκεια τῆς ρωσικῆς κυβερνήσεως.

7 Αἱ ΔΥΣΧΕΡΕΙΑΙ ΤΟΥ ΑἴΩΝΟΣ

Ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις ἐπῆλθε μετὰ δυνάμεως καὶ ταχύτητος φυσικοῦ περιεχομένου. Ἐντὸς ὀλίγου τὰ κύματά της, ἐκχειλίσαντα ἐκ τῆς Πελοποννήσου, κατέκλυσαν τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα καὶ καὶ τὰς νήσους καὶ ἐξηπλώθησαν μέχρι τῆς Μακεδονίας.

Ἀλλ' ὁ ἑλληνικὸς ἀγὼν ἐμέλλε νὰ διέλθῃ μακρὰν δοκιμασίαν, διότι εἶχε νὰ ἀντιμετωπίσῃ ἰσχυράν αὐτοκρατορίαν. Οἱ Ἕλληνες δὲν εἶχον οὔτε χρήματα, οὔτε πολεμοφόδια, οὔτε ἡσκημένον στρατόν. Ἐκ τῶν Πελοποννησιῶν μόνον οἱ Μανιάται ἦσαν ἡσκημένοι εἰς τὴν χρῆσιν τῶν ὀπλων. Μετὰ τὰς πρώτας ἐπιτυχίας τὸ ὄνομα τοῦ Κολοκοτρώνη προσεῖλκυσε πλῆθος ἐθελοντῶν. Ἀλλ' ὁ πρῶτος οὗτος ἑλληνικὸς στρατὸς παρουσίαζε περίεργον ὄψιν. Οἱ πλεῖστοι

τῶν πρώτων αὐτῶν προμάχων τῆς πατρίδος ἦσαν ἄοπλοι, μερικοὶ ἔφερον μαχαίρας, ἄλλοι σφενδόνας καὶ ἄλλοι ράβδους ἀλωνιστικάς. Τὸ σπουδαιότερον ἦτο ὅτι ὁ στρατὸς αὐτὸς δὲν εἶχε βαπτισθῇ ἀκόμη εἰς τὸ πῦρ τῆς μάχης, καὶ μὲ μεγάλας δυσκολίας οἱ ἀρχηγοὶ τὸν συνεκράτουν, ὅταν παρουσιάζετο

Ἕλλην πολεμιστὴς τῆς ξηρᾶς

ὁ ἐχθρὸς. Τοιοῦτοτρόπως, ὅταν ὁ Κολοκοτρῶνης ἐπολιόρκει τὴν Κ α ρ ὕ τ α ι ν α ν καὶ ἐνεφανίσθη τουρκικὸς στρατὸς, οἱ Ἕλληνες διεσκορπίσθησαν. Ὁ Κολοκοτρῶνης συνήθροισε νέους πολεμιστὰς καὶ ἐγκαταστήσας αὐτοὺς εἰς στρατόπεδον ἤρχισε νὰ τοὺς γυμνάζῃ καὶ νὰ τοὺς διοργανῶνῃ. Ἀλλὰ καὶ οἱ νεοσύλλεκτοι ἐγκατέλειψαν τὸν ἀρχηγόν των, μόλις ἐνεφανίσθη τουρκικὸς στρατὸς.

ΠΟΛΕΜΙΚΟΝ ΣΧΕΔΙΟΝ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗ — ΜΑΧΗ ΒΑΛΤΕΤΣΙΟΥ

Ἐν μέσῳ τῶν ἀπογοητεύσεων τούτων ὁ Κολοκοτρῶνης ἔμε-

Νησιώτης πολεμιστὴς

νεν ἀκλόνητος· ἦλθε μάλιστα εἰς ρῆξιν πρὸς τοὺς ἄλλους ὀπλαρχηγούς, οἱ ὅποιοι ἐπρότειναν νὰ ὑποχωρήσουν εἰς τὴν Μεσσηνίαν. Τέλος κατάρθωσε νὰ ἐπιβάλλῃ τὴν γνώμην του εἰς τοὺς ἄλλους ὀπλαρχηγούς, οἱ ὅποιοι ἀνέδειξαν τὸν Πετρόμπεη Μαυρομιχάλην ἀρχιστράτηγον τῆς Πελοποννήσου, ἀναθέσαντες εἰς αὐτὸν τὴν στρατολογίαν καὶ τροφοδοσίαν, καὶ ἐδέχθησαν τὸ σχέδιον τοῦ Κολοκοτρώνη.

Ὁ Πετρόμπεης Μαυρομιχάλης (1765 - 1848) ἦτο παῖς κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1770, ὅποτε τουρκικὴ βόμβα, ἐκραγεῖσα κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ Μελιδύργου, ἐφόνευσε πάντας τοὺς ὑπερασπιστάς του, πλὴν αὐτοῦ καὶ τινος ἄλλου. Ἀνδρωθεὶς κατέλαβε σχεδὸν μοναρχικὴν θέσιν εἰς τὴν Μάνην καὶ ὅλοι ἐθεώρουν αὐτὸν ὡς τὸν ἐνδεδειγμένον ἀρχηγὸν τοῦ μέλλοντος κινήματος. Ἡ ἐπιβολὴ αὐτοῦ καὶ τῆς οἰκογενείας του ἦτο μεγάλη ἐπὶ τῶν Ἑλλήνων. Αἱ τιμαὶ καὶ ἡ μεγαλοπρέπεια ἐθελγον αὐτὸν καὶ ἡσθάνετο ζωηροτάτην χαρὰν νὰ παρέχῃ ἡγεμονικὰ δῶρα εἰς τοὺς ὁπαδούς του καὶ νὰ μετριάξῃ τὴν πενίαν τῶν Μανιατῶν του. Κατὰ βάθος ἦτο πολὺ περισκεμμένος καὶ δὲν ἀνελάμβανε ἐπιχειρήσιν, ἐὰν δὲν εἶχε βεβαίωτητα περὶ τῆς ἐπιτυχίας τῆς.

Ὁ Πετρόμπεης Μαυρομιχάλης (1765-1848)

Τὸ σχέδιον τοῦ Κολοκοτρώνη ἦτο τὸ ἑξῆς : Ὁ περίφημος πολεμιστὴς ἐφρόνει ὅτι ἡ ἐπανάστασις δὲν ἦτο ἀσφαλὴς, ἐφόσον ἔμενε

Π. Μαυρομιχάλης

Ἡ ὑπογραφή τοῦ Πετρόμπεη Μαυρομιχάλη

τουρκικὸς στρατὸς εἰς τὴν καρδίαν τῆς Πελοποννήσου. Ἐπρεπε λοιπὸν πάσῃ θυσίᾳ νὰ κυριευθῇ ἡ Τρίπολις. Ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ Ἕλλη-

νες δὲν ἦσαν εἰς θέσιν νὰ κυριεύσουν αὐτὴν δι' ἐπιθέσεως, ὁ Κολοκοτρώνης ἐσκέφθη νὰ περιβάλλῃ τὴν πόλιν διὰ ζώνης πολιορκητικῆς, ἡ ὁποία νὰ διακόψῃ τὰς

ἔξωθεν συγκοινωνίας καὶ δι-
αρκῶς περισφιγγομένη νὰ ἐ-
ξαναγκάσῃ εἰς παράδοσιν τὸ
φρούριον. Πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ
σχεδίου αὐτοῦ τὰ ἑλληνικὰ
σώματα κατέλαβον τὰς πρὸς

Σουλιώτης πολεμιστής

δυσμᾶς, βορρᾶν καὶ μεσημβρίαν παρόδους καὶ ὁ Κολοκοτρώνης ἐτάχθη μεσημβρινο-
δυτικῶς παρὰ τὸ Βαλτέτσι ἐπὶ τῆς κο-
ρυφῆς τοῦ Μαινάλου, διὰ νὰ ἐπισκοπῇ
ἂφ' ἑνὸς τὸ ὁροπέδιον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου κεῖται
ἡ Τρίπολις, ἂφ' ἑτέρου τὰς κοιλάδας τῆς
Μάνης. καὶ τῆς Μεσσηνιας.

Πράγματι ἡ θέσις τῶν πολιορκου-
μένων κατέστη δυσχερής. Ἀλλὰ τὸ θάρρος τῶν ἐπαναστατῶν πα-
ρέλυσε σημαντικὴ ἐπικουρία, ἡ ὁποία ἔφθασεν εἰς τὴν Τρίπολιν. Ὁ

Ἑλληνικὴ ἐνδυμασία Ἀθη-
νῶν (χρόνων ἐπα-
ναστάσεως)

Χουρσίτ πασᾶς δηλονότι, ἀνησυχῶν διὰ τὰς γυναῖκας τοῦ χαρεμίου του καὶ τοὺς θησαυροὺς του, ἀπέσπασε 3500 Ἀλβανοὺς ἐκ τοῦ πρὸ τῶν Ἰωαννίνων στρατοπέδου καὶ ἔστειλεν αὐτοὺς ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ ἐμπειροπολέμου καὶ ἱκανοῦ Μουσταφάμπεη, ὁ ὁποῖος διαπεραιωθείς εἰς τὰς Πάτρας ἔλυσε τὴν πολιορκίαν τοῦ Ἀκροκορίνθου καὶ τοῦ Ναυπλίου καὶ τὴν 30 Ἀπριλίου εἰσῆλθεν εἰς Τρίπολιν.

Ὁ Μουσταφάμπεης προσέβαλε τὸ ἐν Βαλτετισίῳ στρατόπεδον τῶν Ἑλλήνων θέλων νὰ ἐπωφεληθῇ τοῦ τρόμου, τὸν ὁποῖον ἐνέπνευσεν ἡ ἐμφάνισις του. Ἀλλ' οἱ κατέ-

Ἑνδυμασία Τανάγρας

Ἑνδυμασία περιχώρων Ἀθηνῶν

χοντες τὸ χωρίον Μανιάται, χίλιοι περίπου τὸν ἀριθμόν, ὑπὸ τοὺς Μαυρομιχαλαίους **Ἡλίαν** καὶ **Κυριακούλην**, ἐκράτησαν τὰς θέσεις, τὰς ὁποίας κατεῖχον ὅπισθεν τεσσάρων λιθοκτιστῶν ἡμικυκλικῶν ταμπου-

ρίων. Ἐνισχυθέντες δὲ τὴν νύκτα διὰ τοῦ σώματος τοῦ Πλαπούτα,

τοῦ Κολοκοτρώνη καὶ ἄλλων ἐπικουριῶν τὴν ἐπομένην ἐπετέθησαν καὶ ἔτρεψαν εἰς φυγὴν τοὺς Ἀλβανούς, οἱ ὅποιοι ἐγκατέλειψαν τὰς ἀποσκευὰς καὶ τὰ δύο κανόνια. Ἐφονεύθησαν 600 Τοῦρκοι καὶ 150 Ἕλληνες καὶ τὴν ἐπαύριον οἱ Ἕλληνες ἔστησαν τρόπαιον ἐκ 400 ἐχθρικῶν κεφαλῶν (12-13 Μαΐου).

Ἡ μάχη τοῦ Βαλτετσίου ἔκρινε τὴν τύχην τῆς Τριπόλεως, διότι, ἀφοῦ ἀπέτυχε καὶ ἡ ἀπόπειρα τοῦ Μουσταφάμπεη κατὰ

Ἐνδυμασία Θηβῶν

Ὁ Ὁμέρ Βρυώνης

τοῦ ἐν Βερβένοις ἐλληνικοῦ στρατοπέδου, ὁ περὶ τὴν πόλιν κρίκος ἐσφίγγετο ὁλονὲν στενότερον. Πλὴν τούτου αἱ μάχαι αὗται εἶχον μεγάλην σημασίαν εἰς τὴν πορείαν τοῦ ἀγῶνος, διότι ἡ νίκη ἐνέπνευσεν αὐτοπεποιθήσιν εἰς τοὺς Ἕλληνας, οἱ ὅποιοι μετὰ θάρρους ἀντιμετώπιζον εἰς τὸ ἐξῆς τοὺς Τούρκους.

48

ΜΑΧΗ ΤΗΣ ΑΛΑΜΑΝΑΣ

Ἐνῶ οἱ Ἕλληνες τῆς Πελοποννήσου ἠγωνίζοντο περίξ τῆς Τριπόλεως καὶ περιέσφιγγον καθημερινῶς περισσότερον τοὺς πολιορκουμένους, οἱ ὀπλάρχηγοι τῆς Στερεᾶς παρεκώλυσαν τὴν διέλευσιν νέας ἐπικουρίας πρὸς λύσιν τῆς πολιορκίας τῆς Τριπόλεως.

Δύο Τούρκοι πασάδες, ὁ **Κιοσέ Μεχμέτ** καὶ ὁ **Ὁμέρ Βρυώνης**, κατὰ διαταγὴν τοῦ Χουρσίτ παρεσκεύασαν σημαντικὰς δυνάμεις εἰς τὴν Λαμίαν, διὰ νὰ καταπνίξουν τὰς ἐν Ἑλλάδι ταραχάς. Οἱ ὀπλάρχηγοι τῆς Στερεᾶς Δυοβουνιώτης, Πανουργιάς καὶ Διάκος προσεπλάθησαν νὰ ἀναχαιτίσουν αὐτοὺς. Ἀλλὰ κατὰ τὸ περίφημον στενὸν τῶν Θερμοπυλῶν, τὸ ὁποῖον ἐδόξασεν ἡ ἀνδρεία τῶν Σπαρτιατῶν τοῦ Λεωνίδα, ἐθυσιάσθη ὁ νεαρὸς ἥρωας τοῦ ἀγῶνος Ἀθανάσιος Διάκος.

Ὁ **Ἀθανάσιος Διάκος** (1788-1821), ρωμαλέος καὶ εὐμορφος υἱὸς χωρικοῦ, κατήγετο ἐκ Μουσουνίτης (Παρνασσίδος). Ἡ οἰκογένειά του προώριζεν αὐτὸν διὰ τὸ ἱερατικὸν στάδιον καὶ μερὰ κιοὺς εἰσῆλθεν εἰς μοναστήριον. Ἀλλ' ὁ ἀὴρ τῶν ὁρέων ὑπῆρξε πάντοτε θελτικώτερος δι' αὐτὸν ἀπὸ τὴν ζωὴν τῶν μοναχῶν. Ἐφυγεν ἀπὸ τὸ μοναστήριον καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Ἀλῆ καὶ κατὰ τὸν πρὸς τὴν Πύλην πόλεμον ἐκεῖνου ἐτάχθη ὡς ὑπασπιστῆς τοῦ ὀνομαστοῦ κλέφτου Ὀδυσσεύς νὰ ὑπερασπίσῃ τὰς μεταξὺ Ἀμφίσσης καὶ Δελφῶν ὁδοὺς. Ἀλλ' ὁ Ὀδυσσεύς ἐδραπέτευσεν εἰς τὰς Ἰονίους νήσους, ἅμα ἐπλησίασαν τὰ σουλτανικὰ στρατεύματα, ὁ δὲ Διάκος ἔμενεν ἔκτοτε ὡς ἰδιώτης εἰς τὴν Λεβάδειαν.

Ὁ Διάκος (1788 - 1821)

Πρὸ τῶν ὑπερτέρων καὶ καλύτερον ὥπλισμένων δυνάμεων τῶν Τούρκων (9 χιλιάδες πεζοὶ καὶ ἵππεις) ὑπεχώρησαν οἱ ἄλλοι ὀπλάρχηγοι. Ὁ Διάκος ταχθεὶς μὲ ὀλίγους ἐκλεκτοὺς συντρόφους νὰ προστατεύσῃ τὸ ἐπικαιρότερον σημεῖον τῆς διαβάσεως τῶν Τούρκων,

τὴν ἐπὶ τοῦ Σπερχειοῦ γέφυραν τῆς Ἀλαμάνας, ἀνέστησε τὰς παλαιὰς ἐνδόξους ἡμέρας τῶν 300 τοῦ Λεωνίδα. Ἐπολέμησε μὲ πρωτοφανῇ ἀνδρείᾳ καὶ μὲ τὴν βεβαιότητα ὅτι διὰ τοῦ τιμίου ἐλληνικοῦ αἵματος θὰ καταγιασθῇ ἄλλην μίαν φορὰν τὸν ἱερὸν ἐκεῖνον χῶρον, ὅπου οἱ προσκυνηταὶ θαυμάζουν τὴν παλαιὰν καὶ νέαν ἀνδραγαθίαν τῶν Ἑλλήνων. Οἱ ὁπαδοὶ τοῦ Διάκου ἐφονεύθησαν ὅλοι, ὁ ἴδιος δὲ τέλος πληγωμένος συνελήφθη καὶ ὠδηγήθη εἰς τὴν Λαμίαν πρὸ τοῦ Ὁμέρ Βρυώνη, ὁ ὁποῖος ἐθαύμασε τὸ παράστημα καὶ τὴν ἀνδρείαν τοῦ νέου. Ὁ Διάκος ἡρνήθη μὲ ἀποτροπιασμὸν τὰς σαγηνευτικὰς προτάσεις τοῦ Τούρκου πασᾶ, ὁ ὁποῖος τοῦ ὑπεσχέθη τιμὰς καὶ ἀξιώματα, ἂν ἤθελε νὰ συμπολεμήσῃ μαζί του. Ὁ Ὁμέρ διέταξε νὰ φονευθῇ καὶ ὁ Διάκος ὑπέστη μαρτυρικὸν θάνατον. Ἐσουβλίσθη εἰς τὴν Λαμίαν τὴν 23 Ἀπριλίου 1821.

8

9 ΜΑΧΑΙ ΤΗΣ ΓΡΑΒΙΑΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΒΑΣΙΛΙΚΩΝ

Ἀλλὰ τὸν ἡρωϊκὸν θάνατον τοῦ Διακού ἐξεδικήθη μετ' ὀλίγον ὁ ἐμπειροπτόλεμος υἱὸς τοῦ Ἀνδρίτσου **Ὁδυσσεύς**, παραμονεύσας μετ' ὀλίγων παλληκαριῶν εἰς τὸ Χάνι τῆς Γραβιάς. Τὸ μικρόν, ἀλλ' ἐνδοξον αὐτὸ χάνι, εὑρισκόμενον εἰς τὴν εἰσοδὸν αὐχένος, ἐπὶ τῆς σημερινῆς ἀμαξιτῆς ὁδοῦ Μπράλου - Ἰτέας, διὰ τοῦ ὁποῖου ἐπρόκειτο νὰ περάσῃ ὁ τουρκικὸς στρατὸς, ἐξέλεξε ὁ Ὁδυσσεὺς καὶ μὲ 100 συντρόφους ὠχυρώθη ἐντὸς αὐτοῦ.

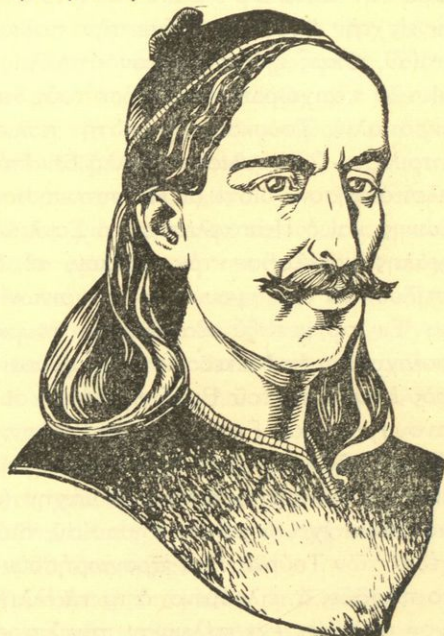
Ἡ ἐπιχείρησις ἦτο ἐπικίνδυνος. Ὁ Ὁδυσσεὺς ἐκάλεσεν ὅσους ἀπὸ τοὺς συντρόφους τοῦ ἠθέλον νὰ θυσιασθοῦν μαζί του νὰ πιασθοῦν εἰς τὸν χορόν, τὸν ὁποῖον ἔσυρεν αὐτός. Τοιουτοτρόπως τὰ παλληκάρια ἐν χορῷ καὶ μὲ περιφρόνησιν πρὸς τὸν θάνατον ἠκολούθησαν τὸν ἀρχηγόν των καὶ ἐκλείσθησαν εἰς τὸ μικρόν χάνι, τοῦ ὁποῖου ἔκλεισαν ὅλα τὰ ἀνοίγματα καὶ ἤνοιξαν πολέμιστρες.

Οἱ Τούρκοι ἀνύποπτοι ἐδέχθησαν ὁμοβροντίας καὶ ἐκάλυψαν τὸν γύρω χῶρον μὲ σωρούς πτωμάτων. Αἱ ἐπανειλημμένοι καὶ λυσσώδεις ἐπιθέσεις τῶν Ἀλβανῶν δὲν κατάρθωσαν τίποτε καὶ διὰ τοῦτο ὁ Ὁμέρ διέκοψε τὴν μάχην καὶ ἔστειλε νὰ φέρῃ τηλεβόλα ἀπὸ τὴν Λαμίαν. Ἀλλ' οἱ περὶ τὸν Ὁδυσσεά διὰ τολμηρᾶς νυκτερινῆς ἐξόδου ἐτράπησαν εἰς τὰ ὄρη, ἀφοῦ ἔχασαν δύο μόνον συντρόφους (8 Μαΐου).

Ἡ παράτολμος αὕτη ἀντίστασις ὀλίγων ἀνδρῶν, ἡ ὁποία

ἔσταμάτησεν ὁλόκληρον ἡμέραν τὸν τουρκικὸν στρατόν, ἀνεπτήρωσε τὸ καταπεσόν μετὰ τὸ ἀτύχημα τῆς Ἀλαμάνας φρόνημα τῶν Ἑλλήνων καὶ κατέστησεν ἔνδοξον τὸ ὄνομα τοῦ Ὀδυσσεῶς, ὁ ὁποῖος ἀπέβη ὁ Κολοκοτρώνης τῆς Στερεᾶς.

Ὁ Ὀδυσσεὺς Ἀνδρουτσος
ἦτο υἱὸς τοῦ περιφήμου κλέφτου τοῦ 18ου αἰῶνος Ἀνδρίτσου. Ἔλαβε τὸ ὄνομα τοῦ ὁμηρικοῦ ἥρωος, διότι ἐγεννήθη εἰς τὴν νῆσον Ἰθάκην (1770). Ἀπορφανισθεὶς εἰς παιδικὴν ἡλικίαν, προσελήφθη δεκαπενταετῆς εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Ἀλῆ, ὁ ὁποῖος ἐξετίμησε τὸν θαρραλέον καὶ ἐριστικὸν νεανίαν καὶ διώρισεν αὐτὸν γενικὸν ἀρματωλὸν τῆς Βοιωτίας, Φωκίδος καὶ Δωριδος. Τὸ 1818 ἐμυήθη εἰς τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας. Ὅταν ὁ Ἀλῆς ἐκηρύχθη ἀποστάτης, ὁ Ὀδυσσεὺς ὑπεκρίθη τὸν πιστὸν σύμμαχον τοῦ σατράπου, ἀλλ' ὑπεχώρησε πρὸ τῶν σουλτανικῶν στρατευμάτων καὶ κατέφυγεν εἰς τὰς Ἰονίους νήσους.

Ὀδυσσεὺς Ἀνδρουτσος (1770 - 1824)

Τὸ κατόρθωμα τοῦ Ὀδυσσεῶς ἡμπόδισε τὸν Βρυώνην νὰ διαβῇ εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν τῆς Τριπόλεως, διότι ὁ Τοῦρκος πασᾶς δὲν ἔκρινεν ὀρθὸν νὰ προχωρήσῃ, πρὶν καταστείλῃ τὴν ἐπανάστασιν τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος. Διέμεινεν ἀκόμῃ ὀκτὼ ἡμέρας παρὰ τὸ Χάνι καὶ κατόπιν εἰσέβαλεν εἰς τὴν Βοιωτίαν καὶ κατέλαβε τὴν Λεβάδειαν, τὴν ὁποίαν διήρπασαν οἱ Ἀλβανοὶ του. Ὁ Ὀδυσσεὺς καὶ ἄλλοι ὀπλαρχηγοὶ τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος παρηκολούθησαν αὐτὸν ἐνοχλοῦντες. Ὁ Βρυώνης κατέλαβεν κατόπιν τὰς Θήβας καὶ προή-

Λ *Ὀδυσσεὺς Ἀνδρουτσος*
1818

Ἡ ὑπογραφή καὶ ἡ σφραγὶς τοῦ Ὀδυσσεῶς Ἀνδρουτσου.

λοι ὀπλαρχηγοὶ τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος παρηκολούθησαν αὐτὸν ἐνοχλοῦντες. Ὁ Βρυώνης κατέλαβεν κατόπιν τὰς Θήβας καὶ προή-

λασε πρὸς τὴν Εὐβοίαν, προσπαθῶν νὰ προσελκύσῃ τοὺς Ἕλληνας μὲ φιλόφρονον τρόπον.

Εἰς τὴν Εὐβοίαν προσέκρουσεν εἰς τὴν γενναίαν ἀντίστασιν παρὰ τὴν θέσιν Β ρ υ σ ά κ ι α (15 Ἰουλίου) καὶ προχωρήσας ἐκείθεν εἰς τὴν Ἀττικὴν ἔλυσεν τὴν πολιορκίαν τῆς Ἀκροπόλεως, τὴν ὁποίαν, ὅπως εἶδομεν, εἶχον ἀποκλείσει οἱ κάτοικοι τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῶν περιχώρων, καὶ ἔσωσε τοὺς δεινῶς κατατρυχομένους εἰς τὴν Ἀκρόπολιν Τούρκους (πρῶτη πολιορκία τῆς Ἀκροπόλεως, 23 Ἀπριλίου - 20 Ἰουλίου). Ἀλλὰ δὲν ἐτόλμησε νὰ προχωρήσῃ εἰς τὴν Πελοπόννησον, διότι οἱ Πελοποννήσιοι ἀρχηγοί, ὁ Πάνος Κολοκοτρώνης καὶ ὁ Παπαφλέσσας, ὁ Σουλιώτης καὶ ὁ Ἀντώνιος Μαυρομιχάλης κατέλαβον τὸν Ἰσθμόν, οἱ δὲ ὀπλαρχηγοὶ τῆς Στερεᾶς ἠπτεῖλουν νὰ διακόψουν τὰς συγκοινωνίας του.

Ἐν τῷ μεταξύ νέα δυνάμεις τουρκικὴ, 8 χιλ. περίπου ἄνδρες, προερχομένη ἐκ Μακεδονίας εἶχε φθάσει μέχρι Λαμίας καὶ προήλανε πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ Βρυῶν. Ἀλλ' οἱ ὀπλαρχηγοὶ Δυοβουνιώτης, Πανουργιάς καὶ Γκούρας προσέβαλον αὐτὴν παρὰ τὰ Β α σ ι λ ι κ ά, ἐπὶ τῆς λεωφόρου, ἣ ὁποία ὁδηγεῖ ἀπὸ Λαμίας εἰς Ἀταλάντην, καὶ ἐνίκησαν εἰς ἀποφασιστικὴν μάχην (25 Αὐγούστου). Ἡ νίκη τῶν Βασιλικῶν ἔχει μεγάλην σημασίαν, διότι ἐματαίωσεν ὀριστικῶς τὰ σχέδια τῶν Τούρκων νὰ προχωρήσουν πρὸς τὴν Πελοπόννησον. Οἱ δύο πασᾶδες ἀπειλούμενοι ἀπὸ τὰ ἑλληνικὰ σώματα καὶ τὸν ἐπερχόμενον χειμῶνα ἐγκατέλειψαν τὴν Στερεάν τὸν Ὀκτώβριον καὶ ἐπέστρεψαν εἰς τὴν Ἥπειρον. Τοιοῦτοτρόπως ἡ πρώτη ἐκστρατεία τῶν Τούρκων κατὰ τῆς Πελοποννήσου ἀπέτυχεν.

ΑΛΩΣΙΣ ΤΡΙΠΟΛΕΩΣ

Ἐν τῷ μεταξύ ἐκρίνετο ἡ τύχη τῆς Τριπόλεως, ἀφοῦ προηγουμένως περιῆλθον εἰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων ἄλλαι ὑπὸ τῶν Τούρκων κατεχόμεναι θέσεις εἰς τὴν Πελοπόννησον. Τὴν 25 Ἰουνίου παρεδόθη ἡ Μ ο ν ε μ β α σ ί α καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας τὸ Ν α υ α ρ ῖ ο ν . Ἀλλὰ δυστυχῶς οἱ Ἕλληνες δὲν ἔδειξαν πολὺ καλὴν διαγωγὴν. Παρὰ τὰς συνθήκας, κατὰ τὰς ὁποίας οἱ παραδοθέντες Τούρκοι ἔπρεπε μετὰ τῶν περιουσιῶν των νὰ διαβιβασθοῦν εἰς ἀσφαλὲς μέρος, κατὰ τὴν ἄλωσιν τῆς μὲν Μονεμβασίας διηρπάγησαν ὅλα τὰ πρά-

γματα τῶν πολιορκουμένων, τοῦ δὲ Νεοκάστρου καὶ τὰ πράγματα διηρπάγησαν καὶ οἱ ἄνδρες ἐσφάγησαν. Δουλεῖα αἰῶνων εἶχε σκληρύνει τὴν καρδίαν τῶν Ἑλλήνων μαχητῶν καὶ κατέστησε τὸ μῖσος κατὰ τῶν Τούρκων ἀδιάλλακτον. Τοῦτο ἐξῴθει αὐτοὺς εἰς ἀντιπειθαρχικὰς πράξεις καὶ εἰς ἔλλειψιν σεβασμοῦ πρὸς τοὺς ἀρχηγούς. Πρὸ μικροῦ εἶχε φθάσει εἰς τὴν Πελοπόννησον ὁ **Δημήτριος Ὑψηλάντης**, ἀδελφὸς τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὁ ὁποῖος ἀνέλαβε τὴν γενικὴν ἀρχηγίαν τοῦ Ἀγῶνος ἐν ὀνόματι τῆς Ἀρχῆς καὶ κατέβαλε μεγάλας προσπάθειας, διὰ νὰ ἐπιβάλη τὴν τάξιν καὶ πειθαρχίαν.

Ἐν τούτοις ἐπλησίαζον αἱ τελευταῖαι ἡμέραι τῆς Τριπόλεως. Ἐντὸς τοῦ στενοῦ καὶ πετρώδους χώρου, ὅπου εἶχον συσσωρευθῆ ὑπὲρ τὰς 30 χιλ. ψυχὰς, ἐτελεῖτο φρικιαστικὴ τραγωδία. Ἡ πείνα, ἡ δίψα καὶ αἱ νόσοι ἐθέριζον τοὺς πολιορκουμένους. Οἱ Τούρκοι εἶχον κλείσει 38 ἄτομα, ἀρχιερεῖς καὶ προκρίτους ἐντὸς τῆς ὑγρᾶς φυλακῆς τῶν κακούργων, ὅπου ἐσήποντο ρακένδυτοι, φθειριῶντες καὶ ἡμιθανεῖς ἐκ τῆς ἀσιτίας καὶ κακουχίας. Πολλοὶ ἀπέθανον, ἄλλους δὲ ἀπεκεφάλισαν ὑπὸ διαφόρους προφάσεις.

Ἀλλὰ οἱ Τούρκοι ἀναγκαζόμενοι ἀπὸ τὴν ἔλλειψιν τροφῶν ἤρχισαν διαπραγματεύσεις μετὰ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, αἱ ὁποῖαι ὁμως ἐναυάγησαν. Κατόπιν αὐτοῦ οἱ στρατιῶται ἀνέβησαν τὰ τεῖχη καὶ ἐκυρίευσαν τὴν πόλιν (23 Σεπτεμβρίου 1821).

Διὰ τῆς ἀλώσεως τῆς Τριπόλεως ἐπαγιάθη ἡ Ἐπανάστασις, διότι τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Πελοποννήσου ἦτο τελείως ἐλεύθερον. Οἱ ὀπλαρχηγοὶ μὲ τὰ πλοῦσια λάφυρα ὥπλισαν καλῶς τοὺς ἄνδρας τῶν καὶ οἱ χωρικοὶ ἄφησαν τὰς μαχαίρας καὶ τὰς σφενδόνας. Τὸ ἠθικὸν τοῦ στρατοῦ ἐξυψώθη ἀκόμη περισσότερον.

ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ

Τοιοιουτρόπως τὸ σχέδιον τοῦ Κολοκοτρῶνη ἐθριάμβευσε διὰ τῆς πτώσεως τῆς Τριπόλεως, ὁ δὲ Γέρος τοῦ Μωρηᾶ, ὅπως συνήθως τὸν ἀπεκάλουν, ἀνεδείχθη ὁ στρατηγικώτερος ἐκ τῶν ἀρχηγῶν τῆς Πελοποννήσου.

Ὁ **Κολοκοτρῶνης** κατήγετο ἀπὸ παλαιὰν οἰκογένειαν κλεφτῶν, ἡ ὁποία προήρχετο ἐκ Λεονταρίου τῆς Μεγαλοπόλεως (Ἀρκαδία). Τὸ ὄνομα Κολοκοτρῶνης ἦτο γνωστὸν καὶ περιβόητον ἤδη τὸν 18ον αἰῶνα καὶ τὰ

δημοτικά ἄσματα ὕμνησαν τὰ κατορθώματα καὶ τὰς περιπετείας τῶν Κολοκοτρωναίων. Οὐδεὶς ἐκ τῆς οἰκογενείας

Ὁ Θ. Κολοκοτρώνης (1770 - 1843)

τὸ μέτωπόν του ἦτο εὐρύ, τὸ πρόσωπόν του μελαφόν καὶ τὸ βλέμμα του, καλυπτόμενον ὑπὸ πυκνῶν ὀφρῶν, εἶχε κάτι τὸ ἄτρομον καὶ ἐπιβλητικόν. Ἡ βροντώδης φωνή του ἦτο ἐνθαρρυντικὴ διὰ τοὺς πολεμιστὰς καὶ ἡ περίφημος λοφωτὴ περικεφαλαία του, τὴν ὁποῖαν ἔφερεν ὡς ἄγγλος ἀξιωματικός, ἠῤῥε τὴν ἐπιβλητικότητά του. Ὁ Κολοκοτρώνης συνήλωνε σπανίαν πείραν τοῦ κόσμου μὲ φωτεινὴν ἀντίληψιν τῶν πραγμάτων. Ἐπίστευεν εἰς τὴν τελειωτικὴν νίκην τῶν Ἑλλήνων καὶ τὴν πίστιν αὐτὴν μετέδιδε καὶ εἰς τοὺς ἄλλους, ἀπευθύνων εἰς τὸν στρατόν, ὁσάκις παρουσιάζετο εὐκαιρία, λόγους θερμοὺς, ἀπλοῦς καὶ πειστικούς. Συνήθιζε δὲ νὰ λέγῃ ὅτι ὁ Θεὸς ὑπέγραψε τὴν ἐλευθερίαν τῆς Ἑλλάδος καὶ δὲν ἀνακαλεῖ τὴν ὑπογραφὴν του. Ὁ Κολοκοτρώνης εἶναι μία ἀπὸ τὰς ἐξεχούσας φυσιογνωμίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἀγῶνος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ὑπῆρξε σημαντικωτάτη ἢ ἐπίδρασίς του, καὶ συγχρόνως εἰς τῶν ἀντιπροσωπευτικῶν τύπων τοῦ νεωτέρου Ἑλλήνου.

του, καθόσον ἐνεθυμῆτο, εἶχεν ἀποθάνει ἐκ φυσικοῦ θανάτου. Ὁ ἴδιος δὲ ἐγεννήθη ἐν μέσῳ τοῦ τρόμου τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1770 ἐπὶ τινος ὄρους ὑποκάτω δένδρου, διότι ὅλοι εἶχον καταφύγει εἰς τὰ ὄρη. Ὁ πατήρ του ἔπεσε θῦμα τῆς δολιότητος τοῦ Καπετὰν Πασᾶ κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1769. Ὁ Θεόδωρος, νέος ἔτι, ἐπεδόθη εἰς τὸ στάδιον τῶν ὄπλων καὶ διωχθεὶς ὑπὸ τῶν Τούρκων κατέφυγεν εἰς τὰς Ἰονίους νήσους. Κατὰ τὸν ρωσοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1806 ἐ χρημάτισε πειρατὴς καὶ τὸ 1810 εἰσῆλθεν εἰς τὸν ἀγγλικὸν στρατὸν τῶν Ἰονίων νήσων καὶ προήχθη μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ ταγματάρχου.

Ὁ Κολοκοτρώνης ἦτο γνήσιος τύπος κλέφτου. Ἡ μεγάλη κεφαλὴ του, περιβεβλημένη μακρὰν κόμην, ἐπεκάθητο ὑπερφάνως ἐπὶ τῶν ἰσχυρῶν ὤμων του,

Ἡ σφραγὶς
τοῦ Κολοκοτρώνη

10 Θ ΚΑΤΑ ΘΑΛΑΣΣΑΝ ΑΓΩΝ

Ἐνῷ βραδέως ἐδημιουργεῖτο ὁ στρατὸς τῆς ξηρᾶς, ἡ Ἐπανάστασις ἀπέκτευσεν εὐθύς ἐξ ἀρχῆς ἀξιόλογον πολεμικὸν ὄπλον ἐπὶ τῆς θαλάσσης διὰ τῆς μετατροπῆς τῶν ἐμπορικῶν πλοίων τῶν νησιωτῶν εἰς πολεμικά. Ἐνῷ δὲ οἱ ὀπλαρχηγοὶ τῆς Στερεᾶς, ἰδίως διὰ τῆς νίκης τῶν Βασιλικῶν, ἀνεχαίτιζον τὴν προέλασιν τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ εἰς τὴν Πελοπόννησον, ὁ ἑλληνικὸς στόλος ἡμπόδισε τὴν μεταφορὰν τουρκικοῦ στρατοῦ ἐκ τῆς Ἀσίας εἰς τὴν Εὐρώπην.

Οἱ Ἕλληνες ἐπληροφορήθησαν ὅτι ἡ ἀρμάδα ἡτοιμάζετο νὰ ἐκπλεύσῃ ἀπὸ τὸν Ἑλλήσποντον. Πράγματι περὶ τὰ μέσα τοῦ Μαΐου ὁ τουρκικὸς στόλος ἐφάνη εἰς τὸ Αἰγαῖον, ἀποτελούμενος ἀπὸ ἓν πλοῖον τῆς γραμμῆς, τρεῖς φρεγάτας, τρεῖς κορβέττας καὶ πολλὰ μικρότερα. Τότε οἱ τολμηροὶ τῶν Ψαρῶν ναυτικοὶ κατῶρθωσαν νὰ συγκεντρώσουν τὸν στόλον τῶν ἀδελφῶν νήσων καὶ τὴν 18 Μαΐου ἐξέπλευσεν ὁ ἡνωμένος στόλος πρὸς βορρᾶν, ἀποτελούμενος ἀπὸ 50 μεγάλα καὶ 15 μικρὰ πλοῖα. Τὴν ἐπομένην οἱ Ἕλληνες διέκριναν κατὰ τὴν βορειοδυτικὴν ἄκραν τῆς Μυτιλήνης μίαν φρεγάταν τῶν 48 τηλεβόλων, προφυλακίδα τοῦ ὀθωμανικοῦ στόλου. Μερικὰ ἐκ τῶν ἑλληνικῶν πλοίων ἐπλησίασαν αὐτὴν καὶ ἐκανονιοβόλησαν, ἀλλ' οὐδὲν κατῶρθωσαν διὰ τῶν ἀδυνάτων τηλεβόλων τῶν καὶ ἡ φρεγάτα κατέφυγεν εἰς τὸν λιμένα τῆς Ἐρεσσοῦ. Ὁ πλοίαρχός της φοβούμενος νυκτερινὴν ἐπίθεσιν ἀνεβίβασεν ἐπὶ τοῦ σκάφους ἀρκετοὺς στρατιώτας ἐκ τῆς ξηρᾶς.

Οἱ Ἕλληνες πλοίαρχοι εὕρισκόμενοι εἰς ἀδυναμίαν νὰ βλάψουν τὸ ἐχθρικὸν πλοῖον ἐσκέφθησαν νὰ τὸ πυρπολήσουν. Τότε ὁ πρακτικὸς διδάσκαλος τῆς ναυτικῆς Ἰωάννης Πάργιος, ἐπονομαζόμενος

Ἐνδυμασία Σαλαμίνας

Πατατοῦκος, μετέβαλε προχείρως δύο ἀπὸ τὰ μικρότερα πλοῖα εἰς πυρπολικά, ἄλλα δὲ παρήγγειλαν εἰς Ψαρά.

Τὸ **Πυρπολικόν** (brulôt, κοινῶς μπουρλότο), εἶναι πολεμικὸν ὄπλον γνωστὸν εἰς παλαιότερους χρόνους. Χρῆσιν αὐτοῦ ἰδίως ἔκαμαν οἱ Ἀγγλοὶ κατὰ τῆς ἀρμάδας τοῦ Φιλίππου Β' καὶ κατὰ τοῦ ὀλλανδικοῦ καὶ γαλλικοῦ ναυτοῦ. Ἡ τελειοποίησις τῶν πολεμικῶν πλοίων ἔθεσε κατόπιν εἰς ἀχρησίαν τὸ πυλπολικόν, ἀλλὰ εἰς τὰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων ἀπέβη ὄπλον τρομερόν. Τὸ ἑλληνικὸν πυρπολικόν ἦτο συνήθως μικρὸν πλοῖον μὲ δύο πατώματα. Ἐπὶ τοῦ κάτω πατώματος ἐτίθεντο βαρέλια πληρούμενα μὲ εὐφλέκτους ὕλας, πυρίτιδα, οἰνόπνευμα, νάφθαν, θείον, κληματάνθρακας, πίσσαν, ρητίνην κλπ. Τὰ βαρέλια συνεδέοντο διὰ σωλήνων, ἄνωθεν δὲ αὐτῶν ἠοίγοντο ὅπαι ἐπὶ τοῦ ἄνω πατώματος. Ἐπὶ τοῦ καταστρώματος ἐτοποθετοῦντο ἄσκοι πλήρεις πίσσης καὶ ρητίνης καὶ ἄγγεῖα πλήρη οἰνοπνεύματος καὶ νάφθης, ὁλόκληρον δὲ τὸ πλοῖον ἠλείφετο ἔξωθεν διὰ τῶν αὐτῶν εὐφλέκτων ὕλων. Τὸ πυρπολικόν ἔσυρε πάντοτε λέμβον, καλουμένην ἐφόλκιον, διὰ τοῦ ὁποῦ ἐσφάζοντο οἱ ναῦται.

Ἡ πρώτη ἀπόπειρα ἀπέτυχε, διότι οἱ Τοῦρκοι ἠγρύπνουν, καὶ τὸ πυρπολικόν ἐκάη ἀνωφελῶς. Ἀλλὰ μετὰ δύο ἡμέρας ὁ τολμηρὸς ψαριανὸς πηδαλιούχος **Παπανικολῆς**, ἐξησκημένος ἤδη ἐκ τῶν συγκρούσεων πρὸς τοὺς ἄλγερινούς πειρατάς, κατώρθωσε σφοδρῶς πυροβολούμενος νὰ προσκολλήσῃ τὸ πυρπολικόν του εἰς τὴν πρῶραν τοῦ ἐχθρικοῦ πλοίου. Ἡ φρεγάτα ἀνετινάχθη εἰς τὸν ἀέρα καὶ ἐκ τῶν ἀνδρῶν οἱ περισσότεροι ἐφονεύθησαν.

Τὸ παρὰ τὴν Ἐρεσσὸν κατόρθωμα ἀνεπτέρωσε τὰς ἐλπίδας τῶν Ἑλλήνων. Εἰς τὰ Ψαρά ἐτελέσθη πανηγυρικὴ δοξολογία καὶ ὁ τουρκικὸς στόλος τόσον ἐξεπλάγη ἐκ τοῦ ἀπροσδοκήτου παθήματος, ὥστε ἐτράπη εἰς Ἑλλήσποντον καὶ ἐζήτησεν ἀσφάλειαν ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν τηλεβόλων. Ἀλλὰ τὸ πάθημα τοῦ τουρκικοῦ στόλου ἐπλήρωσαν οἱ ἀθῶοι ραγιᾶδες. Οἱ κάτοικοι τῆς Μυτιλήνης ἐσφάγησαν ἀνηλεῶς, δεινὴν δὲ καταστροφὴν ὑπέστη ἡ ἀνθοῦσα πόλις τῶν Κυδωνιῶν. Οἱ κάτοικοι τῶν Μοσχονησιῶν ξεπατρίσθησαν. Πολλοὶ ἐκ τῶν κατοικούντων τὰ ἐνδότερα τῆς Μ. Ἀσίας Ἑλλήνων κατῆλθον εἰς τὰ παράλια καὶ διεπραιώθησαν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ὁ προσδραμὼν εἰς βοήθειαν ἑλληνικὸς στόλος ἀπέπλευσε μεταφέρων χιλιάδας προσφύγων, οἱ ὅποιοι διεσπάρησαν εἰς διαφόρους νήσους καὶ ἔζησαν βίον ἄθλιον.

II. Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΒΟΡΕΙΟΝ ΕΛΛΑΔΑ

Η ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ ΠΡΟ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

Ἡ ἑλληνικωτάτη αὐτὴ χώρα τῆς Βαλκανικῆς ἔνεκα τῆς εὐφορίας τῆς εἶχεν ἑλκύσει τὰ βλέμματα τοῦ κατακτητοῦ, ἰσχυροὶ ἀγάδες εἶχον ἐγκατασταθῇ ἀπὸ τῆς κατακτήσεως εἰς τὰ εὐφορώτερα μέρη τῆς χώρας καὶ ἐξεμεταλλεύοντο τὰ πλούτη αὐτῆς. Τοῦτο ὅμως δὲν ἠμπόδισε νὰ δημιουργηθοῦν κέντρα ἑλληνικώτατα, τὰ ὁποῖα ἤκμασαν εἰς τὸ ἐμπόριον, τὸν πλοῦτον γενικῶς καὶ εἰς τὰ γράμματα, ὅπως ἡ Θεσσαλονίκη, τὸ Μοναστήριον, αἱ Σέρραι, ἡ Σιάτιστα, ἡ Κοζάνη, ἡ Καστοριά κτλ. Ἡ Φιλικὴ Ἑταιρεία εἶχεν ἐξαπλώσει παντοῦ τοὺς πλοκάμους τῆς εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ οἱ ἄριστοι τῶν Μακεδόνων πολεμιστῶν, ἐμπόρων, διδασκάλων, ἱερέων καὶ προκρίτων εἶχον μνηθῇ εἰς τὰ μυστικά τῆς, οἱ δὲ Φιλικοὶ ἐθεώρουν τὴν Μακεδονίαν ὡς μίαν ἀπὸ τὰς κυριωτέρας ἐστίας τοῦ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνος.

Ἐπειδὴ ἡ Μακεδονία κατεῖχε θέσιν κεντρικὴν εἰς τὴν Βαλκανικὴν καὶ οἱ Τοῦρκοι τὴν ἐθεώρουν ὡς γέφυραν, ἡ ὁποία συνέδεε τὴν Κωνσταντινούπολιν μὲ τὴν νοτιωτέραν Ἑλλάδα, εἶχον δημιουργήσει εἰς αὐτὴν δύο ἰσχυρὰ στρατιωτικὰ κέντρα, τὴν Θεσσαλονίκην καὶ τὸ Μοναστήριον, καὶ πλεῖστα ἄλλα μικρότερα, εἰς τὰ ὁποῖα διετήρουν ἰσχυρὰς φρουράς καὶ στρατιωτικὰ ἐφόδια. Διὰ τοῦτο, ἐνῶ ἡ ἐπανάστασις εἰς τὴν Μακεδονίαν ψυχικῶς εἶχεν ὠριμάσει περισσότερο ἴσως ἀπὸ τὴν ἄλλην Ἑλλάδα, στρατιωτικῶς ἐφαίνετο ὅτι ἦτο ἔργον δυσκολώτατον ἄνευ τῆς βοήθειας τῆς νοτίου Ἑλλάδος. Παρ' ὅλα ὅμως αὐτὰ ἡ Μακεδονία δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ὑστερήσῃ εἰς τὸν ἀγῶνα, ἐξηγέρθη, ἠγωνίσθη ἡρωικῶς καὶ ἔδωκεν ἄρκετὰ δείγματα αὐταπαρνήσεως καὶ αὐτοθυσίας, τὰ ὁποῖα, ἂν δὲν ὠφέλησαν σπουδαίως τὸν ἀγῶνα ἐν τῷ συνόλῳ, ἔγραψαν σελίδας ἀθανάτους εἰς τὴν νεωτέραν ἱστορίαν μας. Διὰ τοῦτο εἶναι ἀνάγκη εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ νὰ ρίψωμεν ἐν βλέμμα εἰς τὴν ἐν Μακεδονίᾳ ἐπανάστασιν.

ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΤΗΣ ΧΑΛΚΙΔΙΚΗΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΟΡΟΥΣ

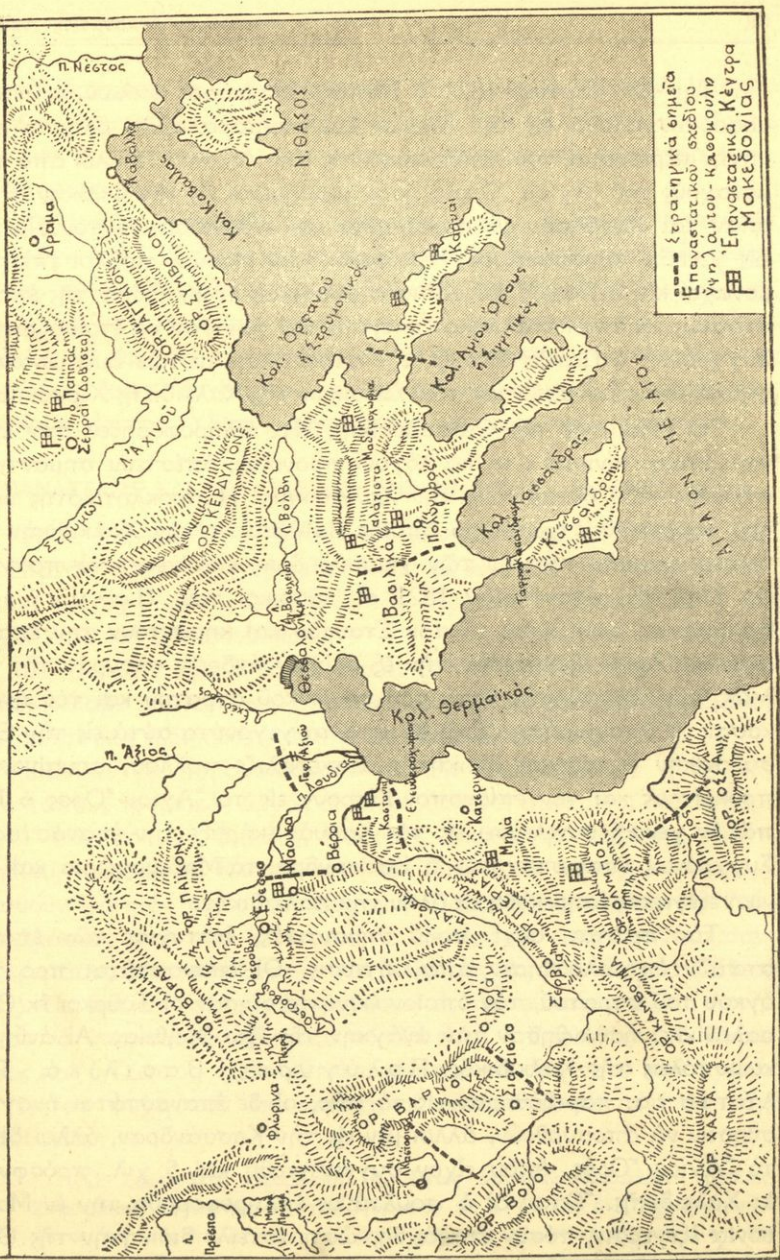
Κατὰ τὴν γνώμην τῶν Φιλικῶν ὁ ἀγὼν τῆς Μακεδονίας εἶχε μεγάλην σημασίαν, διότι ἦτο δυνατόν νὰ διακόψῃ τὴν συγκοινων-

νίαν τοῦ κέντρου τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας μετὰ τῆς νοτιωτέρας Ἑλλάδος, εἰς τὴν ὁποίαν ἦτο εὐκολώτερον νὰ ἐδραιωθῇ ἡ ἐπανάστασις, διότι δὲν ὑπῆρχε πολὺς τουρκικὸς στρατὸς εἰς τὰ μέρη αὐτά. Ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης, ὁ ὁποῖος εἶχε κατέλθει ὅπως εἶδομεν, εἰς τὴν Ἑλλάδα ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς Ἀρχῆς, δηλαδή τοῦ ἀδελφοῦ του Ἀλεξάνδρου, μετ' ἄλλων Μακεδόνων ὀπλαρχηγῶν, ἐκ τῶν ὁποίων περίφημος ἦτο ὁ **Νικόλαος Κασομούλης** ἐκ Σιατίστης, ὁ ὁποῖος ἔγραψε καὶ ἀξιόλογον ἱστορίαν τῆς ἐπαναστάσεως, κατήρτισαν τὸ ἐξῆς ἐπαναστατικὸν σχέδιον τῆς Μακεδονίας. Θὰ ἐξηγείρετο κατ' ἀρχὰς ὁ Ὀλύμπος, ὁ ὁποῖος μὲ τὰς ἀπροσίτους κορυφὰς του θὰ ἀπετέλει τὸ κέντρον τοῦ ἀγῶνος. Κατόπιν θὰ ἐπανεστάουν ἡ Χαλκιδικὴ καὶ τὸ Ἅγιον Ὄρος εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν καὶ ἡ Νάουσα εἰς τὴν Δυτικὴν. Συγχρόνως θὰ κατελαμβάνοντο ἡ διάβασις τοῦ Ἀξιοῦ, τὰ Τέμπη, τὰ στενὰ τῆς Καστοριᾶς καὶ αἱ φύσει ὄχυραι τοποθεσίαι Καστανιά ἐπὶ τοῦ Βερμίου καὶ Σιάτιστα. Τοιουτοτρόπως τὸ ἰσχυρότατον στρατιωτικὸν κέντρον τῆς Μακεδονίας, ἡ Θεσσαλονίκη, θὰ ἠπειλεῖτο ἐκ πολλῶν σημείων καὶ θὰ ὑπέκυπτε.

Τὸ σχέδιον ὅμως αὐτὸ δὲν ἐξετελέσθη μὲ ἀκρίβειαν. Οἱ ὀπλαρχηγοὶ τοῦ Ὀλύμπου, οἱ ὁποῖοι ἔπρεπε νὰ κινηθοῦν πρῶτοι, ἐφάνησαν διστακτικοὶ καὶ ἀνέμενον βοήθειαν καὶ ἐφόδια ἀπὸ τὴν νοτιωτέραν Ἑλλάδα. Ἡ ἐπανάστασις ἤρχισεν ἀπὸ τὴν Χαλκιδικὴν, πρωτεργάτης δὲ αὐτῆς ὑπῆρξεν ὁ Ἐμμανουὴλ Παπαῆς.

Ὁ Ἐμμανουὴλ Παπαῆς, μία ἀπὸ τὰς ἐξεχούσας μορφὰς τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος, κατήγετο ἀπὸ τὴν περιφέρειαν τῶν Σερρῶν, ἀλλ' ἔζησε καὶ ἐδρασε ἐντὸς τῆς μεγαλοπόλεως αὐτῆς, ὅπου μὲ τὴν τιμίαν καὶ εὐσυνείδητον ἐργασίαν του ἔγινε κάτοχος σημαντικωτάτης περιουσίας, τὴν ὁποίαν διέθεσε καὶ δι' ἄλλους ἀγαθοεργούς σκοποὺς, ἀλλὰ κυρίως διὰ τὸν ἀγῶνα. Ὁ Παπαῆς ἦτο προσωπικὸς φίλος τοῦ Ἀλ. Ὑψηλάντου, εἶχεν ἀλληλογραφίαν μὲ τὸν Δημ. Ὑψηλάντην καὶ ἀνεγνωρίσθη παρ' αὐτοῦ «ὡς πληρεξούσιος ἀρχηγὸς καὶ διοικητὴς τῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων τοῦ Ἁγίου Ὄρους, τῆς Κασσάνδρας καὶ τῆς Θεσσαλονίκης». Λόγω τοῦ πλοῦτου, τῶν ἀγαθοεργιῶν καὶ τῶν ἄλλων του μεγάλων προσόντων ὁ Παπαῆς ἀπέκτησε μέγα γόητρον καὶ κύρος καὶ εἶχε τὴν ἀγάπην καὶ ἐμπιστοσύνην ἐξίσου χριστιανῶν καὶ Τούρκων. Κατὰ τὴν ἑναρξιν τῆς ἐπαναστάσεως ὅλοι εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν ἀπέβλεπον εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Παπαῆ, ὡς τοῦ ἐνδεδειγμένου ἀρχηγοῦ αὐτῆς. Ἀτυχῶς ὁ Παπαῆς ἐστερεῖτο στρατιωτικῶν προσόντων.

ΧΑΡΤΗΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΒΟΡΕΙΟΝ ΕΛΛΑΔΑ

Πως χάρω για' η' γεάρω
Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Τὴν 23 Μαρτίου 1821 ὁ Παπᾶς, πληρώσας ὅπλων καὶ πολεμοφοδίων πλοῖον εἰς τὴν Λήμνον καὶ συμπαραλαβὼν ὅλην τὴν κινητὴν περιουσίαν του, ἀπέπλευσεν εἰς τὸν Ἄθωνα. Πολλοὶ ἀπὸ τοῦς μοναχοῦς τοῦ Ἀγίου Ὄρους ἦσαν μεμυημένοι εἰς τὴν Φιλικὴν Ἐταιρείαν καὶ ἐδέχθησαν μὲ συγκίνησιν καὶ ἐνθουσιασμόν τὸν Παπᾶν. Εἰς γενικὴν συνέλευσιν οἱ Ἑγούμενοι τῶν Μονῶν. πολλοὶ ἐπίσημοι μοναχοὶ καὶ ὁ Παπᾶς ἀπεφάσισαν μυστικῶς τὴν κήρυξιν τῆς ἐπαναστάσεως εἰς τὴν κατάλληλον στιγμήν καὶ ἤρχισαν νὰ ἐτοιμάζωνται. Συγχρόνως ὁ Παπᾶς διέταξε τὴν στρατολογίαν τῶν δυναμένων νὰ φέρουν ὅπλα μοναχῶν καὶ τῶν κατοίκων τῆς Χαλκιδικῆς Χερσονήσου.

Ὁ διοικητὴς τῆς Θεσσαλονίκης, εἴτε πληροφορηθεὶς τὴν ἐπαναστατικὴν κίνησιν εἴτε διὰ λόγους προνοίας, ἀπέστειλε σημαντικὴν στρατιωτικὴν δύναμιν εἰς τὴν Χαλκιδικήν. Ἡ προκλητικότης ὅμως τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ, ὁ ὁποῖος εἰσῆλθεν εἰς τὴν Χαλκιδικὴν καὶ ἠπεῖλει γενικὴν σφαγὴν τῶν γκικαούρηδων, ἐπέσπευσε τὰ πράγματα. Περὶ τὰ μέσα Μαΐου 1821 οἱ κάτοικοι τοῦ Πολυγύρου ὀπλισθέντες ὀρκίζονται εἰς τὸν Σταυρὸν καὶ κηρύττουν τὴν ἐπανάστασιν. Ἀφοῦ ἐξώντωσαν τὴν ἐξ ὀλίγων ἀνδρῶν φρουρὰν τῆς πόλεως των, ἐπετέθησαν κατὰ τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ καὶ τὸν ἠνάγκασαν νὰ ὑποχωρήσῃ. Ἐνῶ δὲ μετὰ τὰ γεγονότα αὐτὰ εἰς τὴν Θεσσαλονίκην ὁ τοῦρκος διοικητὴς ἀπεκεφάλιζε πολλοὺς σημαίνοντας προκρίτους καὶ τὸν ἐπίσκοπον Κίτρους, εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος ὁ Παπᾶς ἐν γενικῇ συνελεύσει εἰς τὰς Καρυὰς ἐκήρυξε τὴν ἐπανάστασιν. Συγχρόνως ἐπανεστάτησεν ἡ Κασσάνδρα, τὰ Μαδεμοχώρια καὶ γενικὴ ἐξέγερσις ἐσημειώθη εἰς ὅλην τὴν Χαλκιδικήν.

Τὰς πρώτας, οὐχὶ πολὺ σημαντικὰς, ἐπιτυχίας τῶν ἐπαναστατῶν ἐπηκολούθησεν ἀπογοήτευσις. Οἱ ἐπαναστάται πρὸ τοῦ ὄγκου τοῦ στρατοῦ, τὸν ὁποῖον ἐκίνητοποίησαν οἱ Τοῦρκοι ἐκ Θεσσαλονίκης, ἡσθάνθησαν τὴν ἀνάγκην τῆς ἐξω βοήθειας. Αἱ ἀθηναὶ κωμποτόλεις τῆς Χαλκιδικῆς, Πολύγυρος, Βασιλικά, Γαλάτιστα, παρεδόθησαν εἰς τὸ πῦρ, οἱ δὲ ἐπαναστάται ἠναγκάσθησαν νὰ ἀποσυρθοῦν, ἄλλοι μὲν εἰς τὴν Κασσάνδραν, ἄλλοι δὲ εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος, ὅπου εἶχον συγκεντρωθῇ καὶ 5 χιλ. πρόσφυγες ἐκ Χαλκιδικῆς. Ὅταν δὲ ὁ σουλτάνος ἐπληροφορήθη τὴν ἐν Μακεδονίᾳ ἐξέγερσιν, τόσον ἐταράχθη, ὥστε ἔστειλε διοικητὴν τῆς Θεσσαλονίκης ἀνδρὰ ἑξαιρετικόν, τὸν Ἀμποῦλ Ἀβούδ, μὲ τὴν διατα-

γὴν νὰ ἐξοντώσῃ τοὺς ἐπαναστάτας. Πράγματι ὁ Ἀμποῦλ Ἀβούδ ὀδηγῶν στρατὸν ἐκ 14 χιλ. ἐξεστράτευσε περὶ τὰ τέλη Ὀκτωβρίου κατὰ τῆς Χαλκιδικῆς καὶ κατέπνιξεν εἰς τὸ αἶμα τὰ τελευταῖα ἵχνη τῆς ἐπαναστάσεως.

Ὁ Παπᾶς, καταναλώσας ὁλόκληρον τὴν περιουσίαν του εἰς τὰς ἀνάγκας τοῦ ἀγῶνος καὶ οἰκτρῶς ἀπογοητευμένος ἀπὸ τὴν ἀποτυχίαν, μόλις κατῴρθησε νὰ ἐπιβιβασθῇ εἰς Ψαριανὸν πλοῖον καὶ ἀνεχώρησε κατευθυνόμενος πρὸς τὴν Ὑδραν, σκοπὸν ἔχων μὲ νέας βοηθείας νὰ ἀρχίσῃ τὸν ἀγῶνα εἰς ἄλλο σημεῖον τῆς Μακεδονίας. Περιπλέων ὁμως τὸν Καφηρέα ἀπέθανεν αἰφνιδίως, ὁ δὲ νεκρὸς του μετεφέρθη εἰς τὴν Ὑδραν, ὅπου ἐτάφη μὲ τιμὰς ἀρχιστρατήγου.

11 Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΚΑΙ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΗΣ ΝΑΟΥΣΗΣ (ΑΠΡΙΛΙΟΣ 1822)

Ἡ Δ. Μακεδονία, ἡ ὁποία δὲν ἐκινήθη κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς ἐπαναστάσεως, ἐξηγέρθη τὸ 1822, μὲ κέντρον τὴν ἡρωϊκὴν Νάουσαν, εἰς τὰς βορεινὰς ὑπωρείας τοῦ Βερμίου. Ἡ ἐπανάστασις δι-εξήχθη ὑπὸ τὰς ἐξῆς συνθήκας :

Ὁ Ἀμποῦλ Ἀβούδ ἀφοῦ κατέπνιξε τὴν ἐπανάστασιν τῆς Χαλκιδικῆς, ἔλαβε σύντονα καὶ αὐστηρὰ μέτρα, διὰ νὰ προλάβῃ ὁμοίαν ἐπαναστατικὰς ἐκδηλώσεις εἰς τὴν Δ. Μακεδονίαν.

Ἐκάλεσε νὰ παρουσιασθοῦν εἰς τὴν Θεσσαλονίκην ἢ εἰς τὰς κατὰ τόπους τουρκικὰς ἀρχὰς οἱ ἐπιφανέστεροι πρόκριτοι καὶ ὀπλαρχηγοὶ τῶν πόλεων Βεροίας, Ναούσης, Σιατίστης, Κοζάνης, Μοναστηρίου, Καστοριάς, Κλεισούρας κ.ἄ. Ἰδιαίτέρως διέταξε νὰ παρουσιασθοῦν ἐνώπιόν του οἱ ὀπλαρχηγοὶ Διαμαντῆς Νικολάου καὶ Γούλας Δράσκος ἀπὸ τὸν Ὀλυμπον, ὁ Ζαφειράκης ἀπὸ τὴν Νάουσαν, ὁ Καρατάσος ἀπὸ τὴν Βέροian καὶ ὁ Γάτσος ἀπὸ τὰ Βοδενά (Ἐδεσσαν). Πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς ἐκλείσθησαν εἰς τὰς φυλακάς, ἄλλοι ἡρνήθησαν νὰ ὑπακούσουν. Μεταξὺ αὐτῶν εἶναι ὁ Ζαφειράκης, ὁ Καρατάσος καὶ ὁ Γάτσος, οἱ ὁποῖοι ἀπεφάσισαν νὰ ἀρχίσουν τὸν ἀγῶνα καὶ ἐγιναν ψυχὴ τοῦ ἐπαναστατικοῦ κινήματος εἰς τὴν Δυτικὴν Μακεδονίαν.

Ὁ Ζαφειράκης Θεοδοσίου ἦ, ὅπως συνήθως ὠνομάζετο ἀπλῶς, Ζαφειράκης, ἐγεννήθη εἰς τὴν Νάουσαν τὸ 1773 καὶ διὰ τῆς ἐργατικότητος καὶ τῆς τιμιότητός του ἀπέκτησεν εἰς τὴν πατρίδα του ὁποίαν θέσιν καὶ ὁ Παπᾶς εἰς τὰς Σέρρας. Εἶχε σχεδὸν ἡγεμονικὴν δύναμιν μετα-

ξὺ τῶν συμπατριωτῶν του, ἐμυήθη ἑνωρὶς εἰς τὴν Φιλικὴν Ἑταιρείαν καὶ ἔθεωρεῖτο ὡς ἐνδεδειγμένος ἀρχηγὸς τοῦ ἐπαναστατικοῦ κινήματος.

Ὁ Καρατάσος καὶ ὁ Γάτσος, ὁ πρῶτος ἐκ Βεροίας καὶ ὁ δεῦτερος ἐξ Ἑδέσσης, ἦσαν ὑπερπεντηκοντούτεις, ὅταν ἤρχισεν ἡ ἐπανάστασις. Καὶ οἱ δύο, παλαιοὶ πολεμισταὶ καὶ διάσημοι κλέφται, εἶχον μακρὰν πολεμικὴν πείραν, μεγάλην ἐπιβολὴν εἰς τὰ ὑπ' αὐτοὺς ἀτίθασα στρατιωτικὰ σώματα καὶ ἐγνώριζον καλὰ τὰς ἀδυναμίας καὶ τὰ τεχνάσματα τῶν Τούρκων. Πρωτόγονοι εἰς τοὺς τρόπους των καὶ ἀτρόμητοι εἰς τοὺς κινδύνους πολλάκις μέχρις ἀγριότητος, ἦσαν ἀπαράμιλλοι ἀρχηγοὶ ἀτάκτων σωμάτων καὶ σπουδαῖοι ἐπαναστατικοὶ παράγοντες.

Τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1822 οἱ τρεῖς αὐτοὶ ἀρχηγοί, μερικοὶ ὀπλαρχηγοὶ τοῦ Ὀλύμπου καὶ πρόκριτοι διαφόρων πόλεων, ὁ Βαρβαρέσος, ἀπὸ τὴν Καστορίαν, ὁ Νιόπλιος ἀπὸ τὴν Σιάστισταν, ὁ Ναοὺμ ἀπὸ τὴν Ἑδεσσαν κ.ἄ., συνῆλθον εἰς τὴν Μονὴν τῆς Παναγίας εἰς Δοβρᾶ, μεταξὺ Βεροίας καὶ Ναούσης. Ἐκεῖ ἐλήφθησαν σοβαραὶ ἀποφάσεις, νὰ ἀρχίσῃ ἀμέσως ἡ ἐπανάστασις χωρὶς νὰ περιμένουν βοήθειαν ἐκ τῆς νοτίου Ἑλλάδος καὶ νὰ προσβληθῇ τὸ πλησιέστερον πρὸς τὴν Νάουσαν στρατιωτικὸν κέντρον τῶν Τούρκων, ἡ Βέροια. Τὴν 22 λοιπὸν Φεβρουαρίου 1822 συνελήφθη ἡ μικρὰ φρουρὰ τῆς Ναούσης καὶ ὑψώθη ἡ σημαία τῆς ἐπαναστάσεως. Τὴν ἐπομένην οἱ ὀπλαρχηγοὶ Καρατάσος καὶ Γάτσος μὲ 1800 πολεμιστὰς προσέβαλον τὴν Βέροϊαν. Οἱ δύο ὀπλαρχηγοὶ δὲν ὑπῆρξαν πολὺ εὐτυχεῖς εἰς τὴν νυκτερινὴν καὶ αἰφνιδιαστικὴν ἀπόπειράν των, οἱ δὲ Ὀλύμπιοι ἀρχηγοί, μετὰ τῶν ὁποίων εἶχον συνεννοηθῇ νὰ συγχρονίσουν τὴν ἐπίθεσιν, δὲν ἐφάνησαν. Εὐτυχέστεροι ὑπῆρξαν μετ' ὀλίγας ἡμέρας (12 Μαρτίου), ὅτε καὶ μετὰ ἐνισχύσεως ὑπὸ τὸν Ζαφειράκην ὀχυρωθέντες εἰς τὴν ἱστορικὴν Μονὴν Δοβρᾶ ἀπέκρουσαν τὴν ἐπίθεσιν 4 χιλ. Τούρκων ἐκ Βεροίας ὑπὸ τὸν Κεχαγιᾶ μπέν, ἀφοῦ ἐπροξένησαν εἰς αὐτοὺς σημαντικὰς ζημίας φονεύσαντες καὶ 1500 περίπου.

Ὁ τοῦρκος πασᾶς τῆς Θεσσαλονίκης ἐξεμάνη διὰ τὸ κατόρθωμα τῶν γκιαοῦ ἠδων εἰς Δοβρᾶ καὶ τὴν 14 Μαρτίου ἐνεφανίσθη εἰς τὰ πρόθυρα τῆς Ναούσης μὲ μεγάλας δυνάμεις, 16 χιλ. μαχητῶν, ἵππικὸν καὶ 10 κανόνια. Εἰς τὰ τεῖχη καὶ τοὺς προμαχῶνας τῆς Ναούσης ἔλαβον χώραν συγκρούσεις καὶ διεδραματίσθησαν ἥρωϊκὰ κατορθώματα ὑπενθυμίζοντα τὸ Σούλι καὶ τοὺς ἀγῶνάς του. Ἡ

πόλιν ἀντεστάθη ἐπὶ ἓνα περίπου μῆνα. Τὴν 16 Ἀπριλίου, ἡμέραν Πέμπτην τῆς Διακαινησίμου, οἱ Τοῦρκοι παρεβίασαν τὰς πύλας τοῦ τείχους καὶ εἰσῆλθον εἰς τὴν πόλιν, ἣ ὁποία παρεδόθη εἰς τὸ πῦρ, τὴν σφαγὴν καὶ τὴν λεηλασίαν. Εἰς τὴν Νάουσαν, ὡς εἰς τόπον ἀσφαλῆ, εἶχον συρρεύσει πολλὰ χιλιάδες ἀμάχου πληθυσμοῦ ἐκ τῶν περιχώρων, μετὰ τῶν ὁποίων καὶ αἱ οἰκογένειαι τοῦ Καρατάσου καὶ τοῦ Γάτσου. Ὅσοι δὲν ἐσφάγησαν ἢ δὲν κατῴρθωσαν κατὰ τινὰ τρόπον νὰ

διαφύγουν, ἡχμαλωτίσθησαν καὶ ἐπωλήθησαν ὡς δοῦλοι εἰς τὰς ἀγορὰς τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τοῦ Μοναστηρίου.

Τὴν ἐπομένην, 7 Ἀπριλίου, ἔπεσε καὶ ὁ πύργος τοῦ Ζαφειράκη, ἀφοῦ διὰ τοῦ ἡρωικοῦ ἀντιπερισπασμοῦ τὸν ὁποῖον ἐδημιούργησεν εἰς τοὺς Τούρκους, ἔδωκε καιρὸν εἰ πολλοὺς νὰ σωθοῦν.

Πλῆθος ὅμως γυναικῶν καὶ παιδῶν, τὰ ὁποῖα εἶχον συγκεντρωθῆ εἰς μικρὸν ὄχυρὸν πλησίον τοῦ πύργου τοῦ Ζαφειράκη, δὲν ἐπρόλαβον νὰ σωθοῦν καί, ἀντὶ νὰ παραδοθοῦν εἰς τοὺς ἐχθρούς, ὅπου δὲν τοὺς ἀνέμενε τίποτε **1822** ἄλλο παρὰ ἐξευτελισμὸς καὶ ἀτίμωσις, ἐπροτίμησαν νὰ κρημνισθοῦν ἀπὸ ἓνα ὕψωμα εἰς τὸν καταρρακτώδη ποταμὸν Ἀραπίτσα καὶ ἐπνίγησαν εἰς τὰ ἀφρίζοντα νερά. Οὕτω ἀπὸ τὴν θλιβεράν καὶ ὀλοσχερῇ καταστροφὴν τῆς Ναούσης δὲν ἔλειπε καὶ τὸ ἡρωικὸν Ζάλογγον.

Ἑνδυμασία Μυκόνου

Ἑνδυμασία Πόρου - "Υδρας

ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΥ ΑΓΩΝΟΣ

Ἡ πτώσις καὶ ἡ κατστροφή τῆς Ναούσης ἐσήμαινε τὸ τέλος τοῦ ἀγῶνος εἰς τὴν Δ. Μακεδονίαν. Οἱ ἀρχηγοὶ Ζαφειράκης, Καρατάσος καὶ Γάτσος, διαφυγόντες τὴν σύλληψιν, προσεπάθησαν μὲ ὀλίγους ἄνδρας νὰ καταφύγουν εἰς τὴν νοτιωτέραν Ἑλλάδα, διὰ νὰ συνεχίσουν ἐκεῖ τοὺς ἡρωϊκοὺς τῶν ἀγῶνας. Ἐκ τούτων οἱ μὲν Καρατάσος καὶ Γάτσος μὲ 300 Μακεδόνας, μετὰ πολλὰς περιπετείας καὶ κινδύνους ἀνὰ τὴν Δ. Μακεδονίαν καὶ τὴν Θεσσαλίαν, ἔφθασαν εἰς Μεσολόγγιον καὶ ἐτέθησαν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Ἀλεξ. Μαυροκορδάτου. Ὁ Ζαφειράκης ὅμως μὲ ἓνα ἐκ τῶν υἱῶν τοῦ Καρατάσου καὶ δώδεκα ἄλλους ὁπαδοὺς προδοθέντες πιρικευκλώθησαν ὑπὸ τουρκικοῦ ἀποσπάσματος καὶ ἐφονεύθησαν ὅλοι παρὰ τὴν Βέροϊαν μετὰ ἡρωϊκὴν ἀντίστασιν. Αἱ κεφαλαὶ τοῦ Ζαφειράκη καὶ τοῦ υἱοῦ τοῦ Καρατάσου ἐστάλησαν ὑπὸ τοῦ Ἀμπουλ Ἀβούδ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ἐξετέθησαν πρὸς κοινὴν θέαν.

Μόλις τὴν 22 Μαρτίου 1822 ἔφθασεν εἰς τὸν Ὀλυμπον ἡ ἀπὸ πολλοῦ ἀναμενομένη ἐκ μέρους τοῦ Δημ. Ὑψηλάντου βοήθεια. Ἄν καὶ ἡ βοήθεια ἦτο ἀσήμαντος, οἱ ὁπλαρχηγοὶ τοῦ Ὀλύμπου ἐκινήθησαν, ἀλλ' ἦτο πλέον ἄργά. Οἱ Τοῦρκοι ἀνέπτυξαν μεγάλην δραστηριότητα καὶ κατέπνιξαν τὸ κίνημα ἐν τῇ γενέσει του. Τοιοῦτοτρόπως μὲ τὴν καταστολὴν τῆς ἐπαναστάσεως εἰς τὸν Ὀλυμπον ἔσβησε καὶ ἡ τελευταία ἐστία ἀντιστάσεως εἰς τὴν Μακεδονίαν. Πολλοὶ Μακεδόνες καταφυγόντες εἰς τὴν Νότιον Ἑλλάδα ἐπολέμησαν ὑπὸ τοὺς διαφόρους ἀρχηγούς γενναϊότατα μέχρι τοῦ τέλους τοῦ ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῶν Ἑλλήνων ἀγῶνος. Παρ' ὅλην τὴν ἀνδρείαν καὶ τὴν αὐτοθυσίαν τῶν Μακεδόνων, ἡ ἐπανάστασις ἐν Μακεδονίᾳ δὲν ἦτο δυνατόν νὰ εὐδοκιμήσῃ ἕνεκα τῶν μεγάλων στρατιωτικῶν δυνάμεων, τὰς ὁποίας διέθετον οἱ Τοῦρκοι εἰς τὴν χώραν ταύτην. Ἡ μακεδονικὴ γῆ πρώτη ἐδέχθη τὴν ἐπίθεσιν τοῦ πολυαριθμοῦ ἐχθροῦ, τὸν ὁποῖον ἔφθειρε καὶ ἀπησχόλησεν ἐπὶ 15 συνεχεῖς μῆνας καὶ ἐν τέλει προσεφέρθη ὡς ἱερὰ θυσία διὰ τὸ μετέπειτα κέρδος τοῦ ἀγῶνος.

III. Η ΑΠΟΚΡΟΥΣΙΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΚΗΣ ΕΠΙΘΕΣΕΩΣ ΤΟ ΣΧΕΔΙΟΝ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΚΗΣ ΕΠΙΘΕΣΕΩΣ

Τὸ δεύτερον ἔτος τῆς ἐπαναστάσεως ἦτο κρίσιμον διὰ τὸν ἑλληνικὸν ἀγῶνα, διότι ὁ σουλτᾶνος καὶ οἱ πασᾶδες του κατέβαλον

ἐντατικὴν προσπάθειαν, διὰ νὰ πλήξουν ἀποτελεσματικῶς τὴν ἐπανάστασιν. Ἀλλὰ συγχρόνως ἦτο τὸ πλεόν ἔνδοξον ἔτος τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος καὶ τὸ πλουσιώτερον εἰς ἡρωϊκὰ κατορθώματα τῶν ἀγωνιστῶν μας. Εἶναι ἀληθές ὅτι ἡ ἐπανάστασις εἶχε καταπνιγῇ εἰς τὰ βορειότερα τῆς Ἑλλάδος. Εἰς τὴν Στερεὰν ὅμως, τὴν Πελοπόννησον καὶ τὰς νήσους εἶχεν ὀριστικῶς στερεωθῇ καὶ τοῦτο ἀνησύχει τὴν Πύλην. Διὰ τοῦτο τὸ Διβάνιον, παρακινούμενον ὑπὸ τῆς αὐστριακῆς διπλωματίας καὶ τοῦ Ἀγγλου πρεσβευτοῦ, δὲν ἤθελε νὰ ἀκούσῃ περὶ συνδιαλλαγῆς πρὸς τοὺς ἐπαναστάτας. Ἀπεφάσισε διὰ συντόνου ἐνεργείας νὰ συντρίψῃ τὴν ἐπανάστασιν.

Τὰ πράγματα ἐφαίνοντο εὐνοϊκὰ διὰ τοὺς Τούρκους. Εἰς τὰς 24 Ἰανουαρίου 1822 κατεβλήθη τελικῶς ἡ ἀντίστασις τοῦ Ἀλῆ. Ὁ νικητὴς Χουρσίτ, ἀφοῦ δι' ἀπατηλῶν ὑποσχέσεων καὶ περιποιήσεων ἐπέτυχε πᾶν ὅ,τι ἐπεθύμει παρὰ τοῦ γηραιοῦ σατράπου, ἀπεκεφάλισεν αὐτὸν καὶ ἔστειλεν εἰς Κωνσταντινούπολιν τὴν κεφαλὴν του μετὰ τῶν κεφαλῶν τῶν τριῶν υἱῶν του καὶ τῶν ἐγγονῶν του. Συνεπῶς τὸ πολιορκητικὸν σῶμα ἔμενεν ἐλεύθερον, ἀνετέθη δὲ εἰς τὸν νικητὴν νὰ εἰρηνεύσῃ τὴν Ἑλλάδα.

Οἱ Τούρκοι πασαῖδες κατέστρωσαν τὸ ἐξῆς σχέδιον : Ὁ Χουρσίτ μὲ τὸν στρατὸν τῆς Ἠπείρου θὰ ἐβάδιζε κατὰ τῆς Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας καὶ διερχόμενος διὰ τῶν στενῶν τοῦ Μακρυνόρους θὰ ὑπέτασσε τὴν χώραν μέχρι τοῦ κόλπου τῆς Ναυπάκτου. Κατόπιν θὰ διεπεραιώνετο ἐκ τοῦ Ρίου εἰς τὴν Πελοπόννησον. Δεύτερος τουρκικὸς στρατὸς βαδίζων διὰ τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος ἔμελλε νὰ εἰσβάλῃ εἰς τὴν Πελοπόννησον διὰ τοῦ Ἰσθμοῦ. Οἱ δύο στρατοὶ ἐνούμενοι ἔμελλον νὰ καταπνίξουν τὴν ἐπανάστασιν εἰς τὴν κοιτίδα της. Τὴν δρᾶσιν τοῦ κατὰ ξηρὰν στρατοῦ ἐπρόκειτο νὰ ὑποστηρίξῃ ὁ τουρκικὸς στόλος, συντρίβων τὴν θαλασσίαν δύναμιν τῶν Ἑλλήνων καὶ μεταφέρων τὸν στρατὸν τῆς Δυτ. Ἑλλάδος εἰς τὴν Πελοπόννησον. Τὴν πεποιθήσιν τῶν Τούρκων στρατηγῶν συνεμερίζοντο καὶ οἱ φίλοι τῆς Τουρκίας διπλωμάται τῆς Εὐρώπης καὶ μετὰ θριάμβου ἀνήγγελλον ὅτι ἐπλησίαζεν ἡ καταστροφὴ τῶν Ἑλλήνων.

12 ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΗΣ ΧΙΟΥ

Ἐκ τῶν τριῶν ἐπιχειρήσεων, τὰς ὁποίας διελάμβανε τὸ τουρκικὸν σχέδιον, προηγήθη ἡ κατὰ θάλασσαν. Ἡ Χίος, ἡ πλουσιω-

12

τάτη καὶ εἰρηνικωτάτη ἐκ τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου, εἶχε προσχωρήσει εἰς τὸ κίνημα, ὑποκινηθεῖσα ἀπὸ τολμηροὺς ἄνδρας, οἱ ὅποιοι ἤλθον ἔξωθεν. Ὁ ριψοκίνδυνος δηλαδὴ ἀρχηγὸς τῶν Σαμίων ἐπαναστατῶν **Δογοθέτης Λυκοῦργος** συνεννοηθεὶς μετὰ τοῦ Χίου ἐμπόρου Ράλλη, ἀπεβιβάσθη εἰς τὴν νῆσον μετὰ 1500 ἀνδρῶν τὴν 10 Μαρτίου. Ἡ τουρκικὴ φρουρὰ αἰφνιδιασθεῖσα ἀπεσύρθη εἰς τὸ φρούριον τῆς πόλεως καὶ ἡ νῆσος παρεδόθη εἰς τοὺς Σαμίους ἐλευθερωτάς, οἱ ὅποιοι εἰσέβαλον εἰς τὴν πρωτεύουσαν καὶ κατέλαβον αὐτήν. Δὲν κατῶρθωσαν ὁμῶς νὰ ἐκπορθήσουν τὸ φρούριον.

Τὸ τόλμημα τῆς Χίου προέκάλεσε ἀτάπληξιν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ὁ σουλτᾶνος ἐθεώρησεν αὐτὸ ὡς προσωπικὴν προσβολὴν καὶ αἱ γυναῖκες τοῦ χαρεμίου ἐζήτουν διὰ φωνῶν τὴν τιμωρίαν τῶν στασιαστῶν, διότι τὴν Χίον εἶχε παραχωρήσει ὁ σουλτᾶνος εἰς τὴν ἀδελφήν του πρὸς κάρπωσιν τοῦ ἐκ τῶν μαστιχοδένδρων φόρου. Ἡ Πύλη ἐφυλάκισεν ἀμέσως τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει Χίους καὶ ἀπεκεφάλισεν ἐξήκοντα ἐξ αὐτῶν.

Περὶ τὸ τέλος τοῦ Μαρ-

Ὁ Καρᾶ Ἀλῆς

τίου ὁ Καπετὰν πασᾶς **Καρὰ Ἀλῆς** ἐνεφανίσθη μετὰ 46 πλοίων εἰς τὸ βόρειον στόμιον τοῦ μεταξὺ τῆς μικρασιατικῆς ἀκτῆς καὶ τῆς νήσου στενοῦ καὶ μετὰ ἰσχυρὸν βομβαρδισμόν ἀπεβίβασεν 7 χιλ. στρατιώτας εἰς τὴν νότιον τῆς νήσου ἀκτὴν (30 Μαρτίου), συγχρόνως δὲ ἐπετίθετο ἐκ τοῦ φρουρίου κατὰ τῆς πόλεως καὶ ἡ τουρκικὴ φρουρά. Ἡ πόλις καὶ τὰ περὶχωρα παρεδόθησαν εἰς τὸ πῦρ, ἐνῶ οἱ Σάμιοι μετὰ βραχεῖαν, ἀλλὰ κραταῖαν ἀντίστασιν ἐσώθησαν ἐπὶ τινων ψαριανῶν πλοίων, ἐγκαταλείψαντες τὴν νῆσον

εἰς τὴν τύχην τῆς. Εὐθύς ἀμέσως διεπεραιώθησαν τὰ ἄσιατικά στίφη, τὰ ὅποια εἶχον συναθροισθῇ ἐπὶ τῆς ἀπέναντι παραλίας, κεντριζόμενα ὑπὸ τῆς δίψης τῆς λείας καὶ τῆς παροτρύνσεως τῶν δερβισίων, καὶ ἤρχισαν δεινὴν σφαγὴν τῶν χριστιανῶν. Μετ' ὀλίγον τεσσαράκοντα καπνίζοντα χωρία μετὰ τῆς πόλεως καὶ σωρεῖα πτωμάτων ἦσαν τὰ θύματα τῆς τουρκικῆς μανίας.

Οὕτω τὸ Πάσχα τοῦ 1822 ἐβάφη εἰς τὸ αἷμα τῶν Χίων, ὅπως εἶχε βαφῇ τὸ Πάσχα τοῦ 1821 εἰς τὸ αἷμα τοῦ Πατριάρχου καὶ τῶν θυμάτων τῆς Κων/πόλεως. Χιλιάδες Χίων ἐπωλήθησαν ὡς δοῦλοι εἰς τὰς ἀγοράς τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ τῆς Τύνιδος καὶ ἄλλα χιλιάδες διεσπάρησαν εἰς τοὺς τέσσαρας ἀνέμους. Εἰς ἐλαχίστους ἐκ τῶν ἐπιζώντων ἐχάρισαν τὴν ζωὴν οἱ Τοῦρκοι, διὰ νὰ περι- **1822** ποιοῦνται τοὺς περιφήμους κήπους τῶν μαστιχοδένδρων. Ὑπολογίζουν ὅτι ἐκ τῶν 100 χιλιάδων κατοίκων τῆς νήσου 23 χιλιάδες ἐσφάγησαν καὶ 47 χιλιάδες ἠχμαλωτίσθησαν.

Ἡ αἱματηρὰ τραγωδία τῇ Χίου ἔδωκε νέαν ἀπόδειξιν ὅτι ἡ ὁσμανικὴ φυλὴ ἦτο ἀσυμβίβαστος πρὸς τὸν ἀνθρωπισμὸν τῆς Εὐρώπης καὶ ἐβεβαίωσε τὸν ἰσχυρισμὸν τῶν Ρώσων ὅτι οἱ Τοῦρκοι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ συνυπάρχουν εἰς τὴν Εὐρώπην μετὰ τῶν χριστιανικῶν φυλῶν, ἐνῶ τούναντίον ἐξησφάλιζε τὴν συμπάθειαν τῶν Εὐρωπαίων ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων. Οἱ δημοσιογράφοι ἔδωκαν φρικιαστικὰς περιγραφὰς τῶν σφαγῶν τῆς Χίου, ζωγράφοι ἀπεικόνισαν αὐτὰς καὶ ποιηταὶ τῆς περιωπῆς τοῦ Οὐγκώ ἔψαλαν τὴν θλιβεράν καταστροφὴν.

Β ΑΠΟΚΡΟΥΣΙΣ ΤΟΥ ΤΟΥΡΚΙΚΟΥ ΣΤΟΛΟΥ

12
 Αλλά τὸ τουρκικὸν κακούργημα δὲν ἐπρόκειτο νὰ μείνῃ ἀτιμώρητον. Ὁ ἀγωνιζόμενος ἑλληνισμὸς ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον ἐζήτηι ἐκδίκησιν διὰ τὴν καταστροφὴν τῆς ὡραίας νήσου. Ἐντὸς ὀλίγου ἐκινήθη ὁ ἑλληνικὸς στόλος, ὁ ὅποῖος ἐνεφανίσθη εἰς τὰ ὕδατα τῆς Χίου ἀποτελούμενος ἐκ 56 πλοίων. Οἱ Ἕλληνες πλοίαρχοι συσκεφθέντες ἀπεφάσισαν νὰ προσβάλουν τὸν τουρκικὸν στόλον διὰ πυρπολικῶν. Τὴν τολμηρὰν ἐπιχείρησιν ἀνέλαβεν ὁ ὕδραϊος **Πιπίνος** καὶ ὁ ψαριανὸς **Κωνστ. Κανάρης**. Οἱ δύο ναυτικοὶ πλεύσαντες βραδέως ἐνεκα τῆς ἐπικρατούσης νηνεμίας ἔφθασαν εἰς τὸ στενὸν μεταξὺ τῆς Χίου καὶ τῆς μικρασιατικῆς παραλίας καὶ τὴν νύκτα τῆς 6 πρὸς

τὴν 7 Ἰουνίου διωλίσθησαν ὡς σκιαὶ εἰς τὸν λιμένα, ὅπου ἐναυλόχει ὁ τουρκικὸς στόλος.

Ἦτο ἡ τελευταία νύξ τοῦ Ραμαζανίου, τὰ πλοῖα ἦσαν φωταγωγημένα καὶ οἱ Τοῦρκοι ἦσαν παραδεδομένοι εἰς τὴν διασκέδασιν. Ὁ Καρᾶ Ἀλῆς εἶχε προσκαλέσει εἰς δεῖπνον τοὺς ἀξιωματικούς τῆς ξηρᾶς, ἡ ναυαρχίς του ἤστραπτεν ἀπὸ πολύχρωμα φῶτα καὶ ἀντήχει ἀπὸ φωνᾶς καὶ εὐθυμίας, ἐνῶ ἀπὸ τῆς πρύμνης ἐκρέματο ἡ

Κωνσταντῖνος Κανάρης (1790 - 1877)

αἰμοσταγῆς κεφαλὴ καὶ αἱ ἀποκεκομμένοι χεῖρες Ἑλληνος ἀξιωματικοῦ. Ὁ Κανάρης ἐκόλλησε τὸ πυρπολικόν του εἰς τὴν πλευρὰν τῆς ναυαρχίδος καί, πρὶν ἢ ἀντιληφθοῦν οἱ Τοῦρκοι, ἤναψεν αὐτό. Αἱ φλόγες μετεδόθησαν εἰς τὴν ναυαρχίδα, ἡ ὁποία ἐπυρπολήθη καὶ ἀνετινάχθη μετ' ὀλίγον, ὅταν αἱ φλόγες ἔφθασαν εἰς τὴν πυριταποθήκην. Ὑπὲρ τὰς 2 χιλ. Τοῦρκοι εὗρον τὸν θάνατον καὶ αὐτὸς ὁ αἰμοσταγῆς Καρᾶ Ἀλῆς ἐπιβιβαζόμενος εἰς λέμβον ἐπληγώθη θανάσιμως ἐξ ἀνημμένης κεραίας, ἡ ὁποία ἔπεσεν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του, καὶ μετακομισθεὶς εἰς τὴν ἀκτὴν ἐξέπνυσεν ἐκεῖ, ὅπου

πρὸ μικροῦ εἶχεν ἀπαγχονίσει τοὺς ὁμήρους τῶν Χίων. Ὁ Πιπίνος δὲν ἐπέτυχεν εἰς τὴν ἐπιχείρησίν του, διότι οἱ Τοῦρκοι κατῴρθωσαν νὰ ἀπομακρύνουν τὸ πυρπολικόν. Τὸ κατόρθωμα τοῦ Κανάρη προξένησε κατάπληξιν εἰς τοὺς Τούρκους, οἱ ὅποιοι μὴ θεωροῦντες τὰ ὕδατα τῆς Χίου ἀσφαλῆ, ἀπέπλευσαν εἰς τὸν Ἑλλήσποντον, ἀφοῦ ἡ ἀτυχὴς νῆσος ἐδοκίμασε καὶ πάλιν τὴν μανίαν των, διότι, ἐκδικούμενοι τὴν ἀπώλειαν τῆς ναυαρχίδος, κατέστρεψαν τὰ Μαστιχοχώρια. Ἡ κυριαρχία τῆς θαλάσ-

σης ἐξησφαλίσθη καὶ πάλιν διὰ τοὺς Ἕλληνας, ὅσakis δὲ ὁ τουρκικὸς στόλος πιεζόμενος ὑπὸ τῆς ἀνάγκης ἐξήρχετο τοῦ Ἑλλησπόντου, ὁ φόβος τοῦ πυρπολικοῦ παρηκολούθει αὐτὸν πανταχοῦ. Οἱ Ἕλληνες πυρπολοῦνται, μαυρισμένοι καὶ ἀσκεπεῖς, μὲ ἐπὶ κεφαλῇ τὸν ἔνδοξον Κανάρην, ἔφθασαν εἰς τὰ Ψαρά καὶ διηυθύνθησαν ἀμέσως εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ὅπου ἀνέπεμψαν εὐχαριστήριον δέησιν διὰ τὴν ἐπιτυχίαν καὶ τὴν σωτηρίαν των. Ὁ δὲ ἑλληνικὸς λαὸς μὲ ἀνακούφισιν καὶ ἱκανοποίησιν ἐπληροφόρηθη τὸ κατόρθωμα τοῦ τολμηροῦ πυρπολητοῦ.

Ὁ **Κωνστ. Κανάρης** (1790 - 1877), ὁ διασημότερος τῶν Ἑλλήνων πυρπολητῶν, ἐγεννήθη εἰς τὰ Ψαρά. Πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως ἦτο κυβερνήτης μικροῦ ἐμπορικοῦ πλοίου καὶ ἔσπευσεν ἐκ τῶν πρώτων νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὴν ἐπανάστασιν μεταβληθεὶς ἀπὸ ἐμποροπλοίαρχον εἰς καταδρομέα καὶ πυρπολητὴν. Αἱ μεγάλαι περιστάσεις ἀνέδειξαν αὐτὸν τολμηρὸν καὶ ἐπιτήδειον ναυτικὸν καὶ συγχρόνως συνετέλεσαν εἰς τὴν διανοητικὴν ἀνάπτυξίν του, ὥστε βραδύτερον ἀνεμείχθη εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ ἔγινε πρωθυπουργὸς τῆς ἐλευθέρου Ἑλλάδος.

ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΕΙΣ ΤΟ ΠΕΤΑ

Εἰς τὴν ξηρὰν τὰ πράγματα δὲν ἦσαν πολὺ εὐχάριστα διὰ τοὺς Ἕλληνας. Οἱ Τοῦρκοι παρεσκεύαζον μεγάλην ἐπίθεσιν, ἐνῶ ἡ ἐπανάστασις ὑπέστη εἰς πολλὰ σημεῖα πλήγματα. Οἱ Τοῦρκοι κατέπνιξαν, ὅπως εἶδομεν, εἰς τὸ αἷμα τὴν ἐξέγερσιν τῆς Μακεδονίας καὶ τοῦ Ὀλύμπου. Ἐπίσης ἐξέπνευσεν ἡ ἐπανάστασις εἰς τὴν Εὐβοίαν, ἀφοῦ ἐφονεύθη ὁ γενναῖος ὑπερασπιστὴς τῶν Βρυσακίων **Ἀγγελῆς** καὶ ὁ ἔλθων εἰς ἐπικουρίαν αὐτοῦ υἱὸς τοῦ Μπέη τῆς Μάνης **Ἡλίας Μαυρομιχάλης**. Σημαντικὴν ἐπιτυχίαν εἶχεν ὁ Δ. Ὑψηλάντης, ὁ ὁποῖος ἐξεστράτευσεν εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα, διὰ νὰ ὑποστηρίξῃ τὴν ἐπανάστασιν τῆς Θεσσαλίας, καὶ κατέλαβε τὴν Ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν (9 Ἰουνίου 1822).

Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον τὸ κύριον ἐνδιαφέρον ἐστρέφετο πρὸς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα. Ὁ ἐλευθερωθεὶς διὰ τῆς ἀλώσεως τῶν Ἰωαννίνων τουρκικὸς στρατὸς ἦτο ἔτοιμος νὰ δράσῃ. Προσέβαλε τὸν προμαχῶνα τῆς Δ. Ἑλλάδος, τὸ Σούλι, καὶ διὰ σημαντικῶν δυνάμεων ἤρχισε τὴν προέλασιν πρὸς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα. Ἐπὶ κεφαλῇ τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ ἦτο εἰς ἐκ τῶν δραστηριωτάτων Τούρκων

στρατηγῶν τῆς ἐποχῆς, ὁ **Μεχμέτ Ρεσίτ** πασᾶς, ἐξωμότης, υἱὸς ἱερέως ἀπὸ τὴν Γεωργίαν, τὸν ὁποῖον οἱ Ἕλληνες ὀνομάζουν **Κιου-ταχῆν**. Συμφέρον τῆς ὅλης ἑλληνικῆς ὑποθέσεως ἦτο νὰ μὴ συντριβῇ ὁ ἀνδρεῖος ὀρεινὸς λαὸς τοῦ Σουλίου, ὁ ἀποτελῶν τὴν προφυλακὴν τῆς Ἠπείρου, καὶ νὰ ἀναχαιτισθῇ ἡ τουρκικὴ προέλασις.

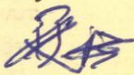
Ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος, ὁ φαναριωτικῆς καταγωγῆς πολιτεύμενος, ὁ ὁποῖος εἶχε καταλάβει ἤδη τὴν προεδρίαν τῆς κυβερνήσεως τῆς ἐπαναστατημένης Ἑλλάδος, προπαρεσκεύασε μίαν ἀπὸ τὰς ἀξιολογωτέρας πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις τοῦ ἀγῶνος. Κατήρτισεν εἰς τὰς Πάτρας ἐκστρατευτικὸν σῶμα πρὸ πάντων ἀπὸ εὐρωπαϊκῶς ἡσκημένους στρατιώτας καὶ τὸ τάγμα τῶν φιλελλήνων, τὸ ὁποῖον ἀπετέλουν εὐρωπαῖοι ἀξιωματικοί, Γάλλοι, Γερμανοί, Ἰταλοί, Πολωνοί. Τὴν δύναμιν αὐτὴν ἐνίσχυσαν 1000 περίπου Μανιάται ὑπὸ τὸν Κυριακούλην Μαυρομιχάλην. Ἀλλ' ὁ Μαυροκορδάτος ἔκαμε τὸ σφάλμα νὰ ἀναλάβῃ ὁ ἴδιος τὴν ἀρχηγίαν τῆς ἐκστρατείας. Διεπεραίωσε τὸν στρατὸν εἰς τὸ Μεσολόγγιον, ὅπου διὰ τῆς προσελεύσεως νέων στρατιωτῶν τὸ ἐκστρατευτικὸν σῶμα ἀνῆλθεν εἰς 4 χιλιάδας ἄνδρας.

Ὁ Μαυροκορδάτος ὅμως διέσπασε τὴν δύναμιν αὐτὴν, διότι ἔστειλε κατ' ἀρχὰς 500 Μανιάτας ὑπὸ τὸν ἀνδρεῖον ὑπερασπιστὴν τοῦ Βαλτετσίου Κυριακούλην Μαυρομιχάλην εἰς τὸν λιμένα τῆς Ἠπείρου Φανάρι, ἀπέχοντα ἑπτὰ ὥρας ἀπὸ τὴν Κιάφαν. Τὸ κύριον σῶμα ἐβάδιζε βραδέως διὰ τῆς κοιλάδος τοῦ Ἀχελῷου. Παρὰ τὸ Κομπότι οἱ φιλέλληνες Γερμανοὶ ἐθέλονται ὑπὸ τὸν βυτεμβέργιον **Νόρμαν** εἶχον σημαντικὴν ἐπιτυχίαν κατὰ συντάγματος τουρκικοῦ ἵππικοῦ. Ἐνθαρρυνθεὶς ὑπερβολικὰ ὁ Μαυροκορδάτος ἀπὸ τὴν ἐπιτυχίαν αὐτὴν διέσπασεν ἐκ νέου τὰς δυνάμεις του καὶ μέρος αὐτῶν ἔστειλεν ὑπὸ τὸν Μάρκον Μπότσαρην εἰς τὴν Κιάφαν διὰ τῶν Πέντε Πηγαδίων, ὁ ἴδιος δὲ ἐπροχώρησε μετὰ τοῦ ὑπολοίπου στρατοῦ πρὸς τὸ Πέτα, βορειοανατολικῶς τῆς Ἀρτης, τὴν ὁποῖαν κατεῖχεν μὲ ἰσχυρὰν δύναμιν ὁ Κιουταχῆς.

Ἡ ἐκστρατεία ἀπέτυχεν εἰς ὅλα τὰ σημεία. Ὁ Μάρκος Μπότσαρης συνήντησεν ἰσχυρὰν ἀντίστασιν εἰς τὰ Πέντε Πηγάδια, ἀπεκρούσθη καὶ ὑπεχρεώθη νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς τὸ Πέτα. Οἱ Μανιάται προσεβλήθησαν ἀπὸ ἀνωτέρας δυνάμεις εἰς τὸ Φανάρι, ὑπέστησαν σοβαρὰς ἀπωλείας καὶ ὁ ἀρχηγὸς των Κυριακούλης ἐφονεύθη, ἡ δὲ

ἐπιχείρησις τοῦ Μαυροκορδάτου κατέληξεν εἰς πραγματικὴν καταστροφὴν. Ὁ Κιουταχῆς μὲ 6 χιλ. συνέτριψε τὴν ἑλληνικὴν δύναμιν εἰς τὸ Πέτα. Οἱ φιλέλληνες διὰ τῆς ἀνδρείας των ἀνεκάλεσαν εἰς τὴν μνήμην τοὺς ναπολεοντείους πολέμους, ἀλλ' οὐδὲν ἄλλο κατῴρθωσαν ἢ νὰ χύσουν τὸ αἷμά των ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος. Μόλις 25 ἐξ αὐτῶν διήνοιξαν ὁδὸν διὰ τῶν τουρκικῶν τάξεων πρὸς τὸ Μεσολόγγιον. Ἄλλοι 400 ἀπὸ τοὺς καλυτέρους πολεμιστὰς τῆς Ἑλλάδος ἐκάλυψαν τὸ πεδίου τῆς μάχης. Οἱ Τοῦρκοι ἐπανηγύρισαν τὴν νίκην εἰς τὴν Ἄρταν μὲ κανονιοβολισμοὺς καὶ τὴν σφαγὴν τῶν ὀλίγων αἰχμαλώτων (4 Ἰουλίου 1822).

Ἡ παρὰ τὸ Πέτα καταστροφὴ εἶχε σημαντικὰς συνεπειάς. Οἱ Σουλιῶται ἀφοῦ ἀντέστησαν μέχρι Σεπτεμβρίου, ἐσυνθηκολόγησαν καὶ ἀπῆλθον πάλιν εἰς τὰς Ἰονίους νήσους. Ὅλη δὲ ἡ Δυτ. Ἑλλὰς ἐφαίνετο στρατιωτικῶς χαμένη.

13

14 ΠΡΩΤΗ ΠΟΛΙΟΡΚΙΑ ΤΟΥ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ

Οἱ δύο Τοῦρκοι πασάδες, Βρυώνης καὶ Κιουταχῆς, χωρὶς νὰ συναντήσουν ἀντίστασιν, ἀπέκλεισαν τὸ Μεσολόγγιον ἀπὸ ξηρᾶς, ἐνῶ συγχρόνως στόλος τουρκικὸς ἀπέκλειεν αὐτὸ ἀπὸ θαλάσσης. Αὕτῃ εἶναι ἡ πρώτη πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου (Νοέμβριος 1822).

Ὁ Μαυροκορδάτος καὶ ὁ Μᾶρκος Μπότσαρης μὲ τὰ λείψανα τῆς καταστροφῆς τοῦ Πέτα, 60 περίπου ὅπλοφόρους, εἶχον καταφύγει εἰς τὸ Μεσολόγγιον καὶ προβλέποντες τὴν τουρκικὴν ἐπίθεσιν ἀπέστειλαν τὸν περισσότερον ἄμαχον πληθυσμὸν εἰς τὴν Ἐπτάνησον, ἐστρατολόγησαν τοὺς δυναμένους νὰ φέρουν ὅπλα καὶ ἠύξησαν τοὺς μαχητὰς εἰς 360. Μὲ τοὺς ὀλίγους αὐτοὺς ἄνδρας κατῴρθωσαν νὰ ἀποκρούσουν τὰς πρώτας ἐπιθέσεις τοῦ ἐχθροῦ. Οἱ Τοῦρκοι ὅμως ἀρχηγοὶ δὲν ἦσαν σύμφωνοι. Ὁ Κιουταχῆς καὶ ὁ ἀρχηγὸς τοῦ στόλου Γιουσούφ ἦσαν τῆς γνώμης νὰ προσβάλουν τὸ σαθρὸν τεῖχος καὶ δι' ἰσχυρᾶς ἐφόδου νὰ γίνουν κύριοι τῆς πόλεως. Ὁ Βρυώνης ἀντιθέτως ἐφρόνει ὅτι μέσα εἰς τὴν γενικὴν ἐρήμωσιν τῆς Αἰτωλοακαρνανίας ἦτο συμφέρον νὰ διατηρηθῇ ἡ πόλις ἐκείνη διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ στρατοπέδου καὶ ἦτο τῆς γνώμης νὰ καταλάβουν τὸ Μεσολόγγιον διὰ συμβιβασμοῦ.

Οἱ πολιορκούμενοι ἐξεμεταλλεύθησαν ἐπιτηδεῖας τὴν ἀσυμ-

φωνίαν τῶν Τούρκων πασάδων καὶ ἤρχισαν μακρὰς διαπραγματεύσεις, μὲ τὰς ὁποίας ἐκέρδισαν καιρόν. Ἐν τῷ μεταξύ ἐφάνη ὁ Μιαούλης μὲ ἑπτὰ ὑδραῖκα πλοῖα καὶ τέσσαρα σπετσιώτικα, τὰ ὁποῖα διεσκόρπισαν τὸν τουρκικὸν στόλον καὶ ἔφεραν τροφάς, πολεμοφόδια καὶ ἐνισχύσεις ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον. Τοιοῦτοτρόπως ἡ δύναμις τοῦ Μεσολογγίου ἠυξήθη εἰς 1500 ἄνδρας. Αἱ διαπραγματεύσεις τότε διεκόπησαν καὶ οἱ Ἕλληνες ὀπλαρχηγοὶ παρήγγειλαν εἰς τοὺς Τούρκους, « ἂν θέλετε τὸν τόπο μας, ἐλᾶτε νὰ τὸν πάρετε ».

Οἱ Τοῦρκοι ἀφοῦ ἔχασαν πολύτιμον καιρόν, ἀπεφάσισαν νὰ ἐπιτεθοῦν τὴν νύκτα τῶν Χριστουγέννων (24-25 Δεκεμβρίου 1822). Τὸ ἠθικὸν τοῦ στρατοῦ τῶν εἶχε πολὺ καταπέσει, διότι ἐγνώσθη ἡ καταστροφὴ τῆς στρατιᾶς τοῦ Δράμαλη, συγχρόνως δὲ ὁ χειμὼν ἐπροχώρει καὶ ἐστενοχώρει αὐτούς, αἱ τροφαὶ ἐσπάνιζον, βροχαὶ συνεχεῖς καὶ ραγδαῖαι ἐπιπτον καὶ ἀσθενεῖαι ἐμάστιζον τὸ στρατόπεδον. Τὸ σχέδιον τῶν Τούρκων ἐγίνε γνωστὸν καὶ ἡ ἐπίθεσις κατέληξεν εἰς καταστροφὴν. Οἱ Ἕλληνες τοὺς ἀπέκρουσαν καὶ τοὺς ἠνάγκασαν μὲ μεγάλην σπουδὴν καὶ ἐν πανικῷ νὰ λύσουν τὴν πολιορκίαν τῆς πόλεως, ἀφοῦ ἐγκατέλειψαν 10 κανόνια, τὰς σημαίας τῶν καὶ ὅλα τὰ ἐν τῷ στρατοπέδῳ. Μεγαλυτέραν καταστροφὴν ὑπέστησαν κατὰ τὴν διάβασιν τοῦ Ἀχελῷου, ἐνῷ ὑπεχώρουν πρὸς τὴν Πρέβεζαν. Πολλοὶ ἐπνίγησαν εἰς τὸν πλημμυρισαντα ποταμόν, οἱ δὲ λοιποὶ, ἄοπλοι καὶ κακῶς ἔχοντες, ἐφθασαν εἰς τὸν Κραβασαράν καὶ διέπλευσαν εἰς τὴν Πρέβεζαν (21 Φεβρουαρίου 1823). Ἐκ τῶν 11 χιλιάδων, ὅσοι εἶχον εἰσβάλει εἰς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα, ὀλίγοι ἐσώθησαν.

Τοιοῦτοτρόπως καὶ τὸ δεύτερον μέρος τοῦ τουρκικοῦ σχεδίου, ἡ ἐκστρατεία κατὰ τῆς Δ. Ἑλλάδος, παρὰ τὰ πρῶτα ἀτυχήματα τῶν Ἑλλήνων εἰς τὸ Πέτα, κατέληξεν εἰς ἀποτυχίαν. Ἀπομένει νὰ ἴδωμεν τὸ τρίτον μέρος τοῦ σχεδίου, τὸ σπουδαιότερον, τὴν τύχην δηλαδὴ τῆς ἐκστρατείας κατὰ τῆς Ἀνατολ. Ἑλλάδος καὶ τῆς Πελοποννήσου.

ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ ΤΟΥ ΔΡΑΜΑΛΗ

Αἱ σημαντικώτεραι τῶν τουρκικῶν δυνάμεων, αἱ διαθέσιμοι μετὰ τὴν πτώσιν τῶν Ἰωαννίνων, συνεκεντρώθησαν περὶ τὴν Λάρισαν καὶ ἀπὸ τὴν ἀνοιξιν τοῦ 1822 εἶχε γίνει ἀξία λόγου προετοιμασία

διὰ τὴν κατὰ τῆς Πελοποννήσου ἐκστρατείαν. Ἡ ἀρχηγία τῆς μεγάλης ἐπιχειρήσεως δὲν ἐδόθη εἰς τὸν δαμαστὴν τοῦ Ἀλῆ πασᾶ Χουρσίτ, ἀλλ' εἰς τὸν **Μεχμέτ πασᾶν Δράμαλην**, ὁ ὁποῖος εἶχε καταστῆ περιφανής, διότι κατέπνιξε μὲ ἀσυνήθη εἰς τοὺς Τούρκους δραστηριότητα τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Πηλίου. Ὁ σουλτάνος ἀνύψωσεν αὐτὸν εἰς **σερασκέρην** (στρατάρχην) καὶ τὸν περιέβαλε διὰ μεγάλης ἐμπιστοσύνης, τὸ ὁποῖον ὁ Χουρσίτ εἶδε μετὰ δυσφορίας.

Κατὰ τὰ μέσα Ἰουνίου ὁ στρατὸς τοῦ Δράμαλη, 24 χιλ. πεζοὶ καὶ 8 χιλιάδες ἵππεῖς, ἐξέκίνησεν ἀπὸ τὴν Λαμίαν μετὰ σημαντικοῦ πυροβολικοῦ. Ἀπὸ μακροῦ χρόνου ἡ Ἑλλάς δὲν εἶχε ἰδεῖ τὴν παρέλασιν τόσοῦ σημαντικῶν δυνάμεων. Οἱ ὅπλαχηργοὶ τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος δὲν κατάρθωσαν νὰ σταματήσουν τὸ κύμα τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ. Ὁ στρατὸς τοῦ Δράμαλη ἀφοῦ ἐλεηλάτησε τὴν περὶ τὴν Κωπαΐδα πεδιάδα, ἐξεχύθη εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ δὲν ἐπρόφθασε μὲν νὰ σώσῃ τὴν Ἀκρόπολιν, ἣ ὁποία εἶχε παραδοθῇ, καθὼς εἶδομεν, εἰς τὸν ὕψηλάντην τὴν 9 Ἰουλίου, ἀλλ' ἐξετράπη εἰς φοβερὰς σφαγὰς κατὰ τοῦ πληθυσμοῦ τῶν Ἀθηνῶν.

Ὁ Δράμαλης

Ὁ Δράμαλης διῆλθεν ἀκωλύτως τὸν Ἰσθμόν, τὸν ὁποῖον εἶχον ἐγκαταλείπει οἱ Ἕλληνες, καὶ τὴν 5 Ἰουλίου ἔστησε τὸ στρατόπεδόν του εἰς τὴν Κόρινθον. Ὁ δραστήριος πασᾶς τῶν Πατρῶν **Γιουσούφ** καὶ οἱ γνωρίζοντες καλῦτερον τὴν Πελοπόννησον συνεβούλευσαν αὐτὸν νὰ καταστήσῃ μόνιμον στρατηγεῖον τὴν Κόρινθον καὶ ἀποταμιεύων ἐκεῖ τροφὰς καὶ πολεμοφόδια νὰ ἐξαναγκάσῃ διὰ συντόνου πολεμικῆς ἐνεργείας τὰ κέντρα τῆς ἐν Πολλοποννήσῳ ἐπαναστάσεως

εἰς εἰρήνευσιν. Ἄλλ' ὁ Δράμαλης μεγαλοφρονῶν διὰ τὸν διορισμὸν εἰς στρατάρχην καὶ τὰς μέχρι τοῦδε ἐπιτυχίας του, ἀπέκρουσε τὴν βραδεῖαν ἐκείνην τακτικὴν καὶ πεπεισμένος περὶ τῆς πολεμικῆς ἀνικανότητος τῶν ραγιαδῶν, διέταξε τὸν στρατὸν νὰ προελάσῃ εἰς Ναύπλιον, διὰ νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν του καὶ ἐνωθῇ μετὰ τοῦ τουρκικοῦ στόλου, ὁ ὁποῖος ἔμελλε νὰ καταπλεύσῃ ἐκεῖ.

Οἱ Ἕλληνες δὲν κατῴρθωσαν νὰ ὑπερασπίσουν τὰς μεταξὺ

Ὁ Γιουσούφ πασᾶς

Κορίνθου καὶ Ἀργους στενοπορίας. Ὄθεν ὁ σερασκέρης προελάσας ἀμαχητὶ ἔφθασεν εἰς τὸ Ἀργος τὴν 12 Ἰουλίου. Ἡ προφυλακὴ του φθάσασα ἐγκαίρως εἰς Ναύπλιον ἠκύρωσε τὴν συναφθεῖσαν μετὰ τῆς φρουρᾶς καὶ τῶν Ἑλλήνων περὶ παραδόσεως συνθήκην καὶ ἐνίσχυσε τοὺς ὑπερασπιστὰς τῶν φρουρίων, μόνον δὲ ὁ λεγόμενος Θ α λ α σ σ ὀ π υ ρ γ ο ς, παραδοθεὶς εἰς τοὺς Ἕλληνας ὡς ἐνέχυρον, ἔμεινεν εἰς τὰς χεῖράς των.

Ἡ μεγάλη στρατιὰ τοῦ Δράμαλη καὶ ἡ προπορευομένη αὐτῆς φήμη διέσπειρε τὸν τρόμον εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἐπεκράτει δὲ μεγάλη σύγχυσις εἰς τὸ Ἀργος, ὅπου

εἶχε μετατεθῇ ἀπὸ τῆς Κορίνθου ἡ ἔδρα τῆς Κυβερνήσεως. Οἱ Ὑπουργοί, οἱ Γερουσιασταὶ καὶ οἱ κυβερνητικοὶ ὑπάλληλοι ἔφυγαν. Ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγούσης ἐκ Λέρνης εἰς Τρίπολιν συνωθοῦντο πλήθη φυγάδων, μετὰ τῶν ὁποίων ἦσαν καὶ οἱ ἐκ Σμύρνης καὶ Μ. Ἀσίας πρόσφυγες. Ἡ κυβέρνησις καὶ οἱ βουλευταὶ κατέφυγον ἐπὶ δύο πλοίων ἐντὸς τοῦ Ἀργολικοῦ κόλπου.

Ἐν τῷ μέσῳ τῆς γενικῆς καταπλήξεως καὶ συγχύσεως, ὁ Ὑψη-

λάντης καὶ ὁ Κολοκοτρώνης διετήρησαν τὸ θάρρος καὶ τὴν ψυχραιμίαν των. Ὁ Ὑψηλάντης μετὰ 700 ἀνδρῶν, τοὺς ὁποίους κατῴρθωσε νὰ συναθροίσῃ κατὰ τὴν κρίσιμον ἐκείνην στιγμήν, εἰσῆλθεν εἰς τὸ ὄχυρόν φρούριον τοῦ Ἄργους Λάρισαν, τὸ ὁποῖον εἶχεν ὑπερασπίσει μὲ ἥρωϊκὴν τόλμην ὁ μανιάτης Καραγιάννης μὲ ὀλίγους ὁπαδοὺς. Ὁ Δράμαλης, κατανοῶν τὴν σημασίαν τοῦ ἀπεγνωσμένου ἀντιπαρασπασμοῦ, συνεκέντρωσε τὰς δυνάμεις του κατὰ τοῦ Ὑψηλάντου. Ἄλλ' ἐν τῷ μεταξύ ὁ Γέρος τοῦ Μωριᾶ ἔλαβε καιρὸν νὰ συναθροίσῃ στρατὸν καὶ νὰ ἐμπνεύσῃ εἰς αὐτὸν θάρρος. Μετέβη εἰς Τρίπολιν καὶ συνεννοηθεὶς μὲ τοὺς προκρίτους ἐξέδωκε κοινὴν μετ' αὐτῶν προκήρυξιν ὅτι πᾶς Πελοποννήσιος ἐπὶ ποινῇ τουφεκισμοῦ ἔπρεπε νὰ λάβῃ τὰ ὅπλα.

Ὅπως τὰ ρυάκια ἀπὸ διάφορα σημεῖα χύνονται ὀρμητικὰ εἰς τὸν ποταμόν, τὸν ὁποῖον διαρκῶς μεγαλύνουν, τοιοῦτοτρόπως οἱ πολεμισταὶ τῆς Πελοποννήσου ἀπὸ διαφόρους δρόμους συνέρρεον εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Κολοκοτρώνη, τὸ ὁποῖον καθημερινῶς ἐνισχύετο. Προελάσας ὁ Κολοκοτρώνης ἐκ Τριπόλεως μετὰ τοῦ συναθροισθέντος στρατοῦ, ὁ ὁποῖος ηὔξανετο καθ' ὁδόν, ἱδρυσεν τὸ στρατόπεδόν του εἰς τοὺς Μύλους τῆς Λέρνης, παραθαλάσσιον χωρίον κείμενον νοτίως τοῦ Ἄργους, ὁπότεν ἠδύνατο νὰ ἀνακουφίσῃ τὴν δεινῶς πιεζομένην Λάρισαν. Πράγματι ἡ φρουρά της διέρρευσε βαθμὴδὸν εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Κολοκοτρώνη, ἀφοῦ εἶχεν ἐκτελέσει τὸν σκοπὸν της δεσμεύσασα ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας τὰς δυνάμεις τοῦ Δράμαλη.

ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΟΥ ΔΡΑΜΑΛΗ

Καὶ ἤδη ἤρχισε νὰ στρέφεται ἡ τύχη τῶν τουρκικῶν ὅπλων. Τὸ Διβάνιον εἶχεν ἀποφασίσαι τὴν ἀρμονικὴν συνεργασίαν τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ στόλου. Ἄλλ' ἡ ἀρμάδα κατὰ τὴν κρίσιμον αὐτὴν περίστασιν ἔδωκε χαρακτηριστικὸν δείγμα τουρκικῆς ἀπειθαρχίας καὶ ἀμεριμνησίας, διότι ἐπεφάνη, παρέπλευσεν ἀδιάφορος πρὸ τοῦ Ναυπλίου καὶ περιπλεύσασα τὴν Πελοπόννησον ἐτράπη πρὸς τὰς Πάτρας. Ἡ θέσις τοῦ Δράμαλη ἦτο δυσχερεστάτη, διότι ἐντὸς ὀλίγου ἐστερήθη τροφῶν, ἵπποι δὲ καὶ ὑποζύγια ἀπέθνησκον ἐξ ἐλλείψεως χόρτου, ἐπειδὴ τὸ θέρος ἦτο ξηρόν. Οὐδὲν ἄλλο ἠδύνατο

νὰ πράξει ἢ νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς Κόρινθον. Ὁ Κολοκοτρώνης κατενόησε τὸ σχέδιον τοῦ Τούρκου στρατάρχου καὶ παρὰ τὴν γνώμην τῶν προκρίτων καὶ μετὰ σφοδρὰν λογομαχίαν μετὰ τοῦ Πετρόμπεη ἀπ' σπασε μικρὸν μέρος τοῦ στρατοπέδου, περὶ τὰς 2 1)2 χιλιάδας ἄνδρας, μετὰ τῶν ὁποίων κατέλαβε τὰ στενὰ τῶν Δερβενακίων, ὁπότεν διέρχεται σήμερον ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ μεταξύ Κορίνθου καὶ Ἀργους.

Τὴν 25 Ἰουλίου ὁ στρατὸς τοῦ Δράμαλη ἤρχισε τὴν ὑποχώρησιν, ἀλλ' ἡ πρωτοπορία του προσεβλήθη ὑπὸ τῶν ἐμπειροπολέμων ἀνδρῶν τοῦ Κολοκοτρώνη, ἀπεκόπη ἀπὸ τὸ κύριον σῶμα ὑπὸ τοῦ ἀνεψιοῦ του Νικήτα, μετὰ τοῦ ὁποίου εἶχον ἐνωθῇ **1822** ὁ Ὑψηλάντης καὶ ὁ Παπαφλέσσας, καὶ ὑπέστη μεγάλην καταστροφὴν εἰς τὴν μάχην τῶν **Δερβενακίων** (26 Ἰουλίου 1822). Μόνον χάρις εἰς τὴν ἀσυμφωνίαν τῶν Ἑλλήνων διέφυγε τὴν τελείαν καταστροφὴν ὁ Δράμαλης, ὁ ὁποῖος ἔφθασεν εἰς Κόρινθον σύρων ὅπισθεν τὰ ράκη τοῦ λαμπροῦ στρατεύματός του, ἀφοῦ ἔχασεν ἀποσκευάς, ἡμιόνους καὶ πυροβολικόν.

Τοιοιτοτρόπως ἐθριάμβευσε τὸ σχέδιον καὶ ἡ τακτικὴ τοῦ Κολοκοτρώνη. Ἡ Κυβέρνησις διώρισεν αὐτὸν ἀρχιστράτηγον τῆς Πελοποννήσου κατ' ἀπαίτησιν τῶν ὁπλαρχηγῶν, ἐκεῖνος δὲ ἔλαβε τὰ ἀναγκαῖα μέτρα πρὸς τελειωτικὴν ἐξόντωσιν τοῦ στρατοῦ τοῦ Δράμαλη. Καθ' ὑπόδειξιν αὐτοῦ ὁ Ὀδυσσεὺς Ἀνδρουττος κατέλαβε τὰ στενὰ τῆς Μεγαρίδος, ὅπως ἐμποδίσῃ τὴν εἰς Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα ὑποχώρησίν του, αὐτὸς δὲ κατέλαβε θέσιν κατάλληλον, ὅπως ἐμποδίσῃ τὴν μεταξύ Πατρῶν καὶ Κορίνθου συγκοινωνίαν.

Μετ' ὀλίγον στερήσεις καὶ νόσοι ἤρχισαν νὰ ἀποδεκατίζουν τὸν τουρκικὸν στρατὸν καὶ ὁ ἴδιος ὁ Δράμαλης ἀπέθανεν ἀπὸ τοὺς κόπους καὶ τὴν ἀπογοήτευσιν κατὰ τὸ τέλος τοῦ Ὀκτωβρίου. Οἱ δὲ Ἕλληνες ἐπανέλαβον τὴν πολιορκίαν τοῦ Ναυπλίου. Ἐντὸς ὀλίγου ἡ θέσις τῶν πολιορκουμένων κατέστη δεινὴ ἔνεκα ἐλλείψεως τροφῶν, οἱ δὲ πολιορκηταὶ διὰ κλιμάκων ἀναβάντες κατέλαβον τὸ ἀφρούρητον Παλαμήδι καὶ ἠνάγκασαν τὴν φρουρὰν τῆς πόλεως νὰ συνθηκολογήσῃ.

Ὅχι μόνον ὁ τουρκικὸς στόλος, ἀλλὰ καὶ οἱ τοῦρκοι ἀρχηγοὶ τῆς βορείου Ἑλλάδος, ὁ ἴδιος ὁ σερασκέρης Χουρσίτ, ἐφάνησαν ἀδιάφοροι διὰ τὴν τύχην τοῦ Δράμαλη, ὁ τελευταῖος μάλιστα ἐκ

προσωπικῆς ἀντιζηλίας. Ὁ Χουρσίτ ἠρκέσθη μόνον νὰ στείλῃ τὸν Μεχμέτ πασᾶν μὲ 8 χιλιάδας ἄνδρας, ὁ ὁποῖος προήλασε μέχρις Ἀμφίσσης καὶ παρὰ τὴν Γραβιὰν ἐνίκησε τὸν Ὀδυσσεά, τὸν ὁποῖον ὁ λαὸς τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος εἶχεν ἀνακηρύξει ἀρχιστράτηγον (1 Νοεμβρίου). Ὁ Ὀδυσσεὺς μόλις διεσώθη διὰ τῆς ταχυποδίας του εἰς Ἀράχωβαν διολισθήσας ὡς Ἀλβανὸς διὰ τῶν τουρκικῶν ταγματῶν, ἐκείθεν δὲ ἤρχισε μυστικὰς διαπραγματεύσεις μετὰ τοῦ τούρκου ἀρχηγοῦ. Ἡ πρόθεσις τοῦ Ὀδυσσεὺς δὲν ἦτο πολὺ σαφής, ἀλλ' αἱ συνεννοήσεις ἐκείναι ἐβράδυναν τὴν πορείαν τοῦ τούρκου ἀρχηγοῦ.

Κατὰ τὸ τέλος τοῦ ἔτους ἐκρίθη ἡ τύχη τῶν λειψάνων τῆς στρατιᾶς τοῦ Δράμαλη. Ἐνῶ δηλαδὴ οἱ περισωθέντες 2 χιλ. ἄνδρες προσεπάθουν νὰ φθάσουν εἰς Πάτρας, προσεβλήθησαν ὑπὸ τῶν προκρίτων τῆς Ἀχαΐας καὶ ὑπέστησαν μεγάλην καταστροφὴν, ὅποτε ἐφάνη ὁ Γιουσούφ πασᾶς τῶν Πατρῶν, ὁ ὁποῖος ἔσωσεν ὀλίγους ἐπιβιβάσας αὐτοὺς εἰς τὰ πλοῖα. Ὁ Χουρσίτ ἐθεωρήθη ὑπεύθυνος τῆς καταστροφῆς τοῦ Δράμαλη καί, διὰ νὰ προλάβῃ τὴν σουλτανικὴν ὀργήν, ηὐτοκτόνησε.

Τοιοιουτρόπως ἡ τουρκικὴ ἐπίθεσις τοῦ 1822 ἀπέτυχεν ὁλοκληρωτικῶς. Οἱ κυριώτατοι ἀρχηγοὶ αὐτῆς, ὁ Δράμαλης, ὁ Χουρσίτ καὶ ὁ Καρὰ Ἀλῆς, ἦσαν νεκροί, αἱ δὲ ἐλπίδες τοῦ Διβανίου καὶ τοῦ Μέττερνιχ διεψεύσθησαν. Ὁ ἑλληνικὸς ἀγὼν μετὰ τὰς θριαμβευτικὰς αὐτὰς ἐπιτυχίας καὶ τὰς ἥρωϊκὰς θυσίας τῶν προμάχων τῆς ἐλευθερίας ἐσπερώθη εἰς ἰσχυρὰ θεμέλια καὶ ἤρχισε νὰ φαίνεται πλέον καθαρά, ὅτι θὰ ἔφθανεν εἰς αἶσιον τέρμα.

Αἱ ἐπιχειρήσεις τοῦ 1823

Αἱ ἐπιχειρήσεις κατὰ τὸ τρίτον ἔτος τῆς ἐπαναστάσεως δὲν ἦσαν τόσοσιν σημαντικά. Οἱ Τοῦρκοι καὶ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἠκολούθησαν τὸ σχέδιον τῆς εἰσβολῆς εἰς τὴν Πελοπόννησον. Τὴν φορὰν αὐτὴν χωρισταὶ στρατιαὶ βαδίζουσιν διὰ τῆς Δυτικῆς καὶ διὰ τῆς Ἀνατ. Ἑλλάδος ἔμελλον νὰ συναντηθοῦν εἰς τὴν Ναύπακτον καὶ διὰ πλοίων νὰ διαπεραιωθοῦν εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ἡ ἐκστρατεία εἰς τὴν Ἀν. Ἑλλάδα ἦτο βραχείας διάρκειας, διότι ὁ προελάσας μέ-

χρὶς Ἀττικῆς στρατὸς ἠναγκάσθη ἕνεκα ἀσθενειῶν καὶ στερήσεων ν' ἀποσυρθῇ εἰς τὴν Λαμίαν.

Ἀξιολογωτέρα εἶναι ἢ ἐκστρατεία, τὴν ὁποίαν ἐπεχείρησαν οἱ τουρκαλβανοὶ Γκέκηδες καὶ Μιρδίται ὑπὸ τὸν Ὁμέρ Βρυώνην καὶ τὸν Μουσταήμπεην. Οἱ δύο ἀρχηγοὶ ἔχοντες περὶ τὰς 16 χιλιάδας ἀνδρῶν ἐβάδιζον, ὁ μὲν πρῶτος διὰ τοῦ Κραβασσαρᾶ, ὁ δεύτερος διὰ τῶν Ἀγράφων, σκοπὸν ἔχοντες νὰ ἐνωθοῦν πρὸ τοῦ Μεσολογίου, τὸ ὁποῖον ἀπέκλειεν ἤδη ὁ τουρκικὸς στόλος.

Μάρκος Μπότσαρης (1790 - 1823)

Ἐνῷ ἐπέκειτο ὁ κίνδυνος οὗτος, μεταξύ τῶν ἀρχηγῶν τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος εἶχεν εἰσχωρήσει τὸ μικρόβιον τῆς ἀντιζηλίας. Οἱ ὀπλαρχηγοὶ εἶχον παραμελήσει τὸν στρατὸν καὶ ἐφιλονίκουν μεταξὺ των περὶ πρωτείων. Ἡ κυβέρνησις, διὰ νὰ κατασιγάσῃ τὰ πάθη, ἔστειλε διπλώματα ἀρχιστρατηγίας εἰς ὅλους τοὺς ὀπλαρχηγούς. Ἀλλὰ τοῦτο ἔθιξε τὸν περιφημον σουλιώτην ὀπλαρχηγὸν **Μάρκον Μπότσαρη**ν, ὁ ὁποῖος ἐφάνη ἀνώτερος τῶν μικροτήτων ἐκείνων καί, ἀφοῦ ἔσχισε τὸ δίπλωμα

ἀρχιστρατηγίας, τὸ ὁποῖον τοῦ εἶχε στείλει ἡ κυβέρνησις, εἶπε τὸ περίφημον : « Ὅποιος εἶναι ἄξιος λαμβάνει δίπλωμα μεθαύριον ἐνώπιον τοῦ ἑχθροῦ ». Ὁ Μπότσαρης προσέβαλε τὸ στρατόπεδον τῆς ὑπὸ τὸν Τζελαλεδήμπεην ἐμπροσθοφυλακῆς παρὰ τὸ **Καρπενήσιον** μετ' ὀλίγον ἀνδρείων τὴν νύκτα τῆς 11 Αὐγούστου 1823 καὶ ἐπροξένησε μεγάλην σύγχυ-

σιν. Ἀλλὰ βληθεὶς διὰ σφαίρας εἰς τὸ μέτωπον ἐξέπνευσεν καὶ μετεκομίσθη ὑπὸ τῶν ὀπαδῶν του εἰς τὸ Μεσολόγγιον, ὅπου ἐτάφη ἐν μέσῳ γενικοῦ πένθους. Ὁλόκληρος ἡ Ἑλλὰς ἐθρήνησε τὸν ἡρωϊκὸν Σουλιώτην, ὁ ὁποῖος ὑπῆρξε παράδειγμα ἀνδρείας καὶ αὐτοθυσίας.

152

οἰώσῃ
Μάρκο
Μπότσαρη

Ἡ ὑπογραφή του Μάρκου Μπότσαρη

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ — ΕΜΦΥΛΙΟΙ ΕΡΙΔΕΣ

16 ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΠΡΟΣΠΑΘΟΥΝ ΝΑ ΔΗΜΙΟΥΡΓΗΣΟΥΝ ΚΕΝΤΡΙΚΗΝ ΕΞΟΥΣΙΑΝ

ⓐ Ἐνῶ μὲ τὰ κατορθώματα τῆς ξηρᾶς καὶ τοὺς ἡρωϊσμοὺς τοῦ ἑλληνικοῦ ναυτικοῦ ἡ ἐπανάστασις ἐσπερώνετο κάθε ἡμέραν καὶ περισσότερον καὶ ἐκίνει τὸν θαυμασμὸν τοῦ εὐρωπαϊκοῦ κόσμου, ὁ ὅποιος μὲ ἐκπληξιν ἔβλεπεν ὅτι τὸ μικρὸν ἑλληνικὸν ἔθνος ἐστάθη μὲ τὰς ἰδίας του δυνάμεις ν' ἀντιμετωπίσῃ τὴν ἰσχυρὰν ὀθωμανικὴν αὐτοκρατορίαν, ἥρχισεν εἰς τὰ ἐσωτερικά νὰ εἰσχωρῇ τὸ μικρόβιον τῆς διχονοίας. Ἡ διχόνοια αὕτῃ ὠδήγησε τοὺς ἀγωνιστὰς εἰς μερικὰ θλιβερά γεγονότα, τὰ ὁποῖα παρ' ὀλίγον νὰ στοιχίσουν τὴν καταστροφὴν ὅλης τῆς ἑλληνικῆς ὑποθέσεως. Τὰ γεγονότα αὐτά, ὅσον καὶ ἂν εἶναι λυπηρά, πρόκειται νὰ γνωρίσωμεν εἰς τὸ κεφάλαιον αὐτό.

Ὅταν ἥρχισεν ἡ ἐπανάστασις, δὲν ὑπῆρχε μία κεντρικὴ διοίκησις. Τὰς κοινότητας ἐξηκολούθουν, ὅπως ἐπὶ τουρκοκρατίας, νὰ κυβερνοῦν οἱ δημογέροντες, οἱ ὅποιοι εἰσέπραττον καὶ τοὺς φόρους. Ἄλλ' ἡ ἐπανάστασις ἐδημιούργησε νέους ἄρχοντας, τοὺς στρατιωτικοὺς ἀρχηγούς. Εὐθύς μετὰ τὰς πρώτας ἐπιχειρήσεις, ὅπως γνωρίζομεν, ἀρχιστράτηγος εἶχεν ἀναγνωρισθῇ ὁ μπέης τῆς Μάνης Πετρόμπεης Μαυρομιχάλης, ἀλλὰ βραδύτερον ὡς οὐσιαστικῶς ἀρχιστράτηγος ἐπεβλήθη ὁ Κολοκοτρώνης. Ἦρχισε τότε νὰ δημιουργῇται ἡ πρώτη ἀντιζηλία μεταξὺ δημογερόντων καὶ στρατιωτικῶν, οἱ ὅποιοι δὲν ἦσαν εὐχαριστημένοι ἀπὸ τὴν διαχείρισιν τῶν δημογερόντων. Ἐπίσης καὶ ὁ λαὸς καὶ ὁ ἀγωνιζόμενος στρατὸς ἦτο δυσηρεστημένος μὲ τοὺς δημογέροντας καὶ ἐζήτουν κυβέρνησιν, ἡ ὁποία νὰ φροντίζῃ διὰ τὴν ἐξακολούθησιν τοῦ πολέμου. Τὴν κυβέρνησιν ὅμως αὕτην δὲν ἤθελον ἀριστοκρατικὴν, ἀλλ' ἔπρεπε νὰ ἐκλέξῃ ἐλευθέρως ὁ λαός. Τοιοῦτοτρόπως ὠρίμασεν ἡ ἰδέα τοῦ σχηματισμοῦ μιᾶς κεντρικῆς ἐξουσίας.

ΚΥΒΕΡΝΗΣΙΣ ΤΗΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ. Δ. ΥΨΗΛΑΝΤΗΣ

Συνήλθον λοιπὸν οἱ πρόκριτοι καὶ οἱ ἀρχιερεῖς εἰς τὴν Μοῆν Καλτετζῶν, παρὰ τὰ σύνορα τῆς Ἀρκαδίας καὶ τῆς Λακεδαίμονος, καὶ διώρισαν ἐπιτροπὴν ἀπὸ προκρίτους, ἡ ὁποία ὠνομάσθη Γερουσία καὶ ἀνέλαβε μετὰ τοῦ ἀρχιστρατήγου Πετρόμπεη νὰ φροντίζῃ διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ ἀγῶνος (26 Μαΐου 1821). Οἱ πρόκριτοι εἰς τὴν ἀπόφασίν των αὐτὴν δὲν ἠρώτησαν τὸν λαὸν καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἡ κεντρικὴ αὐτὴ διοίκησις τῆς Πελοποννήσου ἦτο ὀλιγαρχική. Ἡ κοινοτικὴ διοικήσις ἐξηκολούθησεν ὅπως καὶ ἐπὶ Τουρκοκρατίας καὶ οἱ φόροι ὠρίσθη νὰ παραδίδωνται εἰς τὴν Γερουσίαν. Ἀλλ' ἐδηλώθη σαφῶς ὅτι ἡ νέα κυβέρνησις θὰ ἦτο μόνον διὰ τὴν Πελοπόννησον καὶ θὰ ἴσχυε μέχρι τῆς ἀλώσεως τῆς Τριπολιτσᾶς, ὁπότε θὰ διοργανώοντο ἐνιαῖα διοικήσις δι' ὅλην τὴν ἐπαναστατημένην Ἑλλάδα.

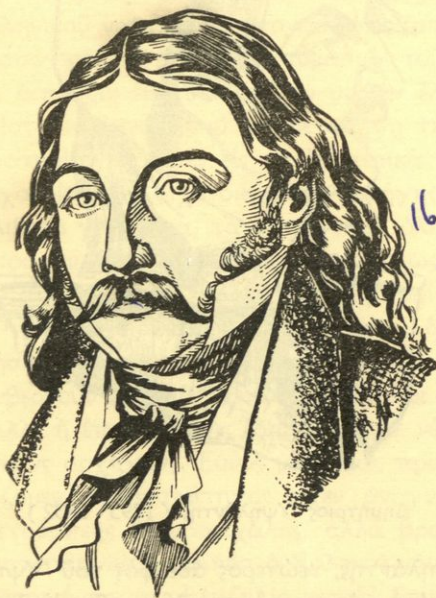

Δημήτριος Ὑψηλάντης (1793 - 1832)

Ὅλιγας ἡμέρας μετὰ τὴν πρᾶξιν τῶν Καλτετζῶν ἔφθασεν εἰς τὴν Πελοπόννησον ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης, νεώτερος ἀδελφὸς τοῦ Ὑψηλάντου. Ὁ Ὑψηλάντης δὲν ἀνεγνώρισε τὴν πρᾶξιν τῶν Καλτετζῶν, οἱ δὲ πρόκριτοι ἐξηγέρθησαν ἐναντίον του καὶ ἠπέιλησαν νὰ τὸν ἐκδιώξουν ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον. Οἱ στρατιωτικοὶ ὅμως καὶ ὁ λαὸς ἐτάχθησαν μὲ τὸ μέρος του καὶ ὁ Ὑψηλάντης ἀνέλαβε τὴν ἀρχηγίαν τοῦ πολιορκούντος τὴν Τρίπολιν στρατοῦ ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ ἀδελφοῦ του. Ἡ παρουσία τοῦ Ὑψηλάντου ἐνέπνευσε θάρρος εἰς τοὺς Ἕλληνας καὶ φόβον εἰς τοὺς Τούρκους, οἱ ὁποῖοι ἔβλεπον ὅτι οἱ ραγιᾶδες ἀπέκτεσαν ἀρχηγὸν μὲ πριγκιπικὸν ὄνομα.

Ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης (1793 - 1832) εἶναι ἀπὸ τὰς συμπαθεστέρας μορφὰς τῆς ἐπαναστάσεως καὶ ἴσως ὁ εὐλικρινέστερος καὶ ἡθικώτερος ἀνθρώπος τῆς ταραχώδους ἐκείνης ἐποχῆς. Τὸ ἐξωτερικόν του δὲν εἶχεν ἐπιβάλλον, διότι ἦτο ἰσχνὸς καὶ φαλακρὸς καὶ μόλις ἦτο τριᾶκοντα ἐτῶν, ὅταν κατῆλθεν εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ἀλλ' εἰς τὸ καχεκτικόν αὐτὸ σῶμα κατῴκει ψυχὴ ἰσχυρὰ καὶ θερμουργός. Ἦτο ἀτρόμητος εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης, περιεφρόνει τὸν θάνατον καὶ συγχρόνως εἶχε βαθύ αἶσθημα φιλοπατρίας, ἀφιλοκέρδειαν, πίστιν καὶ ἀκαμπτον ἐπιμονὴν εἰς τὸ ἐπιχειρούμενον. Ἦτο φειδωλὸς εἰς τοὺς λόγους καὶ ἐμίσει τὰς ραδιουργίας προτιμῶν νὰ ὑποχωρῇ παρὰ νὰ καταφεύγῃ εἰς εὐτελεῖ μέσα.

Αἱ προστριβαὶ αὐταὶ μεταξὺ προκρίτων καὶ τοῦ Ὑψηλάντου ἦσαν ἡ ἀρχὴ ὀλεθρίων ἐρίδων. Τὰ μίσση καθημερινῶς ὠξύνοντο καὶ

Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος (1791 - 1865)

ἄνδρες αὐτοὶ ἦσαν ὁ Μαυροκορδάτος καὶ ὁ Θεόδωρος Νέγρης.

Ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος κατήγετο ἀπὸ τὴν μεγάλην καὶ γνωστὴν φαναριωτικὴν οἰκογένειαν τῶν Μαυροκορδάτων, τῆς ὁποίας πολλὰ μέλη εἶχον διαπρέψει εἰς τὰ γράμματα καὶ καταλάβει μεγάλας πολιτικὰς θέσεις. Ἐγεννήθη τὸ 1791, ἐσπούδασεν εἰς τὴν Εὐρώπῃ καὶ τὸν περισσότερον καιρὸν διέτριβεν εἰς τὴν Ἰταλίαν. Ἦτο ἀνθρώπος θε-

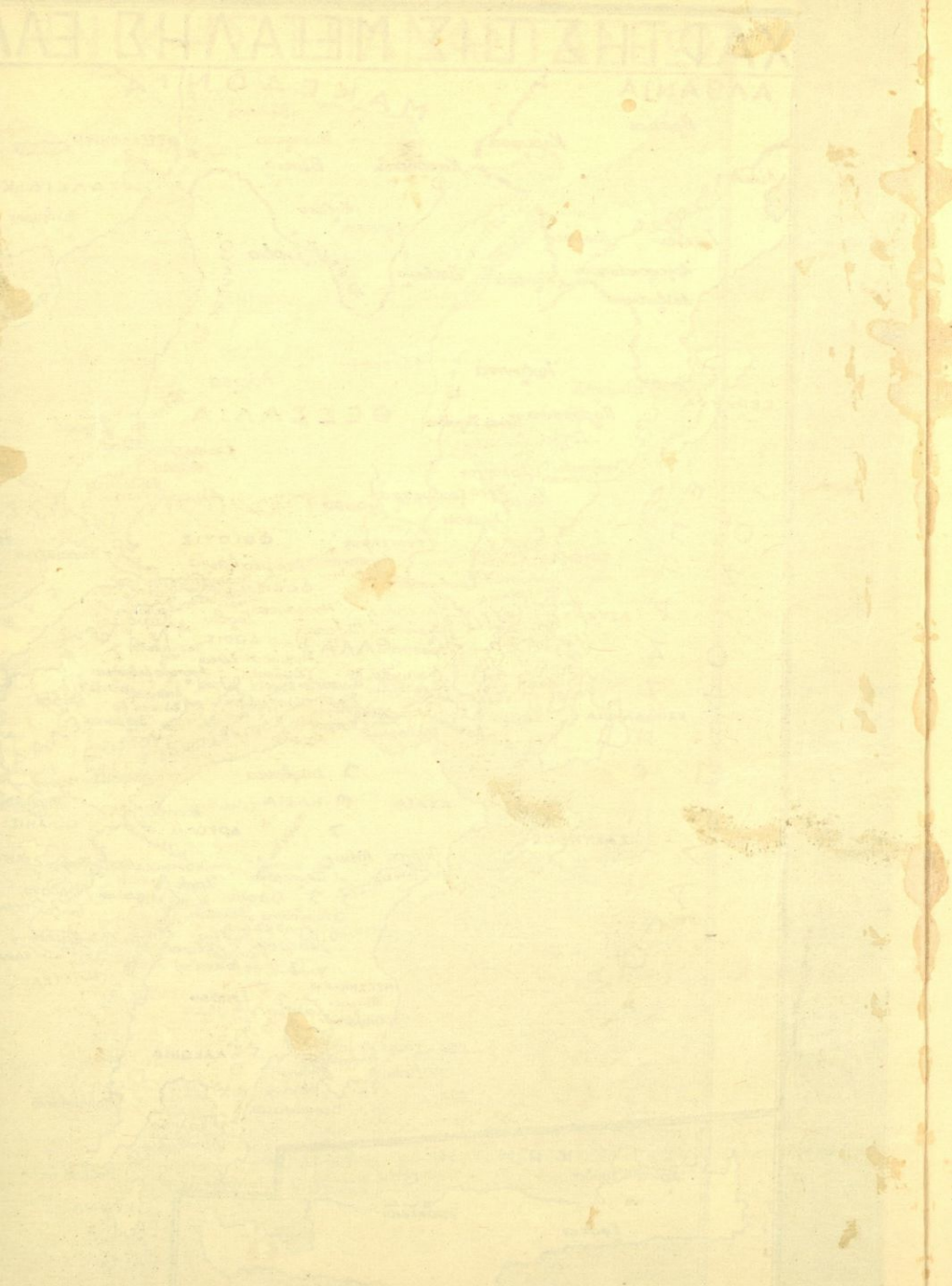
τοιουτοτρόπως ἐδημιουργήθησαν εἰς τὴν ἀγωνιζομένην χώραν μας τὰ πρῶτα πολιτικὰ κόμματα, οἱ πολιτικοὶ καὶ οἱ στρατιωτικοί.

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ ΤΗΣ ΣΤΕΡΕΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἀφοῦ οἱ στρατιωτικοὶ προσείλκυσαν πρὸς τὴν μερίδα των τὸν Ὑψηλάντην, οἱ πρόκριτοι κατῴρθωσαν νὰ προσεταιρισθοῦν δύο ἄλλους ἄνδρας, οἱ ὅποιοι ἔφερον ἐπίσης μεγάλη ὀνόματα καὶ κατῆλθον εἰς τὴν ἀγωνιζομένην πατρίδα μας, διὰ νὰ προσφέρουν τὰς ὑπηρεσίας των εἰς τὸν ἀγῶνα. Οἱ

ΧΑΡΤΗΣ ΤΗΣ ΜΕΓΑΛΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

τικὸς καὶ ἐγνώριζε νὰ ἐνεργῇ δραστηρίως καὶ εἰργάσθῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα ὅσον ὀλίγοι διὰ τὸν ἐκπολιτισμὸν αὐτῆς.

Ὅταν ἤρχισεν ἡ ἐπανάστασις, ὁ Μαυροκορδαῖος κατέπλευσεν εἰς τὸ Μεσολόγγιον (20 Ἰουλίου 1821) καὶ δι' ἐπιστολῆς του παρεκάλεσε τὸν Ὑψηλάντην νὰ τὸν δεχθῇ συναγωνιστὴν εἰς τὸν ἐθνικὸν ἀγῶνα. Ἀπ' ἐκεῖ κατῆλθεν εἰς Πάτρας, ὅπου οἱ πρόκριτοι ἀπὸ ἀντίδρασιν πρὸς τὸν Ὑψηλάντην τὸν περιεποιήθησαν πολὺ καὶ τὸν προσεῖλκυσαν εἰς τὴν μερίδα των. Ἐκεῖ ὁ Μαυροκορδαῖος συνηντήθη μὲ τὸν Θεόδωρον Νέγρην, υἱὸν τοῦ πρώην ἡγεμόνος τῆς Βλαχίας. Ὁ Νέγρης ἦτο γραμματεὺς τῆς τουρκικῆς πρεσβείας εἰς Παρισίους καί, μόλις ἔμαθε τὴν κήρυξιν τῆς ἐπαναστάσεως, κατηυθύνθη καὶ αὐτὸς εἰς τὴν ἀγωνιζομένην Ἑλλάδα.

Ὁ Ὑψηλάντης ἐδέχθη μὲ εἰλικρίνειαν τοὺς δύο Φαναριώτας καὶ ἀνέθεσε μάλιστα εἰς τὸν Μαυροκορδαῖον νὰ ὀργανώσῃ πολιτικῶς τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα. Ὁ Μαυροκορδαῖος παρέλαβε μαζί του τὸν Νέγρην καὶ ἀνέλαβεν αὐτὸς μὲν νὰ ὀργανώσῃ τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα μὲ πρωτεύουσαν τὸ Μεσολόγγιον, ὁ δὲ Νέγρης τὴν Ἀνατολικὴν μὲ ἔδραν τὴν Ἀμφισσαν. Τοιοῦτοτρόπως κατηρτίσθησαν δύο νέαι τοπικαὶ ἐξουσίαι ἐκτὸς τῆς Πελοποννήσου, ἡ Γερουσία τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος, ἡ ὁποία ἦτο δεκαμελὲς συμβούλιον ἀπὸ προκρίτους καὶ ὀπλαρχηγούς καὶ εἶχε τὴν φροντίδα νὰ διατηρῇ τὴν τάξιν καὶ τὴν ἀσφάλειαν, νὰ ἐνισχύῃ τὸν ἀγῶνα καὶ διαχειρίζεται τὰ δημόσια εἰσοδήματα, καὶ ὁ Ἀρείος Πάγος τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος, ἀποτελούμενος ἀπὸ δώδεκα μέλη. Καὶ αἱ δύο αὗται ὀργανώσεις παρέδιδον τὴν διεύθυνσιν τῶν πραγμάτων εἰς τοὺς πολιτικούς, ἐστρέφοντο κατὰ τοῦ κύρους τοῦ Ὑψηλάντου καὶ ἔγιναν αἰτία νὰ κατατμηθῇ τὸ ἔθνος, ὑποθάλλουσιν τὸν τοπικὸν πατριωτισμόν.

Σφραγὶς τῆς Γερουσίας
Δυτικῆς Χέρσου Ἑλλάδος

ΠΡΩΤΗ ΕΝ ΕΠΙΔΑΥΡΩ ΕΘΝΙΚΗ ΣΥΝΕΛΕΥΣΙΣ

Ἄλλ' οἱ Ἕλληνες ἤρχισαν πλέον νὰ κατανοοῦν τὴν ἀνάγκην

νὰ δημιουργήσουν μίαν κεντρικὴν ἐξουσίαν δι' ὅλην τὴν Ἑλλάδα, ὥστε νὰ παύσῃ ὁ διχασμός. Διὰ τοῦτο εὐθὺς μετὰ τὴν **1821** ἄλωσιν τῆς Τριπόλεως (23 Σεπτεμβρίου) ὁ Ὑψηλάντης διὰ προκηρύξεως ἐκάλεσε τὸν λαὸν νὰ ἐκλέξῃ ἀντιπροσώπους διὰ τὴν ἐθνοσυνέλευσιν. Πραγματικῶς τὴν 14 Δεκεμβρίου 1821 συνήλθον οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν διαφόρων ἐπαρχιῶν εἰς τὸ Ἄργος καὶ ὠρκίσθησαν πίστιν εἰς τὴν πατρίδα.

Ἄλλ' εὐθὺς εἰς τὴν Συνέλευσιν ἐπεκράτησαν οἱ πρόκριτοι, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦσαν ὁ Μαυροκορδάτος καὶ ὁ Νέγρης. Ὁ Ὑψηλάντης ἀηδιάσας ἀπὸ τοὺς τρόπους καὶ τὰ μέσα τῶν ἀντιπάλων του ἐγκατέλειπε τὸ Ἄργος μαζί με τὸν Κολοκοτρώνην. Τοιοῦτο-

Σφραγὶς τῆς Πελοποννησιακῆς
Γερουσίας

τρόπως ἡ μερὶς τῶν πολιτικῶν ἔμεινε κυρία τῆς καταστάσεως. Οἱ πληρεξούσιοι τῆς Πελοποννήσου ἱδρυσαν τότε τοπικὴν κυβέρνησιν κατ' ἀπομίμησιν τῆς Ἀνατολικῆς καὶ Δυτικῆς Ἑλλάδος, τὴν ὁποίαν ὠνόμασαν Πελοποννησιακὴν Γερουσίαν, ἐφ' ὅσον ἡ συσταθεῖσα γερουσία τῶν Καλτετζῶν ἦτο προσωρινή, μέχρι τῆς ἀλώσεως τῆς Τριπολιτσᾶς. Συγχρόνως οἱ πολιτικοὶ μὴ θεωροῦντες τὸ Ἄργος τόπον ἀσφαλῆ, διότι ὑπῆρχε πολὺς ἐπαναστατικὸς

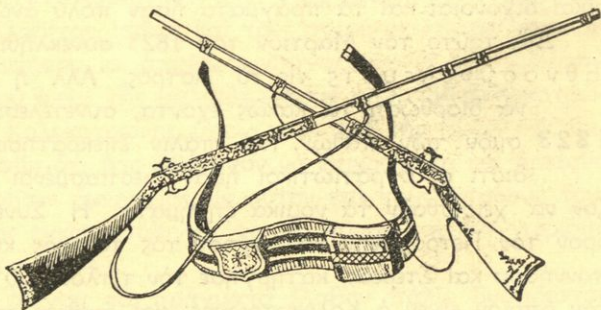
στρατός, μετέθεσαν τὴν ἔδραν τῆς Συνελεύσεως εἰς τὴν νέαν Ἐπίδαυρον, σήμερον Πιάδαν, κειμένην πλησίον τοῦ Σαρωνικοῦ κόλπου, ὅχι μακρὰν τῆς ἀρχαίας Ἐπιδαύρου. Ἐκεῖ ἤρχισε τὰς ἐργασίας τῆς ἡ Πρώτῃ τῶν Ἑλλήνων Ἐθνοσυνέλευσις, ὀνομασθεῖσα Συνέλευσις τῆς Ἐπιδαύρου (20 Δεκεμβρίου 1821).

Ἡ Ἐθνοσυνέλευσις τῆς Ἐπιδαύρου, τῆς ὁποίας τὰς ἐργασίας διηύθυνεν ὁ Μαυροκορδάτος, τὴν 1 Ἰανουαρίου 1822 ἐξέδωκε πανηγυρικὸν κήρυγμα τῆς ἀνεξαρτησίας τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, τὸ ἐξῆς :

Ἐν ὀνόματι τῆς Ἀγίας καὶ ἀδιαίρετου Τριάδος : Τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος, τὸ ὑπὸ τὴν φρικώδη ὀθωμανικὴν δυναστείαν, μὴ δυνάμενον νὰ φέρῃ τὸν βαρύτετον καὶ ἀπαραδειγμάτιστον ζυγὸν τῆς τυραννίας καὶ

ἀποσεῖσαν αὐτὸν μὲ μεγάλας θυσίας, κηρύττει σήμερον διὰ τῶν νομίμων παραστατῶν του, εἰς ἐθνικὴν συνηγμένων συνέλευσιν, ἐνώπιον Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων τὴν πολιτικὴν αὐτοῦ ὑπαρξίν καὶ ἀνεξαρτησίαν.

Κατόπιν ἡ Συνέλευσις ἐψήφισε τὸ πρῶτον ἑλληνικὸν σύνταγμα, τὸ Προσωρινὸν πολίτευμα τῆς Ἐπιδιεύρου, ὅπως ὠνομάσθη (1 Ἰανουαρίου 1822). Τὸ σύνταγμα αὐτὸ καθιέρωσε τρεῖς ἐξουσίας, τὸ Νομοτελεστικὸν (ἐκτελεστικὴ ἐξουσία), τὸ Βουλευτικὸν (νομοθετικὴ ἐξουσία, βουλὴ) καὶ τὴν Δικαστικὴν ἐξουσίαν. Τὸ Νομοτελεστικόν, τὸ ὁποῖον ἀπετέλουν πέντε μέλη ἐκλεγόμενα ὑπὸ τῆς Βουλῆς, διηύθυνε **1822** τὴν διοίκησιν, διώριζε τοὺς ὑπουργοὺς, ἐφρόντιζε διὰ τὴν ὀργάνωσιν τοῦ στρατοῦ καὶ στόλου καὶ ὑπέβαλλεν εἰς τὴν Βουλὴν τοὺς νόμους πρὸς ψήφισιν. Τὸ Βουλευτικόν, τὸ ὁποῖον ἀπετέλουν 70 πληρεξούσιοι τῶν ἐπαρχιῶν, ἐπέβαλλε φόρους καὶ ἐψήφισεν ἢ ἀπέρριπτε τοὺς νόμους, τοὺς ὁποῖους ὑπέβαλλε τὸ Νομοτελεστικόν. Καὶ τὰ δύο σώματα εἶχον διάρκειαν ἑνὸς ἔτους.

Καριοφίλια καὶ παλάσκα

Πρόεδρος τοῦ Νομοτελεστικοῦ ἐξελέγη ὁ Μαυροκορδάτος, τοῦ δὲ Βουλευτικοῦ ὁ Ὑψηλάντης. Ἡ τύχη ἐφάνη εὐνοϊκὴ εἰς τὴν Πρώτην Συνέλευσιν τῶν Ἑλλήνων, διότι εἰς τὰς 12 Ἰανουαρίου τοῦ 1822 ἐκυριεύθη ὁ Ἀκροκόρινθος καὶ ἡ Κόρινθος ἔγινεν ἡ πρώτη πρωτεύουσα τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους. Εἰς τὰς 16 Ἰανουαρίου ἡ Συνέλευσις διελύθη, ἀφοῦ κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς καὶ τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως ἐξέδωκε διακήρυξιν τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἑλληνισμοῦ, ἡ ὁποία ἀπηνυθύνετο κυρίως πρὸς τοὺς Ἕλληνας καὶ προσεπείθει νὰ δείξῃ εἰς τοὺς Εὐρωπαίους τὴν διαφοράν τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως ἀπὸ τὰ ἐν Εὐρώπῃ στασιαστικά κινήματα. Ἡ διακήρυξις ἔλεγε μεταξύ τῶν ἄλλων :

« Ὁ κατὰ τῶν Τούρκων πόλεμος ἡμῶν μακράν τοῦ νὰ στηρίζεται εἰς ἀρχάς τινας δημαγωγικὰς καὶ στασιώδεις ἢ ἰδιωφελεῖς μέρους τινὸς τοῦ σύμπαντος ἑλληνικοῦ ἔθνους σκοποῦς... εἶναι πόλεμος ἐθνικός, τοῦ ὁποίου μόνη αἰτία εἶναι ἡ ἀνάγκη τῶν δικαίων τῆς προσωπικῆς ἡμῶν ἐλευθερίας, τῆς ἰδιοκτησίας καὶ τῆς τιμῆς ».

ΔΕΥΤΕΡΑ ΕΘΝΟΣΥΝΕΛΕΥΣΙΣ ΕΝ ΑΣΤΡΕΙ (ΜΑΡΤΙΟΣ 1823)

Αἱ ἀξιόλογοι πολεμικαὶ ἐπιτυχίαι τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὰ ἔτη 1822 καὶ 1823 τοὺς ἐμέθυσαν καί, ὥς νὰ εἶχεν ἐξοντωθῇ τελειωτικῶς ὁ ἐχθρὸς, ἐφιλονίκουν ποῖος θὰ ἄρχῃ εἰς τὸ νέον κράτος. Αἱ νῖκαι ἐξύψωσαν ἰδίως τὸ γόητρον τῶν στρατιωτικῶν, πρὸ πάντων μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Δράμαλι. Ἐξηκολούθουν λοιπὸν αἱ ἐσωτερικαὶ διχόνοιαι καὶ τὰ πράγματα ἦσαν πολὺ ἀνώμαλα.

Διὰ τοῦτο τὸν Μάρτιον τοῦ 1823 συνεκλήθη ἡ Δεύτερα Ἐθνοσυνέλευσις εἰς τὸ Ἄστρος. Ἄλλ' ἢ Συνέλευσις, ἀντὶ νὰ διορθῶσιν τὰ κακῶς ἔχοντα, συνετέλεσεν εἰς τὸν ἐρεθισμὸν τῶν παθῶν. Καὶ πάλιν ἐπεκράτησαν οἱ πολιτικοί, διότι οἱ στρατιωτικοὶ ἦσαν διεσπασμένοι καὶ δὲν ἐγνώριζον νὰ χειρισθῶν τὰ νομικὰ ζητήματα. Ἡ Συνέλευσις μὲ πρόεδρον τὸν Πετρόμπεην κατήργησε τὰς τοπικὰς κυβερνήσεις Πελοποννήσου καὶ Στερεᾶς, κατήργησε τὸν τίτλον τοῦ ἀρχιστρατήγου, τὸν ὁποῖον εἶχεν ὁ Κολοκοτρώνης, καὶ ἀνέθεσε τὴν στρατιωτικὴν διοίκησιν εἰς τριμελῆ Ἐπιτροπὴν, ἐξ ἑνὸς Πελοποννησίου, ἑνὸς Στερεοελλαδίτου καὶ ἑνὸς Νησιώτου. Τέλος ἐπήφισε πάλιν τὸ Σύνταγμα τῆς Ἐπιδαύρου μὲ ἐλαφρὰς μόνον τροποποιήσεις.

ΕΜΦΥΛΙΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

Δυστυχῶς ἡ Συνέλευσις δὲν κατώρθωσε νὰ προλάβῃ τὴν διαίρεσιν καὶ τὴν σύγκρουσιν τῶν ἀντιμαχομένων. Ἐπηκολούθησαν θλιβερά γεγονότα, τὰ ὁποῖα ἐνίσχυσαν εἰς τοὺς Εὐρωπαίους τὴν γνώμην ὅτι εἴμεθα ἀνίκανοι νὰ αὐτοδιοικηθῶμεν. Ἦτο δὲ τοῦτο τόσον περισσότερον λυπηρόν, καθόσον τελευταίως, μετὰ τὰ λαμπρὰ κατορθώματα τοῦ ἐπαναστατικοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ στόλου, ἡ διπλωματία τῆς Εὐρώπης ὑπὸ τὴν πίεσιν τῆς κοινῆς γνώμης ἤρχισε νὰ προσβλέπῃ εὐμενῶς πρὸς τὴν ἑλληνικὴν ὑπόθεσιν.

Ἡ Συνέλευσις ἐξέλεξε πρόεδρον τοῦ Νομοτελεστικοῦ τὸν Πετρόμπεην καὶ τὰς ἄλλας θέσεις ἔδωκεν ὅλας εἰς πολιτικούς. Τότε ἐξεδηλώθη σφοδρὰ ἡ ἀντιπολίτευσις τῶν στρατιωτικῶν, οἱ ὁποῖοι μὲ ἀρχηγὸν τὸν Κολοκοτρῶνην διέλυσαν τὴν Βουλὴν βιαίως εἰς τὸ Ἄργος, προεκήρυξαν νέας ἐκλογὰς καὶ μετέ- **1824** θεσαν τὴν ἔδραν τῆς κυβερνήσεως εἰς τὴν Τρίπολιν. Οἱ πολιτικοὶ ἄφ' ἐτέρου ἐκήρυξαν ἑκπτωτον τὸ Νομοτελεστικόν, τὸ ὁποῖον συνειργάζετο μὲ τὸν Κολοκοτρῶνην, ἐξέλεξαν νέον πρόεδρον αὐτοῦ, τὸν ὕδραϊον **Γεώργιον Κουντουριώτην**, καὶ μετέθεσαν τὴν ἔδραν τῆς Κυβερνήσεως εἰς Κρανίδιον ἀπέναντι τῆς Ὑδρας.

Τοιοιυτοτρόπως ἡ Ἑλλάς εἶχε δύο κυβερνήσεις, τὴν μίαν εἰς Τρίπολιν καὶ τὴν ἄλλην εἰς Κρανίδιον, αἱ ὁποῖαι ἦσαν ἔτοιμοι δι' ἐμφύλιον πόλεμον. Ἡ νέα κυβέρνησις εἶχεν ὑπὲρ ἑαυτῆς τοὺς Νησιώτας καὶ τοὺς Στερεοελλαδίτας, καθὼς καὶ τοὺς σημαντικωτέρους προκρίτους τῆς Πελοποννήσου, οἱ ὁποῖοι συνειργάζοντο μὲ τὴν κυβέρνησιν Κουντουριώτου ἕνεκα τῆς παλαιᾶς ἑχθρας πρὸς τὸν Κολοκοτρῶνην. Διὰ τοῦτο ὁ Κολοκοτρῶνης, ὑποχωρῶν ὑπὸ τὴν πίεσιν τῆς κοινῆς γνώμης, ἐπείσθη ὅτι ἦτο ἀδύνατον νὰ ἐπικρατήσῃ καὶ ἠρκέσθῃ εἰς τὴν παραχώρησιν ἀμνηστίας εἰς αὐτὸν καὶ τοὺς ὁπαδούς του. Ἡ νέα κυβέρνησις ἐγκατεστάθη εἰς τὸ Ναύπλιον καὶ ἀνεγνωρίσθη ἀπὸ ὅλους (Μάϊος 1824).

Ἀλλ' ἐντὸς ὀλίγου τὰ πράγματα ἔλαβον πάλιν δυσάρεστον τροπὴν. Οἱ Πελοποννήσιοι εἶδον ὅτι παραγκωνίζονται ἀπὸ τοὺς συνησπισμένους Στερεοελλαδίτας καὶ Νησιώτας. Ὅταν δὲ τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1824 ἔγινεν ἐκλογὴ νέου Νομοτελεστικοῦ, τὰς θέσεις ὅλας κατέλαβον Νησιῶται καὶ Στερεοελλαδίται. Τότε οἱ πρόκριτοι τῆς Πελοποννήσου ἐκίνησαν εἰς ἀνταρσίαν τὰς ἐπαρχίας καὶ ἤρχισε δεῦτερος ἐμφύλιος πόλεμος, εἰς τὸν ὁποῖον εἶχον σύμμαχον καὶ τὸν παλαιὸν τῶν ἀντίπαλον, τὸν Κολοκοτρῶνην. Ἡ Κυβέρνησις ὁμως ἀνέπτυξεν ἐξαιρετικὴν δραστηριότητα. Ὁ Κωλέττης, ὄπλαρχηγὸς τῆς Στερεᾶς, ἀνὴρ ἐπιτηδειότατος καὶ δραστηριώτατος, προσ- **1825** ἐκάλεσε τοὺς ὀπλαρχηγούς τῆς Στερεᾶς Γκούραν καὶ Καραϊσκάκην. Οἱ Ρουμελιῶται εἰσέβαλον εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ συνέτριψαν τοὺς στασιαστάς. Ὁ υἱὸς τοῦ Κολοκοτρῶνη Πᾶνος, γαμβρὸς τῆς Μπουμπουλίνας, ἐφονεύθη ἔξω ἀπὸ τὴν Τρίπολιν, οἱ περισσότεροι ἐκ τῶν προκρίτων τῆς Πελοποννήσου ἠναγκάσθησαν

νά δραπετεύσουν, ὁ δὲ Κολοκοτρώνης, συντετριμμένος διὰ τὸν φόνον τοῦ υἱοῦ του, μάτην ἐζήτησεν ἀμνηστίαν. Τέλος παρεδόθη εἰς τοὺς ἀντιπάλους, οἱ ὅποιοι τὸν μετεκόμισαν εἰς Ὑδραν καὶ τὸν ἐφυλάκισαν μαζί με 24 προκρίτους καὶ ὀπλαρχηγούς εἰς τὴν Μονὴν τοῦ Προφήτου Ἡλίου (Ἰανουάριος 1825).

Τοιοιουτρόπως ὁ ἥρωας τῆς Τριπολιτσᾶς καὶ τῶν Δερβενακίων μετὰ τῶν συνεργατῶν του εὕρισκετο ἐγκάθειρκτος, ἐνῶ τὸ ἀγωνιζόμενον ἔθνος εἶχεν ἀνάγκη τῆς συνδρομῆς ὅλων τῶν τέκνων του, διὰ νὰ φέρῃ εἰς αἴσιον τέρμα τὸν ἀρξάμενον ἱερὸν ἀγῶνα. Τὰ πάθη ἔσχον τὸ ἀποτέλεσμά των, τὸ ὅποιον καὶ ἐξεδηλώθη καταστρεπτικώτερον εὐθύς μετ' ὀλίγον.

ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΟΔΥΣΣΕΩΣ ΑΝΔΡΟΥΤΣΟΥ

Εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα τὰ πάθη κατέληξαν εἰς τραγικωτέραν καταστροφὴν. Ἐκεῖ ἰσχυρὸς σύμμαχος τοῦ Κολοκοτρώνη καὶ ἀντίπαλος τῶν πολιτικῶν ἦτο ὁ Ὀδυσσεύς. Ἀλλ' ἀπὸ τὸ φθινόπωρον τοῦ 1822 ἡ στάσις τοῦ περιφήμου ἀρματωλοῦ εἶχεν ἀποβῆ ὑποπτος. Μετὰ τὴν εὐτυχῇ ὁμως ἔκβασιν τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων ὁ Ὀδυσσεύς κατῴρθησε νὰ παραστήσῃ τὰς συνεννοήσεις του μετὰ τοῦ τούρκου πασᾶ ὡς πατριωτικὸν στρατήγημα, τὸ ὅποιον ἔσωσε τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα.

Ἀλλ' οἱ πολιτικοὶ ἐμίσουν αὐτὸν θανασίμως καὶ τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1824 ἀπήγγειλαν ἐναντίον του φοβερὰν κατηγορίαν. Ἐπεισαν τὴν Κυβέρνησιν ὅτι ὁ Ὀδυσσεύς ἐσκέπτετο νὰ ἰδρύσῃ ἰδιαιτέραν ἡγεμονίαν εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Εὐβοίαν, ὅτι ἦλθεν εἰς συνεννόησιν μετὰ τὸν Ὁμέρ Βρυώνην καὶ ἐπρότεινε εἰς αὐτὸν ὅτι θὰ καταπαύσῃ τὸν πόλεμον, ἂν εἰς αὐτὸν ἐδίδετο ἡ ὀπλαρχηγία τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος. Ὄταν δὲ τὰ ρουμελιώτικα στρατεύματα διέβησαν εἰς τὴν Πελοπόννησον, διὰ νὰ καταστείλουν τὴν στάσιν, προσεκάλεσε δῆθεν τοὺς Τούρκους νὰ καταλάβουν τὴν Ἀττικὴν καὶ τὴν Εὐβοίαν.

Ἡ Κυβέρνησις ἔστειλε κατ' αὐτοῦ τὴν ἀνοιξιν τοῦ 1825 τὸν Γκούραν, ὁ ὁποῖος συνέλαβε τὸν Ὀδυσσεά καὶ τὸν ὠδήγησεν εἰς Ἀθήνας. Ἐκεῖ, ἀφοῦ ἐβασανίσθη, διὰ νὰ ἀποκαλύψῃ τοὺς θησαυροὺς του, ἐφυλακίσθη εἰς τὸν δεξιὰ τῶν Προπυλαίων ἐνετικὸν πύργον καὶ τὴν 5 Ἰουλίου 1825 εὐρέθη νεκρὸς παρὰ τὰ ἐρείπια τοῦ ναοῦ τῆς Ἀπτείου Νίκης. Εἰς τοὺς ξέ-

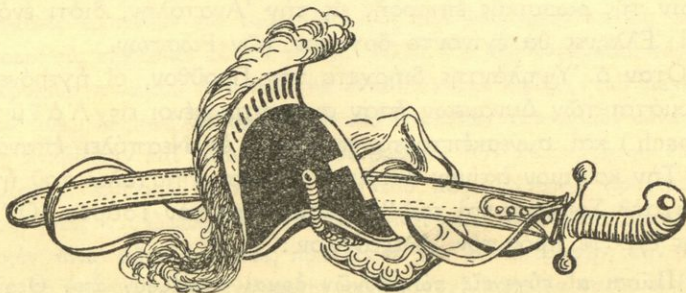
νους ἐλέχθη ὅτι εἶχε κατακρημνισθῇ, ἐνῶ προσεπάθει νὰ δραπτετεύσῃ. Πράγματι ὁμως εἶχεν ἀπαγχονισθῇ ὑπὸ τοῦ Γκούρα.

ΣΥΝΕΠΕΙΑΙ ΤΟΥ ΕΜΦΥΛΙΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

18 9 Παρὰ τὴν μεγάλην κομματικὴν νίκην, τὴν ὁποίαν ἐώρτασεν ἡ κυβέρνησις ἔκρυθμος κατὰστασις πραγμάτων ἐπεκράτει καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα. Οἱ Στερεοελλαδίται, τοὺς ὁποίους ὁ Κωλέττης εἰσήγαγεν εἰς τὴν Πελοπόννησον, διήρπαζον αὐτὴν ὡς χώραν ἐχθρικήν. Οἱ ὀπλαρχηγοὶ ἐλάμβανον μισθὸν καὶ σιτηρέσιον διὰ στρατιώτας, τοὺς ὁποίους δὲν εἶχον. Ὁ Γκούρας π.χ. ἐλάμβανε σιτηρέσιον διὰ 12 χιλ. ἄνδρας, ἐνῶ εἶχε μόνον 3 χιλ. ὑπὸ τὰ ὄπλα. Οἱ δὲ συμπολῖται τοῦ προέδρου Κουντουριώτου ἐλάμβανον ἀποζημιώσεις δι' ἀνύπαρκτα πυρπολικά.

Οὕτω αἱ 200 χιλ. λίραι στερλίναι, ἡ πρώτη δόσις τοῦ ἐξ 800 χιλ. δανείου, τὸ ὅποιον ἐπέτυχεν ἡ Κυβέρνησις παρὰ τῆς Ἀγγλίας, ἐσπαταλήθη δι' ἀνάγκας κομματικὰς, ἐνῶ ἡ Ἑλλὰς εἰς τὸ ἐξωτερικὸν παρουσιάζετο ὡς χώρα ἀναρχομένη καὶ ἀνίκανος νὰ διοργανωθῇ καὶ νὰ εὐνομηθῇ.

Αὗται ἦσαν αἱ θλιβεραὶ συνέπειαι τῶν ἐμφυλίων πολέμων, ἐνῶ κατὰ τῆς ἀγωνιζομένης πατρίδος μας, ἡ ὁποία δὲν εἶχεν ἀκόμη συμπληρώσῃ τὸ ἀπελευθερωτικὸν τῆς ἔργον, ἐπεκρέματο φοβερὸς κίνδυνος. Τὰ γεγονότα τῶν ἐμφυλίων πολέμων ἀποτελοῦν πραγματικῶς σκοτεινὴν παρένθεσιν εἰς τὸν ἡρωϊκὸν ἀγῶνα, ὁ ὁποῖος ἀντιθέτως ἀπετέλεσε μίαν ἀπὸ τὰς ἐνδοξοτέρας σελίδας τῆς ἱστορίας μας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 5'

041

Η ΕΥΡΩΠΗ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

Η ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΘΕΣΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

Παρηκολουθήσαμεν τὰ πολεμικά γεγονότα τῆς ἐπαναστάσεως μέχρι τοῦ τέλους τοῦ τρίτου ἔτους αὐτῆς. Εἶναι ἀνάγκη, προτοῦ προχωρήσωμεν, νὰ γνωρίσωμεν τὰς διαθέσεις τῶν εὐρωπαϊκῶν κυβερνήσεων πρὸς τὸ ἀγωνιζόμενον ἔθνος, διότι ἡ ἀπελευθέρωσις δὲν ἦτον μόνον ἔργον τῆς ἀνδρείας καὶ αὐτοθυσίας τῶν Ἑλλήνων, ἀλλὰ καὶ τῶν διαθέσεων τῶν ἰσχυρῶν, οἱ ὅποιοι συνήθως κανονίζουν τὴν τύχην τῶν μικρῶν λαῶν. Πρέπει δηλαδὴ ἐν ὀλίγοις νὰ γνωρίσωμεν τὴν διπλωματικὴν θέσιν τοῦ ἑλληνικοῦ ζητήματος.

Ἄν ἀπὸ στρατιωτικῆς ἀπόψεως ἦτο εὐνοϊκὴ διὰ τοὺς Ἕλληνας ἡ στιγμή διὰ τὴν ἐξέγερσιν, ἀπὸ διπλωματικῆς ἀπόψεως ἦτο ἀτυχεστάτη. Ἡ ἐπανάστασις ἐξερράγη ἐξ ἑτῆ μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Ναπολέοντος, ὅποτε ἐπεκράτει εἰς τὴν Εὐρώπην ἡ ἀντίδρασις κατὰ πάσης φιλελευθέρως κινήσεως καὶ αἱ δυνάμεις τῆς Ἱερᾶς Συμμαχίας ἐξήσκουν ἀληθῆ δεσποτεῖαν. Αἱ δυνάμεις τῆς Ἱερᾶς Συμμαχίας ἐθεώρησαν τὴν Ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν ὡς « διαπνεομένην ὑπὸ τοῦ πνεύματος τῆς ἐποχῆς καὶ προωρισμένην νὰ ἀναφλέξῃ τὴν φλόγα τῆς ἐπαναστάσεως εἰς τὴν Εὐρώπην ». Κατὰ βάθος ὁμως ἐφοβοῦντο τὴν αὔξησιν τῆς ρωσικῆς ἐπιρροῆς εἰς τὴν Ἀνατολήν, διότι ἐνόμιζον ὅτι οἱ Ἕλληνες θὰ ἐγίνοντο ὄργανον τῶν Ρώσων.

Ὅταν ὁ Ὑψηλάντης διήρχετο τὸν Προῦθον, οἱ ἡγεμόνες καὶ διπλωμάται τῶν Δυνάμεων ἦσαν συγκεντρωμένοι εἰς Λαϊμπάχ (Laibach) καὶ συνεσκέπτοντο περὶ τῆς ἐν Νεαπόλει ἐπαναστάσεως. Τὴν κρίσιμον ἐκείνην στιγμήν ἐφθασαν ἐπιστολαὶ τοῦ ἡγεμόνος Μιχαήλ Σούτσου καὶ τοῦ Ὑψηλάντου εἰς τὸν Τσάρον. Ὁ Ὑψηλάντης ἔγραφε πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον :

« Πᾶσαι αἱ εὐγενεῖς τῶν ἐθνῶν ὁρμαὶ πηγάζουν ἀπὸ Θεοῦ καὶ ἀναμφιβόλως ἐκ θείας ἐμπνεύσεως ἐγείρονται σήμερον οἱ Ἕλληνες

ἄθροοι, ὅπως ἀποσείσουν βδελυρὸν ζυγόν, ὅστις βαρύνει ἐπ' αὐτῶν ἀπὸ τεσσάρων αἰώνων. Πλέον ἢ διακόσμιαι ἀναφοραὶ φέρουσαι 600.000 ὀνόματα προυχόντων πάσης τάξεως καὶ ἐπαρχίας τῆς Ἑλλάδος μὲ καλοῦν εἰς τὴν ἀρχηγίαν, ἵνα νικήσω ἢ ἀποθάνω μετ' αὐτῶν κλπ. ».

(Ἐπιστολὴ 24 Φεβρουαρίου 1821)

Εἰς τὸ περιβάλλον τοῦ τσάρου ἐπάλαιον δύο ἀντίθετοι τάσεις. Οἱ δύο ὑπουργοὶ του, ὁ Νέσελροδ καὶ ὁ Καποδίστριας, ἦσαν ὑπὲρ τῆς διαλύσεως τῆς Τουρκίας. Ὁ Καποδίστριας ἤθελε τὴν ταχεῖαν διὰ πολέμου διάλυσιν, ὁ Νέσελροδ τὴν βραδεῖαν καὶ διὰ τῆς φυσικῆς ἀγωνίας. Αἱ ἀντιδραστικαὶ δυνάμεις ἐτέθησαν τότε εἰς κίνησιν, διὰ νὰ ἐκριζώσουν τὰς κρυφίας πρὸς τοὺς Ἕλληνας συμπαθείας τοῦ τσάρου καὶ διὰ νὰ ἐξουδετερώσουν τὴν ἐπιρροὴν τοῦ Καποδιστρίου. Ὁ Μέττερνιχ ἐπεκράτησε καὶ εἰς μυστικὴν συνέντευξιν μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος Φραγκίσκου ὁ Ἀλέξανδρος ἐδήλωσεν ὅτι μένει πιστὸς εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς συμμαχίας (2 Μαρτίου 1821) καί, διὰ νὰ ἐκλείψῃ πᾶσα περὶ συνενοχῆς ὑπόνοια, ἀπεκήρυξε τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Ὑψηλάντου, διέγραψε τὸ ὄνομά του ἐκ τοῦ καταλόγου τῶν ρώσων ὀξιωματικῶν καὶ ἀνέθεσεν εἰς τὸν Καποδίστριαν τὸ σκληρὸν ἔργον νὰ συντάξῃ τὴν πρὸς τὸν Ὑψηλάντην ἀποκηρυκτικὴν ἐπιστολήν. Εἰς αὐτὴν ἐλέγετο :

... « Ἡ αὐτοκρατορικὴ μεγαλειότης δὲν ἐφαντάζετο ὅτι ἡ δύνασθῆ ποτε νὰ παρασυρθῇτε ὑπ' αὐτοῦ τοῦ πνεύματος τῆς σκοτοδινιάσεως, ὅπερ ὁδηγεῖ τοὺς ἀνθρώπους τοῦ αἰώνος μας νὰ ἀναζητήσουν εἰς τὴν λήθην τῶν πρώτων χρεῶν των ἐν ἀγαθόν, τὸ ὅποιον οὐδέποτε δύναται τις νὰ τὸ ἐλπίσῃ, εἰμὴ μόνον ἀπὸ μιᾶς ἀκριβοῦς διατηρήσεως τῶν κανόνων τῆς θρησκείας καὶ τῆς ἠθικῆς. Βεβαίως παλαιαὶ περιστάσεις ἐμπνέουν εἰς τοὺς Γραικοὺς τὴν ἐπιθυμίαν νὰ μὴ μείνουν ἀδιάφοροι εἰς τὴν ἰδίαν αὐτῶν τύχην. Ἀλλὰ διὰ τῆς ἀνταρσίας τάχα καὶ δι' ἐμφυλίου πολέμου δύνανται νὰ ἐλπίσουν τὴν ἀφίξιν τοῦ μετεώρου σκοποῦ των ; Μήπως διὰ σκοτεινῶν καὶ ζοφωδῶν σκευωριῶν δύναται νὰ ἐλπίσῃ ἀναβίωσιν καὶ ὑψώσιν εἰς τὸν βαθμὸν τῶν ἀνεξαρτήτων ἐθνῶν ; Σταθμίσατε, πρῆγκιψ μου, τὰς ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος προτιθεμένας παρατηρήσεις. . . , ὠφελήθητε ἀπὸ μιᾶς σωτηρίας ὑποθήκης, διορθώσατε τὸ κακόν, ὅπερ ἤδη ἐπράξατε, προλάβετε τὴν καταστροφὴν, τὴν ὅποιαν μέλλετε νὰ ἐπισύρετε ἐπὶ τὴν καλὴν καὶ δυστυχῆ πατρίδα σας. . » (κατὰ τὸ τοιχοκολληθὲν ἐν Βουκουρεστίῳ ὑπὸ τοῦ ρώσου προξένου κείμενον).

Ἐδήλωσε δὲ διὰ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευτοῦ Στρογονώφ εἰς τὴν Πύλην ὅτι ἡ Ρωσία εἶναι ξένη πρὸς τὰς ταραχὰς τῆς Μολδοβλαχίας.

Ὀλίγον πρὸ τῆς διαλύσεως τῆς ἐν Λαϊμπαχ συνόδου ὁ Μέττερνιχ περιέλαβε τὰς σκέψεις καὶ τοὺς λόγους τῶν αὐτοκρατόρων εἰς Ὑπόμνημα περὶ τῶν ἐλληνικῶν πραγμάτων, εἰς τὸ ὁποῖον ἐδηλοῦτο καθαρῶς ὅτι ἡ ἑλληνικὴ ἐξέγερσις δὲν εἶναι προῖον ἐθνικοῦ κινήματος ἢ συνέπεια τῆς τουρκικῆς καταπίεσεως, ἀλλ' ἀποτέλεσμα ἐκ μακροῦ χρόνου προπαρασκευασθέντος σχεδίου καὶ ἔχει σκοπὸν νὰ διαταράξῃ τὰς μεταξὺ τῶν μοναρχιῶν τῆς Ρωσίας καὶ Αὐστρίας ἀγαθὰς σχέσεις, τῶν ὁποίων ὁ σύνδεσμος εἶναι τόσον φοβερός εἰς τοὺς ἀνατρεπτικούς τῆς Εὐρώπης. Περὶ τῶν Ἑλλήνων ἔγραφεν ὁ Μέττερνιχ :

« Πῶς εἶναι δ' ἐν γένει δυνατόν νὰ ἐκινήθῃ ἡ ἑλληνικὴ ἐπανάστασις τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους, ἀφοῦ τὸ ἔθνος αὐτὸ ἐξέπεσε κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνας εἰς τὰς ἐσχάτας βαθμίδας τῆς ἐθνικῆς ὑποστάσεως ; » (Ὑπόμνημα τῆς 25 Ἀπριλίου 1821).

ΠΡΟΣΤΡΙΒΑΙ ΜΕΤΑΞΥ ΡΩΣΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟΥΡΚΙΑΣ

Οἱ δπλωμάται τῆς Εὐρώπης ἐνόμισαν ὅτι ἦτο δυνατόν νὰ ἀγνοήσουν τὴν ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν. Ἀλλ' αἱ βιαιοπραγαί τῶν Τούρκων ἐκίνησαν τὴν ἀγανάκτησιν τῶν λαῶν τῆς Εὐρώπης καὶ αὐτὸς ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Αὐστρίας καθὼς καὶ ὁ Μέττερνιχ ἐθρουβήθησαν, ὅταν ἐφθασεν ἡ εἰδησις περὶ τοῦ ἀπαγχονισμοῦ τοῦ Πατριάρχου, διότι ἐφοβοῦντο τὴν ρωσικὴν ἐπέμβασιν. Πράγματι ἡ κακοῦργος πρᾶξις παρήγαγε ζωηρὸν ἐρεθισμὸν εἰς τὴν Ρωσίαν.

Ἡ ρωσικὴ φιλοπόλεμος μερίς καὶ ὁ Καποδίστριας ἐξεμεταλλεύθησαν τὴν στιγμήν καὶ ἔπεισαν τὸν τσάρον νὰ στείλῃ τελεσίγραφον εἰς τὴν Τουρκίαν. Ἡ ρωσικὴ διακοίνωσις, τὴν ὁποίαν συνέταξεν ὁ Καποδίστριας, ἔδιδεν εἰς τὰς ρωσικὰς ἀπαιτήσεις ὅψιν γενικωτέρου ἀνθρωπίνου καὶ πανευρωπαϊκοῦ συμφέροντος. Διεμαρτύρετο διὰ τὴν θανάτωσιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ κοσμικῶν ἀρχηγῶν τῶν Ἑλλήνων καὶ διὰ τὰς ὕβρεις κατὰ τῆς χριστιανικῆς θρησκείας καὶ ἔθετε τὸ περίφημον δόγμα τῆς συνυπάρξεως τῆς Τουρκίας παρὰ τὰ χριστιανικὰ κράτη τῆς Εὐρώπης. Ὡς ὅρον τῆς συνυπάρξεως ἔθετε τὴν ἐγγύησιν περὶ τοῦ

ἀπαραβιάστου τῆς χριστιανικῆς θρησκείας καὶ τὴν διάκρισιν ἐνόχων καὶ ἁθῶν.

Ἀλλὰ τὸ Διβάνιον ἐφάνη ἀνένδοτον καὶ ὁ Ρῶσος πρεσβευτῆς ἐγκατέλειπε τὴν Κων)πολιν τὴν 15 Ἰουλίου 1821. Ἡ ἀναχώρησις του ἐθεωρήθη ὡς προμήνυμα πολέμου, ἐφ' ὅσον μάλιστα ὁ τουρκικὸς φανατισμὸς ἐξετράπη εἰς νέας βιαιοπραγίας εἰς τὸ Ἀδραμύττιον, Σμύρνην καὶ Κυδωνίας.

Ὁ Μέττερνιχ ἀνέπτυξε τότε ὅλην τὴν τέχνην του καὶ συνεργαζόμενος μετὰ τοῦ τουρκοφίλου ἀγγλοῦ ὑπουργοῦ Λ ο ν δ ὀ ν - δ ε ρ ρ υ παρέστησεν εἰς τὸν τσάρον ὅτι ἡ ἀνάμειξις του εἰς τὰ ἑλληνικὰ πράγματα θὰ ἔδιδε τὸ σύνθημα εἰς ἀτελευτήτους δημαγωγικὰς ἀνατροπὰς. Ὁ αὐτοκράτωρ Φραγκίσκος ἔγραψε φιλικὴν ἐπιστολὴν εἰς τὸν Ἀλέξανδρον παραινῶν αὐτὸν « νὰ φυλάττεται τοὺς ἄνδρας ἐκείνους, οἱ ὅποιοι προμαχοῦν μὲν μετ' ἄσυνήθους ζήλου τῶν χριστιανικῶν δῆθεν συμφερόντων, ἀλλ' οὔτε εἰς τὸν Θεὸν πιστεύουν, οὔτε εἰς τὰ παραγγέλματα αὐτοῦ, οὔτε τοὺς ἀνθρωπίνους νόμους σέβονται », ἐννοῶν τὸν Καποδίστριαν. Ὁ τσάρος ὑπεχώρησε μὴ τολμῶν νὰ ἀναλάβῃ πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας, εἰς τὸν ὅποιον θὰ εἶχεν ἔχθρους δύο Μεγάλας Δυνάμεις. Συγχρόνως ἐφοβεῖτο ἐξέγερσιν εἰς τὴν Πολωνίαν. Ἠρκέσθη λοιπὸν νὰ ἀπαιτήσῃ τὴν ἐκκένωσιν μόνον τῶν ἡγεμονιῶν. Τοιοῦτοτρόπως ἡτόνισεν ἡ δύναμις τῶν φιλοπολέμων εἰς τὴν Πετροῦπολιν. Ὁ Καποδίστριας ἐζήτησεν ἀπεριόριστον ἄδειαν καὶ ἀπεχώρησε τῆς ρωσικῆς ὑπηρεσίας.

ο 41 Η ΙΔΕΑ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΠΕΜΒΑΣΕΩΣ

ο 41

Κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1822 ὁ Μέττερνιχ καὶ οἱ ἄγγλοι συντηρητικοὶ ἐξηκολούθουν νὰ τηροῦν τὴν ἰδίαν στάσιν κατὰ τοῦ ἑλληνικοῦ κινήματος. Ἀλλ' ἤδη ἤρχισε νὰ γίνεται σημαντικὴ μεταβολὴ εἰς τὴν Εὐρώπην. Ὁ ἑλληνικὸς ἀγὼν ἐγίνετο συμπαθέστερος, ἰδίως δὲ μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Δράμαλι ὅλη ἡ Εὐρώπη ἀντήχει ἀπὸ τὰς διηγήσεις τῶν ἑλληνικῶν κατορθωμάτων ἐπὶ τῆς ξηρᾶς καὶ τῆς πυρπολήσεως τῆς τουρκικῆς ναυαρχίδος εἰς τὸν λιμένα τῆς Χίου, αἱ δὲ σφαγαὶ τῆς νήσου ἀφύπνισαν τὰ φιλάνθρωπα αἰσθήματα τῶν λαῶν.

Κατόπιν τούτου ἡ γνώμη ὅτι ἡ Τουρκία δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ζήσῃ μετὰ τῶν ἄλλων εὐρωπαϊκῶν κρατῶν εἰς τὴν Εὐρώπην, ἡ λε-

γομένη ἔννοια τῆς συνυπάρξεως τῆς Τουρκίας, κατέκτα διαρκῶς ἔδαφος. Ὁ ἴδιος δὲ ὁ Μέττερνιχ κατὰ τὸν Ἰούλιον τοῦ 1822 μετὰ τὰς ἑλληνικὰς ἐπιτυχίας ἔγραψεν εἰς τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἄγγλον πρεσβευτὴν ὅτι : « τὸ ἑλληνικὸν ζήτημα ἔπρεπε νὰ λυθῇ πρὸ εὐρωπαϊκοῦ δικαστηρίου ». Ἡ δὲ ἀγγλικὴ διπλωματία, πιεζομένη ὑπὸ τῆς ἐρεθισμένης κοινῆς γνώμης, ἠναγκάζετο νὰ συνηθίσῃ εἰς τὴν ἰδέαν τῆς εὐρωπαϊκῆς ἐπεμβάσεως. Οἱ Τοῦρκοι ὁμως ἀντέταξαν πείσμονα ἀντίστασιν. « Θέλετε τὴν κατάπαυσιν τῆς ἐπαναστάσεως ; Πολὺ καλὰ, μὴ ἀναμειγνύεσθε εἰς αὐτὴν οὔτε ἀναφανδόν, οὔτε κρυφίως », ἔλεγεν ἡ τουρκικὴ διακοίνωσις τοῦ Αὐγούστου.

ΜΕΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΗΣ ΑΓΓΛΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Εν τῷ μεταξύ ἐπῆλθε σημαντικὴ μεταβολὴ εἰς τὰς διαθέσεις τῆς Ἀγγλίας. Ὁ στῦλος τῆς συντηρητικῆς μερίδος **Κάστλεριγ**

Γεώργιος Κάννιγκ (1770 - 1827)

ἠυτοκτόνησεν, ἐνῶ ἡτοιμάζετο νὰ μεταβῇ εἰς τὴν συνδιάσκεψιν τῆς Βερώνης. Τὴν θέσιν αὐτοῦ κατέλαβεν ὡς ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν ὁ **Γεώργιος Κάννιγκ** ὁ ὁποῖος ἔδωκε φιλελευθερωτέραν τροπὴν εἰς τὴν πολιτικὴν τῆς Ἀγγλίας. Ὁ Κάννιγκ ἀνεγνώρισε τὸν ἑλληνικὸν ἀποκλεισμόν (12 Μαρτίου 1823), ὁ δὲ διοικητὴς τῶν Ἰονίων νήσων διετάχθη νὰ συμπεριφέρεται πρὸς τοὺς Ἕλληνας ὡς πρὸς ἐμ π ὀ λ ε μ ο ν κ ρ ά τ ο ς καὶ νὰ παραχωρήσῃ τὴν νήσον Κ α λ α μ ο ν ὡς ἄσυλον εἰς τοὺς ὑπὸ τῶν Τούρκων καταδιωκομένους. Οἱ Ἕλληνες ἐνθαρρυνθέντες ἐντεῦθεν ἐζήτησαν ἐπισήμως τὴν ὑποστήριξιν τῆς Ἀγγλίας (Ἰούλιος 1823) καὶ βραδύτερον (8 Αὐγούστου 1825) ὁ Ἀλέξ. Μαυρο-

κορδατος δι' εὐστόχου ὑπομνήματος ὑπεδείκνυνε εἰς τὸν Κάννιγκ ὅτι τὸ ἀνεξάρτητον Ἑλληνικὸν κράτος θὰ ἦτο στήριγμα τῆς Ἀγγλίας κατὰ τῶν ρωσικῶν σχεδίων εἰς τὴν Ἀνατολήν : « Ἡ ἀνεξαρτησία τῆς Ἑλλάδος εἶναι ὁ μόνος τρόπος νὰ ἰδρυθῇ ὁ φραγμός, ὃν ἀπαιτεῖ ἡ σωτηρία τῆς Εὐρώπης κατὰ τῆς κολοσσιαίας ρωσικῆς δυνάμεως ».

18 ΤΟ ΡΩΣΙΚΟΝ ΣΧΕΔΙΟΝ ΤΟΥ 1823

Ἡ Ρωσσία, βλέπουσα ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν αὐξανομένην τὴν ἐπιρροὴν τῆς Ἀγγλίας εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἔλαβε τὴν πρωτοβουλίαν νὰ λύσῃ τὸ ἑλληνικὸν ζήτημα. Περί τὸ τέλος τοῦ 1823 ἐπρότεινε δι' ὑπομνήματος εἰς τὰς Δυνάμεις αἱ ἑλληνικαὶ χῶραι νὰ ἀποτελέσουν τρεῖς χωριστὰς ἡγεμονίας ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν τοῦ σουλτάνου, αἱ δὲ νῆσοι νὰ κυβερνῶνται κατὰ τὸ παλαιὸν κοινοτικὸν τῶν σύστημα.

Ἀλλὰ τὸ ρωσικὸν σχέδιον δὲν ἱκανοποίησεν οὔτε τοὺς Ἕλληνας οὔτε τοὺς Τούρκους, διότι οἱ μὲν Τούρκοι δὲν ἤθελον νὰ γίνεταί λόγος περὶ ἀπασπάσεως ὀθωμανικῶν ἐδαφῶν, οἱ δὲ Ἕλληνες ἔβλεπον εἰς τὴν κατάρτησιν αὐτὴν ματαιώσιν τῶν ἐθνικῶν τῶν ὀνείρων. Αἱ κυβερνήσεις τῆς Εὐρώπης εὐκόλως διέκριναν τὰς προθέσεις τῆς Ρωσσίας, ἡ ὁποία ἤθελεν ἀσθενῆ τὴν Ἑλλάδα καὶ ἀπησχολημένην τὴν Τουρκίαν. Ἐπηκολούθησαν ἀτελεύτητοι συζητήσεις εἰς τὴν ἐν Πετροπόλει συγκληθεῖσαν σύσκεψιν καὶ ὁ Μέττερνιχ, διὰ νὰ προκαλέσῃ τὸ ναυάγιον τοῦ ρωσικοῦ σχεδίου, προέβη μέχρι τοῦ σημείου νὰ προτείνῃ τὴν πλήρη ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος, γνωρίζων ὅτι τοῦτο δὲν θὰ ἐγίνετο δεκτὸν ὑπὸ τῆς Ρωσσίας.

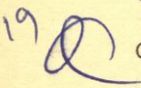
19 Οἱ ΦΙΛΕΛΛΗΝΕΣ

Ἐνῶ τοιαύτην συμπεριφορὰν ἐδείκνυν οἱ ἡγεμόνες καὶ διπλωμάται πρὸς τοὺς Ἕλληνας, οἱ λαοὶ τῆς Εὐρώπης ἔβλεπον μετὰ συμπαθείας τὸν ἑλληνικὸν ἀγῶνα. Ὁ ἀγὼν αὐτὸς ἦτο κατὰ πρῶτον λόγον πάλῃ χριστιανικοῦ λαοῦ κατὰ βαρβάρου μωαμεθανοῦ. Ἐξ ἄλλου ἡ Ἀναγέννησις καὶ ἡ μελέτη τῆς ἀρχαιότητος εἶχον δημιουργήσῃ πλοῦσιον κεφάλαιον συμπαθείας πρὸς τὴν Ἑλλάδα καὶ πρὸς πᾶν τὸ ἑλληνικόν. Τὰ ἑλληνικὰ ὀνόματα, αἱ γνωσταὶ καὶ προσφιλεῖς ἐκ τῆς ἀρχαιότητος τοπωνυμίας, ἀφύπνιζον ἐπαγωγοὺς παραστά-

σεις εἰς τὴν φαντασίαν τῶν λαῶν καὶ ἐκέρδιζον τὰς ψυχὰς αὐτῶν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος. Φιλελεύθεροι δὲ καὶ συντηρητικοὶ συνηντῶντο εἰς τὴν ἀγάπην πρὸς τοὺς Ἕλληνας, οἱ μὲν φιλελεύθεροι, διότι ἀπεστρέφοντο τὰς μεθόδους τῶν ἀπολυταρχικῶν κυβερνήσεων, οἱ δὲ συντηρητικοί, διότι ἠγάπων τὸ παρελθόν.

Ἐσχηματίσθη λοιπὸν εἰς τὴν Εὐρώπην ἰσχυρὸν ρεῦμα ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων, ὁ τύπος ἐδημοσίευσεν φλογερὰ ἄρθρα ὑπὲρ τῶν μαχομένων, ποιηταὶ δὲ καὶ καλλιτέχναι ἐνεπνεύσθησαν ἐκ τῶν θρυλουμένων κατορθωμάτων αὐτῶν καὶ οὕτω ἐδημιουργήθη μεγάλη φιλελληνικὴ λογοτεχνία. Ὁ νεαρὸς τότε Γάλλος **Βίκτωρ Οὐγκώ** συνέθεσεν ἀριστουργηματικὰ τεμάχια διὰ τοὺς Ἕλληνας ἀγωνιστάς, τὰ ὁποῖα περιελήφθησαν εἰς τὴν συλλογὴν « Orientales ». Ἐπίσης εἰς τὴν Γερμανίαν ὑπῆρξεν ἐμπνευσμένος ψάλτης τοῦ ἀγῶνος ὁ **Φρειδερίκος Μύλλερ**, ὁ ἐπονομασθεὶς Ἕλλην Μύλλερ. Ὁ βασιλεὺς τῆς Βαυαρίας **Λουδοβίκος** ἔγραψε ποιήματα ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων καυτηριάζων τὴν ἀναληγσίαν τῶν εὐρωπαϊκῶν κυβερνήσεων. Ὁ δὲ γάλλος ζωγράφος **Δελακροά** εἰκόνισε τὴν σφαγὴν τῆς Χίου. Μετὰ θερμῆς ἐπίσης ἐχαιρέτησαν τὴν ἐπανάστασιν οἱ Ἕλληνισταὶ καὶ ἄλλοι καθηγηταὶ τῶν γερμανικῶν Πανεπιστημίων, ὅπως ὁ **Θήρς** εἰς τὸ Μόναχον καὶ ὁ **Κρούγ** εἰς τὴν Λειψίαν.

Ἡ κίνησις αὕτη ὠνομάσθη **Φιλελληνισμός** καὶ ἐχρησίμευσεν ὥς ἰσχυρὸν στήριγμα τοῦ ἀγῶνος, ὑλικὸν καὶ ἠθικόν. Εἰς πολλὰ μέρη τῆς Εὐρώπης ἰδρύθησαν φιλελληνικοὶ σύλλογοι, συνέλεγοντο ἔρανοι καὶ ἠγοράζοντο πολεμοφόδια. Πολλοὶ δὲ Εὐρωπαῖοι ἦλθον νὰ ὑπηρετήσουν τὸν ἀγῶνα καὶ ἐθυσίασαν τὴν ζωὴν των ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος. Εἰς τὴν Ἀγγλίαν κατωρθώθη ἡ σύναψις τοῦ πρώτου ἑλληνικοῦ δανείου. Τέλος ὁ Λόρδος Βύρων ἦλθε νὰ ἐξυψώσει διὰ τῆς θυσίας του τὸν ἑλληνικὸν ἀγῶνα.

19 Ο ΒΥΡΩΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ 19

Κατὰ τὸ τέλος τοῦ 1823 κατῆλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα ὁ Λόρδος Βύρων.

Ὁ Βύρων (Byron - Μπάϊρον, 1788 - 1824) ἀπὸ μακροῦ ἤδη εἶχε τὴν φήμην μεγάλου ποιητοῦ. Ἡ ἀνήσυχος φύσις του καὶ ἡ παρεξήγησις τῶν ἔργων του ἠνάγκασαν αὐτὸν νὰ ἀπομακρυνθῇ τῆς πατρίδος του καὶ νὰ περιπλανηθῇ εἰς διαφόρους χώρας. Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἐπανά-

στάσεως εὐρίσκετο εἰς τὴν Ἱταλίαν, ὅπου εἶχε διέλθει ἡμέρας περιπετειῶν. Ὁ ἑλληνικὸς ἀγὼν εἶχεν ἰσχυρὰν ἐπιρροὴν εἰς τὴν φαντασίαν του. Πρὸ δώδεκα ἐτῶν ἤδη εἶχε γράψει τὴν « Κατάραν τῆς Ἀθηνᾶς » ἐπιτιθέμενος κατὰ τοῦ Ἑλγιν, ὁ ὁποῖος ὡς γνωστὸν, ἐσύλησε τὰ ἀνάγλυφα τοῦ Παρθενῶνος. Εἰς ἄλλα δὲ ἔργα ὑμνησε τὴν ἑλληνικὴν γῆν. Ἀλλὰ τότε δὲν ἐξεφράζετο πολὺ κολακευτικῶς περὶ τῶν δούλων Ἑλλήνων. Ὁ τριετὴς ὁμας ἀγὼν ἐξήγνησεν αὐτοὺς εἰς τὰ ὅμματά του καὶ προθύμως ἐδέχθη τὴν ἐντολήν, τὴν ὁποίαν ἀνέθεσεν εἰς αὐτὸν ὁ φιλελληνικὸς σύλλογος τοῦ Λονδίνου, νὰ μεταβῇ εἰς τὴν Ἑλλάδα ὡς ἀντιπρόσωπός του.

Ὁ Βύρων κατέβαλε προσπάθειαν νὰ ἀποκαταστήσῃ τὴν ὁμόνοιαν μεταξὺ τῶν ἀρχηγῶν τῆς Ἐπαναστάσεως. Ἀπὸ τὴν Κεφαλληνίαν ἔγραφεν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν κυβέρνησιν :

« Δὲν ἔμπορῶ νὰ φαντασθῶ ἄλλην δυστυχίαν φοβερωτέραν διὰ τὴν Ἑλλάδα παρ' αὐτήν. Ἐὰν εὐταξία καὶ ἔνωσις δὲν στερεωθῇ, ὅλαι αἱ περὶ δανείου ἐλπίδες θέλουσι ματαιωθῇ καὶ ὅλαι αἱ βοήθειαι, τὰς ὁποίας ἔμπορῶσε ἡ Ἑλλάς νὰ ἐλπίσῃ ἀπὸ τούτων ἀλλογενεῖς καὶ αἱ ὁποῖαι τῷ ὄντι δὲν ἤθελον εἶσθαι ὀλίγαι οὔτε εὐκαταφρόνητοι, θέλουσιν ἀναβληθῇ καὶ ἴσως θέλουσιν ἐμποδισθῇ διόλου. Τὸ δὲ χειρότερον εἶναι ὅτι αἱ Μεγάλαι Δυνάμεις τῆς Εὐρώπης, ἀπὸ τὰς ὁποίας καμμία δὲν εἶναι ἐχθρὰ τῆς Ἑλλάδος. . . , θέλουσι πληροφορηθῇ ὅτι οἱ Ἕλληνες δὲν εἶναι ἱκανοὶ νὰ διοικηθῶσιν ἑαυτῶν ».

Ὁ Βύρων ἐφθασε τὴν 24 Δεκεμβρίου 1823 εἰς Μεσολόγιον. « Σὲ ἀναμένομεν, ὅπως αἱ χελιδόνες ἀναμένουν τὴν μητέρα των », ἀνεφώνησαν οἱ Ἕλληνες. Ὁ μέγας φιλέλληνας ἔθεσεν εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ Μαυροκορδάτου ὑπὸ τύπον δανείου ὅσα χρήματα εἶχε φέρει

Ὁ Λόρδος Βύρων (1788 - 1824)

μεθ' ἑαυτοῦ καὶ προσέλαβεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν του 500 Σουλιώτας, οἱ ὅποιοι μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀρχηγοῦ των Μπότσαρη περιεφέροντο εἰς τὸ Μεσολόγγιον ἄνευ ἀρχηγοῦ, καὶ προσεπάθησε νὰ συνθηθῇ αὐτοὺς εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν πειθαρχίαν. Ἐνῶ δὲ μετὰ ζέσεως εἰργάζετο πρὸς καταρτισμὸν στρατοῦ, ὑπέστη τὴν πρώτην προσβολὴν τῆς ἀσθενείας (3 Σεπτεμβρίου), τὸ δὲ νοσηρὸν κλῖμα τοῦ Μεσολογγίου καὶ αἱ νέαι συνθήκαι τοῦ βίου ἐπεδείνωσαν τὴν κατάστασιν του καὶ ἀπέθανεν τὴν 7 Ἀπριλίου 1824.

Ὁ θάνατός του ἐθεωρήθη ἐθνικὸν πένθος. Οἱ Ἕλληνες δὲν ἐλησμόνησαν τὸν ἄνδρα, ὁ ὅποιος ἐθυσίασε δι' αὐτοὺς τὸν πολῦτιμον χρόνον του, τοὺς πόρους καὶ τέλος τὴν ζωὴν του. Ὁ Σπυρίδων Τρικούτης, ὁ ἱστορικὸς τῆς ἐπαναστάσεως, συνέταξε τὸν ἐπικήδειόν του, ὁ δὲ Σολωμὸς ἀφιέρωσεν ὁλόκληρον ᾠδὴν εἰς τὸν θάνατόν του, τῆς ὁποίας ἡ ἀρχὴ εἶναι :

Λευτεριά, γιὰ λίγο πάψε
νὰ χτυπᾷς μὲ τὸ σπαθί·
τώρα σίμωσε καὶ κλάψε
εἰς τοῦ Μπάχιρον τὸ κορμί.

19

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'

ΔΕΥΤΕΡΑ ΦΑΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΩΝΟΣ — Η ΛΥΣΙΣ

Ι. Η ΕΠΕΜΒΑΣΙΣ ΤΟΥ ΜΕΧΜΕΤ ΑΛΗ

Ο ΝΕΟΣ ΚΙΝΔΥΝΟΣ

Τὰ θλιβερά γεγονότα τῶν ἐμφυλίων πολέμων ἐπεσκίασαν σοβαρῶς τὰ λαμπρά ἑλληνικά κατορθώματα τῶν ἐτῶν 1822 — 1823 κατὰ ξηράν καὶ θάλασσαν. Οἱ εὐρωπαϊκοὶ λαοί, οἱ ὅποιοι μὲ πολὺ ἐνθουσιασμόν καὶ στοργὴν παρηκολούθουν τοὺς ἡρωισμοὺς τῶν ἐπαναστατῶν, ἤρχισαν νὰ ἀπογοητεύωνται καὶ νὰ πιστεύουν ὅτι οἱ Ἕλληνες δὲν ἦσαν ἱκανοὶ νὰ αὐτοδιοικηθῶν. Ὅλα δὲ αὐτὰ συνέβαινον, καθ' ἣν στιγμὴν ἀκόμη ὁ ἀγὼν δὲν εἶχε κριθῇ καὶ ἐπέκειτο μάλιστα κατὰ τῆς Ἑλλάδος κίνδυνος σοβαρώτατος, ὁ ὅποιος ἐπρόκειτο νὰ ὀδηγήσῃ τὴν ἐπανάστασιν εἰς τὸ κρισιμώτερόν της στάδιον.

Ἡ Πύλη δηλαδὴ εἶχε πεισθῇ ὅτι ἀπετύγχανον συστηματικῶς αἱ ἀπὸ ξηρᾶς ἐπιθέσεις κατὰ τῆς Ἑλλάδος, ἐφόσον ὁ ἑλληνικὸς στόλος ἦτο κύριος τῆς θαλάσσης. Ἐσκέφθη λοιπὸν νὰ ἀλλάξῃ σχέδιον, νὰ συντρίψῃ δηλαδὴ πρῶτον τὸν ἑλληνικὸν στόλον. Πρὸς τοῦτο ἔπρεπε νὰ καταληφθῶν αἱ ναυτικαὶ νῆσοι Ὑδρα, Σπέτσαι, Ψαρά, καθὼς καὶ ἡ Σάμος καὶ ἡ Κάσος.

Ἀλλ' εἶχε γίνει φανερόν ὅτι αἱ δυνάμεις τῆς Πύλης δὲν ἐξήρκουν πρὸς τοῦτο. Ὁ ὑπερήφανος Μαχμούτ ὑπεχρεώθη νὰ ζητήσῃ τὴν συνδρομὴν τοῦ ὑποτελοῦς του Μεχμέτ Ἀλή, πασᾶ τῆς Αἰγύπτου, ὁ ὅποιος εἶχε δημιουργήσει ἐκεῖ αὐτοτελὲς κράτος, εἶχεν ὀργανώσει στρατὸν κατὰ τὸ εὐρωπαϊκὸν σύστημα καὶ διέθετεν ἀξιόλογον ναυτικὴν δύναμιν.

Ὁ Μεχμέτ Ἀλῆς (1759 - 1849) ἦτο, ὅπως καὶ ὁ Ἀλῆς τῶν Ἰωαννίνων, δημιουργημα τῶν πολυταράχων ἐκείνων καιρῶν, ἀλλὰ νοῦς πολὺ φωτεινότερος καὶ ὀργανωτικώτερος. Ἀλβανικῆς ἐπίσης καταγωγῆς, ἐγεννήθη εἰς τὴν Μακεδονίαν, ἐστρατολογήθη νεώτατος ὑπὸ τῶν Τούρ-

κων καὶ ἐστάλη εἰς τὴν Αἴγυπτον κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ναπολεοντείου ἐκστρατείας. Ἐπωφεληθεὶς ἀπὸ τὰς μεταξὺ Τούρκων πασάδων καὶ Μαμελούκων μπέδων ξιρίδας, ἀπέκτησε δύναμιν. Τὸ 1811 ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ τῆς Πύλης ὡς πασᾶς τῆς Αἰγύπτου, ἐγινεν ἀδιαφιλονίκητος κύριος τῆς κοιλάδος τοῦ Νείλου καὶ κατέσφαξε τοὺς Μαμελούκους μπέδες. Ὁ Ἀλῆς πρῶτος ἐκ τῶν Ἀνατολιτῶν κατενόησε τὴν ἀναπλαστικὴν δύναμιν τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ καὶ ὠργάνωσε στρατὸν καὶ στόλον κατὰ τὸ εὐρωπαϊκὸν σύστημα, μεταχειρισθεὶς ἰδίως γάλλους ἀξιωματικούς ὡς ὀργανωτάς.

Τὸν Μάρτιον τοῦ 1824 συνήφθη συμφωνία μεταξὺ τῆς Πύλης καὶ τοῦ Μεχμέτ Ἀλῆ, διὰ τῆς ὁποίας ἡ Κρήτη καὶ ἡ Κύπρος παρε-

Μεχμέτ Ἀλῆς

χωροῦντο εἰς τὸν αἰγύπτιον πασᾶν, ὡς ἀνταμοιβὴ τῆς συνδρομῆς του εἰς τὸν ἀγῶνα ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων. Ὁ σουλτάνος διώρισεν ἀμέσως διοικητὴν τῆς Πελοποννήσου τὸν θετὸν υἱὸν τοῦ Μεχμέτ **Ἱμπραήμ**, ὁ ὁποῖος ἔμελλε νὰ ὀδηγήσῃ τὴν αἰγυπτιακὴν ἐκστρατείαν. Τὸ σχέδιον ἦτο ὁ ἠνωμένος στόλος νὰ καταλάβῃ τὰς ναυτικὰς νήσους, οἱ Αἰγύπτιοι νὰ ἀποβιβασθοῦν εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ οἱ τοῦρκοι πασᾶδες νὰ προσβάλουν τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα.

Ἡ κατάστασις τῆς Ἑλλάδος ἦτο εὐνοϊκὴ διὰ τοὺς ἐχθρούς. Ἡ κυβέρνησις Κουν-

τουριώτου εἶχε παραμελήσει τὴν στρατιωτικὴν παρασκευὴν, ἀφοῦ ἐσπατάλησε τὰ χρήματα τοῦ ἀγγλικοῦ δανείου κατὰ μέγα μέρος εἰς φατριαστικὰς ἀνάγκας. Ἐνῶ οἱ κυβερνῶντες ἰσχυρίζοντο ὅτι εἶχον 12 χιλ. στρατιώτας, κατὰ τὴν κρίσιμον στιγμὴν εὐρέθησαν πολὺ ὀλίγοι, μόλις 3 χιλιάδες καὶ αὐτοὶ κακῶς παρεσκευασμένοι. Ἐπίσης ὁ ἑλληνικὸς στόλος δὲν ἦτο εἰς θέσιν νὰ κινηθῇ δι' ἑλλειψιν χρημάτων.

19

Η ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΩΝ ΨΑΡΩΝ (20 ΙΟΥΝΙΟΥ 1824)

Πρῶτοι ἐξεστράτευσαν οἱ Αἰγύπτιοι. Ὁ ἀγριος ἄλβανὸς **Χουσεῖν** πασᾶς κατέπνιξεν εἰς τὸ αἷμα τὴν ἐπανάστασιν τῆς Κρήτης, θανατώσας διὰ τοῦ καπνοῦ 370 γυναικόπαιδα ἐντὸς σπηλαίου παρὰ τὸ Μελιδόνι. Μετὰ τὴν ἐπιτυχίαν αὐτὴν οἱ Αἰγύπτιοι ἀπεβίβασαν στρατὸν εἰς τὴν Κάσον καὶ κατέστρεψαν αὐτὴν (7-8 Ἰουνίου).

Ἀφ' ἐτέρου ὁ ναύαρχος τοῦ σουλτάνου **Χοσρέφ** ἐξεπλήρωσε τὴν παραγγελίαν τοῦ αὐθέντου του, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἀπαιτήσῃ τὴν καταστροφὴν τῶν Ψαρῶν. Οἱ Ἕλληνες εἶχον ὀργανώσει κακῶς τὴν ἄμυναν τῆς νήσου. Διέπραξαν τὸ ὀλέθριον σφάλμα νὰ ἀμυνθοῦν ἐπὶ τῆς ξηρᾶς καταδικάζοντες εἰς ἀπραξίαν τὸν στόλον των. Ἀπὸ τὰ περισσότερα μάλιστα πλοῖα εἶχον ἀφαιρέσει τὰ πηδάλια κατ' ἀπαιτήσιν τῶν 1200 Θεσσαλῶν καὶ Μακεδόνων πολεμιστῶν, οἱ ὅποιοι εὐρίσκοντο εἰς τὴν νῆσον.

Ἰσχυρὰ τουρκικὴ δύναμις ἀπὸ 176 πολεμικὰ καὶ φορτηγὰ πλοῖα ἐνεφανίσθη πρὸ τῆς νήσου μὲ 12 χιλ. πληρώματα πρὸς ἀποβίβασιν.

Ἡ ἀπόβασις τῶν Τούρκων ἐπέτυχε μετὰ δεινὸν κανονιοβολισμόν. Οἱ ὑπερασπισταὶ τῆς νήσου αἰφνιδισθέντες ἔδειξαν ἐξαιρετικὴν ἀνδρείαν, ἀλλ' ἠναγκάσθησαν νὰ ἀγωνισθοῦν χωρισμένοι καὶ διὰ τοῦτο ἔπαθον μεγάλην καταστροφὴν. Πολλοὶ ἐσφάγησαν, ἄλλοι ἐρρίφθησαν εἰς τὴν θάλασσαν. Πολλοὶ εἰσῆλθον εἰς τὸ τεῖχος, τὸ ὁποῖον ὑπερέκειτο τῆς πόλεως, καὶ ἐκεῖ ἀπεφάσισαν νὰ ἀμυνθοῦν. Οἱ Τοῦρκοι ἀφοῦ κατέλαβον τὴν πόλιν, προσέβαλον τὸ τεῖχος. Δύο ἡμερονύκτια ἀντέστησαν γενναίως οἱ ὑπερασπισταί, ἀλλ' ὅταν ἐκ τοῦ σφοδροῦ κανονιοβολισμοῦ κατεστράφη ἡ δεξαμενὴ τοῦ ὕδατος, οἱ ἐγκλειστοὶ ἀπεφάσισαν νὰ ἀποθάνουν ἡρωϊκῶς. Ἐντὸς τοῦ τεύχους ὑπῆρχε σπήλαιον, τὸ ὁποῖον ἐχρησίμευεν ὡς πυριταποθήκη καὶ καταφύγιον οἰκογενειῶν. Τὴν τρίτην λοιπὸν ἡμέραν, ὅταν οἱ Τοῦρκοι ἤρχισαν νὰ ἀνέρχωνται τὸ τεῖχος, ἀνύψωσαν ἐπ' αὐτοῦ λευκὴν σημαίαν, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἔγραψαν : « Ἐλευθερία ἢ θάνατος », καὶ ἔθεσαν πῦρ εἰς τὴν πυριταποθήκην. Ἡ νῆσος ὀλόκληρος ἐσείσθη, τὰ τεῖχη ἀνετράπησαν καὶ ὑπὸ τὰ ἐρείπια αὐτῶν ἐτάφησαν ὅλοι οἱ ἐντὸς τοῦ σπηλαίου καὶ μετ' αὐτῶν οἱ ἐφορμήσαντες ὑπερδισχίλιοι ἐχθροί.

Ὁ ἀπολογισμὸς τῆς καταστροφῆς τῆς ἡρωϊκῆς νήσου εἶναι πολὺ θλιβερός. Σχεδὸν ὅλοι οἱ ἄρρενες κάτοικοι καὶ τὸ πλεῖστον τῶν γυναικοπαίδων μετὰ τῶν Χίων προσφύγων κατεσφά-
1824 γησαν. Ἑκατοντάδες δὲ κεφαλῶν καὶ ὠτων ἐξετέθησαν μετὰ πομπωδῶν ἐπιγραφῶν εἰς τὴν Κων(πολιν. Ὑπολογίζουν ὅτι ἐκ τῶν 7 χιλ. Ψαριανῶν οἱ ἡμίσεις μόλις ἐσώθησαν, ἐκ δὲ τῶν 20 χιλ. προσφύγων πλεον τῶν 15 χιλ. ἐσφάγησαν ἢ ἐπωλήθησαν ὡς δοῦλοι. Ὁ στόλος τῆς νήσου σχεδὸν ὁλόκληρος περιῆλθεν εἰς χεῖρας τῶν Ὁθωμανῶν, ἐκτὸς 16 μόνον βρικίων καὶ 6 πυρπολικῶν. Οἱ περισωθέντες Ψαριανοὶ διεσκορπίσθησαν εἰς διάφορα μέρη, Μονεμβασίαν, Αἴγιναν κτλ. Νεκρικὴ σιγὴ ἐβασίλευεν εἰς τὴν ἔνδοξον νήσον. Ἡ τ ρ α γ ι κ ῆ κ α τ α σ τ ρ ο φ ῆ τῶν Ψαρῶν ἦτο δεινὸν πλῆγμα κατὰ τῆς ἐπαναστάσεως. Ὁ ποιητὴς Σολωμὸς εἰς τὸ γνωστὸν ἐπίγραμμα τοῦ « Ἡ καταστροφή τῶν Ψαρῶν » δίδει εἰκόνα τῆς φρικτῆς καταστροφῆς τῆς ἡρωϊκῆς νήσου:

« Στῶν Ψαρῶν τὴν ὀλόμαυρη ράχι
 περπατῶντας ἡ Δόξα μονάχη,
 μελετᾷ τὰ λαμπρὰ παλληκάρια,
 καὶ στὴν κόμη στεφάνι φορεῖ
 γινωμένο ἀπ' ὀλίγα χορτάρια,
 ποῦχαν μείνει στὴν ἔρημη γῆ ».

ΤΑ ΚΑΤΟΡΘΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΣΤΟΛΟΥ – ΜΙΑΟΥΛΗΣ

Αἱ καταστροφαὶ αὐταὶ ἦσαν ἀσυγχώρητοι, διότι μετ' ὀλίγον ἀπεδείχθη ὅτι οἱ Ἕλληνες ἐγκαίρως κινούμενοι ἠδύναντο νὰ προλάβουν αὐτάς. Ἡ κυβέρνησις ἔδωκεν εἰς τοὺς νησιώτας μέρος τοῦ ἀγγλικοῦ δανείου, τοιοῦτοτρόπως δὲ κατῴρθωσεν ὁ στόλος νὰ ἐξοπλισθῇ καὶ νὰ πλεύσῃ κατὰ τοῦ ἐχθροῦ. Τότε ἤρχισε σφοδρὰ πάλιν μεταξὺ τῶν δύο στόλων καὶ ἀπὸ τοῦ Ἰουλίου μέχρι τέλους Νοεμβρίου 1824 διεξήχθησαν αἱ σημαντικώτεραι ἀπὸ τακτικῆς ἀπόψεως κατὰ θάλασσαν ἐπιχειρήσεις τῆς ἐπαναστάσεως.

Ὁ ἑλληνικὸς καὶ ὁ τουρκοαιγυπτιακὸς στόλος ἐπάλαισαν περὶ τῆς Σάμου, τὴν ὁποίαν ἤθελον συμφώνως πρὸς τὸ σχέδιον τῆς Πύλης νὰ καταστρέψουν οἱ Τουρκοαιγύπτιοι. Ὁ ἀγὼν ἔλαβε τρεῖς φάσεις. Κατ' ἀρχὰς ὁ ἑλληνικὸς στόλος, παρεντεθεὶς εἰς τὸν με-

ταξὺ Σάμου καὶ Μ. Ἀσίας πορθμὸν, ἠμπόδισε τὸν Χορσέφ νὰ μεταβιβάσῃ εἰς τὴν Σάμον τὸν τουρκικὸν στρατὸν τὸν συναθροισθέντα ἐπὶ τῆς ἀσιατικῆς παραλίας. Ναύαρχος τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου ἦτο ὁ **Σαχτούρης**. Ἐκεῖ ἀπὸ τῆς 31 Ἰουλίου μέχρι τῆς 5 Αὐγούστου συνήφθησαν πολλαὶ συμπλοκαί, κατὰ τὰς ὁποίας ἐφάνη πάλιν ἡ ὑπεροχὴ τῶν ἑλληνικῶν πληρωμάτων. Τέσσαρες φορὰς ὁ ὑπὸ τὸν Χορσέφ τουρκικὸς στόλος ἐφώρμησε, διὰ νὰ διασπάσῃ τὸν ἑλληνικὸν κλοιὸν καὶ νὰ ἀποβιβάσῃ τὰ στρατεύματά του εἰς τὴν Σάμον, καὶ συνήφθησαν τέσσαρες ναυμαχίαι, κατὰ τὰς ὁποίας οἱ Τοῦρκοι ἀπεκρούσθησαν κατησχυμμένοι καὶ μὲ σημαντικὰς ἀπωλείας. Ὁ Κανάρης ἔκαυσε μίαν φρεγάταν, ὁ δὲ ὑδραῖος **Βατικιώτης** καὶ ὁ σπετσιώτης **Ματρόζος** δύο μικρότερα πλοῖα. Ὁ Χορσέφ ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς Κῶν ἀναμένων τοὺς Αἰγυπτίους.

Τὴν 20 Αὐγούστου κατέπλευσεν ὁ ὑπὸ τὸν Ἱμπραήμ αἰγυπτιακὸς στόλος καὶ ἠνώθη μετὰ τοῦ τουρκικοῦ βορείως τῆς Ἀλικαρνασσοῦ (Βουδροῦμι). Ὁ

ἠνωμένος ἐχθρικός στόλος ἀπετέλεσε τεραστίαν δύναμιν ἐκ 300 φορτηγίδων, 40 βρικίων, 25 κορβετῶν, 20 φρεγατῶν καὶ 1 πλοίου τῆς γραμμῆς, τὸ ὁποῖον ἔφερε τὴν σημαίαν τοῦ Χορσέφ, μὲ 2500 τηλεβόλα καὶ 30 χιλ. στρατόν. Ἀλλὰ καὶ ὁ ἑλληνικὸς στόλος ἐνισχυθεὶς διὰ τῆς ἀφίξεως τῆς πρώτης μοίρας τῆς Ὑδρας ὑπὸ τὸν Μιαούλην καὶ συγκεντρωθεὶς μεταξύ Λέρου, Λειψοῦς καὶ Πάτμου ἠρίθμει 70 πλοῖα μὲ 850 τηλεβόλα καὶ 5 χιλ. ναύτας. Ἦρχισε τότε σειρὰ συγκρούσεων.

Ἀνδρέας Μιαούλης (1769 - 1835)

Ὁ Ἀνδρέας Μιαούλης (1769 - 1835) ἐγεννήθη κατὰ πᾶσαν πιθανότητα εἰς τὰ Φύλλα τῆς Χαλκίδος, ὁπόθεν ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ εἰς Ὑδραν, τὴν πατρίδα τῆς μητρός του, καὶ πιθανῶς μετέβαλε τὸ ὄνομά του Βῶκος εἰς Μιαούλην. Ἐκ παιδικῆς ἡλικίας ἐξεδηλώθη ἡ πρὸς τὰ ναυτικά ἰδιοφυΐα του καὶ μόλις 17ετῆς ἔγινε κυβερνήτης ἐμπορικοῦ ἀποκτιῆσας σημαντικὴν περιουσίαν διὰ ριψοκινδύνων ἐπιχειρήσεων. Κατὰ

Ἀνδρέας Μιαούλης

Ἡ ὑπογραφή τοῦ Μιαούλη

τοὺς ναπολεοντείους πολέμους, ὅτε ἡ Ἀγγλία ἀπέκλεισε τοὺς λιμένας τῆς Ἰσπανίας, ὁ Μιαούλης εἰσέπλευσεν εἰς τὰ Γάδεια μετὰ μεγάλου φορτίου σίτου. Ἀλλὰ συλληφθεὶς κατὰ τὸν ἐκπλουν ὠδή-

γήθη πρὸ τοῦ νουάρχου Νέλσωνος, ὁ ὁποῖος ἐχάρισεν εἰς αὐτὸν τὴν ζωὴν ἐκτιμήσας τὴν γενναιότητα καὶ τὴν παρρησίαν του. Μετὰ τὴν ἔκρηξιν τῆς ἐπαναστάσεως ὁ Λάζαρος Κουντουριώτης, ὁ ἐξέχων πρόκριτος τῆς Ὑδρας, ἀνεγνώρισεν εἰς αὐτὸν τὸν ἀριστον ἀρχηγὸν τοῦ κατὰ θάλασσαν πολέμου. Οὕτω ἀπὸ τοῦ δευτέρου ἔτους τοῦ ἀγῶνος ὁ Μιαούλης ἀντικατέστησε τὸν Ἰάκωβον Τομπάζην ὡς ναύαρχος τῆς Ὑδρας καὶ ταχέως ἀπέβη ὁ κατ' οὐσίαν ναύαρχος τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου.

Τὴν 24 Αὐγούστου πρῶτοι οἱ Ἕλληνες ἀνήχθησαν εἰς ἀναζήτησιν τοῦ ἐχθροῦ καὶ ἤλθον εἰς ἐπαφὴν πρὸς αὐτὸν πρὸ τῆς Ἀλικαρνασσοῦ. Ἡ δύναμις αὐτῇ ἀνῆρχετο εἰς 24 ἑλληνικά πολεμικά συνοδεύοντα 6 πυρπολικά. Ἐκπληκτοὶ καὶ περίεργοι οἱ εὐρωπαῖοι ἀξιωματικοὶ τοῦ Ἰμπραήμ παρετήρουν τὰ προπορευόμενα τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου πυρπολικά καὶ ὁ Χοσρέφ, ὁ ὁποῖος ἦδη εἶχε λάβει πείραν αὐτῶν, εὐρὼν πρόφασιν τὴν βλάβην τῆς κεραίας του, ἐζήτησεν ἄσυλον ὑπὸ τὰ τηλεβόλα τῆς Ἀλικαρνασσοῦ. Ἀλλ' οἱ Αἰγύπτιοι δὲν ἐταράχθησαν καὶ ἐδέχθησαν τοὺς Ἕλληνας μὲ σφοδρὸν κανονιοβολισμόν. Οἱ δύο ὁμοῦ στόλοι ἐχωρίσθησαν χωρὶς σημαντικὰς βλάβας.

Τὴν 28 Αὐγούστου συνηντήθησαν οἱ δύο στόλοι παρὰ τὰ Τσάταλα πρὸς βορρᾶν τῆς Ἀλικαρνασσοῦ καὶ συνήφθη μία τῶν ἀξιολογωτάτων ναυμαχιῶν τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος, ἡ λεγομένη Ναυμαχία τοῦ Γέροντα ἐκ τοῦ ὄρμου, ὁ ὁποῖος κεῖται πρὸς βορρᾶν τῆς Ἀλικαρνασσοῦ. Τέσσαρα πυρπολικά περιεκύκλωσαν αἰγυπτιακὸν βρίκιον καὶ περιέβαλον αὐτὸ διὰ τῶν φλογῶν. Ἀλλὰ τὸ πλήρωμα τοῦ βρικίου κατῴρθωσε νὰ ἀπομακρύνῃ τὸν κίνδυνον, ἐνῶ τὰ πυρπολικά ἐκάησαν ἀνωφελῶς. Οἱ Αἰγύπτιοι τότε ἐρρίφθησαν ἀλαλάζοντες κατὰ τῶν Ἑλλήνων. Ἀλλ' ὅταν δύο ὑδραϊκὰ πυρπολικά, τοῦ Παπαντῶνη καὶ τοῦ Βατικιώτη περι-

έβαλον καὶ ἀνέφλεξαν μίαν τυνησίαν φρεγάταν, πανικόβλητοι οἱ ἐπιτιθέμενοι ἔσπευσαν νὰ ζητήσουν ἀσφάλειαν εἰς τὴν Ἀλικαρνασσὸν καὶ εἰς τὴν Κῶν. Ἡ δὲ ἀναπτυχθεῖσα μεταξύ τοῦ Χοσρέφ καὶ τοῦ Ἰμπραήμ ἀντιζηλία παρέλυσε τὴν ἐνεργητικότητα τῶν.

Τέλος οἱ Τοῦρκοι ἀπηλπίσθησαν ὅτι θὰ ἠδύναντο νὰ ἐπιτύχουν ἀπόβασιν εἰς τὴν Σάμον καὶ καταστροφὴν τῆς νήσου καὶ ἀπεφάσισαν νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν ἐπιχείρησιν. Καὶ ὁ μὲν Χοσρέφ ἐπέστρεψεν εἰς τὸν Ἑλλήσποντον, ὁ δὲ Ἰμπραήμ ἐστράφη πρὸς τὴν Κρήτην. Ἄλλ' ὁ Μιαούλης παρηκολούθησε καὶ προσέβαλε τὸν αἰγυπτιακὸν στόλον παρὰ τὸ Ἡράκλειον. Ὁ αἰγυπτιακὸς στόλος διεσκορπίσθη καὶ ἡ ἐπελθοῦσα θύελλα ἐπροξένησε μεγαλυτέραν σύγχυσιν. Πολλὰ πλοῖα ἐναυάγησαν, ὀλίγα περιέπεσαν εἰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων. Ὁ Ἰμπραήμ ὅμως κατάρθωσε νὰ φθάσῃ εἰς Σούδαν μετὰ τοῦ κυρίου ὄγκου τοῦ στόλου του. Ἀλλὰ καὶ ὁ ἑλληνικὸς στόλος ἐδοκιμάσθη πολὺ. Ὁ Μιαούλης ἐθεώρησε τὴν ἐκστρατείαν λήξασαν πείσας ἑαυτὸν ὅτι οἱ Αἰγύπτιοι θὰ ἀνέστελλον τὰς ἐπιχειρήσεις κατὰ τὸν χειμῶνα, καὶ ὁ στόλος ἐπέστρεψεν εἰς τὰ ἴδια.

Ἀκρόπρωρον
τῆς ναυαρχίδος Μιαούλη

91 Ὁ ΙΜΠΡΑΗΜ ΑΠΟΒΙΒΑΖΕΤΑΙ ΕΙΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΝ

Ὁ Ἰμπραήμ ἀφοῦ ἔλαβε νέας ἐπικουρίας ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον, ἀνήχθη αἰφνης ἀπὸ τὴν Σούδαν καὶ τὴν 12 Φεβρουαρίου 1825 ἀπεβίβασεν ἄνευ ἀντιστάσεως εἰς τὴν Μεθώνην τῆς Πελοποννήσου 4 χιλ. πεζοὺς καὶ 500 ἵππεῖς μετὰ ἰσχυροῦ πυροβολικοῦ. Ὁ Ἰμπραήμ ἐνήργησε δραστηρίως. Ὁ στρατὸς του ἐξηπλώθη ἐπὶ τῆς Μεσσηνιακῆς χερσονήσου, ἀφοῦ δὲ κατέλαβε τὴν Κορώνην, ἐτράπη κατὰ τῶν δύο φρουρίων τοῦ Ναυαρίνου, τοῦ Νεοκάστρου καὶ τῆς Πύλου, τὰ ὅποια εἶχον ἀνεπαρκεῖς φρουράς.

Ἡ Κυβέρνησις Κουντουριώτου, ὅπως εἴπομεν, δυστυχῶς εἶχε παραμελήσει τὰ πάντα. Οὔτε στρατὸς ὑπῆρχεν, οὔτε ἀξία λόγου

παρασκεή. Οἱ 3 χιλ. στρατιῶται, ὅταν ἦλθον εἰς σύγκρουσιν μετὸν στρατὸν τοῦ Ἱμπραήμ παρὰ τὴν θέσιν Κρεμμύδι, διεσκορπίσθησαν.

Ὁ Ἱμπραήμ ἐπέτεθῃ κατὰ τῶν δύο φρουρίων τοῦ Ναυαρίνου. Οἱ Ἕλληνες εἶχον τὴν ἀτυχῇ ἔμπνευσιν νὰ ἀποβιβάσουν στρατὸν εἰς τὴν νῆσον Σφακτηρίαν, ἡ ὁποία φράσσει τὴν εἴσοδον τοῦ ὅρμου, 800 ἄνδρας μετὰ τινων τηλεβόλων. Τινὲς ἐκ τῶν ἐγκριτω-

Ὁ Ἱμπραήμ

τέρων ἀνδρῶν ἦσαν μεταξὺ τῶν ὑπερασπιστῶν τῆς νήσου. Ὁ αἰγυπτιακὸς στόλος μετὰ ἰσχυρὸν βομβαρδισμὸν ἀπεβίβασε χιλιάδας τινὰς Ἀράβων καὶ τότε ἤρχισεν ἐπὶ τῆς Σφακτηρίας πάλῃ, ὁμοία πρὸς ἐκείνην, τὴν ὁποίαν περιέγραψεν ὁ Θουκυδίδης μεταξὺ Ἀθηναίων καὶ Σπαρτιατῶν κατὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον. Οἱ Ἕλληνες ἐφονεύθησαν ἢ ἠχμαλωτίσθησαν. Ὁ Τσαμαδός, ὁ Ἀναγνωσταρᾶς καὶ ὁ Ἰταλὸς φιλέλλην Σανταρόζας ἔπescαν, ὁ δὲ Μαυροκορδάτος καὶ Σαχτούρης μόλις διεσώθησαν ἐπὶ τοῦ πάρωνος τοῦ Τσαμαδοῦ Ἀρεῶς, ὁ

ὁποῖος διέσχισεν ὑπὸ δραματικὰς πραγματικῶς συνθήκας τὸν αἰγυπτιακὸν στόλον. Ἐνῶ ἐπεχείρει νὰ διαφύγῃ, εὐρέθη περικυκλωμένος ὑπὸ πλήθους φρεγατῶν καὶ ἄλλων μεγάλων καὶ μικρῶν ἐχθρικών πλοίων καὶ ἐδέχετο τὰ συγκεντρωμένα των πυρὰ. Ἀλλ' ἡ ἱκανότης τοῦ διοικητοῦ του Βώκου καὶ ἡ ἀφοσίωσις τῶν πληρωμάτων, τὰ ὁποῖα εἶχον ἀναβιβάσει ἐκ τοῦ εἰκονοστασίου τοῦ πλοίου τὴν εἰκόνα τῆς Παναγίας εἰς τὸ κατάστρωμα καὶ ἐτέλεσαν τελευταίαν δέησιν διὰ τὴν σωτηρίαν των, ἔφερε τὴν ἐπιχείρησιν εἰς αἴσιον

τέλος. Ὄταν τὰ αἰγυπτιακὰ πλοῖα εἶχον πλησιάσει τὸν Ἄρην εἰς ἀπόστασιν βολῆς πιστολίου καὶ ἦσαν ἔτοιμα νὰ ἐπιβιβάσουν εἰς αὐτὸν ἄνδρας, οἱ ἥρωϊκοὶ ναῦται διέταξαν δύο ἐκ τῶν πλέον ἡλικιωμένων νὰ σταθοῦν μὲ τὰς γεμάτας πιστόλας των πρὸ τῆς πυριταποθήκης καὶ νὰ θέσουν πῦρ εἰς αὐτήν, εὐθὺς μόλις ἴδουν ὅτι ὁ ἐχθρὸς κατῶρθωσε νὰ πατήσῃ εἰς τὸ κατάστρωμα τοῦ πλοίου. Τὸ γεγονός αὐτό, τὸ ὁποῖον οἱ ἐχθροὶ ἀντελήφθησαν, καθὼς καὶ ἡ τυχαία ἀνάφλεξις ἐνὸς ἐκ τῶν πλοίων των, ἐπροκάλεσε σύγχυσιν καὶ ταραχὴν εἰς τὸν ἐχθρικὸν στόλον, τῆς ὁποίας ἐπωφεληθεὶς ὁ Ἄρης κατῶρθωσε νὰ διαφύγῃ, διάτρητος ἀπὸ τὰς σφαίρας, χωρὶς κατάρτια, καὶ μὲ ὀλίγας σχετικῶς ἀπωλείας. Δύο ναῦται ἐφονεύθησαν καὶ ἑπτὰ ἐπληγώθησαν. Τὰ δύο φρούρια τῆς Πύλου ἐσυνθηκολόγησαν μετὰ ἰσχυρὸν βομβαρδισμόν.

Ἐξ ἀφορμῆς τῶν ἀτυχημάτων αὐτῶν ἐτέθη εἰς κίνησιν ὁ ἑλληνικὸς στόλος, ὁ ὁποῖος ἐπετέλεσε σειρὰν ἀξιολόγων κατορθωμάτων, χωρὶς ὅμως νὰ κατορθώσῃ νὰ μεταβάλῃ τὴν κατάστασιν.

ΚΑΤΟΡΘΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΣΤΟΛΟΥ

Μοῖρα ἀποτελουμένη ἀπὸ 11 πολεμικὰ καὶ 5 πυρπολικὰ ὑπὸ τὸν Μιαοῦλην παρέπλεε τὰ παρὰ τὴν Μεθώνην καὶ Κορώνην πελοποννησιακὰ παράλια, διὰ νὰ προσβάλῃ τὸν στόλον τοῦ Ἱμπραήμ, ὁ ὁποῖος μετέφερε στρατεύματα καὶ ἐφόδια ἀπὸ τὴν Σούδαν εἰς τὴν Μεθώνην. Κατὰ τὴν ἡμέραν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐσυνθηκολόγει ἡ Πύλος καὶ παρεδίδετο εἰς τοὺς Αἰγυπτίους, ὁ Μιαοῦλης εἰσέπλευσεν εἰς τὸν κόλπον τῆς Μεθώνης, ὅπου εἶχον φθάσει ἄρκετὰ αἰγυπτιακὰ πολεμικὰ καὶ φορτηγά. Ἐξαπέστειλε τὰ πυρπολικά του τὸ ἐν κατόπιν τοῦ ἄλλου καὶ κατῶρθωσε νὰ καύσῃ μίαν μεγάλην φρεγάταν, τρεῖς κορβέτας καὶ τρία ἄλλα μικρότερα πολεμικὰ καθὼς καὶ τρία φορτηγά.

Τὸ ἑλληνικὸν ὅμως ναυτικὸν ἐδόξασε μετ' ὀλίγον ἀξιόλογον νίκη παρὰ τὸν Καφρέα, ἀκρωτήριον τῆς Εὐβοίας, ἀπέναντι τῆς Ἄνδρου. Ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις εἶχε πληροφορηθῇ ὅτι μοῖρα τοῦ τουρκικοῦ στόλου ἦτο ἐτοίμη νὰ ἐκπλεύσῃ ἀπὸ τὰ στενά, διὰ νὰ βοηθήσῃ τοὺς τούρκους πασαῖδες, οἱ ὁποῖοι ἡτοιμάζοντο νὰ πολιορκήσουν τὸ Μεσολόγγιον. Ἡ δευτέρα ἑλληνικὴ μοῖρα, ἀποτελουμένη ἀπὸ 20 πολεμικὰ καὶ 8 πυρπολικὰ, ὑπὸ τοὺς ναυάρχους **Σαχτούρη**

καὶ Ἀποστόλῃν ἐξέπλευσε πρὸς συνάντησιν τοῦ ἐχθροῦ, μετὰ τοῦ ὁποίου ἦλθεν εἰς ἐπαφὴν κατ' ἀρχὰς μεταξὺ Λήμνου καὶ Τενέδου. Ὁ τουρκικὸς στόλος ἀπέτελεῖτο ἀπὸ 3 φρεγάτας, 10 κορβέττας καὶ 38 βρίκια καὶ γολέττας καὶ ἀρκετὰ φορτηγά. Ὁ ἑλληνικὸς στόλος παρέσυρε τὸν τουρκικὸν ὑποχωρῶν μέχρι τοῦ στενοῦ μεταξὺ Ἀνδρου καὶ Εὐβοίας καὶ ἐκεῖ συνῆψε περίφημον ναυμαχίαν. Οἱ γενναῖοι πυρπολῆται **Ματρόζος** καὶ **Μουσιὸς** ἔκαυσαν τουρκικὴν φρεγάταν τῶν 66 τηλεβόλων, τὴν ναυαρχίδα τοῦ τουρκικοῦ στόλου. Ὁλόκληρον τὸ πλήρωμά της, ἀποτελούμενον ἀπὸ 800 ἀνδρας, ἀπωλέσθη. Ἀφ' ἐτέρου ἄλλος γενναῖος πυρπολῆτης, ὁ **Μπούτης**, κατῶρθωσε νὰ πυρπολήσῃ μίαν κορβέτταν τῶν 34 κανονίων αὐτανδρον. Ὁ τουρκικὸς στόλος, πανικόβλητος, διεσκορπίσθη. Ἀλλὰ ἐκ τῶν πλοίων κατέφυγον εἰς τὴν Σούδαν τῆς Κρήτης καὶ ἄλλα εἰς τὸν λιμένα τῆς Καρύστου. Μία κορβέττα καταδιωκομένη ὑπὸ δύο ἑλληνικῶν βρικίων ἐξώκειλεν εἰς τὴν Σῦρον καὶ ἐκάη. Πέντε φορτηγά, πλήρη ἐφοδίων, συνελήφθησαν. Ἡ λαμπρὰ αὕτη κατὰ θάλασσαν νίκη ἐπανηγυρίσθη λαμπρῶς τὴν 24 ^{Μαΐου} ~~Ἀπριλίου~~ εἰς τὸ Ναύπλιον.

Ἀξιομνημόνευτος ἐπίσης εἶναι ἡ κατὰ τῆς Ἀλεξανδρείας ἐπιχειρήσις τοῦ Κανάρη, ὁ ὁποῖος ἀπεπειράθη νὰ πυρπολήσῃ τὰς παρασκευὰς τοῦ Μεχμέτ Ἀλῆ εἰς τὸν λιμένα (23 Ἰουλίου - 13 Αὐγούστου). Τὴν 23 Ἰουλίου ἀπέπλευσαν ἀπὸ τὴν Ὑδραν δύο πολεμικά ὑπὸ τὸν Τομπάζην καὶ Κριεζῆν καὶ τρία πυρπολικά ὑπὸ τὸν Κανάρην, Βῶκον καὶ Μπούτην. Τὴν 29 εὐρίσκοντο ἔξω τοῦ λιμένος τῆς Ἀλεξανδρείας. Τὰ πυρπολικά εἰσέπλευσαν ὑπὸ οὐδετέραν σημαίαν, ἐνῶ τὰ πολεμικά περιέπλεον ἔξω, διὰ νὰ παραλάβουν ἐν καιρῷ τοὺς ναύτας τῶν πυρπολικῶν. Ὁ Κανάρης κατ' ἀρχὰς μὲ οὐριον ἄνεμον ἔπλεε πρὸς τὸ ἀνάκτορον τοῦ σατράπου, ὅπου ἦσαν ἡγκυροβολημένοι 4 φρεγάται καὶ ἡ ναυαρχίς. Ὅταν ὁμως ἐπλησίασαν, ἔπνευσεν ἐναντίος ἄνεμος καὶ ὁ Κανάρης ἠναγκάσθη νὰ στρέψῃ τὸ πυρπολικὸν του πρὸς ἄλλον σωρὸν πλοίων καί, ἀφοῦ τὸ ἤναψεν, ἀπεμακρύνθη μετὰ τῶν ναυτῶν ἐπὶ τοῦ ἐφολκίου του. Ἀλλὰ τὸ πυρπολικὸν ἐκάη ἀνωφελῶς ἔνεκα τοῦ ἐναντίου ἀνέμου. Τὰ δύο ἄλλα κατῶρθωσαν νὰ ἐκπλεύσουν καὶ ἡ ἑλληνικὴ μοῖρα ἀπέπλευσεν ἄπρακτος. Τοιοῦτοτρόπως ἐκ τυχαίας μεταβολῆς τοῦ καιροῦ ἀπέτυχεν ἡ ἐξαιρετικῶς τολμηρὰ καὶ ἐπικίνδυνος κατὰ τῆς Ἀλεξανδρείας ἐπιχειρήσις τοῦ Κανάρη, ἡ ὁποία, ἂν ἐπετύγχανε, θὰ εἶχε σημαντικωτάτας συνε-

πείας διὰ τὸν ἀγῶνα. Ὄταν ὁμως ἔπλεον πρὸς τὴν Ὑδραν, συνήντησαν 5 ἐχθρικά πλοῖα καὶ ἔκαυσαν ἐν ἑξ αὐτῶν. Τὴν 13 Αὐγούστου ἐπανήλθον ὅλοι σῶοι εἰς τὴν Ὑδραν.

ΜΑΧΗ ΕΙΣ ΤΟ ΜΑΝΙΑΚΙ — ΗΡΩΪΚΟΣ ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΠΑΠΑΦΛΕΣΣΑ

Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Ἱμπραήμ ἡτοιμάζετο νὰ βαδίσῃ κατὰ τῆς Τριπόλεως. Οἱ κλέφται εὐρίσκοντο εἰς ἀδυναμίαν νὰ ἀντισταθοῦν εἰς τὴν αἰγυπτιακὴν τακτικὴν καὶ ὁ Πετρόμπεης γράφων εἰς τὸν Παπαφλέσσαν ὠνόμαζε τὸν Ἱμπραήμ Πύρρον καὶ νέον Ναπολέοντα. Παρὰ τὴν γενικὴν κατακραυγὴν ἡ κυβέρνησις ἐκράτει δεσμίους εἰς τὴν Ὑδραν τοὺς πελοποννησίους ὀπλαρχηγούς, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἀνεμένετο ἡ σωτηρία. Μόνος ὁ Παπαφλέσσας, ὁ ὁποῖος ἦτο Ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν, ἀφοῦ συνεβού-

1825 λευσε τὴν ἀποφυλάκισιν τῶν ἐγκαθειρκτῶν, ἐτράπη κατὰ τοῦ ἐπιδρομέως. Ἀλλὰ μετὰ τῶν 600 γενναίων τοῦ κατόπιν ἡρωϊκῆς ἀντιστάσεως ἐφονεύθη ὀπισθεν τῶν ταμπουρίων τοῦ παρὰ τὴν θέσιν Μανιάκι τῆς Μεσσηνίας (20 Μαΐου 1825), ὅπου προσεβλήθη ὑπὸ ὑπερτρισχιλίων πεζῶν καὶ ἱππέων αἰγυπτίων.

Ὁ θερμουργὸς κήρυξ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας ἔμεινε πιστὸς εἰς τὰ κηρύγματά του καὶ διὰ τοῦ ἡρωικοῦ του θανάτου ἐπεσφράγισε τοὺς μεγάλους λόγους, τοὺς ὁποίους ἀπηύθυνε πρὸς τοὺς ἀγωνιζομένους Ἕλληνας. Ἡ θυσία τοῦ ἐδίδαξε τὸν Ἱμπραήμ, ὅπως ἄλλοτε ἡ θυσία τοῦ Λεωνίδα εἰς τὰς Θερμοπύλας τὸν Ξέρξην, ὅτι δὲν ἦτο

Παπαφλέσσας (1788 - 1825)

εὐκολον ἔργον ἢ κατάπνιξις τῆς ἐπαναστάσεως. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς αὐτῆς οἱ Ἕλληνες ἐπίστευαν ὅτι ὁ Ἱμπραῆμ καὶ ὁ στρατός του ἦτο ἀκατάβλητος. Ὁ ἴδιος ὁ αἰγύπτιος στρατάρχης ἔμεινεν ἔκπληκτος πρὸ τῆς ἡρωϊκῆς θυσίας τῶν 600 παλληκαριῶν τοῦ Παπαφλέσσα καὶ ἐζήτησε νὰ ἴδῃ, ἔστω καὶ νεκρόν, τὸν ἀρχηγόν των. Λέγουν ὅτι ὁ Ἱμπραῆμ διέταξε νὰ στυλώσουν τὸ σῶμα τοῦ ἡρωικοῦ ἀρχηγοῦ εἰς ἓν δένδρον, ἀφοῦ δὲ ἀπὸ κεφαλῆς μέχρι ποδῶν ἐπεσκόπησε τὸ σῶμα τοῦ Παπαφλέσσα, ἔμεινεν ἐπὶ πολλὴν ὥραν σκεπτικὸς καὶ σιωπηλός.

ΑΠΟΦΥΛΑΚΙΣΙΣ ΤΟΥ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗ

Δύο ἡμέρας πρὸ τῆς καταστροφῆς παρὰ τὸ Μανιάκι ἡ κυβερνήσις εἶχε δώσει γενικὴν ἀμνηστίαν. Δοξολογία ἐτελέσθη εἰς τὸ Ναύπλιον διὰ τὴν συμφιλίωσιν καὶ ὁ Κολοκοτρώνης ἐπευφημήθη ὑπὸ τοῦ λαοῦ καὶ διωρίσθη δικτάτωρ μὲ εὐρυτάτην δικαιοδοσίαν. Ἀλλ' ὁ πελοποννήσιος ὀπλαρχηγὸς δὲν κατάρθωσε νὰ ἀναχαιτίσῃ τὴν προέλασιν τοῦ Ἱμπραῆμ, διότι πανταχοῦ αἱ συμπλοκαὶ ἀπέβαινον ὑπὲρ τῶν τακτικῶν. Ὁ Ἱμπραῆμ εἰσῆλθεν εἰς τὴν Τρίπολιν καὶ ἐνεργῶν μετὰ ταχύτητος, ἡ ὁποία ὑπενθύνιζε πράγματι τὸν Ναπολέοντα, προήλασε κατὰ τοῦ Ναυπλίου. Κατερχόμενος τὰ ὄρεινὰ ὑψώματα τῆς Ἀρκαδίας πρὸς τὴν πεδιάδα τοῦ Ἄργους, εἶδε τὸν Ἀργολικὸν καὶ τὴν Ὑδραν: «Ἄ! μικρὰ Ἀγγλία!» ἀνεφώνησε «πόσον καιρὸν θὰ μοῦ διαφεύγῃς!»

Κατὰ τὴν κρίσιμον στιγμὴν ἐνεφανίσθη πάλιν ὁ Ὑψηλάντης, ὁ ὁποῖος καταλαβὼν τοὺς Μύλους τῆς Λέρνης ἀνεχαίτισε τὴν ὁρμὴν τοῦ Ἀφρικανοῦ. Ὁ Ἱμπραῆμ πυρπολήσας τὸ Ἄργος ὑπεχώρησεν εἰς τὴν Τρίπολιν καὶ ἐκεῖθεν ὀρμώμενος κατέστρεψε τὴν Πελοπόννησον. Οἱ Ἕλληνες δὲν ἦσαν εἰς θέσιν νὰ ἀντιταταχθοῦν εἰς μάχην ἐκ τοῦ συστάδην κατ' αὐτοῦ, ἀλλ' ἡ Πελοπόννησος δὲν ὑπετάγη, διότι οἱ ὀπλαρχηγοὶ διεξῆγον κλεφτοπόλεμον ἐπικίνδυνον εἰς τοὺς Αἰγυπτίους.

Αἱ νῆκαι τοῦ Ἱμπραῆμ παρήγαγον βαθεῖαν αἴσθησιν εἰς τοὺς Ἕλληνας πολεμιστάς, διότι εἰς τὴν κρίσιμον στιγμὴν ἀπεδεικνύετο ἡ ὑπεροχὴ τῆς εὐρωπαϊκῆς τακτικῆς, τὴν ὁποίαν ἐπὶ μακρὸν δὲν ἤθελον νὰ ἀναγνωρίσουν. Τότε ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις διώρισεν ὀργανωτὴν τακτικοῦ στρατοῦ τὸν γάλλον συνταγματάρχην **Κά-**

ρολον Φαβιέρον, ἄνδρα σοβαρόν, ὑπηρετήσαντα εἰς τὸν στρατὸν τοῦ Ναπολέοντος, ὁ ὁποῖος ἀπὸ τινος εὕρισκετο εἰς τὴν Ἑλλάδα παρακολουθῶν τὰς ἐπιχειρήσεις.

ΔΕΥΤΕΡΑ ΠΟΛΙΟΡΚΙΑ ΤΟΥ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ

(15 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1825 - 11 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1826)

Κατὰ τὸ τουρκοαιγυπτιακὸν σχέδιον τὴν ἐν Πελοποννήσῳ ἐνέργειαν τοῦ Ἱμπραήμ ἐμελλε νὰ ἀκολουθήσῃ παράλληλος δρᾶσις τῶν τούρκων πασάδων εἰς τὴν Στερεάν. Τὸ 1825 ὁ σουλτάνος ἀνέθεσε τὴν ἐκστρατείαν κατὰ τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸν γνωστὸν νικητὴν τοῦ Πέτα

Κιουταχῆν. Μὲ τὸ ὄνομα αὐτοῦ συνεδέθησαν δύο σπουδαῖα γεγονότα τοῦ ἀγῶνος, ἡ Πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου καὶ ἡ περὶ τὴν Ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηναίων πάλιν.

Ὁ Κιουταχῆς ἀναχωρήσας ἀπὸ τὰ Ἰωάννινα τὴν ἄνοιξιν τοῦ 1825 διήλασεν ἀκωλύτως τὴν Ἀκαρνανίαν καὶ τὴν Αἰτωλίαν μετὰ 20 χιλ. στρατοῦ, ἀποτελουμένου τὸ 1825 πλεῖστον ἐξ Ἀλβανῶν, καὶ τὴν 15 Ἀπριλίου περιεκύκλωσε τὸ Μεσολόγιον. Τοιοῦτοτρόπως ἤρχισεν ἡ δευτέρα πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου, ἐν ἑκ

Ὁ Κιουταχῆς

τῶν ἀξιολογωτάτων στρατιωτικῶν γεγονότων τῆς ἐπαναστάσεως.

Τὸ Μεσολόγιον μετὰ τὴν πρώτην πολιορκίαν εἶχεν ὀχυρωθῆ καλύτερον διὰ τῶν προσπαθειῶν τοῦ Βύρωνος καὶ τοῦ μηχανικοῦ Κοκκίνη. Ἀπὸ ξηρᾶς ἡ πόλις ἐπροστατεύετο ὑπὸ γαιοτοίχου καὶ τεσσάρων προμαχόνων. Ἐπίσης ὠχυρωμένα ἦσαν τὰ νησίδια τῆς

λιμνοθαλάσσης, ἡ ὁποία σχηματίζεται πρὸ τῆς πόλεως. Ἐν ὄλῳ τὸ φρούριον εἶχε 48 τηλεβόλα καὶ 4 βομβοβόλα καὶ 3000 ἐμπειροπολέμους πολεμιστάς, οἱ ὅποιοι κατὰ τὸν Ἰούνιον ηὔξήθησαν εἰς 4500 καὶ ἐνισχύοντο ὑπὸ τῶν πολιτῶν. Ἀλλ' ὑπῆρχον καὶ 12 χιλ. γυναικόπαιδα.

Ἡ πολιορκία διήρκεσεν ἀκριβῶς ἓν ἔτος καὶ παρουσίασε δύο κυρίας φάσεις. Κατὰ τοὺς πρώτους ἑπτὰ μῆνας εἰς τὸ περιμάχητον ἐκ τῆς πρώτης πολιορκίας χωρίον συνετρίβησαν αἱ προσπάθειαι τῶν Ἀλβανῶν τοῦ Κιουταχῆ. Οἱ πολιορκούμενοι μετὰ πίστεως καὶ καρτερίας ἀποκρούουν τὰς ἐκ τῆς ξηρᾶς ἐπιθέσεις τοῦ ὀθωμανοῦ στρατάρχου.

Ἐπειδὴ ὅμως ἡ θέσις δὲν ἦτο δυνατόν νὰ κυριευθῇ, ἐφ' ὅσον ἐνισχύετο ἀπὸ θαλάσσης, τουρκοαιγυπτιακὸς στόλος καταβάλλει προσπάθειάς, ὅπως ἀποκλείσῃ αὐτὴν ἀπὸ τῆς ἐπικοινωνίας μετὰ τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου, ὁ ὁποῖος ζητεῖ νὰ ἐφοδιάσῃ αὐτήν. Διὰ τοῦτο διεξάγεται συγχρόνως πάλιν καὶ ἀπὸ τῆς θαλάσσης.

Οἱ Τοῦρκοι ἐπρομηθεύθησαν 36 ἀλιτενῇ σκάφῃ, τὰ ὁποῖα διέτρεχον τὸ πρὸ τῆς πόλεως τέναγος καὶ ἐβομβάρδιζον αὐτήν. Ὁ ὑπὸ τὸν Μιαούλιν ἑλληνικὸς στόλος, ἐφ' ὅσον εἶχε τὰ μέσα νὰ κινηθῇ, διέσπασεν ἐπανειλημμένως τὸν ἀποκλεισμόν καὶ ἐτροφοδότησε τὸ φρούριον. Τοιοῦτοτρόπως τὸ Μεσολόγγιον ἐφαίνετο ἀπόρθητον. Καὶ αὐτοὶ οἱ ἐχθροὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος ὠμολόγουν τὸ ὑπέροχον σθένος τῶν πολιορκουμένων. Ὁ γνωστὸς μισέλλην Γκέντζ ἔγραφε τὴν 9 Σεπτεμβρίου :

«Ὅ,τι καὶ ὅπως φρονεῖ τις περὶ τῶν Ἑλλήνων, οὐδεὶς δύναται νὰ ἀναγνώσῃ χωρὶς ἐνδιαφέρον, χωρὶς συμπάθειαν μάλιστα, τὰ ἀποσπάσματα τοῦ ἡμερολογίου τῆς πολιορκίας, διότι οὔτε φίλοι οὔτε ἐχθροὶ δύνανται νὰ ἀρνηθῶσιν ὅτι ἡ ὑπεράσπισις τοῦ Μεσολογγίου, οἰαδήποτε ἂν ᾖ ἡ ἐκβασίς αὐτῆς, εἶναι ἀληθὲς ἥρώων ἔργον ».

Ἡ ἐπιχείρησις τοῦ Κιουταχῆ ἀπέτυχεν. Τὴν 24 Ἰουλίου οἱ πολιορκούμενοι συνεννοηθέντες μετὰ τῶν ὀπλαρχηγῶν τῆς Ἀν. Ἑλλάδος, μεταξὺ τῶν ὁποίων διεκρίνετο ὁ Καραϊσκάκης, ἐξέρχονται καὶ προσβάλλουν τὸ τουρκικὸν στρατόπεδον, ἐνῶ οἱ Στερεοελλαδίται προσβάλλουν αὐτὸ ἐξωθεν. Ὁ Κιουταχῆς ἀποσύρει τὸ οἰκτρῶς ἀποδεκατισθὲν στράτευμα εἰς τὰς ὑπωρείας τοῦ Ζυγοῦ καὶ περιορίζεται εἰς ἄμυναν. Ἀλλὰ τὸ καταπληκτικώτερον ἦτο ὅτι ὁ τουρκικὸς

στόλος, ἀποτελούμενος ἀπὸ 80 μεγάλα καὶ μικρά πλοῖα, ἔδειξεν ἀνανδρίαν πρωτοφανή. Ἀναχθεὶς ἐκ Κεφαλληνίας συνήντησε περιπολοῦντα πρὸ τοῦ Μεσολογγίου τὸν ἀσυγκρίτως ὀλιγαριθμότερον ἑλληνικὸν στολίσκον ὑπὸ τὸν Μιαοῦλην. Τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα ἐρρίφθησαν ἀκάθεκτα κατὰ τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου καὶ τρία πυρπολικά διηυθύνοντο κατὰ τῆς ναυαρχίδος. Τόσος τρόμος κατέλαβε τοὺς Τούρκους, ὥστε ὑπεχώρησαν εἰς τὴν Κεφαλληνίαν καὶ ἐκεῖθεν, μὴ θεωροῦντες τὰ μέρη ἀσφαλῆ, ἀπέπλευσαν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν. Τοιοῦτοτρόπως ἡ πρώτη φάσις τῆς πολιορκίας ἔληξε.

Τὴν 25 Δεκεμβρίου ἀρχίζει ἡ δευτέρα φάσις τῆς πολιορκίας. Ὁ Ἰμπραὴμ λαβὼν νέας ἐπικουρίας καὶ νέας ὑποσχέσεις παρὰ τοῦ σουλτάνου διαπεραιοῦται ἐκ τοῦ Ρίου εἰς τὴν Στερεὰν μὲ 10 χιλ. στρατόν.

Ὁ αἰγύπτιος στρατάρχης εἰς συνάντησίν του μετὰ τοῦ Κιουταχῆ καὶ τοῦ Καπετὰν πασᾶ (ναυάρχου) εἰς τὸ Κρουονέρι ἀπέναντι τῶν Πατρῶν ἐξέφρασε μὲ κάποιαν ὑπερηφάνειαν τὴν ἀπορίαν του, πῶς ὁ τοῦρκος στρατάρχης μὲ τόσα στρατεύματα δὲν κατώρθωσεν εἰς διάστημα ὀκτῶ μηνῶν νὰ κυριεύσῃ τὸν φράκτην ἐκείνον, ἐννοῶν τὸ Μεσολόγγιον. Ἐπηκολούθησε σφοδρὰ λογομαχία καὶ τέλος ὁ Ἰμπραὴμ ἐπρότεινεν εἰς τὸν Κιουταχῆν νὰ ἐκλέξῃ ἐν ἐκ τῶν δύο, ἢ νὰ ἀναλάβῃ τὴν ἄλωσιν τῆς πόλεως ἐντὸς ἐνὸς μηνὸς ἢ νὰ παραιτηθῇ τῆς ἐπιχειρήσεως καὶ νὰ ἐπιχειρήσῃ αὐτὸς τὴν ἄλωσιν ἐντὸς 15 μόνον ἡμερῶν. Ὁ Κιουταχῆς ἐξεμάνη διὰ τὴν θρασύτητα τοῦ συναδέλφου του καὶ κατόπιν συμβουλίου μετὰ τῶν βαθμοφόρων του ἀπήντησε εἰς αὐτὸν τὰ ἑξῆς : « Ὁ ἀρχηγὸς τῶν Ἀράβων νομίζει ὅτι πολεμοῦμεν ἀνθρώπους ὁμοίους ἐκείνων, τοὺς ὁποίους ἐπολέμησεν αὐτὸς εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ἡμεῖς ἐδοκιμάσαμεν τοὺς ἐν Μεσολογγίῳ, ἐγνωρίσαμεν τὴν ἀξίαν των καὶ δὲν ἐπιθυμοῦμεν νὰ τοὺς δοκιμάσωμεν ἐκ νέου. Ἄς τοὺς δοκιμάσῃ, ἂν ἀγαπᾷ ἡ Ὑψηλότης του, καὶ τότε νὰ κρίνῃ περὶ αὐτῶν ὀρθότερον ».

Ὁ Ἰμπραὴμ ἀνέλαβε προθύμως μόνος του τὸν ἀγῶνα, ἀλλ' ἀπήτησε νὰ ἀπομακρυνθοῦν τὰ ὑπὸ τὸν Κιουταχῆν στρατεύματα, καθὼς καὶ ὁ ἴδιος ὁ Κιουταχῆς. Ὁ τοῦρκος στρατάρχης συγκατετέθη, ὑπὸ τὸν ὅρον ὅμως νὰ ἀπαλλαγῇ πάσης εὐθύνης ἀπέναντι τοῦ σουλτάνου. Ὁ Ἰμπραὴμ ἐδέχθη καὶ ἔγραψε σχετικῶς εἰς Κωνσταντινούπολιν. Δὲν ἐβράδυνεν ὅμως νὰ ἀντιληφθῇ τί ἐσήμαινε ἐκεῖνος ὁ φράκτης τοῦ Μεσολογγίου.

Τὴν νύκτα τῆς 16 Ἰανουαρίου ὁ Ἰμπραήμ μετὰ λαμπρὰν παρασκευὴν ἐπεχείρησε γενικὴν ἔφοδον κατὰ τοῦ Μεσολογγίου. Οἱ πολιορκούμενοι μὲ ἄφθαστον τόλμην ἀπέκρουσαν καθ' ὅλην τὴν νύκτα τὰς ἐφόδους τῶν Ἀράβων. Ἡ ἀνατολὴ τοῦ ἡλίου εὗρεκε τὸν Ἰμπραήμ εἰς τὰς πρώτας γραμμὰς τοῦ στρατοῦ του ἐνθαρρύνοντα καὶ βιάζοντα αὐτὸν εἰς νέας ἐπιθέσεις. Ὁ ἀγὼν ἐξηκολούθησε καὶ καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν, παρ' ὅλην δὲ τὴν ὁρμὴν τῶν ἐπιτιθεμένων ἐχθρῶν οἱ πολιορκημένοι δὲν ἐκάμφθησαν. Τέλος ὁ Ἰμπραήμ ἀπέσυρε τὰ στρατεύματά του κατησχυμμένους. Ὁ Κιουταχῆς ἠθεῶτο τὰ γινόμενα μακρόθεν καί, ὅταν ἡ μάχη ἐτελείωσεν, ἐπλησίασε τὸν Ἰμπραήμ καὶ μὲ χαρὰν μὴ συγκρατουμένην εἶπε: « φρονεῖς καὶ σήμερον ὅ,τι ἐφρόνεις χθὲς διὰ τὸν φράκτην ; ». Ὁ αἰγύπτιος στρατάρχης ἀπήντησε: « Σήμερον ἔμαθα ὅτι ὅσα ἔλεγες ἦσαν ἀληθῆ, καὶ εὐχομαι νὰ κατορθώσωμεν ἡνωμένοι ὅ,τι σὺ χωρὶς ἐμὲ οὔτε ἐγὼ χωρὶς ἐσὲ δύναμεθα ». « Εἶμαι ἔτοιμος νὰ συμπράξω μαζί σου », ἀπήντησεν ὁ Κιουταχῆς, « ἂν γράψῃς εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ὅτι ἔχεις ἀνάγκην τῆς συμπράξεώς μου ». Ἀπὸ τότε τὰ δύο στρατεύματα ἡνωμένα συμπράττουν εἰς τὴν ἄλωσιν τοῦ Μεσολογγίου.

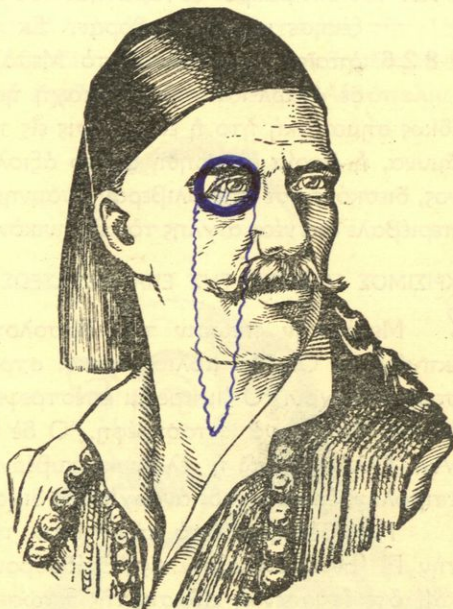
ΕΞΟΔΟΣ ΤΟΥ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ

Ὅ,τι ὅμως δὲν κατάρθωσαν αἱ ἐχθρικαὶ ἐπιθέσεις τὸ ἐπέτυχεν ὁ στενὸς ἀποκλεισμός καὶ ἡ συνεπεία τούτου ἐπακολουθήσασα στερήσεις τῶν πάντων. Τοιοῦτοτρόπως ἀρχίζει ἡ δευτέρα φάσις τῆς πολιορκίας. Καταφθάνει ὁ τουρκικὸς στόλος, ἐπισκευάζονται τὰ ἀλιτενῆ πλοῖα, τὰ ὁποῖα εἶχον βλάψει οἱ Ἕλληνες, καὶ μετὰ δεινὸν ἀγῶνα καταλαμβάνονται πολλὰ νησίδια τοῦ τενάγους, μετὰ τῶν ὁποίων τὸ περίφημον Βασιλάδι, ἡ Κλείσοβα, ὁ Ντολμαῆς κτλ. Ἡ ἀντίστασις τῆς ἡρωϊκῆς Κλείσοβας εἶναι ἐν ἑκ τῶν σημαντικωτάτων ἐπεισοδίων τῆς πολιορκίας τοῦ Μεσολογγίου. Χίλιοι ἐχθροὶ ἐφονεύθησαν ἐκεῖ, μετὰ τῶν ὁποίων καὶ ὁ ἄγριος καταστροφεὺς τῆς Κρήτης Χουσεῖν.

Τὸν Μάρτιον ἡ θέσις τῶν πολιορκουμένων ἦτο δεινὴ. Αἱ τροφαὶ ἐξέλιπον, τρώγουν φύκη, σκώληκας καὶ δέρματα καὶ περιφέρονται ὡς φαντάσματα, ἰσχυροὶ ἀπὸ τὴν ἀσιτίαν. Ὁ Μιαούλης ἐλθὼν μὲ 30 κακῶς ἐφωδιασμένα πλοῖα δὲν κατάρθωσε νὰ διασπάσῃ τὸν ἀποκλεισμόν. Ὑπὸ τὰς περιστάσεις αὐτὰς οἱ πολιορκούμενοι ἀπο-

φασίζουσιν νὰ διασχίσουν τὰς τάξεις τοῦ ἐχθροῦ, διὰ νὰ φθάσουν εἰς τὸ ἐν Πλατάνῳ στρατόπεδον τῶν ὀπλαρχηγῶν τῆς Ἀν. Ἑλλάδος, τοὺς ὁποίους εἶχον πληροφορήσει.

Ἡ περίφημος Ἑξοδος τοῦ Μεσολογγίου ἐγινε τὴν νύκτα τῆς 10 Ἀπριλίου 1826. Οἱ ἐξελθόντες ἦσαν περίπου 9 χιλ. ἄνθρωποι, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ 3 χιλ. ἦσαν μάχιμοι καὶ προηγουντο διηρημένοι εἰς τρία σώματα ὑπὸ τοὺς ἀρχηγούς Νότην Μπότσαρη, Κίτσον Τζαβέλλαν καὶ Δημήτριον Μακρήν. Ἦκοιούθουν οἱ γέροντες, αἱ γυναῖκες ἐνδεδυμένοι ὡς ἄνδρες καὶ τὰ παιδιὰ. Ἐκ τούτων 1800 μόνον, ἐκ τῶν ὁποίων 7 γυναῖκες, διέσχισαν τὰς ἐχθρικὰς γραμμάς καὶ ἔφθασαν εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ Ζυγοῦ, ὁπότεν διεσώθησαν εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Στερεοελλαδιτῶν. Οἱ λοιποὶ ἢ ἐφονεύθησαν κατὰ τὴν συμπλοκὴν πρὸς τοὺς ἐνεδρεύοντας Ἀλβανούς, ἢ ἠναγκάσθησαν νὰ ἐπιστρέψουν εἰς τὴν πόλιν, ἐκ θλιβερᾶς παρεξηγήσεως, ὅπου κατεσφάγησαν ὑπὸ τοῦ εἰσορμήσαντος ἐχθροῦ.

Δημήτριος Μακρῆς

Κατὰ τὴν κρισιμωτέραν δηλαδὴ στιγμὴν τῆς ἐξόδου ἠκούσθησαν φωναὶ « πῖσω, πῖσω ! ». Εἴτε οἱ φωνάζοντες ἦσαν Ἕλληνες, οἱ ὅποιοι παρεξήγησαν κάποιαν διαταγὴν, εἴτε, τὸ ὅποιον φαίνεται καὶ πιθανώτερον, Ἀλβανοὶ γνωρίζοντες τὴν ἑλληνικὴν, τὸ μεγαλύτερον πλῆθος τῶν πολεμιστῶν καὶ τοῦ ἀμάχου πληθυσμοῦ ἐστράφη ὀπίσω πρὸς τὴν πόλιν. Δὲν κατώρθωσαν ὅμως νὰ κρατήσουν τοὺς προμαχώνας καὶ οἱ Τοῦρκοι εἰσώρμησαν κατόπιν αὐτῶν. Εἰς τὰς ὁδοὺς τῆς πόλεως καὶ περὶ τοὺς προμαχώνας συνήφθη λυσσώδης

πάλη, ἡ ὁποία ἔληγε συνήθως διὰ τῆς ἀνατινάξεως τῶν πυριτιδαποθηκῶν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων. Πλήθος ἀπολέμων ἀνετίναξεν ὁ γηραιὸς πρόκριτος **Χρῖστος Καψάλης**, εἰς τὸν παρὰ τὸν Ἀνεμόμυλον προμαχῶνα.

Τὴν 11 Ἀπριλίου 1826 τὸ Μεσολόγγιον ἦτο σωρὸς καπνιζόντων ἐρείπιων. Ἀλλ' ἡ πτώσις τοῦ περιλαλήτου φρουρίου ἦτο ἰσοδύναμος πρὸς μεγάλην νίκην, διότι ὁ ἡρωϊσμός τῶν ὑπερασπιστῶν του ἐπὶ μακρὸν ἐσταμάτησε δύο στρατιάς, εἰς τὰς ὁποίας ἐπρο-

ξένησε μεγάλην φθοράν. Ἐκ τῶν 10 χιλ. Αἰγυπτίων, οἱ

1826 ὁποῖοι ἐπολιόρκουν τὸ Μεσολόγγιον, ἐσώθησαν 3600, αἱ

δὲ ἀπώλειαι τοῦ Κιουταχῆ ἦσαν πολὺ μεγαλύτεραι. Ἀλλ' ἰδίως σημαντικὴ ἦτο ἡ ἐντύπωσις εἰς τὸ ἐξωτερικόν, ὅπου ἡ ἡρωϊκὴ ἄμυνα, ἡ ὁποία ἐθεωρήθη ὡς τὸ ἀξιολογώτερον γεγονός τοῦ ἀγῶνος, διεσκόρπισε τὴν θλιβεράν ἀνάμνησιν τοῦ ἐμφυλίου πολέμου καὶ περιέβαλε διὰ νέας αἴγλης τὸν ἐλληνικὸν ἀγῶνα.

ΚΡΙΣΙΜΟΣ Ἡ ΘΕΣΙΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

Μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Μεσολογγίου ἡ ἐπανάστασις ἐφάνη ἐκπνέουσα. Οἱ δύο πολιορκητικοὶ στρατοὶ ἦσαν ἐλεύθεροι νὰ δράσουν ἄλλαχού. Ὁ Ἰμπραήμ ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Πελοπόννησον, τὴν ὁποίαν ἤρχισε νὰ καταστρέφῃ. Ὁ δὲ Κιουταχῆς ἐστράφη κατὰ τῆς Ἀν. Ἑλλάδος, ἐνῶ ἡ ἐλληνικὴ κυβέρνησις οὔτε χρήματα εἶχεν οὔτε ἐπιβολὴν, ἐπεκράτει δὲ ἀναρχία καὶ διχοστασία μεταξὺ τῶν ἀρχηγῶν.

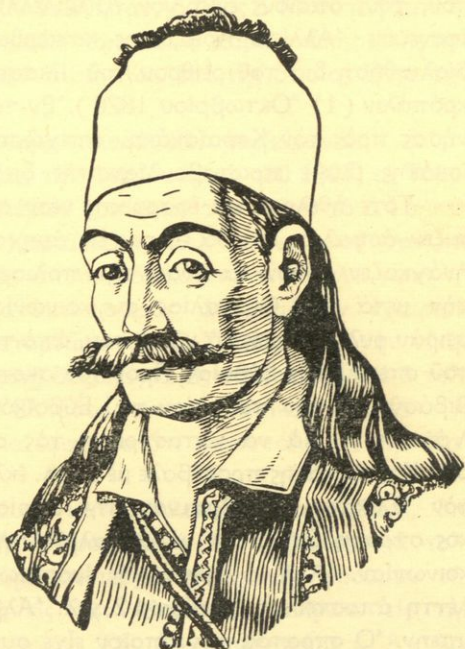
Ἡ κυβέρνησις ὑπὸ τὴν πίεσιν τῆς κοινῆς γνώμης συνεκάλεσε τὴν Γ' Ἐθνοσυνέλευσιν εἰς Ἐπίδαυρον (Πιάδαν, Ἰανουάριος 1826) καί, ὅτε ἐφθασεν ἡ εἶδησις τῆς πτώσεως τοῦ Μεσολογγίου, παρητήθη καὶ διεδέχθη αὐτὴν ἑνδεκαμελὴς κυβέρνησις ὑπὸ τὸν **Ἀνδρέαν Ζαΐμην**.

Εἰς τὴν δεινὴν αὐτὴν περίστασιν ἔσωσεν τὴν Ἑλλάδα ἡ ἀντοχὴ τοῦ λαοῦ της καὶ ἡ ἐξωθεν βοήθεια. Οἱ φιλελληνικοὶ σύλλογοι καὶ οἱ φιλάνθρωποι τῆς Εὐρώπης ἀνέπτυξαν κατὰ τὴν κρίσιμον στιγμὴν μεγάλην δραστηριότητα. Ἡ χρηματικὴ βοήθεια ἰδίως ἀνεζωπύρησεν ὅσον ἦτο δυνατόν τὴν ἐπανάστασιν. Ὁ στόλος ὑπὸ τὸν Μιαούλην κινηθεὶς διὰ τῶν χρημάτων ἐκείνων διεσκόρπισεν ἐπανειλημμένως τὸν στόλον τοῦ Καπετὰν πασᾶ, ὁ ὁποῖος ἐκλείσθη πάλιν εἰς τὸν Ἑλλήσποντον, ὁ δὲ Κολοκοτρώνης διεξῆγε πείσμονα κλε-

φτοπόλεμον κατὰ τῶν Αἰγυπτίων ἀναγκάζων αὐτοὺς νὰ περιορίσουν τὰς ἐπιδρομὰς. Ἀξιωμαθὲν εἶναι ἡ ἐκστρατεία τοῦ Ἱμπρατὴμ κατὰ τῆς Μάνης, τὴν ὁποίαν ἐπεχείρησε διὰ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης μὲ δύναμιν 7 χιλ. ἀνδρῶν. Οἱ Μανιάται ὅμως κατῳρῶσαν εἰς τὴν περίφημον μάχην τῆς Βέργας νὰ ἀποκρούσουν τοὺς Αἰγυπτίους καὶ νὰ ματαιώσουν τὰς ἀποπείρας τῶν ἀποβάσεως ἀπὸ θαλάσσης.

Ἡ ΠΑΛΗ ΠΕΡΙ ΤΗΝ ΑΚΡΟΠΟΛΙΝ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

Ὁ Κιουταχῆς προελάσας εἰς τὴν Ἀττικὴν κατέλαβε τὴν 13 Αὐγούστου τὴν πόλιν τῶν Ἀθηνῶν μετὰ 24ωρον βομβαρδισμόν. Οἱ κάτοικοι μετὰ τοῦ Γκούρα ἐνεκλείσθησαν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν. Ἡ Ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἤθελε πάσῃ θυσίᾳ νὰ κρατήσῃ τὴν Ἀκρόπολιν, διότι εἶχεν ὑποδείξει ἀπὸ τὴν Ἀγγλίαν ὅτι, ἂν ἐπιπτε, θὰ ἦτο ἀδύνατον νὰ περιληφθῇ ἡ Στερεὰ εἰς τὸ μέλλον ἑλληνικὸν κράτος. Διὰ τοῦτο ἐπεχείρησεν ἐπανειλημμένως νὰ σώσῃ τὴν πολιορκημένην Ἀκρόπολιν. Εὐτυχῶς κατὰ τὰς κρίσεις αὐτὰς στιγμὰς παρουσιάσθη εἰς τὴν Στερεὰν ἀντάξις ἀντίπαλος τοῦ Κιουταχῆ, ὁ Καραϊσκάκης, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα συνδέεται μὲ τὴν τελευταίαν αὐτὴν φάσιν τοῦ ἀγῶνος.

Ὁ Γεώργιος Καραϊσκάκης (1782 — 1827)
ἐγεννήθη εἰς τὸ Μαυρο-

Γεώργιος Καραϊσκάκης (1782 - 1827)

μάτι πλησίον τῆς Καρδίτσης. Ἡ μήτηρ του ἦτο ἀνεψία τοῦ ὀνομαστοῦ ὀπλαρχηγοῦ τῆς Ἀρτῆς Γώγου Μπακόλα. Διῆλθε περιπετειώδη νεότητα ἀναμειχθεὶς εἰς τοὺς πολέμους τοῦ Ἀλῆ πασᾶ εἴτε ὡς μισθοφόρος εἴτε ὡς ἀντίπαλος αὐτοῦ. Ἐκ τῶν πρώτων ἔλαβε τὰ ὅπλα κατὰ τὰς ἐπιχειρήσεις

τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος. Ἀλλὰ δὲν ἔδειξε κατ' ἀρχὰς σταθερότητα οὔτε σαφεῖ ἔννοιαν τοῦ μεγάλου γεγονότος. Τὸ ἱδανικόν του περιοριζέτο νὰ λάβῃ τὸ ἄρματολίκι τῶν Ἀγράφων. Ἀλλὰ βραδύτερον αἱ κρίσιμοι περιστάσεις ἀφύπνισαν τὴν συνειδήσιν του καὶ ἔδωσαν νέαν κατεύθυνσιν εἰς τὰς σκέψεις καὶ τὰς πράξεις του. Ἐκτοτε παρουσιάζεται ὡς νέος ἄνθρωπος καὶ ὁ ἀνυπότακτος καὶ ἀθυρόστομος καὶ ἐγωϊστὴς ὀπλαρχηγὸς τῆς Στερεᾶς ἀπέβη πρότυπον πειθαρχίας καὶ αὐτοθυσίας, ἀναδειχθεὶς συγχρόνως ὁ στρατηγικώτατος τῶν ἀρχηγῶν τῆς Στερεᾶς. Ἡ κυβέρνησις τοῦ Ζαΐμη διώρισεν αὐτὸν ἀρχιστράτηγον τῆς Ἀν. Ἑλλάδος.

Οἱ Ἕλληνες, διὰ νὰ φέρουν ἀντιπερισπασμὸν εἰς τὸν Κιουταχῆν, ἐσχηματίσαν στρατόπεδον εἰς τὴν Ἑλευσίνα. Ἐκεῖ ἔφθασεν ὁ Καραϊσκάκης καὶ ὁ Φαβιέρος ἐκ Μεθάνων μετὰ τῶν τακτικῶν του, τοὺς ὁποίους ἐνίσχυον 70 Φιλέλληνες. Μετ' ὀλίγον ὁ Γκούρας ἐφονεύθη. Ἀλλ' ὁ Κριεζώτης κατῶρθωσε μετὰ 300 ἐπιλέκτων νὰ διολισθήσῃ διὰ τοῦ ρεῖθρου τοῦ Ἰλισσοῦ καὶ νὰ ἀνέλθῃ εἰς τὴν Ἀκρόπολιν (11 Ὀκτωβρίου 1826). Ἐν τῷ μεταξύ ὁ Φαβιέρος διαφωνήσας πρὸς τὸν Καραϊσκάκην ἀπεχώρησεν εἰς Μέθανα καὶ ὁ Καραϊσκάκης ἔλαβε πρωτοβουλίαν τῆς διεξαγωγῆς τοῦ πολέμου.

Τότε ἠθέλησε νὰ ἐφαρμόσῃ νέον σχέδιον, διὰ τοῦ ὁποίου ἤλπιζεν ἀσφαλῶς ὅτι θὰ ἔφερεν εἰς ἀμηχανίαν τὸν Κιουταχῆν καὶ θὰ ἠνάγκαζεν αὐτὸν νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν. Ἐσκέφθη νὰ ἀποκόψῃ τὴν μετὰ τῆς Θεσσαλίας συγκοινωνίαν τοῦ ἐχθροῦ, ἐγκαθιστῶν σειρὰν φυλακίων εἰς τὰ νῶτά του, ἀπὸ τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου μέχρι τοῦ στενοῦ τῆς Εὐβοίας. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ὁ Κωλέττης ἀπεβίβάσθη εἰς τὴν παραλίαν τοῦ Εὐβοϊκοῦ κόλπου παρὰ τὴν Ἀταλάντην, διὰ νὰ καταστρέψῃ τὰς σιταποθήκας τοῦ Κιουταχῆ, ὁ δὲ Καραϊσκάκης προσέβαλε μὲ 3 χιλ. ἐκλεκτοὺς πολεμιστὰς τὴν παρὰ τὸν Ἑλικῶνα **Δόμβραιναν** τὴν ὁποίαν εἶχεν ὀχυρώσει ὁ τοῦρκος στρατηλάτης, διὰ νὰ ἀσφαλίσῃ τὴν μετὰ τῆς Θεσσαλίας συγκοινωνίαν. Ἀλλ' ὁ Κιουταχῆς ἐματαίωσε τὴν ἀπόπειραν τοῦ Κωλέττη ἀποστείλας ἐγκαίρως 2 χιλ. Ἀλβανούς ὑπὸ τὸν Μουσταφάμπεην. Ὁ στρατός, τὸν ὁποῖον εἶχε συγκεντρώσει ὁ Κωλέττης ὑπὸ διαφόρους Στερεοελλαδίτας ὀπλαρχηγούς, ἡττήθη ὑπὸ τοῦ ἐμπειροπολέμου Μουσταφάμπεη παρὰ τὴν Ἀταλάντην, ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγούσης πρὸς Λεβάδειαν, καὶ διεσκορπίσθη.

Ἐπίσης ὁ ἀρχιστράτηγος δὲν ἦτο εὐτυχέστερος εἰς τὴν ἐπιχείρησίν του. Ἡ φρουρὰ τῆς Δομβραίνης, ἀποτελουμένη ἀπὸ 300

Τούρκους ἐκλείσθη εἰς τρεῖς πύργους καὶ εἶχεν ἀπόφασιν νὰ ἀντισταθῇ, διότι ἑλάμβανεν εὐκόλως τροφὰς καὶ ἐφόδια ἀπὸ τὰς Θήβας. Τότε ὁ Καραϊσκάκης ἐσκέφθη νὰ στραφῇ κατὰ τῶν Ἀλβανῶν τοῦ Μουσταφάμπεη, διὰ νὰ καταστρέψῃ αὐτοὺς αἰφνιδιαστικῶς κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν. Ἐτράπη λοιπὸν ὁ Καραϊσκάκης πρὸς τὸ Δίστομον, ὁπότεν ἀπέστειλε τὸν ὑπαρχηγόν του Γρίβαν εἰς τὴν Ἀράχωβαν. Μετ' ὀλίγον ἔλθων καὶ ὁ ἴδιος ἀπέκλεισεν αὐτοὺς ἐντὸς τῆς πόλεως καὶ ὁ ἐνσκήψας χειμῶν καὶ ἡ χιονοθύελλα συνεπλήρωσε τὸν ἀποκλεισμόν. Κατὰ τὴν φονικὴν νύκτα τῆς 24 Νοεμβρίου 1826 οἱ πανικόβλητοι Ἀλβανοὶ ἀποπλανηθέντες εἰς τὰς κρημνῶδεις χιονοσκεπεῖς ἀτραποὺς κατεκόπησαν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων. Ἐκ τῶν 2000 μολὶς 300 ἐσώθησαν, ὁ ἴδιος ὁ Μουσταφάμπεης ἐφονεύθη, ἐκυριεύθησαν αἱ σημαῖαι τῶν καὶ ὁ Καραϊσκάκης ἀνήγειρε πυραμίδα ἐκ τῶν κεφαλῶν τῶν πεσόντων, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἔθεσε τὴν ἐπιγραφὴν :

« Τρόπαιον τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν βαρβάρων ».

Μετὰ τρεῖς περίπου μῆνας, τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1827, οἱ Τούρκοι προσέβαλον μετὰ μεγαλυτέρων δυνάμεων τὴν παρὰ τὸ Δίστομον ὠχυρωμένην θέσιν τοῦ Καραϊσκάκη, ἀλλ' ἀπεκρούσθησαν καὶ ὑπεχώρησαν ἀπολείσαντες τὰς ἀποσκευὰς καὶ τὰ τηλεβόλα τῶν.

Αἱ ἐπιτυχίαι αὗται κατόπιν σειρᾶς ἀτυχημάτων ἐχαιρετίσθησαν ὡς μεγάλα ἐθνικὰ κατορθώματα. Ὁ Ζαΐμης μετὰ τὴν νίκην τῆς Ἀραχώβης διέταξε νὰ ψαλῇ δοξολογία εἰς τοὺς ναοὺς καὶ ὁ τολμηρὸς στρατηγὸς τῆς Ἀν. Ἑλλάδος κατέστη ἐθνικὸν εἰδῶλον. Ἡ δὲ ἐθνικὴ ἀντίστασις, ἣ ὁποία ἐφαίνετο ὅτι κατεστάλη εἰς τὴν Στερεάν, ἀνεβίωσε πάλιν.

Ἡ Κυβέρνησις δὲν ἔπαυσε καταβάλλουσα προσπάθειας, διὰ νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν τῆς Ἀκροπόλεως. Ὁ Φαβιέρους διὰ τολμηροῦ στρατηγήματος κατάρθωσε νὰ ἐνισχύσῃ τὴν φρουρὰν τῆς Ἀκροπόλεως. Ἀποβιβασθεὶς εἰς τὴν Μουνιχίαν ἀνῆλθεν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν ὑπὸ βροχὴν σφαιρῶν. Τὴν 24 Ἰανουαρίου ὁ Ἀγγλος στρατηγὸς **Γόρδων** ἀπεβιβάσθη μετὰ 2.300 ἀνδρῶν καὶ 15 τηλεβόλων εἰς τὴν πειραικὴν ἀκτὴν καὶ ἀπέκρουσε τὴν ἐπίθεσιν τοῦ Κιουταχῆ, ὑποστηριζόμενος ἀπὸ θαλάσσης ὑπὸ τῆς ἀτμοκινήτου κορβέτας **Καρτερίας**, τῆς ὁποίας ἐπέβαιναν ὁ γενναῖος φιλέλληνας **Ἀστιγξ** (30 Ἰανουαρίου). Τέλος ὁ Καραϊσκάκης διαταχθεὶς ὑπὸ

τῆς Κυβερνήσεως ἔστησε τὸ στρατόπεδόν του εἰς τὸ Κερατσίνι, δυτικῶς τοῦ Πειραιῶς. Ἀλλ' ἡ ἀνάμειξις τῶν πολιτικῶν καὶ ἡ ἐπέμβασις τῶν ξένων στρατιωτικῶν διετάρaxεν τὸ σχέδιόν του καὶ ὠδήγησαν εἰς καταστροφὴν τὴν ἑλληνικὴν ἐπιχείρησιν.

24 **Ἡ ΕΝ ΤΡΟΙΖΗΝΙ ΕΘΝΟΣΥΝΕΛΕΥΣΙΣ**

Ἐν τῷ μεταξύ εἶχε συντελεσθῇ νέα πολιτικὴ ζύμωσις. Ἡ παλαιὰ ἀντίθεσις μεταξύ πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν ἐχαλαρώθη, ἐξεδηλώθησαν δὲ ζωηρότερον αἱ τοπικαὶ ἀντιθέσεις. Πολιτικῶς ἡ Ἑλλὰς διηρέθη εἰς τρεῖς φατρίας, τοὺς **Νησιώτας**, τοὺς **Στερεοελλαδίτας** καὶ τοὺς **Πελοποννησίους**, ἐκάστη τῶν ὁποίων ἐστηρίχθη ἐπὶ μιᾷ τῶν τριῶν Μεγάλων Δυνάμεων, τῆς Ἀγγλίας, τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ρωσσίας. Οὕτω προήλθον τὰ τρία κόμματα, τὸ Ἀγγλικόν, τοῦ ὁποίου ἡγέται ἦσαν ὁ Μαυροκορδαῖος καὶ ὁ Μιαούλης, τὸ Γαλλικόν, τοῦ ὁποίου ἡγεῖτο ὁ Κωλέτης, καὶ τὸ Ρωσσικόν, εἰς τὸ ὁποῖον ἐκλείνεν ὁ Κολοκοτρώνης ἐξ ἀντιζηλίας πρὸς τὸν Μαυροκορδαῖον καὶ τοὺς Νησιώτας.

Ἡ κυβέρνησις ἀφοῦ μετέθεσε τὴν ἔδραν τῆς εἰς Αἴγινα, συνεκάλεσεν ἐκεῖ Ἐθνοσυνέλευσιν. Ἀλλ' ἡ περὶ τὸν Κολοκοτρώνην ἀντιπολίτευσις συνεκάλεσεν ἄλλην εἰς Ἑρμιόνην. Οὕτως ἡ Ἑλλὰς ἐφαίνετο πάλιν διηρημένη εἰς δύο καὶ ἡπειλεῖτο νέος ἐμφύλιος πόλεμος. Ἀλλὰ τὴν κατάστασιν ἔσωσεν ἡ ἐπέμβασις τῶν φιλελλήνων καὶ ἰδίως ἡ ἀφίξις τοῦ στρατηγοῦ **Τσώρτς** καὶ τοῦ λόρδου **Κόχραν**. Αἱ δύο μερίδες κατάρθωσαν νὰ συνεννοηθοῦν καὶ τὸν Μάρτιον τοῦ 1827 συνήλθον ἡ ἐν Τροίζῃν Ἐθνοσυνέλευσις. Ἡ κυβέρνησις Ζαΐμη κατέθεσε τὴν ἀρχήν, ἡ δὲ Συνέλευσις ἔλαβε σημαντικὰς ἀποφάσεις.

Ἐψηφίσε νέον σύνταγμα. Ἡ Νομοθετικὴ ἐξουσία ἐδόθη εἰς σῶμα ἀντιπροσώπων τοῦ λαοῦ, τὸ ὁποῖον πρῶτην φορὰν τότε ὀνομάσθη **Βουλὴ**. Ἀνεγνωρίσθη ὅμως ὅτι ἡ ἐκτελεστικὴ ἐξουσία πρέπει νὰ ἀσκῆται ἀπὸ ἓν μόνον πρόσωπον, τὸν Κυβερνήτην. Ὡς τοιοῦτον μετὰ πολλὰς συζητήσεις ἐξέλεξε τὸν Ἰωάννην Καποδίστριαν (30 Μαρτίου 1827). Πρὸς τούτοις ἡ Ἐθνοσυνέλευσις διώρισε τὸν στρατηγὸν Τσώρτς ἀρχιστράτηγον, τὸν δὲ Κόχραν ναύαρχον. Ὁ Τσώρτς ἦτο ἄγγλος ἀξιωματικὸς ἀπὸ τὴν Ἱρλανδίαν, ὑπὸ τὸν ὁποῖον εἶχον ὑπηρετήσει ὁ Κολοκοτρώνης,

ὁ Ἀναγνωσταρᾶς καὶ ἄλλοι ἔγκριτοι ὀπλαρχηγοὶ εἰς τὴν Ζάκυνθον. Ὁ δὲ Κόχραν, κατ' ἀρχὰς ἀξιωματικὸς τοῦ ἀγγλικοῦ ναυτικοῦ, προσελήφθη εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Βραζιλίας καὶ ὡς ναύαρχος τοῦ βραζιλιανοῦ στόλου εἰς τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Πορτογαλίας ἀπέκτεττε μεγάλην φήμην.

24 Η ΕΝ ΦΑΛΗΡΩΙ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ

Ἡ κυβέρνησις ἐγκατέλειπε τὸ σχέδιον τοῦ Καραϊσκάκη καὶ πιεζομένη ὑπὸ τοῦ Τσώρτς καὶ τοῦ Κόχραν ἀπεφάσισε νὰ παρασκευάσῃ μεγάλην ἐκστρατείαν, διὰ νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν τῆς Ἀκροπόλεως δι' ἀμέσου ἐπιθέσεως. Οἱ δύο ξένοι ἀρχηγοὶ συνηντήθησαν εἰς τὸ Κερατσίνι μὲ τὸν Καραϊσκάκην, ὁ ὁποῖος ἐπέμεινε καὶ πάλιν εἰς τὸ παλαιόν του σχέδιον. Ἀλλ' ὁ Κόχραν δὲν ἤκουσε αὐτόν, ἀπεβίβασε τὸν στρατόν του εἰς τὸ Φάληρον καὶ προσέβαλε τοὺς κατέχοντας τὸν Πειραιᾶ Τούρκους. Οἱ ἐν τῇ Μονῇ τοῦ Ἀγ. Σπυρίδωνος Γκέγκηδες ἀντέταξαν λυσσώδη ἀντίστασιν. Τέλος ὁμως ἠναγκάσθησαν νὰ συνθηκολογήσουν.

Μετὰ τὰς κινήσεις αὐτὰς οἱ ξένοι ἐκηρύχθησαν ὑπὲρ τῆς ἀμέσου δράσεως. Ὁ Καραϊσκάκης ἀντέτεινε καὶ πάλιν, ἀλλὰ δὲν ἠκούσθη. Ὡρίσθη ἡ 23 Ἀπριλίου ἡμέρα ἐπιθέσεως. Τὴν παραμονὴν ὁμως ἀκριβῶς ἐπληγώθη εἰς συμπλοκὴν ὁ Καραϊσκάκης θανασίμως καὶ μετεκομίσθη εἰς τὸ πλοῖον τοῦ Τσώρτς, ὅπου καὶ ἐξέπνευσε τὴν ἐπομένην. Τὸ γεγονός ἐτάραξε πολὺ τοὺς Ἕλληνας, οἱ ὁποῖοι εἶχον μεγάλην ἐμπιστοσύνην εἰς τὸν Καραϊσκάκην. Ἡ εἶδσις τοῦ αἰφνιδίου θανάτου τοῦ Ἑλλήνος στρατάρχου ἐτάραξε πολὺ καὶ τὴν κυβέρνησιν. Ὁ νεκρὸς τοῦ Καραϊσκάκη μετεφέρθη εἰς τὴν Σαλαμίνα, ὅπου καὶ ἐτάφη εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἀγίου Δημητρίου, καὶ διετάχθη εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα ἐθνικὸν πένθος. Τὸ γεγονός αὐτὸ ἦτο τὸ προοίμιον τῆς μεγάλης στρατιωτικῆς καταστροφῆς, ἡ ὁποία ἀνέμενε τοὺς Ἕλληνας εἰς τὸ Φάληρον.

Μετὰ δύο ἡμέρας (24 Ἀπριλίου) οἱ φιλέλληνες ἀρχηγοὶ ὠδήγησαν τοὺς Ἕλληνας εἰς τὴν σφαγὴν. Ἡ ἐπιχείρησις κακῶς σχεδιασθεῖσα, χειρότερον ἐξετελέσθη. Εἶχον σχεδιάσει νὰ ἐπιτεθοῦν τὴν νύκτα, ἀλλ' ἡ ἀπόβασις τῶν στρατευμάτων καὶ ἡ μετακίνησις κατηνάλωσαν ὅλην τὴν νύκτα. Τὴν πρωΐαν οἱ ὀπλαρχηγοὶ ἐβάδισαν ἐν ἀταξίᾳ ἄνευ συνοχῆς καὶ μετ' ὀλίγον ἔπεσαν εὐχερῆς λεία τοῦ

δραστηρίου καὶ στρατηγικοῦ ἀντιπάλου. Ὁ Κιουταχῆς προσέβαλε τοὺς Ἕλληνας δι' ὅλων τῶν δυνάμεών του. Τὸ μικρὸν σῶμα τῶν τακτικῶν συνετρίβη, οἱ δεληδες (ἵππικόν) κατεπάτησαν τοὺς ἀτάκτους, οἱ ὅποιοι δὲν εἶχον τὰ μέσα νὰ κατασκευάσουν ταμπούρια. Μετ' ὀλίγον ἐν πλήρει ἀταξίᾳ ἔφυγον οἱ Ἕλληνες πρὸς τὴν θάλασσαν, καταδιωκόμενοι ὑπὸ τοῦ τουρκικοῦ ἱππικοῦ. Πολλοὶ ἐρρίφθησαν εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ἐπνίγησαν.

Ἡ παρὰ τὸ Φάληρον καταστροφή ἦτο ἡ αἱματηροτάτη ἐξ ὧν ὑπέστησαν οἱ Ἕλληνες κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ μεγάλου ἀγῶνος. Ὑπὲρ τοὺς 1500 ἄνδρας ἐφονεύθησαν.

Οἱ ὀπλαρχηγοὶ Νοταρᾶς, Βέικος, Γ. Τζαβέλας, Φωτομάρας καὶ ὁ συνταγματάρχης Ἰγγλέσης ἔκειντο νεκροί. Τὴν ἐπομένην τῆς νίκης οἱ 250 αἰχμάλωτοι παραταχθέντες κατὰ σειρὰν ἀπεκε-
1827 κεφαλίσθησαν. Μετὰ τὴν καταστροφὴν ἡ Ἀκρόπολις δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ κρατηθῇ. Ἡ φρουρὰ ἐσυνθηκολόγησεν ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ ἀποχωρήσῃ μετὰ τῶν ὄπλων καὶ τῶν ἀποσκευῶν.

7 24

25

II. ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΠΕΜΒΑΣΙΣ

Μετὰ τὴν πτώσιν τῆς Ἀκροπόλεως ἡ ἐπανάστασις ἔσβησεν εἰς τὴν ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδα καὶ μόνον εἰς τὸ ἀνατολικὸν ἄκρον τῆς Πελοποννήσου διετηρεῖτο. Ὁ Ἰμπραὴμ ἐσκέπτετο ἤδη περὶ ἐκστρατείας κατὰ τῆς Ὑδρας καὶ τοῦ Ναυπλίου. Ἐρήμωσις καὶ φρίκη ἐπλανᾶτο ἐπὶ τῆς χώρας, ἐνῶ οἱ ἐχθροὶ τῶν Ἑλλήνων ἔλεγον μετὰ χαιρεκακίας : « Ἡ Ἑλλάς, ὑπὲρ τῆς ὁποίας θέλουν νὰ ἐπέμβουν, δὲν ὑπάρχει ». Τὴν κρίσιμον ἐκείνην στιγμὴν ἤρχισεν ἡ εὐρωπαϊκὴ ἐπέμβασις, διότι ἐν τῷ μεταξὺ ἡ εὐρωπαϊκὴ διπλωματία εἶχεν ἀρχίσει νὰ διάκειται εὐνοϊκώτερον ἀπέναντι τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος. Ὁ Κάννιγκ ἠκολούθει φιλελληνικὴν πολιτικὴν, εἰς τὴν Ρωσσίαν ἀπέθανεν ὁ τσάρος Ἀλέξανδρος (1825) καὶ ὁ διαδεχθεὶς αὐτὸν Νικόλαος ἦτο ἀνὴρ βουλήσεως καὶ δὲν ἐξηρτᾶτο ἀπὸ τὸν Μέττερνιχ, ἡ δὲ γαλλικὴ κυβέρνησις ἀπηλλάγη ἀπὸ τὴν αὐστριακὴν ἐπιρροήν.

Αἱ τρεῖς δυνάμεις ὑπέγραψαν ἐν Λονδίνῳ τὴν 6 Ἰουλίου 1827 τὴν λεγομένην **Ἰουλιανὴν Σύμβασιν** διὰ τῆς ὁποίας ἡ Ἑλλὰς ἀνεγνωρίζετο αὐτόνομος ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν τοῦ Σουλτάνου με

σύνορα τὸν Παγασητικὸν καὶ Ἀμβρακικὸν κόλπον. Τὸ οὐσιαστικώτερον ἦτορ ὅτι αἱ Δυνάμεις ἀπεφάσισαν νὰ ὑποστηρίξουν τὸ διάβημα τῶν διὰ στρατιωτικῆς ἐπιδείξεως, ἔαν ὁ ἕτερος ἐκ τῶν ἐμπολέμων δὲν ἐδέχετο τὰς ἐν Λονδίῳ ληφθείσας ἀποφάσεις τῶν. Ὁ ὑπὸ τὸν **Κόδριγκτον** ἀγγλικὸς στόλος καὶ ὁ ὑπὸ τὸν **Δεριγνὺν** γαλλικὸς ἐνίσχυθησαν, κατέπλευσε δὲ καὶ ρωσσικὸς στόλος ὑπὸ τὸν **Εὐδεν** εἰς τὸν Αἰγαῖον.

Τὴν πρότασιν τῶν Δυνάμεων ἐδέχθη προθύμως ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις, ἀλλ' ὁ σουλτάνος ἀπέκρουσε τὴν ἐπέμβασιν. Ἡ τελευταία λέξις τῆς Πύλης εἰς τοὺς διερμηνεῖς τῶν πρεσβειῶν ἦτο : « Γενηθῆτω τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ ! Ἡ Ὑψηλὴ Πύλη εἶναι διὰ πάντα ἐτοιμασμένη ».

ΝΑΥΜΑΧΙΑ ΤΟΥ ΝΑΥΑΡΙΝΟΥ (8 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1827)

Ὁ τουρκοαιγυπτιακὸς στόλος ἐνισχυθεὶς διὰ νέων μονάδων καὶ ἐπικουριῶν προσωρμίσθη εἰς τὸν λιμένα τῆς Πύλου. Μετ' ὀλίγον κατέπλευσεν ὁ Κόδριγκτον, ὁ ὁποῖος δὲν κατώρθωσε νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἀπόβασιν τῶν ἐπικουριῶν τοῦ Ἰμπραήμ, ἀλλ' ἀνεκοίνωσεν εἰς αὐτὸν καθὼς καὶ εἰς τοὺς Ἕλληνας τὴν ἀπόφασιν τῶν Δυνάμεων περὶ τῆς παύσεως τῶν ἐχθροπραξιῶν. Μετ' ὀλίγας ἡμέρας κατέπλευσεν ὁ γαλλικὸς στόλος καὶ οἱ δύο ναύαρχοι ἀπήτησαν παρὰ τοῦ Ἰμπραήμ νὰ ἀπέχῃ πάσης ἐπιχειρήσεως, ἕως ὅτου λάβῃ ὁδηγίαν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως.

Οἱ Ἕλληνες ἐνθαρρυνόμενοι ἐκ τῶν περὶ μεσολαβήσεως εἰδήσεων ἐπεχείρησαν νὰ ἀναζωπυρήσουν, ὅπου ἦτο δυνατόν, τὴν ἐπανάστασιν, διότι εἶχον ὑποδείξει εἰς ὅτι μόνον αἱ ἐπαναστατημέναι χῶραι ἔμελλον νὰ περιληφθοῦν εἰς τὸ ἑλληνικὸν κράτος. Ὁ Ἀστυγὴς μετὰ τῆς « Καρτερίας » καὶ ἄλλων πλοίων κατέστρεψε τουρκικὸν στολίσκον εὐρισκόμενον εἰς τὸν λιμένα τῆς Ἰτέας, ἐπινείου τῶν Δελφῶν καὶ τῆς Ἀμφίσσης.

Ὁ Ἰμπραήμ ἐξῆλθεν ἀπὸ τὸ Ναυαρίνον μὲ μοῖραν τοῦ στόλου

Ἀκρόπρωρον « Θεμιστοκλέους » ἀδελφῶν Τομπάζη

του, διὰ νὰ ἐκδικηθῇ τὸ πάθημα τῆς Ἰτέας, ἀλλ' ὁ Κόδριγκτον, ἀποπλεύσας ἀπὸ τὴν Ζάκυνθον, ὑπεχρέωσεν αὐτὸν νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Πύλον. Ἐτράπη τότε ὁ αἰγύπτιος στρατηλάτης εἰς δεινὴν λεηλασίαν τῆς Μεσσηνίας καὶ τῆς Ἀρκαδίας. Ἐν τῷ μεταξύ ὁ σουλτάνος ἀπέκρουσε τὴν πρότασιν τῶν δυνάμεων καὶ διεβίβασε διαταγὴν εἰς τὸν Ἱμπραήμ νὰ διεξάγῃ ἐντονώτερον τὸν ἀγῶνα.

Τότε ὁ συμμαχικὸς στόλος εἰσῆλθεν εἰς τὸν λιμένα τοῦ Ναυαρίνου, διὰ νὰ ἐπιβάλῃ εἰς τὸν Ἱμπραήμ τὴν θέλησιν τῶν Δυνάμεων. Τὸ μοιραῖον ἐπῆλθε τὴν 8 Ὀκτωβρίου. Οἱ Μωαμεθανοὶ ἐπυροβόλησαν κατὰ τῆς ἀγγλικῆς λέμβου, τὴν ὁποίαν ὁ Κόδριγκτον ἔστειλε πρὸς συνεννόησιν. Ἡ λέμβος καὶ ἡ γαλλικὴ ναυαρχὶς ἀπήντησεν. Ὅτε δὲ ἐν τῶν αἰγυπτιακῶν ἤρχισε νὰ κανονιοβολῇ, τὸ πῦρ ἐγενεκεύθη. Τὰ 26 πολεμικὰ τῶν Εὐρωπαίων (11 ἀγγλικά, 7 γαλλικά, 8 ρωσσικά) μὲ 1270 τηλεβόλα κατεναυμάχησαν τὴν τουρ-
1827 κοαίγυπτιακὴν ἀρμάδα, ἀποτελουμένην ἀπὸ 82 σκάφη μὲ 2000 τηλεβόλα. Τὴν ἐπομένην ὅταν ἀνέτειλεν ὁ ἥλιος, εὗρε συντρίμματα, τὰ ὁποῖα ἐπλήρουν τὸν λιμένα τῆς Πύλου. Ἡ παρὰ τὸ Ναυαρίνον ναυμαχία ἦτο ἡ μεγίστη κατὰ θάλασσαν καταστροφὴ τοῦ τουρκικοῦ στόλου μετὰ τὴν ναυμαχίαν τῆς Ναυπάκτου (1571).

ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΑΓΩΝΟΣ

Ἡ ἐν Ναυαρίνῳ ναυμαχία ἐσήμεινε τὴν ἐλευθερίαν τῆς Ἑλλάδος. Ἀλλ' οἱ Τοῦρκοι ἐδέχθησαν τὴν καταστροφὴν μὲ καρτερικὴν ἡρεμίαν καὶ ὁ σουλτάνος παρεσκεύαζε νέαν ἐκστρατείαν. Οἱ πρέσβεις τῶν δυνάμεων τότε ἐγκατέλειψαν τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ τὴν 7 Μαΐου 1828 ἐξερράγη ὁ ἀπὸ μακροῦ ἀπειλούμενος ρωσσοτουρκικὸς πόλεμος.

Ὁ ρωσσοτουρκικὸς πόλεμος διήρκεσε δύο περίπου ἔτη (1828 - 30), ἐνίκησαν δὲ οἱ Ρῶσσοι καὶ προήλασαν μέχρι τῆς Ἀδριανουπόλεως. Ἐν τῷ μεταξύ εἶχε κατέλθῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα (6 Ἰανουαρίου 1828) ὁ Καποδίστριας ἐπὶ ἀγγλικοῦ πολεμικοῦ καὶ ἐπελήφθη τοῦ ἔργου τῆς ὁργανώσεως καὶ ἀνορθώσεως. Ἡ Γαλλία ἔστειλεν εἰς τὴν Πελοπόννησον 14 χιλ. στρατὸν καὶ 300 ἵππεις ὑπὸ τὸν Μαιζών (18 Αὐγούστου), διὰ νὰ ἐκδιώξῃ τοὺς Αἰγυπτίους. Ὁ Μεχμέτ Ἀλῆς ὅμως ἐπρόλαβε νὰ ὑπογράψῃ τῇ ἐνεργείᾳ τῆς Ἀγγλίας τὴν συνθή-

κην τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ διέταξε τὸν Ἱμπραήμ νὰ ἐκκενώσῃ τὴν Πελοπόννησον (25 Αὐγούστου).

Μετὰ τὰ γεγονότα αὐτὰ ἡ ἐλευθέρωσις τῆς Ἑλλάδος ἦτο ἔργον εὐχερές. Ὁ στρατηγὸς Τσώρτς, διαπεραιωθείς μετὰ στρατοῦ εἰς τὴν Δ. Ἑλλάδα, κατῴρθωσε νὰ ἀνακτήσῃ αὐτὴν ἀπὸ τοῦ Κορινθιακοῦ μέχρι τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου. Εἰς τὴν Ἀν. Ἑλλάδα ὁ Δ. Ὑψηλάντης εὐκόλως κατέβαλε τοὺς Τούρκους, οἱ ὅποιοι εἶχον ἑξασθενήσῃ, ἀφότου ὁ σουλτάνος ἀπέσυρε δυνάμεις διὰ τὸν ρωσσικὸν πόλεμον. Παρὰ τὴν Πέτραν τῆς Βοιωτίας ἐδόθη ἡ τελευταία μάχη τοῦ ἀγῶνος (12 Σεπτεμβρίου 1829). Τοιοῦτοτρόπως ὁ Δ. Ὑψηλάντης ἔθεσε τέρμα εἰς τὸν πόλεμον, τὸν ὅποιον εἶχεν ἀρχίσει πρὸ ὀκτῶ ἐτῶν ὁ ἀδελφός του Ἀλέξανδρος παρὰ τὰς ὁχθὰς τοῦ Προῦθου. →

25

ἈΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἡ διευθέτησις τῆς ἑλληνικῆς ὑποθέσεως ἦτο πλέον ἔργον τῆς διπλωματίας. Ἀλλ' αἱ τρεῖς Προστάτιδες δυνάμεις, ὅπως ὠνόμασαν ἑαυτὰς ἡ Ἀγγλία, Γαλλία καὶ Ρωσσία, μόλις μετὰ μακρὰς παρελκύνσεις κατῴρθωσαν νὰ ὀρίσουν τὰ ὅρια τοῦ νέου κράτους καὶ τὴν σχέσιν του πρὸς τὴν Τουρκίαν.

Τὴν 10 Μαρτίου 1829 ὑπέγραψαν Σύμβασιν, διὰ τῆς ὁποίας ἱδρύετο ἑλληνικὸν κράτος ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τοῦ σουλτάνου περιλαμβάνον τὰς πρὸς νότον τοῦ Παγασητικοῦ καὶ Ἀμβρακικοῦ κόλπου χώρας, τὴν Εὐβοίαν, τὰς Κυκλάδας καὶ τὰς παρακειμένας εἰς τὴν Πελοπόννησον νήσους.

Ἀλλ' ἡ ἐκ τῆς νίκης τῆς Ρωσσίας δημιουργηθεῖσα νέα κατάστασις εἰς τὴν Βαλκανικὴν μετέβαλε τὰς διαθέσεις ἰδίως τῶν ἄγγλων διπλωματῶν, οἱ ὅποιοι ἐφοβοῦντο αὐξησιν τῆς ρωσσικῆς ἐπιρροῆς ἐν τῇ Ἑγγύς Ἀνατολῇ. Οἱ Ἕλληνες μετὰ τὴν εὐτυχῇ ἔκβασιν τοῦ ρωσσοτουρκικοῦ πολέμου καὶ τὴν ἐκκαθάρισιν κατὰ τὴν διάρκειαν αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ τοῦ ἐδάφους πρὸς ἀνατολὰς μὲν μέχρι τοῦ Σπερχειοῦ, πρὸς δυσμὰς δὲ μέχρι τῶν ἀκτῶν τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου, ἀπὸ τὸν τουρκικὸν στρατόν, ἐπέμενον εἰς τὴν ἱδρυσιν ἀνεξαρτήτου ἑλληνικοῦ κράτους. Μετὰ νέας συνεννοήσεις ὑπεγράφη τὴν 22 Ἰανουαρίου 1830 τὸ **Πρωτόκολλον τοῦ Λόνδινου**, διὰ τοῦ ὁποίου ἱδρύθη ἀνεξάρτητον ἑλληνικὸν βασίλειον,

κυβερνώμενον ὑπὸ κληρονομικοῦ βασιλέως, ὁ ὁποῖος ἔπρεπε νὰ ἐκλεγῇ ἐντὸς τῶν βασιλευνόντων οἰκῶν τῶν Προστατίδων Δυνάμεων. Τὸ κράτος ὅμως τοῦτο εἶχε στενῶτατα ὅρια. Πρὸς βορρᾶν ἔφθανε μέχρι τοῦ Σπερχειοῦ καὶ μέχρι τινὸς τοῦ Ἀχελφίου. Μετ' ὀλίγον ἐδολοφονήθη ὁ Καποδίστριας καὶ ἐπηκολούθησεν ἀναρχία εἰς τὴν Ἑλλάδα. Αἱ δυνάμεις, διὰ νὰ θέσουν τέρμα εἰς τὰς ταραχάς, ὑπέ-

γραφαν τὴν νέαν **Σύμβασιν τοῦ Λονδίνου** (Μάϊος 1832) καὶ τὴν **Σύμβασιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως** (Ἰούλιος 1832), διὰ τῶν ὁποίων ἐλύετο ὀριστικῶς τὸ ἑλληνικὸν ζήτημα. Διὰ τῆς Συν-**1832** θήκης τοῦ Λονδίνου τὸ στέμμα τῆς Ἑλλάδος ἐδίδοτο εἰς τὸν Ὅθωνα, δευτερότοκον υἱὸν τοῦ βασιλέως τῆς Βαυαρίας. Διὰ τῆς Συμβάσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὰ ἡπειρωτικὰ σύνορα τῆς Ἑλλάδος ἠϋρύνοντο πρὸς βορρᾶν μέχρι τοῦ Παγασητικοῦ κόλπου

καὶ τοῦ Ἀμβρακικοῦ, τὰ δὲ κατὰ θάλασσαν παρέμειναν ὡς καθωρίσθησαν διὰ τοῦ πρωτοκόλλου τῆς 22 Ἰανουαρίου 1830.

Ἐκ τῶν νήσων ἐδόθησαν αἱ ἐπιδικασθεῖσαι εἰς τὴν Ἑλλάδα διὰ τοῦ πρωτοκόλλου τῆς 22 Ἰανουαρίου 1830 νῆσοι, αἱ παρακείμεναι εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἡ Εὐβοία, αἱ βόρειοι Σποράδες (Σκίαθος, Σκόπελος, Σκύρος κτλ.) καὶ ἐκ τῶν Κυκλάδων αἱ πρὸς ἀνατολὰς τῆς Ἀμοργοῦ, συμπεριλαμβανομένης. Ἡ διοίκησις τῆς Κρήτης παρεχωρήθη ὑπὸ τοῦ σουλτάνου εἰς τὸν Χεδίβην τῆς Αἰγύπτου, εἰς ἀμοιβὴν τῶν ὑπηρεσιῶν τοῦ κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ἀγῶνος. Ἡ δὲ Σάμος ἐγένεν αὐτόνομος ὑπὸ χριστιανὸν ἡγεμόνα διοριζόμενον ὑπὸ τοῦ σουλτάνου.

Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

Ἡ ἐλληνικὴ ἐπανάστασις εἶναι γεγονὸς σημαντικώτατον, ἀπὸ ἀπόψεως μάλιστα γενικωτέρας τὸ σημαντικώτερον ἀπὸ ὅσα ἔγιναν εἰς τὴν Βαλκανικὴν μετὰ τὴν ρωμαϊκὴν κατάκτησιν.

Ἡ ἐξέγερσις τῶν Ἑλλήνων ἔθεσε τέρμα εἰς τὴν θλιβεράν κατάστασιν, ἣ ὅποια εἶχεν ἐπιβληθῇ εἰς τὰς ἐλληνικὰς χώρας ἐπὶ αἰῶνας. Ἡ χώρα, εἰς τὴν ὅποιαν ἤκμασεν ὁ λαμπρὸς ἐλληνικὸς πολιτισμός, εἶχε γίνεи ἀπὸ πάσης ἀπόψεως ἀγνώριστος. Παραδοθεῖσα εἰς τὸν βαρὺν δεσποτισμὸν, εἰς τὴν ἀναρχίαν καὶ τὴν αὐθαιρεσίαν τῶν κατὰ τόπους ἰσχυρῶν, εἶχεν ἀποχερσωθῇ εἰς μεγάλας ἐκτάσεις, εἶχε σκεπασθῇ ἀπὸ ἑλῆ καὶ ἐμαστίζετο ἀπὸ μολυσματικὰ νοσήματα. Δὲν εἶχε δρόμους οὔτε συγκοινωνίαν οὔτε ἀσφάλειαν. Δὲν ἠδύνατο νὰ ἐκμεταλλευθῇ τὰς πηγὰς τοῦ πλοῦτου, ἔχασε τὸν πληθυσμὸν τῆς καὶ εἶχε καταντήσει μία ἀπὸ τὰς πτωχοτέρας καὶ τὰς ἀραιότερον κατοικουμένας γωνίας τῆς Εὐρώπης.

Ὁ ἀγὼν τοῦ εἰκοστέου δὲν εἶναι ὑπόθεσις ἐλληνικὴ μόνον, ἀλλὰ κινήσις πλατυτέρας σημασίας, ἣ ὅποια μὲ δυνατὰ κτυπήματα εἰς τὸ νότιον ἄκρον τῆς χερσονήσου ἔδιδε τὸ σύνθημα τῆς ἀφυπνίσεως εἰς τοὺς λαοὺς τῆς Βαλκανικῆς, οἱ ὅποιοι ἔζων ὑπὸ τὸν μεσαιωνικὸν λήθαργον μέχρι τοῦ 19ου αἰῶνος. Ὁ ὑπέροχος ἐλληνικὸς λαὸς ἔδειξεν εἰς τοὺς γείτονας λαοὺς καὶ εἰς ἄλλα ἔθνη ὑποτεταγμένα πῶς οἱ δοῦλοι γίνονται ἐλεύθεροι. Ἦρκεσεν ἑνὸς αἰῶνος ἐλεύθερος βίος, διὰ νὰ καταφανοῦν τὰ ἀγαθὰ τῆς ἐλευθερίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'

ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΚΡΑΤΟΣ

ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ-ΟΘΩΝ

26
ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ (1828 - 1831)

Ἡ Ἑλλάς, ὅπως εἶδομεν, διαρκοῦντος τοῦ ἀγῶνος κατὰ τῶν Τούρκων, προσεπάθησε νὰ συγκεντρώσῃ τὴν ἐξουσίαν εἰς πρόσωπον ἱκανόν, διὰ νὰ ἀντιμετωπίσῃ ἀποτελεσματικώτερον τὰς ἀνάγκας τοῦ ἀγῶνος καὶ νὰ καταπαύσῃ τοὺς ἐμφυλίους σπαραγμούς. Διὰ τοῦτο ἡ ἐν Τροιζῆνι Συνέλευσις ἐξέλεξε τὸν Μάρτιον τοῦ 1827 κυβερνήτην τὸν Ἰωάννην Καποδίστριαν, ὁ ὁποῖος

1828 ἔφθασεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1828. Ὁ κυβερνήτης ἀπεβίβασθη εἰς Ναύπλιον καὶ κατέστησε πρῶτην πρωτεύουσαν τοῦ κράτους τὴν νῆσον Αἴγινα, ὅπου καὶ ἐγκατεστάθη τὴν 11 Ἰανουαρίου. Ἐκυβέρνησε τὴν Ἑλλάδα ἐπὶ 3 1/2 ἔτη.

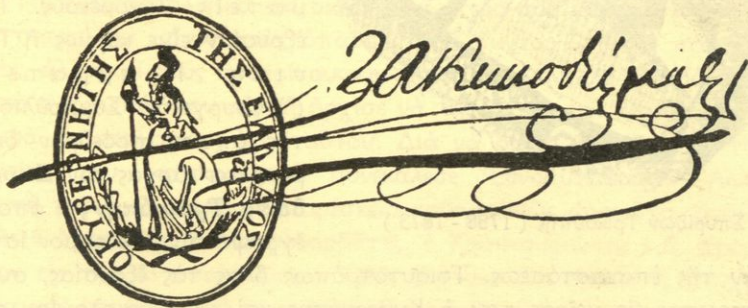

Ἰωάννης Καποδίστριας (1776 - 1831)

Ὁ Ἰωάννης Καποδίστριας (1776 - 1831) ἐγεννήθη εἰς τὴν Κέρκυραν ἐξ ἐγκριτωτάτης οἰκογενείας τῆς νήσου, ἡ ὁποία εἴλκε τὴν καταγωγὴν της ἐκ δαλματικῆς πόλεως (Capo d'Istria), τῆς ἀρχαίας Ἰουστινιουπόλεως.

Οι πρόγονοί του είχαν λάβει τὸν τίτλον τοῦ κόμητος παρὰ τοῦ δουκὸς τῆς Σαβοΐας. Ὁ Κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδος ἦτο ἀνὴρ μακρὰς πείρας. Συμπληρώσας τὰς σπουδὰς του εἰς τὴν Εὐρώπῃν διωρίσθη γραμματεὺς τῶν Ἰονίων νήσων, ὅταν κατεῖχον αὐτὰς οἱ Ρῶσσοι, λαβὼν οὕτω τὴν εὐκαιρίαν νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν ρωσικὴν ὑπηρεσίαν. Καθ' ὅλην τὴν σταδιοδρομίαν του ἔμεινε πιστὸς εἰς τὴν ρωσικὴν πολιτικὴν. Ὅταν ὁ Ναπολεὼν διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Τίλισιτ ἔγινε κύριος τῶν Ἰονίων νήσων, ἀπῆλθεν εἰς τὴν Ρωσσίαν καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν ρωσικὴν διπλωματικὴν ὑπηρεσίαν, εἰς τὴν ὁποίαν διεκρίθη. Ὁ τσάρος ἐχρησιμοποίησεν αὐτὸν εἰς διαφόρους ἀποστολάς, ὡς ἀντιπρόσωπόν του εἰς τὰ συνέδρια Παρισίων καὶ Βιέννης, καὶ προήγαγεν αὐτὸν εἰς ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν.

Ὁ Καποδίστριας εἶχε μέγα κύρος, ὅταν κατήρχετο εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἀλλὰ δυστυχῶς δὲν ἀποκατέστησε τὴν γαλήνην εἰς τὴν δεινῶς ταρασσομένην χώραν. Τὸ ἔργον του ἦτο δυσχερὲς ἐν μέσῳ τῆς ἐρημώσεως καὶ τῆς ἀναρχίας. Ἡ Ἑλλὰς ἐξήρχετο ἐκ δεινοτάτου ἀγῶνος σχεδὸν ὀκτῶ ἐτῶν. Οἱ ἄνθρωποι εἶχον ὀλιγοστεύσει, τὰ κτήνη εἶχον καταστραφῇ, ἡ γῆ ἔμεινεν ἀκαλλιέργητος καὶ ἡ ἐργαζομένη τάξις ἦτο ἐν ἀπογνώσει, ληστεία ἐπὶ ξηρᾶς καὶ πειρατεία

Ἡ σφραγὶς καὶ ἡ ὑπογραφή τοῦ Καποδίστρια

ἐπὶ τῆς θαλάσσης ἐλυμαίνοντο τὴν χώραν, τὰ δὲ ἦθη ἦσαν ἐξηγριωμένα καθ' ὅλην τὴν χώραν. Πλὴν τούτου ὁ Καποδίστριας εἶχε νὰ παλαίσῃ πρὸς διπλωματικὰς δυσχερείας, διότι ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Γαλλία ὑπέβλεπον αὐτόν, ἐπεὶδὴ τὸν ἐθεώρουν πράκτορα τῆς Ρωσσίας.

Ἀλλὰ καὶ ὁ αὐταρχικὸς χαρακτήρ τοῦ Κυβερνήτου, καθὼς καὶ αἱ περὶ κράτους πεποιθήσεις του προεκάλεσαν ἀντίδρασιν καὶ ἐδυσχέραναν περισσότερον τὸ ἔργον του. Ὁ Καποδίστριας ἦτο ὁπα-

δὸς τῆς πεφωτισμένης δεσποτείας (despotisme éclairé). Ἐφρόνει ὅτι τὰ συντάγματα καὶ τὰ κοινοβουλευτικὰ σώματα εἶναι πρόωρα διὰ χώραν μὴ χειραφετηθεῖσαν εἰσέτι ὀλοκληρωτικῶς ἐκ τοῦ Ἀσιατικοῦ δεσποτισμοῦ καὶ διερχομένην περίοδον συγκροτήσεως.

Σπυρίδων Τρικούπης (1788 - 1873)

Ἡ πρώτη πράξις του ἦτο νὰ διαλύσῃ τὴν Βουλὴν, ἡ ὁποία ἐξελέγη συμφῶνως πρὸς τὸ σύνταγμα τῆς Τροιζῆνος, καὶ νὰ ἀναστείλῃ τὸ σύνταγμα. Ἀντὶ Βουλῆς ἱδρύσε προσωρινῶς συμβουλευτικὸν σῶμα, τὸ ὁποῖον ὠνόμασε Πανελλήνιον, συγκείμενον ἐξ 27 μελῶν, τὰ ὁποῖα διώριζεν ὁ ἴδιος. Ὁ ἴδιος ἐπίσης διώριζε τοὺς ὑπουργοὺς του, τοὺς Γραμματεῖς λεγομένους. Τὴν ἐξουσίαν εἶχε κυρίως ἡ Γενικὴ Γραμματεία (Ὑπουργικὸν Συμβούλιον), τῆς ὁποίας πρόεδρον διώρισε κατ' ἀρχὰς τὸν **Σπυρίδωνα Τρικούπην**, ὁ ὁποῖος ἔγραψε τὴν περίφημον ἱστο-

ρίαν τῆς ἐπαναστάσεως. Τοιοῦτοτρόπως ὅλας τὰς ἐξουσίας, συνκεντρώσεν εἰς χεῖράς του ὁ Κυβερνήτης καὶ ὡς δικαιολογίαν τῆς ἀναστολῆς τοῦ συντάγματος ἔφερεν εὐλόγως τὴν δύσκολον θέσιν τῆς μαχομένης Ἑλλάδος.

ΤΟ ΕΡΓΟΝ ΤΟΥ ΚΥΒΕΡΝΗΤΟΥ

Ὄταν ὁ Καποδίστριας κατῆλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὁ ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν δὲν εἶχεν οὐδὲ ὀβολὸν εἰς τὸ ταμεῖον, ὁ τῆς Παιδείας οὐδὲ ἓν σχολεῖον, ὁ ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης ἐδήλωσεν ὅτι μόνον ἓν δικαστήριον ἐλειτούργει εἰς τὴν Ἑλλάδα, τὸ δικαστήριον τῶν λειῶν, ὁ δὲ ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν ὡμολόγει ὅτι πλήρης

διοικητικὴ ἀκαταστασία ἐπεκράτει καθ' ὅλην τὴν χώραν. Ὁ Καποδίστριας ἐτακτοποίησε τὰ οἰκονομικά. Πρὸς τοῦτο διέθεσε καὶ ὁλόκληρον τὴν ἀτομικὴν του περιουσίαν. Ἰδρυσε Τράπεζαν Ἑθνικὴν καὶ ἔκοψε νομίσματα. Περιώρισε τὴν ληστείαν καὶ τὴν πειρατείαν. Κατήρτισε τακτικὸν στρατὸν ἀπὸ 8 τάγματα ἐκ 1000 ἀνδρῶν ἑκαστον μὲ ἀρχηγούς τὸν Τζώρτζ καὶ τὸν Δημ. Ὑψηλάντην. Ὁ Κυβερνήτης ἐμερίμνησε διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν, ιδίως διὰ τὴν λαϊκὴν. Διείδε μὲ ἰδιαίχουσιν εὐθυκρισίαν ὅτι ἡ ἐκπαίδευσις ἔπρεπε νὰ ἀρχίσῃ ἐκ τοῦ λαοῦ καὶ διὰ τὴν Ἑλλάδα ἔπρεπε νὰ εἶναι πρακτικὴ. Ἰδρυσε δημοτικὰ σχολεῖα, Διδασκαλεῖον εἰς τὴν Αἴγιναν καὶ Ὀρφανοτροφεῖον διὰ τὰ ὀρφανὰ τοῦ πολέμου. Ἰδιαιτέραν προσπάθειαν κατέβαλεν ὁ Καποδίστριας διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς γεωργίας, ἰδρύσας πρὸς τοῦτο τὴν Γεωργικὴν Σχολὴν τῆς Τίρυνθος. Αὐτὸς εἰσήγαγεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὴν καλλιέργειαν τῆς πατάτας.

ΑΝΤΙΔΡΑΣΙΣ

Τὰ πρῶτα πολιτικὰ καὶ διοικητικὰ μέτρα τοῦ κυβερνήτου δυσηρέστησαν ὄχι μόνον τοὺς ὁπαδοὺς τοῦ συνταγματικοῦ πολιτεύματος, ἀλλὰ καὶ τοὺς προκρίτους καὶ τοὺς ναυτικούς. Ἡ περιβάλλουσα τὸ πρόσωπόν του αἴγλη ἤρχισε νὰ διαλύεται καὶ ἐσχηματίσθη ἰσχυρὰ ἀντιπολίτευσις κατ' αὐτοῦ. Διὰ νὰ δώσῃ διέξοδον εἰς τὴν ἐναντίον του κατακραυγὴν, συνεκάλεσε Ἑθνοσυνέλευσιν. Ἀλλὰ ἡ κατὰ τοῦ Κυβερνήτου δυσἀρέσκεια καθημερινῶς ὠγκοῦτο, ἄνδρες δὲ ὡς ὁ Μιαούλης, ὁ Μαυροκορδάτος, ὁ Κουντουριώτης κ.ἄ. προσῆλθον εἰς τὴν ἀντιπολίτευσιν. Ὅλα ἐδήλουν ὅτι πάλιν ἡ ἀτυχὴς χώρα μας ἐπρόκειτο νὰ γίνῃ θέατρον ἀνωμαλιῶν καὶ ἐκτρώπων, τὰ ὅποια παρεκώλυνον τὸ ἔθνος νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸν ὀριστικὸν δρόμον τῆς ὁργανώσεως καὶ τῆς προόδου.

Ἐστίαί τῆς ἀντιδράσεως κατὰ τοῦ Κυβερνήτου ἦσαν ἡ Μάνη καὶ ἡ Ὑδρα. Ἐπειδὴ ὁ Καποδίστριας εὕρισκετο εἰς ἀδυναμίαν νὰ πληρῶσῃ εἰς τοὺς Ὑδραίους ἀποζημίωσιν διὰ τὰς κατὰ τὸν πόλεμον ζημίας, ἡ Ὑδρα ἀπεσπάρσθη καὶ ἐξέλεξεν ἰδίαν κυβέρνησιν, τὴν **Συνταγματικὴν Ἐπιτροπὴν** λεγομένην, προσεχώρησε δὲ εἰς αὐτὴν καὶ ἡ Σῦρος. Ὁ Μιαούλης καὶ ὁ Μαυροκορδάτος ἐνεργοῦντες κατ' ἐντολὴν τῆς Ἐπιτροπῆς κατέλαβον τὸν ναύσταθμον

τοῦ Πόρου καὶ τὸν στόλον. Ὁ Κυβερνήτης παρεκάλεσε τὸν ρῶσον ναύαρχον Ρικὸρ, ὁ ὁποῖος εὐρίσκετο εἰς τὸ Ναύπλιον, νὰ κτυπήσῃ τοὺς στασιαστάς. Ὅταν δὲ τὰ ρωσικὰ πλοῖα ἔλαβον θέσιν προσβολῆς, ὁ Μιαούλης ἀνετίναξε τὴν φρεγάταν « Ἑλλάδα » καὶ τὴν κορβέτταν « Ὑδραν » καὶ μετὰ τῶν πληρωμάτων κατέφυγεν εἰς τὴν Ὑδραν.

Ἦτο φυσικὸν ὁ Κυβερνήτης μὲ τὸ συγκεντρωτικὸν διοικητικὸν του σύστημα καὶ τὸν αὐταρχικὸν του χαρακτῆρα νὰ δυσαρεστήσῃ καὶ τοὺς προκρίτους, οἱ ὁποῖοι εἰς τὴν ἀλλαγὴν τοῦ καθεστώτος δὲν ἔβλεπον ἄλλο παρὰ τὴν μεταβίβασιν εἰς χεῖράς του τῆς τουρκικῆς ἐξουσίας, καὶ τοὺς φιλελευθέρους, οἱ ὁποῖοι ἐνόμιζον ὅτι προσφέρουν ὑπηρεσίας εἰς τὸν λαὸν διὰ τῆς παροχῆς ὅσον τὸ δυνατὸν μεγαλυτέρας ἐλευθερίας. Κυρίως ὅμως ἡ μεγάλη δυσπραγία τῆς χώρας καὶ ἡ ἐχθρική πολιτικὴ τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας, αἱ ὁποῖαι ἐθεώρουν τὸν Κυβερνήτην ὡς ρωσικὸν πράκτορα, ὑπέσκαψαν τὴν θέσιν αὐτοῦ. Εἶναι ἐν τούτοις βέβαιον ὅτι ὁ Κυβερνήτης ἀπὸ τὸ χάος, τὸ ὁποῖον εὗρεν, ὅταν κατῆλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐδημιούργησε κράτος ὀργανωμένον καὶ εἰς τὸ διάστημα τριῶν ἐτῶν ἔφερεν εἰς πέρας ἔργον, τὸ ὁποῖον μετ' εὐγνωμοσύνης μνημονεύουν αἱ νεώτεραι γενεαί.

ΔΟΛΟΦΟΝΙΑ ΤΟΥ ΚΥΒΕΡΝΗΤΟΥ

Ἀλλὰ τὸ ἔργον τοῦ Καποδιστρίου δὲν ἦτο δυνατὸν ν' ἀναγνωρισθῇ ἀμέσως. Τούναντίον ἡ κατ' αὐτοῦ ἀντίδρασις ηὔξανετο καθημερινῶς. Σοβαρώτερα γεγονότα ἐπροκάλεσεν ἡ διένεξις τοῦ Κυβερνήτου πρὸς τὴν οἰκογένειαν τῶν Μαυρομιχαλαίων. Οἱ Μανιάται δὲν ἐπλήρωσαν τοὺς φόρους, τοὺς ὁποίους εἶχεν ὀρίσει ἡ διοίκησις, ἔστασίασαν καὶ ἀπεσπίασθησαν, ὅπως ἡ Ὑδρα. Τὴν στάσιν τῆς Μάνης ἀπέδωκεν ὁ Καποδίστριας εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν Μαυρομιχαλαίων. Συνέλαβε πολλοὺς ἐπιφανεῖς Μανιάτας καὶ τέλος καὶ αὐτὸν τὸν Πετρόμπεην, τὸν ὁποῖον ἐνέκλεισεν εἰς τὰς φυλακάς. Δύο δὲ ἄλλους Μαυρομιχαλαίους, τὸν ἀδελφὸν τοῦ Πετρόμπεη Κωνσταντῖνον καὶ τὸν υἱὸν του Γεώργιον, ἐκράτει ὑπὸ ἐπιτήρησιν εἰς τὸ Ναύπλιον, ὅπου ἐν τῷ μεταξύ εἶχε μετατεθῇ ἡ πρωτεύουσα.

Τὴν 27 Σεπτεμβρίου 1831 οἱ δύο Μανιάται παρεμόνευσαν τὸν

κυβερνήτην, ἐνῶ μετέβαιναν εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἀγ. Σπυρίδωνος διὰ τὴν λειτουργίαν, καὶ ἐδολοφόνησαν αὐτόν. Ὁ Κωνσταντῖνος ἐφο-
νεύθη ἐπὶ τόπου ὑπὸ τῶν ἀκολούθων τοῦ Κυβερνήτου καὶ τῶν **1831**
πολιτῶν, ὁ δὲ Γεώργιος κατεδικάσθη ὑπὸ τοῦ στρατοδικείου
καὶ ἐτυφεκίσθη εἰς τὸ φρούριον Ἰτς-Καλὲ (10 Σεπτεμβρίου 1831).

ΑΝΑΡΧΙΑ – ΚΑΘΟΔΟΣ ΤΟΥ ΟΘΩΝΟΣ

Τὴν δολοφονίαν τοῦ Καποδιστρίου ἠκολούθησε δεινὴ ἀναρ-
χία. Αἱ δύο μερίδες, οἱ Καποδιστριακοί, ἔχοντες ἐπὶ κε-
φαλῇ τὸν ἀδελφὸν τοῦ Κυβερνήτου Αὐγουστῖνον καὶ τὸν Κολοκο-
τρώνην, καὶ ἡ ἀντιπολίτευσις, τὴν ὁποίαν ὠργάνωσεν
ὁ Κωλέττης, ἐπάλαισαν μὲ πείσμα. Ἡ ἀντιπολίτευσις ἐκηρύχθη
ὑπὲρ τῶν συνταγματικῶν ἐλευθεριῶν, ὠνομάσθη συνταγμα-
τικὸν κόμμα καὶ διώρισεν ἰδίαν κυβέρνησιν, τὴν συνταγματι-
κὴν, τὴν ὁποίαν ἀπετέλεσαν ὁ Κωλέττης, ὁ Ζαΐμης, ὁ Κουντουριώτης
καὶ ὁ Μαυροκορδάτος.

Οἱ συνταγματικοί, διὰ νὰ εὔρεθoῦν εἰς τὸ Ναύπλιον κατὰ τὴν
ἄφιξιν τοῦ Ὁθωνος, ὠδήγησαν τὰ ρουμελιώτικα στρατεύματα κατὰ
τῆς Πελοποννήσου, τὰ ὁποῖα εὐχερῶς κατέβαλον τὴν ἀντίστασιν
τῶν κυβερνητικῶν στρατευμάτων, καὶ ὁ Κωλέττης εἰσῆλθε θριαμβεύ-
ων εἰς τὸ Ναύπλιον, ἐνῶ ὁ Αὐγουστῖνος ἀνεχώρει εἰς Κέρκυραν.

Εὐθύς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Καποδιστρίου εἶχε συγκληθῆ εἰς
τὸ Ἄργος ἡ Ε'. Ἐθνοσυνέλευσις, ἡ ὁποία δὲν κατῴρθωσε νὰ ἐργασθῇ
ὁμαλῶς ὑπὸ τὰς συνθήκας αὐτάς. Τὴν 14 Ἰουλίου 1832 συνῆλθεν
εἰς τὴν Πρόνοιαν πλησίον τοῦ Ναυπλίου Ἐθνοσυνέλευσις,
ἡ ὁποία θεωρουμένη ὡς συνέχεια τῆς συνελεύσεως τοῦ Ἀργους
λέγεται ἐπίσης Ε' Ἐθνοσυνέλευσις. Αὕτη ἔδωσε γενικὴν ἀμνηστίαν
καὶ ἐπεκύρωσε παμψηφεί τὴν ἐκλογὴν τοῦ Ὁθωνος.

Ἡ ἀποβίβασις τοῦ Ὁθωνος εἰς τὸ Ναύπλιον τὴν 25 Ἰανουα-
ρίου 1833 ἐπροκάλεσε γενικὴν ἀνακούφισιν, διότι ὅλοι ἐπίστευον
ὅτι θὰ ἐτίθετο τέρμα εἰς τὴν ἀναρχίαν καὶ ὅτι ἡ δεινῶς δοκι-
μασθεῖσα χώρα θὰ εἰσῆρχετο εἰς τὴν ὁδὸν τῆς τάξεως. Τὰ ση- **1833**
μεῖα ἦσαν εὐόιωνα. Ὁ Ὁθων καὶ οἱ Βαυαροὶ σύμβουλοι του
ἤρχοντο εἰς τὴν Ἑλλάδα μὲ ἀγαθὰς προθέσεις καὶ πλεονέκτημα
ἦτο ὅτι ὁ νεαρὸς βασιλεὺς δὲν εἶχε σύνδεσμον μὲ τὰ κόμματα.

ΑΝΤΙΒΑΣΙΛΕΙΑ – ΑΠΟΛΥΤΑΡΧΙΚΗ ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ

Ὁ Ὀθων δὲν εἶχεν ἀκόμη ἡλικίαν, διὰ τὴν κυβερνήσῃ ὁ ἴδιος. Διὰ τοῦτο ὁ πατὴρ του εἶχε διορίσει ἐπιτροπὴν, διὰ τὴν ἀσκήσῃ τὰ βασιλικά καθήκοντα μέχρις ἐνηλικιώσεως τοῦ Ὀθωνος. Τὴν ἐπιτροπὴν, ἡ ὁποία ὠνομάσθη Ἀντιβασιλεία, ἀπετέλεσαν ὁ κόμης **Ἀρμανσμπεργ**, πρῶτον βασιλεὺς ὑπουργός, ὡς πρόεδρος, ὁ νομομαθὴς δόκτωρ **Μάουερ** καὶ ὁ στρατηγὸς **Ευντεκ**.

Ὁ βασιλεὺς Ὀθων (1815-1866)

Οἱ τρεῖς ἀντιβασιλεῖς βοηθούμενοι καὶ ἀπὸ ἄλλους Βουαρούς, οἱ ὁποῖοι εἶχον συνοδεύσει τὸν Ὀθωνα, συνεπλήρωσαν τὴν ὀργάνωσιν τοῦ κρατικοῦ οἰκοδομήματος τῆς Ἑλλάδος, τοῦ ὁποίου τὰς βάσεις εἶχε θέσει ὁ Καποδίστριας. Οἱ Βαυαροὶ καθίδρυσαν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὴν ἀπόλυτον μοναρχίαν. Πᾶσαι αἱ ἐξουσίαι ἀπέρρεον ἀπὸ τὸν βασιλέα. Παρὰ τὴν βασιλείαν ἐλειτούργει Ὑπουργικὸν Συμβούλιον, τοῦ ὁποίου τὰ μέλη διώριζεν ὁ βασιλεὺς. Πρόεδρος αὐτοῦ ἦτο ὁ βασιλεὺς, ἀντιπροσωπευόμενος δι' ἀντιπρόεδρον.

Τὸ ἔργον τῆς Ἀντιβασιλείας, ὅπως καὶ τοῦ Ὀθωνος, συνήντησε τὰς ἰδίας

δυσκολίας, τὰς ὁποίας εἶχε συναντήσει καὶ ὁ Καποδίστριας. Οἱ Βαυαροὶ δὲν κατάρθωσαν τὴν ἀποφύγουν τὰς προστριβὰς πρὸς τὰ κόμματα καὶ τὴν ἀντιζηλίαν μεταξύ των, τὴν ὁποίαν ἐπωφελήθησαν οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν Δυνάμεων. Ἐπίσης ἡ αὐταρχικὴ διοίκησις καὶ ἡ ἄγνοια τῶν εἰδικῶν συνθηκῶν τοῦ τόπου, τῆς γλώσσης καὶ τοῦ χαρακτῆρος τοῦ λαοῦ κατέστησαν αὐτοὺς ταχέως ἀντιδημοτικούς.

Δύο μεγάλα ζητήματα ἀπασχόλησαν τὴν Ἀντιβασιλείαν, τὸ στρατιωτικὸν καὶ τὸ ἐκκλησιαστικόν. Οἱ Ἀντιβασιλεῖς συνέστησαν δέκα τάγματα κυνηγῶν ἢ ἀκροβολιστῶν, εἰς τὰ ὅποια κατετάχθησαν οἱ στρατιῶται τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ καὶ μερικοὶ ἐκ τοῦ ἀτάκτου στρατοῦ τῆς ἐπαναστάσεως. Ἡ ληστεία ὅμως ἐξηκολούθει νὰ λυμαίνεται τὸν τόπον. Εἰς τὸ ἐκκλησιαστικόν οἱ ἀντιβασιλεῖς ἔδωσαν ὀριστικὴν λύσιν δημιουργήσαντες αὐτοκέφαλον Ἑλληνικὴν Ἐκκλησίαν, τὴν ὁποίαν ὅμως ἀνεγνώρισε τὸ Πατριαρχεῖον μόλις κατὰ τὸ ἔτος 1850. Οἱ Βαυairoi ἐπάταξαν δραστηρίως τὴν ἀντίδρασιν καὶ κατεδίκασαν μάλιστα εἰς θάνατον τὸν Κολοκοτρώνην καὶ Πλαπούταν ὡς ἐνεχομένους εἰς συνωμοσίαν. Ἀλλὰ δὲν ἐτόλμησαν καὶ νὰ ἐκτελέσουν τὴν καταδίκην κατὰ τοῦ γηραιοῦ πολεμιστοῦ τῆς ἐλευθερίας.

Λήγοντος τοῦ 1834 ἡ ἔδρα τῆς Κυβερνήσεως μετεφέρθη εἰς τὰς Ἀθήνας.

ΟΘΩΝ - ΑΥΤΑΡΧΙΚΗ ΚΥΒΕΡΝΗΣΙΣ ΜΕΧΡΙ ΤΟΥ 1845

Ἡ κυβέρνησις τῆς Ἀντιβασιλείας διήρκεσε 2 1/2 περίπου ἔτη (26 Ἰαν. 1833 — 20 Μαΐου 1835).

Τὴν 20 Μαΐου 1835 ἐνηλικιώθη ὁ Ὅθων, ἀνέλαβεν ὁ ἴδιος τὴν ἐξουσίαν καὶ δι' ἐνθουσιώδους προκηρύξεως ἐξέθετε τὰ αἰσθήματα τοῦ πρὸς τὸν ἑλληνικὸν λαὸν καὶ τὴν πρόθεσιν τοῦ νὰ κυβερνήσῃ τὴν χώραν ἀποβλέπων εἰς τὸ μεγαλεῖόν της. **Ὁ 1835** Ὅθων ἐξηκολούθησε νὰ κυβερνᾷ ἀπολυταρχικῶς. Δὲν συνεκάλεσεν ἐθνικὴν συνέλευσιν οὔτε βουλὴν. Προήδρευεν ὁ ἴδιος τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου καὶ ἡ διοίκησίς του ἦτο προσωπικὴ κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τῶν γερμανῶν ἡγεμόνων.

Ἐνῶ δὲ ὅλοι ἀνέμενον ὅτι θὰ ἐπῆρχετο ἡ κατάλυσις τῆς Βαυαιροκρατίας, διετήρησε τοὺς Βαυαιρούς εἰς τὰς ἐπικαιροτάτας θέσεις καὶ διώρισε τὸν Ἀρμανσμπεργκ πρωθυπουργόν, ἐνῶ οἱ ἐπιφανέστατοι τῶν Ἑλλήνων πολιτικῶν ἀπεμακρύνθησαν ὡς πρεσβευταὶ εἰς τὰς διαφόρους αὐλὰς τῆς Εὐρώπης. Μερικοὶ ἐκ τῶν Βαυαιρῶν ἐργάζοντο ἀποτελεσματικῶς καὶ μὲ ἀφοσίωσιν λόγῳ τῆς ἀνωτέρας μορφώσεώς των, ἀλλ' οἱ Ἕλληνες δὲν ἠνείχοντο, κατόπιν μάλιστα τῶν ἡρωικῶν θυσιῶν κατὰ τὸν ἀγῶνα, νὰ παραγκωνίζονται ἀπὸ τοὺς ξένους. Τέλος ὁ βασιλεὺς, ὑπὸ τὸ κράτος τῆς γενικῆς δυσ-

αρεσκείας καὶ τῶν ὑποδείξεων τινων ἐκ τῶν προστατίδων Δυνάμεων, ἀνέθεσε τὴν κυβέρνησιν τῆς χώρας εἰς χεῖρας ἑλληνικάς, διορίσας πρόεδρον τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου τὸν Κωνστ. Ζωγράφον κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1833.

Ὁ Ὅθων, καθὼς βραδύτερον καὶ ἡ σύζυγός του Ἀμαλία,

Ἡ βασίλισσα Ἀμαλία (1818–1876)

ἐνεκολπώθησαν τὴν πολιτικὴν τῆς Μεγάλης Ἰδέας. Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς ἀνακινήσεως τοῦ ἀνατολικοῦ ζητήματος κατὰ τὰ ἔτη 1839–1841 ὠργανώθησαν κινήματα εἰς τὴν Κρήτην, τὴν Θεσσαλίαν καὶ τὴν Μακεδονίαν, οἱ δὲ Ἕλληνες καὶ ὁ βασιλεὺς ἀνεθάρρηνσαν πιστεύσαντες ὅτι ἐπέστη ἡ στιγμή τῆς διαλύσεως τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας καὶ τῆς πραγματοποιήσεως τῶν ἐθνικῶν βλέψεων. Ἀλλὰ τοῦτο ἄφ' ἑνὸς μὲν ἔφερεν αὐτὸν εἰς προστριβὰς πρὸς τὸν σουλτάνον, ἄφ' ἑτέρου δὲ διέθεσε κατ'

αὐτοῦ τὰς Δυτικὰς Δυνάμεις, αἱ ὁποῖαι ἦσαν κηρυγμέναι ὑπὲρ τῆς ἀκεραιότητος τῆς Τουρκίας.

Περὶ τὸ τέλος τοῦ 1835 ἐπεσκέφθη τὰς Ἀθήνας ὁ πατὴρ τοῦ Ὁθωνος Λουδοβίκος καὶ εὔρε τὴν χώραν εἰσερχομένην εἰς τὴν ὁδὸν τῆς τάξεως. Παρέστη εἰς τὴν κατάθεσιν τοῦ θεμελίου λίθου τῶν ἀνακτόρων, τὰ ὁποῖα σήμερον ὀνομάζονται **Παλαιὰ Ἀνάκτορα**.

28 Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΤΗΣ Γ' ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ

Αἱ Ἀθηναὶ καθ' ὅλην τὴν βασιλείαν τοῦ Ὁθωνος ἦσαν θέατρον ἀντιθέσεων τῶν Δυνάμεων, τῶν ὁποίων οἱ ἀντιπρόσωποι ἀνεμιγνύοντο ζωηρῶς εἰς τὴν πολιτικὴν, ὑπεστήριζον τὰ κόμματα

καὶ ὑπέθαλπον συνωμοσίας. Τὰ κατὰ τὴν ἐπανάστασιν συσταθέντα τρία κόμματα, τὸ γαλλικόν, τὸ ἀγγλικόν καὶ τὸ ρωσικόν ἐξηκολούθησαν νὰ ὑφίστανται καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς βασιλείας τοῦ Ὁθωνος. Οἱ ἐν Ἑλλάδι διπλωματικοὶ ἀντιπρόσωποι τῶν τριῶν Προστατίδων δυνάμεων ἀνέπτυξαν ἐξαιρετικὴν δρᾶσιν πρὸς ἀπόκτησιν πολιτικῆς ἐπιρροῆς ἐν Ἑλλάδι κατὰ τὴν πολιτικὴν ἀστάθειαν, ἣ ὁποία ἐπεκράτησε τοὺς χρόνους αὐτοὺς. Ὁ Ζωγράφος παρητήθη καὶ ὁ Ὁθων διώρισε προθυπουργὸν τὸν Α. Παῖκον. Κατόπιν ὅμως ἐνεργειῶν τοῦ ἀγγλοῦ καὶ γάλλου ἀντιπροσώπου ἡ πρωθυπουργία ἀνετέθη εἰς τὸν Ἀλ. Μαυροκορδάτον, φίλον παλαιὸν τῆς ἀγγλικῆς πολιτικῆς ἐν Ἑλλάδι. Συγχρόνως ἐδημιουργήθη ἰσχυρὰ ἀντίδρασις κατὰ τοῦ Ὁθωνος.

Ἡ ἀντιπολίτευσις ἡξίου ἀπὸ τὸν βασιλέα συνταγματικὰς ἐλευθερίας, ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ βασιλεὺς ἡρνεῖτο νὰ ἐνδώσῃ, κατεπολέμει αὐτόν. Τέλος παρεσκευάσθη διὰ τῆς ὑποκινήσεως τῶν ξένων, ἰδίως τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Ἀγγλίας καὶ Ρωσίας, συνωμοσία τῶν πολιτικῶν Ἀνδρέου Λόντου, Α. Μεταξᾶ καὶ Κ. Ζωγράφου, οἱ ὅποιοι κατῴρθωσαν νὰ προσεταιρισθοῦν τὸν ἀγωνιστὴν τῆς ἐπαναστάσεως **Ι. Μακρυγιάννην** καὶ δι' αὐτοῦ τὸν ἐκ τῶν ἀνωτέρων στελεχῶν τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ συνταγματάρχην τοῦ ἱππικοῦ **Δ. Καλλέργην** καὶ νὰ παρασύρουν τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ στρατοῦ.

Τὴν νύκτα τῆς 2-3 Σεπτεμβρίου 1843 ὁ Καλλέργης μετὰ τῆς φρουρᾶς τῶν Ἀθηνῶν ἀπέκλεισε τὰ ἀνάκτορα καὶ ἀπήτησεν ἀπὸ τὸν Ὁθωνα τὴν παραχώρησιν συντάγματος. Ὁ Ὁθων μετὰ ζωηρὰς ἀντιρρήσεις ὑπέχρεώθη νὰ ὑπογράψῃ διάταγμα, διὰ τοῦ ὁποίου θὰ ἐκαλεῖτο ἐθνικὴ συνέλευσις, ἣ ὁποία θὰ ἐψή- **1843** φιζε σύνταγμα. Ἀπὸ τότε ἡ πρὸ τῶν ἀνακτόρων πλατεῖα ὀνομάζεται **Πλατεία τοῦ Συντάγματος** καὶ μία τῶν ὁδῶν τῆς πρωτευούσης φέρει τὸ ὄνομα 3 Σεπτεμβρίου, ἣ ὁποία θεωρεῖται ἡ γενέθλιος ἡμέρα τοῦ ἐλληνικοῦ συντάγματος.

Η ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΗ ΒΑΣΙΛΕΙΑ ΤΟΥ ΟΘΩΝΟΣ

Ὁ Ὁθων συνεκάλεσεν Ἐθνοσυνέλευσιν, ἣ ὁποία συνήλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας, ὠνομάσθη Ἐθνικὴ Συνέλευσις τῆς Γ' Σεπτεμβρίου καὶ ἐψήφισε τὸ **Σύνταγμα τοῦ 1844** (18 Μαρτίου). Δι' αὐτοῦ ἐγκριθρῆναι εἰς τὴν Ἑλλάδα ἡ συνταγματικὴ μοναρχία.

Τὸ νέον σύνταγμα καθιέρωσε δύο κοινοβουλευτικὰ σώματα, τὴν Βουλὴν καὶ τὴν Γερουσίαν. Καὶ ἡ μὲν Βουλὴ ἀπέτελετο ἀπὸ 80 μέλη, ἡλικίας ἄνω τῶν 30 ἐτῶν, καὶ ἐξελέγετο ὑπὸ τοῦ λαοῦ μὲ καθολικὴν σχεδὸν ψηφοφορίαν, ἡ δὲ Γερουσία ἀπὸ 27 μέλη, τὰ ὅποια διωρίζοντο ἰσοβίως ὑπὸ τοῦ βασιλέως. Ὁ βασιλεὺς διώριζεν ἐπίσης καὶ ἔπαυε κατὰ βούλησιν τοὺς ὑπουργούς. Τὰ δύο σώματα εἶχον τὴν νομοθετικὴν ἐξουσίαν, ἐνῶ ὁ βασιλεὺς μετὰ τοῦ ὑπουργείου ἐξήσκει τὴν ἐκτελεστικὴν.

Ἀπὸ τοῦ 1844 ὁ Ὄθων ἐκυβέρνησεν ὡς συνταγματικὸς μονάρχης, ἀλλ' ἐξ ἰδιοσυγκρασίας καὶ ἀνατροπῆς δὲν συνεπάθει τὰ κοινοβουλευτικὰ ἔθιμα. Ἡ Γερουσία, ὡς ἦτο φυσικόν, ἔγινε κατ' οὐσίαν ὄργανον τοῦ βασιλέως, ἐνῶ εἰς τὴν βουλὴν, ἡ ὅποια εἶχε τὰ προοδευτικὰ στοιχεῖα, καὶ εἰς τὴν κοινὴν γνώμην τῆς χώρας ἐγεννήθη ζωηρὰ ἀντίδρασις κατὰ τῆς ἐνεργοῦ ἀναμείξεως τοῦ Ὄθωνος εἰς τὴν πολιτικὴν.

Δύο πολιτευόμενοι διεκρίνοντο τὴν ἐποχὴν αὐτὴν, ὁ ἡγέτης τῆς ἀγγλικῆς φατρίας Μαυροκορδάτος καὶ ὁ Κωλέττης, ἡγέτης τῆς γαλλικῆς. Καίτοι δὲ τὰ κόμματα ἦσαν προσωπικά, διεκρίνοντο δύο ἀντίθετα πολιτικὰ προγράμματα καὶ δύο ἀντίθετοι τάσεις. Ὁ Μαυροκορδάτος ἐφρόνει ὅτι οἱ Ἕλληνες πρέπει νὰ καταστήσουν τὸ βασιλείον πρότυπον ἀγαθῆς διοικήσεως, ἐὰν δὲ ἐπετυγχάνετο τοῦτο, θὰ ἐξησφαλίζοντο βαθμηδὸν τὰ ἀναγκαῖα μέσα πρὸς ἀνάκτησιν τῆς Κρήτης, Ἡπείρου, Μακεδονίας. Ὁ Κωλέττης ἀντιθέτως ἦτο τῆς γνώμης ὅτι ἡ Ἑλλὰς πάσῃ θυσίᾳ ἔπρεπε νὰ ἐπιδιώξῃ τὴν ἐπέκτασιν τοῦ βασιλείου καὶ ὅτι διὰ τῆς ἐπεκτάσεως θὰ ἀπέκτα τὰ μέσα τῆς ἐσωτερικῆς ἀναπτύξεως.

Ἡ ἔκτασις τοῦ Ὄθωνος

Ἡ βασιλεία τοῦ Ὄθωνος ἐξηκολούθησεν ἐν μέσῳ περιπετειῶν, αἱ ὁποῖαι κατέληξαν εἰς τὴν ὀριστικὴν ἀπομάκρυνσιν αὐτοῦ.

Κατὰ τὴν διάρκειαν δηλαδὴ τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου ἡ Ἑλλὰς προεκάλεσεν ἑπαναστατικὰ κινήματα εἰς Θεσσαλίαν, Ἡπειρον καὶ Μακεδονίαν, διὰ νὰ παρασκευάσῃ τὴν κατάληψιν τῶν χωρῶν αὐτῶν. Γαλλία καὶ Ἀγγλία, αἱ ὁποῖαι ἦσαν σύμμαχοι τῆς Τουρκίας, ἀπεβίβασαν στρατεύματα εἰς τὸν Πειραιᾶ. Αἱ δύο

Δυνάμεις ἐπέβαλον Ὑπουργεῖον τῆς ἀρεσκείας των ὑπὸ τὸν Μαυροκορδαῶτον, τὸ ὀνομασθὲν Ὑποῦργεῖον Κατοχής, εἰς τὸ ὁποῖον ὡς ὑπουργὸς τῶν στρατιωτικῶν παρεκάθητο ὁ Καλλέργης, ὁ ἥρως τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1843. Ἄλλ' ἡ κατοχὴ κατέστησε δημοφιλεῖ τὸν Ὅθωνα.

Μετὰ τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον ὅμως ἀνενεώθη ἡ κατὰ τοῦ βασιλέως ἀντίδρασις ἕνεκα τῶν ἐξῆς γεγονότων : Ὁ βασιλεὺς κατηγορεῖτο ὅτι ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς ἐθνικῆς ἐνώσεως τῆς Ἰταλίας (1859-1861) δὲν ἐφήρμοσε τὸ πρόγραμμα τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς. Ἐξ ἄλλου ἡ νέα γενεὰ πολιτευομένων, ἡ ὁποία εἶχε μορφωθῇ ἐν τῷ μετὰξύ, τολμηροτέρα, ἐπετίθετο κατὰ τοῦ βασιλέως, διότι ἔβλεπεν ἐαυτὴν παραγκωνιζομένην ὑπὸ τῶν αὐλοφίλων πολιτικῶν. Ὁ **Ἐπαμεινώνδας Δεληγεώργης**, ἐκ τῶν νεωτέρων τούτων πολιτικῶν μὲ τὴν θορυβώδη ἐμφάνισιν καὶ τὰς φιλελευθέραις ἀπαιτήσεις, εἶχε γίνεи εἰδωλον τῆς φοιτητικῆς νεολαίας. Ὅταν δὲ κατὰ τὰς ἐκλογὰς τοῦ 1851 ἐκέρδισαν οἱ φίλοι τοῦ στέμματος, ἡ κοινὴ γνώμη ἐξηγέρθη καὶ ἐκραύγαζε διὰ τὰς ἐκλογικὰς παρανομίας. Ὁ Ὅθων ἀντιμετώπισε τὴν κατακραυγὴν ἀντικαθιστῶν τὸν ἕνα αὐλόφιλον πρωθυπουργόν, τὸν **Ἀθ. Μιαούλην**, υἱὸν τοῦ ναυάρχου, δι' ἄλλου, τοῦ **Γενναίου Κολοκοτρώνη**, υἱοῦ τοῦ Θ. Κολοκοτρώνη.

Κατόπιν τούτου ἡ ἀντιπολίτευσις προεκάλεσε στάσεις εἰς τὰς ἐπαρχίας, ὅταν δὲ ὁ Ὅθων ἀπεφάσισε νὰ περιοδεύσῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα, διὰ νὰ ἀνακτήσῃ τὴν ἀγάπην τοῦ λαοῦ, ἐπανεστάτησαν ἐκτὸς τῶν ἄλλων μερῶν αἱ Ἀθῆναι καὶ ὁ Ἐπ. Δεληγεώργης, ὡς ἐκπρόσωπος τῶν ἐπαναστατῶν, ἐδημοσίευσεν προκήρυξιν, διὰ τῆς ὁποίας ἀνήγγειλε τὴν κατάλυσιν τῆς βασιλείας τοῦ Ὅθωνος καὶ τὴν σύγκλησιν Ἐθνοσυνελεύσεως.

Ὅταν δὲ ἡ βασιλικὴ θαλαμηγὸς ἔφθασεν εἰς τὸν Πειραιᾶ, τὸ πλῆθος ἐδέχθη αὐτὴν δι' ἀποδοκίμασιῶν καὶ ἀπειλῶν. Ὁ-
λην τὴν νύκτα ὁ Ὅθων ἔμεινεν εἰς τὸν λιμένα τῆς Σαλα- **1862**
μῖνος σκεπτόμενος καὶ τὴν ἐπομένην ἀνεχώρησεν ἐπὶ ἀγγλικοῦ πλοίου, ὅπως εἶχεν ἔλθει (12 Ὀκτωβρίου 1862).

Ὁ Ὅθων ἔζησεν εἰς τὴν Ἑλλάδα περίπου 30 ἔτη. Ἐζῆσεν ἀκόμη πέντε ἔτη εἰς τὴν ἐξορίαν νοσταλγῶν τὴν Ἑλλάδα. Ἡ ἀλληλογραφία του ἀποδεικνύει τὴν θερμὴν ἀγάπην πρὸς τὴν Ἑλλάδα. Δὲν ἠθέλησε μέχρι τοῦ θανάτου του νὰ ἀποχωρισθῇ, καθὼς καὶ ἡ

Ἀμαλία, τὴν ὥραϊαν ἑλληνικὴν ἐνδυμασίαν καὶ κατὰ τὰς τελευταίας του στιγμὰς τὰ χεῖλη του ἐπρόφεραν τὴν λέξιν « Ἑλλάς ».

Τοιοιτοτρόπως παρήλθον τριάκοντα ἔτη ἐλευθέρου βίου καὶ τὸ νεοσύστατον κράτος μας δὲν εἶχε κατορθώσει νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν ὁδὸν τῆς εἰρήνης καὶ τῆς εὐημερίας. Τὸ φαινόμενον αὐτὸ εἶναι φυσικὸν εἰς τὰ ἔθνη, τὰ ὅποια διψοῦν πρόοδον καὶ δημιουργίαν. Εἶναι ὁμῶς ἐξ ἄλλου ἀληθές ὅτι αἱ διαρκεῖς αὐταὶ ἀνωμαλῖαι ἐπεβράδυναν τὴν ἐσωτερικὴν μας ὀργάνωσιν εἰς κράτος εὐνομούμενον.

Ἀκρόπρωρον « Καρτερίας »

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'

Η ΕΥΡΩΠΗ ΜΕΧΡΙ ΤΟΥ 1870 — Ο ΑΓΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΑΝΤΙΔΡΑΣΕΩΣ

1. ΓΑΛΛΙΑ

25 ΛΟΥΔΟΒΙΚΟΣ ΙΗ' (1814 — 1824) — Η ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΗ ΜΟΝΑΡΧΙΑ

Ἐνῶ ἡ Ἑλλάς ἠγωνίζετο διὰ τὴν ἐλευθερίαν τῆς ἀπὸ τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ καὶ βραδύτερον κατέβαλλε μεγάλας προσπάθειάς νὰ ὀργανωθῇ ἐσωτερικῶς εἰς κράτος πολιτισμένον, ἡ Εὐρώπη διήρχετο μίαν ἀπὸ τὰς πλέον ταραχώδεις περιόδους τῆς ἱστορίας τῆς. Εἶναι ἀνάγκη νὰ γνωρίσωμεν τὴν σπουδαίαν πολιτικὴν κίνησιν, ἡ ὁποία ἐσημειώθη εἰς τὰ εὐρωπαϊκὰ κράτη κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς καὶ εἶχε πολλὰκις καὶ εἰς τὰ πράγματα τῆς χώρας μας σημαντικὸν ἀντίκτυπον.

Μετὰ τὴν κατστροφὴν τοῦ Βατερλό (18 Ἰουνίου 1815) ὁ βουρβωνικὸς οἶκος ἀποκατεστάθη εἰς τὴν Γαλλίαν, ὁ **Λουδοβίκος ΙΗ'** ἀνῆλθεν εἰς τὸν γαλλικὸν θρόνον καὶ οἱ μετανάσται εὐγενεῖς ἐπανῆλθον εἰς τὴν πατρίδα των. Ὁ Λουδοβίκος ἐχορήγησε συνταγματικὸν πολίτευμα, τὸ ὁποῖον παρεχώρει εἰς τὸν γαλλικὸν λαὸν περιορισμέναν ἐλευθερίαν. Καθιέρωσε δύο βουλὰς, ἀλλὰ περιώριζε πολὺ τὸ ἐκλογικὸν δικαίωμα. Ἐπὶ 35 ἑκατομμυρίων κατοίκων ἐψήφίζον μόλις 90 - 100 χιλιάδες. Τοιοῦτοτρόπως ἀποκατεστάθη εἰς τὴν Γαλλίαν νέον πολίτευμα, ἡ **Συνταγματικὴ μοναρχία**.

Ὁ Λουδοβίκος ΙΗ' ἦτο ἄνθρωπος εὐφυῆς καὶ μὲ ὀρθὴν κρίσιν, ἀλλὰ νωθρὸς καὶ ἄνευ πρωτοβουλίας. Διὰ τοῦτο ἐδημιουργήθησαν εἰς τὴν Γαλλίαν πολιτικὰ κόμματα, τὰ ὁποῖα μὲ τὴν δρᾶσίν των προεκάλουν εἰς τὴν χώραν ταραχάς. Τὰ σημαντικώτερα ἐξ αὐτῶν ἦσαν: 1) Οἱ ἄκροὶ ἢ ἀδιὰλλακτοὶ βασιλόφρονες, οἱ ὁποῖοι εἶχον ἐπὶ κεφαλῇ τὸν ἀδελφὸν τοῦ βασιλέως Κάρολον καὶ ἐζήτουν τὴν ἐπαναφορὰν τοῦ παλαιοῦ ἀπολυταρχικοῦ καθεστώτος. Αὐτοὺς οἱ Γάλλοι ὠνόμαζον *Ultras* καὶ ἔλεγον περὶ αὐτῶν ὅτι

ἦσαν βασιλικώτεροι τοῦ βασιλέως. 2) Οἱ συνταγματικοὶ βασιλόφρονες, οἱ ὅποιοι ἦσαν ὁπαδοὶ τοῦ βασιλέως καὶ τῆς συνταγματικῆς μοναρχίας. Μεταξὺ αὐτῶν ἦσαν οἱ σπουδαῖοι ἱστορικοὶ **Γκιζό** καὶ **Τιέρ**. 3) Οἱ Φιλελεύθεροὶ ἢ Ἀνεξάρτητοὶ, οἱ ὅποιοι ἐμίσουν ἐξ ἴσου τὸ παλαιὸν καθεστῶς καὶ τοὺς Βουρβόνους.

Ἐπὶ τοῦ Λουδοβίκου ΙΗ' ἐκυβέρνησαν τὴν Γαλλίαν σχεδὸν ἐξ ὁλοκλήρου οἱ ἀδιάλλακτοι, οἱ ὅποιοι μάλιστα προέβησαν εἰς ἀντεκδικήσεις κατὰ τῶν φίλων τῆς ἐπαναστάσεως καὶ κατεδίκασαν εἰς θάνατον πολλοὺς ὁπαδοὺς τοῦ Ναπολέοντος, μεταξὺ τῶν ὁποίων 16 στρατηγούς. Εἷς ἐξ αὐτῶν ἦτο καὶ ὁ περίφημος στρατηγὸς Νεϋ.

ΚΑΡΟΛΟΣ Ι' (1824 – 1830) – ΙΟΥΛΙΑΝΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ

Τὸν Λουδοβίκον ΙΗ' διεδέχθη ὁ ἀδελφὸς του **Κάρολος Ι'** εἰς ἡλικίαν 57 ἐτῶν. Πρόγραμμά του ὁ Κάρολος ἔθεσε τὴν ἐπαναφορὰν τοῦ παλαιοῦ καθεστῶτος καὶ πρὸς τοῦτο ἐνήργησε μεγάλην ἐκκαθάρισιν εἰς τὴν διοίκησιν καὶ τὸν στρατόν. Ἄλλ' ἢ ἀντίδρασις, ἡ ὁποία ἐξεδηλώθη κατὰ τῶν αὐθαιρεσιῶν τοῦ Καρόλου, ἦτο ζωηρὰ καὶ οἱ περὶ αὐτὸν ἐσκέφθησαν νὰ κερδίσουν τὴν κοινὴν γνώμην μὲ μίαν λαμπρὰν ἐπιτυχίαν εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Ὁ γαλλικὸς στρατὸς μὲ τὴν πρόφασιν ὅτι ὁ ἡγεμὼν τοῦ Ἀλγερίου προσέβαλε τὸν πρεσβευτὴν τῆς Γαλλίας, κατέλαβε τὸ Ἀλγέριον (5 Ἰουλίου 1830).

Ἄλλ' ἡ κοινὴ γνώμη δὲν συνεκινήθη καὶ κατὰ τὰς ἐκλογὰς ἡ κυβέρνησις κατεψηφίσθη. Ὁ Κάρολος τότε διὰ διαταγμάτων προέβη εἰς διαφόρους περιορισμούς τῶν ἐλευθεριῶν τοῦ γαλλικοῦ λαοῦ, ὁ ὁποῖος κατ' ἀρχὰς προέβη εἰς διαδηλώσεις καὶ κατόπιν εἰς ἐνοπλὸν ἐξέγερσιν. Ἐστήθησαν ὁδοφράγματα εἰς τὰς ὁδοὺς τῶν Παρισίων καὶ μετὰ τριήμερον μάχην ὁ λαὸς ἔγινε κύριος τῆς καταστάσεως. Ὁ Κάρολος ἔφυγεν εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ἀνηγορεύθη δὲ βασιλεὺς ὁ δούξ τῆς Ὁρλεάνης Λουδοβίκος Φίλιππος Α'.

Αὕτη εἶναι ἡ Ἰουλιανὴ ἐπαναστάσις, ἡ ὁποία εἶχεν ἀντίκτυπον εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην. Τὸ Βέλγιον ἐπανεστάτησε, διὰ νὰ χωρισθῇ ἀπὸ τὴν Ὁλλανδίαν, καὶ τέλος κα-
1830 τώρθωσε νὰ γίνῃ ἀνεξάρτητον συνταγματικὸν βασίλειον μὲ βασιλέα τὸν πρίγκηπα Λεοπόλδον (1831 – 1865), τοῦ ὁποίου ἡ ὑποψηφιότης εἶχεν ὑποστηρικτὴ καὶ διὰ τὸν ἑλληνικὸν

θρόνον. Ἐπίσης ἐπανεστάτησεν ἡ Πολωνία, διὰ νὰ ἀνακτήσῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν της. Ἀλλ' ὁ στρατὸς τοῦ τσάρου κατέπνιξε τὸ κίνημα, ἡ Πολωνία ἔχασε τὴν μέχρι τοῦδε αὐτοδιοίκησιν της καὶ μετεβλήθη εἰς ρωσικὴν ἐπαρχίαν. Καὶ εἰς τὴν Ἰταλίαν ἐσημειώθη κίνημα κατὰ τῆς Αὐστρίας, ἀλλ' ὁ αὐστριακὸς στρατὸς ἐπενέβη ἐγκαίρως καὶ κατέπνιξεν αὐτό. Ὅμοια κινήματα ἐσημειώθησαν καὶ εἰς τὴν Ἰσπανίαν καὶ Γερμανίαν.

Ὁ Λουδοβίκος Φίλιππος παρεχώρησε σύνταγμα μὲ περισσοτέρως ἐλευθερίας καὶ ἐπέξετεινε τὸ ἐκλογικὸν δικαίωμα εἰς περισσότερους, ὥστε τώρα οἱ ψηφοφόροι, ἀνήρχοντο εἰς 200 χιλ., ἡ δὲ ἀστική τάξις ἐξησφάλισεν ἐφεξῆς τὸ δικαίωμα τοῦ ἐκλέγειν. Ὁ Λουδοβίκος Φίλιππος, υἱὸς τοῦ γνωστοῦ ἐκ τῆς ἐπαναστάσεως Philippe l'égalité, προσεποιεῖτο ὅτι ἀποστρέφεται τοὺς τύπους, ἐξήρχετο πεζός, ἐπλεσίαζε τὸν λαὸν καὶ κατήργησε τὴν βαρεῖαν ἐθιμοτυπίαν εἰς τὰ ἀνάκτορα. Διὰ τοῦτο ὠνόμαζον οὐτὸν βασιλέα τῶν ἀστῶν ἢ ἀστὸν βασιλέα.

Τὴν Γαλλίαν ἐκυβέρνησεν ἐπὶ 7 1/2 ἔτη κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς ὁ Γκιζό, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἐπιβληθῇ μὲ τὴν εὐφυΐαν, τὴν ἐξαιρετικὴν δραστηριότητα καὶ τὴν εὐφράδειάν του. Ἀποτυχία ὅμως εἰς τὴν ἐξωτερικὴν πολιτικὴν καὶ φοβερὰ οἰκονομικὴ κρίσις ἐκλόνισαν τὴν θέσιν τῆς μοναρχίας. Ἡ ἀντιπολίτευσις ἤρχισεν ὀξυτάτην ἐπίθεσιν μὲ σύνθημα τὴν ἐκλογικὴν μεταρρύθμισιν καὶ ἰδίως τὴν καθολικὴν ψῆφον. Ἡ κίνησις αὕτη κατέληξεν εἰς ἐπικίνδυνον στάσιν. Ἐστήθησαν πάλιν ὁδοφράγματα, ἐγίναν συγκρούσεις καί, ὅταν ἡ Ἐθνοφρουρὰ προσετέθη μὲ τὸ μέρος τῶν στασιαστῶν, τὸ κίνημα ἔλαβε χαρακτῆρα ἀντιδυναστικόν. Ὁ Λουδοβίκος ὑπεχρεώθη νὰ φύγῃ εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Αὕτη εἶναι ἡ λεγομένη Φεβρουαρινὴ ἐπανάστασις τοῦ 1848.

30 Η ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

Μετὰ τὴν φυγὴν τοῦ βασιλέως ἀπὸ τὴν Γαλλίαν ἐσχηματίσθη προσωρινὴ κυβέρνησις, ἡ ὁποία ἀνεκήρυξε τὴν δημοκρατίαν (24 Φεβρουαρίου 1848). Ἡ νέα δημοκρατία ἐκήρυξεν ὅτι εἶναι εἰρηνικὴ καὶ φιλόανθρωπος, κατήργησε τὴν θανατικὴν ποινὴν διὰ τὰς πολιτικὰς πράξεις καὶ εἰσήγαγε τὴν καθολικὴν ψηφοφορίαν. Πᾶς

γάλλος ἄνω τῶν 20 ἐτῶν εἶχε δικαίωμα ψήφου καὶ ἄνω τοῦ 25ου ἦτο ἐκλέξιμος. Τοιοῦτοτρόπως ὁ ἀριθμὸς τῶν ψηφοφόρων ἀνῆλθεν εἰς 9 ἑκατομμύρια.

Ἄλλ' ἡ προσωρινὴ κυβέρνησις εὐρέθη πρὸ μεγάλων οἰκονομικῶν δυσχερειῶν. Ἡ ἐσοδεία τοῦ 1847 ἦτο κακὴ καὶ ἐπολλαπλασιάσθη τὸ πλῆθος τῶν ἀνέργων. Ἡ κατάστασις ἀνησύχησε τὴν εὐποροῦσαν τάξιν, ἡ ὁποία ἤρχισε νὰ ἀντιδρῇ. Ἐπειδὴ δὲ εἰς τὰς ἐκλογὰς διὰ Συντακτικὴν Συνέλευσιν ἐπεκράτησαν οἱ συντηρητικοί, οἱ ἐργατικοὶ ἐπεχείρησαν νὰ ἀνατρέψουν βιαίως τὴν κατάστασιν. Τὸ κίνημα τῶν ἐργατῶν κατέπνιξεν ὁ στρατηγὸς **Καβαινιάκ**.

Ἡ Ἐθνοσυνέλευσις ἐψήφισε τὸ σύνταγμα τῆς 12ης Νοεμβρίου 1848, τὸ ὁποῖον ἐδημιούργησε μίαν βουλὴν ἐκλεγομένην διὰ καθολικῆς ψηφοφορίας καὶ ἔδωκε τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν εἰς Πρόεδρον ἐκλεγόμενον ἐπίσης ὑπὸ τοῦ λαοῦ διὰ καθολικῆς ψηφοφορίας. Εἰς τὰς ἐκλογὰς τοῦ Δεκεμβρίου 1848 Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας ἐξελέγη ὁ Λουδοβίκος Ναπολέων, ἀνεψιὸς τοῦ Μ. Ναπολέοντος. Ἡ αἴγλη τοῦ μεγάλου στρατηλάτου ἔδωκε τὴν νίκην, ἔκτοτε δὲ ἡ ἀντίδρασις κατὰ τοῦ δημοκρατικοῦ καθεστῶτος κατέστη ἰσχυροτέρα.

30

20

ΝΑΠΟΛΕΩΝ Ο Γ' ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ

Ὁ Ναπολέων ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς εἰργάζετο διὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς αὐτοκρατορίας καί, ἀφοῦ κατώρθωσε νὰ προσεταιρισθῇ ἀνωτέρους ἀξιωματικούς, προέβη εἰς πραξικοπηματικὴν διάλυσιν τῆς βουλῆς καὶ ἐκάλεσε τὸν λαὸν νὰ τοῦ δώσῃ τὴν ἀπαιτούμενην ἐξουσίαν, διὰ νὰ καταρτίσῃ νέον σύνταγμα (2 Δεκεμβρίου 1851).

Οἱ δημοκρατικοὶ ἐπεχείρησαν νὰ ἀντιτάξουν ἀντίστασιν. Ὁ ποιητῆς Βίκτωρ Οὐγκὼ μὲ ἄλλους ὁμόφρονas προσεπάθησαν νὰ ἐξεγείρουν τὰς συνοικίας τῶν Παρισίων. Ἄλλ' ὁ λαὸς ἔμεινεν ἀδιάφορος, ἡ στάσις κατεστάλη καὶ ἔγιναν πολλοὶ συλλήψεις καὶ ἐκτοπισμοί. Μεταξὺ τῶν ἐξορίστων ἦτο καὶ ὁ Οὐγκὼ. Τὸ δημο-
1852 ψήφισμα τῆς 20 - 21 Δεκεμβρίου 1851 μὲ 7 1/2 ἑκατομ. ψήφους ἔδωκεν εἰς τὸν Ναπολέοντα τὸν τίτλον τοῦ Προέδρου διὰ μίαν δεκαετίαν. Κατ' οὐσίαν ὁ Ναπολέων ἦτο δικτάτωρ. Μετὰ ἐν

ἔτος (2 Δεκεμβρίου 1852) ἀνεκηρύχθη καὶ κατὰ τύπους αὐτοκράτωρ τῶν Γάλλων ὑπὸ τὸ ὄνομα **Ναπολέον Γ' .**

Ὁ γαλλικὸς λαὸς ἤλπιζεν ὅτι ὁ νέος Ναπολέων θὰ ἐπανέφερε τὰς ἐνδόξους ἡμέρας τοῦ θείου του. Καὶ πραγματικῶς ἤλθον στιγμαί, κατὰ τὰς ὁποίας ἐφάνη ὅτι ἡ Γαλλία ἐκυρίαρχει εἰς τὴν Εὐρώπην.

Ὁ Ναπολέων ἐταπείνωσεν ἀλληλοδιαδόχως τοὺς ἡγεμόνας, οἱ ὅποιοι εἶχον νικήσῃ τὸν Ναπολέοντα Α'.

Εἰς τὴν Σεβαστούπολιν ἐνίκησε τὸν τσάρον Νικόλαον.

Εἰς τὸ Σολφερίνο ἐνίκησε τὸν αὐτοκράτορα τῆς Αὐστρίας.

Συνετρίβη ὅμως, ὅταν προσέβαλε τὸν βασιλέα τῆς Πρωσσίας.

Ναπολέων Γ' (1808—1873)

2. ΑΓΓΛΙΑ

ΤΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ ΤΗΣ ΑΓΓΛΙΑΣ ΤΟ 1815

Ἡ πολιτικὴ ὀργάνωσις τῆς Ἀγγλίας εἶχε παραμείνει μέχρι τοῦ 1815, ὅποια ἦτο τὸν 18ον αἰῶνα. Τὸ καθεστῶς αὐτό, τὸ ὁποῖον ἐθαυμάσθη ἀπὸ τοὺς ἄλλους λαοὺς καὶ ἐχρησίμευσεν ὡς ὑπόδειγμα εἰς τοὺς φιλοσόφους καὶ πολιτικούς μεταρρυθμιστάς, ἦτο κατ' οὐσίαν ὀλιγαρχικόν. Τὴν Ἀγγλίαν ἐκυβέρνηα ἡ ἀριστοκρατία, δηλαδὴ οἱ γαιοκτῆμονες λόρδοι, καὶ ὑπῆρχε πραγματικὴ διαίρεσις εἰς τάξεις κοινωνικάς.

Ἡ Ἀγγλία εἶχεν, ὅπως γνωρίζομεν, δύο κοινοβουλευτικὰ σώματα. Ἡ Βουλὴ τῶν Λόρδων ἢ Ἀνω Βουλὴ

ἀπετελεῖτο ἀπὸ τοὺς τιτλοῦχους εὐγενεῖς, τοὺς ὁποίους διώριζεν ὁ βασιλεὺς ἰσοβίως καὶ κληρονομικῶς εἰς ἀπεριόριστον ἀριθμόν. Ἡ Βουλὴ τῶν Κοινοτήτων ἢ Κάτω Βουλὴ κατηρτίζετο δι' ἐκλογῆς. Ἀλλὰ τὸ ἐκλογικὸν σύστημα ἦτο παράδοξον. Τοὺς ἀντιπροσώπους ἐξέλεγον αἱ κομητεῖαι καὶ οἱ πύργοι. Ἐκάστη κομητεία ἔστελλεν εἰς τὴν Βουλὴν δύο βουλευτάς καὶ ἦτο ὅ,τι ἡμεῖς σήμερον λέγομεν ἐκλογικὴν περιφέρειαν. Ἐπίσης ἕκαστος πύργος ἔστελλε δύο βουλευτάς, τὸ δὲ δικαίωμα αὐτὸ εἶχον δώσει οἱ βασιλεῖς κατὰ καιροὺς εἰς τοὺς πύργους. Εἰς τὰς κομητείας δικαίωμα ψήφου εἶχον μόνον ὅσοι εἶχον εἰσόδημα 50 σελίνια, δηλαδὴ 50 χρ. δραχμάς, ἀπὸ ἑγγείου ἰδιοκτησίαν. Ἀναχρονιστικὸν ὅμως ἦτο αὐτό, τὸ ὁποῖον συνέβαινε μὲ τοὺς πύργους. Πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς εἶχον χάσει τοὺς κατοίκους των, εἶχον καταντήσει ἀσήμαντα χωρία ἢ εἶχον σβῆσει ἐντελῶς καὶ εἶχον περιέλθει εἰς τὴν ἰδιοκτησίαν τῶν ἰσχυρῶν. Ἐν τούτοις ἐξηκολούθουν νὰ στέλλουν ἀντιπροσώπους, οἱ ὅποιοι συνήθως ἦσαν οἱ ἰδιοκτῆταί των. Ἡ ἀναλογία ἦτο 187 βουλευταὶ κομητειῶν πρὸς 467 τῶν πύργων. Ἀντιθέτως μεγάλα βιομηχανικὰ κέντρα, ὅπως τὸ Μάντσεστερ, τὸ Μπίρμιγγαμ κ.ἄ. δὲν ἀντιπροσωπεύοντο εἰς τὴν βουλὴν, διότι οἱ κάτοικοί των, ἐργάται ὡς εἶπὸ τὸ πλεῖστον, δὲν εἶχον ἑγγεῖον ἰδιοκτησίαν.

Ὁ ἀγγλικανικὸς κλῆρος εἶχε μεγάλα προνόμια. Ἐπισήμως ἀνεγνωρίζοντο δύο μόνον δόγματα, τὸ ἀγγλικανικὸν εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ τὸ πρεσβυτεριανὸν εἰς τὴν Σκωτίαν. Οἱ καθολικοὶ ἀπεκλείοντο ἀπὸ τὰς δημοσίας θέσεις.

ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΑΚΜΗ

Καταπληκτικὴν ἀνάπτυξιν ἐσημείωσεν εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἡ βιομηχανία ἀπὸ τοῦ τέλους τῶν ναπολεοντείων χρόνων. Εἰς τοῦτο συνετέλεσεν ἰδίως ἡ τελειοποίησις τῶν μηχανικῶν μέσων. Τὸν 16ον αἰῶνα οἱ Ἀγγλοὶ εἶχον ἀνακαλύψει τὴν ὑφαντικὴν μηχανήν, τὴν κλωστικὴν καὶ τὴν ἀτμομηχανήν, αἱ ὁποῖαι μὲ τὴν χρησιμοποίησιν τοῦ ἄνθρακος ἔφεραν ἐπανάστασιν εἰς τὴν βιομηχανίαν. Ἡ χώρα ὅλη ἐκαλύφθη ἀπὸ καπνοδόχους.

Ἀποτέλεσμα τῆς βιομηχανικῆς ἀκμῆς ἦτο ἡ ἀνάπτυξις μεγάλων βιομηχανικῶν κέντρων καὶ ἡ δημιουργία κεφαλαιούχων καὶ ἀνθρώπων ἀποζόντων ἀπὸ τὸ ἡμερομίσθιον, δηλαδὴ ἐργα-

τικῆς τάξεως. Ἡ Ἀγγλία πρώτη ἀπὸ τὰς χώρας τῆς Εὐρώπης ἀνέπτυξε πληθυσμόν, ὁ ὅποιος δὲν ἦτο δυνατόν νὰ τραφῇ ἀπὸ τὰ προϊόντα τοῦ τόπου, εἶχεν ἀνάγκην ἀπὸ τρόφιμα εἰσαγόμενα ἀπὸ τὸ ἐξωτερικόν καὶ ἔπρεπεν ἀντὶ αὐτῶν νὰ πωλῇ βιομηχανικὰ προϊόντα εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Περὶ τὰ μέσα τοῦ 19ου αἰῶνος ἡ Ἀγγλία ἦτο τὸ κατ' ἐξοχὴν βιομηχανικὸν κράτος τῆς Εὐρώπης, τὸ μέγα ἐργαστήριον τοῦ κόσμου.

Ἄλλ' ἀκριβῶς ἡ βιομηχανικὴ αὕτη ἀνάπτυξις ἐδημιούργησε τὰ μεγάλα προβλήματα τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς βιομηχανίας τοῦ αἰῶνος. Ἡ παλαιά, ἡ ἀγροτικὴ Ἀγγλία, ἦτο ὑπὲρ τοῦ προστατευτικοῦ ἐμπορίου, δηλ. τοῦ λεγομένου μερκαντιλισμοῦ. Ἐπέμενε δηλαδὴ τὸ κράτος νὰ κανονίζῃ τὴν παραγωγὴν καὶ τὴν συναλλαγὴν καὶ διὰ σειρᾶς νομοθετημάτων εἶχε κατοχυρώσει τὰ συμφέροντα τῶν παραγωγῶν. Κυριώτεροι ἦσαν οἱ νόμοι τῶν σιτηρῶν, οἱ ὅποιοι ἀπηγόρευον τὴν εἰσαγωγὴν ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ σίτου καὶ ἐπέτρεπον εἰς τοὺς παραγωγοὺς νὰ πωλοῦν τὰ προϊόντα των εἰς ὑψηλὴν τιμὴν. Ἀλλὰ μετὰ τὴν εἰρήνην τοῦ 1815 ἡ τιμὴ τῶν σιτηρῶν εἶχε πέσει εἰς τὸ ἐξωτερικόν, ἐνῶ οἱ Ἀγγλοὶ ἐξηκολούθουν « νὰ τρώγουν ἀκριβὰ τὸ ψωμί » καὶ ἀκριβὸ ψωμί ἐσήμαινεν ὑψηλὸν ἡμερομίσθιον καὶ ἀκρίβειαν τῆς βιομηχανικῆς παραγωγῆς. Ἦτο λοιπὸν φυσικὸν οἱ βιομήχανοι νὰ εἶναι κατὰ τῶν νόμων τῶν σιτηρῶν καὶ γενικῶς ὑπὲρ τοῦ ἐλευθέρου ἐμπορίου (Free Trade, φριτρέϊντ), τὸ ὅποιον ἀπὸ τοῦ 1776 εἶχεν ὑποστηρίξει ὁ μέγας οἰκονομολόγος Ἀδὰμ Σμίθ.

Διὰ νὰ ἐπιτύχουν ὁμως τὴν οἰκονομικὴν μεταρρύθμισιν οἱ βιομήχανοι, ἔπρεπε νὰ εἰσέλθουν εἰς τὸ Κοινοβούλιον. Ἀλλὰ τὸ ἐκλογικὸν σύστημα πῦνῳε τοὺς γαιοκτῆμονας. Προϋπὸθεσις πάσης οἰκονομικῆς μεταρρυθμίσεως ἦτο ἡ ἐκλογικὴ μεταρρύθμισις. Οἱ πολιτικοὶ λοιπὸν ἀγῶνες τῶν Ἀγγλῶν μετὰ τὴν εἰρήνην ἐστράφησαν κυρίως εἰς τὰ ἐξῆς προβλήματα: 1) ἐκλογικὴ μεταρρύθμισις, 2) κατάργησις τῶν νόμων τῶν σιτηρῶν ἢ ἐλευθέρᾳ συνάλλαγῃ καὶ 3) χειραφέτησις καθολικῶν.

ΑΙ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΕΙΣ

Τὸν ἀγῶνα διὰ τὴν μεταρρύθμισιν διεξήγαγε κατ' ἀρχὰς ἡ μικρὰ μειοψηφία τοῦ κοινοβουλίου, οἱ λεγόμενοι ριζοσπαστικοί,

διότι τὰ δύο μεγάλα κόμματα, οἱ Οὐίξ καὶ οἱ Τόρι, ἦσαν προσηλωμένα εἰς τὸ παλαιὸν καθεστῶς. Ἀλλ' οἱ Ἀγγλοι κατ' ὀρθωσαν νὰ διευθετήσουν τὰ ζητήματά των χωρὶς ἐσωτερικοὺς κλονισμοὺς ἐξελικτικῶς καὶ διὰ συμβιβασμοῦ.

(1) Ἡ χειραφέτησις τῶν καθολικῶν (1829). Τὸν ἀγῶνα ὠργάνωσεν ὁ περίφημος ἱρλανδὸς πολιτευτὴς **Ὁ Κόν-νολ**. Ἡ Βουλὴ ἐδέχθη τὴν μεταρρύθμισιν, τὰ κατὰ τῶν καθολικῶν μέτρα κατηργήθησαν καὶ οἱ καθολικοὶ ἔλαβον τὸ δικαίωμα νὰ ἐκλέγωνται καὶ νὰ διορίζωνται εἰς δημοσίας θέσεις.

(2) Ἡ ἐκλογικὴ μεταρρύθμισις (1832). Τὴν πρώ-την ἐκλογικὴν μεταρρύθμισιν ἐπραγματοποίησεν ὁ πρωθυπουργὸς **Γκρέυ**. Ἀπὸ τοὺς ἐρήμους πύργους ἀφηρέθησαν 146 ἔδραι καὶ ἐδόθησαν εἰς βιομηχανικὰς πόλεις. Βραδύτερον εἰς δύο περιόδους, τὸ 1867 καὶ τὸ 1885, τὸ δικαίωμα τῆς ψήφου ἐπεξετάθη εἰς πολλοὺς. Καθολικὸν ὅμως ἔγινεν μόνον μετὰ τὸν παγκόσμιον πόλεμον, ἐπεκταθὲν μάλιστα καὶ εἰς τὰς γυναῖκας.

(3) Ἡ οἰκονομικὴ μεταρρύθμισις (1846). Μετὰ τὴν ἐκλογικὴν μεταρρύθμισιν οἱ βιομήχανοι διέθετον ἔδρας εἰς τὴν βουλὴν καὶ ἤρχισαν τὸν ἀγῶνα κατὰ τοῦ μερκαντιλισμοῦ, δηλαδὴ τοῦ προστατευτικοῦ ἐμπορίου. Τὸ 1846 κατηργήθη ὁ νόμος τῶν σιτηρῶν, ἄλλαι περιοριστικαὶ διατάξεις, ἡ μία κατόπιν τῆς ἄλλης, κατηργήθησαν καὶ ἡ Ἀγγλίᾳ ἐβάδισεν ἀποφασιστικῶς εἰς τὸ ἐλεύθερον ἐμπόριον. Τὸ 1860 δὲν ἔμενεν οὔτε ἵχνος ἀπὸ τὸ παλαιὸν σύστημα.

Αἱ συνέπειαι τῆς ἀλλαγῆς ἔγιναν ἀμέσως αἰσθηταί. Ἡ βιομηχανία ἀνεπτύχθη τεραστίως, ἡ ἐξαγωγή ἐπολλαπλασιάσθη, ὁ ἐμπορικὸς στόλος ηὔξανετο ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος καὶ αἱ ἀποικιακαὶ κτήσεις ἐπεξετάθησαν καὶ ἐστερεώθησαν.

31

3. ΙΤΑΛΙΑ

Η ΕΞΕΓΕΡΣΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΙΤΑΛΙΑΝ

Ἡ Ἰταλία ἐξηκολούθει νὰ εἶναι διεσπασμένη εἰς πολλὰ ἀνεξάρτητα ἀπ' ἀλλήλων κράτη, τὰ ὅποια ἐκυβερνῶντο ἀπολυταρχικῶς καὶ μέγα μέρος αὐτῆς κατείχετο ὑπὸ τῶν Αὐστριακῶν. Οἱ Ἰταλοὶ πατριῶται ἤρχισαν φανερώς νὰ ἀπαιτοῦν φιλελευθέρους θεσμοὺς

ἤδη ἀπὸ τοῦ 1830. Κυρίως ὅμως μετὰ τὴν γαλλικὴν ἐπανάστασιν τοῦ Φεβρουαρίου τοῦ 1848 ἡ Ἱταλία ἔγινε θέατρον εὐρυτάτης ἐπαναστατικῆς κινήσεως, τῆς ὁποίας σκοπὸς ἦτο πάντοτε ἡ ἑνωσις τῆς Ἱταλίας καὶ ἡ ἐγκαθίδρυσις φιλελευθέρων θεσμῶν. Πρὸ τούτου ὅμως ἔπρεπε νὰ ἐκδιωχθοῦν οἱ Αὐστριακοὶ ἀπὸ τὴν Ἱταλίαν.

Μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Φεβρουαρίου τοῦ 1848 οἱ Ἱταλοὶ ἐξηγέρθησαν σύσσωμοι. Οἱ ἡγεμόνες τῶν κρατιδίων ὑπεχρεώθησαν νὰ παραχωρήσουν συντάγματα, ὃ δὲ ἐπαναστατικὸς σύλλογος Νέα Ἱταλία, ὃ ὁποῖος ἰδρύθη ἀπὸ τοῦ περιφήμου συγγραφέως **Ματσίνι** (Mazzini), ἐξώθησαν εἰς πόλεμον κατὰ τῆς Αὐστρίας, τὸν ὁποῖον ἀνέλαβεν ὁ βασιλεὺς τῆς Σαρδηνίας μὲ τὴν ὑποστήριξιν τῶν ἄλλων Ἱταλῶν ἡγεμόνων. Εἰς τὰς ἀρχὰς οἱ Αὐστριακοὶ ἐξεδιώχθησαν ἀπὸ τὸ Μιλάνον, ἀλλ' ἐνήργησαν δραστηρίως, ἐνίκησαν εἰς ἀποφασιστικὴν μάχην τὸν βασιλέα τῆς Σαρδηνίας καὶ διέσπασαν τὸν σύνδεσμον τῶν ἡγεμόνων τῆς Ἱταλίας. Αἱ ἐνέργειαι τῶν Ἱταλῶν πατριωτῶν μετὰ τὰς πρώτας ἐπιτυχίας νὰ ἐγκαταστήσουν εἰς τὰ ἐπὶ μέρους ἰταλικά κράτη δημοκρατίας ἐναυάγησαν καὶ ἡ ἀντίδρασις ἐπεκράτησε παντοῦ. Ρεῦμα ἀπογοητεύσεως διεχύθη εἰς τὴν Ἱταλίαν. Ἀπέμεινεν ὅμως τὸ δίδαγμα ὅτι ἡ Ἱταλία δὲν ἠδύνατο νὰ ἀπελευθερωθῇ μόνῃ της.

ΕΝΩΣΙΣ ΤΗΣ ΙΤΑΛΙΑΣ

Οἱ Ἱταλοὶ μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῶν ἐπαναστατικῶν κινήματων ἐνόμισαν ὅτι εὐκολώτερον ἠδύναντο νὰ ἐπιτύχουν τὴν ἑνωσίν των διὰ πολιτικῶν μέσων.

Ἡ προσοχὴ των ἐστρέφετο εἰς τὸ κράτος τῆς Σαρδηνίας, τὸ μόνον τὸ ὁποῖον εἶχεν ἐθνικὴν δυναστείαν καὶ εἶχεν εἰσαγάγει συνταγματικὸν πολίτευμα. Ὁ βασιλεὺς αὐτοῦ **Βίκτωρ Ἐμμανουήλ** προσέλαβεν ὡς πρωθυπουργὸν τὸν διάσημον **Καβούρ**, ἔνθερμον ὁπαδὸν τῆς ἐνώσεως.

Ὁ Καβούρ ἐζήτησε νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ἑνωσιν τῆς Ἱταλίας μὲ τὴν συνδρομὴν τῆς Γαλλίας καί, διὰ νὰ ἀποκτήσῃ τὴν εὐνοίαν τοῦ Ναπολέοντος Γ', ἔλαβε μέρος κατὰ τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον εἰς τὴν ἐκστρατείαν κατὰ τῆς Σεβαστουπόλεως. Βραδύτερον κατὰ τὰς παραμονὰς τοῦ πολέμου τοῦ ἔτους 1859 συνῆψε μετ' αὐτοῦ μυστικὴν συμφω-

νίαν. Κατ' αὐτὴν ἡ Σαρδηνία θὰ ἐλάμβανε τὴν Λομβαρδίαν καὶ Βενετίαν ἀπὸ τὴν Αὐστροίαν, εἰς τὴν ὁποίαν ὑπήγοντο, καὶ θὰ παρεχώρει ὡς ἀντάλλαγμα τὴν Σαβοΐαν καὶ τὴν Νίκαιαν εἰς τὴν Γαλιαν. Ἡ Αὐστρία ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Σαρδηνίας καὶ ὁ αὐστριακὸς στρατὸς διέβη τὸν Τίκινον ποταμὸν (1859). Τότε ἐνεφανίσθη ὁ Ναπολέων εἰς τὴν Ἰταλίαν ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ καὶ ὁ γάλλος στρατηγὸς **Μὰκ Μαὸν** ἐκέρδισε τὴν μάχην

Καβούρι (1810—1861)

τοῦ **Μαγεντά**. Εὐθὺς μετ' ὀλίγον ὁ αὐστριακὸς στρατὸς συνετρίβη εἰς τὴν ὀνομαστὴν μάχην τοῦ **Σολφερίνο**. Ἡ Αὐστρία ἠναγκάσθη νὰ εἰρηνεύσῃ. Παρεχώρησε τὴν Λομβαρδίαν εἰς τὸν Ναπολέοντα, ὁ ὁποῖος ἔδωκεν αὐτὴν εἰς τὴν Σαρδηνίαν ἀντὶ τῆς Σαβοΐας καὶ Νικαίας.

Εὐθὺς μετὰ τὸν πόλεμον ἤρχισεν ἡ ἐνωτικὴ κίνησις. Εἰς τὰ κράτη τῆς Κεντρικῆς Ἰταλίας ἐξεδιώχθησαν οἱ ἡγεμόνες καὶ ὁ λαὸς διὰ δημοψηφίσματος ἐκήρυξε τὴν ἑνωσιν μετὰ τὴν Σαρδηνίαν. Ὁ τολμηρὸς ἀρχηγὸς ἐθελοντῶν **Γαριβάλδης** ἀπεβιβάσθη μετὰ χιλοῖους ἐθελοντὰς εἰς τὴν Σι-

κελίαν καὶ κατέλαβε τὸ Παλέρμον γενόμενος δεκτὸς ὑπὸ τοῦ λαοῦ με ἐνθουσιασμόν. Ἐκεῖθεν διέβη εἰς τὴν Κάτω Ἰταλίαν, ἐκίνη-
1860 σεν αὐτὴν εἰς ἐπανάτασιν καὶ ἠνάγκασε τὸν βασιλέα τῆς Νεαπόλεως νὰ καταφύγῃ εἰς τὴν Ρώμην, τὴν ὁποίαν ὑπερῆσπιζε γαλλικὴ φρουρά.

Τοιοιουτρόπως ἠνώθη ὅλη ἡ Ἰταλία πλὴν τῆς Ρώμης καὶ τῆς Βενετίας ὑπὸ τὸ σκῆπτρον τοῦ Βίκτωρος Ἑμμανουὴλ Α', ὁ ὁποῖος

ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ βασιλέως τῆς Ἰταλίας καὶ κατέστησε πρωτεύουσαν τὴν Φλωρεντίαν.

Ἡ ἔνωσις ὁλοκλήρου τῆς Ἰταλίας συνετελέσθη βραδύτερον.

Τὸ 1860, ὅπως θὰ ἴδωμεν, οἱ Ἰταλοὶ συνεμάχησαν μὲ τὴν Πρωσσίαν κατὰ τῆς Αὐστρίας. Μετὰ τὴν ἐπιτυχῇ ἔκβασιν τοῦ πολέμου, κυρίως διὰ τῆς συνδρομῆς τῶν πρωσσικῶν στρατευμάτων, ἡ Ἰταλία ἔλαβε τὴν Βενετίαν ἀπὸ τὴν Αὐστρίαν. Τὸ δὲ 1870 μετὰ τὴν συντριβὴν τοῦ

Ναπολέοντος Γ' ὑπὸ τῶν Γερμανῶν οἱ Ἰταλοὶ εἰσῆλθον εἰς τὴν Ρώμην καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Ἰταλίας μετέθεσε τὴν πρωτεύουσάν του εἰς τὴν αἰωνίαν πόλιν. Ἀλλ' ὁ Πάπας διεμαρτυρήθη καὶ κατεδίκασεν ἑαυτὸν εἰς ἐκούσιον περιορισμὸν εἰς τὸ Βατικανόν.

32

23

4. ΓΕΡΜΑΝΙΑ ΚΑΙ ΑΥΣΤΡΙΑ

Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΓΕΡΜΑΝΙΑΝ ΚΑΙ ΑΥΣΤΡΙΑΝ

Εἰς τὴν Γερμανίαν μετὰ τὸ 1815 εἶχεν ὑπερισχύσει ἡ ἀντίδρασις. Ἐνωσις καὶ συνταγματικὰ πολιτεύματα ἐφαίνοντο πράγματα ἀκατόρθωτα. Ἐν τούτοις μετὰ τὴν γαλλικὴν ἐπανάστασιν τοῦ Ἰουλίου συνετελέσθη γεγονός ἀξιολογώτατον, ἡ *τελωνειακὴ ἔνωσις* τῶν γερμανικῶν κρατῶν ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τῆς Πρωσσίας. Πρώτῃ ἡ Πρωσσία κατήργησε τοὺς ποικίλους δασμοὺς καὶ τὴν νύκτα τῆς πρώτης τοῦ ἔτους 1833 - 1834 ἤρθησαν τὰ τελωνεϊκὰ σύνορα τῶν περισσοτέρων κρατῶν τῆς Γερμανίας καὶ ἡ χώρα ἠνώθη εἰς μίαν ἀγορὰν ἀπὸ τῶν Ἀλπεων μέχρι τῆς Βαλτικῆς. Ἡ Αὐστρία ἀπέκρουσε τὴν ἔνωσιν καὶ τοιουτοτρόπως ἀπέκλεισεν ἑαυτὴν ἀπὸ τὴν γερμανικὴν οἰκογένειαν.

Ἐμενον ὅμως ἅλута τὰ δύο μεγάλα προβλήματα, τὸ ἐνιαῖον γερμανικὸν κράτος καὶ τὸ φιλελεύθερον πολίτευμα. Εἰς ὅλα τὰ κράτη ὑπῆρχον ὁπαδοὶ τῶν νέων ἰδεῶν, τὰς ὁποίας διέσπειρεν ἡ ὁμάς, ἡ λεγομένη « Νέα Γερμανία », ὑπὸ τὸν ἀρχηγόν της **Ἑρρίκον Χάινε**. Τὰ συγγράμματα ὅμως τῆς Νέας Γερμανίας κατεδιώχθησαν καὶ ἐγίναν διωγμοὶ καὶ φυλακίσεις.

Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΤΟΥ ΜΑΡΤΙΟΥ 1858 - ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΝ ΦΡΑΓΚΦΟΥΡΤΗΣ

Ἡ γαλλικὴ ἐπανάστασις τοῦ Φεβρουαρίου ἔδωκε καὶ εἰς τὴν Γερμανίαν τὸ σύνθημα τῆς ἐξεγέρσεως. Οὐγγαρία, Αὐστρία, καὶ Βοημία ἐπανεστάτησαν, ὁ δὲ Μέττερνιχ ἠναγκάσθη νὰ δραπετεύσῃ εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Εἰς τὸ Βερολῖνον μεγάλη ἐξέγερσις τοῦ λαοῦ κατέληξεν εἰς αἱματηρὰν σύγκρουσιν καὶ ἠνάγκασε τὸν βασιλέα τῆς Πρωσσίας νὰ ὑποσχεθῇ ὅτι θὰ παραχωρήσῃ σύνταγμα.

Περίπου ἑξακόσιοι ἀντιπρόσωποι ἐκλεγέντες διὰ καθολικῆς

ψηφοφορίας εἰς ὅλην τὴν Γερμανίαν συνήλθον τὸν Μάϊον τοῦ 1848 εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἀγίου Παύλου εἰς Φραγκφούρτην διὰ νὰ καθορίσουν τὸν τύπον τοῦ γερμανικοῦ κράτους. Ἡ Γερμανικὴ ἐθνοσυνέλευσις, τοῦ 1848, ἥ, ὅπως **1848** λέγεται, τὸ Κοινοβούλιον τῆς Φραγκφούρτης, παρουσίαζε πρώτην φοράν τοὺς Γερμανοὺς ὡς ἑνιαῖον ἔθνος.

Μετὰ μακρὰς συζητήσεις περὶ τῶν θεμελιωδῶν δικαιωμάτων τοῦ γερμανικοῦ λαοῦ ἡ συνέλευσις ἐψήφισε σύνταγμα, διὰ τοῦ ὁποίου τὰ γερμανικὰ κράτη ἐσχημάτιζον ὁμοσπονδιακὴν αὐτοκρατορίαν. Ἡ νομοθετικὴ ἐξουσία ἐδίδετο εἰς συνέλευσιν ἐκλεγομένην διὰ καθολικῆς ψηφοφορίας, ἡ δὲ ἐκτελεστικὴ εἰς ἀνώτατον ἄρχοντα, ὁ ὁποῖος ἐλάμβανε τὸν τίτλον τοῦ κληρονομικοῦ αὐτοκράτορος τῶν Γερμανῶν. Ἀλλὰ τὸ ἀκανθῶδες ζήτημα ἦτο, ἂν ἡ ἔνωσις θὰ ἐγίνετο μετὰ ἢ ἄνευ τῆς Αὐστρίας. Μὲ μικρὰν πλειοψηφίαν (42 ψήφων) ἡ συνέλευσις ἐδέχθη τὴν ἔνωσιν ἄνευ τῆς Αὐστρίας καὶ μὲ ἀκόμῃ μικροτέραν (24 ψήφων) προσέφερε τὸ στέμμα τῆς αὐτοκρατορίας εἰς τὸν βασιλέα τῆς Πρωσσίας Φρειδερίκον Γουλιέλμον (1849).

Ἐν τῷ μεταξύ αἱ ἐπαναστάσεις κατεπνίγησαν παντοῦ εἰς τὴν Γερμανίαν. Ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Αὐστρίας Φερδινάνδος ἠναγκάσθη εἰς παραίτησιν καὶ ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον ὁ **Φραγκίσκος Ἰωσήφ**, ὁ ὁποῖος εἶχε μακροτάτην βασιλείαν διαρκέσασαν μέχρι τοῦ μεγάλου παγκοσμίου πολέμου. (1916). Τὸ παράδειγμα τῆς Αὐστρίας ἠκολούθησε καὶ ἡ Πρωσσία. Τὸ Βερολῖνον κατελήφθη διὰ πολιορκίας ὑπὸ τοῦ πρωστικοῦ στρατοῦ.

Τὰ γεγονότα τῆς Αὐστρίας καὶ Πρωσσίας, εἶχον σοβαρὸν ἀντίκτυπον εἰς τὸ Κοινοβούλιον τῆς Φραγκφούρτης. Ἡ Αὐστρία διέταξε τοὺς ἀντιπροσώπους τῆς νὰ ἀποχωρήσουν ἀπὸ τὸ Κοινοβούλιον, ὁ δὲ βασιλεὺς τῆς Πρωσσίας ἠρνήθη νὰ δεχθῇ τὸ στέμμα, τὸ ὁποῖον ἦλθε νὰ προσφέρῃ εἰς αὐτὸν ἀντιπροσωπεῖα τοῦ Κοινοβουλίου, καὶ ἀνεκάλεσε τοὺς ἀντιπροσώπους τῆς Πρωσσίας. Τὸ αὐτὸ ἔπραξαν καὶ ἄλλοι ἡγεμόνες. Ἐκδιωχθέν ἀπὸ τὴν Φραγκφούρτην τὸ κολοβωθὲν Κοινοβούλιον μετέθεσε τὴν ἔδραν του εἰς Στουτγάρδην, ὅπου διεσκόρπισεν αὐτὸ ἡ ἀστυνομία. Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἄνδρας τοῦ Κοινοβουλίου εἶχον κακὸν τέλος.

Η ΠΡΩΣΣΙΚΗ ΕΝΩΣΙΣ ΟΛΜΟΥΤΣ (1850)

Ὁ Βασιλεὺς τῆς Πρωσσίας ἐλυπεῖτο κατὰ βάθος, διότι μὴ δεχθεὶς τὸ στέμμα τῆς Γερμανίας ἄφησε λαμπρὰν εὐκαιρίαν νὰ τοῦ διαφύγῃ. Ἐπίστευσεν ὅμως ὅτι ἦτο δυνατόν νὰ φθάσῃ δι' ἄλλης ὁδοῦ εἰς τὸ ἴδιον ἀποτέλεσμα, νὰ λάβῃ δηλαδή ἀπὸ τὰς χεῖρας τῶν ἡγεμόνων τὸ στέμμα, τὸ ὁποῖον εἶχε ἀποκρούσει προσφερθὲν ὑπὸ τοῦ λαοῦ. Ἦρχισε λοιπὸν συνεννοήσεις μὲ τοὺς γερμανοὺς ἡγεμόνας διὰ τὴν ἴδρυσιν ὁμοσπονδίας, τῆς ὁποίας θὰ ἦτο ὁ ἴδιος ἀρχηγός, ἀποκλειομένης τῆς Αὐστρίας. Ἡ ὑπόθεσις ἐπροχώρησε καὶ ἐγίνε δεκτὸν τὸ ὑπὸ τῆς Πρωσσίας καταρτισθὲν σύνταγμα τῆς ἐνώσεως (1850)

Ἀλλ' ἡ Αὐστρία ἔλαβεν ἀπειλητικὴν στάσιν κατὰ τῆς Πρωσσίας ἔχουσα τὴν πρόθυμον ὑποστήριξιν καὶ τῆς Ρωσσίας. Ὁ Φρειδερίκος Γουλιέλμος ὑπεχώρησεν εἰς τὴν συνάντησιν τοῦ Ὁλμουτς (Olmütz) καὶ ἐδέχθη τὴν διάλυσιν τῆς ἐνώσεως καὶ τὴν ἀνασύστασιν τῆς γερμανικῆς ὁμοσπονδίας.

33

ΓΟΥΛΙΕΛΜΟΣ Α' — ΒΙΣΜΑΡΚ

34

Τοιοιουτρόπως περὶ τὸ 1850 ἡ ἰδέα τῆς ἐνώσεως τῆς Γερμανίας ἐφαίνετο τελείως ἀπράγματοποίητος, διότι ἡ ἀντίδρασις εἶχεν ὑπερισχύσει πανταχοῦ καὶ τὸ πλεῖστον μέρος τοῦ φύσει συντηρητικοῦ γερμανικοῦ λαοῦ δὲν εἶχε διάθεσιν διὰ νέους πολιτικούς ἀγῶνας. Ἐκτὸς τούτου ξέναι μεγάλαι δυνάμεις, ἰδίως ἡ Γαλλία, εἰργάζοντο κατὰ τῆς ἐνώσεως τῆς Γερμανίας. Ἀλλὰ τὴν Γερμανίαν ἥνωσεν ἡ πρωσσικὴ σπάθη καὶ ἡ διπλωματία τοῦ Βίσμαρκ.

Ὁ νέος βασιλεὺς τῆς Πρωσσίας **Γουλιέλμος Α'** (1860-1888) λαβὼν ὡς ὑπουργὸν τῶν στρατιωτικῶν τὸν στρατηγὸν **Φὸν Ρόον** (Von Roon) ἤρχισε βαθεῖαν ἀναδιοργάνωσιν τοῦ πρωσσικοῦ στρατοῦ. Ὄταν ὅμως ὁ Φὸν Ρόον εἰσηγήθη εἰς τὴν βουλὴν τὴν γενικὴν στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν, ἡ δημοκρατικὴ φιλελευθέρᾳ πλειοψηφία τῆς βουλῆς ἀντέταξε ζωηρὰν ἀντίστασιν εἰς τὰ στρατιωτικὰ μέτρα. Ὁ Γουλιέλμος περιελθὼν εἰς δύσκολον θέσιν ἐκάλεσεν εἰς τὴν ἀρχὴν τὸν Βίσμαρκ τῇ ἐπιμόνῳ συστάσει τοῦ **Φὸν Ρόον**.

Ὁ **Βίσμαρκ** (Otto Bismarck 1815 - 1898) ἦτο γνωστὸς διὰ τὰ αὐταρχικὰ του φρονήματα καὶ οὐδεμίαν ἀξίαν ἀπέδιδεν εἰς τὰ λαϊκὰ δικαιώματα καὶ τὰς συνταγματικὰς ἐλευθερίας, ἡ δὲ ἐνωσις τῆς Γερμανίας διὰ

λαϊκῶν ἀντιπροσώπων κατὰ τὸ πρότυπον τοῦ Κοινοβουλίου τῆς Φραγκφούρτης ἐφαίνετο εἰς αὐτὸν οὐτοπία. Ὁ Βίσμαρκ ἦτο ἄνθρωπος θελήσεως εἰς βαθμὸν, ὥστε νὰ ἐκμηδενίζωνται πρὸ αὐτοῦ αἱ κοιναὶ προσωπικότητες. Εἶχε συνέπειαν εἰς τὰς πράξεις του καὶ ἄντοχὴν εἰς τὴν ἐργασίαν παραδειγματικὴν. Ὁ Βίσμαρκ ἐκυβέρνησε τὴν Γερμανίαν περίπου τριάκοντα ἔτη (1862-1890), ἐ πρωτοστάτησεν εἰς τὰ μεγάλα γεγονότα τῆς πατρίδος του κατὰ τὰ ἔτη αὐτὰ καὶ θεωρεῖται δημιουργὸς τῆς Νέας Γερμανίας.

Ὁ Βίσμαρκ εἶχε τὴν γνώμην ὅτι τὸ γερμανικὸν ζήτημα ἔπρεπε νὰ λυθῇ μὲ κέντρον τὴν Πρωσσίαν, ἀποκλειομένης τῆς Αὐστρίας ὅχι ὁμως « δι' ἀγορεύσεων καὶ ἀποφάσεων πλειοψηφίας » ἀλλὰ « διὰ αἵματος καὶ σιδήρου ». Πρὸς τοῦτο ἡ Πρωσσία ἔπρεπεν ἅπαξ νὰ μετρηθῇ εἰς τὴν Αὐστρίαν. Οἱ φιλελεύθεροι ἠθέλησαν νὰ ἀντιδράσουν

*Ὅθων Βίσμαρκ (1815—1898)

εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ στρατιωτικοῦ προγράμματος. Ἄλλ' ὁ Βίσμαρκ παραβιάζων μετ' ἀδιαφορίας τοὺς συνταγματικούς τύπους ἐπροχώρησε διὰ τῶν λεγομένων προσωρινῶν μέτρων, τὰ ὁποῖα ἔμελλε νὰ ἐπικυρώσῃ βραδύτερον, ὅπως ἔλεγεν, ἡ βουλὴ.

ΔΑΝΙΚΟΣ ΚΑΙ ΑΥΣΤΡΙΑΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ (1864-1865)

Συνεπείᾳ προστριβῶν πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Δανίας Χριστιανὸν Θ' αὐстроπρωσσικὸς στρατὸς κατέλαβε τὰ ἀμφισβητούμενα δουκάτα Σλέσβιγ καὶ Χολστάιν Schleswig — Holstein. Ἄλλ' ἐξ ἀφορμῆς ἀκριβῶς τῆς διανομῆς τῶν δουκάτων ἐξερράγη ὁ ἀναπόφευκτος μεταξὺ Αὐστρίας καὶ Πρωσσίας πόλεμος. Ὁ Βίσμαρκ εἶχε

παρασκευάσει τεχνηέντως τὸν πόλεμον. Εἶχε περιποιηθῇ πρῶτον τὴν Ρωσίαν κηρυχθεὶς κατὰ τῆς πολωνικῆς ἐξεγέρσεως. Ἐξησφάλισε τὴν οὐδετερότητα τοῦ Ναπολέοντος Γ' διὰ τῆς συναντήσεως τοῦ Μπιάριτς (Biarritz) καὶ ἔκλεισε συμμαχίαν μὲ τὴν Ἰταλίαν.

Ὁ ἄγων ἐκρίθη ἐντὸς 7 ἡμερῶν, διότι ὁ πρωσσικὸς στρατὸς ἦτο κατηρτισμένος ἀσυγκρίτως ἀρτιώτερον τοῦ αὐστριακοῦ καὶ ὠδηγεῖτο ὑπὸ ἐξόχου στρατιωτικοῦ, τοῦ διασήμευ **Μόλτικε** Ἡ ἀποφασιστικὴ μάχη ἐδόθη τὸν Ἰούλιον τοῦ 1866 εἰς τὴν Βοημίαν παρὰ τὸ **Κένιξγκρέτς** ἢ **Σαδόβαν**, Ὁ αὐστριακὸς στρατὸς ἡττήθη κατὰ κράτος. Τὸ ἑσπέρας τῆς ἡμέρας ἐκείνης ὁ Βίσμαρκ εἶπεν : « Ἡ ἔρις ἐκρίθη. Τώρα πρέπει νὰ ἀνακτήσωμεν τὴν παλαιὰν φιλίαν πρὸς τὴν Αὐστροίαν ».

Ὁ Βίσμαρκ ἐφοβεῖτο περιπλοκάς εἰς τὴν Εὐρώπην, ὅπου εἶχε κάμει κατὰπληξιν ἢ ταχεῖα νίκη τῶν Πρώσσων. Ἐκτὸς τούτου δὲν ἤθελε νὰ ταπεινώσῃ ὑπὲρ τὸ δέον τὴν Αὐστροίαν, διότι ἀπέβλεπεν εἰς ἀπωτέρους σκοποὺς. Ὁ αὐτοκράτωρ Φραγκίσκος Ἰωσήφ εἰς τὴν εἰρήνην τῆς Πράγας (1866) ἐδέχθη τὴν διάλυσιν τῆς Γερμανικῆς Ὁμοσπονδίας. Τοιοῦτοτρόπως ἡ γερμανικὴ дуαρχία ἔληξε μὲ τὴν ἐπικράτησιν τῆς Πρωσσίας. Ἡ Ἰταλία συμμαχήσασα μὲ τὴν Πρωσσίαν καὶ λαβοῦσα μέρος εἰς τὸν πόλεμον ἔλαβεν, ὅπως εἶδομεν ἀνωτέρω, τὴν Βενετίαν.

34

ΓΑΛΛΟΓΕΡΜΑΝΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ — ΕΝΩΣΙΣ ΓΕΡΜΑΝΙΑΣ (1870 — 1871)

Ἀφορμὴν εἰς τὴν ἔκρηξιν τοῦ πολέμου ἔδωκεν ἡ διαδοχὴ τοῦ ἰσπανικοῦ θρόνου. Οἱ Ἰσπανοὶ δηλαδὴ ἐκάλεσαν εἰς τὸν θρόνον τὸν γερμανὸν πρίγκηπα Λεοπόλδον ἐκ τοῦ οἴκου Χοεντζόλλερν. Τοῦτο ἤγειρε θύελλαν ἀγανακτήσεως εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Πρωσσίας ἠναγκάσθη νὰ συστήσῃ εἰς τὸν Λεοπόλδον νὰ παραιτηθῇ. Ὅταν ὅμως ὁ Ναπολέων Γ' ἀπήτησεν, ὅπως ὁ Γουλιέλμος προβῇ εἰς δῆλωσιν ὅτι καὶ εἰς τὸ μέλλον δὲν θὰ ἐπιτρέψῃ τὴν ἐπὶ τοῦ ἰσπανικοῦ θρόνου ὑποψηφιότητα τοῦ Λεοπόλδου, ἡ Πρωσσία ἠρνήθη. Κατόπιν τούτου ἡ Γαλλία ἐκήρυξε τὸν πόλεμον. Ἀλλὰ τὸν πόλεμον αὐτὸν ὁ Βίσμαρκ θεώρει ὡς τὸ καλῦτερον μέσον πρὸς ἔνωσιν τῆς Γερμανίας.

Ἡ Γαλλία δὲν ἦτο ἐτοίμη πρὸς πόλεμον, τοῦ ὁποίου δὲν ἐξέτιμα καλῶς τὸ μέγεθος. Εἶχε νὰ παλαίσῃ πρὸς πολυάριθμον, νεώ-

τατον καὶ ἄριστα κατηρτισμένον στρατόν, ὁ ὁποῖος ἐχρησιμοποίει τὰς νέας ἐφευρέσεις, τὸν τηλεγράφων, τὸν σιδηρόδρομον κλπ., ἐνῷ ὁ γαλλικὸς στρατὸς ἦτο μικρὸς καὶ κατὰ τὸ παλαιὸν σύστημα ὠργανωμένος. Τὴν γενικὴν ἀρχιστρατηγίαν τοῦ γερμανικοῦ στρατοῦ εἶχεν ὁ Μόλτκε, τοῦ γαλλικοῦ ὁ Ναπολέον.

Οἱ Γερμανοὶ κινηθέντες μετὰ τῆς συνήθους ταχύτητος διέσπασαν τὸ γαλλικὸν μέτωπον εἰς τὴν Ἀλσατίαν. Καὶ ἐνῷ μέγα τμῆμα τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ ὑπὸ τὸν Μὰκ Μαὸν ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ, ὁ μεγαλύτερος ὄγκος αὐτοῦ ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Μπαζαὶν ἐπολιορκήθη εἰς τὸ Μέτς. Δύο γερμανικαὶ στρατιαὶ ἐβάδιζον κατὰ τῶν Παρισίων. Ἐνῷ δὲ ὁ Μὰκ Μαὸν σχηματίσας νέον στρατὸν ἐσκόπει νὰ ὑπερασπίσῃ τὴν πρωτεύουσαν, διετάχθη νὰ βαδίσῃ πρὸς ἀπαλλαγὴν τοῦ πολιορκουμένου στρατοῦ τοῦ Μπαζαίν. Οἱ Γερμανοὶ παρηκολούθησαν τὸν γαλλικὸν στρατὸν καὶ εἰς τὸ μικρὸν φρούριον Σεδάν ὁ γαλλικὸς στρατὸς (83 χιλ.) μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος Ναπολέοντος Γ' ἠναγκάσθη νὰ παραδοθῇ. Τοιοῦτοτρόπως ἐντὸς μηνὸς οἱ Γερμανοὶ κατέστρεψαν τὸν αὐτοκρατορικὸν στρατόν.

Μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Σεδάν οἱ Γερμανοὶ περιέκλεισαν τοὺς Παρισίους, ὅπου μετὰ τὴν παράδοσιν τοῦ αὐτοκράτορος ἀνεκηρύχθη ἡ δημοκρατία. Ἡ Κυβέρνησις τῆς ἐθνικῆς ἀμύνης, τῆς ὁποίας μέλη ἦσαν ὁ **Γαμβέτας** καὶ ὁ **Ἰούλιος Φάβρ**, ἀπεφάσισε νὰ ἐξακολουθήσῃ τὸν πόλεμον. Ὅλοι ὅμως αἱ ἀπόπειραι πρὸς διάσπασιν τῆς πολιορκίας, αἱ ὁποῖαι ἔγιναν ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν, ἀπέτυχον. Μετ' ὀλίγον ἔπεσε καὶ τὸ Μέτς, ὅπου 180 χιλ. στρατιῶται καὶ 5 χιλ. ἀξιωματικοὶ παρεδόθησαν εἰς τοὺς Γερμανοὺς. Ἡ γαλλικὴ κυβέρνησις βλέπουσα τὸ ἄσκοπον τῆς περαιτέρω ἀντιστάσεως ἠναγκάσθη νὰ συνθηκολογήσῃ (Ἰανουάριος 1871).

Ἡ προκαταρκτικὴ εἰρήνην ὑπεγράφη εἰς τὰς Βερσαλλίας. Ἡ Γαλλία ὑπεχρέωθη νὰ παραχωρήσῃ τὴν Ἀλσατίαν καὶ τὴν Λωρραίνην μετὰ τοῦ Μέτς καὶ νὰ πληρώσῃ 5 δισεκατομ. φράγκα ὡς πολεμικὴν ἀποζημίωσιν. Ἡ ὁριστικὴ συνθήκη τῆς εἰρήνης ὑπεγράφη εἰς Φραγκφούρτην τὸν Μάρτιον τοῦ 1871.

Τὰ καταπληκτικὰ γεγονότα παρήγαγον βαθεῖαν συγκίνησιν εἰς τὴν Γερμανίαν καὶ ὅλοι ἤρχισαν νὰ αἰσθάνωνται ὅτι ἔφθασεν ἡ ὥρα τῆς ἐνώσεως τοῦ ἔθνους. Εἰς ὅλα τὰ μέρη ὠρίμασεν ἡ ἰδέα ὑπὲρ τῆς ἐνώσεως ὑπὸ τὴν Πρωσσίαν. Ἐνῷ λοιπὸν τὰ γερμανικὰ στρα-

τεύματα περιέκλειον τοὺς Παρισίους, ὁ βασιλεὺς τῆς Πρωσσίας Γουλιέλμος Α' μετὰ τοῦ Βίσμαρκ καὶ τῆς λοιπῆς συνοδείας ἐγκαθίστατο

εἰς τὰς Βερσαλλίας. Ἐκεῖ διεξήχθησαν αἱ διαπραγματεύσεις πρὸς ἵδρυσιν τῆς Γερμανικῆς Αὐτοκρατορίας. **1871** Τὴν 18 Ἰανουαρίου 1871 εἰς τὴν Αἵθουσαν τῶν Κατόπτρων τοῦ ἀνακτόρου τῶν Βερσαλλιῶν ὁ βασιλεὺς τῆς Πρωσσίας ἀνηγορεύθη Αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι'

ΤΟ ΑΝΑΤΟΛΙΚΟΝ ΖΗΤΗΜΑ

ΚΑΙ Η ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΗ ΒΑΣΙΛΕΙΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

ΤΟ ΑΝΑΤΟΛΙΚΟΝ ΖΗΤΗΜΑ

36

Ἀφοῦ εἶδομεν τὰ σπουδαιότερα γεγονότα τῆς εὐρωπαϊκῆς ἱστορίας ἀπὸ τοῦ 1815 — 1870, συνεχίζομεν πάλιν τὴν ἱστορίαν τῆς πατρίδος μας. Ἀλλ' ἡ ἱστορία μας κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς εἶναι στενῶς συνδεδεμένη μετὰ τὴν ἱστορίαν τῆς Τουρκίας καὶ τῶν λοιπῶν βαλκανικῶν κρατῶν. Ἐπειδὴ δὲ καὶ αἱ Μεγάλαι Δυνάμεις ἐδημιούργησαν πολλὰ συμφέροντα ἐντὸς τῆς ὀθωμανικῆς Ἐπικρατείας, καὶ πολλάκις ἐπενέβαινον ἐνεργῶς εἰς ζητήματα ἀφορῶντα αὐτήν, τὴν ἑλληνικὴν ἱστορίαν τῆς περιόδου αὐτῆς, δηλαδὴ ἀπὸ τοῦ 1830 κ.έ., θὰ ἐξετάσωμεν ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν ἱστορίαν τῆς Βαλκανικῆς καὶ τῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν εἰς τὸ κεφάλαιον Ι' ὑπὸ τὸν τίτλον Ἀνατολικὸν ζήτημα. Καὶ κατὰ πρῶτον ἃς γνωρίσωμεν εἰς ποίαν θέσιν εὕρισκετο κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς τὸ Ἀνατολικὸν ζήτημα.

Ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ 19ου αἰῶνος ἐφάνη ὅτι ὁ σουλτάνος δὲν ἤτο εἰς θέσιν νὰ συγκρατήσῃ τὰς ἐκτεταμένας κτήσεις του καὶ ἡ κληρονομία τοῦ « ἐτοιμοθανάτου ἀσθενοῦς », ὅπως ἀπεκαλεῖτο ὁ σουλτάνος, ἔγινεν ἀντικείμενον τοῦ ἀνταγωνισμοῦ τῶν Μεγάλων Δυνάμεων. Ἄλλαι μὲν ἐξ αὐτῶν, ἐπειδὴ εἶχον δημιουργήσει οἰκονομικὰ συμφέροντα εἰς τὴν Τουρκικὴν αὐτοκρατορίαν, ἐκηρύχθησαν ὑπὲρ τῆς ἀκεραιότητος αὐτῆς, ἄλλαι δὲ ἤθελον τὴν διάλυσιν καὶ διανομὴν αὐτῆς. Ἀφ' ἑτέρου τὰ χριστιανικὰ κράτη τῆς Βαλκανικῆς ἐζήτουν νὰ περιλάβουν εἰς τὸ κράτος των τοὺς ἐν τῇ ὀθωμανικῇ Αὐτοκρατορίᾳ ἄλυστῶτους ὁμοεθνεῖς των καὶ ἄλλοι λαοί, ἐπίσης χριστιανικοί, δὲν εἶχον ἀπαλλαγῇ τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ.

Ἡ ἀντιζηλία τῶν Δυνάμεων καὶ ἡ προσπάθεια τῶν μικρῶν κρατῶν ἔθεσαν ἐπὶ τάπητος τὸ πολύπλοκον καὶ δύσλυτον ἀνατολικὸν πρόβλημα, τὸ ὁποῖον ὑφίστατο ἀπὸ τῆς ἐγκαταστάσεως τῶν

Τούρκων εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ ἀπησχόλησε ζωηρῶς τὴν εὐρωπαϊκὴν διπλωματίαν, ἰδίως τὸν 19ον αἰῶνα. Ἡ Τουρκία δὲν εἶχε κατορθώσει νὰ παρακολουθήσῃ τὸν εὐρωπαϊκὸν πολιτισμὸν, ἔμεινε κράτος ἄσιατικόν, ἐτυράννει τοὺς ὑπηκόους χριστιανοὺς καὶ οὐδεμίαν μεταρρυθμιστικὴν προσπάθειαν κατέβαλεν εἰς τὴν διοίκησιν καὶ εἰς τοὺς ἄλλους κλάδους τῆς πολιτείας.

ΚΡΙΜΑΪΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ (1853 — 1856)

Ἡ πρώτη σοβαρὰ κρίσις εἰς τὸ ἀνατολικὸν ζήτημα κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα εἶναι ὁ Κριμαϊκὸς πόλεμος. Ὁ τσάρος Νικόλαος Α΄ ἐνόμισεν ὅτι ἔφθασεν ὁ καιρὸς νὰ κληρονομήσῃ τὸν « ἄσθενῆ ἄνθρωπον », ὅπως ὠνομάζετο ὁ σουλτάνος, καὶ τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1853 ἀπέστειλε τὸν πρίγκηπα **Μεντζικῶφ** εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ὁ ρῶσος ἀπεσταλμένος κυρίως εἶχε τὴν ἐντολὴν νὰ διαπραγματευθῇ μετὰ τῆς Τουρκίας ζητήματα ἀναφερόμενα εἰς τοὺς Ἁγίους Τόπους. Ἀλλὰ ὁ Μεντζικῶφ ἀπήτησεν ἀπὸ τὸν σουλτάνον τὸ δικαίωμα νὰ προστατεύσῃ ἡ Ρωσία τοὺς ὀρθοδόξους τῆς Τουρκίας. Ὁ σουλτάνος, ἐνθαρρυνόμενος ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Γαλλίας, ἠρνήθη νὰ δεχθῇ τὴν ἀπαίτησιν καὶ ἡ Ρωσία ἤρχισε τὸν πόλεμον, ὁ ὁποῖος ὠνομάσθη **Κριμαϊκός**, διότι αἱ κυριώτεραι στρατιωτικαὶ ἐπιχειρήσεις αὐτοῦ διεξήχθησαν εἰς τὴν Κριμαίαν.

Ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Γαλλία ἔκλεισαν συμμαχίαν μετὰ τὴν Τουρκίαν, εἰς τὴν ὁποίαν ὀλίγον βραδύτερον προσεχώρησε καὶ τὸ Πεδεμόντιον τῆς Ἰταλίας. Οἱ Γάλλοι καὶ οἱ Ἀγγλοὶ τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1854 ἤρχισαν τὴν πολιορκίαν τῆς Σεβαστουπόλεως, φρουρίου ἰσχυροτάτου εἰς τὴν Κριμαίαν. Ἡ πολιορκία διήρκεσε περίπου ἓν ἔτος. Ἡ Ρωσία εἶχε καταλάβει ἐν τῷ μεταξὺ τὰς δύο παραδουναβίους ἡγεμονίας Βλαχίαν καὶ Μολδοβλαχίαν, ἀλλὰ κατόπιν συνδυασμένης ἐνεργείας τῶν Γάλλων καὶ Τούρκων ἠναγκάσθη νὰ ἐκκενώσῃ αὐτάς. Ἀφοῦ δὲ ἀπέθανεν ὁ τσάρος Νικόλαος Α΄ καὶ τὸ φρούριον τῆς Σεβαστουπόλεως ἔπεσεν, ὁ νέος τσάρος Ἀλέξανδρος Β΄ συνῆψε μετὰ τῶν συμμάχων τὴν Συνθήκην τῆς **Εἰρήνης τῶν Παρισίων** (Μάρτιος 1856).

Διὰ τῆς συνθήκης ὁ Δούναβις ἐκηρύχθη ἐλεύθερος εἰς τὴν ἐμπορικὴν ναυτιλίαν ὅλων τῶν κρατῶν, ὁ Εὐξείνιος Πόντος οὐδέτερος, ἡ

Ρωσία καὶ ἡ Τουρκία ὑπεχρεώθησαν νὰ διατηροῦν ἐλάχιστον ἀριθμὸν πολεμικῶν πλοίων εἰς αὐτὸν καὶ αἱ δύο παραδουνάβιοι ἡγεμονίαι, Βλαχία καὶ Μολδαβία, ἐτέθησαν ὑπὸ τὴν προστασίαν ὅλων τῶν Δυνάμεων. Ἀλλ' ὁ σπουδαιότερος ὅρος τῆς συνθήκης ἦτο ὅτι αἱ Δυνάμεις ἡγγυήθησαν τὴν ἐδαφικὴν ἀκεραιότητα τῆς Ὁθωμανικῆς αὐτοκρατορίας.

Ὁ σουλτάνος **Ἀβδουλ Μετζιτ** τότε, συμφώνως πρὸς ρητὴν ἀξίωσιν τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ἀγγλίας, κατωχυρωμένην διὰ τῆς συνθήκης συμμαχίας μετὰ τῆς Τουρκίας τοῦ Μαρτίου 1854, νὰ βελτιώσῃ τὴν θέσιν τῶν Χριστιανῶν τῆς Ὁθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, ἐδημοσίευσεν πανηγυρικὸν ἔγγραφον, τὸ ὁποῖον περιελήφθη εἰς τὴν συνθήκην τῶν Παρισίων καὶ ὠνομάσθη **Χάττι Χουμαγιούν** (Λαμπρὰ Γραφή). Δι' αὐτοῦ ὑπεσχέθη νὰ εἰσαγάγῃ εὐρυτέρας μεταρρυθμίσεις, διὰ τῶν ὁποίων ὁ ἀσιατικὸς δεσποτισμὸς ἐπρόκειτο νὰ μεταβληθῇ εἰς εὐρωπαϊκὴν εὐνομίαν. Ὑπεσχέθη δηλαδὴ νὰ ἀναγνωρίσῃ ὡς ἔγκυρα τὰ προνόμια τῶν Χριστιανῶν καὶ νὰ παραχωρήσῃ εἰς τοὺς Χριστιανοὺς ἰσότητά ἀστικῶν δικαιωμάτων μὲ τοὺς μωαμεθανοὺς ὑπηκόους τῆς Τουρκίας. Ἀλλ' αἱ ὑποσχέσεις αὗται ἐπρόκειτο νὰ μείνουν μόνον ἐπὶ τοῦ χάρτου.

Η ΚΑΤΟΧΗ

Εἰς τὴν Ἑλλάδα μὲ τὴν κήρυξιν τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου ἐπεκράτησε μεγάλη συγκίνησις. Ἡ ἐπίθεσις τῆς ὁμοδόξου Ρωσίας κατὰ τῶν Τούρκων ἔθιξε τὴν ἐθνικὴν χορδὴν. Ὁ Ὄθων καὶ ἡ Ἀμαλία, καθὼς καὶ ἡ μεγαλυτέρα μερὶς τοῦ ἑλληνισμοῦ, ἐπίστευσαν ὅτι ἐπέστη ὁ καιρὸς νὰ ἐπεκταθοῦν τὰ ὅρια τοῦ ἑλληνικοῦ βασιλείου καὶ νὰ ἐλευθερωθοῦν οἱ δοῦλοι ἀδελφοί. Ὁ ἑλληνικὸς ὅμως στρατὸς δὲν ἦτο ἀρκετὰ ὀργανωμένος καὶ ἐκτὸς τούτου θὰ εὕρισκόμεθα ἀντιμέτωποι πρὸς τὰς δύο Δυτικὰς Δυνάμεις, αἱ ὁποῖαι ἦσαν σύμμαχοι τῶν Τούρκων. Διὰ τοῦτο ἡ δρᾶσις τῆς Ἑλλάδος περιορίσθη μόνον εἰς ἀνταρτικὸν πόλεμον. Τὴν ἀνοιξιν λοιπὸν τοῦ 1854 ἀνταρτικὰ σώματα ὑπὸ διαφόρους ἀρχηγοὺς εἰσέβαλον εἰς τὴν Ἠπειρον καὶ Θεσσαλίαν, ἐνῶ ὁ γνωστὸς ὀπλαρχηγὸς Καρατάσος ἀπεβίβαζετο εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος. Ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις τότε ἔλαβεν ἀπειλητικὴν στάσιν, ἠπειλῆσεν διὰ τηλεσιγράφου τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν καὶ ἐφαίνετο ἐπικείμενος ὁ πόλεμος. Ὁ Ὄθων διέταξε κινητο-

ποίησιν τοῦ στρατοῦ πρὸς τὰ σύνορα, ἡ δὲ κοινὴ γνώμη ἐνύσχυε τὸν βασιλέα.

Ἄλλ' ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Γαλλία διὰ στόλου κατέλαβον τὸν Πειραιᾶ καὶ ἀπεβίβασαν ἀγήματα, διὰ νὰ ἀναγκάσουν τὴν Ἑλλάδα νὰ ἀνακαλέσῃ τὰ ἀνταρτικὰ σώματα. Ὁ Ὄθων ἠναγκά-
1854 σθη νὰ ὑποκύψῃ καὶ ἀνέθεσε τὴν κυβέρνησιν εἰς πολιτικούς τῆς ἐμπιστοσύνης τῶν δύο Δυνάμεων. Πρωθυπουργὸς ἐγένεν ὁ Ἄλ. Μαυροκορδάτος. Τὰ ἀγγλο-γαλλικὰ ἀγήματα ἔμειναν μέχρι τοῦ 1857. Ἡ ἐποχὴ αὕτῃ ὠνομάσθη Κ α τ ο χ ή. Τότε ἐνέσκηπεν εἰς τὰς Ἀθήνας φοβερὰ χολέρα, τὴν ὁποίαν μετέδωσαν τὰ ἀγγλογαλλικὰ ἀγήματα. Ἡ πόλις τῶν Ἀθηνῶν ἡρημώθη κυριολεκτικῶς καὶ οἱ κάτοικοι ἐτράπησαν εἰς τὰ ὄρη. ✕

37 ΓΕΩΡΓΙΟΣ Α' (1863 – 1913)

36
 Α Μολονότι ἡ περίοδος τῆς κατοχῆς εἶχε συντελέσει προσωρινῶς εἰς τὴν αὔξησιν τῆς δημοτικότητος τοῦ Ὄθωνος καὶ τῆς Ἀμαλίας, τὰ πράγματα εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐξειλίχθησαν τοιουτοτρόπως, ὥστε κατέληξαν, ὅπως γνωρίζομεν ἤδη, εἰς τὴν ἔξωσιν τοῦ βασιλέως τὸν Ὀκτώβριον 1862. Τὴν 10 Δεκεμβρίου 1862 συνῆλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας ἡ δευτέρα Ἐθνοσυνέλευσις, διὰ νὰ ψηφίσῃ νέον σύνταγμα καὶ ἀποφασίσῃ περὶ τῆς ἐκλογῆς νέου βασιλέως. Μετὰ τρεῖς μῆνας αἱ τρεῖς Προστάτιδες Δυνάμεις τῇ πρωτοβουλίᾳ τῆς
1863 Ἀγγλίας συνεφώνησαν νὰ ὑποδείξουν εἰς τὴν Ἑλλάδα ὡς βασιλέα τὸν δευτερότοκον υἱὸν τοῦ μετὰ ταῦτα βασιλέως τῆς Δανίας **Γεώργιον**, ἡ δὲ Ἐθνοσυνέλευσις ἐξέλεξεν αὐτὸν ὁμοφώνως.

Ὁ νέος βασιλεὺς ἦτο νεανίας 17 ἐτῶν. Ἀλλὰ τὴν φορὰν αὐτὴν τὸ πείραμα ἐκλογῆς νεανίου ἔμελλε νὰ ἐπιτύχῃ περισσότερον. Ἄστρον εὐτυχέστερον συνώδευσε τὸν βόρειον πρίγκηπα εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ὁ Γεώργιος μέχρι τέλους διέμεινε νηφάλιος καὶ ψυχραίμος βόρειος ἐν μέσῳ τοῦ εὐεξάπτου ἑλληνικοῦ λαοῦ. Μὲ ἀξιοσημείωτον νοημοσύνην κατενόησε τὸν χαρακτῆρα τῶν ὑπηκόων του, τοὺς ὁποίους δεξιῶς ἐκυβέρνησεν.

Ὁ νεαρὸς βασιλεὺς ἔφερεν ὡς δῶρον εἰς τὴν Ἑλλάδα τὰς Ἰονίους νήσους. Ἡ Ἀγγλία μετὰ διοίκησιν πεντήκοντα ἐτῶν ἐπέισθη

νὰ ἀποχωρισθῇ τὰς κτήσεις αὐτὰς καὶ νὰ τὰς ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ὁ βασιλεὺς Γεώργιος ἐπεσκέφθη αὐτὰς καὶ μετ' ὀλίγον 84 ἐπτανήσιοι εἰσῆλθον εἰς τὴν ἐν Ἀθήναις Ἐθνοσυνέλευσιν. Μεταξὺ τούτων ἦτο καὶ ὁ φιλογερὸς ἐθνικὸς ποιητὴς Ἀριστοτέλης Βαλαωρίτης, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἐργασθῇ ἀόκνως ὑπὲρ τῆς ἐνώσεως.

ΤΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑ ΤΟΥ 1864

Ἡ ψήφισις ὁμως τοῦ συντάγματος ἐπροχώρει βραδύτατα, διότι εἰς τὴν Ἐθνοσυνέλευσιν εἶχε κορυφωθῇ ὁ κομματικὸς ἀνταγωνισμὸς καὶ τρεῖς κυβερνήσεις ἠλλαξαν εἰς διάστημα ἐννέα μηνῶν. Ὁ Γεώργιος διὰ νὰ θέσῃ τέρμα εἰς τὴν κατάστασιν αὐτήν, διὰ διαγγέλματος ἐζήτησε τὴν ψήφισιν τοῦ συντάγματος ἐντὸς δέκα ἡμερῶν ἀπειλῶν νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν χώραν. Τοιοῦτοτρόπως τὴν 17 Νοεμβρίου 1864 ἐψηφίσθη τὸ δεύτερον ἑλληνικὸν σύνταγμα, τὸ ὁποῖον ἐμελλε νὰ ἔχῃ μακρότερον βίον.

Τὸ νέον σύνταγμα καθιέρωσεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὴν Συνταγματικὴν μοναρχίαν. Τὴν νομοθετικὴν ἐξουσίαν εἶχεν ἡ Βουλὴ, ἡ ὁποία κατηρτίζετο διὰ καθολικῆς ψηφοφορίας. Ὁ βασιλεὺς εἶχε τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν. Αὐτὸς διώριζε τοὺς Ὑπουργούς. Ἀλλὰ ἀπὸ τοῦ 1875 καθιερώθη κατ' εἰσήτησιν τοῦ Τρικουπῆ ἡ ἀρχὴ τῆς δεδηλωμένης. Ὁ βασιλεὺς δηλαδὴ ὑπεχρεώθη νὰ λαμβάνῃ τοὺς ὑπουργοὺς ἀπὸ τὸ κόμμα, τὸ ὁποῖον συνεκέντρωνε δεδηλωμένως τὴν ἐμπιστοσύνην καὶ πλειονοψηφίαν τῆς Βουλῆς. Τὸ σύνταγμα ἴσχυσεν ἀναλλοίωτον ἐπὶ 47 ἔτη, μέχρι τοῦ 1911, ὁπότε ἐγένεν ἀναθεώρησις του.

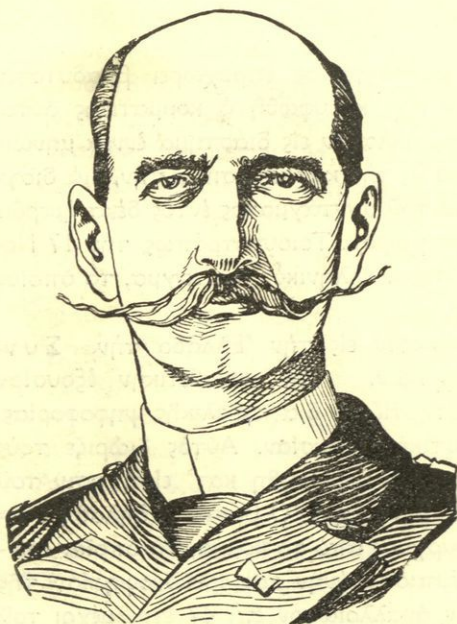
Ἡ ΒΑΣΙΛΕΙΑ ΤΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ Α΄

Ἡ βασιλεία τοῦ Γεωργίου ἦτο μακροτάτη, διαρκέσασα 50 ὁλόκληρα ἔτη. Ἀλλ' ὁ πολιτικὸς βίος τῆς χώρας ἦτο ταραχώδης καὶ οἱ κομματικοὶ ἀγῶνες διεξήγοντο μὲ πάθος.

Δύο μεγάλα προβλήματα ἐκυριάρχησαν εἰς τὴν πολιτικὴν ζωὴν τῆς χώρας, τὸ ἐθνικὸν καὶ τὸ οἰκονομικόν. Μέγα μέρος τοῦ ἑλληνισμοῦ ἔμενεν ὑπὸ τὸν ὀθωμανικὸν ζυγόν. Ἡ Ἑλλὰς λοιπὸν εἶχε τὴν « ἀλύτρωτον » Ἑλλάδα, ζήτημα δηλαδὴ ἀλυτρώτων ἀδελφῶν. Ἀλλ' ἐνῶ κατὰ τὴν προηγουμένην περίοδον

τὸ ζήτημα ἦτο μᾶλλον εὐρύτερον, τώρα ἐνετοπίσθη εἰς ὠρισμένας ἐπαρχίας τῆς τουρκικῆς αὐτοκρατορίας, εἰς τὴν Κρήτην, τὴν Θεσσαλίαν, τὴν Ἡπειρον καὶ τὴν Μακεδониαν.

Ἡ Ἑλλὰς εὐρίσκετο βιομηχανικῶς εἰς πρωτόγονον κατάστασιν καὶ ἦτο ὑποχρεωμένη νὰ εἰσάγῃ ξένα προϊόντα καὶ

Ὁ βασιλεὺς Γεώργιος Α' (1845—1913)

συγχρόνως εἶχεν ἀνάγκην νὰ κατασκευάσῃ δημόσια ἔργα. Διὰ τοῦτο ὁ προϋπολογισμὸς τοῦ κράτους οὐδέποτε παρουσίασεν ἰσοζύγιον ἐσόδων καὶ ἐξόδων καὶ ἡ χώρα ἐξηρτάτο ἀπὸ τὸ ξένον κεφάλαιον. Αἱ κυβερνήσεις δηλαδή, διὰ νὰ ἀντιμετωπίσουν ἀναγκαιοτάτας δαπάνας, ἦσαν ὑποχρεωμέναι νὰ συνάπτουν δάνεια εἰς τὸ ἐξωτερικὸν καὶ ἡ δανειακὴ πολιτικὴ ἦτο πάντοτε ἀπὸ τὰ σοβαρώτερα ζητήματα διὰ τὴν χώραν.

Τρεῖς γενεαὶ πολιτικῶν ἐκυβέρνησαν τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὴν μακρὰν βασιλείαν τοῦ Γεωργίου. Ἡ

πρώτη φθάνει μέχρι τοῦ 1880 περίπου καὶ ἔχει ὡς πρωταγωνιστὰς τὸν Βούλγαρην, τὸν Κουμουνδοῦρον, τὸ Δεληγεώργην καὶ τὸν Θρασύβουλον Ζαΐμην. Εἰς τὴν δευτέραν, ἡ ὁποία φθάνει μέχρι τοῦ 1909, ἀνήκουν οἱ δύο ἀντίπαλοι Τρικούπης καὶ Δεληγιάννης καθὼς καὶ οἱ Θεοτόκης καὶ Ράλλης. Κατὰ τὴν τρίτην κυριαρχεῖ ἡ δρᾶσις τοῦ Βενιζέλου.

38 Η ΚΡΗΤΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΤΟΥ 1866—69

37 Ἡ τουρκικὴ κακοδιοίκησις ἐκράτει τὴν ἑλληνικὴν μεγαλόνησον Κρήτην εἰς διαρκῆ ἀναβρασμόν. Οἱ βαρεῖς φόροι καὶ αἱ αὐθαί-

ρεσῖαι τῶν διοικητῶν ἐξώθησαν τοὺς Κρήτας εἰς ἐπαναστατικὸν κίνημα. Τὸν Μάϊον τοῦ 1866 συνέλευσις 4 χιλ. Κρητῶν εἰς τὴν θέσιν **Περιβόλια** πλησίον τῶν Χανίων, ἐξή- **1866** τησεν ἀπὸ τὴν Πύλην τὴν ἐφαρμογὴν τῶν διατάξεων τοῦ Χάττι Χουμαγιούν. Ἡ Πύλη ἀπέρριψε τὴν αἴτησιν τῶν Κρητῶν καὶ ἡ ἐπανάστασις ἤρχισεν.

Ἡ Κρητικὴ ἐπανάστασις προεκάλεσε μεγάλας συμπαθείας εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἄλλ' ὁ πολιτικὸς βίος τῆς χώρας ἦτο ἀνώμαλος, αἱ κυβερνήσεις διεδέχοντο ἀλλήλας καὶ δὲν εἶχε γίνεи καμμία σοβαρὰ στρατιωτικὴ προετοιμασία, ὥστε ἡ πρὸς τοὺς Κρήτας ἐπαναστάτας συνδρομὴ νὰ εἶναι ἀποτελεσματικὴ. Τὸν Ἰούλιον τοῦ 1866 ἐσχημάτισε κυβέρνησιν ὁ Βούλγαρης, ὁ ὁποῖος ἐκρατήθη εἰς τὴν ἀρχὴν μεθόδους αὐταρχικὰς καὶ ἀντικοινοβουλευτικὰς.

Ὁ **Δημ. Βούλγαρης** (1801 — 1877) ἐγεννήθη εἰς τὴν Ὑδραν ἐκ μητρός, ἡ ὁποία ἦτο θυγάτηρ τοῦ Λαζάρου Κουντουριώτου.

Ἐλαβεν ἐνεργὸν μέρος εἰς τὸν ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀ-

Δημήτριος Βούλγαρης (1801 — 1877).

γῶνα ὡς μέλος τοῦ συμβουλίου τῶν ναυτικῶν νήσων καὶ μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν ἐξελέγετο τακτικῶς βουλευτὴς Ὑδρας. Ἐπρωτοστάτησεν εἰς τὴν ἔξωσιν τοῦ Ὁθωνος καὶ κατὰ τὰ ἐπόμενα ἔτη αὐτὸς ἐκυβέρνησε κυρίως τὴν χώραν αὐταρχικῶς. Ὁ Βούλγαρης ἦτο τύπος « κοτζάμπαση » τῆς παλαιότερας ἐποχῆς, αὐταρχικὸς καὶ ἀπότομος. Κατήντησαν παροιμιώδεις αἱ ἐκλογικαὶ παρανομίαι καὶ βιαιότητές του. Ἡρέσκετο νὰ φορῇ τὸ νησιωτικὸν « τζουμπέν » καὶ νὰ τηρῇ τὰ παλαιὰ ἤθη.

Ἐπειδὴ ὁ Βούλγαρης ἐχειρίσθη χλιαρῶς τὸ κρητικὸν ζήτη-

μα ἐκ φόβου ἐξωτερικῶν περιπλοκῶν, ἡ κυβέρνησίς του ἔπεσε καὶ τὴν διεδέχθη κυβέρνησις Κουμουνδοῦρου (Δεκέμβριος 1867).

Ὁ Ἀλέξανδρος Κουμουνδοῦρος (1817—1883) κατήγετο ἀπὸ τὸ μικρὸν χωρίον τῆς Μάνης Σέλιτσαν. Ἐσπούδασε νομικὰ καὶ ἐξελέγετο βουλευτὴς Μεσσηνίας. Συνετέλεσε καὶ αὐτὸς εἰς τὴν ἐξωσιν τοῦ Ὁθωνος εὐρεθεὶς ὡς ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν εἰς τὴν κυβέρνησιν τοῦ Βούλγαρη. Ὁ Κουμουνδοῦρος ἦτο ὁ ἀντίπους τοῦ Βούλγαρη, ἡγάπα τὴν τάξιν καὶ τὴν νομιμότητα καὶ εἶναι περίφημοι οἱ πολιτικοὶ του ἀγῶνες πρὸς τὸν πρῶν πρωθυπουργόν του καθὼς καὶ πρὸς τὸν Δεληγεώργην.

Ἀλέξανδρος Κουμουνδοῦρος (1817 — 1883)

Ὁ Κουμουνδοῦρος ἔδειξε σθένος εἰς τὸ κρητικὸν ζήτημα, ἐβοήθησε τοὺς ἀγωνιζομένους Κρητὰς καὶ ἦτο διατεθειμένος νὰ φθάσῃ μέχρι πολέμου πρὸς τὴν Τουρκίαν. Ἀλλ' ὁ βασιλεὺς Γεώργιος, ὁ ὁποῖος πρὸ ὀλίγου εἶχεν ἐπιστρέψει ἐκ Ρωσίας, ὅπου εἶχε νυμφευθῇ τὴν μεγάλην δούκισσαν Ὀλγαν, ἀνεψιὰν τοῦ τσάρου Ἀλεξάνδρου Β', δὲν εἶχεν εὖρει εὐνοϊκὸν τὸ διπλωματικὸν ἔδαφος τῆς Εὐρώπης διὰ τὴν ἔνωσιν τῆς Κρήτης. Συνέστησε λοιπὸν εἰς τὸν Κουμουνδοῦρον νὰ ἀλλάξῃ τακτικὴν, ἀλλ' ἐκεῖνος ἐπρωτίμῃσιν νὰ παραιτηθῇ.

Εἰς τὰς νέας ἐκλογὰς ἦλθε μὲ μικρὰν πλειονοψηφίαν ὁ Βούλγαρης, ὁ ὁποῖος ἥλλαξε τακτικὴν εἰς τὸ κρητικὸν ζήτημα, ἐβοήθει τοὺς ἐπαναστάτας καὶ κατήρτιζεν ἐθελοντικὰ σώματα. Τολμηροὶ ἀξιωματικοί, ὅπως ὁ Κορωναῖος, ὁ Ζυμβρακάκης κ.ἄ., κατήλθον εἰς τὴν Κρήτην ὡς ἐθελονταί. Οἱ Τοῦρκοι ὅμως, ἀφοῦ ἐνίκησαν τὸν Ζυμβρακάκην καὶ κατέπνιξαν τὸ κίνημα εἰς τὸ δυτικὸν τμήμα τῆς νήσου, ἐστράφησαν κατόπιν κατὰ τῆς Μονῆς Ἀρκαδίου, πλησίον τοῦ Ρεθύμνου, ἡ ὁποία

εἶχε γίνει τὸ κέντρον τῆς ἀντιστάσεως εἰς τὴν Κεντρικὴν Κρήτην. Ὁ ἡγούμενος τῆς Μονῆς **Γαβριήλ** καὶ ὁ φρούραρχος **Δημακόπουλος** ἀντέστησαν μὲ 300 μαχητὰς κατὰ τοῦ πολυαριθμοῦ τουρκοαιγυπτιακοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ πυροβολικοῦ καὶ ἐπὶ δύο ἡμέρας κατῴρθωσαν νὰ ἀποκρούσουν τὰς ἐπιθέσεις. Τὴν 8 ὁμῶς Νοεμβρίου οἱ Τούρκοι διέρρηξαν τὴν σιδηρᾶν πύλην τῆς Μονῆς καὶ εἰσῆλθον εἰς αὐτήν. Τότε ὁ Γαβριήλ ἔθεσε πῦρ εἰς τὴν πυριταποθήκην.

Ἡ ἥρωϊκὴ θυσία, τὸ ὁλοκαύτωμα τοῦ Ἀρκαδίου, ὑπέμνησεν εἰς τοὺς Ἕλληνας τὰς ἥρωϊκὰς θυσίας τοῦ Σουλίου καὶ τοῦ Μεσολογγίου καὶ προεκάλεσε ρίγη ἐθνικῆς συγκινήσεως εἰς ὅλας τὰς γωνίας τῆς Ἑλλάδος. Ἐπίσης ἐκίνησε μεγάλας συμπαθείας εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην ὑπὲρ τῶν ἀγωνιζομένων Κρητῶν. Ἀλλ' αἱ Δυνάμεις δὲν ἦσαν σύμφωνοι διὰ τὴν ἱκανοποίησιν τῶν δικαίων τῶν Κρητῶν καὶ μετὰ τὰ ἥρωϊκὰ κατορθώματά των. Ἰδίως ἡ Ἀγγλία ἀνθίστατο ἐπιμόνως εἰς τὴν ἔνωσιν, διότι ἡ Κρήτη ἀπετέλει σπουδαῖον σταθμὸν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ πρὸς τὰς Ἰνδίας. Διὰ τοῦτο ἡ ἐπαναστάσις ἐξηκολούθησε. Τὰ ἑλληνικὰ ἐμπορικὰ Ἀρκάδιον καὶ Ἐνωσις ἀνενέωσαν τὰ κατορθώματα τοῦ ὑδραϊκοῦ ναυτικοῦ, διέσπων τὸν τουρκικὸν ἀποκλεισμὸν καὶ ἐφωδιάζον τοὺς ἐπαναστάτας. Ὁ τουρκικὸς στρατὸς ἀπεδεκατίζετο καὶ δὲν ἐφαίνετο τὸ τέλος τοῦ ἀγῶνος. Ἡ Τουρκία ἐξ ἀφορμῆς τῆς ἐνισχύσεως τῆς ἐπαναστάσεως ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως διέκοψε τὰς σχέσεις μετὰ τῆς Ἑλλάδος. Τὸ γεγονός αὐτὸ ἠνάγκασε τὰς Δυνάμεις νὰ ἐπέμβουν καὶ κατὰ τὴν διάσκεψιν τῶν Παρισίων (Ἰανουάριος 1869) ὑπεχρέωσαν τὴν Ἑλλάδα νὰ ἐμποδίσῃ τὸν σχηματισμὸν ἐνόπλων σωμάτων ἐπὶ τοῦ ἐδάφους της καὶ τὴν ἐξάρτυσιν πλοίων εἰς τοὺς λιμένας της. Ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις τοῦ Βούλγαρη ἠναγκάσθη τότε νὰ παραιτηθῇ, ἡ δὲ διαδεχθεῖσα αὐτὴν κυβέρνησις τοῦ Θρασυβούλου Ζαΐμη ἀπέδεχθη τὰς ἀποφάσεις τῶν Δυνάμεων.

Ἀφοῦ ἔπαυσεν ἡ ἐκ τῆς Ἑλλάδος βοήθεια, τὸ κίνημα τῆς Κρήτης ἐξέπνευσεν ὀριστικῶς τὴν ἀνοιξιν τοῦ 1869. Ἡ ἀνώμαλος κατὰστασις ἐν τούτοις ἐξηκολούθησεν ἐπὶ πολὺ καὶ μόλις τὸ 1878 ἀντιπροσωπεῖα τῶν Δυνάμεων, τῶν Κρητῶν καὶ τῆς Πύλης κατήρτισεν ἰδιαίτερον συνταγματικὸν χάρτην, τὸν **Χάρ- 1878**
την τῆς Χαλέπας, ὅπως ὠνομάσθη ἐκ τοῦ προα-
στίου τῶν Χανίων. Κατ' αὐτὸν καθιερώθη βουλή, συνεκροτήθη

χωροφυλακή ἐξ ἐγγχωρίων ἀνδρῶν καὶ ἀξιωματικῶν, ἡ ἐλληνικὴ γλῶσσα ἀνεγνωρίσθη ὡς ἐπίσημος γλῶσσα τῶν δικαστηρίων καὶ τῆς βουλῆς καὶ διωρίσθη χριστιανὸς διοικητής.

ΒΟΥΛΓΑΡΙΚΗ ΕΞΑΡΧΙΑ

Κατὰ τὰ μέσα τοῦ 19ου αἰῶνος νέον ζήτημα προκύπτει εἰς τὴν Βαλκανικὴν, τὸ ὁποῖον περιέπλεξεν ἀκόμη περισσότερο τὸ Ἀνατολικὸν ζήτημα.

Οἱ κάτοικοι τῆς Βουλγαρίας ἀφότου ὑπετάχθησαν εἰς τοὺς Τούρκους, ἔχασαν τὴν ἐθνικὴν των συνείδησιν καὶ περιήλθον εἰς πλήρη ἀφάνειαν. Ἐκκλησιαστικῶς ὡς ὀρθόδοξοι ἐξηρτῶντο ἀπὸ τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Οἱ Ρῶσοι ὅμως πανσλαβισταὶ διὰ τῶν ὀργάνων των ἐφρόντισαν νὰ ἐνισχύσουν τὴν ἐθνικὴν συνείδησιν τῶν Βουλγάρων καὶ ἠθέλησαν νὰ μεταχειρισθοῦν αὐτοὺς ὡς ὄργανα διὰ τὰς βλέψεις των εἰς τὴν Βαλκανικὴν. Διὰ τοῦτο ἐξώθησαν αὐτοὺς νὰ ζητήσουν νὰ ἀποσπασθοῦν ἀπὸ τὸ Πατριαρχεῖον Κωνσταντινουπόλεως καὶ νὰ ἱδρύνουν ἀνεξάρτητον βουλγαρικὴν ἐκκλησίαν.

Οἱ Τοῦρκοι, τῇ ἀξιώσει τῆς Πανσλαβικῆς Ρωσίας, ἐβοήθησαν μὲ ὅλα των τὰ μέσα τὰς ἐνεργείας τῶν Βουλγάρων ἀπὸ ἔκθραν πρὸς τοὺς Ἕλληνας, ἡ ὁποία μάλιστα εἶχεν ἐνταθῇ τελευταίως ἐνεκα τῆς κρητικῆς ἐπαναστάσεως.

Τέλος τὴν 27 Φεβρουαρίου 1870 διὰ σουλτανικοῦ φερμανίου ἱδρύθη Β ο υ λ γ α ρ ι κ ῇ Ἐ ξ α ρ χ ί α, ἀνεξάρτητος δηλαδὴ **1870** βουλγαρικὴ ἐκκλησία, ἡ ὁποία περιελάμβανε τὸ βιλαέτιον τοῦ Δουνάβεως. Τὸ φερμάνιον ὥριζεν ὅτι καὶ ἄλλαι πόλεις ἢ χωρία ἠδύναντο νὰ ὑπαχθοῦν εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ Ἐξάρχου, ἂν τὸ ἐζήτουν τὰ δύο τρίτα τῶν κατοίκων.

Τὸ Πατριαρχεῖον, ἐπειδὴ ἡ ἴδρυσις τῆς ἀνεξαρτήτου Βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας ἐγένινεν αὐθαιρέτως καὶ ἄνευ τῆς ἀδείας του, δι' ἀποφάσεως Συνόδου ἐθεώρησε τὸν Ἐξαρχον καὶ τὸν κλῆρον αὐτοῦ ὡς σχισματικούς (Σεπτέμβριος 1872). Ἐκτοτε ὁ Ἐξαρχος **1872** ἤδρευεν ἐπιδεικτικῶς εἰς τὴν Κωνσταντινουπόλιν θέλων νὰ δείξῃ, ὅτι εἶναι ἀρχηγὸς ὅλων τῶν ἀλυτρώτων Βουλγάρων. Οἱ Τοῦρκοι ὅμως δὲν ἐβράδυναν νὰ ἐννοήσουν τὸ σφάλμα των, διότι ἡ ἐκκλησιαστικὴ χειραφέτησις τῶν Βουλγάρων ἦτο ἡ ἀρχὴ

τῆς πολιτικῆς των ἀνεξαρτησίας καὶ τῶν ἀδικαιολογήτων ἐθνικῶν ἀξιώσεων των ἐπὶ τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θράκης.

Ἡ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΤΗΣ ΒΟΣΝΙΑΣ ΚΑΙ ΕΡΖΕΓΟΒΙΝΗΣ

Νέα σοβαρὰ κρίσις τοῦ ἀνατολικοῦ ζητήματος προέκυψε μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τῶν δυτικωτάτων εὐρωπαϊκῶν ἐπαρχιῶν τοῦ Σουλτάνου, τῆς Βοσνίας καὶ Ἐρζεγοβίνης (θέρος τοῦ 1875). Οἱ κάτοικοι τῶν χωρῶν αὐτῶν μὴ ἀνεχόμενοι τὰς 1875 τουρκικὰς αὐθαιρεσίας ἐπανεστάτησαν, ἐξεδίωξαν τὰς τουρκικὰς φρουρὰς καὶ ἐκήρυξαν τὴν ἑνωσὶν των μετὰ τὴν Σερβίαν.

Μετ' ὀλίγον ἡ ἐπαναστατικὴ κίνησις μετεδόθη εἰς τὴν Βουλγαρίαν. Ἀλλ' ὁ σουλτάνος διὰ δραστηρίας ἐνεργείας καὶ διὰ τρομοκρατικῶν μέτρων κατέπνιξε τὸ κίνημα τῆς Βουλγαρίας εἰς τὸ αἷμα. Ἀγριοὶ ἦσαν αἱ σφαγαὶ τοῦ Βατάκ, βουλγαρικοῦ χωρίου εἰς τὰς βορείους ὑπώρειας τῆς Ροδόπης. Κατόπιν τούτου ἡ Σερβία καὶ τὸ Μαυροβούνιον ἐκήρυξαν τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας. Ἀλλ' οἱ Σέρβοι δὲν κατώρθωσαν νὰ ἀντιμετωπίσουν τὸν τουρκικὸν στρατόν, αἱ Δυνάμεις ἐπενέβησαν καὶ ὑπεχρέωσαν τὴν Τουρκίαν νὰ σταματήσει τὰς ἐχθροπραξίας.

Εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ὁ σουλτάνος Ἀβδούλ Ἀζιζ ἀνετράπη καὶ εἰς τὸν θρόνον ἀνῆλθεν ὁ ἀνεψιὸς του **Ἀβδούλ Χαμίτ Β'**. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἀνακαυχῆς μεταξὺ τῶν στρατευμάτων Σερβίας καὶ Τουρκίας συνῆλθε συνδιάσκεψις τῶν Δυνάμεων εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἡ λεγομένη **Συνδιάσκεψις τῶν πρεσβευτῶν**. Ἀλλ' ἐνῶ οἱ διπλωμάται συνεσκέπτοντο περὶ τῶν εἰσακτέων εἰς τὴν Τουρκίαν μεταρρυθμίσεων πρὸς βελτίωσιν τῆς τύχης τῶν χριστιανῶν ὑπηκόων της, κανονιοβολισμοὶ ἀνήγγειλαν ὅτι οἱ Τοῦρκοι ἐκήρυξαν σύνταγμα. Ὁ Χαμίτ μετεχειρίσθη τὸν φιλελεύθερον πολιτευτὴν **Μιδάτ**, τὸν ὁποῖον πρὸ ὀλίγου εἶχεν ἀνυψώσει εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ μεγάλου βεζύρου, διὰ νὰ ἐξαπατήσει τὰς Δυνάμεις καὶ νὰ ματαιώσει τὰς μεταρρυθμίσεις. Τὸ σύνταγμα τοῦ Μιδάτ καθίστα τὰς μεταρρυθμίσεις περιττάς, ἀφοῦ ἐξησφάλιζεν εἰς τοὺς χριστιανούς ἐλευθερίαν, ἀσφάλειαν καὶ ὅλα τὰ ἀγαθὰ τῆς εὐνομίας. Ἐννοεῖται ὅτι οὐδέποτε ἐφηρμόσθη, ὁ δὲ δημιουργὸς αὐτοῦ Μιδάτ ἀνετράπη καὶ βραδύτερον εἶχε κακὸν τέλος.

39 ΡΩΣΟΤΟΥΡΚΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ ΤΟΥ 1877 – 1878

Ἡ διάσκεψις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐματαιώθη, ἡ δὲ Ρωσία ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας (Ἀπρίλιος 1877). Τὰ ρωσικὰ στρατεύματα διέβησαν τὰ σύνορα τῆς Τουρκίας εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ τὴν Ἀσίαν. Παρὰ τὰς τοπικὰς ἀντιστάσεις τῶν Τούρκων οἱ Ρῶσοι διέβησαν τὸν Δούναβιν, κατόπιν τὸν ΑἼμον, κατέλαβον τὴν Σόφιαν καὶ τὴν Φιλιππούπολιν καὶ τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1878 εἰσῆλθον εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν. Περί τὸ τέλος Ἰανουαρίου ὁ ρῶσος ἀρχιστράτηγος μέγας δούξ **Νικόλαος** ἔστησε τὸ στρατηγεῖόν του εἰς τὸν Ἅγιον Στέφανον εἰς τὰ πρόθυρα τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἡ Τουρκία δὲν ἦτο εἰς θέσιν νὰ ἀντισταθῇ καὶ κανεὶς δὲν εἶχε διάθεσιν νὰ τὴν βοηθήσῃ.

Ἡ ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΣΤΕΦΑΝΟΥ

Οἱ Ρῶσοι ἐπέβαλον εἰς τὸν σουλτάνον τοὺς ὅρους των. Ἡ Συνθήκη τοῦ Ἀγίου Στεφάνου (Μάρτιος 1878) ἔλυε τὸ ἀνατολικὸν ζήτημα ὑπὲρ τῶν Σλαύων.

1) Ἰδρύετο δι' αὐτῆς εἰς τὴν Βαλκανικὴν μέγα Βουλγαρικὸν κράτος μὲ διέξοδον εἰς τὸν Εὐξεινον καὶ τὸ Αἰγαῖον, μὲ βόρεια σύνορα τὸν Δούναβιν καὶ δυτικὰ μέχρις Ἀχρίδος καὶ Πρέσπας, ἥτοι περιελάμβανεν ἐκτὸς τῆς Βουλγαρίας καὶ τῆς Ἀνατολικῆς Ρουμελίας τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς Θράκης καὶ τῆς Μακεδονίας.

2) Ἡ Σερβία ἀνεκηρύσσετο βασιλείον καὶ ἐλάμβανε τὴν ἐπαρχίαν τοῦ Νις καὶ ἄλλην ἑκτασιν πρὸς τὰ νοτιοδυτικά, ὥστε νὰ διπλασιάζεται εἰς ἑκτασιν καὶ συνορεύῃ πρὸς τὸ Μαυροβούνιον. τὸ ὁποῖον ἐτριπλασιάζετο διὰ νέων ἐδαφῶν.

Ἡ συνθήκη τοῦ Ἀγίου Στεφάνου ἐχαρακτηρίσθη ὡς ἔργον βίας. Ἕλληνες, Σέρβοι, Ἀλβανοί, Ρουμᾶνοι, Μωαμεθανοὶ διεμαρτυρήθησαν διὰ τὸν σφαγιασμὸν τῶν ἐθνολογικῶν των δικαίων. Ἡ Αὐστρία ἐβλεπε ματαιούμενα τὰ σχέδιά της νὰ ἐξαπλωθῇ πρὸς τὴν Βαλκανικὴν.

Ἡ Ἀγγλία δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἐπιτρέψῃ εἰς τὴν Ρωσίαν νὰ λύσῃ μόνη τὸ Ἀνατολικὸν ζήτημα καὶ ἐθεώρησε τὴν ἴδρυσιν τῆς Μεγάλης Βουλγαρίας ὡς προέκτασιν τῆς Ρωσίας εἰς τὴν Βαλκανι-

κὴν καὶ ἀπειλὴν κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Εἰς τὴν Βουλὴν τῶν Κοινοτήτων ὁ ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν **Σῶλσβαρυ** ἠπειλήσεν ἀγγλορωσικὸν πόλεμον καὶ μοῖρα τοῦ ἀγγλικοῦ στόλου εἰσῆλθεν εἰς τὴν Προποντίδα. Εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἀφ' ἑτέρου ἐπεκράτησε γενικὴ σύγχυσις καὶ ταραχὴ. Ὁ Χαμίτ διέλυσε τὴν Βουλὴν τοῦ Μιδάτ, ἀνέστειλε τὴν λειτουργίαν τοῦ συντάγματος καὶ ἐκυβέρνησεν ἀπολυταρχικῶς μέχρι τοῦ 1908.

Ἡ Ἀγγλίᾳ καὶ ἡ Αὐστρία κυρίως εἰργάσθησαν διὰ τὴν σύγκλησιν συνεδρίου πρὸς ἀναθεώρησιν τῆς συνθήκης τοῦ Ἀγίου Στεφάνου.

Η ΕΛΛΑΣ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΡΩΣΟΤΟΥΡΚΙΚΟΝ ΠΟΛΕΜΟΝ

Εἰς τὴν Ἑλλάδα ἡ νέα Βαλκανικὴ κρίσις καὶ ἰδίως ὁ ρωσο-τουρκικὸς πόλεμος ἐπροξένησαν μέγαν ἀναβρασμόν, διότι οἱ πολιτικοὶ ἐφρόνουν ὅτι ἐπέκειτο ἡ ὀριστικὴ διαρρύθμισις τοῦ ἀνατολικοῦ ζητήματος. Ἐπαυσαν τότε αἱ κομματικαὶ ἀντεγκλήσεις καὶ ἐσχηματίσθη Οἰκουμενικὴ Κυβέρνησις ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ γηραιοῦ πολεμιστοῦ **Κανάρη**, ἡ ὁποία περιελάμβανε τέσσαρας πρῶην Πρωθυπουργοὺς μὲ ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν τὸν Χαρίλαον Τρικούπην. Ἡ νέα κυβέρνησις ἐτήρησε στάσιν ἀναμονῆς.

Ὅταν ὅμως οἱ Ρῶσοι κατέλαβον τὴν Ἀδριανούπολιν καὶ ἐφαίνετο ὅτι οἱ Σλάβοι ἔλυνον ὀριστικῶς τὸ ἀνατολικὸν ζήτημα χωρὶς νὰ λάβουν ὑπ' ὄψιν τὸν ἑλληνικὸν παράγοντα, ἡ ἐθνικὴ φιλοτιμία ἐτρώθη. Ἡ Οἰκουμενικὴ Κυβέρνησις ὑπεχρεώθη νὰ παραιτηθῇ καὶ ἐσχημάτισε κυβέρνησιν ὁ Κουμουνδοῦρος μὲ ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν τὸν Θεόδωρον Δεληγιάννην, ὁ ὁποῖος ἐδήλωσεν ὅτι « ἡ κυβέρνησις ἀπεφάσισε νὰ καταλάβῃ διὰ στρατοῦ τὰς ἑλληνικὰς ἐπαρχίας τῆς Τουρκίας ». Ἀλλ' ἡ Ἑλλὰς εἶχε βραδύνει πολὺ νὰ κινηθῇ.

Ἐντὸς ὀλίγου ἐφθασεν ἡ εἶδησις τῆς ἀνακωχῆς καὶ ὁ ἑλληνικὸς στρατός, ὁ ὁποῖος εἶχεν εἰσέλθει εἰς τὸ τουρκικὸν ἔδαφος καὶ εἶχε προχωρήσει μέχρι τοῦ Δομοκοῦ, κατόπιν ἐπιμόνου ἀξιώσεως τῶν Δυνάμεων ἐπέστρεψεν εἰς τὸ ἑλληνικὸν ἔδαφος, αἱ δὲ ἐπαναστάσεις, αἱ ὁποῖαι εἶχον ὀργανωθῇ ἐν τῷ μεταξύ εἰς τὴν Θεσσαλίαν, τὴν Μακεδονίαν καὶ Κρήτην, εὐκόλως κατεπνίγησαν ὑπὸ τῶν Τούρκων.

ὡς ὅπου
οἱ ὡς +
ἡ ὡς +
τὸ ἔδει
ὁ Ζαΐμης

Τοιουτοτρόπως ἡ Ἑλλάς ἔμεινε μέχρι τέλους οὐδετέρα καὶ ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἠρκέσθη εἰς τὴν ἀκαθόριστον ὑπόσχεσιν τῆς Ἀγγλίας ὅτι δὲν θὰ παραγνωρισθοῦν τὰ δίκαια τῆς Ἑλλάδος.

Η ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΟΥ ΒΕΡΟΛΙΝΟΥ (1878)

Τὸ σπουδαιότατον διὰ τὰ ἀνατολικά ζητήματα Συνέδριον τοῦ Βερολίνου συνήλθεν ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Βίσμαρκ **1878** καὶ εἰργάσθη ἐπὶ ἓνα μῆνα. Τὴν Ἑλλάδα ἀντιπροσώπευσεν ὁ Θ. Δεληγιάννης. Οἱ κυριώτεροι ὅροι τῆς συνθήκης τοῦ Βερολίνου ἦσαν οἱ ἑξῆς :

1) Ἀντὶ τῆς μεγάλης Βουλγαρίας ἰδρύθη « μικρά, αὐτόνομος καὶ φόρου ὑποτελὴς ἡγεμονία ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν τοῦ σουλτάνου » μὲ σύνορα τὸν Δούναβιν, τὸν ΑἼμον, τὸν Εὐξείνιον, τὴν Σερβίαν καὶ Μακεδονίαν. Πρὸς νότον αὐτῆς ἰδρύθη ἄλλη αὐτόνομος ἐπαρχία ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἀνατολικὴ Ρουμελία ὑπὸ τὴν ἀμεσον πολιτικὴν καὶ στρατιωτικὴν ἀρχὴν τοῦ σουλτάνου καὶ διοικουμένη ὑπὸ χριστιανοῦ διοικητοῦ διοριζομένου ὑπὸ τῆς Πύλης.

2) Ἡ Βοσνία καὶ Ἑρζεγοβίνη παρεχωρήθησαν εἰς τὴν Αὐστρίαν ὑπὸ τύπον « προσωρινῆς κατοχῆς », χωρὶς νὰ ἀφαιρεθοῦν τὰ κυριαρχικὰ δικαιώματα τοῦ σουλτάνου.

3) Ἡ Σερβία ἔλαβε τὰς ἐπαρχίας τοῦ Νίς, τῆς Βράνιαν καὶ τοῦ Πιρότ, ἥτοι ηὐξήθη ἑδαφικῶς κατὰ τὸ 1/4. Τὸ Μαυροβούνιον ἐδιπλασιάσθη διὰ τῆς προσαρτήσεως κυρίως ἁλβανικῶν ἑδαφῶν. Ἀμφότεραι αἱ ἡγεμονίαι, Σερβία καὶ Μαυροβούνιον, ἐκηρύχθησαν κράτη ἀνεξάρτητα.

4) Ἡ Ρουμανία ἀνεγνωρίσθη ἐπίσης κράτος ἀνεξάρτητον, ἀλλ' ἠναγκάσθη νὰ παραχωρήσῃ τὴν Βεσσαραβίαν, κατοικουμένην ὑπὸ Ρουμάνων, εἰς τὴν Ρωσίαν καὶ ἔλαβεν ὡς ἀντάλλαγμα τὴν Δοβρουτσάν, κατοικουμένην ὑπὸ Βουλγάρων, Τούρκων κλπ.

5) Διὰ τὴν Ἑλλάδα ἀπεφασίσθη νὰ διαρρυθμισθοῦν τὰ σύνορα εἰς τὴν Ἠπείρον κατὰ τὴν κοιλάδα τοῦ Θυάμιδος (Καλαμᾶ) καὶ εἰς τὴν Θεσσαλίαν κατὰ τὴν κοιλάδα τοῦ Πηνειοῦ κατόπιν ἀπ' εὐθείας συνεννοήσεως μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας. Τὰ δύο κράτη ἐν περιπτώσει διαφωνίας ἠδύναντο νὰ ἐπικαλεσθοῦν τὴν μεσολάβησιν τῶν Δυνάμεων.

6) Εἰς τὴν Ἀσίαν οἱ Ρῶσοι ἔλαβον τὸ Κάρς καὶ τὸ Βατούμ.

7) Δι' ἰδιαιτέρας συμφωνίας ἡ Ἀγγλία ἔλαβε παρὰ τῆς Τουρκίας ὡς ἀμοιβὴν τῶν ὑπηρεσιῶν τῆς πρὸς ἀναθεώρησιν τῆς συνθήκης τοῦ Ἀγίου Στεφάνου ἐπὶ πληρωμῇ ἐτησίου φόρου τὴν νῆσον Κύπρον.

39

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΣΥΝΘΗΚΗΣ ΤΟΥ ΒΕΡΟΛΙΝΟΥ

Ἡ συνθήκη τοῦ Βερολίνου ἐθεωρήθη ὡς μεγάλη ἐπιτυχία τῆς ἀγγλικῆς διπλωματίας. Ἰδιαιτέραν ἀνακούφισιν ἠσθάνθησαν οἱ Ἕλληνες, διότι κατελύθη ἡ συνθήκη τοῦ Ἀγίου Στεφάνου καὶ ἡ Μακεδονία καὶ Θράκη διάφυγον τὴν βουλγαρικὴν κυριαρχίαν.

Ὑπῆρχον ὅμως πολλὰ τρωτὰ εἰς τὴν συνθήκην αὐτήν. Μολοντοὶ ἡ Αὐστρία εἰργάσθη νὰ ἐκπολιτίσῃ τὴν Βοσνίαν καὶ Ἑρζεγοβίνην, οἱ Σέρβοι πατριῶται ἐθεώρησαν ὡς μεγάλην ἐθνικὴν ζημίαν τὴν ἀπόσπασιν τῶν σερβικῶν ἐκείνων ἐδαφῶν ὑπὸ τῆς Αὐστρίας. Ἡ Αὐστρία διὰ τῆς κατοχῆς τῶν ἐπαρχιῶν αὐτῶν ἐγένετο βαλκανικὴ δύναμις καὶ ἔστρεφε τὰ βλέμματά της πρὸς τὴν Θεσσαλονίκην. Ἐκτὸς αὐτοῦ μέγα μέρος χριστιανῶν ἔμμενεν ἀκόμη ὑπὸ τὸν τουρκικὸν ζυγόν. Τὸ σημαντικώτερον ἦτο ὅτι οὐδὲν ἐκ τῶν Βαλκανικῶν κρατῶν συνεπλήρωσε τὴν ἐθνικὴν του ἐνότητα καὶ ὅλα ἐθεώρησαν τὴν συνθήκην τοῦ Βερολίνου ὡς ἀπλοῦν σταθμόν.

Διὰ τοὺς λόγους αὐτοὺς ἡ συνθήκη τοῦ Βερολίνου ἐθεωρήθη ὑπὸ πάντων ὡς προσωρινὸν καθεστῶς. Αὐταὶ αἱ ὑπογράψασαι αὐτὴν δυνάμεις παρέβησαν αὐτήν, ὡσάκισ ἐδόθη εὐκαιρία. Ἡ Τουρκία π.χ. ἐδυστρόπησε νὰ παραχωρήσῃ τὰ εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐπιδικασθέντα ἐδάφη. Μόλις κατόπιν μακρῶν διαπραγματεύσεων καὶ τῆς μεσολαβήσεως τῶν Μ. Δυνάμεων ἡ Τουρκία ἐδέχθη νὰ παραχωρήσῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα διὰ τῆς συνθήκης τῆς Κωνσταντινουπόλεως (Ἰούλιος 1881) τὴν Θεσσαλίαν, πλὴν τοῦ διαμερίσματος τῆς Ἐλασσόνος, καὶ τὴν νοτιοανατολικὴν Ἠπείρον μέχρι τοῦ ποταμοῦ Ἀράχθου μὲ τὴν Ἄρταν. Παρ' ὅλα ὅμως τὰ τρωτὰ αὐτὰ ἡ συνθήκη τοῦ Βερολίνου ἀπετέλει σημαντικὴν πρόοδον πρὸς τὴν λύσιν τοῦ ἀνατολικοῦ ζητήματος, διότι ἀρκετὰ ἐδάφη ἐξέφυγον ὀριστικῶς τὴν τουρκικὴν κατοχὴν καὶ καθιεροῦτο τὸ δόγμα « ἡ Βαλκανικὴ διὰ τοὺς Βαλκανίους ».

ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ — ΠΡΟΣΑΡΤΗΣΙΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΡΟΥΜΕΛΙΑΣ

Ἡ νεαρά ἡγεμονία, ἡ Βουλγαρία, κατ' ἀρχὰς ἐδέχθη τὴν προστασίαν τῆς Ρωσίας. Πολυπληθεῖς ρωσικαὶ ἀποστολαὶ ἀνέλαβον νὰ διοργανώσουν τὸ νέον κράτος καὶ διαφόρους κλάδους τῆς διοικήσεως. Ἡγεμὼν τῆς Βουλγαρίας ἐξελέγη ὁ **Ἀλέξανδρος Βάττεμπεργκ** (1879 - 1886), υἱὸς τοῦ πρίγκιπος τῆς Ἑσσης καὶ ἀνεψιὸς τοῦ τσάρου. Ἐνωρὶς ὅμως εἰς τὴν Βουλγαρικὴν βουλήν, τὴν Σοβράνιε, ἐσχηματίσθη κόμμα ἐθνικιστικὸν καὶ ἀντιρωσικόν, τὸ ὁποῖον ὑπέθαλπον ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Αὐστρία. Ὁ ἡγεμὼν ἠκολούθησεν ἀποφασιστικῶς τὸ κόμμα αὐτὸ καὶ ἀπὸ τότε ἀπέκτησε μεγάλην δημοτικότητα εἰς τὸν βουλγαρικὸν λαόν, ἐνῶ ἀφ' ἑτέρου ἐξήγειρεν ἐναντίον του τὸ μῖσος τῆς Ρωσίας διὰ τὰς τάσεις του πρὸς ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τὴν ρωσικὴν κηδεμονίαν.

Ἡ Ἀνατολικὴ Ρουμελία ὀργανώθη εἰς αὐτόνομον ἐπαρχίαν μὲ ἀνώτατον ἄρχοντα χριστιανὸν διοικητὴν, τὸν ὁποῖον διώριζεν ἡ Πύλη. Ἀλλὰ ἀπὸ τὰς πρώτας ἡμέρας ἤρχισε νὰ ἐκδηλώνεται εἰς τὴν χώραν αὐτὴν ἐνωτικὴ τάσις μὲ τὴν Βουλγαρίαν, εἰς τὴν ὁποίαν ἦτο μεμυημένη καὶ ἡ Βουλγαρικὴ Κυβέρνησις. Τέλος τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1885 ἐξεργάγη κίνημα εἰς τὴν Φιλιππούπολιν, ὃ διοικητὴς συνελήφθη καὶ ἐσχηματίσθη προσωρινὴ κυβέρνησις, ἡ ὁποία ἐκήρυξε τὴν ἑνωσιν μετὰ τῆς Βουλγαρίας. Μετ' ὀλίγον ὁ ἡγεμὼν Βάττεμπεργκ ἐνισχυόμενος ὑπὸ τοῦ προέδρου τῆς Σοβράνιε **Σταμπούλωφ** ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῇ τοῦ στρατοῦ του καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν Φιλιππούπολιν.

Τὸ πραξικόπημα τῆς Βουλγαρίας ἐκίνησε τὴν ἀγανάκτησιν τῆς Ρωσίας, ἀλλ' ὑπεστηρίχθη ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Αὐστρίας. Εἰς τὴν Σερβίαν ἡ προσάρτησις τῆς Ἀνατολικῆς Ρουμελίας, προεκάλεσεν ἀληθὴ ἀναβρασμόν, ὃ ὁποῖος κατέληξεν εἰς τὸν Σερβοβουλγαρικὸν πόλεμον, διότι διεταράσσετο ἡ ἀποκατασταθεῖσα διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Βερολίνου ἰσορροπία ἐπὶ τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου. Ὁ σερβικὸς στρατὸς ἠττήθη παρὰ τὴν Σλίβνιτσαν καὶ οἱ Βούλγαροι ἐπροχώρησαν μέχρι τοῦ Πιρότ. Ὁ πόλεμος διήρκεσε μόνον 14 ἡμέρας (14 - 28 Νοεμβρίου 1886).

Ἡ νίκη ἐστερέωσε τὸ ἀντιρωσικὸν κόμμα εἰς τὴν Βουλγαρίαν καὶ τὴν ἀρχὴν τοῦ Σταμπούλωφ, τοῦ ἡγέτου τῆς ἀντιρωσικῆς μερίδος. Ὁ Σταμπούλωφ ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν ἦτο ὁ ἰσχυρὸς ἀνὴρ, ὃ

ὁποῖος ἐπάταξε τοὺς ἐσωτερικοὺς ἀντιπάλους καὶ ἐχάραξε τὰς γενικὰς γραμμὰς τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς τῆς Βουλγαρίας, ἡ ὁποία συνίστατο εἰς τὴν προσέγγισιν πρὸς τὴν Ἀγγλίαν καὶ τὴν Αὐστροίαν καὶ εἰς τὸν ἀμείλικτον πόλεμον κατὰ τῶν Σέρβων καὶ Ἑλλήνων. Ὁ Βάττεμπεργκ ὅμως ἔπεσε θῦμα τῆς ρωσικῆς δυσμενείας καὶ ἀνετράπη διὰ στρατιωτικῆς ἐξεγέρσεως τὸν Αὐγουστον τοῦ 1886. Οἱ Βούλγαροι ἐξέλεξαν νέον ἡγεμόνα, τὸν **Φερδινάνδον** (1887–1918), τὸν νεώτατον ἐκ τῶν υἱῶν τοῦ πρίγκηπος τοῦ σαξωνικοῦ Κοβούργου.

Κατὰ τὰ ἑπτὰ πρῶτα ἔτη τῆς ἡγεμονίας τοῦ Φερδινάνδου τὴν Βουλγαρίαν ἐκυβέρνησεν ὡς ἀπόλυτος κύριος ὁ Σταμπούλωφ. Ἀλλὰ τέλος ὁ Φερδινάνδος ἀπεμάκρυνεν ἐκ τῆς ἀρχῆς τὸν Σταμπούλωφ, ὁ ὁποῖος ἐδολοφονήθη ἀγρίως ὑπὸ τῶν ἀντιπάλων του.

ΤΡΙΚΟΥΠΗΣ – ΔΗΛΙΓΙΑΝΝΗΣ

Μεγαλύτερον ἐρεθισμὸν ἐπροκάλεσεν ἡ προσάρτησις τῆς ἑλληνικωτάτης Ἀνατολικῆς Ρουμελίας εἰς τὴν Ἑλλάδα, διότι εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ρουμελίαν κατῴκουν 250 χιλ. περίπου Ἕλληνες εἰς τὰ παράλια τοῦ Εὐξείνου Πόντου καὶ εἰς τὰς πόλεις Φιλιππούπολιν, Στενήμαχον, Καβακλή, κτλ. Ὁ πολιτικὸς Θεόδωρος Δηλιγιάννης, ὁ ὁποῖος ἦτο τότε πρωθυπουργός, ἐξέδωκε πατριωτικὸν δάνειον καὶ ἐκάλεσεν ὑπὸ τὰ ὅπλα δύο ἐφεδρικὰς ἡλικίας, ἀξιών νὰ καταλάβῃ τὴν Θεσσαλίαν καὶ Ν. Μακεδονίαν, ὡς καὶ τὴν Ἥπειρον, δηλαδὴ τὴν βερολίνιον γραμμὴν, πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς διασαλευθείσης ἰσορροπίας εἰς τὴν Βαλκανικὴν ἕνεκα τῆς μεγάλου ⁹⁶μεγέθους τῆς Βουλγαρίας. Αἱ Δυνάμεις ὅμως δὲν ἦσαν διατεθειμέναι νὰ ἐπιτρέψουν περιπλοκάς εἰς τὴν Βαλκανικὴν καὶ διὰ τελεσιγράφου ἀπήτησαν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα νὰ ἀποστρατευθῇ. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἀπάντησις τοῦ Δηλιγιάννη δὲν ἐκρίθη ἱκανοποιητικὴ, στόλος τῶν Δυνάμεων, ἐκτὸς τῆς Γαλλίας, ἀπέκλεισε τὰ ἑλληνικὰ παράλια. Ὁ Δηλιγιάννης τότε παρητήθη καὶ ὁ διάδοχός του Τρικούπης διέταξε τὴν ἀποστράτευσιν. Ἡ μικρὰ αὕτη κρίσις ἐστοίχισεν εἰς τὴν Ἑλλάδα 95 ἑκατ. δραχμὰς.

Κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς, ἦτοι κατὰ τὰς δύο τελευταίας δεκαετίαι τοῦ 19ου αἰῶνος, τὴν Ἑλλάδα ἐκυβέρνησαν δύο κυρίως πολιτικοὶ ἄνδρες, ὁ Τρικούπης καὶ ὁ Δηλιγιάννης.

Ὁ Χαρίλαος Τρικούπης (1832—1896) κατήγετο ἀπὸ τὸ Μεσολόγγιον, ἀλλ' ἐγεννήθη εἰς τὸ Ἄργος ἢ τὸ Ναύπλιον καὶ ἦτο υἱὸς τοῦ ἱστοριογράφου τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως Σπυρίδωνος Τρικούπη καὶ ἀνεψιὸς ἐκ μητρὸς τοῦ Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου. Ἦτο χαρακτήρ σοβαρὸς καὶ ἐπιβλητικὸς καὶ ἔτυχεν ἐπιμελοῦς ἀνατροφῆς καὶ παιδείας σπουδάσας νομικὰ εἰς Παρίσιους. Βραδύτερον εἰργάσθη ὡς ἀκόλουθος καὶ γραμματεὺς τῆς ἐν Λονδίνῳ ἑλληνικῆς πρεσβείας, τὴν ὁποίαν διηύθυνε τότε ὁ πατὴρ του.

Ὁ Τρικούπης εἶχε δώσει ἐπανειλημμένως δείγματα τῶν ἐξαιρετικῶν του προσόντων καὶ εἶναι ὁ πρῶτος ἐκ τῶν πολιτικῶν τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος, ὁ ὁποῖος εἶχε πρόγραμμα σαφῶς ὠρισμένον. Ἐφρόνει ὅτι ἡ Ἑλλὰς ἔπρεπε κυρίως νὰ διοργανωθῇ ἐσωτερικῶς, νὰ δημιουργήσῃ καλὴν διοίκησιν, μέσα συγκοινωνίας, νὰ ἀναπτύξῃ τὰς πηγὰς τοῦ πλούτου καὶ νὰ ὀργανώσῃ τὰς στρατιωτικὰς τῆς δυνάμεις, ἀποφεύγουσα ὅσον ἦτο δυνατόν ἐξωτερικὰς περιπλοκάς. Διὰ τοῦτο προσεπάθησε νὰ διατηρήσῃ ἀγαθὰς σχέσεις μὲ τὴν Τουρκίαν καὶ τὰ ἄλλα Βαλκανικὰ κράτη. Εὐρύτερας ἀντιλήψεως πολιτικός, εἶχεν ὑπ' ὄψιν του τὸν ἐντεῦθεν καὶ ἐκεῖθεν τοῦ Αἰγαίου ἑλληνισμόν καὶ πα-

Χαρίλαος Τρικούπης (1832 — 1896)

ρεκίνει τοὺς ἐκτὸς τοῦ βασιλείου Ἕλληνας εἰς συνεργασίαν διὰ τὴν κοινὴν ὑπόθεσιν. Ἐπεδόθη μὲ ζῆλον εἰς τὴν ἐσωτερικὴν ἀναδιοργάνωσιν, ἀναβάλλων εἰς εὐθυωτέραν στιγμὴν τὴν λύσιν τῶν μεγάλων ἐθνικῶν ζητημάτων. Κατὰ τὰς τρεῖς περιόδους, κατὰ τὰς ὁποίας ἐκυβέρνησε τὸ κράτος, 1882 - 1885, 1887 - 1890 καὶ 1892 - 1895, κατεσκεύασεν ὁδοὺς καὶ σιδηροδρομικὰς γραμμάς, ἀπεξήρανεν ἔλη καὶ ἐπροστάτευσε τὴν γεωργικὴν τάξιν ἀπὸ τὴν τοκογλυφίαν. Παρήγγειλεν εἰς γαλλικὰ ναυπηγεῖα τὰ τρία θωρηκτὰ, εἰς τὰ ὁποῖα τιμητικῶς ἐδό-

θησαν τὰ ὀνόματα τῶν τριῶν ναυτικῶν νήσων, Ὑδρα, Σπέτσαι, Ψαρά, καὶ ἐκάλεσε γάλλους διοργανωτὰς τοῦ στρατοῦ.

Ἡ τελευταία διοίκησις τοῦ Τρικούπη διήλθεν ἐν μέσῳ μεγάλων δυσχερειῶν. Ἐδοκίμασε νὰ δώσῃ ὀριστικὴν λύσιν εἰς τὸ οἰκονομικὸν πρόβλημα. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν κατώρθωσε νὰ εὕρῃ δάνειον ὑπὸ εὐνοϊκοὺς ὅρους, διὰ νὰ ἐπαρκέσῃ εἰς τὰς κρατικὰς δαπάνας,

Θεόδωρος Δηλιγιάννης (1820 – 1905)

ἤναγκάσθη νὰ ἐπιβάλλῃ βαρεῖς φόρους. Ὅταν ὅμως εἶδεν, ὅτι καὶ οἱ φόροι δὲν ἐπῆρκεσαν πρὸς βελτίωσιν τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως, ἐκήρυξε τὴν πτώχευσιν (Δεκέμβριος 1893). Τὸ μέτρον ἔφερεν μεγάλας καταστροφὰς εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις. Οἱ ἀντίπαλοί του ἐξεμεταλλεύθησαν τὴν δυσφορίαν τοῦ λαοῦ καὶ τὸ κόμμα τοῦ Τρικούπη συνετρίβη κατὰ τὰς ἐκλογὰς τοῦ Ἀπριλίου τοῦ 1895. Ὁ ἴδιος ὁ Τρικούπης δὲν ἐξελέγη οὔτε βουλευτής. Ἀπεσύρθη τότε ὀριστικῶς ἐκ τῆς πολιτικῆς καὶ μετὰ τινὰς μῆνας ἀπέθανεν εἰς τὰς Κάννας τῆς

Γαλλίας. Μεγάλην πλειοψηφίαν συνεκέντρωσε κατὰ τὰς ἐκλογὰς ὁ Δηλιγιάννης, ὁ ὅποιος καὶ ἐσχημάτισε κυβέρνησιν.

Ὁ Θεόδωρος Δηλιγιάννης (1820 – 1905) ἐγεννήθη εἰς τὰ Λαγκαδία τῆς Γορτυνίας καὶ ἦτο γόνος τῆς πολεμικῆς οἰκογενείας τῶν Δηλιγιανναίων. Ἐσπούδασε νομικὰ εἰς τὸ νεοσυσταθὲν Πανεπιστήμιον τῶν Ἀθηνῶν καὶ πρῶτην φορὰν ἔγινε βουλευτής εἰς τὴν ἐθνοσυνέλευσιν τοῦ 1862. Τὸ κόμμα του, τὸ ὅποιον ὠνόμαζεν « ἐθνικόν », ἀπετελεῖτο ἀπὸ στοιχεῖα προσηλωμένα εἰς παλαιὰς ἀντιλήψεις καὶ ἔξεις. Ὁ ἴδιος ἦτο εὐφύεστατος καὶ εὐστροφώτατος πολιτικός καὶ ὁμιλητὴς ἐπιδέξιος, ἀλλὰ καὶ ἀριστοτέχνης δημαγωγός. Τὴν μεγάλην του κομματικὴν ἰσχύν ἐχρησιμοποιοῖ διὰ στενὰς κομματικὰς ἐπιδιώξεις. Ἐγίνε πολλάκις πρωθυπουργός καὶ ἐδολοφονήθη εἰς τὴν εἴσοδον τῆς Βουλῆς κατὰ τὴν τελευταίαν του πρωθυπουργίαν τοῦ 1905. σχ/

Ο ΕΛΛΗΝΟΤΟΥΡΚΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ ΤΟΥ 1897

Κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς ἔγινεν ὁ ἀτυχὴς Ἑλληνοτουρκικὸς πόλεμος τοῦ 1897. Ἀφορμὴν εἰς τὸν πόλεμον ἔδωκεν ἡ κρητικὴ ἐπανάστασις τοῦ 1897. Ἡ Τουρκία διαρκῶς παρεβίαζε τὸν καταστατικὸν χάρτην τῆς Χαλέπας, διὰ τοῦ ὁποίου ἐκυβερνᾶτο ἡ Κρήτη ἀπὸ τοῦ 1878, καὶ κατεπίεζε τοὺς κατοίκους. Οἱ Κρήτες ἐπανεστάτησαν καὶ τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1897 ἐκήρυξαν τὴν ἑνωσιν μετὰ τῆς Ἑλλάδος. Ὁ πρωθυπουργὸς τῆς Ἑλλάδος Δηλιγιάννης ἠρνήθη κατ' ἀρχὰς νὰ υἱοθετήσῃ τὴν ὑπόθεσιν. Ἀλλ' ἦτο φανερόν ὅτι δὲν θὰ κατώρθωνε μέχρι τέλους νὰ τηρήσῃ τὴν στάσιν αὐτήν. Ὁ ἐρεθισμὸς εἰς τὴν Ἑλλάδα ἦτο κολοσσιαῖος καὶ πλήθη προσφύγων ἐκ Κρήτης συνέρρεον εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ εἰς ἄλλας πόλεις. Χωρὶς νὰ κηρύξῃ τὸν πόλεμον ὁ Δηλιγιάννης κατὰ τῆς Τουρκίας, ἐπέτρεψεν εἰς τὸν δευτερότοκον υἱὸν τοῦ βασιλέως πρίγκηπα Γεώργιον μὲ στολίσκον τορπιλικῶν νὰ ἀποπλεύσῃ ἐκ Πειραιῶς, διὰ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἀποβίβασιν τουρκικοῦ στρατοῦ εἰς τὴν νῆσον. Τὸν δὲ **1897** Φεβρουάριον τοῦ 1897 τμήμα ἑλληνικοῦ στρατοῦ ὑπὸ τὸν συνταγματάρχην Τιμολέοντα Βάσσον ἀνεχώρησεν ἐξ Ἀθηνῶν ἐν μέσῳ ἀπεριγράπτου ἐνθουσιασμοῦ, ἀπεβιβάσθη εἰς μακρὰν ἀπόστασιν δυτικῶς τῶν Χανίων καὶ εἶχε τὴν ἐντολὴν νὰ καταλάβῃ τὴν νῆσον ἐν ὀνόματι τοῦ βασιλέως τῆς Ἑλλάδος. Κατόπιν τούτου ὁ σουλτάνος τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1897 ἐκήρυξε κατὰ τῆς Ἑλλάδος τὸν πόλεμον, ὁ ὁποῖος διήρκεσε τριάκοντα ἡμέρας (8 Ἀπριλίου — 8 Μαΐου 1897). Ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς, ὀλιγάριθμος καὶ κακῶς ὠργανωμένος, δὲν κατώρθωσε νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὸν πολυαριθμότερον καὶ ἀρτιώτερον παρεσκευασμένον τουρκικόν.

Ὁ τουρκικὸς στρατὸς ἀφοῦ διέβη τὰ σύνορα παρὰ τὴν Μελοῦναν, ἔγινε κύριος τῆς Θεσσαλίας, ὑπερβὰς δὲ κατόπιν καὶ τὴν ἀμυντικὴν γραμμὴν Δομοκοῦ — Ἀλμυροῦ, ἤνοιξε τὴν ὁδὸν πρὸς τὴν Λαμίαν. Αἱ δυνάμεις ἐπενέβησαν τότε καὶ διὰ τῆς μεσολαβήσεως τοῦ τσάρου τῆς Ρωσσίας ὑπεγράφη ἀνακωχή, ἐνῷ συγχρόνως ὁ στρατὸς τοῦ Βάσσου ὑπεχρεώθη νὰ ἐκκενώσῃ τὴν Κρήτην. Ἡ ὁριστικὴ εἰρήνη ὑπεγράφη εἰς Κωνσταντινούπολιν τὸν Νοέμβριον τοῦ 1897. Ὁ σουλτάνος ὑπεχρεώθη νὰ ἐκκενώσῃ τὰ ἑλληνικὰ ἐδάφη, ἡ δὲ Ἑλλάς ἐπλήρωσεν 100 ἑκατομμ. φράγκα χρυσᾶ ὡς πολεμικὴν ἀποζημί-

ωσιν καὶ ὑπεχρεώθη νὰ δεχθῇ τὸν « Διεθνῇ Οἰκονομικὸν Ἑλεγχον ». Οἱ Εὐρωπαῖοι δηλαδὴ ἐδάνεισαν εἰς τὴν Ἑλλάδα 100 ἑκατομύρια πρὸς πληρωμὴν τῆς ἀποζημιώσεως, ἀλλὰ πρὸς ἐξασφάλισιν τοῦ χρηματὸς των, καθὼς καὶ τῶν παλαιότερων δανείων, κατηρτίσθη ἐπιτροπὴ ἀπὸ ξένους, ἡ λεγομένη « Ἐπιτροπὴ Διεθνοῦς Οἰκονομικοῦ Ἑλέγχου » (ΔΟΕ), ἡ ὁποία ἀνέλαβε τὴν διαχείρισιν τῶν λεγομένων « ὑπεγγύων προσόδων », ἥτοι τῶν εἰσπράξεων ἐκ τοῦ χαρτοσήμου, τοῦ καπνοῦ, τοῦ ἄλατος, τῶν πυρρείων, τῶν παιγνιοχάρτων, τοῦ πετρελαίου καὶ τῶν εἰσαγωγικῶν τελῶν τοῦ λιμένος Πειραιῶς.

Τὴν Κρήτην πρὸ τῆς ἀποχωρήσεως ἀκόμη τοῦ ἐλληνικοῦ στρατοῦ εἶχον καταλάβει στόλοι καὶ ἀγῆματα τῶν ἐξ Δυνάμεων, Ἀγγλίας, Γαλλίας, Ρωσίας, Ἰταλίας, Γερμανίας καὶ Αὐστρίας, αἱ ὁποῖαι ὁμως μόλις τὸν Νοέμβριον τοῦ 1898 ἔδωσαν λύσιν προσωρινὴν εἰς τὸ κρητικὸν ζήτημα. Προτάσει τοῦ τσάρου διωρίσθη ἀρμοστής τῶν Δυνάμεων εἰς τὴν Κρήτην ὁ πρίγκιψ Γεώργιος, ὁ ὁποῖος ἀπεβίβάσθη εἰς τὴν νῆσον ἐν μέσῳ γενικοῦ ἐνθουσιασμοῦ. Τὸ γεγονός ἐθεωρήθη ὡς ἀπαρχὴ τῆς ἐκπληρώσεως τῶν πόθων τοῦ κρητικοῦ λαοῦ καὶ δικαίωσις τῶν ἡρωϊκῶν του ἀγώνων.

40 ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΝ ΖΗΤΗΜΑ

Μεγαλυτέραν σημασίαν ἀπὸ τὸ κρητικὸν ἔλαβε περὶ τὸ τέλος τοῦ 19ου καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 20ου αἰῶνος τὸ Μακεδονικὸν ζήτημα.

Κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς ἡ Μακεδονία ἐγίνε θέατρον ἀγριωτάτου ἀνταγωνισμοῦ. Ἡ ἐλληνικωτάτη Μακεδονία, ἡ ὁποία διὰ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου εἶχε μεταφέρει τὰ φῶτα τοῦ ἐλληνικοῦ πολιτισμοῦ εἰς τὰς ἀπωτάτας χώρας τῆς Ἀνατολῆς καὶ ἀπῆλλαξεν ἑκατομύρια βαρβάρων λαῶν ἀπὸ τὸ σκότος καὶ τὰ δεσμὰ τοῦ βαρβαρικοῦ δεσποτισμοῦ, δὲν εἶχε περιληφθῇ εἰς τὸ ἐλεύθερον ἐλληνικὸν κράτος καὶ εὕρισκετο ἀκόμη ὑπὸ τὸν τουρκικὸν ζυγόν. Οἱ πληθυσμοὶ τῆς Μακεδονίας παρέμειναν ἐλληνικώτατοι, ἦσαν χριστιανοὶ ὀρθόδοξοι ἐκτὸς τῶν τούρκων κατακτητῶν καὶ ἀνεγνώριζον μέχρι τῶν τελευταίων ἐτῶν τὴν ἀρχὴν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Ὅλοι οἱ πολιτικοὶ τοῦ ἐλευθέρου ἐλληνικοῦ βασιλείου ἐθεώρουν τὴν Μακεδονίαν ὡς μίαν ἐκ τῶν κοιτίδων τοῦ ἐλληνισμοῦ καὶ ὡς πνεῦμονα

ἰσχυρόν, ἄνευ τοῦ ὁποίου δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ὑπάρχη κράτος ἑλληνικόν, καὶ ὡς πρῶτιστον μέλημα καὶ καθήκόν των ἐθεώρησαν τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Μακεδονίας. Ἄλλ' ἡ τουρκικὴ κακοδιοίκησις δὲν κατῴρθωσε νὰ ἐμποδίσῃ τὸν ἔξωθεν προσηλυτισμόν, ὁ ὁποῖος ἔσπειρε τὸ μῖσος καὶ ἦναψεν ἔξοντωτικὸν ἀγῶνα μεταξὺ τῶν κατοίκων τῆς Μακεδονίας.

Τὰ δύο νεοσύστατα Βαλκανικὰ κράτη, ἡ Σερβία καὶ ἡ Βουλγαρία, ἐζήτουν ἐπέκτασιν ἐδαφικὴν καὶ πρὸς τοῦτο ἀπέβλεπον εἰς τὰ μακεδονικὰ ἐδάφη. Οἱ Σέρβοι ἐστήριζον τὰς ἀξιώσεις των ἐπὶ τῆς Μακεδονίας εἰς τὸ ὅτι ὁ Στέφανος Ντουσάν κάποτε εἶχε κατακτήσει μέρος τῆς Μακεδονίας καὶ περιέλαβεν αὐτὸ εἰς τὸ ἐφήμερον κράτος του. Οἱ Βούλγαροι πάλιν δὲν ἠδύναντο νὰ λησμονήσουν τὴν συνθήκην τοῦ Ἀγίου Στεφάνου, ἡ ὁποία ἐδημιούργει μεγάλην Βουλγαρίαν ἀπὸ ἑλληνικὰ ἐδάφη, πρὸ πάντων τῆς Μακεδονίας καὶ Θράκης.

Ἀλλὰ καὶ μεγάλαι Δυνάμεις εἶχον βλέψεις εἰς τὴν Μακεδονίαν. Ἡ Αὐστρία ἐπέδωκεν οἰκονομικὴν ἐπικράτησιν ἐν Μακεδονίᾳ μὲ ἀντικειμενικὸν σκοπὸν τὸν λιμένα τῆς Θεσσαλονίκης, ὁ ὁποῖος ἡνοιογενεῖς εἰς αὐτὴν εὐρείαν διέξοδον εἰς τὸ Αἰγαῖον καὶ τὴν Μεσόγειον.

Οἱ Βούλγαροι διὰ παντὸς μέσου ἐπέδωκον νὰ πείσουν ἐκείνους ἐκ τῶν κατοίκων τῆς Μακεδονίας, οἱ ὁποῖοι ὠμίλουν ἰδιόρρυθμον γλωσσικὸν ἰδίωμα, τὸ ὁποῖον περιεῖχε καὶ σλαβικὰς ρίζας καὶ λέξεις, ὅτι δὲν ἦσαν Ἕλληνες, ἀλλὰ Βούλγαροι καὶ προσεπάθουν νὰ ἐξεγείρουν αὐτοὺς κατὰ τοῦ Πατριαρχείου. Κατ' ἀρχὰς εὐνοούμενοι ὑπὸ τῆς τουρκικῆς ἀρχῆς κατῴρθωνον μὲ μέσα εἰρηνικὰ νὰ προσηλυτίζουσιν τοὺς χωρικοὺς εἰς τὴν Ἐξαρχίαν καὶ ἵδρουν βουλγαρικὰ σχολεῖα. Ὅταν ὁμως εἶδον ὅτι οἱ ἑλληνικοὶ πληθυσμοὶ τῆς Μακεδονίας δὲν ἦτο δυνατόν νὰ λησμονήσουν τὴν μητέρα των Ἑλλάδα καὶ παρενέβαλλον ἐμπόδια εἰς τὰ βουλγαρικὰ σχέδια, ἥλλαξαν τακτικὴν. Ἐνθαρρυνθέντες ἀπὸ τὸν ἀτυχῆ Ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1897, ἔστειλαν εἰς τὴν Μακεδονίαν ἄγρια στίφη κομιτατζήδων, οἱ ὁποῖοι, ἐπωφελοῦμενοι ἀπὸ τὴν παράλυσιν τῆς τουρκικῆς ἀρχῆς, ἐλήστευσαν καὶ ἐδολοφόνουν, διὰ νὰ τρομοκρατήσουν τοὺς κατοίκους. Πρὸ πάντων κατεδίωκον τοὺς Ἕλληνας διδασκάλους, τοὺς ἱερεῖς, τοὺς ἱατροὺς καὶ τοὺς προκρίτους καὶ κατέστρεφον τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα καὶ τὰ μοναστήρια.

Οἱ Βούλγαροι ὅχι μόνον τὴν Τουρκίαν κατῴρθωσαν νὰ ἀπα-

τήσουν, ἡ ὁποία διαρκῶς προέβαιναν εἰς παραχωρήσεις πρὸς αὐτοὺς, ἀλλὰ προσείλκουν τὴν συμπάθειαν πολλῶν ἀπὸ τὰς Μεγάλας Δυνάμεις, αἱ ὁποῖαι, διὰ τὰ ἐξυπηρετήσουν ἰδικὰ των συμφέροντα, ἠνύονησαν τὰ βουλγαρικά σχέδια. Διὰ τοῦτο αἱ Δυνάμεις ἐπενέβησαν καὶ ἐπέβαλον εἰς τὴν Τουρκίαν μεταρρυθμίσεις διοικητικὰς καὶ οἰκονομικὰς, αἱ ὁποῖαι ἠνύουν τὰς βουλγαρικὰς προσπάθειας. Ἀλλ' ἐπειδὴ αἱ Δυνάμεις διεφώνουν μεταξύ των, αἱ μεταρρυθμίσεις ἐγίνοντο βραδύτατα καὶ ἐφηρμόζοντο κακῶς.

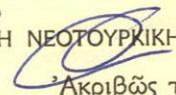
Παῦλος Μελάς (1870 — 1904)

Οἱ Ἕλληνες, οἱ ὁποῖοι ἐστηρίζοντο εἰς τὰ ἀπαράγραπτα ἱστορικά διακαιώματά των ἐπὶ τῆς Μακεδονίας καὶ δὲν ἐφαντάζοντο ὅτι ἦτο δυνατόν ξένοι λαοὶ νὰ ἐγείρουν ἀξιώσεις ἐπὶ τῶν ἑλληνικῶν ἐδαφῶν τῆς Μακεδονίας, ἤρχοντο εἰς τὰς ἀρχὰς νὰ παρακολουθοῦν μὲ προσοχὴν τὰς προσηλυτιστικὰς ἐνεργείας τῶν Βουλγάρων. Ὅταν ὁμως ἐπίσθησαν ὅτι τὰ δικαιώματά των ἐκινδύνουν, ἡ δὲ κυρίαρχος Τουρκία καὶ αἱ Δυνάμεις δὲν ἠδύναντο νὰ προστατεύσουν αὐτά, ἀπεφάσισαν νὰ ἀντιτάξουν ἑνὸς ὅπλου ἀντίστασιν εἰς τὰς

βουλγαρικὰς ἐνεργείας. Τὸ φθινόπωρον λοιπὸν τοῦ 1904 εἰσῆλθον εἰς τὴν Μακεδονίαν τὰ πρῶτα ἑλληνικὰ ἀνταρτικὰ σώματα. **1904** διὰ τὰ ἐνισχύσουν τοὺς Μακεδόνας εἰς τὸν κατὰ τῶν τρομοκρατῶν βουλγάρων κομιτατζήδων ἀγῶνά των, Κρήτες δὲ πολεμιστὰὶ ἐνίσχυσαν αὐτά. Οἱ ἐντόπιοι μὲ τὴν πρόοδον τοῦ ἀγῶνος συνέπραξαν μὲ τοὺς ἐθελοντὰς εἰς εὐρείαν κλίμακα καὶ τέλος ἀντικατέστησαν αὐτοὺς, ἤρχισε τότε δεινὴ πάλη μεταξύ τῶν ἑλλήνων πολεμιστῶν καὶ τῶν ἀγρίων κομιτατζήδων. Ὁ **Παῦλος Μελάς**,

ἀξιοματικὸς τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἀπὸ ἐπιφανεστάτην οἰκογένειαν τῶν Ἀθηνῶν, ἔπεσε κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ μακεδονικοῦ ἀγῶνος καὶ ἀπέβη ἐθνικὸς ἥρως. Πολλοὶ ἀνώτεροι καὶ κατώτεροι ἀξιοματικοὶ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἐτέθησαν ἐπὶ κεφαλῇς ἐνόπλων ὁμάδων καὶ εἰσήλθον εἰς τὴν Μακεδονίαν.

Αἱ κοινότητες τῆς Μακεδονίας ἐβοήθουν τοὺς ἀγωνιζομένους, τὰ σχολεῖα, αἱ ἐπισκοπαί, τὰ μοναστήρια ἦσαν αἱ μυστικαὶ βάσεις τῶν ἀνταρτικῶν σωμάτων, τὰ ὁποῖα ἐκτὸς τῶν βουλγάρων κομιτατζήδων εἶχον νὰ ἀντιμετωπίσουν καὶ τὸν τουρκικὸν στρατόν. Ἡ δρᾶσις τῶν ἑλληνικῶν σωμάτων ἦτο εὐεργετικὴ καὶ ἐντὸς ὀλίγου ἡ Μακεδονία ἀπηλλάγη κατὰ μέγα μέρος ἀπὸ τὴν βουλγαρικὴν τρομοκρατίαν. Ἡ πάλῃ ὅμως τῶν ἑλληνικῶν καὶ βουλγαρικῶν ἐνόπλων σωμάτων, αἱ βλέψεις τῶν Μεγάλων Δυνάμεων καὶ αἱ συχναὶ αὐτῶν ἐπεμβάσεις καὶ τέλος ἡ τουρκικὴ ἀκαταστασία περιέπλεξαν τὸ μακεδονικὸν ζήτημα μέχρι τοιοῦτου σημείου, ὥστε ἡ λύσις αὐτοῦ νὰ θεωρῇται ἀπὸ τοὺς διπλωμάτας ὡς δυσκολωτάτη.

στ' Ἡ ΝΕΟΤΟΥΡΚΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΤΟΥ 1908

40

Ἀκριβῶς τὸ μακεδονικὸν ζήτημα προεκάλεσεν εἰς τὴν Τουρκίαν γεγονότα, τὰ ὁποῖα ὠδήγησαν εἰς ὀξείαν κρίσιν τὸ ἀνατολικὸν ζήτημα καὶ μετ' αὐτοῦ τὸ μακεδονικόν.

Οἱ φιλελεύθεροι Τοῦρκοι, οἱ λεγόμενοι Νεότουρκοι, ὅσοι δηλαδὴ ἐπεθύμουν ριζικὴν ἀναδιοργάνωσιν τοῦ τουρκικοῦ κράτους καὶ τὴν κατάλυσιν τῆς ἀπολυταρχίας τοῦ Χαμίτ, ἠναγκάσθησαν νὰ ζοῦν ἐξόριστοι εἰς διάφορα μέρη τῆς Εὐρώπης. Ἐκεῖθεν διὰ δημοσιευμάτων ἐζήτουν νὰ ἀνατρέψουν τὸν Χαμίτ. Τέλος τὸ 1906 ἐσκέφθησαν νὰ προσηλυτίσουν εἰς τὰ σχέδιά των τὸν τουρκικὸν στρατόν. Συνεστήθη τότε ὑπὸ Τούρκων ἀξιοματικῶν τὸ κομιτᾶτον « Ἐν ὠ σ ι ς καὶ Π ρ ό ο δ ο ς », τὸ ὁποῖον ἐντὸς ὀλίγου προεκάλεσε γεγονότα καταπληκτικά.

Τὸ 1908 συνηνητήθησαν εἰς τὴν πόλιν Ρεβάλ, πλησίον τῆς Πετροπόλεως, ὁ τσάρος καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Ἀγγλίας Ἐδουάρδος Ζ' καὶ οἱ δύο ἰσχυροὶ ἡγεμόνες ἀπεφάσισαν νὰ ἐπεκτείνουν καὶ νὰ συμπληρώσουν τὰς διοικητικὰς μεταρρυθμίσεις εἰς τὴν Μακεδονίαν. Ἐπειδὴ ὅμως τὸ σχέδιον αὐτὸ δὲν εἶχεν ἀκόμη δημοσιευθῇ, οἱ Νεότουρκοι ἐφοβήθησαν ὅτι αἱ ἀποφάσεις τῶν δύο Μεγάλων Δυνάμεων

ἦσαν πολὺ δυσμενεῖς διὰ τὴν Τουρκίαν. Τοῦτο ἐπληξε τὴν ἐθνικὴν φιλοτιμίαν τῶν Νεοτούρκων καὶ τὴν 10 Ἰουλίου 1908 ἐξερ-
1908 ράγη εἰς τὴν Μακεδονίαν στρατιωτικὸν κίνημα ὑπὸ τοῦς
 ἀξιωματικούς **Ἐμβέρ** καὶ **Νιαζή**. Ὁ Χαμίτ ἐντρομος ἠναγ-
 κάσθη νὰ ἐπαναφέρῃ τὸ σύνταγμα τοῦ Μιδάτ.

Οἱ λαοὶ τῆς Τουρκίας ἠσθάνθησαν ἀνακούφισιν, διότι ὑπὸ

Ἀβδούλ Χαμίτ (1842 – 1918)

τὸ νέον φιλελεύθερον πο-
 λίτευμα θὰ ἔζων εὐτυχεῖς
 καὶ εἰρηνικῶς, οἱ δὲ Εὐ-
 ρωπαῖοι διπλωμάται ἠπα-
 τήθησαν καὶ ἐπίστευσαν ὅτι
 ἦτο δυνατόν οἱ Νεό-
 τουρκοὶ νὰ ἐφαρμόσουν
 πραγματικῶς ἰσότητα καὶ
 δικαιοσύνην μεταξὺ τῶν
 ποικίλων λαῶν τῆς τουρ-
 κικῆς αὐτοκρατορίας.

Ἄλλ' οἱ Νεότουρκοι
 δὲν ἤργησαν νὰ φανερώ-
 σουν τοὺς ἀληθεῖς σκοποὺς
 τῶν. Εὐθύς ἀπὸ τὰς πρῶ-
 τας ἡμέρας ἐκήρυξαν ὅτι
 θὰ ἐκτουρκίσουν τὰς ξέ-
 νας ἐθνότητας τῆς Τουρ-
 κίας, διὰ νὰ ἐπιτύχουν τὴν
 ἐνότητα τοῦ κράτους. Ἡ
 χαρὰ τῶν λαῶν τῆς Τουρ-
 κίας μετεβλήθη ἀμέσως εἰς

σοβαρὰς σκέψεις περὶ τοῦ μέλλοντός των. Ὁ δὲ Χαμίτ ἐπωφελοῦ-
 μενος τὰς δυσαρρεσκείας αὐτὰς ἐπεχείρησε δι' ἀντεπαναστάσεως νὰ
 πλήξῃ τὸ κομιτᾶτον, ἀλλ' ἀπέτυχεν, ἐξεθρονίσθη καὶ ἐνεκλείσθη
 εἰς μίαν ἔπαυλιν εἰς τὴν Θεσσαλονίκην.

ΑΙ ΣΥΝΕΠΕΙΑΙ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

Ἡ Βουλγαρία καὶ Αὐστρία ἐπωφελήθησαν τὰς ἐσωτερικὰς
 δυσχερείας τῶν Νεοτούρκων καὶ κατόπιν συνεννοήσεως ἡ μὲν πρῶ-

τη ἐκήρυξε τὴν ἀνεξαρτησίαν της, ἡ δὲ δευτέρα προσήρτησεν ὀριστικῶς τὴν Βοσνίαν καὶ Ἑρζεγοβίνην. Ὁ Φερδινάνδος ἀνεκηρύχθη βασιλεὺς τῶν Βουλγάρων καὶ ἡ Βουλγαρία εἰς βασιλείον. Ἡ Τουρκία ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ ἀντὶ χρηματικῆς ἀποζημιώσεως καὶ ἀνεγνώρισε τὸ τετελεσμένον γεγονός.

Ἡ Κρήτη ἀκολουθοῦσα τὸ παράδειγμα αὐτῶν ἐκήρυξε τὴν ἔνωσιν μὲ τὴν Ἑλλάδα (Σεπτέμβριος 1908). Ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ὑπὸ τὸν Γεώργιον Θεοτόκην δὲν υἱοθέτησε τὸ κρητικὸν κίνημα καὶ ἐδήλωσεν ὅτι εἶναι ξένη πρὸς τὰ ἐν Κρήτῃ γεγονότα, διότι ἡ χώρα δὲν ἦτο παρεσκευασμένη ἄρκετὰ στρατιωτικῶς. Ἄλλ' οἱ νεότουρκοι ἀφοῦ ἀπηλλάγησαν ἀπὸ τὰς ἄλλας ἐξωτερικὰς δυσκολίας, ἠπείλουν τὴν Ἑλλάδα μὲ πόλεμον, διότι ἐγνώριζον ὅτι δὲν ἦτο στρατιωτικῶς παρεσκευασμένη καὶ διπλωματικῶς ἦτο ἀπομονωμένη. Ὁ Μαχμούτ Σεφκέτ πασᾶς, ὁ ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν τῆς Τουρκίας, ἠπείλει ὅτι θὰ ἐπιχειρήσῃ στρατιωτικὸν περίπατον μέχρις Ἀθηνῶν, ἐνῶ ἡ Ὑψηλὴ Πύλη ἐκήρυξεν εἰς τὴν Θεσσαλονίκην μποῦκοτὰζ κατὰ τοῦ ἑλληνικοῦ ἐμπορίου. Ἡ Ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἀντιθέτως ἀπέφυγε πᾶν ὅ,τι ἦτο δυνατόν νὰ ἐρεθίσῃ τοὺς Τούρκους. Τὴν πολιτικὴν αὐτὴν ὠνόμασαν χλευαστικῶς **ἄ ψ ο γ ο ν σ τ ᾶ σ ι ν**.

Τὰ πράγματα ἐπεδεινώθησαν, ὅταν αἱ Δυνάμεις κατόπιν ἀποφάσεως, ἡ ὁποία εἶχε ληφθῇ ἀπὸ τοῦ 1905 περὶ ἀποχωρήσεως τῶν ξένων στρατῶν ἐκ τῆς ἑλληνικῆς μεγαλονήσου, ἀπέσυραν τὰ τελευταῖα ἀγήματά των ἐκ Κρήτης καὶ οἱ Κρητὲς ὕψωσαν τὴν ἑλληνικὴν σημαίαν ἐπὶ τοῦ φρουρίου **Φ ι ρ κ ᾶ**. Τοῦτο ἐκίνησε τὴν ἀγανάκτησιν τῶν Τούρκων καὶ ἡ Πύλη δι' ἐπανειλημμένων διακοινώσεων ἠπείλησε τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν, ἡ ὁποία ὑπέβαλεν ἐκκλησίαν εἰς τὰς Δυνάμεις πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ πολέμου. Ἐπειδὴ δὲ δὲν εὗρέθη Κρὴς χριστιανὸς νὰ καταβιβάσῃ τὴν ἐπὶ τοῦ Φιρκᾶ σημαίαν, τὴν ὁποίαν ἐθεώρει ὡς ἀφορμὴν πολέμου ἡ Τουρκία, αἱ Δυνάμεις ἀπεβίβασαν ἀγήματα, τὰ ὁποῖα ἀπέκοψαν τὸν ἴσθμὸν τῆς σημαίας.

ε χ /

41 **Η ΑΝΤΙΔΡΑΣΙΣ**

Ἡ ἡττα τοῦ 1897 καὶ ἰδίως αἱ ταπεινώσεις, τὰς ὁποίας ὑπέστη τελευταῖως ἡ Ἑλλὰς ἐκ τῆς συμπεριφορᾶς τῶν Νεοτούρκων ἕνεκα τοῦ Κρητικοῦ ζητήματος, εἶχον πληγώσει βαθύτατα τὴν

ἐθνικὴν φιλοτιμίαν, πρὸ πάντων τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ. Ἦρχισε νὰ σχηματίζεται ἡ γνώμη ὅτι αἰτία τοῦ κακοῦ ἦτο ἡ ἐσωτερικὴ πολιτικὴ κατάστασις, ἡ κατατριβὴ δηλαδὴ εἰς τὰ μικροκομματικὰ καὶ ἡ παραμέλησις τῶν μεγάλων ἐθνικῶν ζητημάτων. Διὰ τοῦτο οἱ περισσότεροι ἐφρόνουν ὅτι ἡ μόνη σωτηρία ἦτο ἡ ἐπικράτησις ὑγιεστεροῦ πολιτικοῦ βίου καὶ ἡ καταπολέμησις τῆς συναλλαγῆς. Τὸ ρεῦμα αὐτὸ τὸ ἀνορθωτικόν, ὅπως ὠνομάσθη, ἐξωγκώθη ἰδίως εἰς τὰς τάξεις τοῦ στρατοῦ μεταξὺ τῶν ἀξιωματικῶν.

Τὸν Μάϊον λοιπὸν τοῦ 1909 ἐσχηματίσθη Στ ρ α τ ι ω τ ι κ ὸ ς σ ὺ ν δ ε σ μ ο ς, ὁ ὁποῖος ἦτο ἕτοιμος νὰ ἀναλάβῃ τὸ ἔργον τῆς ἀνορθώσεως. Ἀφοῦ δὲ ἡ κυβέρνησις Δ. Ράλλη δὲν ἐδέχθη τὰ αἰτήματα τοῦ συνδέσμου, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ σπουδαιότερον 1909 ἦτο ἡ ἀναδιοργάνωσις τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ στόλου ὑπὸ τὸν ἔλεγχον τοῦ συνδέσμου, τὴν νύκτα τῆς 14—15 Αὐγούστου περισσότεροι τῶν 500 ἀξιωματικῶν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ συνταγματάρχου Νικολάου Ζορμπᾶ προέβησαν εἰς στρατιωτικὸν κίνημα. Ἔλαβον τὰ ὅπλα καὶ ἐστρατοπέδευσαν εἰς τὴν θέσιν Γ ο υ δ ί, ἔξω τῶν Ἀθηνῶν. Ἡ Κυβέρνησις Ράλλη ἠρνήθη νὰ δεχθῇ τὰ αἰτήματα τῶν ἀξιωματικῶν καὶ παρητήθη, ὁ δὲ σύνδεσμος ἔγινε κύριος τῆς καταστάσεως καὶ ἀνέθεσε τὴν κυβέρνησιν εἰς τὸν Κυριακούλην Μαυρομιχάλην. Κατόπιν αὐτοῦ οἱ ἀξιωματικοὶ ἐπανῆλθον εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἐξέδωκαν προκήρυξιν πρὸς τὸν λαόν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐζήτουν ριζικὰς μεταρρυθμίσεις διοικητικὰς καὶ ἰδιαίτερώς τὴν ἀναδιοργάνωσιν τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ στόλου.

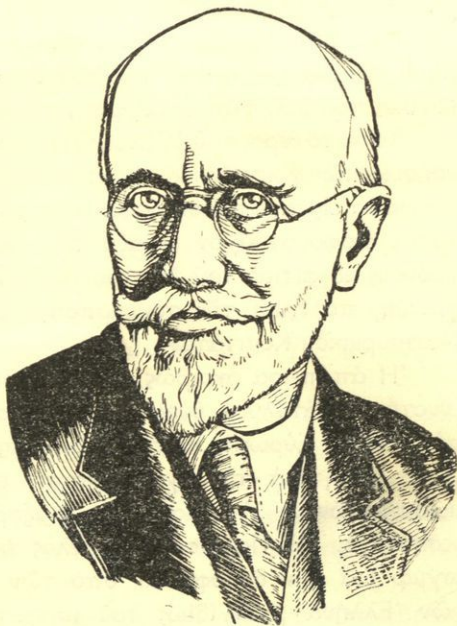
Ἀλλὰ τὸ μεταρρυθμιστικὸν ἔργον ἐπροχώρει βραδύτατα καὶ διὰ τοῦτο ὁ σύνδεσμος ἐκάλεσεν ἐκ Κρήτης ὡς πολιτικόν του σύμβουλον τὸν πολιτευτὴν **Ἐλευθέριον Βενιζέλον**, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνέθεσε τὴν ὀριστικὴν ρύθμισιν τῶν πολιτικῶν πραγμάτων. Ὁ Βενιζέλος ἔλθων εἰς τὰς Ἀθήνας συνέστησεν εἰς τὸν Σύνδεσμον νὰ συγκαλέσῃ Ἐθνοσυνέλευσιν πρὸς ἀναθεώρησιν τοῦ συντάγματος. Ὁ βασιλεὺς ἀνέθεσεν εἰς τὸν γηραιὸν πολιτευτὴν Στέφανον Δραγούμην νὰ σχηματίσῃ κυβέρνησιν καὶ νὰ συγκαλέσῃ τὴν ἐθνοσυνέλευσιν, ὁ δὲ Σύνδεσμος ἐδήλωσεν ὅτι παύει τοῦ λοιποῦ νὰ ἀναμειγνύεται εἰς τὰ πολιτικὰ καὶ διελύθη.

ΑΝΑΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΣΥΝΕΛΕΥΣΙΣ ΤΟΥ 1911

Τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1911 συνῆλθεν ἡ Ἀναθεωρητικὴ συν-

ἐλευσις. Ὁ Βενιζέλος εἶχε συγκεντρώσει μεγάλην πλειονοψηφίαν καὶ διὰ τοῦτο ὁ βασιλεὺς ἀνέθεσεν εἰς αὐτὸν τὴν ἐξουσίαν. Κατὰ τὰ τέλη Μαΐου τοῦ ἰδίου ἔτους ἡ συνέλευσις ἐψήφισε τὸ νέον σύνταγμα, τὸ ὁποῖον ἦτο τὸ σύνταγμα τοῦ 1864 ἀναθεωρηθὲν εἰς τινὰ σημεῖα. Τὸ νέον σύνταγμα περιέλαβε μερικὰ σωτήρια ἄρθρα, ὅπως τὸν περιορισμὸν τῆς ἀπαρτίας τῆς Βουλῆς εἰς τὸ ἓν τρίτον, τὸ ἀσυμβίβαστον τοῦ βουλευτικοῦ καὶ στρατιωτικοῦ ἀξιώματος, τὴν ἐξέλεξιν τῶν ἐκλογῶν ὑπὸ εἰδικοῦ δικαστηρίου, καὶ μεγάλην ἀνακούφισιν ἐπροξένησεν ἰδίως τὸ ἄρθρον, διὰ τοῦ ὁποῖου ἐξησφαλίζετο ἡ μονιμότης τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων, διότι ἡ ἀναστάσις τοῦ ὑπαλληλικοῦ κόσμου κατὰ τὴν ἄνοδον εἰς τὴν ἐξουσίαν ἐκάστου κόμματος ἦτο μία ἐκ τῶν μεγαλυτέρων πληγῶν τοῦ κράτους.

Ἡ Συνέλευσις περατώσασα τὸ ἔργον της διελύθη, τὸν δὲ Μάρτιον τοῦ 1912 προεκηρύχθησαν ἐκλογαὶ τακτικῆς βουλῆς, κατὰ τὰς ὁποίας πάλιν ὁ Βενιζέλος συνεκέντρωσε μεγάλην πλειονοψηφίαν. Ἡ κρατικὴ μηχανὴ ἀπὸ τότε ἐλειτούργει κανονικώτατα, μεγάλη δρᾶσις ἐσημειώθη εἰς ὅλους τοὺς κλάδους καὶ ἰδίως ἐδόθη ἐξαιρετικὴ προσοχὴ εἰς τὴν ἀναδιοργάνωσιν τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ στόλου. Ξέναι ἀποστολαὶ ἐκλήθησαν εἰς τὴν Ἑλλάδα, παρηγγέλθησαν νέα ὅπλα καὶ πλοῖα, μεταξὺ τῶν ὁποίων τὸ ἑνδοξον θωρηκτὸν μας Ἀβέρωφ, καὶ τὸ ἔθνος ἤρχισε νὰ ἀποκτᾷ θάρρος καὶ αὐτοπεποίθησιν. Τὰ μεγάλα γεγονότα, τὰ ὁποῖα ἐπηκολούθησαν καὶ τὰ ὁποῖα ἀμέσως θὰ διηγηθῶμεν, εὔρον τὴν Ἑλλάδα παρεσκευασμένην.

Ἐλευθέριος Βενιζέλος (1864 — 1935)

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ'

ΜΕΓΑΛΗ ΚΡΙΣΙΣ ΤΟΥ ΑΝΑΤΟΛΙΚΟΥ ΖΗΤΗΜΑΤΟΣ

Ο ΒΑΛΚΑΝΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ (1912 — 1913)

ΠΑΡΑΜΟΝΑΙ ΤΟΥ ΒΑΛΚΑΝΙΚΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

Μία ἀπὸ τὰς ὀξυτέρας φάσεις τοῦ ἀνατολικοῦ ζητήματος καὶ βῆμα σημαντικὸν πρὸς τὴν λύσιν αὐτοῦ ἀποτελεῖ ὁ λεγόμενος Βαλκανικὸς πόλεμος, ὁ ὁποῖος ἐξερράγη ὑπὸ τὰ ἐξῆς περιστατικά :

Κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1912 ἤρχισε νὰ γίνεταί λόγος περὶ συνεννόησεως τῶν χριστιανικῶν κρατῶν τῆς Βαλκανικῆς. Ἡ ἀφορμή, ἡ συντελέσασα εἰς τὴν προσέγγισιν τῶν χριστιανικῶν κρατῶν, τὰ ὁποῖα τόσας διαφορὰς εἶχον μεταξύ των, ἰδίως τοὺς τελευταίους αὐτοὺς χρόνους ἐξ αἰτίας τοῦ Μακεδονικοῦ ζητήματος, ἦτο κυρίως ἡ ἐξωφρενικὴ πολιτικὴ τῆς τουρκοποιήσεως, τὴν ὁποίαν ἠκολούθει τὸ Νεοτουρκικὸν Κομιτᾶτον.

Ἡ ἀπόπειρα ἀκριβῶς τοῦ ἐκτουρκισμοῦ τῶν ἐν Τουρκίᾳ ξένων ἐθνοτήτων ἀπέλυσε θύελλαν, ἡ ὁποία συνεκλόνησεν ἐκ θεμελίων αὐτὸ τὸ ἐν Εὐρώπῃ κράτος τῶν Ὁσμανληδῶν. Ἡ Βουλγαρία διεμαρτυρήθη διὰ τὴν ἐγκατάστασιν εἰς τὴν Μακεδονίαν Βοσνίων μωαμεθανῶν, ἡ Ἀραβία ἐζήτει ἀνεξαρτησίαν, ἡ δὲ Ἀλβανία ἐπανεστάτησε. Τὸ Πατριαρχεῖον τέλος ἐκήρυξε τὴν ἐκκλησίαν ἐν διωγμῷ διὰ τὴν δολοφονίαν ὑπὸ τῶν Νεοτούρκων πολλῶν ἐπιφανῶν Ἑλλήνων καὶ ἰδίως τοῦ μητροπολίτου Γρεβενῶν, ὁ ὁποῖος κατεκρεουργήθη ἀγρίως ὑπὸ τουρκικῆς συμμορίας.

Κατὰ τὴν ταραχώδη αὐτὴν ἐποχὴν οἱ Ἱταλοὶ, οἱ ὁποῖοι εἶχον ὑστερήσει κατὰ τὴν διανομὴν τῶν ἀποικίων, κατέλαβον τὰς τελευταίας κτήσεις τῶν Τούρκων εἰς τὴν Ἀφρικὴν, τὴν Τριπολίτιδα καὶ τὴν Κυρηναϊκὴν, τὰς ὁποίας ἡ Ἱταλικὴ κυβέρνησις κατὰ τὴν προσάρτησίν των ὠνόμασεν ὁμοῦ Λιβύην. Διὰ νὰ ἐξαναγκάσουν δὲ τὴν Τουρκίαν εἰς ὑποχώρησιν, κατέλαβον τὴν Ρόδον καὶ τὰ Δωδεκάνησα. Ἡ Τουρκία ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Ἱταλίας, ὁ δὲ ἥρωας τῆς νεοτουρκικῆς ἐπαναστάσεως Ἐμβὲρ ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ εἰς τὴν Ἀφρικὴν.

42

Ο ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

Τὸ 1912 μεγάλα γεγονότα ἐτάραξαν τὴν Βαλκανικὴν. Τὰ τέσσαρα χριστιανικὰ κράτη, Ἑλλάς, Βουλγαρία, Σερβία καὶ Μαυροβούνιον, συνησπίσθησαν, διὰ νὰ προσβάλουν τὴν Τουρκίαν. Ἐπραγματοποιεῖτο τέλος τὸ ὄνειρον τοῦ Ρήγα καὶ συνέβη ὅ,τι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ πιστεῦσῃ ὁ Χαμίτ.

Τὰ Βαλκανικὰ κράτη τὴν ἐμπλοκὴν τῆς Τουρκίας εἰς τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Ἰταλίας ἐθεώρησαν ὡς κατάλληλον εὐκαιρίαν καὶ τὴν 25 Σεπτεμβρίου πρῶτος ὁ ἡρωϊκὸς βασιλεὺς τοῦ Μαυροβουνίου **Νικήτας** ἐκήρυξε τὸν πόλεμον. Τὴν 30 τοῦ ἰδίου μηνὸς **1912** τὰ λοιπὰ Βαλκανικὰ κράτη ἔστειλαν ταυτοσήμους διακοινώσεις εἰς τὴν Τουρκίαν καὶ ἐζήτησαν εὐρυτάτην αὐτονομίᾳ τῶν ἐν Εὐρώπῃ κτήσεων τοῦ σουλτάνου. Ἡ Τουρκικὴ κυβέρνησις, ἡ ὁποία ὠμίλει μετὰ περιφρονήσεως περὶ τῶν χριστιανικῶν κρατῶν, ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Βουλγαρίας καὶ τῆς Σερβίας (4' Ὀκτωβρίου). Τὴν ἐπομένην ἡ Ἑλλάς ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας. Ἀπὸ τῆς 1ης δὲ εἶχον γίνει δεκτοὶ οἱ Κρήτες βουλευταὶ εἰς τὴν ἐλληνικὴν βουλὴν.

Οἱ εὐρωπαῖοι διπλωμάται ἔμειναν κατάπληκτοι πρὸ τῶν κατορθωμάτων τῶν μικρῶν Βαλκανικῶν κρατῶν, τὰ ὁποῖα ἕως τώρα ὑπετίμων πολὺ. Ὁ ἐλληνικὸς στρατὸς διηρημένος εἰς 8 μεραρχίας ἦτο ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ διαδόχου **Κωνσταντίνου**. Ἐκ τούτων μία μεραρχία ἔδρα εἰς τὴν Ἡπειρον, αἱ δὲ λοιπαὶ εἰς τὴν Μακεδονίαν.

Οἱ Βούλγαροι διέβησαν τὰ σύνορα καὶ τὴν 11 Ὀκτωβρίου ἐξεπόρθησαν τὰς **Σαράντας** Ἑκκλησίας, εἰς τὴν Θράκην, ἐνῶν ὁ ἐλληνικὸς στρατὸς τὴν 6 Ὀκτωβρίου κατέλαβε τὴν Ἑλκυσόνα καὶ μετὰ ἡρωϊκὸν ἀγῶνα εἰς τὰ στενὰ τοῦ **Σαράνταπόρου** (8—9 Ὀκτωβρίου) ἐκυρίευσεν τὴν νοτιοδυτικὴν Μακεδονίαν. Ὁ ἐλληνικὸς στόλος ὑπὸ τὸν ὑδραῖον ναύαρχον **Παῦλον Κουντούριώτην** κατέλαβε τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου, **Χίον**, **Λέσβον**, **Θάσον**, **Ἰμβρον** κλπ. καὶ τὴν χερσόνησον τοῦ **Ἀγίου Ὀρους**, ἐπὶ τῆς ὁποίας ὕψωσε τὴν ἐλληνικὴν σημαίαν. Ἀλλὰ καὶ ἄλλως αἱ ὑπηρεσίαι, τὰς ὁποίας προσέφερε τὸ ἐλληνικὸν ναυτικὸν εἰς τὸν πόλεμον ὅλων τῶν συμμάχων κρατῶν, ἦσαν ἀνυ-

πολόγιστοι, διότι ἀπέκλεισε τὰ στενὰ τῶν Δαρδανελλίων καὶ παρεκώλυσε τὴν μεταφορὰν τουρκικοῦ στρατοῦ ἐκ τῆς Ἀσίας.

Οἱ Σέρβοι μετὰ τριήμερον μάχην παρὰ τὸ Κουμάνοβο ἤνοιξαν τὴν ὁδὸν πρὸς τὴν Παλαιὰν Σερβίαν καὶ τὴν 13 Ὀκτωβρίου ὁ Σέρβος διάδοχος εἰσῆλθεν εἰς τὰ Σκόπια, τὴν ἀρχαίαν πρωτεύουσαν τοῦ Στεφάνου Ντουσάν.

Ἐν τῷ μεταξύ οἱ Βούλγαροι ἔδωκαν σημαντικὴν μάχην εἰς Λουλιέ Μπουργάζ τῆς Θράκης πρὸς τὴν μεγάλην μάζαν τοῦ ἀπέναντί τῶν τουρκικοῦ στρατοῦ, ὁ ὁποῖος, κακῶς ἐφωδιασμένος, ἀσύντακτος, σχεδὸν λιμοκτονῶν, συνεκράτησεν αὐτοὺς μᾶλλον διὰ τοῦ ὄγκου του ἐπὶ πενθήμερον καὶ κατόπιν ὑπεχώρησεν εἰς τὴν γραμμὴν τῶν Μετρών (Τσατάλτζαν). Οἱ Βούλγαροι ἐπολιόρκησαν τὴν Ἀδριανούπολιν καὶ ἐβάδισαν πρὸς τὴν Τσατάλτζαν, ὅπου ἡ τουρκικὴ ἀντίστασις καὶ ἡ χολέρα ἔφραξαν τὴν προέλασιν αὐτῶν πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς ἐξηκολούθησε τὴν νικηφόρον πορείαν καὶ ἐκυρίευσεν τὴν Κατερίνην, τὴν Βέροϊαν, Νάουσαν καὶ Ἐδεσσαν, μετὰ διήμερον δὲ μάχην (19 καὶ 20 Ὀκτωβρίου) εἰς τὰ Γιαννιτσὰ ἐβάδισε κατὰ τῆς Θεσσαλονίκης, τὴν ὁποίαν ὁ Τοῦρκος στρατηγὸς παρέδωσε μετὰ τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ εἰς τὸν Ἕλληνα διάδοχον. Τοιοῦτοτρόπως τὴν ἑσπέραν τῆς 26ης Ὀκτωβρίου 1912, ἑορτὴν τοῦ μεγαλομάρτυρος Δημητρίου, πολιούχου τῆς Θεσσαλονίκης, εἰσῆλθον εἰς τὴν πόλιν τὰ πρῶτα τμήματα τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ. Ὁ Βασιλεὺς Γεώργιος εἰσῆλθε θριαμβευτικῶς εἰς τὴν ἑλληνικὴν μεγαλόπολιν, ὅπου καὶ ἐγκατεστάθη.

Ἄλλη βουλγαρικὴ στρατιὰ ἐκ 40 χιλ., ἀφοῦ ἐκυρίευσεν τὰς Σέρρας, τὴν Δράμαν καὶ Καβάλαν, χωρὶς νὰ συναντήσῃ σημαντικὰς τουρκικὰς δυνάμεις, ἐβάδισε δρομαίως κατὰ τῆς Θεσσαλονίκης, ἀλλ' εὔρε τὴν πόλιν κατειλημμένην ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ. Μία μεραρχία βουλγαρικοῦ στρατοῦ ἐζήτησε νὰ στρατωνισθῇ ἐντὸς τῆς πόλεως, δῆθεν διὰ νὰ ἀναπαυθῇ.

Οἱ Σέρβοι ἐν τῷ μεταξύ κατέλαβον τὸ Μοναστήριον, ὁ δὲ διάδοχος Κωνσταντῖνος, ἀφοῦ ἐξησφάλισε τὴν κατοχὴν τῆς Θεσσαλονίκης, ἐβάδισε μὲ 4 μεραρχίας πρὸς τὴν Δυτικὴν Μακεδονίαν, κατέλαβε τὴν Φλώριναν καὶ ἐπροχώρησε μέχρι τῆς Κορυτσᾶς. Ὁ σερβικὸς στρατὸς δι' ἀποφασιστικῆς κινήσεως διέ-

σχισε τὴν Ἀλβανίαν, κατῆλθεν εἰς τὴν Ἀδριατικὴν καὶ κατέλαβε τὸ Δυρράχιον. Τὸ ὄνειρον τῶν Σέρβων νὰ ἀποκτήσουν διέξοδον εἰς τὴν θάλασσαν ἐπραγματοποιεῖτο.

Εἰς τὸ μέτωπον τῆς Ἡπείρου ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς εὐθὺς εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ πολέμου ἐκυρίευε τὰ Πέντε Πηγὰδια καὶ ἐβάδισε πρὸς τὰ Ἰωάννινα, τὰ ὁποῖα καὶ ἀπέκλεισεν. Ἀλλ' ἡ τύχη τῆς πόλεως ἐξηρτᾶτο ἀπὸ τὰ πρὸς νότον αὐτῆς ὀχυρώματα καὶ ἰδίως τὸ ὀνομαστὸν Μπιζάνι, τὸ ὁποῖον εἶχον ὀχυρώσει γερμανοὶ ἀξιωματικοί.

Οἱ Μαυροβούνιοι τέλος ἐπολιόρκησαν τὴν Σκόδραν καὶ διεξήγον αἱματηροὺς ἀγῶνας περὶ τὰ ἰσχυρὰ φρούριά της.

Τοιοιτοτρόπως ἐντὸς σχεδὸν εἴκοσιν ἡμερῶν τουρκικὴ κυριαρχία δὲν ὑπῆρχεν εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ ἡ ἡμισέληνος ἐκυμάτιζε μόνον εἰς τὰ ὀχυρὰ τῶν Ἰωαννίνων, τῆς Σκόδρας καὶ τῆς Ἀδριανουπόλεως, τὰ ὁποῖα ἐπολιορκοῦντο ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, Μαυροβουνίων καὶ Βουλγάρων. Ἐπίσης παρέμενεν εἰς τὴν Τουρκίαν καὶ ἡ ἐκείθεν τῆς Τραπεζίκης περιοχῇ μετὰ τῆς χερσονήσου τῆς Καλλιπόλεως.

ΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟΝ ΤΟΥ ΛΟΝΔΙΝΟΥ

Ἡ νίκη τῶν ἠνωμένων Βαλκανικῶν κρατῶν ἐπροξένησε μεγάλην ἐντύπωσιν εἰς τὴν Εὐρώπην. Κατὰ τὰς παραμονὰς τῶν ἐχθροπραξιῶν (8 Ὀκτωβρίου) αἱ ἐντολοδόχοι τῶν ἄλλων Δυνάμεων Ρωσία καὶ Αὐστρία ἐδήλωσαν ὅτι μετὰ τὸ πέραν τοῦ πολέμου δὲν θὰ ἐπιτρέψουν μεταβολὴν τοῦ ἐδαφικοῦ καθεστώτος (status quo). Εἰς τὴν δῆλωσιν αὐτὴν προέβησαν μὲ τὸν σκοπὸν νὰ προλάβουν τὴν σύρραξιν ἢ τοῦλάχιστον νὰ ἐντοπίσουν τὸν πόλεμον μεταξὺ Τουρκίας καὶ τῶν Βαλκανικῶν κρατῶν. Ἦδη ὁμως αἱ Δυνάμεις ἐδήλωσαν ὅτι τὸ καθεστὼς δὲν ὑφίστατο πλέον, ἀφοῦ οἱ Τοῦρκοι δὲν ἠδύναντο νὰ πατάξουν τοὺς χριστιανοὺς εἰς τὸ πεδίου τῆς μάχης καὶ ἐπομένως ἔχασαν τὸ μόνον δικαίωμά των, δηλαδὴ τὴν ἰσχύν νὰ ἐπιβάλλουν τὴν κακὴν των διοίκησιν εἰς αὐτοὺς. Τὴν 27ην Ὀκτωβρίου ὁ ἀγγλος πρωθυπουργὸς Ἀσκουϊθ ἐδήλωσεν ὅτι «ὁ χάρτης τῆς Ἀνατολικῆς Εὐρώπης θὰ μεταβληθῇ, οἱ δὲ σύμμαχοι Βαλκανικοὶ λαοὶ δὲν εἶναι δίκαιον νὰ στερηθοῦν τοὺς καρποὺς τῆς νίκης των, τὴν ὁποίαν μὲ τόσας θυσίας ἐκέρδισαν».

Αἱ νῖκαι ὁμως τῶν συμμάχων ἐτάραξαν τὴν Αὐστρίαν. Τὴν ἤτταν τῶν Τούρκων ἡσθάνθησαν οἱ Αὐστριακοὶ ὡς ἰδίαν ἤτταν, διότι οἱ Σέρβοι καταλαβόντες τὸ Ν ο β ι π α ζ ά ρ, τὴν στενὴν λωρίδα, ἡ ὁποία ἐχώριζε τὴν Σερβίαν καὶ τὸ Μαυροβούνιον καὶ ἐχρησίμευεν ὡς ἡ εἴσοδος τῆς Αὐστρίας πρὸς τὴν Βαλκανικὴν, ἐκλείον δι' αὐτὴν τὸν δρόμον πρὸς τὴν Θεσσαλονίκην. Ἐπίσης δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἀνεχθοῦν τὴν ἐγκατάστασιν τῶν Σέρβων εἰς τὴν Ἀδριατικὴν. Εἰς τοῦτο εἶχον συμφώνους καὶ τοὺς Ἰταλοὺς. Ἀντιθέτως ἡ Ρωσσία ἐθορυβήθη ἐκ τῆς ἐνδεχομένης προελάσεως τοῦ βουλγαρικοῦ στρατοῦ πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἡνύοι τὴν ἐπέκτασιν τῆς Σερβίας μέχρι τῶν ἁκτῶν τῆς Ἀδριατικῆς. Αὐστρία λοιπὸν καὶ Ἰταλία εἰργάσθησαν ἀπὸ κοινοῦ καὶ συντόνως διὰ τὴν δημιουργίαν ἀνεξαρτήτου Ἀλβανικοῦ κράτους καὶ τὴν ἐκδίωξιν τῶν Σέρβων ἀπὸ τὴν Ἀδριατικὴν.

Τὴν 20 Νοεμβρίου ὑπεγράφη ἐν Τσατάλτζα ἀνακωχὴ ὑπὸ τῆς Τουρκίας καὶ τῶν συμμάχων πλὴν τῆς Ἑλλάδος. Τὴν 3 Δεκεμβρίου συνῆλθον οἱ ἐμπόλεμοι εἰς τὸ ἀνάκτορον τοῦ Ἀγίου Ἰακώβου εἰς τὸ Λονδίνον καὶ συγχρόνως οἱ πρεσβευταὶ τῶν Δυνάμεων ἐν Λονδίνῳ ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Ὑπουργοῦ τοῦ Ἐξωτερικῶν τῆς Ἀγγλίας Ἐδουαρδ Γκρέϋ. Ἡ συνδιάσκεψις τῶν πρεσβευτῶν σκοπὸν εἶχε τὴν συζήτησιν ζητημάτων διεθνῶν καὶ γενικοῦ ἐνδιαφέροντος, τὰ ὁποῖα εἶχον προκύψει ἐκ τοῦ πολέμου, ὅπως ἡ ἴδρυσις Ἀλβανικοῦ κράτους, ἡ ἐπέκτασις τῆς Σερβίας μέχρι τῆς Ἀδριατικῆς, ἡ τύχη τῆς Θεσσαλονίκης, τοῦ Ἀγ. Ὄρους κλπ. Ἡ δὲ διάσκεψις τῶν ἐμπολέμων χριστιανικῶν κρατῶν καὶ τῆς Τουρκίας εἶχε σκοπὸν τὴν συζήτησιν τῶν ὅρων τῆς συνθήκης τῆς εἰρήνης.

Ἄλλ' οἱ Τοῦρκοι παρείλκουν τὰς διαπραγματεύσεις. Τέλος τὴν 9ην Ἰανουαρίου κατόπιν διακοινώσεως τῶν Μεγάλων Δυνάμεων τὸ Μέγα Συμβούλιον Κωνσταντινουπόλεως ἐνέκρινε τὴν γνώμην τῆς Τουρκικῆς Κυβερνήσεως περὶ συνομολογήσεως τῆς εἰρήνης. Ἀλλὰ τὴν 10 Ἰανουαρίου αἴφνης ἐξερράγη ἐπανάστασις ἐν Κωνσταντινουπόλει, τῆς ὁποίας ἥρως ἦτο ὁ περίφημος Ἐμβέρ, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἐπιστρέψει ἀπὸ τὴν Τριπολίτιδα, ὅπου ἐπολέμει κατὰ τῶν Ἰταλῶν. Ἐπεκράτησαν οἱ Νεότουρκοι, ἀπέκρουσαν τὴν εἰρήνην, αἱ διαπραγματεύσεις τοῦ Λονδίνου ἐματαιώθησαν καὶ τὴν 21 Ἰανουαρίου ὁ πόλεμος ἤρχισεν ἐκ νέου.

Ο ΚΑΤΑ ΘΑΛΑΣΣΑΝ ΑΓΩΝ – ΠΤΩΣΙΣ ΤΩΝ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Ἐνῷ διήρκουν αἱ διαπραγματεύσεις τοῦ Λονδίνου, ὁ τουρκικὸς στόλος, τέσσαρα θωρηκτὰ καὶ ἄλλα ἑλαφρὰ σκάφη, ἐξῆλθον ἀπὸ τὰ στενὰ, διὰ νὰ προσβάλουν τὸν εἰς τὸν λιμένα τοῦ Μοῦδρου (Λήμνος) ναυλοχοῦντα ἑλληνικὸν στόλον. Κατ' οὐσίαν ὁ τουρκικὸς στόλος ἦτο ἰσχυρότερος τοῦ ἑλληνικοῦ, διότι διέθετε περισσότερα τηλεβόλα καὶ ὁ θώραξ πολλῶν μονάδων ἦτο ἰσχυρότερος τῶν ἑλληνικῶν πολεμικῶν. Ἀλλὰ τὸ νέον ἑλληνικὸν καταδρομικὸν Ἀβέρωφ, φέρον τὸ ὄνομα τοῦ ἐθνικοῦ εὐεργέτου Γ. Ἀβέρωφ, τὸ ὁποῖον ἐχρησίμευεν ὡς ναυαρχίς, καθὼς καὶ ἡ ἱκανότης τῶν ἑλληνικῶν πληρωμάτων ἔδιδον εἰς τὸν ἑλληνικὸν στόλον τὴν ὑπεροχήν. Ἡ σύγκρουσις δὲν διήρκεσε πολὺ. Ὁ τουρκικὸς στόλος ὑπὸ τὴν πίεσιν τοῦ ἑλληνικοῦ πυροβολικοῦ διέκοψε τὴν ναυμαχίαν καὶ ἐπέστρεψεν εἰς τὰ Στενὰ (3 Δεκεμβρίου 1912).

Μετὰ ἓνα μῆνα οἱ Τούρκοι ἐδοκίμασαν πάλιν τὴν τύχην των. Προαπέστειλαν τὸ εὐδρομον Χαμιδιέ, μὲ κυβερνήτην τὸν Ρεοῦφ, ὁ ὁποῖος τὴν νύκτα τῆς Πρωτοχρονιάς (1-2 Ἰανουαρίου 1913), ἐπωφελοῦμενος τὴν ἐπικρατοῦσαν θαλασσοταραχήν, διέφυγε τὸν ἑλληνικὸν ἀποκλεισμόν καὶ τὴν ἐπομένην ἐβομβάρδισε τὸν λιμένα τῆς Σύρου καὶ ἐβύθισε τὸ βοθητικὸν τοῦ στόλου «Μακεδονία». Τὸ γεγονός ἐπροκάλεσε ζωηρὰν ἐντύπωσιν εἰς τὰς Ἀθήνας. Οἱ Τούρκοι εἶχον ἐλπίσει ὅτι ὁ Ἀβέρωφ θὰ ἔσπευδεν εἰς καταδίωξιν τοῦ Χαμιδιέ. Ἀλλ' ὁ Ἀβέρωφ δὲν ἐγκατέλειπε τὸν Μοῦδρον, ὥστε οἱ Τούρκοι εὐρέθησαν πρὸ τοῦ ἡνωμένου στόλου, ὅταν ἐξῆλθον πάλιν ἀπὸ τὸν Ἑλλήσποντον. Μετὰ βραχείαν ναυμαχίαν τὰ τουρκικὰ θωρηκτὰ ἔπαθον σοβαρὰς ζημίας καὶ ἐκλείσθησαν ὀριστικῶς εἰς τὰ στενὰ (5 Ἰανουαρίου 1913).

Τὴν 21 Φεβρουαρίου 1913 ἐκρίνετο ἡ τύχη τῆς πρωτευούσης τῆς Ἡπείρου, τῶν Ἰωαννίνων. Ἡ ἀρτία ὀχύρωσις τῆς ὀροσειρᾶς τοῦ Μπιζανίου, ἐξαιρετικῶς δριμύς χειμῶν τοῦ ἔτους ἐκείνου καὶ ἡ σθεναρὰ ἀντίστασις τῶν Τούρκων ἐταλαιπώρησαν πολὺ τὸν ἑλληνικὸν στρατόν. Παρ' ὅλας ὁμως τὰς θυσίας καὶ τὰ ἐμπόδια ἡ ἑλληνικὴ ὁρμή κατίσχυσε. Τὰ εὐζωνικά μας συντάγματα ἐδείχθησαν ἀπαράμιλλα εἰς τὴν ἐπίθεσιν καὶ τὴν περιφρόνησιν τοῦ θανάτου. Τὸ ἰσχυρὸν φρούριον ἔπεσε καὶ τὰ Ἰωάννινα παρεδόθησαν εἰς τὸν

ἑλληνικὸν στρατόν, ὁ ὁποῖος προήλασε βορειότερον καὶ κατέλαβε τὸ Ἀργυρόκαστρον, τὴν Χιμάραν, τὴν Πρεμετὴν καὶ ὁλόκληρον τὴν Β. Ἠπειρον μέχρι τῶν προθύρων τοῦ Αὐλῶνος. Ἡ πτώσις τῶν Ἰωαννίνων καὶ ἡ κατάληψις τῆς Β. Ἠπείρου ἦσαν τὸ ἐπισφράγισμα τῶν ἑλληνικῶν ἀγώνων.

ΔΟΛΟΦΟΝΙΑ ΓΕΩΡΓΙΟΥ — Ο ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΒΑΣΙΛΕΥΣ

Ἄλλ' ἐν μέσῳ τῶν θριάμβων θλιβερά τραγωδία κατέθλιψε τὸν ἑλληνικὸν λαόν. Ὁ βασιλεὺς Γεώργιος, ὁ ὁποῖος παρέμενεν ὡς φρουρὸς τῶν ἑλληνικῶν δικαίων εἰς τὴν Θεσσαλονίκην, ἐδόλοφονήθη τὴν 5 Μαρτίου ἀγρίως.

Ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος (1864 — 1923)

Τὴν μεγάλην ἐθνικὴν συμφορὰν, τὸν θάνατον τοῦ λαοφιλοῦς βασιλέως Γεωργίου, ἐμετρίασεν ἡ ἀνοδος εἰς τὸν θρόνον τοῦ διαδόχου Κωνσταντίνου. Τὸ προσφιλὲς ὄνομα εἰς τοὺς Ἕλληνας, τὸ ὁποῖον ὑπενθύμιζε τὸν ἄρρηκτον δεσμόν τοῦ ἔθνους μετὰ τὴν Βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν καὶ τὴν τραγικὴν πτώσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐφάνη ὅτι ἔδιδε σάρκα καὶ ὅστ' αἰ εἰς τὰ ὄνειρα τοῦ ἑλληνισμοῦ, τὰ ὁποῖα ἐν τῷ μέσῳ τῶν θριάμβων τοῦ πρώτου βαλκανικοῦ πολέμου ἐφαίνοντο ὅτι ἤρχισαν νὰ πραγματοποιοῦνται. Ὁ

βασιλεὺς, τὸν ὁποῖον πολλὰί γενεαὶ ἐπόθησαν ὡς μέλλοντα νὰ πραγματοποιήσῃ τὰ ὄνειρα τοῦ ἔθνους καὶ νὰ συνεχίσῃ τὴν ἀποτόμως διακοπείσαν βασιλείαν τῶν Παλαιολόγων, ἀνήρχετο εἰς τὸν θρόνον ὑπὸ τοὺς αἰσιωτέρους οἰωνοὺς καὶ ὑπὸ τὰς εὐχὰς καὶ ἐλπίδας τοῦ πολεμοῦντος λαοῦ.

Η ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΟΥ ΛΟΝΔΙΝΟΥ

Εἴκοσι ἡμέρας μετὰ τὴν πτώσιν τῶν Ἰωαννίνων, τὴν 13 Μαρτίου, παρεδίδeto καὶ ἡ Ἀδριανούπολις εἰς τοὺς Βουλγάρους. Οἱ Νεότουρκοι κατενόησαν τότε τὸ ἄσκοπον τῆς ἐξακολουθήσεως τοῦ πολέμου καὶ τὴν 17 Μαΐου ὑπεγράφη ἡ εἰρήνη εἰς τὸ ἀνάκτορον τοῦ Ἀγίου Ἰακώβου ἐν Λονδίῳ. Διὰ τῆς συνθήκης ὁ σουλτάνος παρέχωρει εἰς τοὺς συμμάχους « ἅπαντα τὰ ἐδάφη τῆς αὐτοκρατορίας του ἐν Εὐρώπῃ δυτικῶς γραμμῆς διηκούσης ἀπὸ τοῦ Αἰνίου εἰς τὸ Αἰγαῖον μέχρι τῆς Μηδείας εἰς τὸν Εὐξείνιον Πόντον ἐκτὸς τῆς Ἀλβανίας ».

Ἐπίσης ὁ σουλτάνος παρεχώρησεν εἰς τοὺς συμμάχους τὴν Κρήτην. Ὁ καθορισμὸς τῶν συνόρων τῆς Ἀλβανίας, ἡ ὁποία ἀπεφασίσθη νὰ ἀποτελέσῃ ἰδιαιτερον κράτος, ἀφέθη εἰς τὴν φροντίδα τῶν Δυνάμεων. Αἱ Δυνάμεις ἐπίσης θὰ ἀπεφάσιζον περὶ τῆς τύχης τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου καὶ τοῦ Ἀγίου Ὀρους.

Ο ΒΟΥΛΓΑΡΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

Οἱ μῆνες τῆς ἀγάπης τῶν Βαλκανικῶν λαῶν δὲν ἦσαν μακροί, διότι οἱ σύμμαχοι ἐφιλονίκουν, πρὶν ἔλθῃ ἡ ὥρα τῆς διανομῆς τῶν λαφύρων. Οἱ Βούλγαροι εἶχον παραλογωτάτας ἀπαιτήσεις, νὰ κυριαρχήσουν δηλαδὴ εἰς τὴν Βαλκανικὴν. Διέδιδον ὅτι αὐτοὶ εἶχον σηκώσει τὸ μεγαλύτερον βάρος τοῦ πολέμου καὶ ἦσαν ἄμετροι εἰς τὰς ἀπαιτήσεις των καὶ αὐθάδεις εἰς τοὺς τρόπους. Ἦδη κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἐπιχειρήσεων εἶχον ἐκμανῇ διὰ τὴν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων κατάληψιν τῆς Θησσαλονίκης. Πρὸς τοὺς Σέρβους ἐπίσης εἶχον διαφοράς, αἱ ὁποῖαι ἦτο ἀδύνατον νὰ ἐξομαλυνθοῦν. Ἐζήτουν τὸ Μοναστήριον καὶ τὴν Ἀχρίδα. Ταῦτα ἠνάγκασαν Ἕλληνας καὶ Σέρβους νὰ προέλθουν εἰς ἰδιαιτέρας συνεννοήσεις.

Παρήλθεν ὁλόκληρος μὴν ἐκνευριστικῶν διαπραγματεύσεων πρὸς διανομὴν τῶν κατακτηθέντων, κατὰ τὸν ὅποιον ἡ προκλητικότης τῶν Βουλγάρων εἶχε φθάσει εἰς τὸ κατακόρυφον, εἶχον δὲ ἐρεθίσαι ἐξ ἴσου Σέρβους καὶ Ἕλληνας. Ἡ προσφορὰ τοῦ Τσάρου, ὅπως μεσολαβήσῃ καὶ χρησιμεύσῃ ὡς διαιτητῆς, δὲν ἔγινε δεκτὴ. Ὁ πόλεμος μετὰ τῶν συμμάχων κατέστη ἀναπό **1913** φευκτος. Ἡ Ἑλλὰς τὸν Μάϊον τοῦ 1913 ἐκλείσει συμμαχίαν μετὰ τῆς Σερβίας καὶ τὴν 17 Ἰουνίου αἱ ἐχθροπραξίαι ἤρχισαν, ἀφοῦ πρῶτοι ἐπετέθησαν οἱ Βούλγαροι.

ΚΙΛΙΚΙΑ (21 - 22 ΙΟΥΝΙΟΥ)

Τὴν πρωΐαν τῆς 17 Ἰουνίου οἱ Βούλγαροι προσέβαλον αἰφνιδιαστικῶς τοὺς συμμάχους εἰς Γευγελήν, ἡ ὁποία κεῖται ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Θεσσαλονίκης - Σκοπίων καὶ ἦτο σημεῖον ἐπαφῆς τῶν ἑλληνικῶν καὶ σερβικῶν στρατευμάτων. Συγχρόνως προσέβαλον τοὺς Ἑλληνας παρὰ τὴν Νιγρίταν. Σκοπὸς τῶν Βουλγάρων ἦτο νὰ διασπάσουν τοὺς συμμάχους.

Ἄλλ' ἐν τῷ μεταξύ ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς εἶχε σχεδὸν διπλασιασθῇ διὰ τῆς προσελεύσεως τῶν στρατευσίμων τοῦ ἐξωτερικοῦ καὶ τῶν ἐθελοντῶν, οἱ ὅποιοι συνέρρεον ἐκ τοῦ ἔξω ἑλληνισμοῦ. Τὸ ἑλληνικὸν ἐπιτελεῖον διέταξεν ἀμέσως τὸ ἀριστερὸν τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ νὰ βαδίσῃ εἰς τὴν Γευγελήν, τὸ μεγαλύτερον ὅμως μέρος ἐστράφη κατὰ τῆς φύσει ὀχυρᾶς γραμμῆς τοῦ Κιλκίς - Λαχανᾶ, παρὰ τὴν σιδηροδρομικὴν γραμμὴν Θεσσαλονίκης - Σερρών, τὴν ὁποίαν εἶχον καταστρέψει οἱ Βούλγαροι.

Τὰς τάξεις τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἐκίνει ἀκατάσχετον πολεμικὸν μένος, τὸ ὁποῖον ἀνερρίπιζεν ἡ κατὰ τῶν Βουλγάρων ἀγανάκτησις, ὥστε ἡ κατὰ τοῦ Κιλκίς ἐπίθεσις ἔλαβε μορφήν ἐξάλλου παραφορᾶς. Οἱ Ἕλληνες μετὰ τριήμερον ὀρμητικωτάτην ἐπίθεσιν ἀνέτρεψαν τοὺς Βουλγάρους ἐκ τῶν ὀχυρῶν θέσεων (21 - 22 Ἰουνίου). Μετὰ διήμερον δὲ μάχην εἰς τὸν Λαχανᾶν ἐξεδιώχθησαν οἱ Βούλγαροι, ἡ δὲ Νιγρίτα καὶ ἡ Γευγελή ἀνεκτήθησαν. Οἱ Σέρβοι μετὰ τριήμερον πεισματώδη μάχην παρὰ τὸν ποταμὸν Βρεγανίτσαν ἀπώθησαν τοὺς Βουλγάρους πρὸς τὰ παλαιὰ σύνορα.

Τὴν 28 Ἰουνίου εἰσῆλθεν εἰς τὸν πόλεμον καὶ ἡ Ρουμανία, ἡ ὁποία διεκήρυξεν ὅτι κατέρχεται εἰς τὸν ἀγῶνα ὄχι διὰ κατακτητικούς σκοπούς, ἀλλὰ πρὸς διαρρύθμισιν τῶν συνόρων τῆς καὶ διὰ νὰ παρακωλύσῃ τὴν ἡγεμονίαν τῆς Βουλγαρίας εἰς τὴν Βαλκανικὴν. Ὁ ρουμανικὸς στρατὸς ἐφθασεν ἀμαχητὶ εἰς ἀπόστασιν 20 μὲν χιλιομέτρων πρὸ τῆς Σόφιας. Οἱ Τοῦρκοι τέλος, ἐπωφελοῦμενοι καὶ αὐτοὶ ἐκ τῆς νέας ἀναστατώσεως, κατέλαβον ἀνευ μάχης τὴν Ἀδριανούπολιν καὶ τὰς Σαράντα Ἐκκλησίας.

Ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς ἀφοῦ κατέλαβε τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν καὶ Δυτικὴν Θράκην, ἀπώθησε τοὺς Βουλγάρους εἰς τὰ παλαιὰ τῶν σύνορα. Ἦδη ἠπειλεῖτο τὸ ἔδαφος τῆς Παλαιᾶς Βουλ-

γαρίας. Ὁ βασιλεὺς Φερδινάνδος ἔκαμεν ἔκκλησιν εἰς τὸν βασιλέα τῆς Ρουμανίας Κάρολον νὰ μεσιτεύσῃ εἰς τοὺς βασιλεῖς Ἑλλάδος, Σερβίας καὶ Μαυροβουνίου ὑπὲρ τῆς εἰρήνης.

ΕΙΡΗΝΗ ΤΟΥ ΒΟΥΚΟΥΡΕΣΤΙΟΥ (28 ΙΟΥΛΙΟΥ)

Ἐνα μῆνα ἀκριβῶς ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ πολέμου, τὴν 17 Ἰουλίου, συνῆλθεν ἡ συνδιάσκεψις τῆς εἰρήνης εἰς τὸ Βουκουρέστιον. Μεγάλην δυσκολίαν ἰδίως παρέσχε τὸ ζήτημα τῆς διεξόδου τῆς Βουλγαρίας εἰς τὸ Αἰγαῖον. Ὁ ἀγὼν ἐγένετο **1913** διὰ τὴν Καβάλαν, τῆς ὁποίας ὁ λιμὴν καὶ αἱ καπνοφυτεῖαι εἴλκουν τοὺς Βουλγάρους. Ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας ὑπεστήριζε τὴν ἑλληνικὴν ἄποψιν κηρυχθεὶς ἀπροκαλύπτως φίλος τῆς Ἑλλάδος καὶ θαυμαστῆς τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ. Ἡ Ρουμανία ἠπειλήσεν ὅτι θὰ κατελάμβανε τὴν Σόφιαν καὶ οἱ Βούλγαροι ἀντιπρόσωποι ἐδέχθησαν τέλος τὴν συνθήκην πλήρεις πικρίας. Ὅριον τῶν ἑλληνοβουλγαρικῶν συνόρων ὠρίσθη ὁ Νέστος. Οἱ Βούλγαροι ἐκράτησαν τὴν Δυτικὴν Θράκην μὲ τὸν λιμένα τοῦ Δεδέαγατς (Ἀλεξανδρούπολιν).

Οἱ Ρουμᾶνοι ἐπέτυχον διαρρύθμισιν τῶν συνόρων των καὶ κατέλαβον τὴν Δοβρουτσάν μέχρι τῆς γραμμῆς Τουρτουκάια - Μπαλτσίκ. Οἱ δὲ Τοῦρκοι ὑπέγραψαν τὴν 16 Σεπτεμβρίου 1913 ἰδιαιτέραν συνθήκην μετὰ τῆς Βουλγαρίας, διὰ τῆς ὁποίας ἀνέκτων τὴν Ἀνατολικὴν Θράκην μετὰ τῶν Σαράντα Ἐκκλησιῶν καὶ τῆς Ἀδριανουπόλεως.

Τέλος τὴν 1 Νοεμβρίου 1913 ὑπεγράφη ἡ ὁριστικὴ εἰρήνη μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας. Διὰ τῆς συνθήκης τῶν Ἀθηνῶν ἐκαλονίσθησαν τὰ ζητήματα περὶ ἐθνικότητος, τουρκικῶν κτημάτων, διατροφῆς καὶ ἀποδόσεως αἰχμαλώτων. Τὸ ζήτημα τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου καὶ τῶν ἀλβανικῶν συνόρων εἶχον ἀφεθῇ νὰ ρυθμίσουν αἱ Μ. Δυνάμεις. Αἱ δὲ Δυνάμεις διὰ διακοινώσεως (31 Ἰανουαρίου 1914) ἐπέδίκασαν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὰς ὑπὸ τοῦ στρατοῦ της κατεχομένας νήσους τοῦ Αἰγαίου πελάγους πλὴν τῆς Ἰμβρου καὶ Τενέδου, αἱ ὁποῖαι εὐρίσκονται πρὸ τοῦ Ἑλλησπόντου, τὴν δὲ Β. Ἠπειρον μετὰ τοῦ Ἀργυροκάστρου, τῆς Χιμάρας, τῆς Πρεμετῆς, τῆς Μοσχοπόλεως καὶ τῆς Κορυτσᾶς παρεχώρησαν εἰς τὸ νεοσύστατον Ἀλβανικὸν κράτος.

ΤΑ ΕΤΗ 1913 ΚΑΙ 1914

Τὰ ἔτη 1913 καὶ 1914 ἦσαν οἱ χρόνοι τῆς ἐλ λ η ν ι κ ῆ ς ἀ ν θ ῆ σ ε ω ς. Τὸ ἔθνος ἠσθάνετο μεγάλην αὐτοπεποίθησιν καὶ ἐνεπνέετο ἀπὸ ζωηρὸν πόθον πρὸς δρᾶσιν καὶ δημιουργίαν. Τὰ κατορθώματα ἐκεῖνα ἦσαν ἀποτέλεσμα τῆς ἐσωτερικῆς ἀνορθώσεως, τὴν ὁποίαν ὁ ἐλληνικὸς λαὸς εἶχεν ἐπιτελέσει. Συγχρόνως τὸ ἔθνος ἔτρεφε μεγάλην ἐμπιστοσύνην εἰς τοὺς ἀρχηγούς του. Εἰς τὸν ἐλληνικὸν στρατὸν καὶ εἰς τοὺς δύο ἀρχηγούς, τὸν βασιλέα Κωνσταντῖνον καὶ τὸν πρωθυπουργὸν Βενιζέλον, ἔγινεν ἀποθεωτικὴ ὑποδοχή. Ὁ βασιλεὺς διὰ διαγγέλματος ἀνήγγειλε τὸ τέλος τοῦ πολέμου καὶ διεκήρυξεν ὅτι κατέστησε τὴν Ἑλλάδα «σεβαστὴν εἰς τοὺς φίλους καὶ τρομερὰν εἰς τοὺς ἐχθρούς».

Ἄλλ' ἤδη ἀπὸ τῆς ἀνοίξεως τοῦ 1914 ἤρχισαν νὰ ὑψοῦνται νέφη μελανὰ εἰς τὸν ὀρίζοντα. Οἱ Τοῦρκοι, διὰ νὰ ἐγκαταστήσουν τοὺς ἐκ Μακεδονίας μετανάστας, συγχρόνως ὅμως ἀκολουθοῦντες τὸ ἐκτουρκιστικὸν πρόγραμμα, ἤρχισαν νὰ ἐκδιώκουν ἐκ τῶν ἐστιῶν των τοὺς Ἕλληνας τῆς Θράκης καὶ τῶν παραλίων τῆς Μ. Ἀσίας. Ἐπὶ πλέον ἤξιουν τὴν ἐπιστροφήν ἢ τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν δύο μεγαλυτέρων ἐκ τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου πελάγους, τῆς Λέσβου καὶ τῆς Χίου, διὰ τινων ἐκ τῶν περὶ τὴν Ρόδον νήσων, αἱ ὁποῖαι εὐρίσκοντο τότε ὑπὸ ἰταλικὴν κατοχήν. Ἡ Ἑλλὰς διεμαρτυρήθη, ἀλλ' οἱ Νεότουρκοι ἦσαν ἀνένδοτοι, ὀλίγον δὲ ἔλειπε νὰ προκληθῇ νέα σύρραξις Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας. Ἐπίσης καὶ οἱ Βούλγαροι ἔπνεον μένεα κατὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ Σέρβων. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἐφάνησαν εἰς τὴν Εὐρώπην ἀπειλητικώτερα σημεῖα, τὰ ὁποῖα προεμήνουν τεραστίας καταστροφάς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ'

ΟΙ ΧΡΟΝΟΙ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΙΜΠΕΡΙΑΛΙΣΜΟΥ

Ι. ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΙΣΟΡΡΟΠΙΑΣ (1870-1895)

Η ΕΥΡΩΠΗ ΜΕΤΑ ΤΟ 1870

Φ Μετὰ τὸ 1870 ἡ Εὐρώπη παρουσιάζει νέαν κατάστασιν. Ἡ Κεντρικὴ Εὐρώπη καὶ μερικῶς ἡ Ἀνατολικὴ ἥλλαξεν ὄψιν. Ἡ Γερμανία καὶ ἡ Ἰταλία ἐπέτυχον τὴν ἐθνικὴν των ἐνότητα καὶ ἐδημιούργησαν δύο νέας μεγάλας δυνάμεις. Εἰς τὴν Βαλκανικὴν ἐδημιούργηθησαν μικρὰ κράτη, ἀνήσυχα διὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν καὶ τὴν ἐδαφικὴν των ἐξάπλωσιν.

Ἀπὸ τοῦ 1870 τὸν πολιτικὸν βίον τῶν λαῶν κανονίζουν αἱ ἑξ Μεγάλαι Δυνάμεις, Ἀγγλία, Γαλλία, Γερμανία, Ρωσσία, Αὐστρία, Ἰταλία. Κατὰ τὴν περίοδον τῶν 44 ἐτῶν ἀπὸ τοῦ 1870 μέχρι τοῦ μεγάλου Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου (1914) ἡ πολιτικὴ τῶν Δυνάμεων παρουσιάζει δύο φάσεις. Κατ' ἀρχὰς τὸ ἐνδιαφέρον αὐτῶν εἶναι στενῶς εὐρωπαϊκὸν καὶ ζητοῦν διὰ μυστικῶν συνεννοήσεων ἢ διὰ φανερῶν συμμαχιῶν νὰ ἐπιτύχουν τὴν ἰσορροπίαν εἰς τὴν Εὐρώπην.

Βραδύτερον, ἀφοῦ ηὔξηθησαν εἰς πληθυσμὸν καὶ ἀνέπτυξαν μεγάλην βιομηχανίαν, δημιουργοῦν συμφέροντα ἐκτὸς τῆς Εὐρώπης. Ἐπεζήτησαν νὰ καταλάβουν χώρας εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ Ἀφρικὴν καὶ νὰ εὑρουν ἀγορὰς προμηθείας πρώτων ὑλῶν καὶ καταναλώσεως τῶν βιομηχανικῶν των προϊόντων. Ἐστράφησαν δηλαδὴ εἰς τὴν ἀποικιακὴν ἐπέκτασιν. Συγχρόνως παρουσιάζονται δύο Μεγάλαι Δυνάμεις ἐκτὸς τῆς Εὐρώπης, αἱ Ἡνωμένοι Πολιτεῖαι καὶ ἡ Ἰαπωνία. Τοιουτοτρόπως ἡ πολιτικὴ τῶν Δυνάμεων ἐξέρχεται ἀπὸ τὰ ὅρια τῆς Εὐρώπης καὶ γίνεται παγκόσμιος ἡ διεθνὴς πολιτικὴ.

Ἡ τάσις τῶν Δυνάμεων νὰ κατακτήσουν νέα ἐδάφη καὶ νὰ σχη-

ματίσουν ἐκτεταμένον κράτος χαρακτηρίζει τὴν ἐποχὴν αὐτὴν καὶ διὰ τοῦτο τὴν περίοδον ἀπὸ τοῦ 1880 - 1914 ὠνόμασαν Αἰῶν α τοῦ νέου ἱμπεριαλισμοῦ (ἱμπεριαλισμὸς = τάσις πρὸς κατάκτησιν).

Ἄς ἐπισκοπήσωμεν τώρα τὴν πολιτικὴν κατάστασιν χωριστὰ εἰς τὰ σπουδαιότερα κράτη τῆς Εὐρώπης.

Η ΓΑΛΛΙΑ

Ἡ τρίτη γαλλικὴ δημοκρατία, ἡ ἀνακηρυχθεῖσα κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Γαλλογερμανικοῦ πολέμου, εἶχε μακρότερον βίον τῶν δύο πρώτων. Τὸ νέον γαλλικὸν σύνταγμα καθιέρωσε δύο νομοθετικὰ σώματα, τὴν Βουλὴν καὶ τὴν Γερουσίαν. Ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας ἐκλέγεται ὑπὸ τῆς βουλῆς δι' ἑπτὰ ἔτη. Πρῶτος πρόεδρος ἐξελέγη ὁ **Τιέρ**, ἐπὶ τῆς κυβερνήσεως τοῦ ὁποίου ἡ Γαλλία ἀνέλαβε ταχέως ἐκ τῶν πληγῶν τῆς μεγάλης ἀποτυχίας. Ἐντὸς βραχέος χρονικοῦ διαστήματος διὰ λαϊκῶν συνεισφορῶν κατέβαλε τὴν πολεμικὴν ἀποζημίωσιν καὶ ἔθεσε τὴν βάσιν τῆς πολιτικῆς τῆς ἐκδικήσεως (Renvanche) διὰ τῆς ἀναδημιουργίας τοῦ γαλλικοῦ στρτοῦ. Εἰσήχθη δὲ ἡ γενικὴ στρατιωτικὴ θητεία καὶ ἐτέθησαν αἱ βάσεις μεγάλου νεωτέρου στρατοῦ. Ἄλλ' ἡ δημοκρατία διῆλθε κρίσιν ἔνεκα τῆς ἀντιδράσεως τῶν βασιλοφρόνων. Τέλος ὁμως ἐπαγίωθη διὰ τῆς ἐπικρατήσεως τοῦ **Γαμβέττα**.

Λέων Γαμβέττας (1838 - 1882)

Η ΓΕΡΜΑΝΙΑ

Ἡ προκύψασα ἐκ τῆς νίκης Γερμανικὴ Αὐτοκρατορία ἦτο κατὰ τύπους **Συνταγματικὴ Ὁμοσπονδία**, τὴν ὁποίαν ἀπετέλουν 25 κράτη. Τὰ κράτη διετήρησαν τὴν αὐτοδιοίκησιν των, εἶχον τοὺς ἡγεμόνας των, τὰς ἰδιαιτέρας βουλὰς, τοὺς ὑπουργοὺς καὶ πρωθυπουργοὺς των. Πρωτεύουσα τῆς αὐτοκρατορίας ἦτο ἡ πρωσσικὴ πρωτεύουσα, τὸ Βερολῖνον. Πρόεδρος τῆς ὁμοσπονδίας ἦτο ὁ βασιλεὺς τῆς Πρωσσίας φέρων τὸν τίτλον τοῦ Γερμανοῦ Αὐτοκράτορος (Kaiser) καὶ ἔχων τὸ δικαίωμα πολέμου καὶ εἰρήνης ὡς ἀνώτατος ἀρχηγὸς τοῦ ὁμοσπονδιακοῦ στρατοῦ καὶ στόλου. Αὐτὸς δίδωκε τοὺς ὑπαλλήλους, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὸν Ἀρχикаγκελλάριον τῆς Αὐτοκρατορίας (Πρωθυπουργόν). Ἡ ὁμοσπονδία εἶχε δύο νομοθετικὰ σώματα, τὸ **Ὁμοσπονδιακὸν Συμβούλιον**, τὸ ὁποῖον ἀπέρητιζον οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν κρατῶν, καὶ τὴν **Βουλὴν τῆς Αὐτοκρατορίας** (Reichstag), τὴν ὁποίαν ἀπετέλουν 397 πληρεξούσιοι τοῦ λαοῦ ἐκλεγόμενοι διὰ καθολικῆς ψηφοφορίας.

Τὴν Γερμανίαν ἐκυβέρνησε μετὰ τὸν πόλεμον ὁ Βίσμαρκ, ὁ ὁποῖος ἦτο πανίσχυρος, ἀπολαύων ἀκλονήτου ἐμπιστοσύνης εἰς τὸ ἐσωτερικὸν καὶ ἐμπνέων σέβας καὶ φόβον εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Ἀλλ' ὅταν ἀνῆλθε τὸν θρόνον ὁ **Γουλιέλμος Β'**, ἐφάνη ὅτι ὁ νέος αὐτοκράτωρ δὲν ἠνείχετο τὴν σιδηρᾶν δικτατορίαν τοῦ καγκελλαρίου. Τὸ 1890 ὁ Βίσμαρκ ἀπελύθη τῆς ἀρχῆς διαφωνήσας πρὸς τὸν αὐτοκράτορα καὶ ἐγκατέλειπε τὸ Βερολῖνον, διὰ νὰ ἐγκατασταθῇ εἰς τὴν ἐξοχικὴν ἔπαυλιν του, ὅπου συνέταξε τὰς περιφήμους **Σκέψεις** καὶ **ἀναμνήσεις** του.

Η ΑΥΣΤΡΙΑ ΔΥΑΔΙΚΗ ΜΟΝΑΡΧΙΑ

Τὴν ἐπαύριον τῆς ἐν Σαδόβα ἡττης ὁ Φραγκίσκος Ἰωσήφ παρέχώρησεν αὐτοδιοίκησιν εἰς τὴν Οὐγγαρίαν, ἡ ὁποία ἀπέκτησεν ἰδίαν βουλήν, ἰδίους ὑπουργοὺς, ἰδίαν διοίκησιν. Οὕτω τὸ κράτος τῶν Ἀψβούργων διηρέθη εἰς δύο κράτη, τὰ ὁποῖα ἀπετέλεσαν τὴν **Δυναδικὴν Μοναρχίαν**, ἠνωμένα ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ αὐτοῦ ἡγεμόνος, ὁ ὁποῖος ἦτο αὐτοκράτωρ μὲν ἐν Αὐστρίᾳ, βασιλεὺς δὲ ἐν Οὐγγαρίᾳ. Ἡ ἔνωσις ἐφαίνετο ἀρκετὰ στερεά, διότι οἱ Οὐγγροὶ

ἦσαν εὐχαριστημένοι, ἐπεὶδὴ μετὰ τῆς Αὐστρίας ἀπετέλουν μίαν ἐκ τῶν Μεγάλων Δυνάμεων τῆς Εὐρώπης καὶ ἐκράτουν εἰς ὑποτέλειαν πολυαρίθμους λαούς, τοὺς Ρουμάνους τῆς Τρανσυλβανίας, τοὺς Κροάτας, Σλοβάκους καὶ Σλοβένους, 10 ἑκατομμύρια ἐν ὅλῳ, ἐνῶ οἱ ἴδιοι ἦσαν 7 ἑκατομμύρια.

Εἰς τὴν κυρίως Αὐστρίαν πολυπληθέστεροι ἦσαν οἱ Γερμανοί, ἀλλὰ βορειότερον ἡ Βοημία εἶχεν 7 ἑκατομ. Τσέχους, ἡ δὲ Γαλικία ἦτο κατὰ τὸ πλεῖστον πολωνική. Οἱ Τσέχοι πρὸ πάντων ἦσαν θορυβῶδεις ἀπαιτηταὶ τῆς αὐτοτελείας, ἀλλὰ καὶ αἱ μικρότεραι ἔθνοτῆτες, Κροᾶται, Σλοβένοι κτλ., ἀπῆτουν αὐτοδιοίκησιν, αἱ δὲ συμπάθειαι τῶν Βοσνίων καὶ Κροατῶν ἐστρέφοντο πρὸς τὴν Σερβίαν. Διὰ τοῦτο ὑπῆρχε ζῶντᾴ ζύμωσις ἐντὸς τοῦ κράτους τοῦ Φραγκίσκου Ἰωσήφ, ἐπεκράτησαν δὲ ἐπαναστατικὰ ρεύματα, ὥστε περὶ τὸ τέρμα τοῦ αἰῶνος ἐφαίνετο ἡ αὐτοκρατορία φερομένη πρὸς τὸ ὁμοσπονδιακὸν σύστημα ἢ πρὸς διάλυσιν.

Ἡ κατάστασις αὕτη ἐπέφερεν τὴν ἀδυναμίαν τῆς Αὐστρίας, ἡ ὁποία ἠναγκάσθη νὰ στηριχθῇ ἐπὶ τοῦ Βερολίνου, ὅπως συγκρατήσῃ τοὺς λαούς της καὶ φρουρήσῃ τὰ ἐπὶ τῆς Βαλκανικῆς συμφέροντά της κατὰ τῆς Ρωσίας.

Η ΙΤΑΛΙΑ

Τὴν Ἰταλίαν ἀπασχόλησε κατ' ἀρχὰς τὸ ρωμαϊκὸν ζήτημα, αἱ σχέσεις δηλαδὴ πρὸς τὸν Πάπαν. Ὁ Καβούρ ἔδωκεν εὐρυτάτην αὐτονομίαν εἰς τὸν Πάπαν καὶ 3 ἑκατ. ἐπίδομα, ὥς ἀρχὴν δὲ ἐκήρυττεν « ἐλευθέρα ἐκκλησία ἐν ἐλευθέρῳ κράτει ». Τοῦτο ἐσήμαινε σχεδὸν χωρισμὸν ἐκκλησίας καὶ κράτους.

Ἀλλ' ὁ Πάπας δὲν ἐδέχθη τὸν συμβιβασμὸν ἐλπίζων εἰς τὴν ἐξωτερικὴν ὑποστήριξιν, ἰδίως τῆς Γαλλίας, ὅπου ἐφαίνετο ὅτι θὰ ὑπερίσχουν οἱ βασιλικοὶ καὶ δὲν ἦτο ἀπίθανος γαλλικὴ ἐκστρατεία πρὸς παλινόρθωσιν τοῦ Πάπα εἰς τὴν κοσμικὴν ἐξουσίαν. Τὸ 1877 ὁ κίνδυνος ἀπεσοβήθη διὰ τῆς νίκης τοῦ Γαμβέττα καὶ τῶν δημοκρατικῶν, ἡ δὲ πρόσκαιρος ἀντίθεσις μεταξὺ Γαλλίας καὶ Ἰταλίας παρῆλθεν Ἀλλ' ἡ κατάληψις τῆς Τύνιδος ὑπὸ τῶν Γάλλων ἐξηρέθισε τὴν εὐαισθησίαν τῶν Ἰταλῶν, διότι ἡ Τύνις ὑπενθύμιζε τὴν Καρχηδόνα καὶ ἔθεωρεῖτο χώρα προωρισμένη διὰ τὴν Ἰταλικὴν ἐπέκτασιν.

ΑΙ ΣΥΜΜΑΧΙΑΙ

Τὸ πρῶτον μέλημα τοῦ Βίσμαρκ ἦτο νὰ διατηρήσῃ τὰ διὰ τοῦ πολέμου κατακτηθέντα. Διαρκῶς δὲ ἔζησεν ὑπὸ τὸν φόβον τοῦ συνασπισμοῦ τῆς Ρωσίας καὶ τῆς Γαλλίας κατὰ τῆς Γερμανίας καὶ τοῦ ἐντεῦθεν ἐπαπειλουμένου διμετώπου πολέμου. Κατ' ἀρχὰς (τὸ 1873) κατώρθωσε νὰ ἐνώσῃ τὰ τρία κράτη Γερμανίαν, Αὐστροίαν καὶ Ρωσίαν εἰς τὴν λεγομένην Συμμαχίαν τῶν τριῶν αὐτοκρατόρων, ἀλλ' ἡ ἐνωσις τῶν τριῶν κρατῶν ἦτο ἐφήμερος καὶ μετὰ τὸν ρωσοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1877—78 αἱ σχέσεις αὐτῶν ὠξύνθησαν ἐξ ἀφορμῆς τῆς ὑποστηρίξεως, τὴν ὁποίαν παρέσχεν ἡ Γερμανία εἰς τὴν Αὐστροίαν κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν διαπραγματεύσεων πρὸς συνομολόγησιν τῆς συνθήκης τοῦ Βερολίνου. Τότε ὁ Βίσμαρκ ἐγκατέλειπεν ὀριστικῶς τὴν Ρωσίαν καὶ τὸ 1879 συνῆψε συμμαχίαν μετὰ τῆς Αὐστροίας, εἰς τὴν ὁποίαν τὸ 1882, μετὰ τὴν ἐγκατάστασιν τῶν Γάλλων εἰς τὴν Τύνιδα, προσεχώρησε καὶ ἡ Ἰταλία. Οὕτως ἐδημιουργήθη ἡ Τριπλῆ Συμμαχία.

Οἱ Γάλλοι καὶ οἱ Ρῶσοι διπλωμάται ἠσθάνθησαν τότε τὴν ἀνάγκην νὰ προσεγγίσουν τὰς χώρας των. Ἀλλ' ὑπῆρχον πολλὰ τὰ χωρίζοντα τὴν δημοκρατικὴν Γαλλίαν ἀπὸ τὴν τσαρικήν Ρωσίαν. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ μὲν Γαλλία ἤθελε νὰ ἐκδικηθῇ τὴν ἡτταν τοῦ 1870—71, ἡ δὲ Ρωσία εἶχεν ἀνάγκην πιστώσεων, διηκολύνθη ἡ προσέγγισις τῶν δύο κρατῶν, τῆς ὁποίας προηγῆθαι ἐπίσκεψις μοίρας τοῦ γαλλικοῦ στόλου εἰς τὴν Κρονστάνδην (θέρος τοῦ 1891). Ἐκεῖ, κατὰ τὴν ἐπὶ τούτῳ δοθεῖσαν ἐορτήν, ὁ τσάρος ἤκουσεν ὀρθίως τὴν Μασσαλιώτιδα.

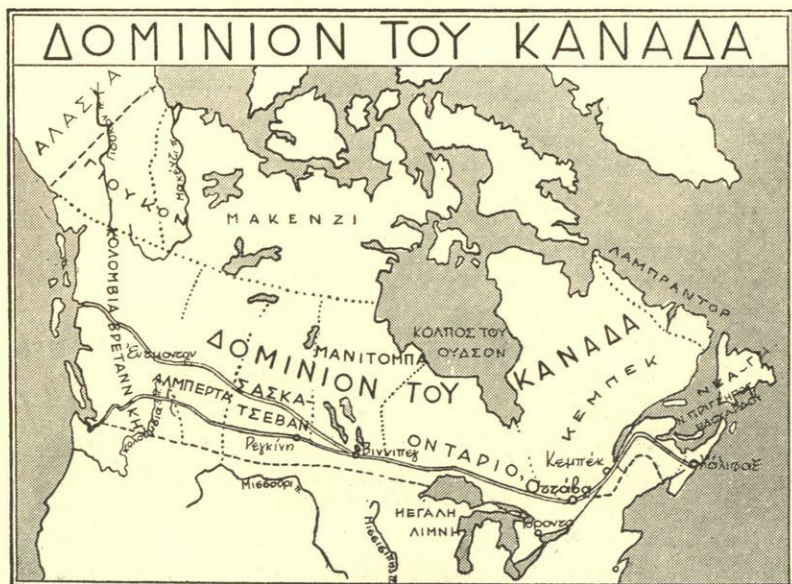
II. Η ΔΙΕΘΝΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

ΑΠΟΙΚΙΑΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Τὰ μεγάλα κράτη εἶχον ἀποκτήσει σπουδαιότατα συμφέροντα ἔξω τῆς Εὐρώπης ἤδη πρὸ τοῦ 1870. Ἀλλὰ ἀπὸ τοῦ ἔτους αὐτοῦ τὰ συμφέροντα ταῦτα ἔγιναν ἐπιτακτικώτερα καὶ ἡ ἀνάγκη τῆς ἀποικιακῆς ἐξαπλώσεως ἔγινε καταφανὴς ἐνεκα τῆς ἀκολουθούσης αἰτίας.

Ἐπειδὴ τὰ κράτη κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ἐπανῆλθον εἰς τὸ προστατευτικὸν ἐμπόριον καὶ αἱ ἀγοραὶ τῆς Εὐρώπης ἐκλείσθησαν εἰς τὴν ξένην βιομηχανίαν, τὰ βιομηχανικὰ κράτη ἐζήτησαν

διέξοδον διὰ τὰ προϊόντα των εἰς τὰς ὀλιγώτερον ἀνεπτυγμένας χώρας. Συνεπῶς ἡ κατοχὴ ἐδάφους ἔξω τῆς Εὐρώπης καὶ ἡ ἐνίσχυσις τῆς οἰκονομικῆς ἐπιρροῆς εἰς χώρας ξένας παρουσιάσθη ὡς ἀνάγκη βιοτικὴ διὰ τοὺς λαοὺς τῆς Εὐρώπης. Διὰ τοῦτο αἱ Μεγάλαι Δυ-

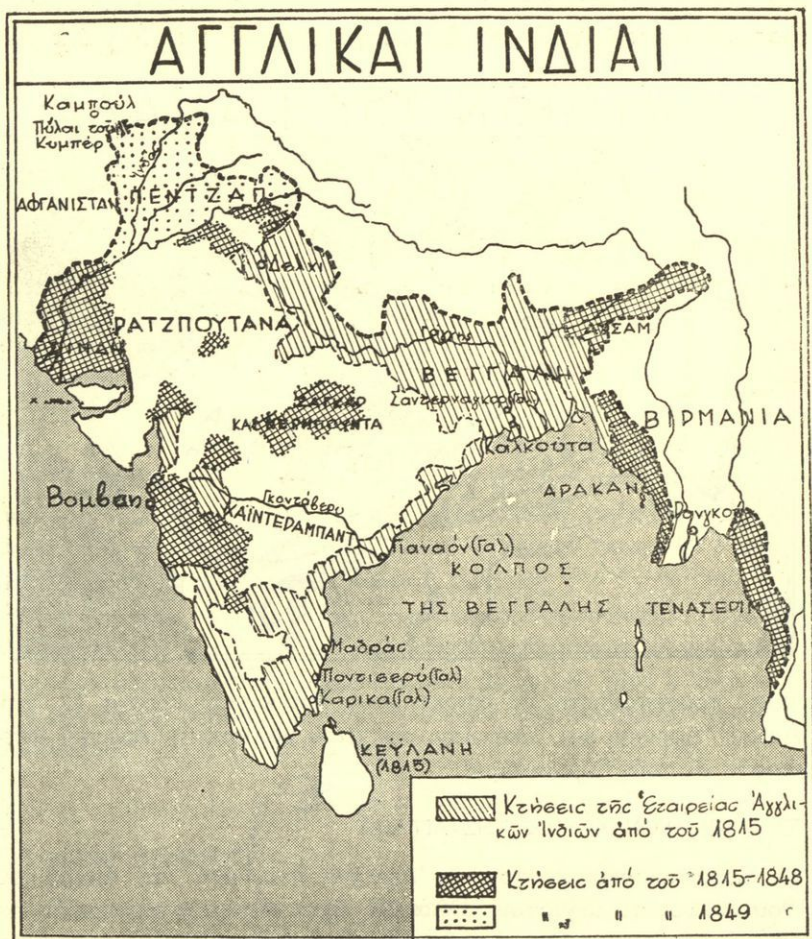
νάμεις προσεπάθησαν νὰ ἀποκτήσουν ἀποικιακὸν κράτος εἰς τὴν Ἀσίαν, Ἀφρικὴν καὶ Ὠκεανίαν, ἀφ' ὅτου μάλιστα ἡ Ἀμερικὴ ἀπεκλείσθη εἰς τοὺς Εὐρωπαίους.

ΤΟ ΑΠΟΙΚΙΑΚΟΝ ΚΡΑΤΟΣ ΤΗΣ ΑΓΓΛΙΑΣ

Τὸ ἀποικιακὸν κράτος τῆς Ἀγγλίας ἦτο κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 19ου αἰῶνος τὸ μέγιστον, ἀλλὰ δὲν εἶχεν οὔτε τὴν σημερινὴν ἑκτασιν, οὔτε τοὺς κολοσσιαίους θησαυροὺς, τοὺς ὁποίους διαθέτει σήμερον. Ἡ περαιτέρω σημαντικωτάτη ἐπέκτασις αὐτοῦ συμπίπτει μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1815—1865 καὶ συνεπληρώθη ἀπὸ τοῦ ἔτους 1870.

Εἰς τὸν Καναδᾶν, ἀφ' ὅτου ἀφῆρσε τὴν ἀποικίαν αὐτὴν ἀπὸ τὴν Γαλλίαν, ἡ Ἀγγλία περιεποιήθη τὸ γαλλικὸν στοιχεῖον καὶ ἡ χώρα μετὰ τῶν περὶ αὐτὴν κτήσεων ἀπετέλεσεν τὸ Δομίνιον

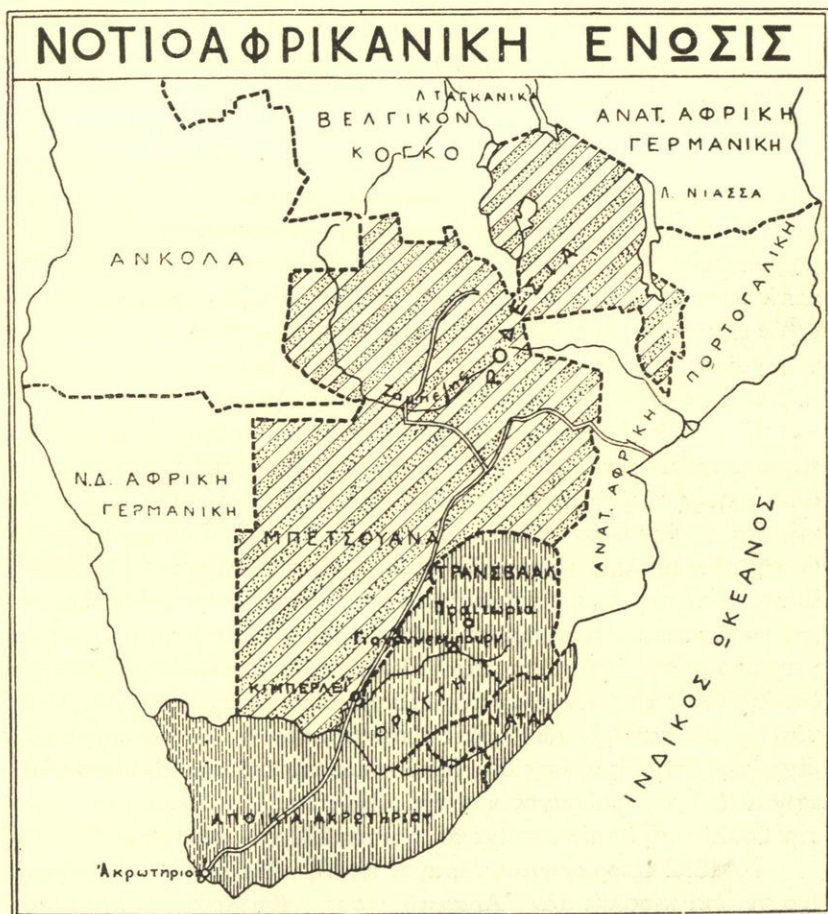
τοῦ Καναδᾶ, τὸ ὁποῖον εἶχε τελείαν αὐτοδιοίκησιν, ἴδιον σύνταγμα καὶ βουλὴν, καθὼς καὶ ἴδιον στρατόν.

Αἱ Ἰνδίαί, ἀπετέλεσαν τὴν βάσιν τῆς Ἀγγλικῆς αὐτοκρατορίας.

Ἐπὶ ἓνα περίπου αἰῶνα, ἤτοι ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ 18ου αἰῶνος μέχρι τοῦ 1860, οἱ Ἀγγλοι ἠγωνίσθησαν, διὰ νὰ ὑποτάξουν τὰς

Ἰνδίας. Ἀφοῦ κατέστειλαν ἐπικίνδυνον ἐπανάστασιν τοῦ 1857, ἐστερέωσαν τὴν κατοχὴν τῶν ἐπεκτείναντες αὐτὴν πέραν τῆς κοι-

λάδος τοῦ Ἰνδοῦ καὶ τοῦ Πεντζάπ καὶ προσαρτήσαντες ὅλην τὴν Βιρμανίαν. Τὸ 1876 ἡ βασίλισσα Βικτωρία ἔλαβε τὸν τίτλον τῆς αὐτοκρατορίας τῶν Ἰνδιῶν, αἱ ὁποῖαι ἐκυβερνῶντο ὑπὸ ἰδιαίτερου ὑπουργοῦ, τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Ἰνδιῶν, καὶ Ἀντιβασιλέως, ὁ ὁποῖος ἤδρευεν ἐν Καλκούτῃ.

Εἰς τὴν Ἀφρικὴν ἢ Ἀγγλία εἶχεν ἐξασφαλίσει ἀπὸ τοῦ 1815 τὴν κατοχὴν τοῦ Ἀκρωτηρίου τῆς Καλῆς Ἑλπίδος, ὅθεν διήρχετο ἡ πρὸς τὰς Ἰνδίας θαλασσίᾳ ὁδὸς πρὸ τῆς κατασκευῆς τῆς διώρυγος τοῦ Σουέζ. Τὸ 1820 ἐκτίσθη τὸ Πόρτ-Ἑλισάβετ, ἀνατολικῶς τοῦ Ἀκρωτηρίου, ἡ δὲ Ἀγγλία ἐπεχείρησε νὰ ἰδρύσῃ τὸ κράτος τῆς Νοτίου Ἀφρικῆς, ἐκ τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Καλῆς Ἑλπίδος καὶ τῆς περιοχῆς του. Ἀλλ' ἡ κατάληψις τῆς ἐνδοχώρας προσέκρουσεν εἰς τὴν ἀντίστασιν τῶν φιλοπολέμων ἰθαγενῶν (Κάφρων, Ὀττεντότων καὶ ἰδίως τῶν Ὀλλανδῶν ἀποίκων τοῦ Τράνσβααλ, καὶ τῆς Ὁράγγης, οἱ ὅποιοι ἦσαν γεωργοὶ πολὺ προηγμένοι, ὀνομαζόμενοι Μπόερς (Μπούρς). Ἡ ἀντίστασις τῶν Μπόερς, ἡ ὁποία κατέστη περίφημος διὰ τὸν ἡρωϊσμόν, κατεβλήθη διὰ τοῦ Τρανσβααλικοῦ πολέμου τοῦ 1899—1902. Τὸ Τράνσβααλ μετὰ τῆς χώρας τοῦ ἀκρωτηρίου ἀπετέλεσε τὴν Νοτιοαφρικανικὴν Ἐνωσην, ἐπεκταθεῖσαν διὰ νέων κτήσεων.

Τὸ 1882 οἱ Ἀγγλοὶ κατέλαβον τὴν Αἴγυπτον ὑπὸ τὰ ἐξῆς περιστάτικα: Τὸ 1869 εἶχε συμπληρωθῇ ἡ διόρυξις τοῦ Σουέζ, ἡ ὁποία ἠύξησε τὴν σημασίαν τῆς Αἰγύπτου, διότι ἐδέσποζεν ἤδη τῆς πρὸς τὰς Ἰνδίας ὁδοῦ. Ὁ Χεβίδης Ἰσμαὴλ Πασᾶς θαμβωθείς ἐκ τῆς νέας αἰγλης, τὴν ὁποίαν ἔδωκεν εἰς τὴν Αἴγυπτον ἢ διώριξ, ἔδαπάνησεν ἀφειδῶς εἰς δημόσια ἔργα, κατασκευὴν σιδηροδρόμων καὶ καλλωπισμὸν τῆς πρωτευούσης, ὅσον καὶ εἰς διασκεδάσεις καὶ γενναιοδωρίας. Διὰ τοῦτο περιῆλθεν εἰς οἰκονομικὴν δυσχέριαν καὶ ἐπώλησεν εἰς τὴν Ἀγγλίαν τὰς 176 χιλιάδας μετοχὰς τῆς διώρυγος, τὰς ὁποίας κατεῖχε. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἡ Ἀγγλία, ἡ ὁποία μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης δὲν εἶχε δικαιώματα ἐπὶ τῆς Αἰγύπτου, ἀπέκτησεν ἐπὶ τῆς διώρυγος καὶ τῆς Αἰγύπτου ἴσα δικαιώματα πρὸς τὴν Γαλλίαν, ἡ ὁποία κατεῖχε τὰς λοιπὰς 220 χιλ. μετοχὰς.

Τὸ 1882 ἐξερράγησαν ταραχαὶ εἰς τὴν Αἴγυπτον. Οἱ ἰθαγενεῖς ἔχοντες ἐπὶ κεφαλῇ τὸν Ἀραμπὴ πασᾶν ἐξηγέρθησαν κατὰ τῶν Εὐρωπαίων καὶ στίφη ἀτάκτων διέτρεξαν τὰς ὁδοὺς τῆς Ἀλεξανδρείας ἀρπάζοντες καὶ καίοντες. Τότε ὁ ἀγγλικὸς στόλος ἐβομβάρδισε τὴν πόλιν, ἀπεβίβασε στρατόν, ὁ ὁποῖος εὐκόλως κατέβαλε τὴν ἀντίστασιν τοῦ Ἀραμπῆ, καὶ κατέλαβε τὴν Ἀλεξανδρείαν μετὰ τὴν περιοχὴν τῆς, ἐνῶ ὁ γάλλος ναύαρχος, μὴ ἔχων διαταγὴν τῆς κυβερνήσεώς του, ἔμεινεν ἄπρακτος.

Οἱ Ἀγγλοὶ ἐπεξέτειναν τὴν κυριαρχίαν τῶν πρὸς τὸν Ἄνω Νεῖλον, τοῦ ὁποῖου τὰς πηγὰς εἶχον ἀνακαλύψει ἄγγλοι ἐρευνηταί, καὶ εἰς τὴν Νουβίαν (Σουδάν), ὅπου πρὸ τινῶν δεκαετηρίδων εἶχεν ἰδρυθῆ ἡ πόλις Χαρτούμ. Ἀλλ' ἡ κυριαρχία αὐτῶν εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα δὲν ἐπαγιώθη εὐθύς ἐξ ἀρχῆς, διότι οἱ Ἀραβες σωματέμποροι καὶ τὰ μωαμεθανικὰ τάγματα ἐξήγειραν τοὺς κατοίκους, αἱ ὁποῖοι ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ περιφήμου **Μααντῆ** (προφήτου) κατέστρεψαν τὸ ἀγγλικὸν ἐκστρατευτικὸν σῶμα. Μόλις βραδύτερον ὁ περίφημος λόρδος **Κίτσενερ** (Kitchener, 1850—1916) παρεσκεύασε συστηματικῶς τὴν καταστροφὴν τοῦ κράτους τοῦ Μααντῆ. Ἐχόντες βάσιν τὴν Αἴγυπτον καὶ τὸ Ἀκρωτήριον τῆς Καλῆς Ἑλπίδος οἱ Ἀγγλοὶ συνέλαβον τὸ σχέδιον νὰ ἐνώσουν τὰς δύο κτήσεις τῶν διὰ κολοσσιαίας σιδηροδρομικῆς γραμμῆς ἀπὸ βορρᾶ πρὸς νότον.

Συνέπεια τῆς ἐγκαταστάσεως τῆς Ἀγγλίας εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ τὸ Αἰγυπτιακὸν Σουδάν ἦτο τὸ γεγονὸς ὅτι τὰ στενὰ τοῦ Ἑλ-λησπόντου ἔπαυσαν νὰ ἔχουν δι' αὐτὴν μεγάλην σημασίαν.

Ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ 18ου αἰῶνος εἶχον ἀρχίσει οἱ Ἀγγλοὶ νὰ ἀποικίζουν τὴν **Αὐστραλίαν** ἰδρύσαντες τὴν πόλιν Σίδνεϋ (Sidney), ἡ ὁποία ἀνεπτύχθη σχεδὸν εἰς μεγαλόπολιν, καθὼς καὶ ἄλλας ἀξίας λόγου πόλεις. Αἱ ἀποικίαι τῆς Αὐστραλίας ἠνώθησαν ἀπὸ τοῦ 1902 εἰς ὁμοσπονδίαν, ἡ ὁποία αὐτοδιοικεῖται ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν τῆς Ἀγγλίας.

Οὐδὲν κράτος ἐξετάθη κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα, ὅσον τὸ ἀγγλικόν. Ἡ δύναμις του ἦτο μεγίστη καὶ ἐξηπλοῦτο εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Ἡ Ἀγγλία ἐξουσιάζει τὴν θαλασσίαν ὁδὸν πρὸς τὰς Ἰνδίας, κατέχουσα τὸ Γιβραλτάρ, τὴν Μάλταν, τὴν Κύπρον, τὸ Σουέζ, τὸ Ἄδεν καὶ τὴν Βομβάην. Ἐπεκτείνει τὴν ἐξουσίαν της μέχρι τῆς Κίνας, κατέχουσα τὸ Κολόμβο, Σιγκαπούρην, Χόγκ-Κόγκ. Ἀφ' ἑτέρου διεκδικεῖ τὴν κατοχὴν ὅλης τῆς Ἀφρικῆς, κατέχουσα τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς Ἀνατολικῆς Ἀφρικῆς.

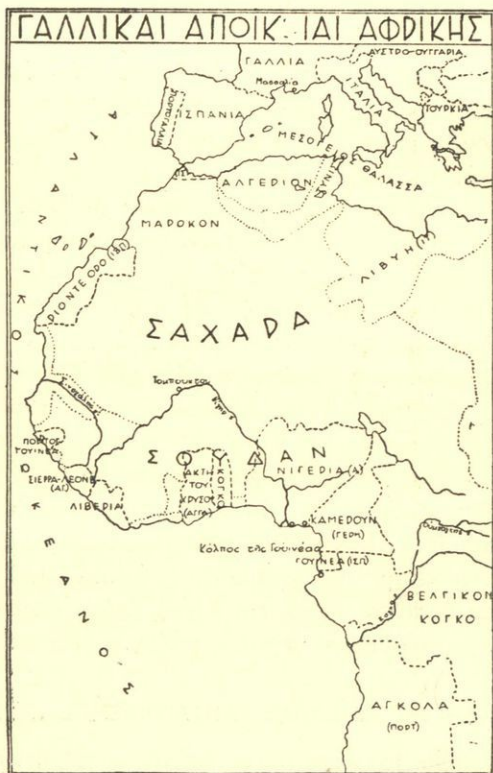
ΤΟ ΑΠΟΙΚΙΑΚΟΝ ΚΡΑΤΟΣ ΤΗΣ ΓΑΛΛΙΑΣ

Ἡ Γαλλία μετὰ τοὺς Ναπολεοντείους πολέμους εἶχε διατηρήσει ἐλάχιστα ἀπὸ τὰς παλαιὰς ἀποικιακὰς κτήσεις της. Ἀλλὰ κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ 19ου αἰῶνος, ἰδίως μετὰ τὸν γαλλογερμα-

ἀποτρέψη αὐτὴν ἀπὸ τὴν πολιτικὴν τῆς ἐκδίκησεως εἰς τὴν Εὐρώπην. Ἡ διετὴς πρωθυπουργία τοῦ Ἰουλίου Φερρὺ (1833–85) ἔδωκεν εἰς τὴν Γαλλίαν τὸ Κράτος τῆς Ἰνδοκίνας παρὰ τὴν ἐσωτερικὴν ἀντίδρασιν, ἡ ὁποία ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ Κλεμανσώ κατεκραύγαζεν ὅτι αἱ δυνάμεις τῆς Γαλλίας δαπανῶνται ἀσκόπως, ἐνῶ ὁ ἐχθρὸς εὐρίσκεται εἰς τὴν Ἀλσατίαν καὶ Λωρραίνην.

Οἱ Γάλλοι ἀπὸ τοῦ 1881 κατέλαβον τεμάχια τῆς Κεντρ. Ἀφρικῆς (Σαχάρα, Σουδάν, Κογκό) καὶ τὸ 1896 τὴν νῆσον Μαδαγασκάρην. Εἰς τὴν Βόρειον Ἀφρικὴν, πλὴν τοῦ Ἀλγερίου, τὸ ὁποῖον κατεῖχεν ἀπὸ τὸ 1830, τὸ 1881 κατέλαβον τὴν Τύνιδα καὶ ὠργάνωσαν αὐτὴν εἰς προτεκτοράτον. Ἡ Γαλλία, ἐπωφελουμένη ἀπὸ τὴν κρατοῦσαν εἰς τὸ Μαρόκον ἀναρχίαν, ἐγκαινίασεν ἀπὸ τὸ 1902 πολιτικὴν εἰρηνικῆς διεισδύσεως καὶ τὸ 1912 ἐπέβαλεν ὀριστικῶς τὴν ἐπ' αὐτοῦ προστασίαν τῆς.

Τοιοιτοτρόπως ἡ Γαλλία ἀπέκτησε τὸ δεύτερον μετὰ τὴν Ἀγγλίαν ἀποικιακὸν κράτος, περιλαμβάνον 52 ἑκατομ. κατοίκους, ἡ δὲ ἐκπολιτιστικὴ ἐργασία τῆς εἰς τὰς ἀποικίας, ἂν καὶ ὑπολείπεται τῆς Ἀγγλίας, εἶναι ἀξιόλογος.

ΕΠΕΚΤΑΣΙΣ ΤΗΣ ΡΩΣΙΑΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΣΙΑΝ

Σημαντικωτάτη ἀπὸ πάσης ἀπόψεως εἶναι ἡ ἐπέκτασις τῆς Ρωσίας εἰς τὴν Ἀσίαν. Ἡ Ρωσία εἶχε διπλὴν πολιτικὴν κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα. Ἐζήτει νὰ ἐπεκταθῇ, καταλαμβάνουσα κτήσεις τῆς Τουρκίας εἰς τὴν Εὐρώπῃν ἢ Ἀσίαν. Ὅσακις ὅμως ἐβλεπεν ἑαυτὴν ἀποκλειομένην ἐκ τῆς ἐγγύς Ἀνατολῆς, ἐστρέφετο μετ' ἀποφασιστικότητος κατὰ τῶν ἀσιατικῶν λαῶν, οἱ ὅποιοι κατοικοῦν εἰς τὰς ἀχανεῖς ἐκτάσεις τῆς Βορείου καὶ Κεντρικῆς Ἀσίας. Τοῦτο συνέβη μετὰ τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον, ὡς καὶ μετὰ τὸν Ρωσοτουρκικὸν τοῦ 1877 — 78.

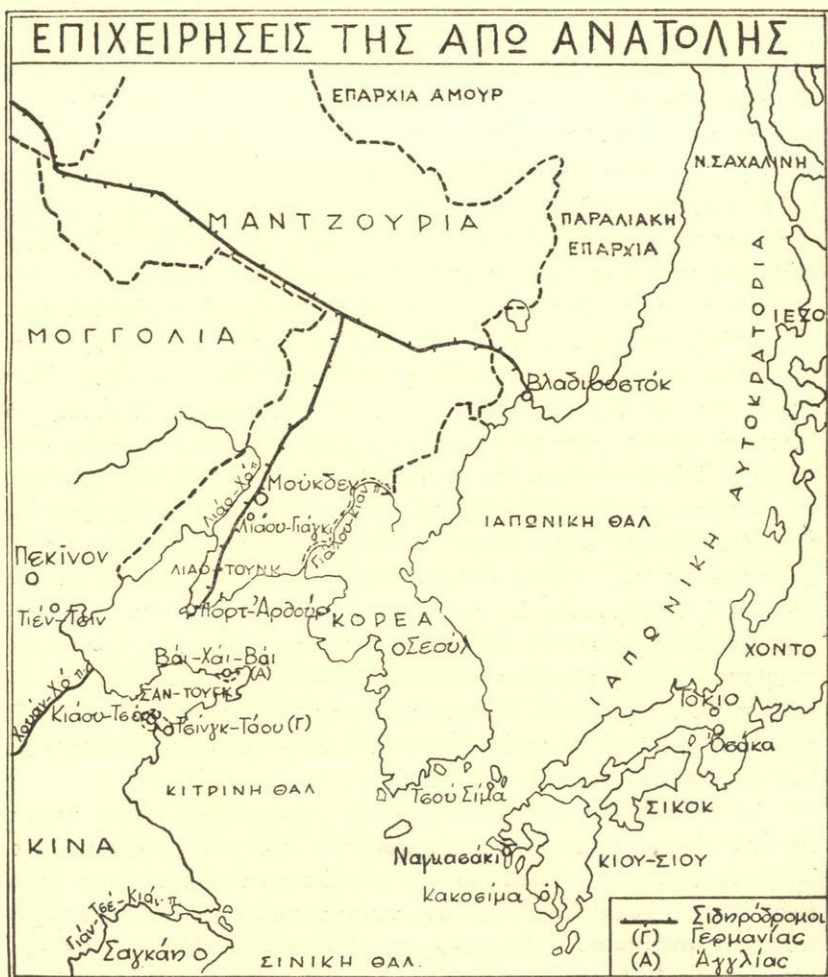
Μετὰ τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον οἱ Ρῶσοι ἐπεξετάθησαν ἀκατασχέτως πρὸς τὸν Καύκασον καὶ πρὸς τὰς χώρας τῆς Κασπίας καὶ τοῦ Τουρκεστάν, ἀλλ' ἡ προσπάθειά των νὰ κυριαρχήσουν ἐπὶ τῆς Περσίας καὶ τοῦ Ἀφγανιστάν ἀνησύχησε τοῦ Ἀγγλοῦ καὶ ἀπὸ τότε ἤρχισεν ἡ ἀντίθεσις μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Ρωσίας, ἡ ὁποία διήρκεσε σχεδὸν καθ' ὅλον τὸν 19ον αἰῶνα.

Εἰς τὴν Ἀπὼ Ἀνατολὴν οἱ Ρῶσοι κατέλαβον τὴν κοιλάδα τοῦ Ἀμοὺρ — Ντάρια, ἡ ὁποία ἀπετέλεσε τὴν Ρωσικὴν Μαντζουρίαν, καὶ ἤρχισαν τὴν κατασκευὴν τοῦ ὑπερσιβηρικῆς σιδηροδρόμου ἀπὸ Μόσχας μέχρι Βλαδιβοστόκ. Ὁ τσάρος Νικόλαος Β' (1894 — 1918) κατέβαλεν ἰδιαιτέρας προσπάθειάς διὰ τὴν κατασκευὴν τῆς γραμμῆς, ἡ ὁποία ἐμελλε νὰ ἀποβῇ ἰσχυρὸν μέσον δράσεως κατὰ τῆς Κίνας, διότι θὰ ἐπέτρεπεν εἰς τοὺς Ρώσους νὰ μετακομίζουν μεγάλας μάζας ἀνθρώπων εἰς τὴν Μαντζουρίαν.

ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ ΙΑΠΩΝΙΑΣ — ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΣ ΠΕΡΙ ΤΗΝ ΚΙΝΑΝ

Οἱ Ἰάπωνες μόνον ἐκ τῆς κιτρίνης φυλῆς ἐφάνησαν ἐπιδεκτικοὶ ἀναπτύξεως, κατορθώσαντες ἐντὸς τριάκοντα μόνον ἐτῶν νὰ ἀφομοιώσουν τὰ πολιτικὰ καὶ πολεμικὰ συστήματα τῶν Εὐρωπαίων. Τὸ 1878 ὁ μικᾶδος (αὐτοκράτωρ) **Μούτσου Χίτο** συνεκέντρωσε δι' ἐπαναστάσεως τὴν δύναμιν εἰς τὰς χεῖράς του καὶ ἐγκαταστάθεις εἰς τὸ Τόκιο, ἤρχισε τὴν ἀναγέννησιν τὴν Ἰαπωνίας, τὸν αἰῶνα τοῦ φωτός, ὅπως λέγουσιν οἱ Ἰάπωνες. Ἐστάλησαν πολυάριθμοι νέοι εἰς τὴν Εὐρώπῃν, διὰ νὰ μάθουν τὰς τέχνας καὶ τὰς ἐπιστήμας τῆς Δύσεως, ἐστρώθησαν σιδηραῖ γραμμαῖ, κατεσκευά-

σθησαν τηλεγραφεῖα, ἰδρύθησαν σχολεῖα, ἐδημιουργήθη στρατός κατὰ τὸ εὐρωπαϊκὸν σύστημα καὶ ἐντὸς ὀλίγων ἐτῶν κατεσκευάσθη

σημαντικός στόλος. ἤδη τὸ 1875 οἱ Ἰάπωνες μηχανικοὶ κατεσκεύαζον παλεμικὰ πλοῖα εἰς τὰ ἐργοστάσια τῆς πατρίδος των.

Τὸ 1894 ἐξ ἀφορμῆς ταραχῶν τῆς Κορέας ἡ Ἰαπωνία ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Κίνας καὶ ἤρχισε τοιοιυτοτρόπως ὁ Σινοϊαπωνι-

κὸς πόλεμος. Ἐφάνη τότε ἡ σοβαρότης τοῦ Κινεζικοῦ ζητήματος καὶ ἡ μεγάλη δύναμις τῆς Ἰαπωνίας. Ἡ Κίνα, ἀνοργάνωτος τελείως, δὲν κατώρθωσε νὰ ἀντιμετωπίσῃ τοὺς Ἰάπωνας καὶ ὑπέστη πανωλεθρίαν κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν. Διὰ τῆς Συνθήκης τῆς Σιμονοζέκι (1895) ἡ Κίνα ὑπεχρέωθη νὰ παραχωρήσῃ πλὴν τῆς Φορμόζας καὶ ἄλλων νήσων τὴν χερσονήσον Λιάο-Τούγκ μετὰ τοῦ Πόρτ-Ἀρθούρ.

Ἀλλ' ἐκ τῶν Εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων ἡ Γαλλία, ἡ Γερμανία καὶ ἡ Ρωσία ἀντέδρασαν πρὸς τὴν συνθήκην τοῦ Σιμονοζέκι, φοβόμεναι τὴν ἐγκατάστασιν τῶν Ἰαπώνων εἰς τὸ Πόρτ-Ἀρθούρ, ἀπέναντι τοῦ Τιέν Τσιν καὶ τοῦ Πεκίνου, διότι θὰ εἶχον ὑπὸ τὴν δεσποτείαν των τὴν Κίναν, τὴν ὁποίαν ἠδύναντο νὰ ὀργανώσουν καὶ νὰ ὀπλίσουν κατ' αὐτῶν. Τῇ ἐπεμβάσει αὐτῶν ὁ Μικάδος παρητήθη τῆς χερσονήσου Λιάο-Τούγκ καὶ τοῦ Πόρτ-Ἀρθούρ. Τότε ἐπωφελήθησαν τὴν εὐκαιρίαν πρὸς ἴδιον συμφέρον αἱ Δυνάμεις. Ἡ Ρωσία ἠνάγκασε τὴν Κίναν νὰ παραχωρήσῃ εἰς αὐτὴν «ἐπὶ ἐνοικίῳ» τὸ Πόρτ-Ἀρθούρ καὶ τὸ Τάλιεν-Βάν, ἔλαβε δὲ τὸ προνόμιον νὰ κατασκευάσῃ διακλάδωσιν τοῦ ὑπερσιβηρικοῦ σιδηροδρόμου διὰ τῆς Μαντζουρίας μέχρι Πόρτ-Ἀρθούρ. Ἡ Γαλλία ἐπέτυχε παραχωρήσεις εἰς τὸ Γιούναμ καὶ κατέλαβε τὴν νῆσον Χαϊνὰν καὶ ἄλλα. Ἡ δὲ Γερμανία ἐξ ἀφορμῆς τῆς δολοφονίας δύο γερμανῶν ἱεραποστόλων κατέλαβε τὸ 1897 τὸ Κιάο-Τσέου εἰς τὴν μεσημβρινὴν βᾶσιν τῆς χερσονήσου Σάν-Τούγκ ὑπὸ τύπον μισθώσεως διὰ 99 ἔτη. Ἡ Ἀγγλία χάριν τῆς «ἰσορροπίας» κατέλαβε τὸ Βάϊ Χάϊ Βάϊ πρὸς βορρᾶν τῆς Σάν-Τούγκ εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ κόλπου Πετζίλι ἀπέναντι τοῦ Πόρτ-Ἀρθούρ.

Οἱ Εὐρωπαῖοι μηχανικοὶ εἰσῆλθον τότε ἀπὸ ὅλα τὰ σημεῖα εἰς τὴν Κίναν, ἤρχισαν νὰ στρώνωνται σιδηραῖ γραμμαῖ, ἐσχεδιάζοντο δὲ μεγάλοι οἰκονομικαὶ ἐκμεταλλευτικαὶ ἐπιχειρήσεις. Ἀλλ' ἡ διείσδυσις αὕτη ἐξηρέθισε τοὺς συντηρητικούς Σίνας καὶ μετὰ ὑπόκωφον ἀναβρασμὸν ἐξερράγη τὸ 1900 ἐθνικὴ ἐξέγερσις στρεφόμενη κατὰ τῶν Εὐρωπαίων καὶ ἐσφάγησαν ἱεραπόστολοι καὶ ἔμποροι. Αὕτη εἶναι ἡ λεγομένη **Ἐξέγερσις τῶν Μποξέρ**.

Τότε 15.000 διεθνὴς στρατὸς ἀποβιβάσθεις ἐπροχώρησε κατὰ τοῦ Πεκίνου. Ἡ Σινικὴ κυβέρνησις ὑπεχώρησεν, ἀπεζημίωσε τοὺς Εὐρωπαίους καὶ ἀνενέωσε τὰς παραχωρήσεις. Ἦρχισε δὲ πάλιν ἡ

διείσδυσιν τῶν Εὐρωπαίων, οἱ ὅποιοι ἔσπευδον νὰ ἐξασφαλίσουν ὠφελήματα, πρὶν ἢ ἐνισχυθῇ ἡ Ἰαπωνία, διότι εἶχον ἀντιληφθῇ τὴν μεγάλην δύναμίν της. Ἡ Ρωσσία πρὸ πάντων ἀνέπτυξε μεγάλην δραστηριότητα. Ὁχύρωσε τὸ Πόρτ—Ἀρθούρ, τὸ ὁποῖον ἐσχεδιάζε νὰ κάμῃ εἶδος Γιβραλτὰρ τῆς Ἀπω Ἀνατολῆς, ἀφοῦ δὲ συνεκέντρωσε στρατὸν εἰς τὴν Μαντζουρίαν, ἠπειλεῖ αὐτὴν τὴν ὑπαρξιν τῆς Ἰαπωνίας, τῆς ὁποίας ἀπέκοπτε τὴν ἐπικοινωνίαν μὲ τὴν Κίναν καὶ Κορέαν.

Ο ΡΩΣΟ-ΙΑΠΩΝΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ (1904 - 1905)

Ὅταν οἱ Ἰάπωνες ἐθεώρησαν ἑαυτοὺς ἐτοιμοὺς διὰ πόλεμον, ἐκήρυξαν μετ' ἀποφασιστικότητος καὶ ψυχραιμίας. Ἀφοῦ συνήψαν συμμαχίαν μετὰ τῆς Ἀγγλίας τὸ 1902, ἀπήτησαν παρὰ τῆς ρωσικῆς κυβερνήσεως νὰ παύσῃ τὴν διείσδυσιν εἰς τὴν Κορέαν καὶ νὰ ἀποδώσῃ τὴν Μαντζουρίαν εἰς τὴν Κίναν. Μὴ ἱκανοποιηθέντες ἐκ τῶν ἀπαντήσεων τῆς Πετροπόλεως, ἤρχισαν τὰς ἐχθροπραξίας ἀνατινάζαντες ἄνευ κηρύξεως πολέμου τὰ ἄριστα πολεμικὰ σκάφη τῶν Ρώσων εἰς τὸν λιμένα τοῦ Πόρτ—Ἀρθούρ (9 Φεβρουαρίου 1904).

Ὁ Ρωσοϊαπωνικὸς πόλεμος ὑπῆρξε σειρὰ ἀποτυχιῶν τῶν Ρώσων. Ὁ ρωσικὸς στόλος τοῦ Εἰρηνικοῦ ἐξεμηνδυσίθη, εἰς μυριονέκρους μάχας οἱ Ρῶσοι ἀπεκρούσθησαν εἰς τὸν ἐσωτερικὸν τῆς Μαντζουρίας, ἐνῶ τὸ Πόρτ—Ἀρθούρ ἔπιπτε μετὰ μακρὰν πολιορκίαν. Ἐν τῷ μεταξύ ὁ ναύαρχος **Τόγκο** κατέστρεψεν εἰς τὰ στενὰ τῆς Τσου—Σίμας, μεταξύ Κορέας καὶ Ἰαπωνίας, τὸν ρωσικὸν στόλον τῆς Βαλτικῆς, τὸν ὁποῖον εἶχεν ὁδηγήσει ὁ ναύαρχος Τοτζεσβένσκυ εἰς τὸν Εἰρηνικὸν (27 Μαΐου 1905).

Διὰ τῆς συνθήκης τῆς εἰρήνης ἡ Ρωσία παρεχώρησεν εἰς τὴν Ἰαπωνίαν τὴν προστασίαν τῆς Κορέας, τὸ Πόρτ—Ἀρθούρ καὶ τὸ ἡμισυ τῆς νήσου Σαχαλίνης, ὑπεχρεώθη δὲ νὰ ἐκκενώσῃ τὴν Μαντζουρίαν. Ἡ νίκη τῆς Ἰαπωνίας ἐσήμαινε τὴν ἀναστολὴν τῆς ρωσικῆς ἐξαπλώσεως.

Ἡ ἥττα εἶχεν ἀντίκτυπον εἰς τὴν Ρωσίαν, διότι ἡ δυσαρέσκεια τοῦ λαοῦ κατὰ τῆς κυβερνήσεως, ἡ ὁποία εἶχε στείλει εἰς τοὺς μακρινούς ἐκείνους πολέμους χιλιάδας ἀνθρώπων, ἐξέσπασεν εἰς ἐξέγερσιν, ἡ ὁποία κατεστάλη μετὰ δυσκολίας. Ὁ ρωσικὸς λαὸς

ἐζήτησε τὴν εἰσαγωγὴν συνταγματικοῦ πολιτεύματος κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τῶν ἄλλων συνταγματικῶν κρατῶν τῆς Εὐρώπης. Ὁ τσάρος ἠναγκάσθη νὰ παραχωρήσῃ σύνταγμα καὶ βουλὴν (Δ ο ὕ μ α ν).

ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ ΤΩΝ ΗΝΩΜΕΝΩΝ ΠΟΛΙΤΕΙΩΝ

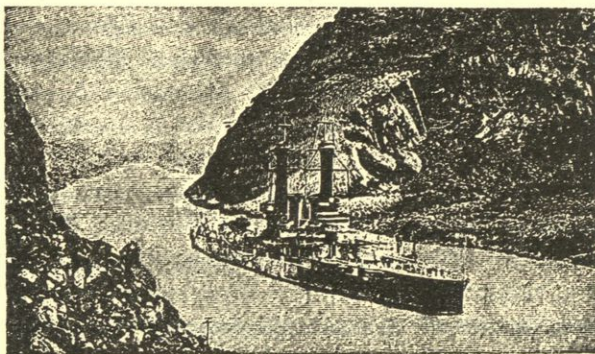
Αἱ δεκατρεῖς ἀγγλικαὶ ἀποικίαι, αἱ ὁποῖαι ἐκηρύχθησαν τὸ 1776 ἀνεξάρτητοι, ἀπέβησαν ἐντὸς ἡμίσεως αἰῶνος μία τῶν μεγίστων δυνάμεων τῆς γῆς. Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως καὶ τῶν ναπολεοντείων πολέμων, ὅποτε αἱ Δυνάμεις τῆς Εὐρώπης κατετρίβοντο εἰς ἀτελευτήτους πολέμους, αἱ Ἠνωμέναι Πολιτεῖαι ἀνεπτύσσοντο καὶ ἐξηπλοῦντο. Τὸ 1803 ἠγόρασαν ἀπὸ τὸν Ναπολέοντα τὴν Λουϊσιάναν, διὰ τῆς ὁποίας ἀπέκτησαν ἔξοδον εἰς τὸν κόλπον τοῦ Μεξικοῦ. Ἀλλὰ τὸ 1812 ἐπολέμησαν ἅπας ἔτι διὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν των κατὰ τῆς Ἀγγλίας, ἡ ὁποία, ἐπειδὴ εἶχον ἐμπορευθῇ μετὰ τῆς Εὐρώπης κατὰ τὸν ἐναντίον τοῦ Μ. Ναπολέοντος ἀποκλεισμόν, ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Ἀμερικῆς. Οἱ Ἀγγλοι κατέλαβον τὴν πρωτεύουσάν των Πολιτειῶν Βασιγκτῶνα. Τέλος ὅμως ὑπερίσχυσαν πάλιν οἱ ἀποικοί.

Κατὰ τοὺς χρόνους, κατὰ τοὺς ὁποίους οἱ Νότιοι Ἀμερικανοὶ ἠγωνίζοντο ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας των κατὰ τῶν Ἰσπανῶν, οἱ Βόρειοι Ἀμερικανοὶ ἔγιναν κύριοι τῆς Φλωρίδος καὶ θεσπίσαντες τὸ δόγμα τοῦ Μονρόε (1823) ἐξησφαλίσθησαν ἀπέναντι εὐρωπαϊκῆς ἐπεμβάσεως.

Τὸ 1845 ἡ ἐπαρχία Τεξὰς ἀπεσπάρθη ἐκ τῆς Μεξικανικῆς δημοκρατίας, ἡ ὁποία ἐταράσσετο ὑπὸ ἀναρχίας, καὶ ἠνώθη μετὰ τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν. Τὸ Μεξικὸν δὲν ἀνεγνώρισε τὴν ἑνωσιν, ἀλλ' εἰς τὸν ἐπακολουθήσαντα πόλεμον ἡττήθη, ὑπεχώρησε καὶ ὑπεχρέωθη νὰ παραχωρήσῃ ἐκτὸς τοῦ Τεξὰς τὸ Νέον Μεξικὸν καὶ τὴν Καλλιφόρνιαν (1848). Ἐπὶ τοῦ παραχωρηθέντος ἐδάφους ἐδημιουργήθη ὁ μέγιστος ἐν τῷ Εἰρηνικῷ λιμένι τοῦ Ἀγίου Φραγκίσκου.

Κατὰ τὰ ἐπόμενα ἔτη αἱ Πολιτεῖαι διῆλθον σοβαρὰν ἐσωτερικὴν κρίσιν, διότι ὑπῆρχον μεγάλαι ἀντιθέσεις μεταξὺ τῶν βορείων καὶ τῶν νοτίων ἀποικιῶν, αἱ ὁποῖαι ὠξύνθησαν ἰδίως ἐξ ἀφορμῆς τῶν δούλων. Οἱ βόρειοι, ἀγγλοσάξωνες κυρίως, διαμαρτυρόμενοι καὶ φιλελεύθεροι, ἤθελον τὴν κατάργησιν τῆς δουλείας, ἐνῶ οἱ

νότιοι, κατὰ τὸ πλεῖστον λατῖνοι, εἶχον συμφέρον νὰ διατηρήσουν τοὺς μαύρους ἐν τῇ δουλείᾳ, διότι τοὺς ἐχρησιμοποιοῦν πρὸ πάντων εἰς τὴν καλλιέργειαν. Τὸ 1860 λοιπὸν ἑνδεκά ἐπαρχίαι τοῦ νότου ἀπεσχίσθησαν καὶ ἱδρυσαν ἰδίαν ὁμοσπονδίαν. Ἀλλὰ μετὰ μακρὰς ἐχθροπραξίας ἐπεκράτησαν οἱ βόρειοι, τῶν ὁποίων ὁ πρόεδρος **Ἀβραὰμ Λίνκολν** (Abraham Lincoln, 1809—1865) διωργάνωσε τὸν πόλεμον. Ἡ δουλεία κατηργήθη καὶ ὁ πόλεμος ἤνωσε

Διῶρυξ τοῦ Παναμᾶ

Τὸ κολοσσιαῖον ἔργον εἰς τὸν ἰσθμὸν τοῦ Παναμᾶ, τὸ ὁποῖον συνέδεσε τὸν Ἀτλαντικὸν μετὰ τοῦ Εἰρηνικοῦ ὠκεανοῦ, ἐξετέλεσεν ἀμερικανικὴ ἐταιρεία. Ἐδαπανήθησαν 375 ἐκ. δολλάρια, ἡ δὲ διῶρυξ παρεδόθη εἰς τὴν ναυσιπλοῖαν τὴν 15 Αὐγούστου 1914. Τὸ μήκος τῆς διῶρυγος εἶναι 78 χλμ., τὸ πλάτος 61 μ. καὶ τὸ βάθος 12—13 μ.

στενώτερον τὰς Πολιτείας, διότι ἔδειξεν ὅτι τὰ κοινὰ συμφέροντα ἦσαν ἀσυγκρίτως περισσότερα τῶν διαφορῶν.

Μετὰ τὸν ἐμφύλιον πόλεμον ἡ εὐδαιμονία τῶν Ἑν. Πολιτειῶν ἠϋξήθη ὅσον οὐδεμιᾶς ἄλλης Δυνάμεως, διότι οἱ Ἀμερικανοὶ εἶχον προχείρους καὶ ἀφθόλους τὰς πρώτας ὕλας, τὰς ὁποίας οἱ Εὐρωπαῖοι μετεκόμιζον ἐκ μακρινῶν ἀποστάσεων. Θησαυροὶ εὐρέθησαν ὑπὸ τὸ ἔδαφος, ἀνεκαλύφθησαν μεταλλεῖα χρυσοῦ καὶ ἀργύρου καὶ πρώται ὕλαι καὶ σίδηρος εὐρέθησαν ἐν ἀφθονίᾳ. Οἱ Ἀμερικανοὶ ἀνεδείχθησαν μεγάλοι μηχανικοί, αἱ πόλεις ἐγίγαντώθησαν, αἱ ἀπεραντοὶ ἀποστάσεις ἐσυντομεύθησαν διὰ σιδηρῶν γραμμῶν.

Ἐπὶ μακρὸν αἱ Ἑνωμέναι Πολιτεῖαι ἦσαν ἐχθρικαὶ κατὰ πάσης ἀποικιακῆς κατακτήσεως καὶ μετῴληθον πολιτικὴν διπλωματικῆς ἀπομονώσεως. Ἀλλ' ἡ οἰκονομικὴ ἀνάπτυξις ὠδήγησε τοὺς Ἀμερικανοὺς ἀπὸ τὸ 1880 εἰς ἐπεμβάσεις ἐκτὸς τῶν ὁρίων τῆς Συμπολιτείας. Τὸ 1898 ἐξ ἀφορμῆς τῶν ταραχῶν τῆς Κούβας, ἡ ὁποία ἀνῆκεν ἀκόμη εἰς τὴν Ἰσπανίαν, ὁ πόλεμος ἐξεργάγη μεταξὺ τῶν Πολιτειῶν καὶ τῆς Ἰσπανίας. Οἱ Ἰσπανοὶ ἠττήθησαν καὶ ἔχασαν τὸ ἀποικιακὸν τῶν κράτος. Αἱ Ἑνωμέναι Πολιτεῖαι κατέλαβον τὰς Φιλιππίνας καὶ τὸν Εἰρηνικὸν Ὠκεανὸν καὶ ἡ Κούβα ὠργανώθη εἰς δημοκρατίαν ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τῶν Ἑνωμένων Πολιτειῶν (εἰρήνη Παρισίων, 10 Δεκεμβρίου 1898).

ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ ΤΗΣ ΓΕΡΜΑΝΙΑΣ

Τὸ ἀποικιακὸν κράτος τῆς Γερμανίας ἱδρυσεν ὁ Βίσμαρκ, ιδίως κατὰ τὰ ἔτη 1884—1885. Τότε κατελήφθησαν τὸ γερμανικὸν Κογκό, τὸ Καμερούν, τμήματα ἄλλα εἰς τὴν Ἀνατολικὴν καὶ Δυτικὴν Ἀφρικὴν, ἡ Νέα Γουινέα καὶ αἱ νῆσοι τοῦ ὀνομασθέντος Ἀρχιπελάγους τοῦ Βίσμαρκ. Κατὰ τὸ τέλος τοῦ παρελθόντος καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρόντος αἰῶνος ἡ Γερμανία ἐδημιούργησε συμφέροντα εἰς τὴν Κίνα καὶ ιδίως υἱοθέτησε τὸ πρόγραμμα τῆς ἀνατολικῆς πολιτικῆς, δηλαδὴ τῆς ἐνισχύσεως τῆς οἰκονομικῆς τῆς ἐπιρροῆς εἰς τὴν Χερσόνησον τοῦ Αἴμου καὶ τὴν Ἀσιατικὴν Τουρκίαν μέχρι τῆς Βαγδάτης καὶ τοῦ Περσικοῦ κόλπου. Πρὸς τοῦτο ἤρχισε νὰ κατασκευάζῃ τῇ ἀδείᾳ τῆς Ὀθωμανικῆς κυβερνήσεως τὴν σιδηροδρομικὴν γραμμὴν Χαϊδάρ πασᾶ—Ἀγκύρας. Ἐπειδὴ ὁμως προσέκρουσεν εἰς δι-
αμαρτυρίας τῆς Ρωσίας, ἐπεξέτεινεν αὐτὴν πρὸς τὸν Ἰκόνιον, τὴν Συρίαν καὶ ἐκείθεν μέχρι τῆς Βαγδάτης.

Κυρίως ὁμως ἀπὸ τοῦ ἔτους 1900 ἀρχίζει ἡ μεγάλη ἀνάπτυξις τῆς Γερμανίας. Ὁ πληθυσμὸς της κατὰ τὰ ἔτη αὐτὰ ηὔξανετο καταπληκτικῶς (περίπου 750 χιλ. κατ' ἔτος), ἡ δὲ βιομηχανία της ὑπερνικήσασα τὰς κρίσεις τῶν ἐτῶν 1870—1890 εἰσῆλθεν εἰς τὴν ὁδὸν τῆς ὁμαλῆς ἀναπτύξεως καὶ μετ' ὀλίγον ἀπέβη σχεδὸν ἀκαταγώνιστος. Ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος ηὔξανετο ἡ ἐξαγωγή, πρὸς ὑποστήριξιν δὲ αὐτῆς ἡ Γερμανία κατεσκεύασε σημαντικώτατον ἐμπορικὸν στόλον καὶ ἐξήτησεν ἀποικίας.

Ἡ πρόοδος αὐτὴ ἔβαινε μὲ τάσεις διαρκοῦς αὐξήσεως. Τὸ μέγιστον τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐμπορίου ἦτο ἐξαγωγή βιομηχανικῶν προϊόντων, ἐκ τῆς ὁποίας εἰσέρρευσε ἀφθονον χρῆμα εἰς τὴν Γερμανίαν. Ἡ χώρα ἐπλούτισε ταχέως, ἡ Γερμανία ἐκτίσθη νέα ἐκ θεμελίων, ἀγάπη δὲ ἐργασίας καὶ δημιουργίας διήλθε τὴν χώραν ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον. Ὁ βίος ἀνυψώθη, τὰ ἦθη ἐλεπτύνθησαν καὶ ἡ θέσις τοῦ ἐργατικοῦ κόσμου ἐβελτιώθη δι' εἰδικῶν νομοθετημάτων.

Ἀπὸ τοῦ 1900 ἤρχισεν ἐκ παραλλήλου νὰ κατασκευάζεται ὁ πολεμικὸς στόλος τῆς Γερμανίας, τοῦ ὁποίου δημιουργοὶ ὑπῆρξαν ὁ αὐτοκράτωρ Γουλιέλμος καὶ ὁ ναύαρχος **Τίρπιτς** (Tirpitz). Μετ' ὀλίγον ὁ γερμανικὸς πολεμικὸς στόλος κατέστη ὁ δεύτερος στόλος τοῦ κόσμου μὲ τάσεις διαρκοῦς αὐξήσεως. Κατὰ τὴν πρώτην δεκαετίαν τοῦ 20οῦ αἰῶνος ἡ ἀκμὴ τῆς Γερμανίας ἦτο τοιαύτη, ὥστε νὰ προκαλέσῃ τὴν ἀνησυχίαν τῶν ἄλλων Δυνάμεων.

Η ΕΓΚΑΡΔΙΟΣ ΣΥΝΕΝΝΟΗΣΙΣ

Αἱ διαθέσεις τῶν κυβερνώντων τὴν Γερμανίαν ἐφαίνοντο ὅτι ἐστρέφοντο κυρίως κατὰ τῆς Ἀγγλίας, ἡ ὁποία τόσον ἀνησύχησεν ἐκ τῆς διηνεκοῦς αὐξήσεως τῆς δυνάμεως καὶ ἰδίως τοῦ πολεμικοῦ ναυτικοῦ τῆς Γερμανίας, ὥστε πρὸς στιγμὴν παρείδε τὰς ἀντιθέσεις πρὸς τὴν Ρωσίαν. Τὸ 1901 διεδέχθη τὴν βασιλίссαν Βικτωρίαν ὁ υἱὸς τῆς **Ἑδουάρδος Ζ΄**, ὁ ὁποῖος ἠκολούθησεν ἀποφασιστικὴν πολιτικὴν κατὰ τῆς Γερμανίας, ἐπιδιώξας διὰ συμμαχιῶν νὰ ἐξουδετερώσῃ τὴν ὅλον ἐν αὐξανομένην δύναμιν τῆς Γερμανίας.

Τὸ 1904 συνήφθη μετὰ τὴν Ἀγγλίαν καὶ τὴν Γαλλίαν σύμβασις ὀνομασθεῖσα **Ἑγκάρδιος συνεννόησις** (Entente Cordiale). Ἡ Γαλλία ἀνεγνώρισε τὴν ἐπὶ τῆς Αἰγύπτου κατοχήν τῆς Ἀγγλίας, ἡ δὲ Ἀγγλία ἀνεγνώρισε τὸ ἐν Ἀφρικῇ ἀποικιακὸν κράτος τῆς Γαλλίας καὶ ὑποσχέθη τὴν ὑποστήριξίν της εἰς τὰ ζητήματα τοῦ Μαρόκου. Τὸ δὲ 1907 ἡ Ἀγγλία προσήγγισε πρὸς τὴν Ρωσίαν, συνήφθη ἡ συμφωνία περὶ τῆς διανομῆς τῶν σφαιρῶν τῆς ἐπιρροῆς τῶν δύο κρατῶν εἰς τὴν Περσίαν, ἐπηκολούθησε δὲ συνάντησις ἐν Ρεβάλ τοῦ Ἑδουάρδου καὶ τοῦ τσάρου Νικολάου, κατὰ τὴν ὁποίαν ἀπεφασίσθη ἡ εἰσαγωγή εὐρυτάτων μεταρρυθμίσεων εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς κτήσεις τῆς Τουρκίας καὶ ἰδίως τὴν Μακε-

δονίαν, αἱ ὁποῖαι ἰσοδυνάμουν πρὸς αὐτονόμησιν τῆς Μακεδονίας. Οὕτως ἐδημιουργήθη ἡ Τριπλῇ Συνεννόησις (Triple Entente).

ΕΚΠΛΟΣ ΕΙΡΗΝΗΣ

Ἀπὸ τοῦ Γαλλογερμανικοῦ πολέμου τοῦ 1870 μέχρι τοῦ μεγάλου εὐρωπαϊκοῦ πολέμου τοῦ 1914 οἱ λαοὶ τῆς Εὐρώπης ἔζησαν περίοδον εἰρήνης, τὴν μακροτέραν ἀπὸ ὅσας ἐγνώρισεν ἡ Εὐρώπη. Ἄλλ' ἡ εἰρήνη αὕτη ἦτο περίεργος, διότι τὰ κράτη διετήρουν σημαντικὰς στρατιωτικὰς δυνάμεις, οἱ δὲ ἐξοπλισμοὶ καὶ ἡ συντήρησις τῶν στρατιωτῶν ἀπότην δαπάνας βαρυτέρας ἢ ἄλλοτε αἱ δαπάναι τοῦ πολέμου. Τὴν κατάστασιν αὐτὴν ὠνόμασαν Ἐνὸς πλοῦν Εἰρήνην.

Ἀφότου ἡ Πρωσσία εἰσήγαγε τὴν γενικὴν στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν καὶ ἀπέκτησεν αἷγλην διὰ τῶν στρατιωτικῶν ἐπιτυχιῶν, ὅλα τὰ κράτη ἐδέχθησαν τὸ σύστημα τοῦτο καὶ ὑπεχρέωσαν τοὺς νέους νὰ διέλθουν διὰ τοῦ στρατοῦ. Ἡ Γερμανία μετὰ τὴν προσάρτησιν τῆς Ἀλσατίας καὶ Λωρραίνης, φοβουμένη τὴν ἐκδίκησιν, ἐθεώρησεν ἀνάγκην νὰ διατηρῇ ἰσχυρὸν στρατόν. Ἡ Γαλλία προέβη εἰς ἀνάλογον προετοιμασίαν, διὰ νὰ εἶναι εἰς θέσιν νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὴν γερμανικὴν ἐπίθεσιν. Τὸ παράδειγμα αὐτῶν ἠκολούθησαν τὰ ἄλλα κράτη, ἡ Ρωσία, διότι εἶχε κατακτητικούς σκοποὺς εἰς τὴν Τουρκίαν καὶ εἰς τὴν Κεντρικὴν Ἀσίαν, ἡ Αὐστρία, διὰ τὴν ὁποίαν ὁ στρατὸς ἦτο ζήτημα ὑπάρξεως, ἡ Ἰταλία, διότι εἶχε βλέψεις ἐπὶ τῆς «ἀλυτρώτου Ἰταλίας», (Τυρόλον, Τεργέστη κτλ.). Ἐπίσης τὰ Βαλκανικὰ κράτη, ἐπειδὴ εἶχον νὰ ἐλευθερώσουν τοὺς ὑπὸ τὴν Τουρκίαν «ὑποδούλους ἀδελφούς», ὑπεβλήθησαν εἰς δαπάνας ἀνωτέρας τῶν δυνάμεών των. Οὕτως ἐδημιουργήθη μία κατάστασις σκοτεινῇ, ἐγκυμονοῦσα διαρκεῖς κινδύνους, καὶ ἡ δραστηριότης τῆς μυστικῆς διπλωματίας ἐπέτεινε τὴν νευρικότητα τοῦ κόσμου.

Αἱ στρατιωτικαὶ δαπάναι ἐπολλαπλασιάζοντο διαρκῶς, διότι ἡ ταχεῖα πρόοδος τῶν τεχνικῶν μέσων ὑπεχρέωνε τὰ κράτη νὰ ἀνακαινίζουν διαρκῶς τὸ πολεμικὸν ὕλικόν. Διὰ τῆς ἀναπτύξεως τῶν σιδηροδρόμων ἐπεταχύνετο τόσον πολὺ ἡ κινητοποίησις τῶν στρατευμάτων, ὥστε ἕκαστον κράτος ἔπρεπε νὰ εἶναι παρεσκευασμένον δι' αἰφνιδίαν ἐπίθεσιν. Ὑπελόγιζον δὲ πρὸ τοῦ μεγάλου πο-

λέμου ὅτι αἱ ἑξ Δυνάμεις ἠδύναντο νὰ κινητοποιήσουν περὶ τὰ 15 ἑκατομμύρια στρατοῦ. Πράγματι ὅμως ἐκινήτοποιησαν πολὺ μεγαλύτερας μάζας ἀνθρώπων κατὰ τὸν πόλεμον.

Τὴν τάσιν αὐτῶν τῶν κρατῶν νὰ αὐξήσουν τὰς στρατιωτικὰς τῶν δυνάμεις καὶ νὰ ἐπιβληθοῦν διὰ τῆς ἰσχύος τῶν ὅπλων ὠνόμασαν **Μιλιταρισμόν**.

ΣΥΝΑΣΠΙΣΜΟΙ — ΠΡΟΣΤΡΙΒΑΙ ΜΕΤΑΞΥ ΤΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ

Τοιοιουτρόπως κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ 20οῦ αἰῶνος οἱ λαοὶ τῆς Εὐρώπης ἴσταντο ἀπέναντι ἀλλήλων πάνοπλοι καὶ ἕκαστον κράτος ἐνόμιζεν ὅτι θὰ ὑπηρετήσῃ καλύτερον τὰ συμφέροντά του συνεννοούμενον μετ' ἄλλων κρατῶν. Οὕτως εἶχον δημιουργηθῇ, ὅπως εἶδομεν, οἱ δύο συνδυασμοί, ἡ Τριπλῇ Συμμαχία (Triple Alliance), Γερμανία, Αὐστρία, Ἰταλία, καὶ ἡ Τριπλῇ Συνεννόησις (Triple Entente), Ἀγγλία, Γαλλία, Ρωσία, τὰ δὲ μικρότερα κράτη ἐτάχθησαν πρὸς τὸ μέρος τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἄλλης ὁμάδος.

Οἱ συνασπισμοὶ σκοπὸν εἶχον φαινομενικῶς τὴν διατήρησιν τῆς εἰρήνης καὶ τοῦ καθεστώτος (Status quo), κατὰ βάθος ὅμως διηκόλουν τὰς ἐπιθετικὰς καὶ κατακτητικὰς διαθέσεις τῶν κρατῶν. Τοιοιουτρόπως οἱ λαοὶ τῆς Εὐρώπης ἐπὶ δεκαετίαν ἔζησαν ὑπὸ τὴν ἀπειλὴν φοβεροῦ πολέμου, ὁ ὁποῖος ἔμελλε νὰ εἶναι καταστρεπτικώτατος ἔνεκα τῶν μεγάλων στρατιωτικῶν παρασκευῶν καὶ τῆς τελειοποιήσεως τῶν πολεμικῶν μέσων.

Ἡ ΦΙΛΕΙΡΗΝΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ — ΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟΝ ΤΗΣ ΧΑΓΗΣ

Τὰ βάρη ὅμως καὶ οἱ κίνδυνοι τῶν πολεμικῶν ἐξοπλισμῶν ἐγέννησαν ἀντίδρασιν, ἡ ὁποία ἐξεδηλώθη ἡρεμώτερον μὲν ὡς φιλειρηνικὴ κίνησις (pacifismus), βιαιότερον δὲ ὡς ἐξέργεσις κατὰ τῆς στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας, ὡς **ἀντιμιλιταρισμός**.

Οἱ εἰρηνόφιλοι ἐζήτησαν νὰ ἀσφαλίσουν τὴν εἰρήνην τοῦ κόσμου δι' ἀμοιβαίου σεβασμοῦ τῶν λαῶν. Οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν δοξασιῶν τούτων, ὅπως ὁ **Λέων Μπουρζοά** (Leon Bourgeois) εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ ὁ πρόεδρος **Οὐίλσον** (Wilson) εἰς τὴν Ἀμερικὴν, ἐφαντάσθησαν ὅτι αἱ διαφοραὶ τῶν κρατῶν ἦτο δυνατόν νὰ κανονισθοῦν, ὅπως αἱ διαφοραὶ μεταξὺ τῶν ἀτόμων, διὰ διαιτησίας

καὶ νόμων, τοὺς ὁποίους ἔμελλον νὰ ὀρίσουν οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν κρατῶν συνερχόμενοι εἰς συνδιάσκεψιν. Αὕτη εἶναι ἡ ἔννοια τῆς **Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν** (Société des Nations) καὶ τῆς **Διεθνοῦς Διαιτησίας** (Arbitrage). Πράγματι κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ 19ου αἰῶνος πολλαὶ διαφοραὶ δευτερευούσης σημασίας μεταξὺ τῶν κρατῶν ἐκανονίσθησαν διὰ διαιτησίας.

Περὶ τὸ τέλος τοῦ 19ου αἰῶνος ἡ φιλειρηνικὴ κίνησις ἔλαβε συγκεκριμένην μορφήν. Τὸ 1898 ὁ τσάρος Νικόλαος Β' προσεκάλεσε τὰς κυβερνήσεις εἰς διεθνῆ συνδιάσκεψιν, ἡ ὁποία ἔμελλεν ἀστυλιεῖν τὰ μέσα πρὸς περιορισμὸν τῶν ἐξοπλισμῶν. Ἡ συνδιάσκεψις συνήλθεν εἰς τὴν Χάγην τὸ 1899, ἀποτελεσθεῖσα ἐξ ἀντιπροσώπων 27 κυβερνήσεων, ἀλλὰ προσέκρουσεν εἰς ἀνυπερβλήτους δυσχερεῖας προκειμένου περὶ τοῦ περιορισμοῦ τῶν ἐξοπλισμῶν. Τὸ Συνέδριον ὅμως κατήρτισε τὸ Διεθνὲς Συνέδριον Διαιτησίας καὶ ἐψήφισε τὴν ἐξῆς δήλωσιν: «Αἱ δυνάμεις θεωροῦν καθήκον, ὁσάκις ἀπειλεῖται ἡ ἐκρηγνῆς ὁξείας ἔριδος μεταξὺ δύο ἐξ αὐτῶν, νὰ ἐνθυμίσουν εἰς αὐτάς ὅτι τὸ διαρκὲς συνέδριον εἶναι εἰς τὴν διάθεσίν των».

Ἄλλ' εἰς ὠρισμένας περιστάσεις ἡ ἀγανάκτησις κατὰ τῆς πιέσεως τοῦ ἀτόμου ὑπὸ τὸ καθεστῶς τῆς ἐνόπλου εἰρήνης ἐξεδηλώθη βιαιότερον. Οἱ ἀντίπαλοι αὐτοῦ, οἱ ἀντιμιλιταρισταί, κατακρίνουν ὅλον τὸ στρατιωτικὸν σύστημα. Αἱ δοξασταὶ αὐταὶ εἶχον περιωρισμένην διάδοσιν πρὸ τοῦ μεγέλου πολέμου καὶ μόνον εἰς τὴν Γαλλίαν διὰ τῆς προπαγάνδας τοῦ **Γουσταύου Ἑρβὲ** (Gustave Hervé) ἐξηπλώθησαν ὀλίγον. Ἐπίσης πολλοὺς ὁπαδοὺς ἀπέκτησεν εἰς τὴν Ρωσίαν, ὅπου ὁ περίφημος συγγραφεὺς καὶ φιλόφρωνος **Λέων Τολστόϊ** με ἐξαιρετικὴν δύναμιν ὑπεστήριξε τὸ ἀντιστρατιωτικὸν καὶ ἀντιπολεμικὸν δόγμα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ'

Ο ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ (1914 - 1918)

Η ΠΡΩΤΗ ΦΑΣΙΣ

ΤΑ ΑΙΤΙΑ

Αί ἀντιθέσεις μεταξύ τῶν Μεγάλων Δυνάμεων δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἐξομαλυνθοῦν εἰρηνικῶς.

Ὁ Βαλκανικὸς πόλεμος κατέστησεν ἐμφανεστέρας τὰς διαφορὰς μεταξύ αὐτῶν καὶ ὑπῆρξε τὸ προοίμιον τοῦ μεγάλου Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου. Τὰ πράγματα ἐφέροντο μοιραίως πρὸς ἔνοπλον σύρραξιν.

Πολλὰ εἶναι τὰ αἷτια, τὰ ὅποια ὠδήγησαν εἰς τὸν καταστρεπτικώτατον Παγκόσμιον πόλεμον: 1) Εἰς τὴν Γαλλίαν δὲν εἶχε σιγήσει τὸ πάθος διὰ τὴν ἐκδίκησιν, τὴν *revanche*. 2) Ἡ Ρωσία ἤθελε νὰ συντρίψῃ τὴν Τουρκίαν, ἀλλ' ὅπισθεν αὐτῆς εὗρισκε τὴν Αὐστροίαν καὶ ὅπισθεν ἐκείνης πάνοπλον τὴν Γερμανίαν. 3) Ἡ Σερβία, μεγαλυνθεῖσα διὰ τῶν Βαλκανικῶν πολέμων, δὲν ἐδίστασε νὰ μετρηθῇ μὲ τὸν αὐστριακὸν κολοσσόν, διὰ νὰ ἀποσπάσῃ τὰς σλαβικὰς ἐπαρχίας τῆς Δυναδικῆς μοναρχίας. 4) Σοβαρωτάτη αἰτία πολέμου ἦτο ὁ οἰκονομικὸς ἀνταγωνισμὸς μεταξύ Ἀγγλίας καὶ Γερμανίας. Ἡ γερμανικὴ βιομηχανία ἐφαίνετο ὅτι ἡπείλει νὰ κατακτήσῃ τὴν παγκόσμιον ἀγοράν. Ἡ ὑπερβολικὴ αὔξησις τοῦ πολεμικοῦ στόλου τῆς Γερμανίας ἐφαίνετο στρεφόμενη κατὰ τῆς ἀγγλικῆς θαλασσοκρατορίας, ὃ δὲ σιδηρόδρομος τῆς Ἀνατολίας, ἐπεκταθεὶς μέχρι Συρίας καὶ μέχρι Βαγδάτης καὶ Περσικοῦ κόλπου, ἦτο ἀπειλὴ κατὰ τοῦ ἐν Ἰνδίας κράτους τῆς Μεγάλης Βρετανίας.

Σκοτεινὴ ἀτμόσφαιρα ἐκάθητο ἐπὶ τῆς Εὐρώπης μετὰ τὸ τέλος τοῦ Βαλκανικοῦ πολέμου, ἀπειλοῦσα τοὺς χειροτέρους κινδύνους.

Ο ΠΟΛΕΜΟΣ

Τοιαύτη ἦτο ἡ κατάστασις, ὅποτε τὴν 28 Ἰουνίου 1914 εἰς τὸ Σεράγεβον τῆς Βοσνίας ἐδολοφονήθη μετὰ τῆς συζύγου του ὁ διάδοχος τοῦ αὐστριακοῦ θρόνου ἀρχιδουξ **Φραγκίσκος Φερδινάνδος**. Ὁ δολοφόνος, αὐστριακὸς ὑπῆκοος, ἀνῆκεν εἰς τὰ τρομοκρατικὰ κομιτᾶτα, τὰ ὁποῖα εἰργάζοντο διὰ τὰ μεγαλοσερβικὰ σχέδια.

Ἡ Αὐστρία θεωρήσασα ὑπεύθυνον τὴν σερβικὴν κυβέρνησιν ἐπέδωκεν αὐστηρότατον τελεσίγραφον εἰς τὴν Σερβίαν. Ἡ σερβικὴ κυβέρνησις ἀπέρριψε τὸ τελεσίγραφον καὶ ἡ Αὐστρία ἐκή-
1914 ρυξε (28 Ἰουλίου) τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Σερβίας. Συγχρόνως ἡ Ρωσία διέταξε γενικὴν κινητοποίησιν τοῦ ρωσικοῦ στρατοῦ, διὰ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν καταστροφὴν τῆς Σερβίας.

Οἱ λαοὶ τῆς Εὐρώπης εἶδον τότε νὰ πλησιάζῃ ἡ φοβερὰ καταστροφὴ ὡς θεομηνία καὶ ὡς καταστρεπτικὸς σίφων. Ὅλοι αἱ προσπάθειαι πρὸς συνεννόησιν καὶ εἰρηνικὴν διευθέτησιν τοῦ ἐπεισοδίου ἀπεδείχθησαν μάταιαι. Τὴν 1 Αὐγούστου ἡ Γερμανία ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Ρωσίας καὶ τὴν 3 κατὰ τῆς Γαλλίας, τὴν δὲ 4 εἰσῆλθεν εἰς τὸν πόλεμον ἡ Ἀγγλία ἐξ αἰτίας τῆς γερμανικῆς εἰσβολῆς εἰς τὸ Βέλγιον. Ἡ Ἰαπωνία, συνδεδεμένη μετὰ τῆς Ἀγγλίας διὰ συμμαχίας, ἠκολούθησεν αὐτὴν (23 Αὐγούστου). Ἡ Ἰταλία ἔμεινεν οὐδετέρα εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ πολέμου.

Η ΕΠΕΚΤΑΣΙΣ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

Ὁ πόλεμος ἐπέξετάθη σχεδὸν εἰς ὅλας τὰς ἡπείρους καὶ ἔγινε πραγματικῶς **Παγκόσμιος**. Εἰς τοὺς κυρίους ἀντιπάλους προσετέθησαν κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου νέα κράτη, εἰς τὰς **Κεντρικὰς Δυνάμεις**, δηλαδή τὴν Γερμανίαν καὶ Αὐстро-ουγγαρίαν, ἡ Τουρκία (Ὁκτωβ. 1914) καὶ ἡ Βουλγαρία (Ὁκτωβρ. 1915). Εἰς τὰς **Δυτικὰς Δυνάμεις**, τὴν Ἀντάντ, ἡ Σερβία, τὸ Μαυροβούνιον, τὸ Βέλγιον, ἡ Ἰαπωνία, ἡ Ἰταλία, ἡ Πορτογαλία, ἡ Ρουμανία, ἡ Ἑλλάς, ἡ Κίνα κτλ.

Τὸ σημαντικώτερον θέατρον τοῦ πολέμου ἦτο τὸ Βέλγιον καὶ ἡ Βόρειος Γαλλία, τὸ **Δυτικὸν μέτωπον**, ὅπως ὠνομάσθη, ὅπου ἦσαν ἀντιμέτωποι οἱ περισσότερον προηγμένοι λαοὶ

τῆς γῆς, Γερμανοὶ ἐναντίον Γάλλων, Ἀγγλῶν, Βέλγων καὶ Ἀμερικανῶν βραδύτερον, τοὺς ὁποίους ἐνίσχυσον πολυάριθμα ἀποικιακὰ στρατεύματα. Μεγάλην σημασίαν ἔλαβε μὲ τὸν καιρὸν τὸ Βαλκανικὸν μέτωπον, ἐνῶ μυριόνεκροι μάχαι ἐδόθησαν εἰς τὸ Ἀνατολικὸν μέτωπον (Ρωσία).

Η ΓΕΡΜΑΝΙΚΗ ΕΞΟΡΜΗΣΙΣ — ΜΑΧΗ ΤΗΣ ΜΑΡΝ

Γαλλία καὶ Γερμανία εἶχον ἀσφαλίσει τὰ σύνορά των διὰ σειρᾶς ὀχυρωμάτων. Ἐπειδὴ ἀπὸ τὸ σημεῖον αὐτὸ δὲν ἦτο δυνατόν νὰ κτυπηθῇ ταχέως καὶ ἀποτελεσματικῶς ἡ Γαλλία, οἱ Γερμανοὶ ἐβάδισαν διὰ τοῦ Βελγίου (2 Αὐγούστου). Τὰ φρούρια, ὅλα νεωτάτου καὶ τελειοτάτου συστήματος, συνετρίβησαν μὲ τὰ βαρέα τηλεβόλα τοῦ Κρούπ. Ἐν τούτοις ὁ βελγικὸς στρατὸς ὑπὸ τὸν βασιλέα **Ἀλβέρτον** ἀντέταξε πείσμονα ἀντίστασιν, ἐκράτησε τοὺς Γερμανοὺς δύο ἐβδομάδας καὶ ἔδωσε καιρὸν εἰς τοὺς Γάλλους νὰ συμπληρώσουν τὴν κινητοποίησίν των καὶ εἰς τοὺς Ἀγγλοὺς νὰ ἀποβιβάσουν εἰς τὴν Φλάνδραν μικρὸν ἐκστρατευτικὸν σῶμα 70 χιλ. ὑπὸ τὸν στρατηγὸν **Φρέντζ** (French).

Οἱ Γερμανοὶ κατέλαβον τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ Βελγίου καὶ εἰσέβαλον εἰς τὴν Γαλλίαν. Τὰς ἐπομένας ἡμέρας ἀνέτρεψαν πᾶν τὸ προστυχόν. Τὰ φρούρια τῆς βορείου Γαλλίας ἔπесαν τὸ ἐν μετὰ τὸ ἄλλο. Ὁ ἀνταποκριτὴς τῶν Τάϊмс ἐτηλεγράφει εἰς τὴν ἡμερίδα του ὅτι ὁ γερμανικὸς στρατὸς ὁμοιάζει πρὸς θυελλώδη ὠκεανόν, τὸν ὁποῖον τίποτε δὲν ἡμπορεῖ νὰ συγκρατήσῃ.

Τὴν 24 Αὐγούστου ὁ γάλλος στρατάρχης **Ζώφφρ** (Joffre) διέταξε γενικὴν ὑποχώρησιν. Εἰς τὴν πρωτεύουσάν τῆς Γαλλίας ἐπεκράτησε μεγάλη ταραχὴ καὶ ἡ γαλλικὴ κυβέρνησις ἔφυγεν εἰς Μπορντώ. Οἱ Γερμανοὶ στρατιωτικοὶ ἐφαίνοντο δικαιολογημένοι εἰς τοὺς ὑπολογισμούς των καὶ ἡ Γαλλία ἐπιπτεν ἀνυπεράσπιστος. Πέντε γερμανικαὶ στρατιαὶ ἐβάδιζον κατὰ τῆς γαλλικῆς πρωτευούσης.

Τὴν 4 Σεπτεμβρίου αἱ τρεῖς γερμανικαὶ στρατιαὶ τοῦ κέντρου εἶχον διαβῇ τὸν ποταμὸν Μάρν, παραπόταμον τοῦ Σηκουάνα, εἰς τὸν ὁποῖον χύνεται πλησίον τῶν Παρισίων. Ὄταν ὁμως οἱ Γερμανοὶ, προελεύοντες ἀκατάσχετοι, ἔφθασαν εἰς τὰ μυθικὰ

πεδιά τῶν μαχῶν τοῦ Ἀττίλα (Καταλαυνικά πεδιά, Châlons sur Marne), εὐρέθησαν μεταξύ τῶν μεγάλων ὄγκων τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ. Τὸ πλῆγμα, τὸ ὁποῖον ἐδέχθησαν, ἦτο ἀποφασιστικὸν διὰ τὴν ἔκβασιν τοῦ πολέμου. Ὁ γερμανικὸς στρατὸς μὲ μεγάλας ἀπωλείας ἠναγκάσθη νὰ συμπτυχθῇ.

Οἱ Γάλλοι ὁμως δὲν εἶχον ἀρκετὰς ἐφεδρείας οὔτε ἀρκετὰ πυρμαχικά, διὰ νὰ συντρίψουν τὸν ὑποχωροῦντα ἐχθρόν. Οἱ Γερμανοὶ ἐκρατήθησαν στερεῶς εἰς τὰς νέας των θέσεις, διετήρησαν ὁλόκληρον σχεδὸν τὸ Βέλγιον καὶ ἀξιολογωτάτας ἐπαρχίας τῆς Γαλλίας.

Ἄλλ' ἡ ἔκβασις τοῦ πολέμου ἐγένετο πλέον ἀκαθόριστος. Οἱ ἀντίπαλοι ἐπείσθησαν ὅτι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ διασπάσουν ὁ εἰς τὸν ἄλλον, ἐγκατεστάθησαν εἰς ὄχυράς θέσεις καὶ μετὰβαλον τὸν ἀγῶνα εἰς πόλεμον τῶν χαρακωμάτων. Τὸ Δυτικὸν μέτωπον ἐξετείνετο εἰς σχῆμα κυκλικοῦ τόξου ἀπὸ τὸ Νιούπορτ τῆς Βορείου θαλάσσης καὶ τὸ Ὑπρ μέχρι τῶν Βοσγίων καὶ τῆς Ἀλσατίας εἰς ἑκτασιν 700 χλμ. καὶ παρέμενε τὸ αὐτὸ μέχρι τοῦ 1918 ἐκτὸς μικρῶν τοπικῶν μεταβολῶν. Περί τὴν γραμμὴν αὐτὴν συνήφθησαν μανιώδεις συμπλοκαὶ καὶ τὸ αἷμα τῶν ἀνωτέρων φυλῶν ἐχύθη ἀφθόνως.

Η ΠΑΛΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΗΝ – ΑΝΑΤΟΛΙΚΟΝ ΜΕΤΩΠΟΝ

Ὅταν ἡ γερμανικὴ θύελλα ἐμαίνετο κατὰ τῶν Παρισίων, οἱ Ρῶσοι πρὸς ἀνακούφισιν τῶν δεινῶς πιεζομένων Γάλλων εἰσέβαλον εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Πρωσσίαν. Αἱ ἀσθενεῖς κατ' ἀρχὰς γερμανικαὶ δυνάμεις ὑπεχώρησαν καὶ ἡ χώρα παρεδόθη ἐπὶ δεκαπέντε ἡμέρας εἰς τὴν διάκρισιν τῶν Κοζάκων.

Ἀνήσυχος ὁ **Μόλτκε**, ἀρχιστράτηγος τοῦ γερμανικοῦ στρατοῦ, ἀπέσπασε δύο σώματα ἀπὸ τὸ Δυτικὸν μέτωπον καὶ διώρισε διοικητὴν τοῦ στρατοῦ τῆς Ἀνατολικῆς Πρωσσίας τὸν ἐν ἀποστρατεῖᾳ στρατηγὸν **Παῦλον Χίνδεμπουργκ** (Paul Hindenburg), 67 ἐτῶν, καὶ ὡς ἀρχηγὸν τοῦ ἐπιτελείου τὸν πολὺ νεώτερον **Ἐριχ Λούντεντορφ** (Erich Lundendorf). Οἱ νέοι ἀρχηγοὶ εἰς δύο ἐνδόξους μάχας παρὰ τὸ **Τάννεμπεργκ** καὶ τὰς **Μαζουριανὰς λίμνας** σχεδὸν κατέστρεψαν τὰς ρωσικὰς στρατιάς. Ἡ Ἀνατολ. Πρωσσία ἠλευθερώθη τελείως ἀπὸ τοὺς Ρώσους, οἱ δὲ Γερμανοὶ ἐθεώρησαν τὴν μάχην παρὰ τὸ

Τάννεμπεργκ ὡς τὴν ἐξοντωτικωτέραν νίκην τῆς παγκοσμίου ἱστορίας καὶ ἐξύψωσαν εἰς ἔθνικοὺς ἥρωας τὸν Χίντεμπουργκ καὶ τὸν Λούντεντορφ.

Ὁ ὄγκος ὅμως τοῦ ρωσικοῦ στρατοῦ ἐστράφη κατὰ τῶν Αὐστριακῶν. Ἡ ρωσικὴ ἐπίθεσις εἰς εὐρύτατον μέτωπον ἀπὸ τὴν Βαλτικὴν μέχρι Βουκοβίνας μὲ διεύθυνσιν πρὸς νότον καὶ δυσμὰς ἔκαμψε τὴν αὐστριακὴν ἀντίστασιν. Μεγάλαι κέντρα καὶ ὁλόκληροι περιφέρειαι ἔπεσαν εἰς χεῖρας τῶν Ρώσων.

Οἱ Γερμανοὶ ὑπεστήριξαν τότε τοὺς συμμάχους των δι' ἰσχυρὰς ἐπιθέσεις κατὰ τῆς Βαρσοβίας. Εἰς τὴν ἐπακολουθήσασαν πεισματώδη πάλην ἀπεδείχθη ὅτι ὁ ρωσικὸς στρατὸς δὲν ἦτο εἰς θέσιν νὰ συντρίψῃ τοὺς αὐστρογερμανοὺς. Τὸ Ἀνατολικὸν μέτωπον ἐσταθεροποιήθη, ὅπως καὶ τὸ Δυτικόν. Οἱ Ρῶσοι ἐγκατεστάθησαν εἰς ὠχυρωμένην γραμμὴν, ἡ ὁποία ἤρχιζεν ἀπὸ τὰ σύνορα τῆς Ἀνατ. Πρωσσίας καὶ ἔφθανεν εἰς τὰ Καρπάθια μὲ συνολικὴν ἑκτασιν 900 χιλιομ. Τοιοῦτοτρόπως καὶ εἰς τὸ Ἀνατολικὸν μέτωπον ὁ πόλεμος ἔλαβε μορφήν ἀγῶνος χαρακωμάτων.

Ο ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΣ

Μόλις ἐκηρύχθη ὁ πόλεμος, ὁ ἀγγλικὸς στόλος ἀπέκλεισε τὴν Βαλτικὴν, ὁ δὲ ἀγγλογαλλικὸς τὴν Ἀδριατικὴν. Ὁ ἐμπορικὸς στόλος τῆς Γερμανίας ἠχμαλωτίσθη ἢ κατέφυγεν εἰς οὐδετέρους λιμένας.

Σημαντικὴ σύγκρουσις ναυτικῶν δυνάμεων δὲν ἔγινε, διότι ὁ γερμανικὸς στόλος ἐκλείσθη εἰς τοὺς λιμένας τῆς Βαλτικῆς. Ὅσα γερμανικὰ πολεμικὰ εὐρέθησαν εἰς ξένας θαλάσσας κατεστράφησαν πολλακίς μετὰ ἡρωϊκὴν ἀντίστασιν. Ἀξία λόγου σύγκρουσις τοῦ ἀγγλικοῦ καὶ τοῦ γερμανικοῦ στόλου μὲ σημαντικὰς ἀπωλείας ἐκατέρωθεν ἔγινε τὴν 31 Μαΐου 1916 παρὰ τὴν Ἰουτλανδικὴν ἀκτὴν (ναυμαχία τοῦ Σκάγκερκ), ἡ ὁποία ὅμως δὲν ἥλλαξε τὴν κατάστασιν.

Εἰς τὸν ἀποκλεισμόν ἡ Γερμανία ἀπήτηνσε δι' αὐστηρὰς ὀργανώσεως τῆς διανομῆς τῶν τροφίμων καὶ δι' ἄκρας φειδοῦς καὶ ἰδίως διὰ τοῦ ὑποβρυχίου πολέμου. Κατ' ἀρχὰς οἱ Γερμανοὶ εὐρέθησαν εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ βυθίζουσιν τὰ πλοῖα κατόπιν προειδοποιήσεως, διότι ὑπελόγιζον τὰς Ἑνωμένας Πολιτείας, τῶν ὁποίων ὁ

Πρόεδρος Ουίλσον διεμαρτυρήθη ἐντόνως, ιδίως μετὰ τὴν καταβύθισιν τῆς Λουζιτανίας, ἀγγλικοῦ ὑπερωκεανίου, μὲ τὸ ὁποῖον ἐπνίγησαν ἑκατοντάδες γυναικόπαιδα, ἐκ τῶν ὁποίων 118 Ἀμερικανοὶ (7 Μαΐου 1915).

Ο ΠΟΛΕΜΟΣ ΤΟ 1915 – ΚΑΤΑΡΡΕΥΣΙΣ ΤΗΣ ΡΩΣΙΑΣ

Οἱ σύμμαχοι ἐπεχείρησαν ἐπανειλημμένως δι' ἐπιθέσεων εἰς διάφορα σημεία νὰ διασπᾶσουν τὸ Δυτικὸν μέτωπον. Ἀλλ' αἱ ἐπιθέσεις αὐταί, κακῶς μελετηθεῖσαι καὶ κακῶς παρασκευασθεῖσαι, ἔφεραν μικρὰ ἀποτελέσματα καὶ ἐστοίχισαν ποταμούς αἱμάτων.

Ἀντιθέτως αἱ ἐπιχειρήσεις τῶν Γερμανῶν εἰς τὸ Ἀνατολικὸν μέτωπον κατέληξαν εἰς μεγάλην νίκην καὶ ἐξάρθρωσιν τοῦ ρωσικοῦ στρατοῦ. Ὁ στρατηγὸς **Μάκενζεν** διέσπασε τὸ ρωσικὸν μέτωπον εἰς τὴν Γαλικίαν παρὰ τὸ Γκόρλιτσε καὶ Ταρνὸβ εἰς ἑκτασιν 17 χιλιομ. (Μαῖος 1915). Ὀλόκληρος ἡ ρωσικὴ παράταξις ἀπὸ τῆς Βαλτικῆς μέχρι τῆς Γαλικίας ὑπεχώρησε μὲ σοβαρὰς ἀπωλείας. Οἱ Ρῶσοι ἐγκατέλειψαν Γαλικίαν, Πολωνίαν, Λιθουανίαν καὶ μόλις κατώρθωσαν νὰ ἐγκατασταθοῦν 400 χιλιόμετρα ἀνατολικώτερον εἰς νέαν ἀμυντικὴν γραμμὴν, ἡ ὁποία ἤρχιζεν ἀπὸ τὴν Ρίγαν καὶ ἔφθανεν εἰς τὰ ρουμανικὰ σύνορα. Τὸ γερμανικὸν ἐπιτελεῖον ἀνεκοίνωσεν ὅτι συνέλαβεν ἓν ἑκατομμύριον αἰχμαλώτους καὶ ἄπειρον πολεμικὸν ὕλικόν.

Η ΤΟΥΡΚΙΑ ΕΙΣΕΡΧΕΤΑΙ ΕΙΣ ΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟΝ

Ἡ Τουρκία, πλήρης πικρίας κατὰ τῶν Δυτικῶν Δυνάμεων, αἱ ὁποῖαι κατὰ τὸν πρόσφατον Βαλκανικὸν πόλεμον ὑπεστήριξαν τὰ Βαλκανικὰ κράτη καὶ ἐπέφεραν τὴν ἀπώλειαν τῆς Εὐ-
1915 ρωπαϊκῆς Τουρκίας, ἐτάχθη μὲ τὸ μέρος τῶν Γερμανῶν. Ἡ Ἀντάντ ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1915.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἀκριβῶς αὐτὴν ἡ Ρωσία ἐκινδύνευε νὰ καταρρεύσῃ ἀπὸ ἔλλειψιν πολεμοφοδίων. Οἱ σύμμαχοι τότε ἐπεχείρησαν νὰ ἐκβιάσουν δι' ἰσχυρᾶς ἐπιθέσεως τὰ Στενὰ τῶν Δαρδανελλίων, διὰ νὰ ἀνεφοδιάσουν τὸν δεινῶς πιεζόμενον ρωσικὸν στρατόν.

Ὁ συμμαχικὸς στόλος, τεραστία δύναμις ἀπὸ 58 πλοῖα καὶ

310 τηλεβόλα τῶν 30,5 ἀφοῦ κατέστησε βάσιν τὴν νῆσον Λῆμνον, ἐπετέθη κατὰ τῶν φρουρίων τῶν Στενῶν. Ἀλλ' οἱ Γερμανοὶ εἶχον προλάβει νὰ μεταφέρουν βαρὺ πυροβολικόν. Εἰς τὴν μεγάλην μάχην τοῦ θωρηκτοῦ καὶ τοῦ πυροβολικοῦ τῆς ξηρᾶς (ιδίως 13 Μαρτίου 1915) ἐνίκησε τὸ δεύτερον. Οἱ σύμμαχοι ἔχασαν μερικὰς ἀπὸ τὰς καλυτέρας μονάδας των καὶ ἠναγκάσθησαν νὰ ἐγκαταλείψουν τὸ σχέδιόν των, νὰ παραβιάσουν δηλαδὴ τὰ Στενὰ διὰ τοῦ στόλου.

Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τοῦ στόλου ἀπεφάσισαν νὰ παραβιάσουν τὰ Στενὰ δι' ἀποβάσεως εἰς τὴν Χερσόνησον τῆς Καλλιπόλεως. Ἀλλ' οἱ σύμμαχοι δὲν εἶχον τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἑτοιμον στρατόν. Ὡστε ἡ ἀποβίβασις τῶν συμμάχων, γενομένη κυρίως μὲ ἀποικιακὰ στρατεύματα, προσέκρουσεν εἰς ζωηρὰν ἀντίστασιν καὶ παρὰ τὰ ἀφάνταστα μέσα οἱ σύμμαχοι δὲν κατάρθωσαν νὰ διανοίξουν δρόμον διὰ τῶν τουρκικῶν γραμμῶν.

Ἡ ἐκστρατεία τῶν Δαρδανελλίων καὶ τῆς Καλλιπόλεως ἐστοίχισε τὴν ζωὴν 250 χιλ. ἀνθρώπων εἰς τὰ δύο μέρη. Οἱ σύμμαχοι ὑπέστησαν μίαν ἀπὸ τὰς σοβαρωτέρας ἀποτυχίας τοῦ Παγκοσμίου πολέμου.

ΚΑΤΑΛΗΨΙΣ ΤΗΣ ΣΕΡΒΙΑΣ

Νέον ἰσχυρὸν κτύπημα ὑπέστησαν οἱ Σύμμαχοι εἰς τὴν Βαλκανικὴν. Οἱ Σέρβοι εἶχον ἀποκρούσει δύο αὐστριακὰς ἐπιθέσεις. Τὸν Σεπτέμβριον ὁμοῦ τοῦ 1915 ὁ ὀρίζων ἐθολώθη περὶ τὴν χώραν των. Τὴν 6 Σεπτεμβρίου οἱ Βούλγαροι ὑπέγραψαν σύμβασιν μετὰ τῶν Κεντρικῶν Δυνάμεων πρὸς κοινὴν δρᾶσιν κατὰ τῆς Σερβίας.

Κατὰ τῆς αἰφνιδιαστικῆς ἐπιθέσεως οἱ σερβικοὶ στρατοὶ ἀντάταξαν ἀξιοσημείωτον ἀντίστασιν. Ἀλλ' ἦτο ἀδύνατον νὰ ἀναχαιτίσουν τὸν ἀριθμητικῶς καὶ μηχανικῶς ἀνώτερον εὐρωπαϊκὸν στρατόν. Ἡ Σερβία κατελήφθη ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας—Γερμανο—Αὐστριακοὺς καὶ τοὺς Βουλγάρους. Τὰ λείψανα τοῦ σερβικοῦ στρατοῦ μὲ τὸν βασιλέα Πέτρον ἐπὶ κεφαλῇς κατόπιν ἀπεριγράπτων ταλαιπωριῶν ὑπεχώρησαν διὰ μέσου τῶν δυσβάτων ὁρέων τῆς Ἀλβανίας εἰς τὸ Δυρράχιον, ἀφοῦ κατέστρεψαν πυροβολικόν καὶ πολεμοφόδια. Βραδύτερον ἰταλικά πλοῖα μετέφεραν αὐτοὺς εἰς τὴν Κέρκυραν, ὅπου τοὺς ἀνασυνέταξαν γάλλοι ἀξιωματικοί, ἐνῶ ἐπιδημία ἀπεδεκάτιζον αὐτοὺς οἰκτρῶς.

Η ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Μετά τὴν τροπὴν αὐτὴν τῆς καταστάσεως εἰς τὴν Βαλκανικὴν οἱ σύμμαχοι ἐγκατέλειψαν τὴν ἐπιχείρησιν τῶν Δαρδανελλίων καὶ κατέστησαν βάσιν τῆς ἐπιχειρήσεως τῶν τὴν Θεσσαλονίκην. Ἡ Ἑλλάς ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ μεγάλου πολέμου ἠθέλησε νὰ τηρήσῃ αὐστηρὰν οὐδετερότητα καὶ ἡ ἀποβίβασις τῶν συμμαχικῶν στρατευμάτων εἰς τὴν μακεδονικὴν πρωτεύουσαν ἀπετέλει φανεράν καταπάτησιν τῆς οὐδετερότητος τῆς χώρας μας. Δυστυχῶς ὅμως, ὅπως θὰ ἴδωμεν κατωτέρω, τὰ κόμματα εἰς τὴν Ἑλλάδα δὲν ἦσαν ἐντελῶς σύμφωνα καὶ διὰ τοῦτο δὲν κατωρθώσαμεν νὰ ἀποτρέψωμεν τὴν καταπάτησιν τῆς οὐδετερότητός μας καὶ τὴν μεταφορὰν τοῦ πολέμου εἰς τὴν χώραν μας.

Τὰ πρῶτα συμμαχικά στρατεύματα ἀπεβιβάσθησαν τὴν 2αν Ὀκτωβρίου 1915, προερχόμενα κατὰ τὸ πλεῖστον ἀπὸ τὴν χερσόνησον τῆς Καλλιπόλεως. Ἡ ἀρχιστρατηγία τοῦ Σ τ ρ α τ ο ὕ τ ῆ ς Ἀ ν α τ ο λ ῆ ς, ὅπως ὠνομάσθη ὁ πολεμῶν εἰς τὸ μέτωπον τῆς Θεσσαλονίκης στρατός, ἀνετέθη εἰς τὸν γάλλον στρατηγὸν **Σαράϊγ**, διακριθέντα εἰς τὴν μάχην τῆς Μάρν.

Μετά τὴν κατάρρευσιν τῆς Σερβίας, πρὸς σωτηρίαν τῆς ὁποίας τὰ συμμαχικά στρατεύματα δὲν ἦσαν ἀρκετὰ νὰ προσφέρουν ἱκανοποιητικὴν βοήθειαν, ἡ θέσις τοῦ Σαράϊγ ἔγινε δυσχερής. Ἀφοῦ εἶχε προχωρήσει μέχρι τοῦ σερβικοῦ χωρίου Κριβολάκ, ἠναγκάσθη πρὸ τῶν ὑπερτέρων ἐχθρικῶν δυνάμεων νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς τὴν Θεσσαλονίκην.

Τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1915 οἱ Βούλγαροι ἐφάνησαν εἰς τὴν Γευγελὴν καὶ μετ' ὀλίγον εἰς τὰ σερβοελληνικά σύνορα ἐφθασαν Γερμανοί. Οὔτε Γερμανοὶ οὔτε Βούλγαροι διῆλθον τότε τὴν ἑλληνικὴν μεθόριον. Ὁ γάλλος στρατηγὸς κατεσκεύασεν ὠχυρωμένον στρατόπεδον περὶ τὴν Θεσσαλονίκην, τὸ ὁποῖον διαρκῶς ἐνισχυόμενον ἔγινεν ἀπὸρρητον καὶ ἔμελλε νὰ ἔχῃ μοιραίαν σημασίαν διὰ τὴν ἔκβασιν τοῦ πολέμου. Τοιοῦτοτρόπως ἐδημιουργήθη νέον μέτωπον, τὸ Β α λ κ α ν ι κ ὸ ν.

ΤΟ ΕΤΟΣ 1916 — ΒΕΡΝΤΕΝ — (22 ΦΕΒΡ. - ΔΕΚΕΜΒΡ. 1916)

Ἐνθαρρυνθέντες ἀπὸ τὰς ἐπιτυχίας ἐναντίον τῶν Ρώσων καὶ τῶν Σέρβων καὶ ἔχοντες τῶρα διαθέσιμους δυνάμεις οἱ Γερμανοὶ

προέβησαν τὸ μέγα γαλλικὸν φρούριον τοῦ Βερντέν, τοῦ ὁποῖου ἡ πτώσις θὰ ἦνοιγε τὴν ὁδὸν πρὸς τὴν γαλλικὴν πρωτεύουσαν, ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ γερμανοῦ διαδόχου. Ἡ ἐπι-
 θεσις, παρασκευασθεῖσα καλῶς καὶ ἐπιχειρηθεῖσα μετὰ με- **1916**
 γάλων δυνάμεων, εἶχε καταπληκτικὴν ἐπιτυχίαν εἰς τὴν
 ἀρχήν. Ἄλλ' οἱ Γάλλοι συνελθόντες ἀπὸ τὸν αἰφνιδισμὸν ἀντέ-
 ταξαν ἀπεγνωσμένην ἀντίστασιν. Τὴν ἄμυναν διωργάνωσεν ὁ
 στρατηγὸς **Πεταίν** (Petain).

Εἰς τὴν κόλασιν τοῦ Βερντέν ἐθυσιάσθη τὸ ἄνθος τῆς νεολαίας
 τῶν δύο χωρῶν. Ἄλλ' ἡ ποθητὴ νίκη δὲν ἔσπευε τὰ ὄπλα τοῦ γερ-
 μανοῦ διαδόχου. Αἱ ἐλπίδες τερματισμοῦ τοῦ πολέμου ἀπεμακρύν-
 θησαν πάλιν.

ΚΑΤΑΡΡΕΥΣΙΣ ΤΗΣ ΡΟΥΜΑΝΙΑΣ

Κατόπιν τῆς ἀποτυχούσης ἐπιθέσεως κατὰ τοῦ Βερντέν, καθὼς
 καὶ τινων ἄλλων ἀποτυχιῶν εἰς τὸ Ἀνατολικὸν μέτωπον, οἱ Γερ-
 μανοὶ ἀνέθεσαν τὴν γενικὴν ἀρχιστρατηγίαν εἰς τὸν Χίντεμπουργκ.
 Ἡ συγκέντρωσις τῆς ἀρχῆς εἰς χεῖρας τοῦ γηραιοῦ στρατηγοῦ
 εἶχεν ἀμέσως τὰ ἀποτελέσματά της. Περὶ τὸ τέλος τοῦ 1916 συνε-
 τρίβη ἡ Ρουμανία.

Οἱ Ρουμᾶνοι ἐνθαρρυνθέντες ἀπὸ τὰς προσωρινὰς ἐπιτυχίας
 τοῦ ρώσου στρατηγοῦ **Βοροσίλωφ** κατὰ τῶν Αὐστριακῶν, ὁ
 ὁποῖος μὲ μεγάλας δυνάμεις διέσπασε τὸ αὐστριακὸν μέτω-
 πον καὶ εἰσεχώρησε βαθέως ἐντὸς τοῦ αὐστριακοῦ ἐδάφους, **1916**
 ἐξῆλθον τῆς οὐδετερότητος (27 Αὐγούστου 1916). Οἱ Γερ-
 μανοὶ ὁμως διέθετον ἀρκετὰς δυνάμεις καὶ μηχανικὰ μέσα, ὥστε νὰ
 ἐκμηδενίσουν δι' ἀποφασιστικῆς ἐνεργείας τὸν ρουμανικὸν στρατόν.

Εἰς τὴν Τρανσυλβανίαν οἱ Ρουμᾶνοι ὑπέστησαν σειρὰν αἱμα-
 τηρῶν ἀποτυχιῶν, ἐνῶ ὁ Μάκενζεν, ὁδηγῶν Γερμανούς, Βουλγά-
 ρους καὶ Τούρκους, διέβη τὸν Δούναβιν, ἠνώθη μὲ τὸν αὐστρογερ-
 μανικὸν στρατόν, ὁ ὁποῖος εἶχε κατέλθει ἀπὸ τὴν Τρανσυλβανίαν
 εἰς τὴν πεδιάδα τῆς Βλαχίας, καὶ ἐνίκησεν εἰς ἀποφασιστικὴν μάχην
 τοὺς Ρουμάνους, οἱ ὁποῖοι ἀπεσύρθησαν μέχρι τοῦ ποταμοῦ Σερέθ
 πλησίον τῶν ρωσικῶν συνόρων. Οἱ Γερμανοὶ εἰσῆλθον εἰς Βουκου-
 ρέστιον (6 Δεκεμβρ.) καὶ ὁλόκληρος ἡ Ρουμανία ὑπετάχθη ἐκτὸς
 μικροῦ τμήματος τῆς Μολδαβίας παρὰ τὰ ρωσικὰ σύνορα.

Η ΑΜΕΡΙΚΗ ΕΙΣΕΡΧΕΤΑΙ ΕΙΣ ΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟΝ (3 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 1917)

Ἀλλὰ παρ' ὅλας τὰς ἐπιτυχίας αὐτὰς οἱ Γερμανοὶ εὐρίσκοντο εἰς ἀδυναμίαν νὰ καταπολεμήσουν τὸν πλέον ἐπικίνδυνον ἐχθρόν, τὴν ἔλλειψιν πρώτων ὑλῶν καὶ τροφίμων, συνεπείᾳ τοῦ ἀγγλικοῦ ἀποκλεισμοῦ. Διὰ τοῦτο τὸ τρίτον ἔτος τοῦ πολέμου οἱ Γερμανοὶ ἀπέλυσαν τὸν ἀπεριόριστον ὑποβρυχίον πόλεμον (1 Φεβρ. 1917). Ὀλόκληροὶ ζῶναι θαλάσσης περὶ τὰς ἐχθρικές χώρας ἐκηρύχθησαν ἐν ἀποκλεισμῷ καὶ πᾶν σκάφος πλέον ἐντὸς αὐτῶν ἐβυθίζετο ἄνευ εἰδοποιήσεως. Οἱ Γερμανοί, οἱ ὅποιοι διέθετον τώρα ὀλόκληρον ἀριθμὸν ὑποβρυχίων (25 τὸ 1914, πλέον τῶν 150 εἰς τὸ τέλος τοῦ 1916), ἐβυθίσαν κατὰ τοὺς πρώτους μῆνας τεράστιον ἀριθμὸν πλοίων (874 χιλ. τόνους τὸν Ἀπρίλιον). Ἐν συνόλῳ τὸ 1917 οἱ Βρεττανοὶ ἔχασαν 7 ἑκατομ. τόνους, οἱ Γάλλοι 4 ἑκατομ. « Ἡ κατάστασις εἶναι ἐξαιρετικῶς σοβαρά », ἐδήλωσε τὸ ἀγγλικὸν ναυαρχεῖον.

Ἀλλ' οἱ Γερμανοὶ δὲν κατάρθωσαν νὰ κάμψουν, ὅπως ἤλπιζον, τὴν Ἀγγλίαν. Οἱ σύμμαχοι, ἀφοῦ συνήλθον ἀπὸ τὴν πρώτην κατάπληξιν, ἐπενόησαν δραστικὰ μέτρα κατὰ τῶν ὑπο-
1917 βρυχίων. Ἀντιθέτως ἡ γερμανικὴ δρᾶσις εἰς τὴν θάλασσαν εἶχεν ὡς συνέπειαν τὴν εἴσοδον τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν εἰς τὸν πόλεμον διὰ τὴν ἐλευθερίαν τῶν θαλασσῶν, ὅπως ἔλεγεν ἡ δήλωσις τοῦ Προέδρου Οὐίλσον (3 Φεβρ. 1917).

Η ΡΩΣΣΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ

Τὸν Μάρτιον τοῦ 1917 οἱ σύμμαχοι ἔχασαν τὴν ὑποστήριξιν τῆς Ρωσσίας. Περισσότερον ἀπὸ πᾶσαν ἄλλην χώραν εἰς τὴν Ρωσίαν εἶχε κλονισθῇ ἡ ἐμπιστοσύνη εἰς τοὺς ἀρχηγούς. Ἡ ἀγανάκτησις ἐπροχώρει βαθύτερον, ὅσον ὑψηλότερον ἐσωρεύοντο τὰ θύματα.
 Ἀπὸ τοῦ Ἰουλίου μέχρι τοῦ Ὀκτωβρίου 1916 ὁ στρατηγὸς Βοροσίλωφ ἐθυσίασε περίπου 2 ἑκατομ. στρατιώτας καὶ περὶ τοὺς 90 χιλ. ἀξιωματικούς. Ἡ μερὶς τῶν τσαρικών ἤρχισε νὰ βλέπῃ ὡς μόνην διέξοδον τὴν εἰρήνην. Πρὸς τοῦτο ἡ ρωσικὴ κυβέρνησις, ἡ ὁποία ἦτο εὐπειθὴς εἰς τὸν τσάρον, ἐπεχείρησε νὰ ἀναστείλῃ τὰς ἐργασίας τῆς Δούμας, ἡ ὁποία θὰ ἦτο ἐμπόδιον διὰ τὴν σύναψιν εἰρήνης μετὰ τῶν Γερμανῶν. Ἡ πλειονότης τῆς Δούμας δὲν ὑπήκουσε καὶ ἐστασί-

ασε, τὴν δὲ 12 Μαρτίου 1916 δύο τάγματα τῆς φρουρᾶς προσεχώρησαν εἰς τοὺς στασιαστάς. Ὁ τσάρος ἠναγκάσθη νὰ παραιτηθῇ καὶ ἡ ἐξέγερσις ἐλάμβανε διαρκῶς ὀξύτερον χαρακτῆρα. Τὴν ἀστικήν καὶ κοινοβουλευτικήν κυβέρνησιν διεδέχθη κυβέρνησις σοσιαλιστικοκρατική ὑπὸ τὸν **Κερένσκι** (Μάϊος 1916) καὶ τέλος διὰ τῆς λεγομένης ἐπαναστάσεως τοῦ Ὀκτωβρίου κύριοι τῆς καταστάσεως ἔγιναν ὁ **Λένιν** καὶ ὁ **Τρόσκι**, ἀρχηγοὶ τῶν Μπολσεβίκων (24 Ὀκτωβρίου 1917).

Οἱ νέοι κυβερνῆται συνήψαν ἀνακωχὴν μὲ τοὺς Γερμανοὺς καὶ τὴν 3 Μαρτίου 1918 ὑπέγραψαν χωριστὴν εἰρήνην. Τὴν Ρωσίαν ἠκολούθησε ἡ Ρουμανία. Διὰ τῆς εἰρήνης τὸ κράτος τοῦ τσάρου σχεδὸν διεμελίζετο. Μεγάλα τμήματα τῆς Δυτικῆς Ρωσίας ἀπέκτων τὴν ἀνεξαρτησίαν των ἢ προσηρτῶντο εἰς τὴν Γερμανίαν, ὁλόκληρος δὲ ἡ Ἀνατολικὴ Εὐρώπη μέχρι τῆς Σιβηρίας ἐτίθετο ὑπὸ τὴν οἰκονομικὴν ἐπιρροὴν τῶν Γερμανῶν.

Η ΙΤΑΛΙΑ ΕΙΣΕΡΧΕΤΑΙ ΕΙΣ ΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟΝ

Μετὰ μακροὺς διπλωματικούς ἐλιγμούς οἱ Ἱταλοὶ ἐκήρυξαν τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Αὐστρίας (23 Μαΐου 1915). Ἡ διασκευὴ τῶν ἱταλοαυστριακῶν συνόρων, καθὼς καὶ οἱ ἀντίξοοι καιρικοὶ συνθήκαι δὲν ἠνύνησαν ἐκτεταμένas ἐπιχειρήσεις εἰς τὸ νέον μέτωπον.

Ὅταν ὅμως κατὰ τὸν συνήθη μυστικὸν τρόπον οἱ Γερμανοὶ μετέφεραν ὁλόκληρον στρατιὰν εἰς τὸ Ἱταλικὸν μέτωπον, ἐκάμφθη ἡ ἱταλικὴ ἀνοχή. Εἰς τὴν ὄρεινὴν περιοχὴν τῶν Ἰουλιανῶν Ἀλπεων οἱ Γερμανοαυστριακοὶ διέσπασαν τὸ ἱταλικὸν μέτωπον (25 Ὀκτωβρίου 1917). Ὁ ἱταλικὸς στρατὸς ὑπεχώρησε κατορθώσας νὰ ἀνασυνταχθῇ ἐπὶ νέου μετώπου παραλλήλως τοῦ ποταμοῦ Πιὰ β ε. Ἐκεῖθεν βραδύτερον, ὅπως θὰ ἴδωμεν, ἐξώρμησε καὶ ἐπήνεγκε τὴν διάλυσιν καὶ ἀποσύνθεσιν τοῦ αὐστριακοῦ στρατοῦ.

ΒΑΛΚΑΝΙΚΟΝ ΜΕΤΩΠΟΝ

Ἐνῶ διεδραματίζοντο τὰ μεγάλα αὐτὰ γεγονότα, ἡ Ἑλλάς δὲν εἶχε κατορθώσει νὰ καθορίσῃ ἐνιαίαν πολιτικὴν ἀπέναντι τῶν ἐμπολέμων. Ὁ πρωθυπουργὸς Βενιζέλος ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ μεγάλου πολέμου εἶχε κηρυχθῇ ὑπὲρ τῶν Δυτικῶν Δυνάμεων, ἐνῶ ὁ

βασιλεὺς Κωνσταντῖνος ἐθεώρει ἐπικίνδυνον τὴν ἀνάμειξιν τῆς μικρᾶς Ἑλλάδος εἰς τὴν σύρραξιν τῶν Μεγάλων Δυνάμεων καὶ ἐπεθύμει ἡ χώρα μας νὰ τηρήσῃ οὐδετερότητα. Ἡ διαφωνία αὕτη μεταξὺ βασιλέως καὶ πρωθυπουργοῦ ἐπρόκειτο νὰ ἔχῃ σοβαρὰς συνεπειὰς διὰ τὴν χώραν μας.

Ὅταν βραδύτερον (1915) ἐπῆλθεν ἡ συνεννόησις Γερμανῶν καὶ Βουλγάρων διὰ τὸν διαμελισμὸν τῆς Σερβίας καὶ ἡ Βουλγαρία ἐκίνητοποίησε τὸν στρατὸν της, ἡ Ἑλλὰς διὰ λόγους ἀσφαλείας ἀπήντησε διὰ γενικῆς ἐπιστρατεύσεως. Οἱ σύμμαχοι ἤλπισαν ὅτι ἡ ἐπιστρατευθεῖσα Ἑλλὰς θὰ ἔσπευδεν εἰς βοήθειαν τῆς κινδυνευούσης Σερβίας, μετὰ τῆς ὁποίας συνεδέετο διὰ συνθήκης ἀμυντικῆς. Ἀλλ' ἡ Ἑλλὰς ἐξηκολούθησε τὴν πολιτικὴν τῆς οὐδετερότητος καὶ μετὰ τὴν ἐπίθεσιν τῆς Βουλγαρίας κατὰ τῆς Σερβίας καὶ δὲν ἔσπευσεν εἰς βοήθειαν αὐτῆς. Τὸ γεγονός αὐτὸ ἡ Συνεννόησις ἐθεώρησεν ἐχθρικὸν ἀπέναντί της, αἷτιον αὐτοῦ κυρίως ἐνόμισε τὸν βασιλέα, τὸν ὁποῖον ἐχαρκτήρισεν ὡς ὄργανον τῆς Γερμανίας, καὶ ἔλαβεν ἐχθρικὴν στάσιν ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος. Ἐντὸς τῆς χώρας φανερά πλέον ἐσχηματίσθησαν δύο παρατάξεις. Ἡ μία παράταξις ἠκολούθει τὴν πολιτικὴν τοῦ Βενιζέλου καὶ ἐπεζῆτει νὰ ἐξαγάγῃ τὴν Ἑλλάδα εἰς τὸν πόλεμον παρὰ τὸ πλευρὸν τῆς Ἀντάντ, ἡ ἄλλη ἐνεκολπώθη τὴν πολιτικὴν τῆς οὐδετερότητος καὶ ἀναμονῆς, τὴν ὁποίαν ὑπεστήριζεν ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος. Τὰ πάθη ὠξύνθησαν εἰς μέγαν βαθμὸν καὶ ὁ ὀλέθριος ἐκεῖνος διχασμὸς προεμήνυε μεγάλας ἀναστατώσεις.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ 1916 ὁ μικρὸς στρατὸς τῆς Ἀνατολῆς εἰς τὸ Βαλκανικὸν μέτωπον ἐνισχύθη σημαντικῶς. Ἐφθασαν εἰς Θεσσαλονίκην 100 χιλ. σερβικοῦ στρατοῦ, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἀναδιοργανωθῇ καὶ ἀνασυνταχθῇ εἰς τὴν Κέρκυραν ὑπὸ γάλλων ἀξιωματικῶν, καὶ ἄλλαι συμμαχικαὶ ἐπικουρίαι. Τοιοῦτοτρόπως ὁ στρατὸς τῆς Ἀνατολῆς ἀνῆλθεν εἰς 300 χιλ. (80 χιλ. Γάλλοι εἰς 4 μεραρχίας, 80 χιλ. Ἀγγλοὶ εἰς 5 μεραρχίας, 1 μεραρχία ρωσικὴ καὶ 1 ἰταλική). Ἀλλ' ὁ στρατὸς αὐτὸς δὲν ἦτο ἀκόμη καλῶς ἐφωδιασμένος μὲ πυροβολικὸν καὶ ἔτοιμος νὰ ἀναλάβῃ ἐπιχείρησιν μεγάλης ἐκτάσεως. Διὰ τοῦτο ὅταν τὴν ἀνοιξὶν ἦλθεν εἰς ἐπαφὴν μετὰ τῶν ἐχθρῶν, οἱ Βούλγαροι κατέλαβον τὸ Δεμίρ-Χισάρ καὶ τὸ ἑλληνικὸν ὄχυρὸν Ροῦπελ, κατῆλθον μέχρι τῆς θαλάσσης καὶ κατέλαβον ὁλόκληρον τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν. Μεγάλα τμήματα ἑλληνικοῦ στρατοῦ παρε-

δόθησαν χωρὶς νὰ ἀντιτάξουν οὐδεμίαν ἀντίστασιν, τὰ ὁποῖα μετεφέρθησαν εἰς τὴν Γερμανικὴν πόλιν Γκέρλιτς, ὅπου ἔζησαν ἐν αἰχμαλωσίᾳ μέχρι τοῦ τέλους τοῦ πολέμου. Ἡ Ἀνατολικὴ Μακεδονία ὑπέστη τὰ πάνδεινα ὑπὸ τῶν Βουλγάρων, οἱ ὁποῖοι ἐθεώρησαν τὴν περίστασιν κατάλληλον νὰ ἐξαφανίσουν τὸν ἑλληνικὸν πληθυσμόν. Ἡ θέσις τῶν Βουλγάρων ἐνισχύθη καὶ αἱ ἐχθροπραξίαι διεκόπησαν ἐπὶ τινὰ καιρόν.

Ἡ ἔξοδος ὅμως τῆς Ρουμανίας εἰς τὸν πόλεμον (27 Αὐγούστου 1916) ἔδωκε τὸ σύνθημα νέων συγκρούσεων. Ἐπρεπε νὰ ἀρχίσῃ στρατιωτικὰς ἐπιχειρήσεις ὑφίστης πολιτικῆς καὶ στρατιωτικῆς σημασίας, νὰ ὑποστηρίξῃ δηλαδὴ τὴν κατὰ τῆς Βουλγαρίας καὶ Αὐστρίας ἐπίθεσιν τοῦ ρουμανικοῦ στρατοῦ. Ἀλλὰ τὴν πρωτοβουλίαν διετήρησαν πάλιν οἱ Βούλγαροι, οἱ ὁποῖοι διέθετον 15 μεραρχίας, μίαν γερμανικὴν καὶ ἐνισχύοντο ποικιλοτρόπως ἀπὸ τοὺς Γερμανοὺς μὲ ἐπιτελεῖα, πυροβόλα, πολυβόλα, τηλέφωνα, ἀεροπλάνα κτλ. Οἱ Βούλγαροι προσέβαλον τὸν στρατὸν τῆς Ἀνατολῆς, προήλασαν δυτικῶς καὶ κατέλαβον τὴν Φλώριναν.

Τότε ὅμως ἤρχισεν ἡ ἐπίθεσις τοῦ συμμαχικοῦ στρατοῦ, εἰς τὴν ὁποίαν ἐπρωτοστάτησαν κυρίως οἱ Σέρβοι. Οἱ σύμμαχοι ἐνίκησαν τοὺς Βουλγάρους παρὰ τὸ Γκορνίτσοβον, ἀνεκατέλαβον τὴν Φλώριναν καὶ τὴν 30 Σεπτεμβρίου τὰ σερβικὰ στρατεύματα ἐπάτησαν τὸ ἔδαφος τῆς πατρίδος των, ὀλίγον δὲ βραδύτερον οἱ Σέρβοι εἰσῆλθον εἰς τὸ Μοναστήριον (19 Νοεμβρίου).

Η ΕΛΛΑΣ ΕΙΣΕΡΧΕΤΑΙ ΕΙΣ ΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟΝ

Ἡ κίνησις αὐτὴ τῶν συμμαχικῶν στρατευμάτων εἰς τὸ Βαλκανικὸν μέτωπον προεκάλεσε σημαντικὰ γεγονότα εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ὁ Βενιζέλος παρητήθη, διεδέχθησαν δὲ αὐτὸν μὲ τὴν σειράν τέσσαρες κυβερνήσεις, τοῦ Δ. Γούναρη, ὁ ὁποῖος παρητήθη τὴν 22 Ἰουνίου 1916, τοῦ Ἀλεξ. Ζαΐμη, τὸν ὁποῖον ἀντικατέστησε τὴν 16 Σεπτεμβρίου ὁ Καλογερόπουλος, καὶ τέλος ἀνέλαβε τὴν ἀρχὴν ὁ καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Σπ. Λάμπρος (11 Ὀκτωβρίου). Ὁ Βενιζέλος, ἀφοῦ δὲν κατώρθωσε νὰ ἐπιβάλλῃ τὴν πολιτικὴν του διὰ τῆς κοινοβουλευτικῆς ὁδοῦ, ἀπεφάσισε νὰ προβῇ εἰς κίνημα ἀποχωριστόν. Τὴν 9 Σεπτεμβρίου 1916 ἔφθασεν εἰς τὴν Θεσσα-

λονίκην μὲ πολλοὺς πολιτικούς καὶ στρατιωτικούς καὶ ἐκήρυξε τὸ κίνημα. Ἐσχημάτισε προσωρινὴν κυβέρνησιν καὶ ὥς σκοπὸν τοῦ ἔθεσε νὰ τάξῃ τὴν Ἑλλάδα εἰς τὸ πλευρὸν τῶν Συμμάχων. Ἦρχισε νὰ στρατολογήῃ ἀπὸ τὴν Μακεδονίαν καὶ τὰς νήσους καὶ κατήρτισε τὸν πυρῆνα τοῦ στρατοῦ, τὸν ὁποῖον ὠνόμασαν στρατὸν τῆς Ἀ-μύνης.

Ἀπὸ τότε ἡ στάσις τῶν συμμάχων ἀπέναντι τῆς Ἑλλάδος ἦτο φανερώς ἐχθρική. Ὑπὸ τὸ πρόσχημα ὅτι τὰ νῶτα τοῦ στρατοῦ τῆς Ἀνατολῆς εὕρισκοντο ἐκτεθειμένα εἰς κίνδυνον, προέβαλλον διαρκῶς νέας ἀπαιτήσεις εἰς τὴν κυβέρνησιν τῶν Ἀθηνῶν, ὅπως τὴν ἀπομάκρυνσιν τοῦ στρατοῦ κάτω τοῦ Ἰσμοῦ, τὴν μερικὴν ἀποστράτευσιν κ.ἄ. Αἱ προστριβαὶ αὐταὶ κατέληξαν εἰς θλιβερά γεγονότα παρὰ τὸ Ζάππειον, εἰς βομβαρδισμόν τῶν Ἀθηνῶν καὶ εἰς ἐπιθέσιν κατὰ τῶν γαλλικῶν ἀγημάτων παρὰ τὴν Ἀκρόπολιν. Ταύτην ἐπηκολούθησεν ὁ ἀποκλεισμός τῶν ἑλληνικῶν παραλίων, ἡ παράδοσις τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου καὶ ἡ ἀποστράτευσις τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ.

Τέλος οἱ σύμμαχοι μετὰ τὴν κατάρρευσιν τῆς Ρωσίας ἀπεφάσισαν νὰ δώσουν ὀριστικὴν λύσιν εἰς τὸ ἑλληνικὸν ζήτημα. Τὸν Ἰούνιον τοῦ 1917 ἔφθασεν εἰς τὰς Ἀθήνας ὡς ἔκτακτος ἀπεσταλμένος τῆς Γαλλίας ὁ γερουσιαστὴς Ζοννάρ, ὁ ὁποῖος ὑπεχρέωσε τὸν βασιλέα Κωνσταντῖνον νὰ παραιτηθῇ ὑπὲρ τοῦ δευτεροτό-
1917 κου υἱοῦ τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ νὰ ἀναχωρήσῃ μετὰ τῆς οἰκογενείας του εἰς τὴν Ἑλβετίαν. Ἀπὸ τότε ὁ Βενιζέλος ἐγκατεστάθη εἰς τὰς Ἀθήνας, ἀποκατέστησε τὴν ἐνότητα τοῦ διχασμένου κράτους καὶ ἤρχισε νὰ ὀργανώσῃ τὴν χώραν διὰ τὸν πόλεμον.

Η ΜΕΓΑΛΗ ΓΕΡΜΑΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΣΙΣ ΤΟΥ 1917

Οἱ στρατιωτικοὶ τῆς Γερμανίας ἀνέλαβον ἀποφασιστικὴν ἐπίθεσιν εἰς τὸ Δυτικὸν μέτωπον, ἀφοῦ συνεκέντρωσαν τὰς ἐλευθερωθείσας εἰς τὴν Ἀνατολὴν δυνάμεις των μετὰ τὴν εἰρήνευσιν τῆς Ρωσίας. Ὁ πόλεμος εἰσῆλθεν εἰς νέαν φάσιν. Τὰ στρατεύματα ἐξελθόντα ἐκ τῶν χαρακωμάτων προσεπάθουν δι' αἰφνιδιαστικῶν ἐπιθέσεων χωρὶς προπαρασκευὴν πυροβολικοῦ νὰ ἀπωθήσουν τὸν ἀντίπαλον.

Ἀπὸ τῆς 21ης Μαρτίου μέχρι τέλους Ἰουνίου τοῦ 1918 οἱ Γερ-

μανοὶ ἔκαμαν πρωτοφανεῖς ἐπιθέσεις μὲ τεραστίας μάζας ἀνθρώπων καὶ ἀφάνταστον ἀφθονίαν ὑλικοῦ, ἐκλόνισαν τὸν ἐχθρὸν καὶ ἐπροξένησαν εἰς αὐτὸν τεραστίας ζημίας.

Ἡ πρώτη μεγάλη ἐπίθεσις, ἡ Αὐτοκρατορικὴ ὀνομασθεῖσα (21 Μαρτίου), κατὰ τῶν ἀγγλικῶν γραμμῶν μεταξὺ Ἀρὰς καὶ Λαφὲρ εἰς ἑκτασιν 80 χιλιομέτρων μὲ ἀντικειμενικὸν σκοπὸν νὰ χωρίσῃ τὸν ἀγγλικὸν στρατὸν ἀπὸ τὸν γαλλικόν, εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν διάσπασιν τοῦ ἀγγλικοῦ μετώπου, τὴν ἀπώλειαν 55 χιλιομ. ἐδάφους, 90 χιλ. αἰχμαλώτων καὶ 1100 τηλεβόλων. Γαλλικαὶ μεραρχίαι ριφθεῖσαι ἐν σπουδῇ ἔφραξαν τὸ κενόν.

Τὸ κατὰ τῶν γαλλικῶν γραμμῶν κτύπημα παρὰ τὸ Σεμαῖν ντὲ Ντὰμ (27 Μαΐου) ἔφερε τοὺς Γερμανοὺς πάλιν εἰς τὴν Μάρνην παρὰ τὸ Σατὸ Τιερύ, εἰς ἀπόστασιν 65 χιλιομ, ἀπὸ τοὺς Παρισίους, οἱ ὅποιοι εἰς τὸ διάστημα αὐτὸ ἐβομβαρδίζοντο ἐξ ἀποστάσεως 120 χιλιομ. μὲ τὰ τηλεβόλα τῶν 381 χιλ., τὰ ὀνομαστὰ Βέρθα.

ΔΕΥΤΕΡΑ ΜΑΧΗ ΤΗΣ ΜΑΡΝΗΣ (18-25 ΙΟΥΛΙΟΥ)

Ἄλλ' ἤρχισεν ἤδη νὰ στρέφεται ἡ τύχη τῶν ὅπλων. Οἱ Γερμανοὶ εἶχον ἀποδεκατισθῇ οἰκτρῶς, ἐνῶ ὁ συμμαχικὸς στρατὸς ἐνισχύετο διαρκῶς, ἰδίως μὲ τὴν προσέλευσιν τῶν Ἀμερικανῶν. Τὴν 1 Ἰουλίου εἰς τὴν Γαλλίαν ὑπῆρχον 650 χιλ. Ἀμερικανοί, ἐκ τῶν ὁποίων 250 χιλ. ἔτοιμοι πρὸς πόλεμον. Ἡ Ἀντάντ διέθετεν ἐπίσης κολοσσιαῖον ὑλικόν, ἰδίως μέγαν ἀριθμὸν τῶν νέων ὅπλων, τῶν τάνκς, τὰ ὁποῖα ἀπεδείχθησαν ἀπαράμιλλα διὰ τὴν ἐφοδὸν καὶ τὴν προέλασιν. Εἶχον ἐπίσης οἱ σύμμαχοι ἀποκαταστήσει ἐνιαίαν διοίκησιν ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ γάλλου στρατηγοῦ Φὸς (Foch).

Οἱ Γερμανοὶ διέβησαν πάλιν τὸν μοιραῖον ποταμὸν Μάρνην, ἀλλὰ προσέκρουσαν εἰς τὴν γαλλικὴν ἀντεπίθεσιν, τὴν ὁποίαν εἶχε προετοιμάσει ὁ Φὸς συγκεντρώσας μυστικῶς δύο στρατιάς εἰς τὸ δάσος τοῦ Willers Cotterets. Ἡ γαλλικὴ ἐπίθεσις (18 Ἰουλίου), γενομένη χωρὶς προπαρασκευὴν πυροβολικοῦ, ἀλλὰ μὲ τεράστια μηχανικὰ μέσα καὶ 500 τάνκς, εἶχε καταπληκτικὴν ἐπιτυχίαν καὶ σοβαρωτάτας συνεπειάς. Ἡ γερμανικὴ γραμμὴ ἐκάμφθη, οἱ δὲ Γερμανοὶ ἀπεσύρθησαν εἰς τὴν μεγάλην τῶν ὠχυρωμένην γραμ-

μήν, τὴν γραμμὴν Χίντεμπουργκ, ὅπως τὴν ὠνόμαζον (8 Αὐγούστου – 20 Σεπτεμβρίου).

Η ΚΑΤΑΡΡΕΥΣΙΣ ΤΩΝ ΣΥΜΜΑΧΩΝ ΤΗΣ ΓΕΡΜΑΝΙΑΣ

Ἐνῶ διεξήγετο ἡ γιγαντομαχία αὐτὴ εἰς τὸ Δυτικὸν μέτωπον, τὰ συμβάντα εἰς τὰ δευτερεύοντα μέτωπα τῆς Ἀνατολῆς ἐσυντόμευσαν τὸ τέλος τοῦ πολέμου.

Εἰς τὴν Παλαιστίνην ὁ ἀγγλικὸς στρατὸς ἐνίκησε τελικῶς τὸν τουρκικὸν στρατόν, ὁ ὁποῖος εἶχε περιέλθει εἰς κατάστασιν παναθλίων λειψάνων, μαστιζομένων ὑπὸ ἀσθeneiῶν, καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸ Χ α λ έ π ι (300 χιλίῳ. βορείως, 26 Ὀκτωβρίου).

Οἱ Βούλγαροι ἦσαν ἐντελῶς ἐξηντλημένοι καὶ εἰς τὴν χώραν τῶν εἶχε γίνει μεγάλη καταστροφή. Τὴν 17 Ἰουλίου παρητήθη ὁ πρωθυπουργὸς τοῦ πολέμου Ραδοσλάβωφ καὶ ἀντικατεστάθη ἀπὸ τὸν φιλαντατικὸν Μ α λ ί ν ω φ. Ἀφοῦ δὲ ἀνεκλήθη ὁ στρατηγὸς Σαράιγ, ὁ ὁποῖος εὐρίσκετο εἰς συνεχεῖς προστριβὰς πρὸς τοὺς Ἑλληνας, καὶ ἐξωπλίσθησαν 11 ἑλληνικαὶ μεραρχαί, ὁ συμμαχικὸς στρατὸς ἐγένεν ἀξιομαχώτατος.

Εἰς βραχεῖαν σύγκρουσιν παρὰ τὸ Σ κ ρ ᾱ ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς κατήγαγε μίαν ἀπὸ τὰς περιφανεστέρας νίκας τοῦ Βαλκανικοῦ πολέμου καὶ ἔδειξε τί ἦτο εἰς θέσιν νὰ προσφέρῃ εἰς τὸν ἀγῶνα. Ἀμέσως κατόπιν ὁ συμμαχικὸς στρατὸς ὑπὸ τὸν νέον ἀρχιστράτηγον **Φρανσέ ντ' Ἐσπερέ** (Franchet d' Esperey) συνέτριψε τὸ βουλγαρικὸν μέτωπον παρὰ τὸν Τζέρναν (15 Σεπτεμβρίου).

Τὴν 29 Σεπτεμβρίου οἱ Βούλγαροι ὑπέγραψαν τὴν Ἀ ν α κ ω χ ῆ ν τ ῆ ς Θ ε σ σ α λ ο ν ί κ η ς, διὰ τῆς ὁποίας ὑπεχρεώθησαν νὰ ἀποσυρθοῦν ἀπὸ τὰ ἐδάφη, τὰ ὁποῖα κατέλαβον τὸ 1915, νὰ διαλύσουν τὸν στρατόν των καὶ νὰ ἐπιτρέψουν εἰς τὸν συμμαχικὸν στρατόν νὰ καταλάβῃ τὴν Σόφειαν. Ὁ βασιλεὺς Φερδινάνδος κατόπιν ἐσωτερικῆς ἐξεγέρσεως ὑπεχρεώθη νὰ παραιτηθῇ.

Οἱ Τοῦρκοι μετὰ τὴν καταστρεπτικὴν ἦτταν τοῦ στρατοῦ των εἰς τὴν Παλαιστίνην καὶ τὴν ἦτταν τῶν Βουλγάρων ἡγασθήσαν νὰ ὑποκύβουν. Τὴν 31 Ὀκτωβρίου ὑπεγράφη ἡ Ἀ ν α κ ω χ ῆ τ οῦ Μ ο ὕ δ ρ ο υ. Ὁ συμμαχικὸς στόλος καὶ μετ' αὐτοῦ ὁ ἑλληνικὸς ἐνεφανίσθησαν πρὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τὰ

Στενὰ καὶ ἡ τουρκικὴ πρωτεύουσα κατελήφθησαν ἀπὸ τὸν συμμαχικὸν στρατόν.

Οἱ Αὐστριακοὶ ἀπὸ μηνῶν εἶχον καμθῆ ὑπὸ τὸ βάρος τοῦ πολέμου. Αἱ γερμανικαὶ νῖκαι τῆς ἀνοίξεως καὶ τοῦ θέρους συνεκράτησαν αὐτοὺς ἐπὶ τι διάστημα. Ὅταν ὅμως ἐπεχείρησαν νὰ ἐνεργήσουν ἐπιθέσιν κατὰ τῶν Ἱταλῶν εἰς τὸ μέτωπον τοῦ Πιάβε, ἀπεκρούσθησαν εὐκόλως (15—23 Ἰουνίου). Ὁ αὐστριακὸς στρατός, τὸ κύριον στήριγμα τῆς μοναρχίας, διελύθη. Αἱ ἐθνότητες ἔπαυσαν νὰ ὑπακούουν εἰς τὴν Βιέννην, οἱ Κροᾶται καὶ οἱ Σλοβένοι ἐκήρυξαν τὴν ἑνωσὶν τῶν μὲ τὴν Σερβίαν, οἱ Τσέχοι καὶ οἱ Σλοβάκοι ἱδρυσαν ἀνεξάρτητον κράτος, οἱ δὲ Ἱταλοὶ κατέλαβον τὸ Τριέντο καὶ τὴν Τεργέστην. Εἰς τὴν Βιέννην καὶ τὴν Βουδαπέστην ἐγκατεστάθησαν ἐπαναστατικαὶ κυβερνήσεις (12 Νοεμβρίου).

Η ΓΕΡΜΑΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ

Ὁ γερμανικὸς στρατός, ὁ τραγικὸς ἥρως τῆς μεγάλης τραγωδίας, κλονιζόμενος ὑπὸ τὴν κολοσσιαίαν πίεσιν, ἀπεσύρετο ἀπὸ τὰ ἐδάφη, τὰ ὅποια κατεῖχεν ἀπὸ τετραετίας. Δὲν εἶχε χάσει οὔτε τὴν πειθαρχίαν του οὔτε τὴν συνοχήν του.

Πρὸ τοῦ φάσματος τῆς τελειωτικῆς διαλύσεως καὶ τῆς εἰσβολῆς τοῦ ἐχθροῦ εἰς τὸ γερμανικὸν ἔδαφος ὁ Λούντεντορφ ἐτηλεγράφησε τὴν 28 Σεπτεμβρίου εἰς τὸν ἀρχικαγκελλάριον ὅτι ἦτο ἀπόλυτος ἀνάγκη νὰ κλείσῃ ἀνακωχήν. Ἡ εἶδησις ἔδωσε τὸ σύνθημα τῆς ἀναστατώσεως εἰς τὴν Γερμανίαν. Ἐσχηματίσθη νέα κυβερνήσεις, ἡ ὅποια ἐτηλεγράφησεν εἰς τὸν Οὐίλσον ὅτι ἡ Γερμανία εἶναι ἐτοίμη νὰ δεχθῇ εἰρήνην ἐπὶ τῇ βάσει τῶν 14 ἄρθρων, τὰ ὅποια ὁ Πρόεδρος τῶν Ἑνωμένων Πολιτειῶν εἶχε πρὸ καιροῦ διακηρύξει καὶ εἰς τὰ ὅποια ἐστήριζε τὴν μελλοντικὴν εἰρήνην (4—5 Νοεμβρίου).

Ἀλλὰ συγχρόνως μεγάλη ἐξέγερσις τῶν πληρωμάτων τῶν πολεμικῶν πλοίων ἐσημειώθη εἰς τὸ Κίελον. Ἡ κίνησις διεδόθη εἰς τοὺς ἄλλους λιμένας καὶ μετ' ὀλίγον οἱ ναῦται καταλαβόντες τοὺς σιδηροδρόμους εἰσῆλθον εἰς τὸ ἐσωτερικὸν καὶ ἐπανεστάτησαν ὅλην τὴν χώραν. Ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ἐπαναστατῶν **1918** ἐτέθησαν οἱ ἀρχηγοὶ τῶν σοσιαλιστῶν. Ὁ αὐτοκράτωρ μετὰ τοῦ διαδόχου ἔφυγαν εἰς τὴν Ὁλλανδίαν, διὰ νὰ διαφύγουν τὴν παράδοσιν, τὴν ὅποιαν ἀπτήτουν οἱ σύμμαχοι (9 Νοεμβρίου).

Τὴν 11 Νοεμβρίου εἰς τὸ Βερολίνον ἐκηρύχθη ἡ Δημοκρατία. Ἐπίσης ἠναγκάσθησαν νὰ παραιτηθοῦν καὶ οἱ ἄλλοι ἡγεμόνες τῶν γερμανικῶν κρατῶν. Τὴν 12 παρητήθη καὶ ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Αὐστρίας Κάρολος.

Τὴν 11 Νοεμβρίου εἰς τὸ στρατηγεῖον τοῦ Φῶς ὑπεγράφη ἡ ἀνακωχή.

ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΩΝ ΒΕΡΣΑΛΛΙΩΝ

Ἡ συνδιάσκεψις τῆς εἰρήνης συνήλθεν εἰς Παρίσιους, ὅπου ἔγινεν ἐπισήμως ἡ ἔναρξις τοῦ Συνεδρίου εἰς τὴν Αἴθουσαν τῶν Κατόπτρων τοῦ ἀνακτόρου τῶν Βερσαλλιῶν τὴν 18 Ἰανουαρίου 1919. Εἰς τὰς Βερσαλλίας ὑπερίσχυσαν αἱ μέθοδοι τῆς παλαιᾶς διπλωματίας καὶ

Ὁ Πρόεδρος Οὐίλσον (1856 - 1921)

ἡ ἀγαθὴ πρόθεσις τοῦ Οὐίλσον ὑπέστη σκληρὰν δοκιμασίαν. Ὁ Πρόεδρος εἰς τὰ 14 ἄρθρα τοῦ εἶχε θέσει τὰς ἀνθρωπιστικὰς βάσεις διὰ τὴν συνομολόγησιν τῆς εἰρήνης, ἀλλὰ δὲν εἶχε φαντασθῇ τὸ μέγεθος τῶν δυσκολιῶν, εἰς τὰς ὁποίας θὰ προσέκρουεν ἡ ἐφαρμογὴ τῶν ἀρχῶν του. Ὡς βάσις τῆς εἰρήνης ἐλήφθη ἡ ἐξασφάλισις τῶν Συμμάχων ἀπὸ νέαν ἐπίθεσιν τῶν Γερμανῶν καὶ ἡ ἱκανοποίησις τῶν κρατῶν, τὰ ὁποῖα ἐπολέμησαν μετὰ τῆς Ἀντάντ. Ἀπὸ τὸ ἀνθρωπιστικὸν ἰδεῶδες τοῦ Οὐίλσον περιεσώθη μόνον τὸ σκιῶδες κατασκεύασμα τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν.

Μετὰ μακρὰς καὶ κοπιώδεις συσκέψεις τοῦ Συμβουλίου τῶν τεσσάρων, τῶν ἀρχηγῶν δηλαδὴ τῶν μεγάλων κρατῶν Ἀγγλίας, Γαλλίας, Ἰταλίας καὶ Ἀμερικῆς, τοῦ **Λούδ Τζώρτζ, Κλεμανσώ, Ὁρλάνδο** καὶ **Οὐίλσον**, τέλος τὴν 18 Ἰουνίου 1919

ὑπεγράφη ἡ εἰρήνη. Ἡ εἰρήνη τῶν Βερσαλλιῶν ἐπέβαλλεν εἰς τοὺς Γερμανοὺς βαρυτάτους ἑδαφικοὺς καὶ οἰκονομικοὺς ὅρους. Ἡ 1919
Γερμανία ὑπεχρεώθη νὰ ἀποδώσῃ εἰς τὴν Γαλλίαν τὴν Ἀλ-
σατίαν καὶ Λωρραίνην. Μέγα τμήμα τῆς Δυτικῆς Πρωσσίας
μετὰ τῶν παλαιῶν πολωνικῶν ἐπαρχιῶν ἐδόθησαν εἰς τὸ ἀνασυν-
ιστάμενον πολωνικὸν κράτος. Ἀνατολικὴ καὶ Δυτικὴ Πρωσσία
ἐχωρίσθησαν, διὰ νὰ ἀποκτήσῃ ἡ Πολωνία διέξοδον πρὸς τὴν θά-
λασσαν. Αἱ ἀποικίαι τῆς ὅλαι διενεμήθησαν μετὰ τῶν συμμάχων.

Βαρύτατοι ἦσαν οἱ οἰκονομικοὶ ὅροι. Ὑπεχρεώθη νὰ πληρώσῃ
τεράστια ποσὰ ὑπὸ τύπον ἐπανορθώσεων τῶν ζημιῶν τοῦ πολέμου
καὶ νὰ παραδώσῃ εἰς τοὺς συμμάχους τὸν ἐμπορικὸν τῆς στόλον
καὶ ἀμετρήτους ποσότητας γαιανθράκων, κτηνῶν κλπ. Πρὸς ἀσφά-
λειάν των οἱ σύμμαχοι ἐπέβαλον εἰς τὴν Γερμανίαν νὰ καταργήσῃ
τὴν στρατιωτικὴν θητείαν καὶ νὰ περιορίσῃ τὸν στρατὸν τῆς εἰς 100
χιλ. μισθοφόρους.

Τέλος ἡ συνθήκη τῶν Βερσαλλιῶν ἱδρυσεν τὴν Κοινωνίαν
τῶν Ἐθνῶν, τῆς ὁποίας σκοπὸς ἦτο νὰ ἀναπτύξῃ τὴν συνερ-
γασίαν μετὰ τῶν Ἐθνῶν καὶ νὰ χρησιμεύσῃ ὡς διαιτητικὸν δικα-
στήριον διὰ τὴν ἐξασφάλισιν τῆς εἰρήνης καὶ τὸν περιορισμὸν τῶν
ἐξοπλισμῶν. Μέλη τῆς Κοινωνίας ἦσαν τὰ κράτη, τὰ ὁποῖα ἀντι-
προσωπεύθησαν εἰς τὸ Συνέδριον τῆς εἰρήνης, καὶ τὰ οὐδέτερα, ὅσα
ἤθελον νὰ εἰσέλθουν εἰς αὐτήν. Ἐδρα τῆς Κοινωνίας ὠρίσθη ἡ Γε-
νεύη τῆς Ἑλβετίας.

ΑΙ ΑΛΛΑΙ ΣΥΝΘΗΚΑΙ

Ἐκαστον τῶν ἐχθρικῶν κρατῶν ὑπεχρεώθη νὰ ὑπογράψῃ
χωριστὴν συνθήκην. Διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Σαῖν Ζερμαίν
διεμερίσθη ἡ Αὐστρία καὶ περιορίσθη εἰς τὰς καθαρῶς γερμανικὰς
ἐπαρχίας, ὑπὸ τὸν ρητὸν ὅρον νὰ μὴ ἐνωθῇ εἰς τὸ μέλλον μετὰ τῆς
Γερμανίας. Μέγα μέρος τῶν αὐστριακῶν χωρῶν ἀπετέλεσε τὰ κρά-
τη τῆς Τσεχοσλοβακίας καὶ τῆς Γιουγκοσλαβίας, ἄλλαι πάλιν ἐδό-
θησαν εἰς τὴν Ἰταλίαν (Τυρόλον, Τεργέστη κλπ.). Ἡ Αὐστρία
ὑπεχρεώθη νὰ παραδώσῃ τὸν πολεμικὸν καὶ ἐμπορικὸν στόλον τῆς,
τὸν ὁποῖον ἔλαβεν ἡ Ἰταλία.

Ἡ συνθήκη τοῦ Τριανόν συνεπλήρωσε τὸν διαμελισμὸν

τῆς Ἀφβουργικῆς μοναρχίας. Δι' αὐτῆς διεμελίζετο ἡ Οὐγγαρία, ἡ ὁποία περιωρίσθη εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Δουνάβεως καὶ τοῦ Τάιμς. Σημαντικὰ τμήματα τῆς Οὐγγαρίας παρεχωρήθησαν εἰς τὰ φίλα τῆς Ἀντάντ γειτονικὰ κράτη (Ρουμανίαν, Πολωνίαν, Τσεχοσλοβακίαν, Γιουγκοσλαβίαν).

Ἡ συνθήκη τοῦ Νεϊγὺ ἐκάνονισε τὴν θέσιν τῆς Βουλγαρίας. Ἡ Βουλγαρία ὑπεχρέωθη νὰ παραδώσῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα τὰς χώρας μεταξὺ Ἐβρου καὶ Στρυμόνος (Δυτ. Θράκην καὶ Ἀνατολ. Μακεδονίαν). Ὁ στρατός της περιωρίσθη εἰς 20 χιλ.

ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΩΝ ΣΕΒΡΩΝ (10 ΑΥΓ. 1920)

Διὰ τῆς συνθήκης τῶν Σεβρῶν ἀπεφασίζετο ὁ διαμελισμὸς τῆς Τουρκίας. Ὁ σουλτάνος περιωρίζετο εἰς τὰ καθαρῶς τουρκικὰ ἐδάφη, Ἀνατολίαν καὶ Κωνσταντινούπολιν μὲ τὰ προάστια της. Ἡ Ἑλλὰς ἐλάμβανε τὴν Ἀνατολικὴν Θράκην μετὰ τῆς Καλλιπόλεως μέχρι τῆς γραμμῆς τῆς Τσατάλτζας καὶ τὴν περιοχὴν τῆς Σμύρνης. Ἡ Γαλλία ἔλαβε τὴν ἐπικυριαρχίαν τῆς Συρίας καὶ μέρους τῆς Κιλικίας (βιλαέτι Ἀδάνων), ἡ Ἀγγλία τῆς Μεσοποταμίας (Ἰράκ, πετρελαιοπηγαὶ Μουσούλης) καὶ τῆς Παλαιστίνης καὶ τὴν προστασίαν τοῦ νεοϊδρυθέντος Κράτους τῆς Ἀραβίας (Βασίλειον Χετζάζ), ἡ Ἰταλία ὡς σφαίραν ἐπιροῆς τὴν παραλίαν ἀπὸ τοῦ Ἀδραμυτίου μέχρι τῆς Ἀτταλείας (ἀπέναντι τῆς Ρόδου, ὅπισθεν τῆς Ἑλληνικῆς ζώνης τῆς Σμύρνης). Ἡ Τουρκία ἀπὸ 1.790.000 τετρ. χιλιομ. καὶ 24 ἑκατ. κατοίκους περιωρίσθη εἰς 170 χιλ. τετρ. χιλιομ. καὶ 10 ἑκατομ. κατοίκους.

Ἡ Κωνσταντινούπολις καὶ τὰ Στενὰ ὠρίσθη νὰ κατέχωνται ὑπὸ συμμαχικοῦ στρατοῦ, διεθνὴς δὲ ἐπιτροπὴ νὰ ἔχῃ τὴν διοίκησιν τῶν οὐδετεροποιηθέντων στενῶν. Ἡ Τουρκία ἐτέθη ὑπὸ στρατιωτικὸν καὶ οἰκονομικὸν ἔλεγχον, ὑπεχρέωθη νὰ καταργήσῃ τὴν στρατιωτικὴν θητείαν, νὰ περιορίσῃ τὸν στρατὸν της εἰς 50 χιλ. καὶ δὲν εἶχε δικαίωμα νὰ διατηρῇ πολεμικὰ πλοῖα καὶ ἀεροπλάνα. Ἔθεσεν ὑπὸ διεθνῇ ἐποπτείαν τοὺς λιμένας, τὴν ποταμοπλοΐαν καὶ τοὺς σιδηροδρόμους της καὶ ὑπεχρέωθη νὰ ἀποζημιώσῃ τὰς καταστροφὰς τοῦ πολέμου.

Καθ' ἣν στιγμὴν οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως Κωνσταντινουπόλεως ἔθετον τὴν ὑπογραφὴν των εἰς τὴν συνθή-

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ ΤΟ 1919

κην, εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν (Ἀγκυραν) εἶχε σχηματισθῇ ἔθνικιστικὴ μερίς ὑπὸ τὸν ἀξιωματικὸν Μουσταφᾶ Κεμάλ, ἡ ὁποία ἀπέκρουσε τὴν συνθήκην καὶ ἔλαβε τὰ ὅπλα, διὰ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἐφαρμογὴν τῆς.

Η ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ – ΟΙ ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ

Ἡ συνθήκη τῶν Σεβρῶν (11 Αὐγούστου 1920) ἐφάνη ὅτι ἀντήμειβε τοὺς ἑλληνικοὺς ἀγῶνας. Ἑλληνικὸς στρατὸς κατέλαβε τὰ ἐπιδικασθέντα ἐδάφη, ἀλλ' ἔμενε πάντοτε εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν ἡ τουρκικὴ ἀντίστασις, ἡ ὁποία δὲν εἶχε συντριβῇ ὀλοσχερῶς. Οἱ Τοῦρκοι ἔθνικισταὶ ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Μουσταφᾶ Κεμάλ, δραστηρίου ἀξιωματικοῦ, διακριθέντος εἰς τὰς μάχας τῆς Καλλιπόλεως ἐναντίον τῶν Ἀγγλογάλλων, ἐσχημάτισαν κυβέρνησιν, ἀπεκέρυξαν τὸν σουλτάνον καὶ τὴν κυβέρνησιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ὠργάνωσαν τὴν ἔθνικὴν ἄμυναν. Ἡ θέσις τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἐγένετο δυσχερεστάτη ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν, ἕως ὅτου αἱ ἐπιχειρήσεις κατέληξαν εἰς θλίβεράν ἀποτυχίαν. Γάλλοι καὶ Ρῶσσοι ὑπεστήριξαν ἀμέσως ἢ ἐμμέσως τοὺς Τούρκους, ἐνῶ οἱ Ἀγγλοι οὐδεμίαν οἰκονομικὴν ἢ στρατιωτικὴν βοήθειαν παρέσχον εἰς τοὺς Ἕλληνας. Ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς ἠναγκάσθη νὰ ἐκκενώσῃ τὴν Μ. Ἀσίαν (Αὐγούστος 1922). Τραγικὴ ἦτο κυρίως ἡ τύχη τῶν ἐντοπίων Ἑλλήνων.

Ἡ Συνθήκη τῆς Λωζάννης (14 Ἰουλίου 1923) ἔδωκεν εἰς τοὺς Τούρκους τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ τὴν Θράκην μέχρι τοῦ Ἑβρου, καθὼς καὶ τὰς νήσους Ἰμβρον καὶ Τένεδον. Οἱ Τοῦρκοι ἐκτὸς αὐτῶν ἐπέτυχον τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν πληθυσμῶν. Ἦρchiσε τότε μεγάλη μετανάστευσις ὑπὲρ τὸ Αἰγαῖον. Περί τὸ 1 1/2 ἑκατομ. Ἕλληνες ἐγκατέλειψαν τὰς ἐστίας των καὶ ἦλθον νὰ ἐγκατασταθοῦν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ὁ ἑλληνισμὸς ἐξερριζώθη ἀπὸ τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ τὴν Ἀνατολικὴν Θράκην, ἀπὸ τὰς χώρας δηλαδὴ εἰς τὰς ὁποίας εἶχε ζήσει ἐπὶ χιλιετηρίδας καὶ εἶχε δημιουργήσῃ μεγάλας καὶ πλουσίας πόλεις μὲ ὑψηλὸν πολιτισμὸν.

Ἡ μετανάστευσις τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ καὶ ἡ ἐγκατάστασις του εἰς τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα ἐδημιούργησαν τεραστίας δυσκολίας, τὰς ὁποίας τὸ ἔθνος κατῴρθωσε νὰ ὑπερνικήσῃ κατὰ τρόπον συγκινητικόν.

Εἰς τὸν σκληρῶς δοκιμασθέντα ἑλληνικὸν λαὸν ἐδόθη ἡ οἰκονομικὴ ἀρωγὴ τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν καὶ ἡ Ἑλλάς κατώρθωσε μὲ τὰ λεγόμενα προσφυγικὰ δάνεια νὰ ἐγκαταστήσῃ τοὺς πρόσφυγας μονίμως εἰς διάφορα μέρη καὶ ἰδίως εἰς τὴν Μακεδονίαν. Ἡ Ἑλλάς, ἡ ὁποία ἐκ τῶν τελευταίων εἰσῆλθεν εἰς τὸν πόλεμον, ὑπέστη τὴν μεγαλυτέραν σχετικῶς πρὸς τὸν πληθυσμὸν τῆς καταστροφῆς. Ἐν τούτοις τὸ ἀνεπανόρθωτον τοῦτο κακὸν εἶχε τὴν καλὴν συνέπειαν ὅτι οἱ διεσπαρμένοι Ἕλληνες συνεκεντρώθησαν εἰς κράτος ἐνιαῖον καὶ ὁμοιογενές.

ΠΡΟΣ ΝΕΟΝ ΠΟΛΕΜΟΝ

Ἡ μεταπολεμικὴ περίοδος δὲν ὑπῆρξεν, ὅπως ἤλπισαν οἱ ἐργάται τῶν συνθηκῶν, εἰρηνικὴ. Εὐθύς ἀπὸ τῆς ὑπογραφῆς τῶν συνθηκῶν ἀνεφύησαν μεγάλα καὶ δυσχερέστατα ζητήματα, ἰδίως οἰκονομικά, τῶν ὁποίων ἡ διευθέτησις ἐφαίνετο δυσκολωτάτη. Κατεβλήθησαν προσπάθειαι ὑπὸ τῶν εἰρηνοφίλων, οἱ ὅποιοι εἶχον ἰδίους ὁμασιν ἀντιληφθῇ τὴν φρίκην τοῦ πολέμου, νὰ διευθετήσουν τὰς διαφορὰς αὐτάς, ἀλλ' αἱ λύσεις ἦσαν ἐπὶ τὸ πλεῖστον πλατωνικαὶ καὶ ἐλάχιστα πρακτικαί. Τὰ δύο μεγάλα κράτη τῆς Εὐρώπης, ἡ Γερμανία καὶ ἡ Ἰταλία, ἐξήρχοντο ἡδικομένα ἀπὸ τὸν πόλεμον καὶ ἐπεζήτησαν μὲ πάντα τρόπον νὰ ἐπανορθώσουν τὴν ἀδικίαν, ἀλλ' εὗρισκον ἀντιμετώπους τοῦ Συμμάχου. Μετὰ πολλὰς ὀξυτάτας κρίσεις, τὰς ὁποίας διῆλθεν ἡ εἰρήνη ἀπὸ τοῦ 1920 - 1939, ἡ ἀνθρωπότης ὠδηγήθη εἰς νέον πόλεμον, ἀσυγκρίτως φρικωδέστερον τοῦ προηγουμένου, τοῦ ὁποίου τὴν ἱστορίαν θὰ ἀναλάβῃ ὁ ἱστορικὸς τοῦ μέλλοντος νὰ γράψῃ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΔ'

ΕΠΙΣΤΗΜΑΙ—ΓΡΑΜΜΑΤΑ—ΤΕΧΝΑΙ ΤΟΝ 19ον ΚΑΙ 20ον ΑΙΩΝΑ

ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ

Τὸν 19ον αἰῶνα προήχθησαν σημαντικῶς αἱ Φυσικαὶ ἐπιστῆμαι καὶ διὰ τῆς χρησιμοποιοῦσεως τῶν πορισμάτων αὐτῶν, ιδίως τῶν περὶ ἀτμοῦ καὶ ἡλεκτρισμοῦ, ἔλαβε κολοσσιαίαν ἀνάπτυξιν ἡ βιομηχανία καὶ ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου ἠλλαξε ριζικῶς.

Παραλλήλως πρὸς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν Φυσικῶν ἐπιστημῶν διεδόθη εὐρύτερον ἡ παιδεία καὶ ηὐξήθη ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀνθρώπων, οἱ ὅποιοι ἐδείκνυνον ἐνδιαφέρον διὰ τὴν Λογοτεχνίαν καὶ τὴν Τέχνην. Τοῦτο ἔγινεν ἀφορμὴ νὰ δημιουργηθοῦν νέοι καὶ εὐνοϊκώτεροι ὅροι διὰ τὴν καλλιτεχνικὴν παραγωγὴν.

Εἰς τὴν λογοτεχνίαν, τὴν τέχνην καὶ γενικῶς εἰς τὴν πνευματικὴν ζωὴν τοῦ 19ου αἰῶνος ἐπεκράτησε κατ' ἀρχὰς ὁ Ρωμαντισμός, δηλαδὴ ἡ κυριαρχία τοῦ συναισθήματος καὶ τῆς φαντασίας καὶ ἡ ὁρμὴ πρὸς ἐλευθέραν ἔκφρασιν καὶ πρωτοτυπίαν. Περὶ τὰ μέσα τοῦ αἰῶνος ἐξεδηλώθη ἀντίθεσις κατὰ τοῦ Ρωμαντισμοῦ καὶ ἐπεκράτησεν ὁ Ρεαλισμός, τάσις δηλαδὴ πρὸς ἀπεικόνισιν τῶν πραγμάτων ὅχι ὅπως τὰ ἐπεξεργάζεται τὸ συναισθημα καὶ ἡ φαντασία, ἀλλὰ ὅπως εἶναι εἰς τὴν πραγματικότητά. Κατὰ τὸ τέλος ὅμως τοῦ αἰῶνος παρετηρήθη ἐπιστροφὴ εἰς τὸ συναισθημα καὶ εἰς τὴν ἐκτίμησιν τοῦ ὁρμεφύτου. Τοῦτο ὠνόμασαν Νεορωμαντισμόν.

Ι. ΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΑΙ

ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ ΤΩΝ ΦΥΣΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

Αἱ ἐπιστῆμαι ἐσημείωσαν κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ 19ου καὶ τὸν 20ον αἰῶνα ἀνάπτυξιν διαρκῶς αὐξανομένην καὶ ταχυνομένην. Οἱ σοφοὶ διεμόρφωσαν αὐστηράς μεθόδους, διὰ τῶν ὁποίων προ-

ήχθησαν εἰς βαθμὸν ἀξιοθαύμαστον αἱ περὶ τῆς φύσεως γνώσεις τοῦ ἀνθρώπου.

Αἱ Μαθηματικαὶ ἐπιστῆμαι, καλλιεργηθεῖσαι με ἀγάπην καὶ ἐπιμέλειαν ἀπὸ τῆς Ἀναγεννήσεως, δὲν ἔπαυσαν νὰ προοδεύουν καὶ κατὰ τὴν περίοδον ταύτην. Ἡ δὲ ἐφαρμογὴ τῶν μεθόδων τούτων εἰς τὰς Φυσικὰς ἐπιστήμας ἀπεδείχθη ἑξαιρετικῶς ἀποδοτικὴ.

Ὁ 19ος αἰὼν καὶ ὁ 20ὸς εἶναι αἰῶνες κατ' ἐξοχὴν τῶν Φυσικῶν ἐπιστημῶν. Ἡ Ἀστρονομία, ἡ Φυσικὴ, ἡ Χημεία, ἡ Βιολογία ἐσημείωσαν πλουσίαν καὶ πολυμερῆ ἀνάπτυξιν.

Ἀπὸ τοῦ 1830 ἀνεπτύχθη ἰδίως ἡ Βιολογία. Ἐμελετήθη ἄφ' ἑνὸς ὁ κόσμος τῶν μικροσκοπικῶν ζώων, ἄφ' ἑτέρου προήχθη ἡ Ἀνατομία καὶ ἡ Φυσιολογία. Ὁ Ἀγγλος φυσιοδίφης **Κάρολος Δάρβιν** (Darwin, 1809 - 1882) μετὰ πολλὰς μελέτας καὶ παρατηρήσεις ἔφθασεν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι τὰ σημερινὰ ζωικὰ γένη ἐσχηματίσθησαν διὰ βραδείας ἐξελίξεως (έvolution). Οἱ ὄργανισμοὶ δηλαδὴ ἔνεκα ἐξωτερικῶν ἐπιδράσεων ὑφίστανται ἀλλοιώσεις, αἱ ὁποῖαι μεταδίδονται καὶ μονιμοποιοῦνται διὰ τῆς κληρονομίας. Κυριωτάτῃ ἐξωτερικῇ ἀφορμῇ διὰ τὴν ἀλλοίωσιν εἶναι ἡ προσρμογὴ πρὸς τὸ περιβάλλον. Διατηροῦνται δηλαδὴ ὅσοι ὄργανισμοὶ ἔχουν τὴν ἱκανότητα νὰ προσαρμόζωνται πρὸς τὰς συνθήκας τοῦ περιβάλλοντος, ἐνῶ οἱ ἄλλοι ἐξαφανίζονται. Τὴν θεωρίαν ταύτην ἐξέθεσεν εἰς τὸ ὄνομαστον σύγγραμμά του περὶ γενέσεως τῶν εἰδῶν (1859).

Τὴν ἔννοιαν τῆς ἐξελίξεως ηὔρυνε καὶ ἐδοκίμασε νὰ ἐφαρμόσῃ εἰς τὰς ἐκδηλώσεις τοῦ ἠθικοῦ καὶ κοινωνικοῦ βίου ὁ Ἀγγλος φιλόσοφος Σπένσερ (Spencer, 1820 - 1904) καὶ ὑπεστήριξεν ὅτι αὕτη εἶναι νόμος, ὁ ὁποῖος διέπει τὸ σύμπαν. Ἡ ἔννοια τῆς ἐξελίξεως ἔγινε μία ἐκ τῶν θεμελιωδεστέρων δοξασιῶν τοῦ αἰῶνος.

Αἱ ΕΦΑΡΜΟΓΑΙ

Ἡ ἐφαρμογὴ τῶν πορισμάτων τῶν Φυσικῶν ἐπιστημῶν ἔφερε πραγματικὴν ἀναστάτῳσιν εἰς τὴν ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου. Δὲν εἶναι δυνατὸν ἐδῶ νὰ περιγράψωμεν τὴν μεγαλειώδη πορείαν τῶν ἐφαρμογῶν, αἱ ὁποῖαι ἀνέπτυξαν καλοσσιαίως τὴν βιομηχανίαν,

ἐτελειοποίησαν τὰ μέσα συγκοινωνίας καὶ ἐδημιούργησαν τὰς νεωτέρας μεγαλοπόλεις.

Ἡ πρόοδος τῶν ἐφευρέσεων ἐχώρησε μὲ βραδύτερον ρυθμὸν κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ 19ου αἰῶνος (χρήσις ἀτμοῦ, ἀτμόπλοια καὶ σιδηρόδρομοι, καὶ ἡλεκτρισμοῦ, τηλέγραφος, φωτισμός, κινητήριος δύναμις), ἐπεταχύνθη δὲ ἰδίως πρὸς τὸ τέλος τοῦ 19ου καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 20οῦ αἰῶνος (τηλέφωνον 1875, ἀσύρματος τηλέγραφος, Μαρκόνι 1897, ἡλεκτρικοὶ τροχιόδρομοι, ἀεροπλάνον, ραδιόφωνον κτλ.).

ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ

Ἀμέσως μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Ναπολέοντος ἐκυριάρχησεν ἡ φιλοσοφία τοῦ γερμανοῦ **Χέγκελ** (Hegel, 1770 - 1831). Κατ' αὐτὸν ἡ οὐσία τοῦ κόσμου εἶναι πνευματική. Δημιουργήματα τοῦ παγκοσμίου πνεύματος εἶναι ἡ θρησκεία, ἡ τέχνη, ἡ φιλοσοφία κτλ., αἱ ὁποῖαι ἀναπτύσσονται κατὰ λογικὴν σειράν. Ὁ Χέγκελ ἐπέδρασεν ἰδίως διὰ τῆς περὶ τοῦ κράτους θεωρίας, κατὰ τὴν ὁποίαν τελειωτικὸς σκοπὸς τῆς ὑπάρξεως τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς γῆς εἶναι τὸ κράτος. Χάριν αὐτοῦ θυσιάζεται τὸ ἄτομον, νομίζον ὅτι ὑπηρετεῖ τὰ ἴδια συμφέροντα. Ἡ ὑπεροχὴ τῶν ἐθνῶν φανερώνεται διὰ τῆς ὑλικῆς ἰσχύος, ἡ ὁποία δίδει εἰς αὐτὰ τὸ δικαίωμα ἐπὶ τῆς ζωῆς.

Ἐνῶ ἡ φιλοσοφία τοῦ Χέγκελ ἐνέπνεε τὴν νίκην καὶ τὴν ἐπικράτησιν, εἰς τὰς πλατυτέρας μάζας ἐπεκράτει κατὰ τὰς πρώτας δεκαετίαις τοῦ 19ου αἰῶνος ἀπογοήτευσις καὶ βαθεῖα ἀπαισιοδοξία, τῆς ὁποίας ἐρμηνευτὴς ἐγένιν ὁ **Σοπενχάουερ** (Schopenhauer, 1788 - 1860) εἰς τὸ ἔργον του : « Ὁ κόσμος ὡς βούλησις καὶ παράστασις » (1837). Κατὰ τὸν Σοπενχάουερ πᾶσα προσπάθεια εἶναι πόνος καὶ θλίψις, ἅρα καὶ ἡ ζωὴ, ἡ ὁποία εἶναι διαρκὴς προσπάθεια. Μόνη ἀπαλλαγὴ εἶναι νὰ νεκρώσωμεν τὴν ἐπιθυμίαν τῆς ζωῆς καὶ νὰ φθάσωμεν εἰς τὴν ἰδανικὴν κατάστασιν τῆς Νιρβάνα (ἀνυπαρξία), τὴν ὁποίαν εἶχεν ὀνειρευθῇ ὁ Βούδδας.

Τὰ συστήματα αὐτὰ ἀντιπροσωπεύουν εἰς τὴν φιλοσοφίαν τὸν Ρωμαντισμόν. Ἡ πρόοδος ὅμως τῶν ἐπιστημῶν καὶ ὁ θρίαμβος τῶν μεθόδων αὐτῶν ἔφεραν ἰσχυρὸν κλονισμόν εἰς τὰ συστήματα αὐτὰ καὶ γενικῶς εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν διανόησιν ἐπεβλήθη τὸ ἐπι-

στημονικὸν πνεῦμα, ἡ ἀνάγκη δηλαδή οἱ φιλόσοφοι νὰ στηριχθοῦν εἰς αὐστηρῶς ἐξηκριβωμένα γεγονότα.

Τὴν ἀντίληψιν αὐτὴν καὶ συγχρόνως τὴν καταδίκην τῆς παλαιᾶς μεταφυσικῆς ἐξηγγείλεν ὁ γάλλος φιλόσοφος **Αὐγουστίνος Κόντ** (Auguste Comte, 1798 - 1857) εἰς τὸ ἔργον του « Μαθήματα Θετικῆς Φιλοσοφίας » (1830 - 1842), διδάξας ὅτι ἡ ἀνθρωπίνη διάνοια διέρχεται τρεῖς καταστάσεις, τὴν θρησκευτικὴν, τὴν μεταφυσικὴν καὶ τὴν ἐπιστημονικὴν ἢ θετικὴν. Ἡ ἀνθρωπότης διῆλθεν ἤδη τὰς δύο πρώτας καταστάσεις καὶ εὐρίσκεται τώρα εἰς τὴν θετικὴν. Τὰ προβλήματα περὶ τῆς προελεύσεως καὶ τῆς συστάσεως τοῦ κόσμου θὰ λυθοῦν διὰ τοῦ συνδυασμοῦ τῶν ἐπιστημονικῶν γνώσεων, αἱ ὁποῖαι σκοπὸν ἔχουν νὰ προβλέπουν τὰ φαινόμενα καὶ νὰ ἀποκτήσουν ἐξουσίαν ἐπ' αὐτῶν.

Ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἀντιλήψεων αὐτῶν ἐπεκράτησε τάσις ὀνομασθεῖσα Ἐπιστημονισμὸς (scientisme) καὶ ἡ θετικὴ φιλοσοφία ἐπεβλήθη εἰς ὅλας τὰς ἐκδηλώσεις τῆς πνευματικῆς ζωῆς κοί εἰς πολλοὺς ἐπροχώρησεν εἰς φυσιοκρατικὴν καὶ ὑλιστικὴν τάσιν (Naturalismus, Materialismus), ὅτι δηλαδή καὶ τὰ πνευματικὰ φαινόμενα ἔχουν φυσικὰς ἀφορμάς.

Τὰς ἀπόψεις αὐτὰς ἀντιπροσωπεύουν μὲ πολυμάθειαν καὶ λογοτεχνικὸν χάρισμα οἱ δύο ἐξάιρετοι γάλλοι συγγραφεῖς **Ἐρνέστ Ρενάν** (Ernest Renan, 1823 - 1892) καὶ **Ἱππολύτ Ταῖν** (Hippolyte Tain, 1828 - 1893), τῶν ὁποίων ἡ ἐπίδρασις ἐπλήρωσε τὸ δεύτερον ἡμῖσι τοῦ 19ου αἰῶνος. Ὁ Ρενάν ἀπὸ τοῦ 1848 ἤδη, 25 ἐτῶν, εἶχε γράψει τὸ βιβλίον του *Τὸ μέλλον τῆς ἐπιστήμης* (*L'Avenir de la science*), διὰ νὰ διακηρύξῃ τὴν πίστιν του εἰς τὴν ἐπιστήμην, καὶ ὁ Ταῖν ἐπεχείρησε νὰ ἐφαρμόσῃ εἰς τὰς ἠθικὰς λεγόμενας ἐπιστήμας τὰς αὐστηρὰς μεθόδους τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν.

Πρὸς τὸ τέλος ὅμως τοῦ αἰῶνος ἤρχισε νὰ γίνεται ἀντίδρασις εἰς τὰς ἐπιστημονικὰς καὶ φυσιοκρατικὰς αὐτὰς ἀντιλήψεις, ὑποστηριζομένη ἀπὸ τὰς κριτικὰς μελέτας αὐτῶν τῶν ἐπιστημόνων, ὅπως π.χ. τοῦ μαθηματικοῦ **Πουανκαρέ** (Poincaré) « Ἡ ἀξία τῆς ἐπιστήμης » (*Valeur de la science*) (1906). Οὗτοι παρεδέχοντο τὴν πρακτικὴν ἀξίαν τῆς ἐπιστήμης, ἀλλ' ἤθελον νὰ διακρίνουν τὴν ἐπιστημονικὴν γνῶσιν ἀπὸ τὴν μεταφυσικὴν καὶ νὰ ὑπογραμμίσουν τὴν σημασίαν τῆς τελευταίας.

Ὁ ἀμερικανὸς φιλόσοφος **Τζέιμς** (James, 1842 - 1910) ἐδίδασκεν ὅτι ἡ ἀλήθεια δὲν εἶναι τι ἀπόλυτον, ἀλλὰ πᾶν ὅ,τι ὠφελεῖ καὶ προάγει τὴν ζωὴν, καὶ ἡ ἐπιστήμη εἶναι ὄργανον ἐπιτήδειον πρὸς δρᾶσιν καὶ παραγωγὴν. Τὴν ἀντίληψιν αὐτὴν ὀνομάζει **Πραγματισμὸν** (Pragmatismus).

Ὁλοκληρώνων τὰς ἀντιλήψεις αὐτὰς ὁ **Μπέρξον** (Bergson, ἐγενν. 1859) διδάσκει ὅτι ἡ ἐπιστήμη, ὡς κατασκευάσμα τῆς διανοίας, εἶναι ἀνίκανος νὰ συλλάβῃ τὴν πραγματικότητα, τῆς ὁποίας ἡ οὐσία εἶναι διάρκεια, κίνησις, ροή. Μόνον διὰ τῆς ἀμέσου ψυχικῆς ἐπικοινωνίας, διὰ τῆς ἐν ο ρ ά σ ε ω ς, ἀποκτῶμεν βαθυτέραν γνῶσιν τῶν πραγμάτων.

Τὰς ἐκλυστικὰς διὰ πολλοὺς ἀντιλήψεις αὐτάς, τὸν ἀντιεπιστημονισμόν (antiscientisme), ὅπως τὰς ὀνομάζουν, μετεχειρίσθησαν πολλοί, διὰ νὰ κλονίσουν τὸ κύρος τῆς ἐπιστήμης.

Ὀλίγον προγενέστερος, ζήσας κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ὁρμῆς τῆς Γερμανίας πρὸς οἰκονομικὴν ἐπικράτησιν, ὁ **Φρειδερίκος Νίτσε** (Nietzsche 1844 - 1900), αἰσθητικὸς μᾶλλον καὶ τραφεὶς μὲ τὴν κλασσικὴν φιλοσοφίαν, ἡσχολήθη κυρίως ἐπὶ τῆς ἱστορίας καὶ τῆς πνευματικῆς καὶ ἠθικῆς δράσεως τοῦ ἀνθρώπου. Εἰς τὸ νεανικόν του ἔργον Ἡ γέννησις τῆς τραγωδίας ἐκ τοῦ πνεύματος τῆς μουσικῆς ἐδίδασκεν ὅτι ἡ ἔκφρασις τῆς ὑπερτάτης ἀληθείας εὐρίσκεται εἰς τὴν μουσικὴν τραγωδίαν τῶν Ἑλλήνων. Γοητευθεὶς βραδύτερον ἀπὸ τὰς ἐπιτυχίας τῆς Φυσικῆς ἐπιστήμης, ἐξεθείασε τὴν ἐξελικτικὴν θεωρίαν καὶ ἐκήρυξε ἀριστοκρατικὴν ἠθικὴν, ὅτι δηλαδή τὸ ἀνθρώπινον γένος θὰ τελειοποιηθῇ, ἂν ὁ ἰσχυρὸς ἄνθρωπος, ὁ εὐπατρίδης, ἐπικρατήσῃ, ὑπηρετῶν τὰς ὁρέξεις του καὶ συντρίβων τοὺς ἀσθενεῖς καὶ ἀνικάνους. Αὐτὸ εἶναι τὸ νόημα τοῦ περίφημου τοῦ ἔπους **Ζαξατούστρα**.

II. ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΤΩΝ ΟΡΩΝ ΤΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

Τὸν 19ον αἰῶνα τὸ ἀναγνωστικὸν κοινὸν ἐπολλαπλασιάσθη καὶ ἡ καλυτέρα ὁργάνωσις τοῦ τύπου καὶ τοῦ βιβλιομπορίου ἐβοήθησε τὴν εὐρύτεραν διάδοσιν τῶν προϊόντων τῆς λογοτεχνίας. Ἠξήθη ἐπίσης ὁ ἀριθμὸς τῶν συχναζόντων εἰς τὰ θέατρα καὶ ἐδημιουργήθη

ἰδιαίτερα τάξις θεατρικῶν συγγραφέων. Ἐθεσπίσθησαν δὲ νόμοι ἀσφαλιζόντες τὰ συγγραφικὰ δικαιώματα καὶ γενικῶς τὴν πνευματικὴν ἰδιοκτησίαν.

Τοιοιουτρόπως ἡ συγγραφικὴ ἐργασία ἔγινε μέσον βιοπορισμοῦ καὶ πολλοὶ τῶν διακεκριμένων συγγραφέων ἐξησφάλισαν μεγάλα κέρδη. Τὸ ἴδιον ἐγινεν, εἰς μεγαλυτέραν μάλιστα κλίμακα, διὰ τοὺς καλλιτέχνας, ζωγράφους, γλύπτας, μουσικοὺς κτλ. Τοῦτο ἐξησφάλισεν εἰς τοὺς συγγραφεῖς καὶ εἰς τοὺς καλλιτέχνας καλυτέρους ὅρους ἐργασίας καὶ παραγωγῆς, ἐξύψωσε τὴν κοινωνικὴν θέσιν των καὶ ἐπέτρεψε νὰ σκέπτονται καὶ νὰ ἐκφράζωνται ἐλευθερώτερον.

Η ΡΩΜΑΝΤΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Αἱ ἀναστατώσεις τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως καὶ τῶν Ναπολεοντείων πολέμων ἐνίσχυσαν τὴν λυρικήν διάθεσιν τῶν ἀνθρώπων.

Τὸ συναισθηματικὸν καὶ ἡ φαντασία ἐκυριάρχησαν ἐπὶ τοῦ λογικοῦ, ἀνεπτύχθη ὁ ἀτομισμὸς καὶ ἐπεκράτησεν ἡ ἀγάπη τοῦ σκοτεινοῦ καὶ μυστηριώδους, ἀντιθέτως πρὸς τὴν ὀρθολογιστικὴν τάσιν τοῦ 18ου αἰῶνος. Οἱ συγγραφεῖς ἠσθάνθησαν τὴν ἀνάγκην νὰ ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τοὺς κανόνας τῆς κλασσικῆς λεγομένης λογοτεχνίας καὶ νὰ ζητήσουν νέους τύπους τοῦ ὡραίου. Συγχρόνως τὸ ἀφυπνισθὲν ἔθνικόν αἶσθημα τῶν λαῶν ἔστρεψε τοὺς συγγραφεῖς εἰς τὸ παρελθόν τοῦ ἰδίου ἔθνους. Διὰ τοῦτο ἔγινε ζωηρὰ ἀντίδρασις κατὰ τῆς κλασσικίζουσας λογοτεχνίας τῆς Γαλλίας, οἱ ἀρχαῖοι ἔπαυσαν νὰ θεωροῦνται ἀλάνθαστα πρότυπα, ἡ προσοχὴ ἐστράφη εἰς τοὺς μέσους χρόνους, ἀπέκτησεν ἐκτίμησιν ὁ Γοτθικὸς ρυθμὸς καὶ ἐκυριάρχησεν ὁ Σαίξπηρ, ὁ ὁποῖος ἔγινε τὸ ἰδανικὸν τῶν ποιητῶν διὰ τὴν φυσικὴν ὀρμητικότητα καὶ τὴν πρωτοτυπίαν τῆς ἐμπνεύσεως. Τὴν τάσιν αὐτὴν ὠνόμασαν Ρωμαντισμὸν καὶ τὴν πλουσίαν λογοτεχνίαν, ἡ ὁποία ἐγεννήθη ἀπ' αὐτὴν, Ρωμαντικὴν λογοτεχνίαν.

Ἡ ρωμαντικὴ διάθεσις ἐξεδηλώθη πρῶτον εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Δύο μεγάλοι ποιηταὶ εἶναι οἱ κυριώτεροι ἀντιπρόσωποι τοῦ ρωμαντισμοῦ εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ὁ **Βύρων** καὶ ὁ **Σέλλεϋ**. Ἡ ἀνήσυχος φύσις τοῦ λόρδου Βύρωνος (Byron, πρόφ. Μπαίρον, 1788 - 1824) ἐφανερώθη κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ νέου, τοῦ 19ου αἰῶνος. Ὁ Βύρων εἰς τὰ φλογώδη καὶ πλήρη φαντασίας ποιήματα ἐξέχυσε τὸν πόνον

τῆς ἀνικανοποίητου ψυχῆς του. Τὰ ὀνομαστότερα ἐξ αὐτῶν εἶναι ὁ Τσάιλδ Χάρολδ (Child Harold) ὁ Γκιαβούρ, ὁ Μάνφρεδ καὶ τὸ εὐρὺ σατιρικὸν ποίημα Δὸν Ζουάν (Don Juan). Φύσις ἐξαιρετικὴ ἦτο ἐπίσης ὁ σύγχρονός του Σέλλεϋ (Selley, 1792 - 1822). Μολονότι ἀπέθανε τριάκοντα ἐτῶν, ἔδωκεν ὑπέροχα λυρικά τεμάχια. (Ἡ ἐξέγερσις τοῦ Ἰσλάμ, Προμηθεὺς λυόμενος).

Ὁ ρωμαντισμὸς ἀνεγέννησε τὴν γαλλικὴν λογοτεχνίαν. Ὁ εἰσηγητὴς τῆς νέας τεχνοτροπίας εἰς τὴν Γαλλίαν εἶναι ὁ Σατωμπριάν (Chateaubriand, 1768 - 1848). Τὸ περιφημότερον ἔργον τοῦ Σατωμπριάν εἶναι τὸ Πνεῦμα τοῦ Χριστιανισμοῦ (Génie du Christianisme, 1802), διὰ τοῦ ὁποίου διεκήρυξεν ὅτι δὲν πρέπει νὰ ζητήσωμεν τὴν ποίησιν εἰς τὴν εἰδωλολατρικὴν ἀρχαιότητα, ἀλλ' εἰς τὸν χριστιανικὸν μεσαίωνα, καθόσον αἱ διηγήσεις τῆς χριστιανικῆς θρησκείας παρέχουν εἰς τὸν καλλιτέχνην ὑλικὸν ἀνώτερον τῆς ἀρχαίας μυθολογίας. Ὁ Σατωμπριάν εἶναι ὑπέροχος πεζογράφος. Τὸ ὕφος του διακρίνεται διὰ τὸν πλούσιον χρωματισμὸν καὶ τὴν μουσικότητα.

Τὸ 1820 ἐφάνη ἡ πρώτη ποιητικὴ συλλογὴ τῆς νέας σχολῆς, Αἱ ποιητικαὶ μελέται (Méditations poetiques) τοῦ Λαμαρτίν (Lamartine, 1790 - 1869). Τὰ σκῆπτρα ὅμως τῆς ρωμαντικῆς ποιήσεως ἔλαβεν ὁ περίφημος Βίκτωρ Οὐγκώ (Victor Hugo, 1802 - 1885), ὁ ὁποῖος μεταξὺ τῆς κολοσσιαίας παραγωγῆς του ἔδωκε τινὰ ἐκ τῶν ἀρίστων ποιημάτων τῆς γαλλικῆς λογοτεχνίας. Δὲν εἶχε τὴν εὐαισθησίαν τοῦ Λαμαρτίν, ἀλλὰ ἡ φαντασία του ἦτο μεγαλειώδης καὶ ἐδημιούργησιν ὕφος ἀτομικόν, πλήρες χρωμάτων καὶ εἰκόνων καὶ ἀνδροπρεποῦς μελωδίας. Τὰ νεανικά του ἔργα Φύλλα τοῦ Φθινοπώρου (Feuilles d'automne), Ἀκτῖνες καὶ Σκιαὶ (Rayons et ombres) κλπ., περιέχουν λυρικὴν συγκίνησιν. Εἰς τὴν ὀριμότητά του ἔδωκε ποιήματα φιλοσοφικοῦ βάθους (Contemplations), ἐνῶ τὸ μυθιστόρημά του Παναγία τῶν Παρισίων (Notre Dame de Paris) ζητεῖ νὰ ἀναπαραστήσῃ τοὺς μέσους χρόνους καὶ εἶναι ὕμνος εἰς τὸν Γοτθικὸν ρυθμὸν. Κολοσσιαίαν δὲ δημοτικότητα ἀπέκτησε τὸ μυθιστόρημα Οἱ Ἀθλῖοι (les Misérables,) τὸ ὁποῖον ἐνεπνεύσθη ἐκ τῆς χριστιανικῆς συμπαθείας πρὸς τοὺς ἀσθενεῖς καὶ ἀποκλήρους.

Ἀπὸ τοῦ 1830 ἐμφανίζεται νέα γενεὰ ρωμαντικῶν, τῆς ὁποίας κυριώτατοι ἀντιπρόσωποι εἶναι ὁ **Ἀλφρέδ δὲ Μυσέ** (Alfred de Musset, 1810 - 1857) καὶ ὁ **Θεόφιλος Γκωτιέ** (Théophile Gautier, 1811 - 1873). Ὁ Μυσέ ἦτο λεπτὴ φύσις καὶ τὰ ποιήματα τῆς συλλογῆς *Poesies nouvelles* περιέχουν μερικὰ ἀπὸ τὰ εὐγενέστερα ποιήματα τῆς Γαλλίας.

Συγχρόνως ἀνεπτύχθη ὁ πεζὸς λόγος καὶ ἐδημιουργήθη τὸ γαλλικὸν μυθιστόρημα. Ἡ **Γεωργία Σάνδη** (Georgie Sand, 1804 - 1876) εἶναι ἡ ἀξιολογωτέρα ἀντιπρόσωπος τοῦ ρωμαντικοῦ μυθιστορήματος, ἐνῶ ὁ **Ἀλέξανδρος Δουμάς** (Dumas) πατὴρ ἔγραψε τὰ περίφημα μυθιστορήματά του, ὅπως τοὺς «Τρεῖς σωματοφύλακας», τὸν «Κόμητα Μοντεχρίστον», τὸν «Ὑποκόμητα τῆς Βραζελόννης» κλπ. Τούναντιον ὁ **Μπαλζάκ** (Honoré de Balzac, 1799 - 1850) διὰ τῆς κλίσεώς του εἰς τὴν ψυχολογικὴν ἀνάλυσιν καὶ διὰ τῆς συλλήψεως τῆς Ἀνθρωπίνης Κωμωδίας ἤνοιγε νέας ὁδοὺς.

Ὁ Ρωμαντισμὸς διὰ τῆς ἀγάπης, τὴν ὁποίαν εἶχε πρὸς τὸ παρελθόν, ὠφέλησε τὰς ἱστορικὰς μελέτας. Οἱ ρωμαντικοὶ ἱστορικοὶ ἤθελον νὰ ἀναπαρστήσουν τοὺς παλαιότερους χρόνους, ἰδίως τὰ γεγονότα τῆς ἐθνικῆς ἱστορίας. Ἡ δὲ ἱστορία εἰς τὰς χεῖρας αὐτῶν ἔγινεν ἔργον τέχνης, συγχρόνως-ὅμως ἤρχισεν ἡ ἐπιμελὴς μελέτη τῶν πηγῶν. Ὁ **Αὐγουστίνος Τιερρὺ** (Augustin Thierry 1797 - 1856) ἀναπαρέστησε διὰ τῆς ἐρεῦνης καὶ διὰ τῆς φαντασίας τοὺς Μεροβιγγεῖους χρόνους. Ἀνώτερος δὲ συγγραφεὺς καὶ ποιητικώτερος εἶναι ὁ **Ιούλιος Μισελέ** (Michelet, 1798 - 1874), ὁ ὁποῖος διὰ φλογώδους φαντασίας καὶ ἀνησύχου εὐαισθησίας διηγήθη τὴν γαλλικὴν ἱστορίαν, ἐνῶ νηφαλιώτεροι ἦσαν οἱ πολιτικοὶ ἄνδρες, συγγραφεῖς ἱστοριῶν, ὁ **Γκιζώ** (Guisot) καὶ ὁ **Τιέρ** (Thiers).

Ἡ ρωμαντικὴ λογοτεχνία δὲν ἀνέδειξε μεγάλας κορυφὰς εἰς τὴν Γερμανίαν. Ὁ ἐμπνευσμένος μετὰξὺ τῶν γερμανῶν ρωμαντικῶν **Νοβάλλις** (Novallis) ἀπέθανεν πολὺ νέος (1801). Ἀλλ' ἡ ἀγάπη πρὸς τὸν Σαίξπηρ ἐγέννησε τὰς ὀνομαστὰς μεταφράσεις τῶν δραμάτων του ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν **Σλέγκελ** (Schlegel). Ἡ ἀγάπη ὅμως πρὸς τὸ γερμανικὸν παρελθόν ἐγέννησε μεγάλην ἐρευνητικὴν προσπάθειαν, ἐκ τῆς ὁποίας προῆλθεν ἡ μνημειώδης συλλογὴ τῶν πηγῶν τῆς μεσαιωνικῆς γερμανικῆς ἱστορίας (*Monumenta Ger-*

maniae historica). Τὴν ρωμαντικὴν καὶ μεσαιωνικὴν αὐτὴν τάσιν ἐπολέμησεν ὁ κύκλος τῆς Νέας Γερμανίας, τῆς ὁποίας ὁ ἀρχηγὸς **Ἑρρίκος Χάινε** (Heinrich Heine, 1799 - 1856) ἀνεδείχθη ἑξοχος λυρικός καὶ σατιρικός.

Η ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΑΠΟ ΤΩΝ ΜΕΣΩΝ ΤΟΥ 19ου ΑΙΩΝΟΣ

Περὶ τὸ 1848 ἤρχισεν ἡ ἀντίδρασις κατὰ τοῦ Ρωμαντισμοῦ, διότι ἡ Εὐρώπη κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον ἐταράσσετο ὑπὸ νέων ἐπαναστάσεων καὶ ἡ περίοδος τῆς παλινρθώσεως εἶχε παρέλθει. Τότε οἱ ποιηταὶ ἠθέλησαν νὰ ἀπαλλαγοῦν ἐκ τῆς ὑπεραισθητικῆς πολυλογίας καὶ ἤρχισαν νὰ φροντίζουν περισσότερο τὴν συμμετρίαν τοῦ ἔργου καὶ τὴν τελειότητα τῆς μορφῆς. Ὁ ἡγέτης τῆς νέας τάσεως **Λεκόντ Ντέ Λιλ** (Leconte de Lisle, 1818 - 1894), ἑραστής τῶν ἀρχαίων λογοτεχνιῶν, τῆς ἑλληνικῆς καὶ τῆς Ἰνδικῆς ἀκόμη, ἐπεβλήθη διὰ τῆς πλαστικῆς ἐπεξεργασίας τοῦ στίχου καὶ τοῦ ρυθμικοῦ μεγαλείου. Τὴν τάσιν ταύτην ὠνόμασαν **Παρνασσικήν Σχολήν**. Ἐκ τῶν ἀρίστων δημιουργημάτων τῆς σχολῆς αὐτῆς εἶναι τὰ «**Ἀπταιστὰ**» λεγόμενα «**Σονέττα**» τοῦ **Ἑρεδιά** (Josè Maria de Heredia), συλλογὴ «**Τρόπια**» (Trophées), τὰ ὅποια διακρίνει ἀπαράμιλλος λαμπρότης τῆς μορφῆς καὶ ἰσχυρὰ ὑποβλητικότητα. Ὁ ὀλίγον πρεσβύτερος καὶ τῶν δύο **Σάρλ Μπωδελαιρ** (Charles Baudelaire, 1811 - 1867), ἰδιόρρυθμος καὶ παράδοξος, φθάνει ἐνίοτε εἰς μεγάλην ἐκφραστικότητα (κυρίᾳ συλλογῇ, *Fleurs du mal*).

Ἀπὸ τοῦ 1830 ἰδίως ἀναπτύσσεται νέα γενεὰ συγγραφέων, ἡ ὁποία θέλει νὰ παρατηρήσῃ καὶ νὰ περιγράψῃ μὲ ἀκρίβειαν τὴν σύγχρονον πραγματικότητα. Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς ρωμαντικούς οἱ νέοι συγγραφεῖς ἀποφεύγουν νὰ ἐκθέσουν τὰ ἴδια συναισθήματα καὶ τὰς ἰδίας σκέψεις καὶ διδάσκουν ὅτι «**ἡ μεγάλη τέχνη εἶναι ἐπιστημονικὴ καὶ ἀπρόσωπος καὶ ὅτι ὁ καλλιτέχνης δὲν πρέπει νὰ ἐμφανίζεται εἰς τὰ ἔργα του ὅπως ὁ Θεὸς εἰς τὴν φύσιν**». Τὴν τάσιν ταύτην ὠνόμασεν **Ρεαλισμὸν** (ἐκ τοῦ λατινικοῦ *res* = πρᾶγμα). Ὁ κύριος ἀντιπρόσωπος **Φλωμπέρ** (Gustave Flaubert, 1821 - 1880) εἶναι ἐκ τῶν μεγάλων πεζογράφων τῆς Γαλλίας. Εἰς τὸ ὀνομαστὸν μυθιστόρημά του **Κυρία Μποβαρύ** (Madame Bovary) ἔδωκέν ἀντικειμενικὴν, ὀλίγον κακόβουλον περιγραφὴν

καὶ ἀνάλυσιν τῶν ἀνθρωπίνων ἀδυναμιῶν. Ἐκ τοῦ Ρεαλισμοῦ τοῦ Φλωμπέρ ἐγεννήθη ὁ Νατουραλισμὸς τοῦ **Zola** (Émile Zola 1840 - 1902), ὁ ὁποῖος μετ' ἰδιαιτέρας εὐχαριστήσεως περιγράφει τὴν ἀνθρωπίνην ἀσχημίαν καὶ τὰ τερατώδη ἥθη. Τὰ ἔργα του ἐκακίσθησαν ὡς ἀνήθικα καὶ μεστὰ ἀσχημίας, πολλὰ ἐξ αὐτῶν ὅμως εἶναι ἰσχυρὰ δημιουργήματα, ὅπως τὸ περίφημον *Germinal*, εἰς τὸ ὁποῖον περιγράφει στάσιν ἐργατῶν ἀνθρακωρυχείων.

Περὶ τὸ 1848 ὁ ρωμαντισμὸς ἐξεβλήθη καὶ ἐκ τοῦ θεάτρου καὶ ἐπεκράτησαν ρεαλιστικαὶ καὶ νατουραλιστικαὶ τάσεις. Οὕτως ἐδημιουργήθη τὸ γαλλικὸν Ἀστικὸν Δρᾶμα. Ἀντὶ τῶν ἀρχαίων δηλονότι ἡρώων ἢ τῶν μεσαιωνικῶν ἵπποτῶν ἀνεβίβασαν εἰς τὴν σκηνὴν τὸν σύγχρονον ἄνθρωπον καὶ τὴν σύγχρονον ἐνδυμασίαν. Δύο γόνιμοι συγγραφεῖς, ὁ **Ἀλέξανδρος Δουμᾶς**, υἱός, ὁ συγγραφεὺς τῆς Κυρίας μετὰς Καμελίας, καὶ ὁ **Ἐμίλ Ὄξιέ** (Émile Augier), ὁ συγγραφεὺς τοῦ Γαμβροῦ τοῦ κυρίου Ποαριέ, εἶναι οἱ δημιουργοὶ τοῦ ἀστικοῦ θεάτρου. Βραδύτερον ἐπεκράτησαν αἱ ὑπερβολαὶ τοῦ Νατουραλισμοῦ, διότι ἀνεβίβαζον κατὰ προτίμησιν ἐλαττωματικὰ ἢ διεφθαρμένα πρόσωπα. Ἡ τάσις αὕτη ὠνομάσθη *Ξηρὸν Θέατρον* (théâtre sec). Οἱ νεώτεροι τοῦ γαλλικοῦ θεάτρου ἐπέδρασαν εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην. Ἐκ τῆς τάσεως αὐτῆς ἐγεννήθησαν εἰς τὴν Γερμανίαν δύο ἀξιόλογοι δραματικοί, ὁ **Γκέραρδ Χάουπτμαν** (Gerhard Hauptmann) γεννηθεὶς τὸ 1862 (ἔργα : Πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου, Ὑφανταί, Τὸ δέριμα τοῦ κάστορος κλπ.) καὶ ὁ **Σούδερμαν** (Hermann Suderman, γενν. τὸ 1857), τοῦ ὁποίου τὰ δράματα ἡ Τιμὴ καὶ ἡ Χάϊματ (Heimat, ἑλλ. μετάφρασις ὑπὸ τὸν τίτλον Μάγδα) εἶδον ἡμέρας δόξης.

Ἄλλ' ἡ μεγάλη δημιουργικὴ διάνοια τοῦ νεωτέρου θεάτρου εἶναι ὁ Νορβηγὸς **Ἐρρίκος Ἴψεν** (Ibsen, 1825 - 1906), τοῦ ὁποίου τὰ λεπτοτάτης ψυχολογικῆς ἀναλύσεως δράματα ἀπέκτησαν παγκόσμιον φήμην (Βρυκόλακες, Ἀγριόπαπια, Κουκλόσπιτο, Πέερ Γκύντ κλπ.).

Κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ 19ου αἰῶνος ἀνεπτύχθη μέγਾਲως ἡ ρωσικὴ λογοτεχνία καὶ πολλοὶ ρῶσοι συγγραφεῖς ἀπέκτησαν πανευρωπαϊκὴν φήμην. Ὁ οὐκρανὸς **Γκόγκολ** ἔδωκεν ἀξιόλογα ἐπικά μυθιστορήματα ἢ ἐποποιίας ἐν πεζῷ, περιγράφας με δύναναι τοὺς ποταμούς καὶ τὰς στέππας τῆς πατρίδος του. Ἐπίσης

ἐξετιμήθη πολὺ διὰ τὴν λεπτότητα, τὴν εὐαισθησίαν καὶ τὴν ὀνειροπόλον μελαγχολίαν ὁ **Τουρκένιεβ**. Ἀλλ' ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας μεγάλου θαυμασμοῦ ἀπολαύει διὰ τὴν βαθεῖαν ψυχολογικὴν ἀνάλυσιν ὁ **Δοστογιέβσκι** (1821 - 1881), ὁ περίφημος συγγραφεὺς τῶν Ἀδελφῶν Καραμαζώφ καὶ τοῦ Ἐγκλήματος καὶ Τιμωρίας. Ὁ δὲ κόμης **Τολστόϊ** ἐπὶ μακρὸν ἦτο τὸ εὐαγγέλιον δι' ὠρισμένας κοινωνικὰς τάξεις, ἐπειδὴ ἐδίδασκε τὴν φιλανθρωπίαν καὶ τὴν χριστιανικὴν ἀγάπην. Τὸ κύριον ἔργον του Πόλεμος καὶ Εἰρήνη ἔχει πραγματικῶς ἐπικὸν μεγαλείον.

Ο ΝΕΟΡΡΩΜΑΝΤΙΣΜΟΣ

Κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετίαις τοῦ 19ου αἰῶνος ἔγινε νέα μετατροπὴ εἰς τὴν λογοτεχνίαν. Ἡ ποίησις ἀπεμακρύνθη ἀπὸ τὴν ἄκαμπτον τελειότητα τῆς μορφῆς, οἱ στίχοι ἔγιναν χαλαρώτεροι, ἐπανῆλθεν ἡ ἀγάπη τοῦ συναισθηματικοῦ, ἐπεκράτησεν εἰδὸς τι μυστικοπαθείας καὶ ἡ ποίησις προσεπάθησε νὰ δανεισθῇ τὰ μέσα, τὰ ὁποῖα μεταχειρίζονται ἄλλαι τέχναι, ἡ μουσικὴ καὶ ἡ ζωγραφικὴ. Τὴν νέαν ταύτην τάσιν ὠνόμασαν **Συμβολισμόν** ἢ **Νεορρωμαντισμόν**.

Ἡ ὥθησις ἦλθεν ἀπὸ τὴν Γαλλίαν, ὅπου μερικοὶ ἀπὸ τοὺς ποιητὰς τῆς σχολῆς αὐτῆς ἀνεδείχθησαν ἐξαίρετοι λυρικοί. Ὁ ἐξοχώτατος ὅλων αὐτῶν εἶναι ὁ **Πῶλ Βερλαῖν** (Paul Verlaine, 1864 - 1896). Περισσότερον τὴν μορφήν ἐκαλλιέργησεν ὁ Ἕλλην Ἰωάννης Παπαδιαμαντόπουλος, ὁ ὁποῖος ἔγινε διάσημος ὡς γάλλος ποιητῆς ὑπὸ τὸ ὄνομα **Ζὰν Μωρεὰς** (Jan Moreas). Ἐκ παραλλήλου ἀνεπτύχθη τὸ μυθιστόρημα, τὸ ὁποῖον κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους ἀπέβη τὸ κυριαρχοῦν λογοτεχνικὸν εἶδος. Ἡ Γαλλία κρατεῖ τὸ σκῆπτρον τοῦ μυθιστορήματος καὶ ὁ γαλλικὸς πεζὸς λόγος τῶν ἡμερῶν μας ἔφθασεν εἰς ἀπαράμιλλον τελειότητα. Ὁ σημαντικώτατος τῶν γάλλων μυθιστοριογράφων τῆς προγενεστέρας γενεᾶς **Ἀνατὼλ Φράνς** (Anatole France) ἔλαβε τὸ βραβεῖον Νόμπελ. Ἐπίσης πλουσία καὶ πολὺμορφος εἶναι καὶ ἡ θεατρικὴ παραγωγή.

Η ΠΟΛΕΜΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Κατὰ τὸ τέλος τοῦ 19ου καὶ τὴν ἀρχὴν τοῦ 20οῦ αἰῶνος ἔγινε μικροτέρα ἢ ἀντίθεσις τῶν ἰδεολογιῶν εἰς τὴν λογοτεχνίαν. Οἱ συγγραφεῖς καὶ ποιηταὶ δίδουν μεγαλυτέραν σημασίαν εἰς τὴν ἰδιο-

φύϊαν καὶ παραδέχονται ὅτι οἱ μεγάλοι δημιουργοὶ ἀνήκουν εἰς μίαν σχολήν, ἀπὸ ὅπου καὶ ἂν ἐξεκίνησαν ἀρχικῶς. Εἰς τὴν ποίησιν ἐξαίρουν τὴν σπανίαν προσωπικὴν συγκίνησιν, τὴν « καθαρὰν ποίησιν », εἰς δὲ τὸ μυθιστόρημα τὴν ἱκανότητα νὰ ἀναλύσουν τὰς ψυχολογικὰς καταστάσεις.

Οἱ πρωταγωνισταὶ τῆς γαλλικῆς λογοτεχνίας ἔφθασαν εἰς μεγάλην δημοτικότητα μετὰ τὸν πόλεμον, ὁ ποιητὴς **Πῶλ Βαλερύ** (Paul Valery, γενν. 1871), οἱ μυθιστοριογράφοι **Ἀντρέ Ζίδ** (André Zid, γενν. 1869) καὶ **Μαρσέλ Προυνστ** (Marcel Proust, 1871 - 1922).

Εἰς τὴν ἀνάλυσιν διεκρίθησαν συγγραφεῖς καὶ ἄλλων χωρῶν, ὁ γερμανὸς **Θωμᾶς Μὰν** (Thomas Mann), ὁ αὐστριακὸς **Στέφαν Τσβάιγ** (Zweig), ὁ ἱρλανδοὺς **Μπέρναρ Σό**. Πρὸς τὴν κατεύθυνσιν αὐτὴν ἀναπτύσσεται ἡ ἐξαιρετικὴ μυθιστοριογραφία τῆς Ἀγγλίας καὶ ἄλλοι λαοὶ προσφέρουν τὴν συμβολὴν των, τελευταῖον δὲ καὶ αἱ Ἑνωμένα Πολιτεῖαι.

Εὐγένιος Ντελακρουά
(1798 - 1863)

(αὐτοπροσωπογραφία)

Τὸ χαρακτηριστικώτερον ὅμως τῆς μεταπολεμικῆς ἐποχῆς εἶναι ἡ ὑποτίμησις τῆς λογοτεχνίας καὶ τῆς ἀντιλήψεως τοῦ 19ου αἰῶνος ὅτι ἡ τέχνη εἶναι διὰ τὴν τέχνην καὶ ἡ προσοχὴ εἰς τὸ ἰδεολογικὸν περιεχόμενον τοῦ ἔργου. Ἡ καθ'αυτὸ πολεμικὴ καὶ μεταπολεμικὴ λογοτεχνία εἶναι τεραστίαι εἰς ὄγκον.

III. ΤΕΧΝΑΙ—ΜΟΥΣΙΚΗ

ΑΙ ΤΑΣΕΙΣ Εἰς τὴν ΤΕΧΝΗΝ—ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ

Εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ 19ου αἰῶνος ἐπεκράτησεν ὁ Ρωμαντισμὸς καὶ εἰς τὴν τέχνην, ὅπως εἰς τὴν λογοτεχνίαν. Εἰς τὴν ἀρχιτεκτονικὴν ὁ ρωμαντισμὸς δὲν δημιουργεῖ πρωτότυπα ἔργα, ἀλλὰ γεννᾷ τὴν ἀγάπην εἰς τὰ μεσαιωνικὰ μνημεῖα. Εἰς τὴν ζωγραφικὴν ὅμως καὶ τὴν γλυπτικὴν εἶναι γονιμωτέρα ἡ ἐπίδρασις του. Ὁ ἀρχηγὸς τῆς ρωμαντικῆς ζωγραφικῆς εἶναι ὁ Γάλλος **Εὐγένιος Δελακρουά** (Eugène Delacroix, 1798 - 1863), ὁ φίλος τοῦ Οὐγκώ, ὁ ὁποῖος

ἐμελέτησε τοὺς μεγάλους χρωματιστὰς (Coloristes) τοῦ βορρᾶ, τὸν Ροῦμπενς καὶ τὸν Ρέμπραντ, καὶ ἠθέλησε νὰ παραστήσῃ πιστῶς τὴν φύσιν, τὸ ὥραϊον ὅσον καὶ τὸ ἄσχημον (ἔργα : ἡ Λέμβος τοῦ Δάντη, Σφαγὴ τῆς Χίου κλπ.).

Ντελακρόα : « Αἱ σφαγαὶ τῆς Χίου »
(Παρίσιοι, Μουσεῖον Λούβρου)

Ἀπὸ τὰ καλύτερα ἔργα τοῦ γάλλου ζωγράφου, ἐμπνευσμένον ἀπὸ τὴν νεωτέραν ἱστορίαν, ἀπὸ τὴν πάλιν τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν Τούρκων. Ἀφθονοῦν αἱ ὠραϊότητες εἰς τὰς λεπτομερείας καὶ τὴν ἔκφρασιν τῶν προσώπων. Ὁ Ντελακρόα εἶναι ὁ κορυφαῖος τῆς ρωμαντικῆς σχολῆς τῆς ζωγραφικῆς.

Ὅμοιως εἰς τὴν Γερμανίαν ἡ τέχνη, ἀφοῦ ἐπέρασε τὴν κλασσικὴν περίοδον της, ἔγινε ρωμαντικὴ. Τὸ κέντρον ἐδῶ ἦτο τὸ Μόναχον. Οἱ Γερμανοὶ ζωγράφοι ἐζήτησαν νὰ ἐπανέλθουν εἰς τὴν ἀρχαίαν γερμανικὴν τέχνην καὶ συνήθροισαν πλουσίαν συλλογὴν ἔργων τῆς λεγομένης πρωΐμου ἀναγεννήσεως, τὰ ὅποια ἀπετέλεσαν

τὸν πολῦτιμον πυρῆνα τῆς Ἀρχαίας Πινακοθήκης τοῦ Μονάχου. Ὁ βασιλεὺς τῆς Βαυαρίας Λουδοβίκος συνέλαβε τὸ σχέδιον μεγάλων ἐργασιῶν. Ἀλλ' οἱ περὶ τὸν ζωγράφον **Κορνέλιους** (Corne-
lius, 1783 - 1867) καὶ τὸν μαθητὴν του **Κάουλμπαχ** (Kaulbach)
καλλιτέχναι δὲν εἶχον τὴν ἐκτελεστικὴν δύναμιν, τὴν ὁποίαν ἀπαι-
τοῦν τὰ μεγάλα σχέδια.

Κατὰ τὸ δεύτερον ἡμισυ τοῦ 19ου αἰῶνος εἶναι πλουσία καὶ
πολυμερεστάτη ἡ ἐκδήλωσις τῆς τέχνης. Οἱ νέοι ζητοῦν διαρκῶς
νὰ ἀναπτύξουν τὴν πρωτοτυπίαν των καὶ νὰ δημιουργήσουν
ἔργον ἀτομικόν, ἀπαλλασσόμενοι τῆς ἐπιδράσεως παλαιότερων καλ-
λιτεχνῶν. Ὁ καλλιτεχνικὸς βίος εἶναι πολὺ ζωηρότερος τώρα, διότι
ἀσυγκρίτως πολυπληθέστερον κοινὸν ἐνδιαφέρεται διὰ τὴν τέ-
χνην. Ἡ μεγαλυτέρα κίνησις παρατηρεῖται εἰς τὴν Ζωγραφικὴν
καὶ γίνονται εἰς αὐτὴν αἱ τολμηρότεραι καὶ περιεργότεραι προσ-
πάθειαι. Τὰ ἔργα τῶν ζωγράφων γίνονται γνωστὰ διὰ τῶν Ἑκ-
θέσεων (Salons), κριταὶ δὲ εἶναι οἱ ἀκαδημαϊκοὶ διδάσκαλοι
ἢ ἐγνωσμένης φήμης καλλιτέχναι.

ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ ΤΟΥ ΤΕΛΟΥΣ ΤΟΥ 19ου ΑΙΩΝΟΣ

Ἀλλὰ πολύμορφος ἰδίως εἶναι, ὥς εἴπομεν, ἡ ζωγραφικὴ τῆς
τελευταίας περιόδου. Παρὰ τὴν κλασσικὴν
σχολὴν γεννᾶται ἡ **Ρεαλιστικὴ**, ἡ **Ἐμ-
πρεσσιονιστικὴ**, ἡ **Ἰδεαλιστικὴ** καὶ ἐπὶ
τῶν ἡμερῶν μας ἡ **Συμβολικὴ**. Ἡγέται
τῆς κινήσεως εἶναι πάλιν οἱ Γάλλοι.

Κατ' ἐξοχὴν δημιουργικὴ εἶναι ἡ Ρεα-
λιστικὴ ζωγραφικὴ, ἡ ὁποία εἰκονίζει τὴν
σύγχρονον ζωὴν, τὰς ἰδέας, τὰ ἥθη καὶ τὴν
ἐνδυμασίαν τῶν συγχρόνων τοῦ ζωγράφου
ἀνθρώπων. Οἱ δύο μεγάλοι διδάσκαλοι τῆς
ρεαλιστικῆς ζωγραφικῆς εἶναι ὁ **Κουρμπέ**
(Courbet, 1819—1877, ἔργα: Οἱ Λιθο-
θραῦσταί, Κηδεῖα κλπ.) καὶ ὁ **Μιλλέ**
(Millet, 1814—1875, ἔργα: Αἱ Σταχυο-
συλλέκτριαι, ὁ Ἑσπερινὸς κλπ.).

Γουσταῦς Κουρμπέ
(1819 - 1877)

(αὐτοπροσωπογραφία)

Ὁ Ἐμπρεσσιονισμὸς (ἐκ τοῦ impression=ἐντύπω-

σις) σημειώνει σημαντικὸν νεωτερισμὸν εἰς τὴν τέχνην. Οἱ ἔμπρεσ-

σιονισταὶ ζητοῦν νὰ παραστήσουν τὰ πράγματα, ὅπως ἐμφανίζονται εἰς τὸν ὀφθαλμὸν τοῦ καλλιτέχνου εἰς ὀρισμένην στιγμὴν ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς ἀτμοσφαιρας καὶ τοῦ φωτός. Τονίζουν ἐπὶ τὸ ὑπερβολικώτερον ὀρισμένα χαρακτηριστικὰ τῶν πραγμάτων, ἰδίως τὴν φυσικὴν ζωηρότητα τοῦ φωτός καὶ τῶν χρωμάτων. Πολλοὶ τῶν εἰκόνων τούτων παραγουν ἰσχυρὰν καὶ παράδοξον ἐντύπωσιν, ἰδίως ὅταν τὰς βλέπωμεν ἐξ ἀποστάσεως.

Κουρμπέ « Ἡ συνάντησις » (Μουσεῖον Μονπελλιέ)
Εἰκονίζεται ὁ ἴδιος ὁ ζωγράφος, φορτωμένος μετὰ σινεργα τῆς τέχνης του, ὁ ὁποῖος πηγαίνει εἰς τὴν ἐξοχὴν, διὰ νὰ ζωγραφίσῃ. Εἰς τὸν δρόμον συναντᾷ ἕνα φίλον καὶ προστάτην του, ὁ ὁποῖος τὸν χαίρετᾷ ἐγκαρδιώτατα. Τὸ ἔργον θεωρεῖται ἀπὸ τὰ χαρακτηριστικώτερα τοῦ ζωγράφου, τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν ρεαλιστῶν, διὰ τὴν ἀντιγραφὴν τῆς πραγματικότητος καὶ τὴν δύναμιν τῆς ἐκτελέσεως.

Σήμερον λέγοντες Ἐμπρεσσιονισμὸς ἐννοοῦμεν τὴν τεχνοτροπίαν, ἡ ὁποία ἐξαίρει μετ' ἰδιαζούσης ζωηρότητος ὀρισμένα σημεῖα τῆς πραγματικότητος καὶ ἀφήνει νὰ ἐννοηθοῦν περισσότερα ἀπὸ ὅσα παριστάνει. Ὑπὸ τὴν ἐννοιαν ταύτην ὀμιλοῦμεν περὶ Ἐμπρεσσιονισμοῦ ὄχι μόνον εἰς τὴν ζωγραφικὴν καὶ εἰς τὴν γλυπτικὴν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν λογοτεχνίαν.

Οἱ ἔμπρεσσιονισταὶ ἐμφανισθέντες τὸ πρῶτον εἰς τὴν Γαλλίαν περὶ τὸ τέλος τῆς δευτέρας αὐτοκρατορίας ἀπεδοκιμάσθησαν ὑπὸ τοῦ κοινοῦ καὶ μέχρι σήμερον ἀποτελοῦν εὐάριθμον ὁμάδα, ἀλλὰ μένουں πι-

Μιλλέ (1814 - 1875)
(αὐτοπροσωπογραφία)

στοί εἰς τὴν ἀντίληψίν των καὶ ἔχουν φανατικούς θαυμαστάς. Ὁ ἀνεγνωρισμένος ἀρχηγὸς αὐτῶν εἶναι ὁ Γάλλος **Μανέ** (Manet, 1832 - 1883), ἀκαταπόνητος καὶ ἐνθουσιώδης τεχνίτης (ἔργα: Ὁ λύμπια, ὁ Καλὸς Μπόκ, τὸ Πρόγευμα, ὁ Πίθηκος κλπ.) καὶ μετ' αὐτὸν ὁ **Κλωδ Μονέ** (Claude Monet, γενν. 1846), ὁ ὁποῖος, ἐφαρμόσας τὴν ἀρχὴν τῆς νέας σχολῆς εἰς

Μιλλέ: « Σταχυολόγοι »

(Μουσεῖον Λούβρου, Παρίσιον)

Ὁ ἀνωτέρω πίναξ εἶναι δεῖγμα χαρακτηριστικὸν τῆς τέχνης τοῦ Μιλλέ. Ὁ Μιλλέ εἶναι ὁ ζωγράφος τῆς γῆς καὶ τῶν ἀγροτικῶν σκηνῶν. Οἱ ρωμαλέοι χωρικοὶ τῆς Γαλλίας εὗρον ἐν τῷ προσώπῳ του τὸν ἰδεώδη ἐρμηνευτὴν. Εἰδυλτικῶς ρεαλιστῆς ὁ Μιλλέ ἀποδίδει τὸ μεγαλεῖον τῆς γῆς καὶ τὸν μόχθον τῶν ἐργατῶν τῆς.

τὴν ἀπεικόνισιν τοπίων, ἐσημείωσεν ἀξιόλογον ἐπιτυχίαν (ἔργα: Ἄγροὶ κατὰ τὴν ἀνοιξιν).

Ἐπίσης πολυποίκιλος καὶ παραγωγικὴ ἦτο ἡ ἐργασία τῶν Γερμανῶν ζωγράφων κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετίαις. Οἱ ἀξιολογώτεροι ἐξ αὐτῶν ἦσαν ὁ **Λέμπαχ** (Lenbach), ἐπιδέξιος προσωπογράφος, ὁ ὁποῖος ἐζωγράφησε προσωπογραφίας πολλῶν συγχρόνων του (ἀξιόλογος πρὸ πάντων ἡ προσωπογραφία τοῦ Βίσμαρκ), καὶ ὁ **Μέντσελ** (Menzel, 1815 - 1905) διακρίθεις ὡς ζω-

γράφος ἱστορικῶν εἰκόνων. Εἰς τὸν Ρεαλισμὸν ἀντέταξεν εἰδὸς τι νεορρωμαντισμοῦ ἢ συμβολισμοῦ ὁ ἀξιόλογος Ἑλβετὸς ζωγράφος καὶ γλύπτης Ἀρνόλδ Μπέκλιν (Boecklin, 1827 - 1901), πρωτότυπος καὶ ἰσχυρᾶς πολλάκις ἐμπνεύσεως καλλιτέχνης ἐργασθεὶς εἰς

Μιλλέ : « Ἡ ποιμενὶς »

Ὁ Μιλλέ προσδίδει εἰς τοὺς χωρικοὺς μελαγχολικὴν τινα χάριν. Τὰ πρόσωπα, τὰ ὁποῖα ζωγραφίζει, συνδέονται στενότερα μετὰ τοῦ περιβάλλοντος, ἐν τῷ ὁποίῳ τοποθετεῖ ταῦτα. Εἶναι οἷον ἡ ψυχὴ τοῦ εἰκονιζομένου τοπίου. Οἱ ἄνθρωποι καὶ τὰ ζῶα τοῦ Μιλλέ ἔχουν τὴν ἡρεμὸν ἀπλότητα τῆς αἰωνίας φύσεως.

τὴν Γερμανίαν, ὁ ὁποῖος κατορθώνει νὰ ζωογονῇ τὴν πραγματικότητα διὰ τῆς πλουσίας φαντασίας του καὶ περιβάλλει τὰ πρόσωπα καὶ τὰ πράγματα διὰ τινος μυστηρίου (ἔργα: ἡ ὀνομαστικὴ Νῆσος τῶν νεκρῶν, *Vitae somnium breve*, Ἀνοίξις, Σιγὴ εἰς τὸ Δάσος).

ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ

Ἡ οἰκοδομικὴ ἔλαβε μεγάλην ἀνάπτυξιν κατὰ τὸ δεύτερον ἡμῖσι τοῦ αἰῶνος καὶ ἠκολούθησε νέαν ὁδὸν ὑπὸ τὴν πίεσιν δύο αἰτιῶν. Ἡ πρώτη ἦτο αἰτία αἰσθητικῆ, συνέπεια τῆς γενικῆς ρε-

αλιστικῆς τάσεως, ἡ δευτέρα τεχνική, διότι τώρα χρησιμοποιοῦν νέον ὑλικόν, τὸν σίδηρον, καὶ κατορθώνουν οὕτω νὰ κτίζουν πολὺ

Μανέ : « Εἰς τὸν ἐξώστην »

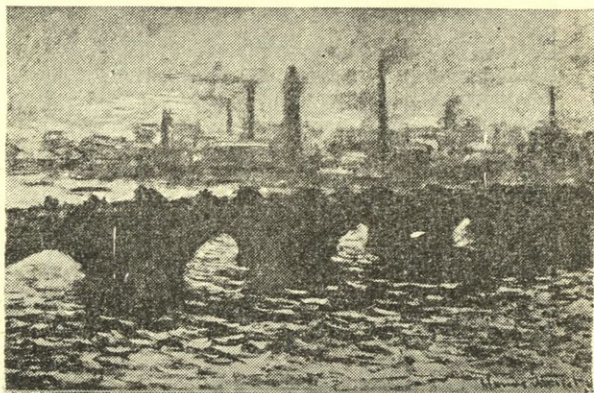
(Παρίσιοι — Λουβρον)

Ἔργον χαρακτηριστικὸν τῆς ἐμπρεσιονιστικῆς σχολῆς. Φῶς καὶ ἐνδύματα λευκὰ εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν, σκότος εἰς τὸ ὀπισθεν τῆς εἰκόνης ἀποτελοῦν ἀντίθεσιν ζωηράν. Ἀποφεύγονται ἐπιμελῶς αἱ μεταβάσεις ἀπὸ τοῦ ἐνὸς χρώματος εἰς τὸ ἄλλο διὰ τῶν ἐλαφρῶν ἀποχρώσεων, τὰς ὁποίας ὁ ὀφθαλμὸς εἰς τὴν πραγματικότητά δὲν βλέπει.

εὐκολώτερον ὑπερμεγέθεις καὶ στερεὰς οἰκοδομάς. Οὕτω προῆλθεν οἰκοδομικὸς τρόπος, τὸν ὅποιον δυνάμεθα νὰ ὀνομάσωμεν **Λογικόν**, διότι οἱ ἀρχιτέκτονες ζητοῦν νὰ ὑποτάξουν τὸν ρυθμὸν εἰς τὴν

σκοπιμότητα καὶ τὴν ἀνεσιν. Ἐπίσης χαρακτηριστικὸν τῆς συγχρόνου ἀρχιτεκτονικῆς εἶναι ἡ στενὴ σύνδεσις μετὰ τῆς γλυπτικῆς.

Οὕτω κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετίας τοῦ 19ου αἰῶνος ἐξετελέσθησαν κολοσσιαῖα δημόσια ἔργα, σχολεῖα, θέατρα, σιδηροδρομικοὶ σταθμοί, γέφυραι, ἐργοστάσια, ἐμπορικὰ καταστήματα κτλ., ἰδίως εἰς τὴν Ἀμερικὴν καὶ τὴν Γερμανίαν, ἡ ὁποία ἐκτίσθη « νέα ἐκ βάρων » ἀπὸ τοῦ πολέμου τοῦ 1870. Μνημειώδη νεώτερα ἔργα

Κλώντ Μονέ : « Ἡ γέφυρα τοῦ Λονδίνου »

(ἐξ ἰδιωτικῆς συλλογῆς)

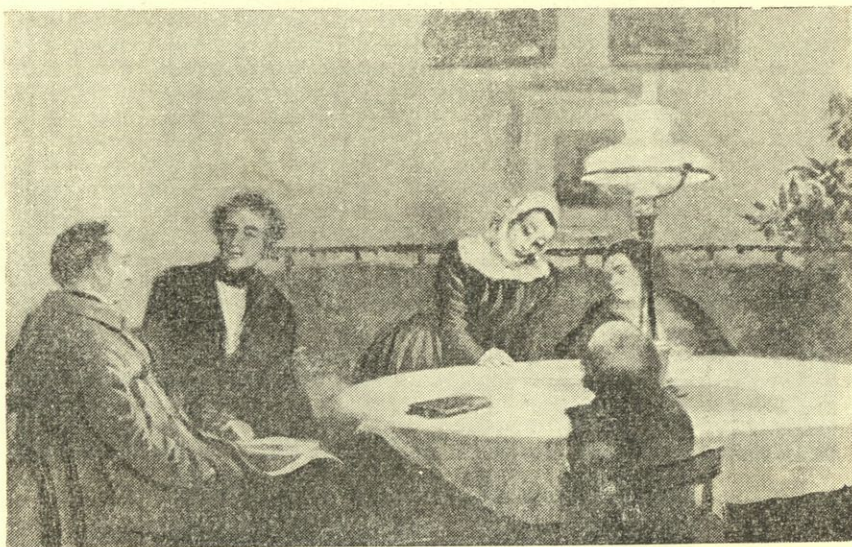
Ὁ Μονέ, ὁ κυριώτερος ἀντιπρόσωπος τοῦ ἐμπρεσιονισμοῦ, εἶναι κυρίως ζωγράφος τοπίων. Κατὰ τὸν ἐμπρεσιονισμόν, ὁ ὁποῖος προσπαθεῖ ν' ἀποδώσῃ τὴν ὕψιν τῶν πραγμάτων ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ, ἡ ἀνθρωπίνη μορφή δὲν ὑπολογίζεται παρὰ ὅπως καὶ τὰ ἄλλα στοιχεῖα τῆς φύσεως. Τὸ ἔργον, τὸ ὁποῖον εἶναι ἀπὸ τὰ χαρακτηριστικώτερα τῆς τέχνης τοῦ Μονέ, παριστάνει μίαν γέφυραν τοῦ Λονδίνου, ὅπως φαίνεται εἰς τὴν ὁμιχλώδη ἀτμόσφαιραν τῆς ἀγγλικῆς πρωτευούσης.

εἶναι δύο ἢ τρεῖς σιδηροδρομικοὶ σταθμοὶ τῶν Παρισίων (σταθμὸς τοῦ Σαιν Λαζάρ, τοῦ Καὶ Ντ' Ὀρσαί, τῆς Λυών), ἐπίσης ἀξιόλογα εἶναι τὰ μέγαρα τὰ κτισθέντα διὰ τὴν ἐκθεσιν τοῦ 1870 (Τροκαδερό) καὶ τοῦ 1900. Ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς ἐκθέσεως τοῦ 1889 ἐκτίσθη ὁ Πύργος Ἀΐφελ ἐκ σιδήρου, ἔχων ὕψος 300 μέτρων. Ἀξιόλογα ἀρχιτεκτονικὰ ἔργα τῆς

Γερμανίας εἶναι τὸ Μέγαρον τοῦ Ράϊχσταγ (1884), ὁ Καθεδρικός ναὸς τοῦ Βερολίνου (Don, 1905) καὶ ὁ ἀξιοθαύμαστος διὰ τὴν στερεότητα καὶ πρακτικότητα Σταθμὸς τῆς Λειψίας.

ΓΛΥΠΤΙΚΗ

Διὰ τὴν γλυπτικὴν οἱ χρόνοι μετὰ τὸ 1850 εἶναι περίοδος μεγάλης ἀκμῆς. Ἡ Γαλλία ἰδίως καὶ μερικῶς ἡ Γερμανία εἶδον μέγαν

Μέντσελ : « Βραδυνὴ συντροφιά »

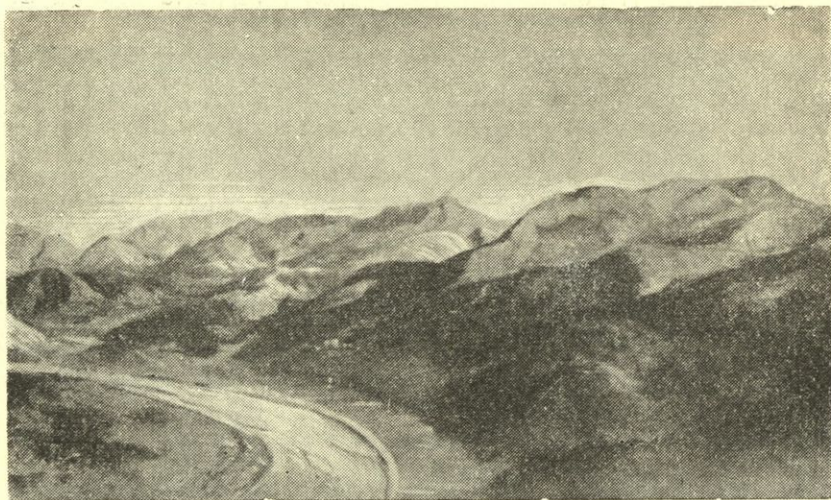
(Ἐθνικὴ πινακοθήκη Βερολίνου)

Ἐκ τῶν γερμανῶν ζωγράφων τοῦ 19ου αἰῶνος ὁ Μέντσελ ἔχει ἀναμφισβητήτως τὸ μέγιστον ἄλγαντον. Αἱ ζωγραφικαὶ ἀρεταὶ του εἶναι πολὺπλευροι. Ὁ Μέντσελ εἶναι ρεαλιστὴς ἀπεικονίζων τὴν πραγματικότητα μὲ ἐλευθερίαν καὶ ζωηρότητα.

ἀριθμὸν ἀξιολόγων καλλιτεχνῶν κατὰ τὴν περίοδον ταύτην. Ἐπικρατοῦν δύο τάσεις: ἡ Ἀρχαίζουσα ἀκαδημαϊκὴ, ἡ

ὅποια ἀπομιμείται τὰ ἔργα τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς καὶ τῆς φλωρεντινῆς πλαστικῆς, καὶ ἡ Νεωτεριστικὴ, ἡ ὅποια θέλει νὰ δώσῃ πλαστικὴν μορφήν εἰς τὰς νέας ὁρμάς.

Τὴν πειθαρχικὴν ἀκαδημαϊκὴν τάσιν ἀντιπροσωπεύει ὁ Σαπουὶ (Charu, 1833 - 1891), τοῦ ὁποίου τὰ ἔργα ἔχουν κλασσικὴν ὁμαλότητα, ἀλλὰ στεροῦνται θερμῆς καὶ κινήσεως (ἔργα: Ἐπιτύμβιον μνημεῖον Νεότῃς 1875, Ἀγαλμα δου-

Μπέκλιν : « Τοπίον Ἀπεννίνων »

(Πινακοθήκη Βρέμης)

Τὸ τοπίον τοῦτο τοῦ Ἀρνόλδου Μπέκλιν χαρακτηρίζεται ὑπὸ βαθύτατα ποιητικοῦ αἰσθήματος τῆς φύσεως. Οἱ ζωγραφικοὶ πίνακες τοῦ Μπέκλιν εἶναι ἄριστα δείγματα εὐγενεστάτου ρεαλισμοῦ.

κίσεως τῆς Ὁρλεάν, 1885). Οἱ κυριώτεροι ἀντιπρόσωποι τῆς νεωτέρας γαλλικῆς πλαστικῆς εἶναι δύο ἀξιόλογοι διδάσκαλοι, ὁ Καρπώ (Carpeaux, 1828—1875) καὶ ὁ Ροδέν (Rodin, 1840—1917), ὁ πρῶτος παραγωγικὸς καὶ δεξιὸς ἐκτελεστής (ἔργα: Σύμπλεγμα χοροῦ ἐπὶ τῆς προσόψεως τοῦ Νέου Μελοδράματος τῶν Παρισίων, Κρή-

νη τοῦ Ἀστεροσκοπείου, Ἀμυνα τῆς Βαλανσιέν), ὁ δεύτερος πρωτότυπος καὶ ἰσχυρὸς, ἔχων τάσεις ρεαλιστι-

Καρπώ : « Ἀνδριάς τοῦ Βαττώ »

(Μουσεῖον τῆς Βαλενσιέν)

Ὁ Καρπὼ καθὼς καὶ ὁ περίφημος ζωγράφος Βαττὼ κατήγοντο καὶ οἱ δύο ἀπὸ τὴν πόλιν τῆς Γαλλίας Βαλενσιέν. Οἱ πολῖται τῆς Βαλενσιέν ἀνέθεσαν εἰς τὸν Καρπὼ τὴν κατασκευὴν τοῦ ἀνδριάντος τοῦ Βαττῶ. Ὁ γλύπτης ἀπέδωκε μὲ ἐξαιρετικὴν ἐπιτυχίαν τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ μεγάλου ζωγράφου.

κὰς (ἔργα : Στοχαστής, ἡ Ἀνάστασις). Πλῆθος νεωτέρων καλλιτεχνῶν συνεχίζει τὸ ἔργον τῶν διδασκάλων :

Η ΜΟΥΣΙΚΗ

Μεγάλης σημασίας γεγονός εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς τέχνης εἶναι

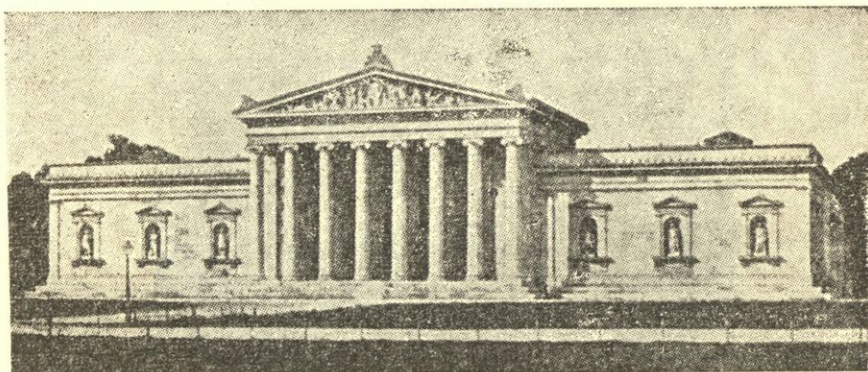

Ροντέν : « Ὁ διανοούμενος » (Μουσεῖον Ροντέν)

Εἰς τὸ ἔργον αὐτὸ ὁ γλύπτης ἠθέλησε νὰ ἐκφράσῃ τὴν ἔνωσιν, ἀλλὰ καὶ τὴν διαρκῆ σύγκρουσιν τοῦ πνεύματος καὶ τῆς ὕλης, τὴν τραγικὴν προσπάθειαν, διὰ τῆς ὁποίας ὁ ἄνθρωπος ζητεῖ ματαίως ν' ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὸ βαρὺ σωματικὸν περικάλυμμα, διὰ ν' ἀποβῇ ὁ « διανοούμενος ». Ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Μιχαὴλ Ἀγγέλου ἡ γλυπτικὴ δὲν εἶχε γνωρίσει πλαστικὴν τόσον ἐκφραστικὴν καὶ δυνάμιν τόσον περιπαθῆ.

ἡ ἀνάπτυξις τῆς γερμανικῆς μουσικῆς. Ἡ εὐρωπαϊκὴ μουσικὴ μέχρι τοῦ 19ου αἰῶνος ἠκολούθησεν ὁμαλὴν ἐξέλιξιν : Ὁ 17ος αἰὼν εἶδε τὴν

γέννησιν τοῦ Ὁρατορίου καὶ τοῦ Μελοδράματος, ὁ 18ος τῆς Συμφωνίας. Κατὰ τοὺς αἰῶνας τούτους ἐζησαν οἱ διδάσκαλοι τῆς γερμανικῆς κλασσικῆς μουσικῆς, ὁ **Μπάχ** (Bach, 1685—1750), ὁ ὁποῖος ἐτελειοποίησε τὴν προτεσταντικὴν ἐκκλησιαστικὴν μουσικὴν, συνθέσας περίφημα ᾠσματα καὶ λειτουργίας, ὁ **Χένδελ** (Händel, 1685-1759), συνθέσας ἰδίως ὁρατόρια, ὁ **Χάϋδν** (Haydn, 1732 - 1759), συνθέτης ὀνομαστῶν συμφωνιῶν (Δημιουργία, Αἰ ὥραι τοῦ ἔτους κλπ.) καὶ ὁ **Μότσαρτ** (Mozart, 1759 - 1791), ὁ ὁποῖος ἔγραψε συμφωνίας καὶ μελοδράματα (Γάμος τοῦ Φιγαρό,

Ἡ Γλυπτοθήκη τοῦ Μονάχου

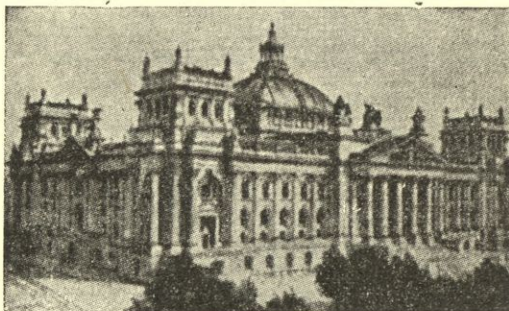
Ἐκτίσθη μεταξύ τῶν ἐτῶν 1816 - 1830 κατὰ τὴν κλασικίζουσαν τέχνην. Προπύλαια με ἰωνικοὺς κίονας, ἀέτωμα καὶ δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ ἀνὰ τρεῖς κόγχαι πρὸς τοποθέτησιν ἀνδριάντων.

Δὸν Ζουάν κλπ.). Ἐπίσης κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα ἐζησεν ὁ Γερμανὸς μουσικὸς **Γκλουκ** (Gluck, 1714 - 1787), ὁ ὁποῖος ἔδωκε νέαν μορφήν εἰς τὸ μελόδραμα.

Τὸ μελόδραμα ἐγεννήθη, ὥς γνωρίζομεν, εἰς τὴν Ἰταλίαν ἐκ τῆς ἐπιθυμίας τῶν Ἰταλῶν λογίων, ὅπως ἐπαναφέρουν εἰς τὴν ζωὴν τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν τραγωδίαν. Ἡ λεγομένη Φλωρεντινὴ σχολὴ ἔδωκε τὰ πρῶτα δείγματα τοῦ μουσικοῦ δράματος, εἰς τὸ ὁποῖον ἡ μουσικὴ σκοπὸν εἶχε νὰ συνοδεύσῃ τὴν ὁμιλίαν καὶ ἐρμηνεύσῃ τὸ αἶσθημα τοῦ ποιητοῦ. Ἀλλ' ἐνῶ ἡ Φλωρεντινὴ σχολὴ ἦτο μᾶλλον ἀκαδημαϊκὴ καὶ περιορίσθη εἰς θεωρίας, ὁ

Κλαούδιο Μοντεβέρδε (Claudio Monteverde, 1567 - 1643) ὑπῆρξε δυνατὸς ἐκτελεστὴς καὶ θεωρεῖται ὡς ὁ πρῶτος σημαντικὸς σταθμὸς εἰς τὴν ἐξέλιξιν τοῦ μελοδράματος. Συγχρόνως παρὰ τὸ σοβαρὸν μουσικὸν δράμα (opera seria) ἀνεπτύχθη τὸ κωμικὸν μελοδράμα τῶν Ἰταλῶν (opera buffa).

Ὁ Γκλουκ ἔδωσε νέαν ὥθησιν εἰς αὐτὸ περὶ τὰ μέσα τοῦ 19ου αἰῶνος. Ὁ Γκλουκ ἤθελε νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν μουσικὴν, ὡς λέγει ὁ ἴδιος, εἰς τὸν ἀληθῆ προορισμὸν της, ὁ ὁποῖος εἶναι νὰ ὑποβοηθῇ τὴν ποίησιν, ὅπως ἐνισχύσῃ τὴν ἔκφρασιν συναισθημάτων καὶ τὸ ἐνδιαφέρον τῶν περιπετειῶν, χωρὶς νὰ διακόπτῃ τὴν δρᾶσιν ἢ νὰ

Τὸ Μέγαρον τοῦ Ράιχσταγ τοῦ Βερολίνου

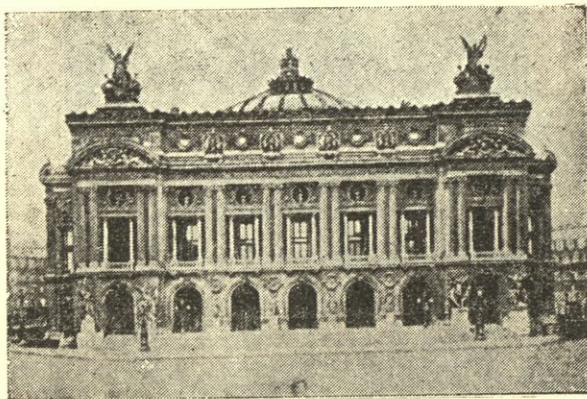
Ἐκτίσθη μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1884 - 1894 κατὰ τὸν ρυθμὸν τῆς ἰταλικῆς ἀναγεννήσεως. Τὸ οἰκοδόμημα ἔχει τέσσαρας τετραγωνικοὺς πύργους εἰς τὰς γωνίας καὶ εἰς τὸ μέσον πελώριον θόλον ἐκ κρυστάλλου.

παραμορφώσῃ αὐτὴν δι' ἀχρήστων διακοσμήσεων. Ὑπὸ τὸ πνεῦμα τοῦτο συνέθεσε τὸ μελοδράμα Ὁρφεὺς καὶ Εὐρυδίκη (1762), τὸ ὁποῖον ἔτυχεν ἐνθουσιώδους ὑποδοχῆς εἰς τὴν Βιέννην, καὶ βραδύτερον τὴν Ἰφιγένειαν ἐν Αὐλίδι.

Διὰ τῶν μουσουργῶν τούτων ἐφαίνετο ὅτι ἡ μουσικὴ ἔφθασε τὰ δυνατὰ ὅριά της. Ἀλλ' ὁ **Μπετόβεν** (Bethoven, 1770—1827) ἤνοιξε νέας πηγὰς ἐμπνεύσεως εἰς τὴν μουσικὴν, προσπαθήσας νὰ ἐρμηνεύσῃ διὰ τῶν ἤχων τὰ διανοήματά του, εἰσαγαγὼν, ὡς λέγουσιν, τὴν κίνησιν τῶν ἰδεῶν εἰς τὴν μουσικὴν, ἡ ὁποία ἤρχισε νὰ ἐμπνέεται ὄχι μόνον ἀπὸ τὴν ποίησιν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν

φιλοσοφίαν. Ὁ Μπετόβεν ἐγεννήθη εἰς τὴν Βόννην, ἀλλὰ διέμενε καὶ εἰργάσθη εἰς τὴν Βιέννην, ἣ ὁποία κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα ἦτο σπουδαιότατον μουσικὸν κέντρον. Τὰ ἀξιολογώτερα ἔργα του παρήγαγεν ἀπὸ τοῦ 1813 μέχρι τοῦ ἔτους τοῦ θανάτου του, τὰς περιφήμους *Συμφωνίας*, τὰς *Σονάτας* καὶ τὸ ὑπέροχον μελόδραμα *Φιδέλιο*.

Δύο ἑξοχοὶ καλλιτέχναι διαφέροντες ἀλλήλων κατὰ τὴν ἔμ-

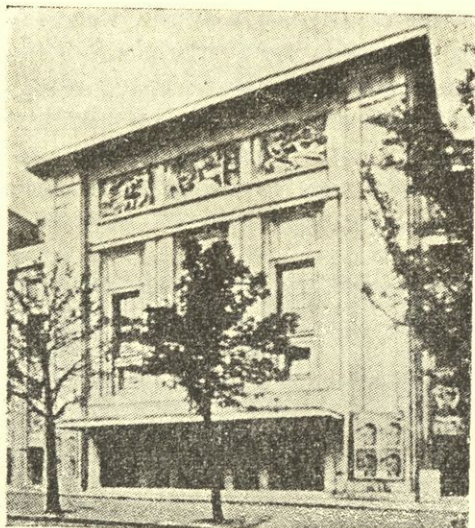

Ἡ ὄπερα τῶν Παρισίων

Κατεσκευάσθη μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1861 - 1875 ὑπὸ τοῦ ἀρχιτέκτονος Γκαριεὶ κατὰ τὸν τύπον τῶν μνημείων τῆς Δευτέρας Αὐτοκρατορίας, ὁ ὁποῖος εἶναι ὁ λεγόμενος ρυθμὸς τῆς *Νέας Ἀναγεννώσεως*. Ἐπὶ τὰ ἀψιδωτὰ πύλαι εἰς τὸ ἰσόγειον διευκολύνουν τὴν εἰσόδον τοῦ κοινοῦ. Εἰς τὸ δευτερον πάτωμα μεγάλα παράθυρα μεταξὺ κορινθιακῶν κινῶν φωτίζουν τὴν μεγάλην αἴθουσαν διαλειμμάτων καὶ ἀναψυχῆς, τὸ λεγόμενον *φουαγιέ*. Εἰς τὸ μέσον τὸ οἰκοδόμημα ἔχει θόλον χαμηλόν, ὁ ὁποῖος στεγάζει τὴν αἴθουσαν τοῦ θεάτρου.

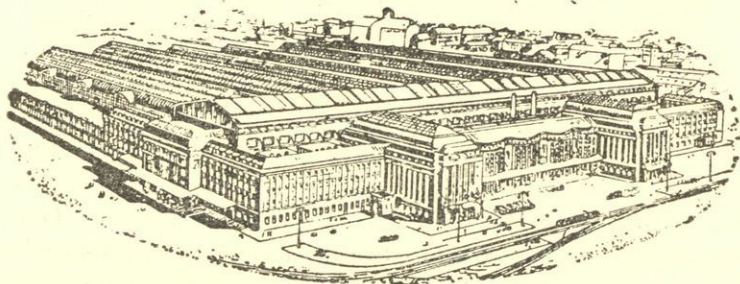
πνευσιν, **Βέμπερ** (Weber, 1786—1826, ἔργα *Freischütz*, *Oberon*, μελοδράματα) καὶ **Σιούμπερτ** (Schubert 1797 — 1828, κύριον ἔργον *ὦδὰί*), ἠκολούθησαν τὰ ἴχνη του καὶ γενικῶς οἱ ἄριστοι τῶν μουσικῶν τοῦ 19ου αἰῶνος θεωροῦνται συνεχισταὶ τοῦ ἔργου τοῦ Μπετόβεν.

Μετὰ τὸ 1830 ἐδοξάσθη νέα γενεὰ μουσικῶν, ὁ **Μένδελσον** (Mendelsohn, 1809 — 1847), Ἑβραιογερμανός, συνθέσας ἰδίως

Θέατρον τῶν Ἑλλυσίων

Ἡμῖν αἰῶνα μετὰ τὴν κατασκευὴν τῆς Ὁπερας οἱ ἀρχιτέκτονες κατεσκεύασαν οἰκοδομήματα, τῶν ὁποίων τὸν ρυθμὸν καθώρισαν τὰ ὑλικά τῆς οἰκοδομῆς, ὁ σίδηρος, τὸ τσιμέντο καὶ αἱ πλίνθοι. Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν πλούσιον ἐξωτερικὸν διάκοσμον τῆς Ὁπερας, τὸ θέατρον τῶν Ἑλλυσίων, εἶναι ἀπλούστατον ἐξωτερικῶς, μὲ μίαν κορνίζαν, διὰ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν βροχὴν, καὶ κάτωθεν αὐτῆς τρία ἀνάγλυφα, διὰ νὰ ἐνθυμίζουσιν, ὅτι τὸ οἰκοδόμημα εἶναι νὰς τῆς δραματικῆς τέχνης.

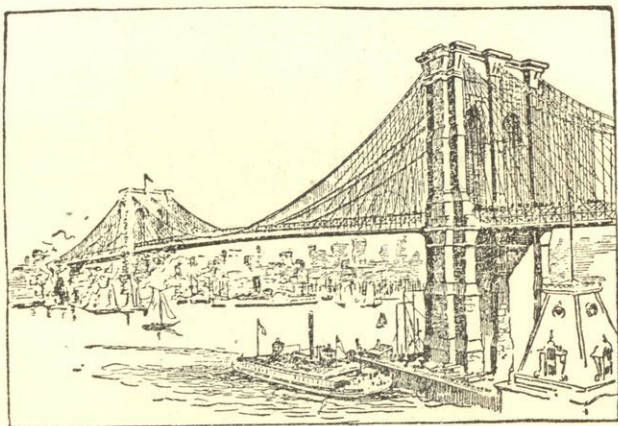

Σιδηροδρομικὸς σταθμὸς Λειψίας (1902 - 1913)

Ὁ μέγιστος καὶ ὀραϊότατος σταθμὸς τῆς Εὐρώπης. Ἐστοίχισεν 135 ἑκατομ. χρυσᾶ μάγκα. Ἡ ἐμπροσθία στοὰ ἔχει μῆκος 300 μ., τὸ δὲ ὑπόστεγον καλύπτεται ὑπὸ ἐξ κολοσσαίων ἀψίδων ἐκ σιδήρου καὶ ὕαλου, αἱ ὁποῖαι στεγάζουσιν πλέον τῶν 30 ἀμαξοστοιχιῶν.

Εἰσαγωγὰς (Ouvertures) καὶ ὁ **Σιούμαν** (Schumann, 1810—1856), παραγωγικώτατος, συνθέσας μέχρι τοῦ 27ου ἔτους, ὅτε ἔπαθε τὰς φρένας, πλήθος μουσικῶν ἔργων, συμφωνίας, συνθέσεις δραματικάς, ᾠδὰς κλπ.

Ἐπὶ μακρὸν χρόνον οἱ Γερμανοὶ μουσικοὶ ἔμειναν ἄγνωστοι καὶ ἀκατάληπτοι εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Ὅταν δὲ τὸ 1830 ἐπεχείρησαν νὰ παίξουν συμφωνίας τοῦ Μπετόβεν ἐν Παρισίοις, ὁ λαὸς δὲν κατάρθρωσε νὰ ἐννοήσῃ. Μεγίστην δημοτικότητα εἶχον εἰς τὴν Εὐ-

Κρεμαστὴ γέφυρα

Συνδέει τὴν Ν. Ὑόρκην μὲ τὸ προάστιον Μπρούκλιν ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ East - River. Ἐχει μῆκος 1800 μ., ὕψος 36 μ. Ἐπάνω περνοῦν δύο σιδηροδρομικαὶ γραμμαῖ, δύο ἀμαξίτοι δρόμοι καὶ ἓν πεζοδρόμιον. Κατεσκευάσθη τὸ 1883.

ρώπην κατὰ τὸ πρῶτον ἡμισυ τοῦ 19ου αἰῶνος οἱ Ἱταλοὶ μουσικοὶ, οἱ ὅποιοι συνέθετον κυρίως μελοδράματα (Opera). Διασημότερος τῶν ἱταλῶν μουσικῶν τῆς περιόδου ταύτης ἦτο ὁ **Ροσσίνι**, (Rossini, 1792 — 1868), διελθὼν τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς ζωῆς του εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ μουσουργήσας πολλὰ μελοδράματα ἐπὶ γαλλικῶν κειμένων (Libretto). Ὁ Κουρεὺς τῆς Σεβίλλης καὶ ὁ Γουλιέλμος Τέλλος εἶναι τὰ ὀνομαστότερα τῶν ἔργων του.

Μετ' αὐτὸν ἡ μεγαλυτέρα μουσικὴ δόξα τῆς Ἱταλίας εἶναι ὁ

Βέρδι (Verdi, 1831 — 1901), ἀκένωτος πηγή ἀπαλῶν φθόγγων, ὁ καταθέλξας τὸν 19ον αἰῶνα διὰ τῶν μελοδραμάτων του, τῶν ὁποίων τὰ διασημότερα εἶναι ὁ Ριγολέτος (1851), ὁ Τροβατόρε καὶ ἡ Τραβιάτα (1853). Βραδυτέρον ὑπέστη τὴν ἐπίδρασιν τῆς γερμανικῆς μουσικῆς καὶ προϊόντα τῆς νέας φάσεως τῆς τέχνης του εἶναι ἡ Ἀίντα, ὁ Ὁθέλλος, ὁ Φάλσταφ.

Οὐρανοξύστης

Ἀπὸ τὰ θαύματα τῆς νεωτέρας οἰκοδομικῆς τέχνης εἶναι οἱ περίφημοι οὐρανοξύσται τῆς Ἀμερικῆς, τῶν ὁποίων οἱ ἔνοικοι φθάνουν τοὺς κατοίκους μιᾶς πόλεως.

Οἱ νεώτεροι Ἱταλοὶ μουσικοὶ (Λεονκαβάλλο, Ντονιζέττι, κλπ.) εἶναι μαθηταὶ τοῦ Βέρδι.

Κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ὑπῆρξαν εἰς τὴν Γαλλίαν ἄξιοι μνείας συνθέται, ὡς ὁ **Χαλεβὺ** (ἔργα: Ἡ Ἑβραία) καὶ ὁ **Μπερλιόζ**, τοῦ ὁποίου τὰ συμφωνικὰ ἔργα θεωροῦνται μεγάλα δημιουργήματα. Εἰς τὸ δεύτερον δὲ ἡμισυ τοῦ αἰῶνος ἀνήκουν ὁ **Γκουνῶ** (Gounod, 1818 — 1893), ὁ συνθέτης τοῦ Φάουστ, καὶ ὁ νέος ἀποθανὼν **Μπιζέ** (Bizet, 1838 — 1875), ὁ συνθέτης τῆς περιφήμου Κάρμεν.

Ἄλλ' εἰς τῶν μεγίστων μουουργῶν τοῦ δευτέρου ἡμίσεος τοῦ 19ου αἰῶνος θεωρεῖται ὁ Γερμανὸς **Ριχάρδος Βάγνερ** (Richard Wagner, 1813 — 1833), ὁ ὁποῖος ἐπεχείρησε νὰ συγχω-νεύσῃ εἰς μεγαλειώδη ἔνωσιν ποίησιν καὶ μουσικὴν καὶ νὰ δώσῃ εἰς τὸ μουσικὸν δράμα τὴν θέσιν καὶ τὴν σημασίαν, τὴν ὁποίαν εἶχεν εἰς τὴν ἀρχαιότητα ἢ τραγωδία. Ἦτο συγχρόνως πλούσιος καὶ τελετουργικὸς μουσικὸς καὶ τραγικὸς ποιητὴς ἐμπνευσμένος. Ὁ ἴδιος συνέθετε τὸ κείμενον διὰ τὴν μουσικὴν τῶν ἔργων του. Ἡ μουσικὴ δὲν ἔχει σκοπὸν, ὥς μέχρι τοῦδε, νὰ συνοδεύσῃ τοὺς στίχους, ἀλλὰ μουσικὴ καὶ ποίησις γεννῶνται συγχρόνως καὶ χρησιμεύουν νὰ ἐρμηνεύσουν τὰς ιδέας καὶ τὰ συναισθήματα τῶν προσώπων. Περίφημα ἔργα του εἶναι ὁ Ἰπτάμενος Ὀλλανδός, ὁ Τανχόυζερ καὶ ὁ Λόεγκριν. Βραδύτερον ἔγραψε τὸν Τριστάνον καὶ Ἰζόλδην καὶ τοὺς Ἀρχιτραγουδιστὰς τῆς Νυρεμβέργης, ὥς καὶ τὰ δύο δράματα τῆς μεγάλης τετραλογίας, τοῦ Δακτυλίου τῶν Νιμπελοῦγκεν (Ring der Nibelungen).

Κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ 20οῦ αἰῶνος ἐξεδηλώθη εἰς τὴν Γαλίαν ἡ ἐξαιρετικὴ ιδιοφυΐα τοῦ **Ντεμπυσσύ** (Debussy, 1862 — 1918), τοῦ ὁποῖου μεγάλη εἶναι ἡ ἐπίδρασις εἰς τὴν τελευταίαν γενεὰν τῶν Γάλλων μουσικῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΕ'

ΑΙ ΠΡΟΟΔΟΙ ΤΗΣ ΣΗΜΕΡΙΝΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΖΩΗ

Ἡ χώρα μας ἐπὶ τετρακόσια περίπου ἔτη διοικηθεῖσα κακῶς ὑπὸ τῶν Τούρκων κατακτητῶν εἶχε περιέλθει εἰς ἀθλίαν κατάστασιν ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς. Ἡ γῆ παρημελήθη, τὰ δάση ἐκάησαν ἢ ἐκόπησαν, ὁ φυσικὸς πλοῦτος τῆς χώρας κατεστράφη. Ἡ βιομηχανία καὶ τὸ ἐμπόριον εὐρίσκοντο εἰς πρωτόγονον κατάστασιν, διότι κεφάλαια δὲν ὑπῆρχον, ἢ ὅσοι ἦσαν εἰς θέσιν νὰ διαθέτουν χρήματα ἀπέφευγον νὰ τὰ διαθέσουν εἰς τὴν πατρίδα μας, εἰς τὴν ὁποίαν διέτρεχον τὸν κίνδυνον τῆς ἀρπαγῆς ἀπὸ τοὺς ἰδίους τοὺς κατακτητὰς ἢ ἀπὸ τὴν ληστείαν καὶ πειρατείαν, ἢ ὁποία ἐμάστιζε τὸν τόπον. Ὡστε, ἂν ἐξαιρέση κανεὶς ὠρισμένα παραδείγματα, ὅπως τὴν κοινότητα τῶν Ἀμπελακίων, τὰ Μαδεμοχώρια τῆς Χαλκιδικῆς, τὰ χωρία τοῦ Πηλίου κτλ., περὶ οἰκονομικῆς ζωῆς κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας δὲν εἶναι δυνατόν νὰ γίνῃ σοβαρὸς λόγος.

Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν ἐξηκολούθησεν ἐπὶ μακρὸν ἡ ἰδία κατάστασις. Ἡ χώρα μας ἐξήρχετο κατόπιν δεκαετοῦς περίπου πολέμου περισσότερον κατεστραμμένη ἀπὸ πρὶν. Ἡ γῆ εἶχε τελείως παραμεληθῇ, τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ φυσικοῦ της πλούτου εἶχε καταστραφῇ, οἱ ἄνθρωποι ἐπὶ πολλὰ ἔτη πολεμοῦντες μετὰ τὸ ὄπλον εἰς τὰς χεῖρας κατὰ τῶν Τούρκων εἶχον ἀπομάθει τὴν ἐργασίαν, κεφάλαια τέλος δὲν ὑπῆρχον διὰ μεγάλας ἐπιχειρήσεις, οὔτε ξένοι διεκινδύνουν τὰ χρήματά των εἰς τόπον, ὁ ὁποῖος ἐξήρχετο ἀπὸ τόσον μακροχρόνιον ἀναρχίαν.

Τὸ πᾶν λοιπὸν ἔπρεπε νὰ δημιουργηθῇ ἐκ τῆς τέφρας. Ἡ οἰκονομικὴ καχεξία, ἢ ὁποία, ὡς ὀρθῶς ἐλέγχθη, ἦτο ἡ κυριωτέρα ἀφορμὴ τῆς ἐσωτερικῆς μας κακοδαιμονίας ἐπὶ πολὺν καιρόν, ἦτο τὸ

πρώτιστον καὶ σπουδαιότατον πρόβλημα, τὸ ὁποῖον ἀντιμετώπιζον πάντες οἱ κατὰ καιροὺς κυβερνῆται. Ἀλλ' ὁ ἑλληνισμὸς ἀνήκει εἰς τὰς ζωτικὰς ἐκείνας φυλάς, αἱ ὁποῖαι προάγονται καὶ δημιουργοῦν μεγάλα ἐκ τοῦ μηδενός. Εὐθύς μετὰ τὴν κατάπαυσιν τοῦ ἀγῶνος οἱ Ἕλληνες ἤρχισαν νὰ ἐπιδίδωνται μὲ ζῆλον καὶ δραστηριότητα εἰς ὅλους τοὺς κλάδους τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας καὶ εἰς διάστημα 100 περίπου ἐτῶν ἡ χώρα μας παρουσιάζεται μία ἀπὸ τὰς πλέον προηγμένας χώρας εἰς ἐθνικὸν πλοῦτον.

Γ Ε Ω Ρ Γ Ι Α

Τὸ ἔδαφος τῆς Ἑλλάδος εἶναι κατ' ἐξοχὴν ὀρεινὸν καὶ πετρῶδες καὶ μόλις τὸ ἐν πέμπτον εἶναι δυνατόν νὰ καλλιεργηθῇ. Ἀλλὰ ἡ παράτασις τοῦ θέρους, ἡ μεγάλη πολλάκις θερμοκρασία καὶ ἡ ἀνομβρία κατὰ τοὺς ἑαρινούς καὶ θερινούς μῆνας ἐμποδίζει πολὺ τὴν καλλιέργειαν καὶ τοῦ μικροῦ αὐτοῦ μέρους. Παρ' ὅλας αὐτὰς τὰς δυσκολίας, ἡ ἑλληνικὴ γῆ, καλλιεργηθεῖσα μὲ ἔντασιν καὶ φιλοσοφίαν, κατάρθωσε νὰ ἀποδώσῃ μὲ τὸν καιρὸν πολὺτιμα προϊόντα εἰς ποσότητος καὶ ποιότητος, τὰς ὁποίας πρὸ 50 ἀκόμη ἐτῶν δὲν ἦτο δυνατόν νὰ φαντασθῇ ἢ νὰ ἐλπίσῃ τις.

Τοιοιτοτρόπως τὰ ἄφθονα καὶ ὠραιότατα ἐσπεριδοειδῆ μας (πορτοκάλια, λεμόνια, μανταρίνια, κίτρα κτλ.) πλημμυροῦν τὸν τόπον μας καὶ ἐξάγονται καὶ εἰς χώρας μακρινάς. Τὰ ἔλαια, τῶν ὁποίων ὑπάρχει ὑπερπαραγωγή εἰς τὸν τόπον μας, ταξιδεύουν μέχρι τῶν ἀπωτάτων χωρῶν καὶ εἶναι περιζήτητα. Ἡ περίφημος κορινθιακὴ σταφὶς εἶναι ἀπαραίτητον προϊόν διὰ πολλὰς εὐρωπαϊκὰς χώρας, ὅπου ἐξάγεται κατὰ χιλιάδας τόννους. Τὰ σταφύλια καὶ οἱ περίφημοι καὶ ποικίλοι ἑλληνικοὶ οἶνοι εἶναι ἀπὸ τὰ ὀνομαστότερα προϊόντα τῆς Εὐρώπης. Κυρίως ὅμως τὰ ἄφθονα καὶ ἀρωματωδέστατα καπνὰ μας εἶναι γνωστὰ εἰς ὅλον τὸν κόσμον, περιζήτητα καὶ ἀποτελοῦν τὸ σημαντικώτερον μέρος τοῦ ἐθνικοῦ μας πλούτου. Ὅλα αὐτὰ τὰ προϊόντα καλλιεργοῦνται ἐντατικώτατα, διότι ἐκ τῆς ἐξαγωγῆς αὐτῶν εἰσρέει ἄφθονος πλοῦτος εἰς τὰ δημόσια καὶ ἰδιωτικὰ ταμεῖα.

Ἀπὸ τοῦ παγκοσμίου ὅμως πολέμου ἐδημιουργήθησαν εἰς ὅλον τὸν κόσμον τοιαῦται οἰκονομικαὶ συνθήκαι, ὥστε ὅλα τὰ κρά-

τη, διὰ νὰ μὴ ἐξάγουν τὸ πολύτιμον συνάλλαγμα, ἔπρεπε νὰ καταστοῦν αὐτάρκη εἰς ὅλα τὰ εἶδη. Ἐγεννήθη τότε καὶ εἰς τὴν χώραν μας τὸ ζήτημα τῆς αὐταρκείας, ἰδίως τοῦ σίτου. Ἐγένετο ἀνάγκη νὰ ἐντείνωμεν τὴν καλλιέργειαν καὶ τῶν δημητριακῶν, τὰ ὅποια θὰ ἐξησφάλιζον τὴν διατροφήν μας. Τὸ κράτος ἀνέλαβε μεγάλα δημόσια ἔργα πρὸς ἀποξήρανσιν ἐλῶν, ρύθμισιν τῆς κοίτης ποταμῶν κτλ., διὰ νὰ δοθοῦν εἰς τοὺς γεωργοὺς νέαι καὶ περισσότεραι ἐκτάσεις πρὸς καλλιέργειαν, ἰδίως τῶν δημητριακῶν. Τοιοῦτοτρόπως αἱ πεδιάδες τοῦ Στρυμόνος, τοῦ Ἀξιοῦ καὶ τοῦ Ἀλιάκμονος, αἱ ὁποῖαι ἄλλοτε κατεκλύζοντο ἀπὸ τὰ ὕδατα τῶν ποταμῶν, σήμερον καλλιεργοῦνται. Ἡ μεγάλη λίμνη τῶν Γιαννιτσῶν ἀπεξηράνθη καὶ ἐδόθη εἰς τὸ ἄροτρον. Τὰ ἔργα αὐτὰ ἐν συνδυασμῷ μὲ τὴν τελειοποίησιν τῶν μέσων τῆς καλλιεργείας ἀνύψωσαν τὴν παραγωγὴν τῶν δημητριακῶν εἰς τοιοῦτον βαθμὸν, ὥστε ἡ χώρα μας νὰ προσεγγίξῃ τὴν ἀποκτῆσιν σχετικὴν αὐτάρκειαν. Τοιοῦτοτρόπως ἡ ἄλλοτε πτωχὴ Ἑλλὰς διὰ τῆς ἐπιμελείας καὶ ἐργασίας κατῴρθωσεν, ὥστε ὄχι μόνον αὐτάρκειαν νὰ ἀποκτήσῃ εἰς πολλὰ εἶδη, ἀλλὰ νὰ διενεργῇ καὶ ἐξαγωγὴν πολυτιμοτάτων προϊόντων.

ΕΜΠΟΡΙΟΝ

Ὁ Ἕλλην διεκρίθη ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων ὡς ἔμπορος ἱκανὸς καὶ τολμηρὸς. Εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας τὸ ἐμπόριον οὐδέποτε ἔπαυσε καὶ κατὰ τὰς μαύρας ἡμέρας τῆς τουρκικῆς κατακτήσεως, οἱ διεξάγοντες δὲ αὐτὸ ἦσαν πάντοτε σχεδὸν Ἕλληνες. Ἐνεκα ὁμως τῶν συνθηκῶν, αἱ ὁποῖαι ἐπεκράτουν εἰς τὴν χώραν μας κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας, σοβαρὸν ἐμπόριον ἐσωτερικὸν καὶ ἐξωτερικὸν δὲν διεξήγετο εἰς εὐρείαν κλίμακα. Τοῦτο ἦτο κυρίως εἰς χεῖρας τῶν νησιωτῶν, οἱ ὅποιοι διέθετον καράβια καὶ ἐπεχείρουν τολμηρὰ ταξίδια εἰς τὸν Εὐξείνιον Πόντον ἢ εἰς τοὺς λιμένας τῆς Δ. Εὐρώπης.

Ἡ ἀνάπτυξις ὁμως τοῦ ἑλληνικοῦ ἐμπορίου κατὰ τὰ ἔτη 1830—1930 ὑπῆρξε πραγματικῶς κολοσσιαία, ἂν μάλιστα λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὴν πενιχρὰν ἀρχὴν του. Κέντρα τοῦ ἑλληνικοῦ ἐμπορίου εὐθὺς μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν ἦσαν κατὰ πρῶτον λόγον ἡ νῆσος Σῦρος καὶ αἱ Πάτραι. Ἡ ἀνάπτυξις ὁμως τοῦ Πειραιῶς καὶ τῆς Θεσ-

σαλονίκης εἰς τὴν Βόρειον Ἑλλάδα, ἐπεσκίασαν τοὺς μικροτέρους αὐτοὺς λιμένας καὶ τοὺς ὑπεβίβασαν εἰς ἐμπορικὰ κέντρα δευτέρας καὶ τρίτης τάξεως.

Μέχρι τῶν παραμονῶν τοῦ τελευταίου τρομεροῦ πολέμου ὅλοι οἱ λιμένες τῆς Ἑλλάδος συνεκέντρουν ἀξιόλογον ἐμπορικὴν κίνησιν, ἰδρύθησαν παντοῦ Ἐμπορικοὶ Σύλλογοι καὶ Ἐμπορικὰ Ἐπιμελητήρια, τὸ δὲ ἐμπόριον ἀπετέλει σημαντικὸν πόρον τοῦ δημοσίου, ἐνῶ ἐν μέγα ποσοστὸν τοῦ ἑλληνισμοῦ ἡσχολεῖτο εἰς τὸ ἐμπόριον.

ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ

Μετὰ τὴν Γεωργίαν καὶ τὸ Ἐμπόριον ἡ Βιομηχανία εἶναι ἡ σπουδαιότερα πλουτοπαραγωγικὴ πηγὴ τῆς ἐθνικῆς μας οἰκονομίας. Κατὰ τοὺς πρώτους ὅμως χρόνους μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν ἡ Βιομηχανία ἦτο σχεδὸν ἄγνωστος εἰς τὴν Ἑλλάδα, διότι ἡ χώρα μας δὲν παρέχει ἄρκετὰ καύσιμα (γαϊάνθρακας, πετρέλαιον κλπ.), ἡ δὲ χρησιμοποίησις τῆς πτώσεως τῶν ὑδάτων πρὸς παραγωγὴν κινητηρίου δυνάμεως δὲν εἶχε χρησιμοποιηθῇ διὰ τὰς βιομηχανικὰς ἐργασίας. Ἀφ' οὗτο ἡ Ἑλλὰς ἀπέκτησε σιδηροδρόμους, ἡ δὲ ναυτιλία τῆς ἀναζωογονηθεῖσα ἡδύνατο νὰ μεταφέρῃ τὰ καύσιμα ἀπὸ τὰ μέρη τῆς παραγωγῆς των, ἡ βιομηχανία ἤρχισε νὰ προοδεύῃ ἀλματικῶς. Συγχρόνως ἤρχισε νὰ γίνεται ἐξαγωγή καὶ χρῆσις ἐγχωρίου λιγνίτου.

Ἡ δημιουργία ὅμως τῆς ἐλληνικῆς βιομηχανίας χρονολογεῖται κυρίως ἀπὸ τοῦ Παγκοσμίου πολέμου. Ἡ ἀκρίβεια καὶ ἡ σπάνις τῶν βιομηχανικῶν προϊόντων ὠδήγησεν ἡμᾶς εἰς τὴν ἐξεύρεσιν τῶν μέσων ἐθνικῆς βιομηχανίας. Ἀλλ' εἰς τὸν τόπον μας ἡ βιομηχανία δὲν ἔλαβε τὴν μορφήν, τὴν ὁποίαν παρουσιάζει εἰς ἄλλας εὐρωπαϊκὰς χώρας. Δὲν εἶναι δηλαδὴ « μεγάλη βιομηχανία », ἀλλὰ τὰ περισσότερα ἐκ τῶν ἐργοστασίων μας εἶναι μικραὶ βιομηχανικαὶ ἐγκαταστάσεις, ἐγκατεσπαρμέναι εἰς τὰ κυριώτερα ἀστικά κέντρα τῆς χώρας, καὶ περιορίζεται κατὰ κανόνα μόνον διὰ τὴν ἐσωτερικὴν κατανάλωσιν, μὴ ἀποβλέπουσα εἰς ἐξαγωγήν.

Τὰ κυριώτερα βιομηχανικὰ κέντρα τῆς Ἑλλάδος εἶναι αἱ Ἀθήναι, ὁ Πειραιεὺς, ἡ Ἐλευσίς, αἱ Πάτραι, ἡ Θεσσαλονίκη, ἡ Καβάλα, ἡ Σῦρος, αἱ Καλάμαι, ὁ Βόλος, ἡ Νάουσα, ἡ Βέροια, ἡ Λεβάνδα, ἡ Μυτιλήνη, ἡ Χίος, ἡ Κέρκυρα, τὰ Χανιά, τὸ Ἡράκλειον, κ.ἄ. Σή-

μερον ὑπολογίζουν τὰ λειτουργοῦντα ἐν Ἑλλάδι ἐργοστάσια εἰς 3 χιλ. περίπου, τοὺς δὲ ἀσχολουμένους εἰς αὐτὰ ἐργάτας εἰς 300 χιλ. περίπου.

Τὴν ἑλληνικὴν βιομηχανίαν, ὡς πηγὴν ἐθνικοῦ πλούτου, ἐπροστάτευσε πολὺ τὸ κράτος, περιορίσαν τὰς εἰσαγωγὰς ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ διὰ βαρυτάτων δασμῶν καὶ διεκολῶν τὴν εἰσαγωγὴν πρώτων ὑλῶν. Σήμερον πρέπει νὰ εἴμεθα ὑπερήφανοι, διότι οὐδεμία χώρα τῆς Βαλκανικῆς κατώρθωσε νὰ ἀναπτύξη εἰς τόσον βαθμὸν τὴν βιομηχανίαν της. Δὲν ὑπάρχει σχεδὸν βιομηχανικὸν προϊόν, τὸ ὁποῖον δὲν κατασκευάζεται εἰς τὸν τόπον μας. Πολλὰ μάλιστα ἐξ αὐτῶν εἶναι ἐφάμιλλα πρὸς τὰ εὐρωπαϊκὰ καὶ μερικὰ ἴσως καὶ ἀνώτερα.

Ἡ μεγαλύτερα δυσκολία διὰ τὴν βιομηχανίαν μας εἶναι ἡ ἔλλειψις καυσίμων. Ἄλλ' ἡ πατρίς μας ἔχει θησαυροὺς ἀνεκτιμήτους, τοὺς καταρράκτας, τοὺς ποταμοὺς καὶ τοὺς ρύακας, τὸν « λευκὸν ἀνθρακα », ὅπως λέγουσιν, ὁ ὁποῖος δύναται νὰ ἀντικαταστήσῃ τὸν ἀνθρακα πρὸς παραγωγὴν κινητηρίου δυνάμεως. Ὑπολογίζουν ὅτι αἱ πτώσεις τῶν ὑδάτων εἰς τὴν πατρίδα μας δύνανται νὰ ἀποδώσουν δύναμιν πλεόν τῶν 300 χιλ. ἵππων, δύναμιν δηλαδὴ ἡ ὁποία λυεῖ τὸ μέγα πρόβλημα τῶν καυσίμων. Ἐπίσης ὁ λιγνίτης, ὁ ὁποῖος ἀφθονεῖ εἰς τὸ ὑπέδαφος τῆς Ἑλλάδος, κατόπιν συστηματικῆς ἐπεξεργασίας εἶναι δυνατόν νὰ ἀποβῇ πολύτιμος καύσιμος ὕλη.

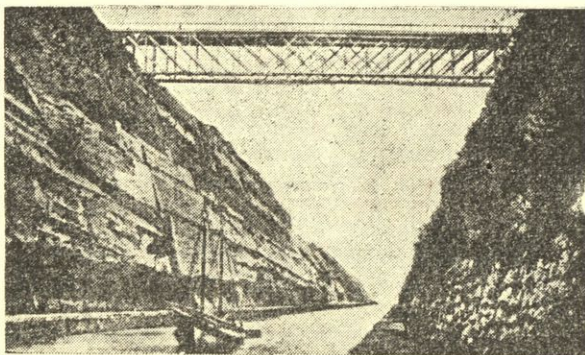
Ἡ Γεωργία, τὸ Ἐμπόριον καὶ ἡ Βιομηχανία ἀποτελοῦν τὰ κύρια στηρίγματα τῆς ἐθνικῆς μας οἰκονομίας. Διανοίγεται εἰς αὐτὰς εὐρύτατον στάδιον διὰ τὴν νεολαίαν μας, ἡ ὁποία πρέπει νὰ ἐπιδίδεται καὶ εἰς τοὺς κλάδους αὐτοὺς καὶ ὄχι μόνον εἰς τὰς ἐπιστήμας.

ΣΥΓΚΟΙΝΩΝΙΑ — ΝΑΥΤΙΛΙΑ

Ἡ ἀπελευθερωθεῖσα Ἑλλὰς δὲν εἶχε κανένα δρόμον σημαντικὸν καὶ ἡ συγκοινωνία εὕρισκετο εἰς πρωτόγονον κατάστασιν. Λόγω τοῦ ἀνωμάλου ἐδάφους τῆς πατρίδος μας ἡ λύσις τοῦ ζητήματος τῆς συγκοινωνίας προσέκοπτεν εἰς ἀνυπέρβλητα ἐμπόδια, διότι ἀπητοῦντο τεράστια κεφάλαια, τὰ ὁποῖα δὲν ἐξευρίσκονται εὐκόλως. Ἀλλὰ παρὰ τὰς δυσκολίας αὐτὰς τὸ κράτος μὲ τὰ γλίσχρα μέσα, τὰ ὁποῖα διέθετεν ὁ προϋπολογισμός, ἤρχισε τὴν κατασκευὴν ὁδῶν, καὶ κατὰ τὰ μέσα τοῦ 19ου αἰῶνος ὑπῆρχον ἤδη εἰς

τὴν Ἑλλάδα ἀρκετοὶ δρόμοι, οἱ ὅποιοι ἐξυπηρετοῦν τὴν χώραν.

Μεγάλην ὥθησιν ἔλαβε τὸ συγκοινωνιακὸν ζήτημα διὰ πρῶτην φορὰν ἐπὶ τῆς πρωθυπουργίας τοῦ Τρικούπη. Ὁ ἐξαίρετος κυβερνήτης διείδεν ὅτι τὸ ἀποτελεσματικώτερον μέσον πρὸς ἐπικοινωνίαν τῆς Ἑλλάδος μετὰ τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου καὶ πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς εὐημερίας της ἦτο ἡ κατασκευὴ σιδηροδρομικοῦ δικτύου. Κατεσκευάσθησαν τότε σιδηρόδρομοι εἰς τὴν Ἑλλάδα μὲ κέντρον τὰς Ἀθήνας καὶ Πελοπόννησος καὶ Στερεὰ Ἑλλάς συνεδέθησαν σιδηροδρομικῶς. Βραδύτερον κατεσκευάσθησαν καὶ ἄλλαι γραμμαί, αἱ ὅποια ἐξυπηρετοῦν τοπικὰς ἀνάγκας καὶ ὁ σιδηρόδρομος τῶν

Διὼρυξ τῆς Κορίνθου

Ὁ ἰσθμὸς τῆς Κορίνθου ἐκόπη τὸ 1893 ὑπὸ ἐλληνικῆς ἐταιρείας καὶ ἔχει μῆκος 6,3 χλμ., πλάτος 24,6 μ. καὶ βάθος 8 μ. Ἐπάνω διέρχεται ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ Ἀθηνῶν - Πελοποννήσου.

συνόρων (Ἀθηνῶν - Παπαπούλι), μὲ ἀπώτερον σκοπὸν τὴν σύνδεσιν τῆς Ἑλλάδος μὲ τὴν Κεντρικὴν καὶ Δυτικὴν Εὐρώπην μέσω τῶν Βαλκανικῶν χωρῶν. Μετὰ τοὺς πολέμους τοῦ 1912 - 1913 ἡ Ἑλλάς ἀπέκτησε νέον σιδηροδρομικὸν κέντρον, τὴν Θεσσαλονίκην, διὰ τῆς ὁποίας ἐπραγματοποιήθη ἡ ἔνωσις μετὰ τῆς Εὐρώπης.

Ἄξιον λόγου ἐπίσης εἶναι σήμερον τὸ ὁδικὸν δίκτυον τῆς χώρας μας. Ἡ ἀνακάλυψις τοῦ αὐτοκινήτου καὶ ἡ εὐρυτάτη χρησιμοποίησις αὐτοῦ εἰς ταξίδια καὶ μεταφορὰς κατέστησαν ἀναγκαίαν τὴν κατασκευὴν ὁδῶν, αἱ ὅποια συνέδεσαν ὅλα τὰ ἐλληνικὰ κέντρα μεταξύ των. Σήμερον δὲν ὑπάρχει πόλις ἢ κωμόπολις, ἡ ὁποία νὰ μὴ

συνδέεται με τὰ μεγάλα κέντρα τῆς χώρας μας διὰ δρόμων στερεω-
τάτων καὶ ἀσφαλτοστρωμένων. Ἡ κατασκευὴ τοῦ ὁδικοῦ δικτύου,
ἡ ὁποία κυρίως εἶναι ἔργον τῆς τελευταίας εἰκοσαετίας, ἔφερε μεγάλην
μεταβολὴν εἰς τὸν τὸν μας καὶ συνετέλεσε τὰ μέγιστα εἰς τὴν πρό-
δον καὶ τὸν πολιτισμόν.

Ἐκεῖ ὁμως κυρίως, ὅπου τὸ ἑλληνικὸν δαιμόνιον εὗρηκεν ἔδαφος
προσφορώτατον πρὸς ἐκδήλωσιν, εἶναι ἡ θάλασσα. Ἐνῶ διὰ τὴν
χερσαίαν συγκοινωνίαν ἡ φυσικὴ κατασκευὴ τῆς χώρας μας παρου-
σιάζει μεγάλας τεχνικὰς δυσκολίας, διὰ τὰς θαλασσίας συγκοινωνίας
εἶναι καταλληλοτάτη. Εἶναι πραγματικῶς καταπληκτικὴ ἡ αὐξησης
τοῦ ἐμπορικοῦ μας ναυτικοῦ, τὸ ὁποῖον ὄχι μόνον ἀποτελεῖ μέγιστον
μέρος τοῦ ἔθνικοῦ μας πλούτου, ἀλλὰ εἶναι καὶ ζωντανὴ ἀπόδειξις τῆς
εὐρωστίας τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους εἰς τὰς ξένας θαλάσσας καὶ συνδε-
τικὸς κρίκος τῶν Ἑλλήνων τοῦ ἐσωτερικοῦ μετὰ τῶν πανταχοῦ τῆς
γῆς διεσκορπισμένων Ἑλλήνων. Κατὰ τὸ ἔτος 1934 ἡ ἑλληνικὴ ναυ-
τιλία ἠρίθμει 594 ἀτμόπλοια, χωρητικότητος 1.600.000 τόννων, καὶ
700 ἰστιοφόρα συνολικῆς χωρητικότητος 56 χιλ. τόννων. Πρὸ τοῦ
τελευταίου δὲ πολέμου ἡ Ἑλλὰς με πλῆθυσμόν 6.315.000 κατοίκους
κατεῖχε τὴν ἕκτην θέσιν μεταξύ τῶν ναυτικῶν χωρῶν (Νορβηγία,
Ἀγγλία, Ὀλλανδία, Δανία, Σουηδία, Ἑλλάς, Ἀμερικὴ κτλ.).

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ – ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Τὰ σημαντικώτερα προϊόντα τῆς νεοελληνικῆς ποιήσεως μέ-
χρι τῆς ἐπαναστάσεως ἦσαν τὰ δημῶδη ἄσματα τῆς ἠπειρωτικῆς
ιδίως Ἑλλάδος. Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Ἐνετοκρατίας (15ος καὶ 16ος
αἰών) ἀξίαν λόγου λογοτεχνίαν ἀνέπτυξεν ἡ Κρήτη. Ἐκεῖ ἐκαλλι-
εργήθη ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς δύσεως ἡ ἵπποτικὴ ποίησις. Ἐκ τῆς
περιόδου ἐκείνης σφάζονται δράματα, τῶν ὁποίων τὸ γνωστότερον
εἶναι ἡ Ἐρ ω φ ί λ η τοῦ Χορτάτζη. Τὸ δὲ μακρὸν ἵπποτικὸν ἔπος
τοῦ **Βιτσέντσου Κορνάρου**, ὁ Ἐρ ω τ ό κ ρ ι τ ο ς, περιέχει πρα-
γματικὰς ποιητικὰς καλλονὰς παρὰ τὴν κουραστικὴν ἀπεραντολο-
γίαν τῶν διαλόγων.

Ἀνωτέρα ἦτο ἡ ἀνάπτυξις τῆς Ἐπτανήσου, ἡ ὁποία εἶχε τὸ
εὐτύχημα νὰ μὴ γνωρίσῃ τουρκικὸν ζυγόν, ἐνῶ ἡ Κρήτη ὑπετάγη
εἰς τοὺς Τούρκους κατὰ τὸ δεύτερον ἡμῖσι τοῦ 17ου αἰῶνος. Ἀξιο-
λογον ἐπίσης πνευματικὸν κέντρον τὸν 19ον αἰῶνα ἦσαν τὰ Ἴω-

άννινα εἰς τὴν Ἑπειρον. Εἰς τὴν ἡπειρωτικὴν γλῶσσαν συνετέθησαν μερικά ἀπὸ τὰ περιφημότερα δημοτικὰ ποιήματα. Εἰς τὰ Ἰωάννινα ἔζησεν ὁ **Ἰωάννης Βηλαράς** (1771 — 1823), ἰατρός τῶν υἱῶν τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, σπουδᾶσας εἰς τὴν Ἱταλίαν, ὁ ὁποῖος ὑπῆρξεν ἀπὸ τοὺς φωτεινότερους Ἑλληνας τῆς ἐποχῆς του. Ἐγράψε μύθους καὶ ἄλλα λυρικά ποιήματα εἰς τὴν λαϊκὴν γλῶσσαν. Ὁ Βηλαράς θεωρεῖται ἀπὸ τοὺς κυριωτέρους προδρόμους τοῦ γλωσσικοῦ ζητήματος, ταχθεὶς ἀνεπιφυλάκτως ὑπὲρ τοῦ λαϊκοῦ ιδιώματος τῆς νεοελληνικῆς γλώσσης. Εἰς τὸ περίφημον βιβλίον του « Ἡ ρομεηκὴ γλῶσσα », εἰς τὸ ὁποῖον περιέχει μετὰφρασιν τοῦ Κρίτωνος τοῦ Πλάτωνος καὶ μέρους ἐκ τοῦ β΄ βιβλίου τοῦ Θουκυδίδου, προτάσσει πραγματεῖαν, τὴν ὁποίαν τιτλοφορεῖ « Μικρὴ ὁρμηνηα γιὰ τὰ γράμματα καὶ ὀρθογραφία τῆς ρομεηκῆς γλῶσσας ». Εἰς αὐτὴν προσπαθεῖ νὰ ἀπλοποιήσῃ τὴν ὀρθογραφίαν τῆς νεοελληνικῆς καταργῶν τὰ πνεύματα καὶ τοὺς τόνους, διατηρῶν μόνον τὸ η καὶ τὸ ο κτλ. Ἐκ τῶν ποιημάτων τοῦ Βηλαρά ἀξιόλογα εἶναι κυρίως τὰ σατιρικά του, εἰς τὰ ὁποῖα καυτηριάζει πρόσωπα καὶ πράγματα τῆς συγχρόνου του κοινωνίας τῶν Ἰωαννίνων.

Δημῶδες ποιήσεις, κρητικὴ καὶ ἐπτανησιακὴ λογοτεχνία, ὄργανον εἶχον τὴν λαϊκὴν γλῶσσαν. Ἀλλ' οἱ Ἕλληνες διетήρησαν ζωηρὰν τὴν παράδοσιν τῆς λογίας, τὴν ὁποίαν ἐθεράπευσεν ἰδίως ἡ Ἐκκλησία. Οἱ λόγιοι τοῦ ἔθνους ἔγραφον γλῶσσαν, ἡ ὁποία διетήρει τὸ τυπικὸν καὶ τὸν λεκτικὸν πλοῦτον τῆς ἀρχαίας. Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας ὁ κλῆρος καὶ οἱ λόγιοι ἔγραφον ὁμιλίαν, ἱστορικὰ ἔργα καὶ τὰ ἐπίσημα ἔγγραφα εἰς τὴν λογίαν, ἡ ὁποία ἦτο ἐπίσημος γραφομένη γλῶσσα. Εἰς τοὺς κύκλους ἐπίσης τῶν λογίων ἐκαλλιιεργήθη ποιήσεις εἰς ἀρχαίζουσιν γλῶσσαν, λυρικοῦ ἢ σατιρικοῦ περιεχομένου, τὴν ὁποίαν ὠνόμασαν φαναριωτικὴν ποίησιν, διότι ἐκαλλιιεργήθη ἰδίως εἰς τὸ Φανάριον καὶ τὰς αὐλὰς τῶν Φαναριωτῶν ἡγεμόνων τῆς Μολδοβλαχίας. Ἀλλ' ὁ καλαισθητικώτερος ἐκ τῶν Φαναριωτῶν **Ἀθανάσιος Χριστόπουλος** (1772 — 1847) συνέθεσε τὰ ὀνομαστὰ Βακχικὰ του εἰς ἀπλὴν γλῶσσαν, ἐνῶ ὁ τελευταῖος σημαντικὸς ἀντιπρόσωπος τῆς Φαναριωτικῆς σχολῆς **Ἡλίας Τανταλίδης** μετεχειρίζετο μὲ δεξιότητα καὶ τὰς δύο γλώσσας. Οὕτως ἡ νεωτέρα Ἑλλὰς εἶχε δύο λογοτεχνίας, τὴν λογίαν καὶ τὴν δημῶδη.

ΣΟΛΩΜΟΣ — ΒΑΛΑΩΡΙΤΗΣ — ΚΑΛΒΟΣ

Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἐπαναστάσεως ἔζησεν ὁ ζακύνθιος **Διονύσιος Σολωμὸς** (1798 — 1857), ὁ ὅποιος ἀποτελεῖ τὸ κορύφωμα τῆς ἀκμῆς τῆς ἐπτανησιακῆς λογοτεχνίας. Μορφωθείς εἰς Ἰταλίαν μακρὰν τῆς λογίας παραδόσεως εἶχεν ἐπιχειρήσει νὰ γράψῃ ἰταλικά ποιήματα. Ἀλλὰ τὸ 1823 εὐρισκόμενος εἰς τὴν Ζάκυνθον καὶ συγκινηθεὶς ἀπὸ τὴν πρώτην ἐπαναστατικὴν ὁρμὴν συνέθεσεν ὑπὸ τὸν κρότον τῶν πυροβόλων τὸν περίφημον Ὕμνον εἰς

Ὁ Σολωμὸς (1798 — 1857)

τὴν Ἐλευθερίαν. Οἱ βραχεῖς καὶ εὐκίνητοι στίχοι, αἱ ἐκλεκταὶ εἰκόνες καὶ ἡ λεπτότης τῶν συναισθημάτων κατέστησαν τὴν ᾠδὴν προσφιλεῖ εἰς τὸ πανελλήνιον. Ὁ Σολωμὸς εἰργάζετο βραδέως, ἔγραφεν ὀλίγα καὶ ἐπεξεργάζετο διαρκῶς τοὺς στίχους του. Διὰ τοῦτο παρήγαγεν ὀλίγα ἀποσπάσματα μᾶλλον ἢ ἔργα ἄρτια (Λάμπρος, Κρητικός, Ἐλεύθεροι πολιορκημένοι). Ἀλλ' ἡ λεπτὴ τεχντροπία του καὶ ἡ ἀπαράμιλλος εὐρυθμία τῆς φράσεως κατέστησαν αὐτὸν ὑπόδειγμα εἰς τοὺς μεταγενεστέρους.

Φύσις ὁρμητικωτέρα ἢ το

ὁ λευκάδιος **Ἀριστοτέλης Βαλαωρίτης** (1824 — 1879), παραγωγικώτερος, εὐφάνταστος, ἀλλὰ στερούμενος τῆς λεπτῆς καλαισθησίας τοῦ Σολωμοῦ. Σπουδάσας νομικὰ εἰς τὴν Γαλλίαν ἠγάπησε τὴν ρωμαντικὴν ποίησιν καὶ ἦτο θαυμαστής τοῦ Οὐγκώ. Ὅπως οἱ εὐρωπαῖοι ρωμαντικοὶ ἐλάτρευαν τὸν μεσαῖωνα καὶ τοὺς ἵππους, τοιουτοτρόπως καὶ ὁ Βαλαωρίτης ἐλάτρευσε τὸν 17ον καὶ 18ον αἰῶνα τῆς Ἑλλάδος, τὸν ἑλληνικὸν μεσαῖωνα, ὅπως ἔλεγε, τοὺς ἄρματωλους καὶ κλέφτας, τοὺς ἀγῶνας τοῦ Σουλίου κλπ.

Εἰς τὰ ἀξιόλογα ποιήματά του, εἰς τὰ ὅποια ἔδωκε τὸν εὐ-
γλωττον τίτλον Μνημόσυνα (1857), ἔψαλε κυρίως τὰ ἀνδραγα-
θήματα καὶ τὰ παθήματα τῶν θρυλικῶν ἐκείνων ἡρώων. Ὁριμω-
τέρας τεχνοτροπίας προϊόντα εἶναι ὁ Ἀθανάσης Διάκος,
ἡ Κυρὰ Φροσύνη καὶ ὁ Φωτεινός, ὁ ὁποῖος ἔμεινεν
ἡμιτελής.

Ἐνῷ ὁ Σολωμὸς καὶ Βαλαωρίτης ὄργανον εἶχον τὴν λαϊκὴν
γλῶσσαν, ἕτερος ζακύνθιος ποιητής, ὁ Ἀνδρέας Κάλβος (1792—
1869) ἔγραφεν εἰς ἀρχαί-
ζουσαν γλῶσσαν τὰ ἀξιό-
λογα λυρικά του. Ὁ Κάλ-
βος θεωρεῖται εἰς τῶν ἀρί-
στων ὕμνητῶν τῆς ἑλληνι-
κῆς ἐπαναστάσεως διὰ τῶν
24 ᾠδῶν του, αἱ ὁποῖαι
ἀποτελοῦν καὶ τὸ μονα-
δικόν του ἔργον. Ἐπὶ πολὺν
καιρὸν ὁ Κάλβος παρέμενεν
ἄγνωστος μέχρι τῆς ἐπο-
χῆς, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ
Παλαμᾶς ἀπεκάλυψε τὴν
πραγματικὴν του ἀξίαν.
Ἡ γλῶσσά του εἶναι ἀνώ-
μαλος καὶ ἀνάμεικτος ἀπὸ
λέξεις τῆς λογίας καὶ τῆς
δημοτικῆς, ἀλλὰ αἱ ἔννοιαί
του ὑψηλαί, αἱ εἰκόνες καὶ
μεταφοραὶ του μεγαλειώ-
δεις καὶ ὁ ρυθμὸς του σοβαρὸς καὶ μεγαλοπρεπής. Δικαίως σήμερον
ὁ Κάλβος ὀνομάζεται ὁ Πίνδαρος τῆς νεοελληνικῆς ᾠδῆς.

Ἀριστοτέλης Βαλαωρίτης (1824 - 1879)

Ἡ Ἑπτανησιακὴ σχολὴ εἶχε μακρὰν παράδοσιν καὶ μέχρι
τῶν ἡμερῶν μας ἀκόμη ἀνέδειξεν ἀξιολόγους ποιητάς. Μεταξὺ αὐ-
τῶν ἀξίζει νὰ μνημονευθῶν ὁ Ἰούλιος Τυπάλδος (1814—1883),
κομψότατος λυρικός, ὁ Γεώργιος Τερτσέτης (1880—1874), ἐπι-
κὸς καὶ λυρικός, ὁ Γεράσιμος Μαρκορᾶς (1826—1903), λυρικός, ὁ
Λαυρέντιος Μαβίλης (1850—1912), φονευθεὶς κατὰ τὸν πρῶτον

Βαλκανικὸν πόλεμον εἰς τὴν πολιορκίαν τῶν Ἰωαννίνων. Ἦτο θερμὸς πατριώτης καὶ εὐρυμαθὴς σοφός. Τὸ κυριώτερον ἔργον του εἶναι τὰ σονέττα του. Τέλος περίφημος σατιρικός ἦτο ὁ **Ἀνδῆας Λασκαράτος**.

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ ΤΗΣ ΛΟΓΙΑΣ ΠΑΡΑΔΟΣΕΩΣ

Τὴν λογίαν φαναριωτικὴν παράδοσιν ἠκολούθησαν οἱ ἀδελφοὶ **Σοῦτσοι**, καταγόμενοι ἐξ ἀρχαίας φαναριωτικῆς οἰκογενείας, οἱ ὅποιοι ἦσαν οἱ γνωστότεροι ποιηταὶ τῆς ἐλευθερωθείσης Ἑλλάδος, κατελθόντες εἰς Ἀθήνας ἐκ Παρισίων, ὅπου εἶχον σπουδάσει. Ὁ **Ἀλέξανδρος Σοῦτσος** (1803 — 1863) εἰς τὴν ἑξαψιν τοῦ πάθους κατὰ τῶν μελῶν τοῦ Νομοτελεστικοῦ καὶ βραδύτερον κατὰ τοῦ Καποδιστρίου ἢ τοῦ Ὁθωνος εἶχε στιγμὰς σατιρικῆς εὐγλωττίας. Ἀλλ' ὁ Περιπλανώμενός του, εἰς τὸν ὅποιον κακῶς ἀπομιμεῖται τὸν Βύρωνα, εἶναι πλήρης ρωμανικοῦ στόμφου. Λυρικώτερος ἦτο ὁ **Παναγιώτης Σοῦτσος** (1806 — 1868). Ἀλλὰ τὸ νεανικόν του ἔργον Ὁδοιπóρος, καθὼς καὶ τὰ δράματά του ἔχουν ἄφθονον αἰσθηματικὴν κοινολογίαν καὶ πολὺ ὀλιγωτέραν ποιήσιν ἢ δρᾶσιν. Κατὰ ταῦτα οἱ ἀδελφοὶ Σοῦτσοι εἶναι εἰσηγηταὶ τοῦ ρωμαντισμοῦ εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Τὴν λογίαν γλῶσσαν ἔγραφεν ἐπίσης εἰς τὰ πρωτότυπα καὶ εἰς τὰς πολλὰς μεταφράσεις του ὁ **Ἀλέξανδρος Ρίζος Ραγκαβῆς** (1809 — 1892), ἀνὴρ μεγάλης μορφώσεως, γλωσσομαθὴς καὶ διπλωμάτης. Εὐθύς δὲ κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ἀνεξαρτησίας ἐφάνη ἐπικρατοῦσα ἡ λογία γλῶσσα καὶ εἰς τὴν ποιήσιν. Πρὸς τοῦτο συνετέλεσεν ἡ ἰδρυσις τοῦ Πανεπιστημίου καὶ οἱ ποιητικοὶ διαγωνισμοί, οἱ ὅποιοι ὅρον ἔθετον τὰ ποιήματα νὰ γράφωνται εἰς τὴν λογίαν. Ὁ καθηγητὴς τῆς Βοτανικῆς **Θεόδωρος Ὀρφανίδης** συνέθεσεν ἐπικά καὶ σατιρικά ποιήματα εἰς ἀρχαίζουσιν, ὁ δὲ **Δημήτριος Βερναρδάκης** διεμόρφωσεν ἴδιον γλωσσικὸν τύπον, συνθέτων τὰ ὀνομαστά δράματα (Μαρία Δοξαπατρή, Κυψελίδα, Φαύστα, Μερόπη).

ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΤΗΣ ΚΑΘΑΡΕΥΟΥΣΗΣ

Ἡ γλῶσσα τοῦ πεζοῦ λόγου ἀνέκαθεν ἦτο λογία. Ἀλλ' ἀπὸ τῶν πρώτων πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως χρόνων ὑπέστη σημαντικὴν

μεταβολήν, διότι ἡ παλαιότερα ἀρχαίζουσα ἐκκλησιαστικὴ γλῶσσα δὲν ἐξήρκει εἰς τὰς νέας ἀνάγκας, αἱ ὁποῖαι ἐγεννῶντο εἰς τὴν Ἑλλάδα διὰ τῆς ἀναπτύξεως τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς ἐπικοινωνίας μετὰ τῶν εὐρωπαϊκῶν λαῶν. Οἱ εὐφυέστεροι τῶν λογίων καὶ ἰδίως ὁ Κοραῆς ἠσθάνθησαν τότε τὴν ἀνάγκην νὰ ἀπλοποιήσουν τὴν γραφομένην γλῶσσαν, διὰ νὰ καταστήσουν αὐτὴν προσιτωτέραν εἰς τὸν λαὸν καὶ ἱκανὴν νὰ ἐκφράζη τὰ νεώτερα νοήματα. Οὕτως ἐγεννήθη ἡ Κ α θ α ρ ε ὕ ο υ σ α Ν ε ο ε λ λ η ν ι κ ῆ , ὁ γλωσσικὸς δηλονότι τύπος τὸν ὁποῖον μεταχειριζόμεθα σήμερον. Ἔργα δὲ ὡς ἡ ἀξιόλογος ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους τοῦ καθηγητοῦ **Κωνσταντίνου Παπαρηγοπούλου** ἐγράφησαν εἰς τὸ ἰδίωμα τοῦτο. Ἄλλ' ἡ προσπάθεια αὕτη προσέκρουσεν εἰς τὴν ἀδιαλλαξίαν τῶν ἀρχαίζόντων, οἱ ὁποῖοι ἤθελον τὴν ἐπιστροφὴν εἰς τὴν Ἀττικὴν.

Ο ΡΩΜΑΝΤΙΣΜΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗΝ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΝ

Εἰσηγηταί, ὅπως εἶπομεν, τοῦ ρωμαντισμοῦ εἰς τὴν Ἑλλάδα ὑπῆρξαν οἱ ἀδελφοὶ Σοῦτσοι. Ὁ ρωμαντισμὸς ἐξηκολούθησε καὶ ἔλαβε μεγαλυτέρας διαστάσεις μετὰ τὴν μεταπολίτευσιν τοῦ 1862. Κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ἐφάνη ἡ ἔμμετρος μετάφρασις τῶν ποιητικῶν Μελετῶν τοῦ Λαμαρτίνου ὑπὸ τοῦ **Ἀγγέλου Βλάχου** καὶ ἡ μετάφρασις τοῦ περιφήμου μυθιστορήματος τοῦ Οὐγκώ, τῶν Ἀθλίων, ὑπὸ τοῦ **Σκυλίτση** ἔγινε δημοφιλεστάτη. Δύο δὲ ποιηταί, ἀποθανόντες νεοί, ὁ **Σπυρίδων Βασιλειάδης** (1845 - 1877), ὁ συγγραφεὺς τῶν **Ἀττικῶν νυκτῶν** καὶ τῆς **Γαλατείας**, καὶ ὁ **Δημήτριος Παπαρηγόπουλος** (1843 - 1873), υἱὸς τοῦ ἱστορικοῦ, ἀντιπροσωπεύουν τὴν νέαν ταύτην φάσιν τοῦ ρωμαντισμοῦ. Τέλος ὁ ὄψιμος ρωμαντικὸς **Ἀχιλλεὺς Παράσχος** (1838 - 1895) ἔγραφε σχεδὸν μέχρι τέλους τοῦ αἵωνος με περισσὴν αἰσθηματολογίαν ἀναμειγνύων τοὺς γλωσσικοὺς τύπους καὶ ὀλίγον περιποιούμενος τὴν μορφήν.

Η ΔΗΜΟΤΙΚΗ

Ἄλλ' ὁ ρωμαντισμὸς δὲν προήγαγε τὴν ἑλληνικὴν λογοτεχνίαν. Ἡ ποίησις καὶ ἡ λογοτεχνία τῶν χρόνων ἐκείνων ἦσαν ποίησις καὶ λογοτεχνία λέξεων ἄνευ βαθυτέρας συγκινήσεως. Κατὰ τὰς τελευταίας λοιπὸν δεκαετίας τοῦ αἵωνος ἤρχισεν ἡ ἀντίδρασις κατὰ

τῆς καταστάσεως, ἡ ὁποία εἰς τὴν ποίησιν ἐνεφανίσθη ὡς ἀντίδρασις κατὰ τοῦ ψευδορρωμαντισμοῦ.

Ὁ ἐξοχώτερος τῶν λογογράφων τῶν χρόνων τούτων **Ἑμμανουὴλ Ροΐδης** (1835 - 1904) ἐδημιούργησε σκάνδαλον διὰ τοῦ νεανικοῦ του ἔργου **Πάπισσα Ἰωάννα** (1860), ἡ ὁποία, ἐνῶ φαινομενικῶς ἐκαυτηρίαζεν ὑπερβολὰς τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας, ἦτο κατὰ βάρθος καυστική σάτιρα τῆς ρωμαντικῆς σχολῆς. Βραδύτερον διὰ τῶν μελετῶν του περὶ νεοελληνικῆς ποιήσεως ἐσατίρισε τὴν κενότητα καὶ τὴν ἀσυναρτησίαν τῆς νεοελληνικῆς ποιήσεως.

Ὁ Ροΐδης ἔγραψε τὰ ἔργα του εἰς ἀπταιστον καθαρεύουσιν, ἀλλ' ἦτο ἐκ τῶν θερμότερων προμάχων τῆς δημοτικῆς. Τὰς γλωσσικὰς του ιδέας ἀνέπτυξεν εἰς τὸ περίφημον ἔργον του «**Τὰ Εἶδωλα**». Ὁ δὲ συγγενὴς πρὸς αὐτὸν κατὰ τὴν ιδεολογίαν **Βλάσιος Γαβριηλίδης** (1852 - 1920) ἐξύψωσε τὴν δημοσιογραφίαν καὶ προσεπάθησε νὰ στρέψῃ τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ πρὸς τὸν πολιτισμὸν τῆς Εὐδῶπης. Οἱ 30 τόμοι τῆς **Ἀκροπόλεως** εἶναι ἀπὸ τὰ ὀλίγα μνημειώδη ἔργα τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος.

Περὶ τὸ τέλος τοῦ αἵωνος ὤξυνθη ἡ γλωσσικὴ ἔρις, διότι πολλοὶ λόγιοι προσεπάθησαν νὰ μεταχειρισθοῦν τὴν δημοτικὴν εἰς τὸν πεζὸν λόγον. Ὁ Χῖος **Ἰωάννης Ψυχάρης** (1854 - 1909), γεννηθεὶς εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἀνατραφεὶς εἰς Παρισίους, καθηγητὴς τῆς νεοελληνικῆς εἰς τὴν Σχολὴν τῶν Ἀνατολικῶν Γλωσσῶν τῶν Παρισίων, ἔγραψε τὸ **Ταξιδι** (1888), περίφημον γλωσσικὴν μελέτην, καὶ βραδύτερον σειρὰν ἔργων εἰς τὴν ἀπλὴν ὁμιλουμένην γλῶσσαν. Ὁ Ψυχάρης ἀπέκτεσε φανατικούς ὁπαδούς, οἱ ὅποιοι ἐκαλλιέργησαν τὴν δημοτικὴν γλῶσσαν εἰς τὴν ποίησιν καὶ τὸν πεζὸν λόγον.

Ἡ παράταξις τῶν δημοτικιστῶν ἐνισχύθη σημαντικῶς καὶ ἀπέκτησε μέγα κύρος μὲ τὴν ἐμφάνισιν τοῦ **Κωστῆ Παλαμᾶ** ὁ ὁποῖος ἐθεωρήθη ὡς ὁ ἐξοχώτερος ποιητὴς τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος. Ὁ Παλαμᾶς εἶναι πρῶτον ποιητὴς λυρικός, γνήσιος εἰς τὴν συγκίνησιν καὶ ἐπιβαλλόμενος διὰ τῆς ἰσχυρᾶς καὶ πρωτοτύπου ἁρμονίας τῆς μορφῆς. Ἀλλ' ὑπὲρ τὸν λυρικὸν ἴσταται ὁ διανοούμενος, ὁ ὁποῖος μὲ ἰδιαιτέραν εὐχαρίστησιν καὶ κατὰ τρόπον ἴδιον ἐδέχθη τὴν εὐρωπαϊκὴν διάνοησιν καὶ εἶδεν ὑπὸ νέον φῶς τὴν ἱστορίαν καὶ

τὴν θέσιν τοῦ ἔθνους μας. Ἡ ποίησίς του, ὅπως φανερώνεται εἰς ἓν ἀπὸ τὰ ὠριμώτερα ἔργα του, τὸν Δωδεκάλογον τοῦ Γύφτου, θρηνεῖ τὰς ταπεινώσεις τῆς φυλῆς μας καὶ ὀνειρεύεται ἀνώτερον μέλλον. Ὁ Παλαμᾶς ὑπῆρξεν ἐκ τῶν παραγωγικωτέρων καὶ δημιουργικωτέρων ποιητῶν μας.

Ἐν τῷ μεταξὺ παρηγκωνίσθη ὁ ρωμαντισμὸς καὶ οἱ ποιηταὶ ἤρχισαν νὰ ἐπιμελοῦνται περισσότερον τὴν μορφήν. Ὁ ἡπειρώτης **Κώστας Κρυστάλλης**, ἀποθανὼν μόλις 26 ἐτῶν, προσεπάθησε νὰ ἀπομιμηθῇ τὴν γλῶσσαν καὶ τὴν ἀπλὴν τεχνотροπίαν τῶν δημοτικῶν ᾠσμάτων. Δύο δὲ γόνιμοι ποιηταί, ὁ **Βιζυηνὸς** καὶ ὁ **Δροσίνης**, εἰργάσθησαν ἐκ τῶν πρώτων εἰς τὴν διαμόρφωσιν τοῦ ἑλληνικοῦ στίχου καὶ τῆς ποιητικῆς γλώσσης. Ὑποδειγματικὴ ἀπὸ τὴν ἄποψιν αὐτὴν ἦτο ἡ παραγωγή τοῦ Γρυπάρη. Ὁ **Ἰωάννης Γρυπάρης**, Σίφνιος, σπουδάσας εἰς τὴν Μεγάλην τοῦ Γένους Σχολὴν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἔγραψε τὰ ὀνομαστὰ σονέττα του ἀκολουθῶν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὴν συντομίαν καὶ τὴν αὐστηρότητα τῆς Παρνασσιακῆς σχολῆς. Ἡ ποίησίς του ἔφερε τὴν αὐστηρότητα εἰς τὴν σκέψιν καὶ τὴν ἔκφρασιν. Ὁ Γρυπάρης ἠσχολήθη καὶ εἰς μεταφραστικὰς ἐργασίας καὶ ἔδωκε πραγματικῶς ὑποδειγματικὰς μεταφράσεις τῶν ἀρχαίων κλασσικῶν. Σειρὰ δὲ λεπτῶν, ἂν ὅχι πολὺ παραγωγικῶν λυρικῶν, ὡς ὁ **Πορφύρας**, ὁ **Μαλακάσης**, ὁ **Χατζόπουλος** κ. ἄ. ἔδειξαν τὴν λεπτὴν συγκίνησιν, τῆς ὁποίας εἶναι ἐπιδεκτικὴ ἡ νεοελληνικὴ φυλή.

Κωστῆς Παλαμᾶς (1859 - 1943)

ΟΙ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ ΤΩΝ ΤΕΛΕΥΤΑΙΩΝ ΕΤΩΝ

Κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετίας ἀνεπτύχθη τὸ ἑλληνικὸν διήγημα. Ὁ **Ἀλέξανδρος Παπαδιαμάντης** (1851 - 1911) ἀπὸ τὴν Σκίαθον, τύπος θρησκώληπτος, φίλος τῆς ἀπλῆς καὶ ἀπερίττου ζωῆς, χωρὶς ματαιοδοξίαν, ἀφῆκεν εὐρὺ συγγραφικὸν ἔργον, κατὰ τὸ πλεῖστον διηγηματογραφικόν. Τὰ κυριώτερα γνωρίσματα τοῦ ἔργου τοῦ Παπαδιαμάντη εἶναι ἡ ἀγάπη τῆς θρησκείας, τῆς φύσεως καὶ τῶν ἀνθρώπων τῆς ταπεινῆς καὶ ἀπλοϊκῆς ζωῆς, εἶναι δὲ

Ἀλέξανδρος Παπαδιαμάντης
(1851 - 1911)

πλῆρες λυρικοῦ ταλάντου. Ἡ γλῶσσα τοῦ Παπαδιαμάντη εἶναι ἡ καθαρεύουσα, ἀλλ' ἀνάμεικτος μὲ ἐκκλησιαστικὰς καὶ λαϊκὰς ἰδιωματικὰς ἐκφράσεις. Ὁ Παπαδιαμάντης θεωρεῖται ὡς ἐξαίρετος ἠθογράφος, τὰ δὲ πρόσωπα τῶν ἔργων του εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀπλοῖ καὶ ἀφελεῖς νησιῶται καὶ χωρικοί.

Ὁ **Ἀνδρέας Καρκαβίτσας** (1860 - 1922) διετέλεσεν ὡς ἱατρός εἰς ἐμπορικὰ πλοῖα καὶ ἀπέβη μοναδικὸς εἰς τὴν ἀπεικόνισιν τῆς ναυτικῆς ζωῆς, ἐνῶ ἐκ παραλλήλου ἐξυμνεῖ τὰ ἥθη καὶ τῶν ὀρεινῶν καὶ πεδινῶν Ἑλλήνων μὲ μεγάλην πιστό-

τητα καὶ εἰλικρίνειαν. Ἀντιθέτως πρὸς τὸν Παπαδιαμάντην ἐνεκολπώθη τὸ κήρυγμα τοῦ Ψυχάρη καὶ ἔγραψεν ὅλα τὰ ἔργα του εἰς τὴν δημοτικὴν. Τὰ ἔργα του διακρίνει πλοῦτος εἰς τὴν ἐκφρασιν καὶ ἀντίληψιν τῆς λαϊκῆς ψυχῆς. Διὰ τοῦτο θεωρεῖται καὶ αὐτὸς ὡς ἐξαίρετος ἠθογράφος. Τὸ ἔργον τοῦ Καρκαβίτσα, καθὼς καὶ τοῦ Παπαδιαμάντη, κατέχει ἐξαιρετικὴν θέσιν εἰς τὴν νεοελληνικὴν πεζογραφίαν.

Τὸ διήγημα καλλιιεργεῖται πολὺ εἰς τὰς ἡμέρας μας καὶ ἔχει ἀξιολόγους ἀντιπροσώπους. Εὐρύτατα γνωστὸς εἶναι σήμερον ὁ **Δημοσθένης Βουτυράς**, ὁ ὁποῖος ἐπεβλήθη μὲ τὰ σύντομα καὶ ὑποβλητικὰ διηγήματά του.

Μετ' ἰδιαζούσης ἀγάπης ἐκαλλιιεργήθη καὶ ἐγένινεν εἶδος λογοτεχνικὸν τὸ **Χρονογράφημα**, εἰς τὸ ὁποῖον διεκρίθησαν ἀπὸ τοὺς παλαιότερους ὁ **Κονδυλάκης**, ἀπὸ τοὺς συγχρόνους ὁ **Νιρβάνας**, **Παπαντωνίου** καὶ ὁ **Σπῦρος Μελάς**. Ὁ Μελάς ἔγραψε καὶ δράματα πολὺκροτα (ὁ Γυῖός τοῦ Ἰσκιου, τὸ Χαλασμένο σπίτι, Τὸ Ἄσπρο καὶ τὸ Μαῦρο), ἐνῶ ὁ Παπαντωνίου εἶναι συγγραφεὺς πολυμερέστατος καὶ ποιητὴς ἐμπνευσμένως καὶ κριτικός. Ἐπίσης ὡς δραματικός διεκρίθη καὶ ὁ **Γρηγόριος Ξενόπουλος**, τοῦ ὁποῖου τὰ δράματα ἔχουν λεπτὴν σκηνικὴν τέχνην (Φωτεινὴ Σάντρη, Στέλλα Βιολάντη κλπ.). Ὁ Ξενόπουλος ἔγραψεν ἐπίσης ἀξιόλογα μυθιστορήματα.

Ἀλλὰ τὸ μυθιστόρημα ἀνεπτύχθη εἰς τὴν Ἑλλάδα κυρίως μετὰ τὸν πόλεμον καὶ χαρακτηρίζει τὴν περίοδον αὐτὴν τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας. Οἱ συγγραφεῖς ἀπηλλάγησαν ἀπὸ τὴν ἠθογραφίαν, καλλιιεργοῦν τὴν ἀνάλυσιν καὶ ἐνδιαφέρονται διὰ τὴν εὐρωπαϊκὴν διανόησιν. Ἡ γλῶσσα δὲ αὐτῶν ἀπέβαλε καὶ αὐτὴ τὸν ἠθογραφικὸν χαρακτῆρα τῆς πρώτης ψυχαρακτικῆς ἐποχῆς καὶ προσπαθεῖ νὰ προσαρμολογήσῃ εἰς τὴν ἔκφρασιν λεπτοτέρων ἐννοιῶν καὶ εἰς τὸν τύπον τῶν προηγμένων εὐρωπαϊκῶν γλωσσῶν.

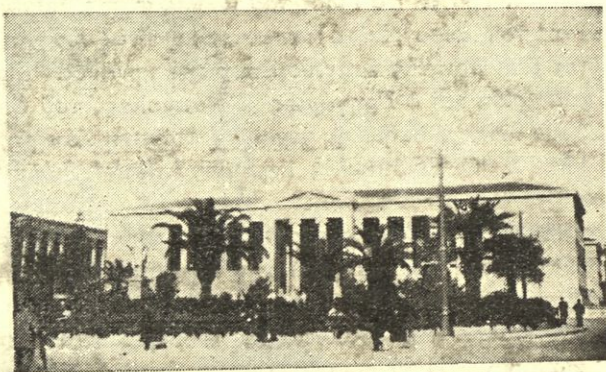
ΑΙ ΤΕΧΝΑΙ – ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ

Ἡ νεωτέρα Ἑλλάς ἀνέπτυξε τὴν τέχνην καὶ εἰς ὅλους τοὺς κλάδους αὐτῆς ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ ἐξαιρετοὺς δημιουργούς. Ἡ Ἀρχιτεκτονικὴ ἤρχισε νὰ ἀνθῇ εὐθύς ἀπὸ τῆς ἐγκαταστάσεως τῆς πρωτεύουσας εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἀλλὰ τὰ πρῶτα ἔργα, διὰ τῶν ὁποῖων ἐκοσμήθη ἡ νέα πρωτεύουσα, ἦσαν κυρίως ἔργα ξένων καλλιτεχνῶν, ἰδίως Γερμανῶν. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἑλληνικὴ ἀρχιτεκτονικὴ δὲν ἤργησε νὰ δώσῃ ἀξιολόγους καρπούς. Δὲν ἔχομεν ἀφθονίαν ἀρχιτεκτόνων, ἀλλ' οἱ ὀλίγοι Ἕλληνες ἀρχιτέκτονες εἶναι πραγματικοὶ δημιουργοὶ καὶ περιποιοῦν δόξαν εἰς τὴν χώραν μας. Ἐκ τούτων ἀξιολογώτεροι εἶναι οἱ ἑξῆς :

1) **Σταμάτιος Κλεάνθης** (1802—1862) ἐκ Μακεδονίας. Ἐσπού-

δασεν εἰς τὸ Βερολῖνον καὶ κατῆλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅπου ἀνέλαβε δημοσίαν ὑπηρεσίαν. Ἐκτίσε τὸ πρῶτον ἑλληνικὸν Πανεπιστήμιον εἰς τὰς ὑπωρείας τῆς Ἀκροπόλεως (ἤδη ἐρειπωμένον) καὶ μερικὰς ἄλλας κατοικίας, αἱ ὁποῖαι ἔχουν ἰδιαίτεράν τεχνοτροπίαν, προσηρμοσμένην εἰς τὸν τόπον μας (Μέγαρον Δουκίσσης τῆς Πλακεντίας εἰς τὴν Λεωφόρον Βασιλίσσης Σοφίας, Πύργος τῆς αὐτῆς δουκίσσης εἰς τὴν Πεντέλην, μέγαρον Θεοτόκη ὁδὸς Σωκράτους).

2) **Λύσανδρος Καυτατζόγλου** (1811 — 1885) ἐκ Θεσσαλο-

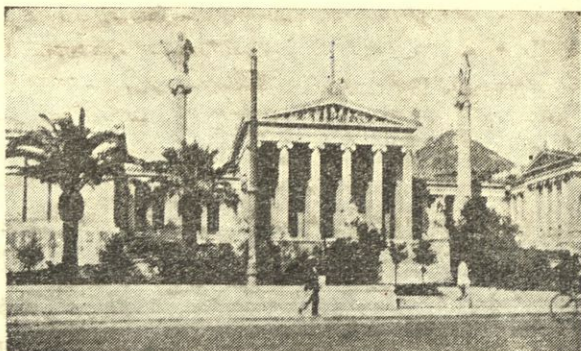
Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν

Ἡ οἰκοδομὴ ἤρχισε τὸ 1837 κατὰ σχέδιον τοῦ Δανοῦ ἀρχιτέκτονος Χριστιανοῦ Χάνσεν, τὸ 1843 ἐκτίσθη ἡ προσθία πλευρὰ καὶ τὸ 1850 συνετελέσθη ὁλόκληρον τὸ κτίριον. Ἡ οἰκοδομὴ ἐγένετο διὰ πανελληνίων ἐράων καὶ συνδρομῶν. Ἀκολουθεῖ, ὅπως καὶ τὰ ἄλλα σύγχρονα οἰκοδομήματα τῶν Ἀθηνῶν, Ἀκαδημία, Βιβλιοθήκη κλπ., τέχνην κλασσικίζουσαν.

νίκης. Ἐσπούδασεν εἰς τὴν Ἰταλίαν, διεκρίθη ὡς ἀρχιτέκτων εἰς τὸ ἐξωτερικὸν καὶ ὑπῆρξε μέλος πολλῶν καλλιτεχνικῶν Ἀκαδημιῶν. Ἐκτίσε τὸ παλαιότερον Ἀρσάκειον, τοὺς ναοὺς τῆς Ἀγίας Εἰρήνης καὶ τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου καὶ τὸν καθολικὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Διονυσίου ἐν Ἀθήναις. Καὶ τὰ ἔργα τοῦ Καυτατζόγλου ἔχουν τὴν σφραγίδα τῆς προσωπικότητός του.

3) **Ἀναστάσιος Μεταξᾶς**, ὁ ὁποῖος ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις τὸ 1863. Ὁ Μεταξᾶς ἔδωκε τὰ σχέδια τῆς ἀναμορφώσεως τοῦ Παναθηναϊκοῦ Σταδίου, τοῦ Αἰγινήτειου νοσοκομείου καὶ τοῦ Νοσοκο-

μείου Συγγραφοῦ, τοῦ Νοσοκομείου τῶν Παίδων, τοῦ μεγάρου τῆς Γαλλικῆς πρεσβείας καὶ ἄλλων κτιρίων τῶν Ἀθηνῶν.

Ἀκαδημία Ἀθηνῶν

Ἰδρύθη μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1859 - 1885 δαπάναις τοῦ ἐκ Μακεδονίας μεγάλου εὐεργέτου βαρὼν Σίνα καὶ ὑπὸ τοῦ ἀρχιτέκτονος Θεοφίλου Χάνσεν τοῦ νεωτέρου.

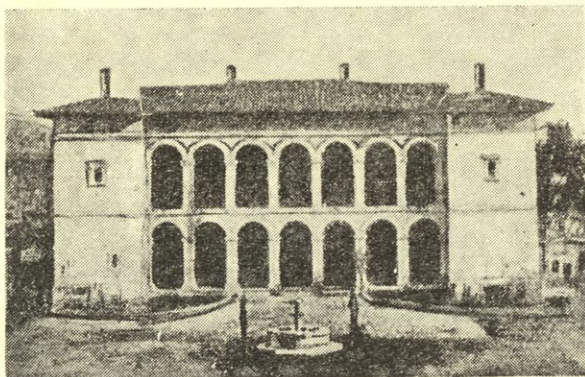

Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη

Δωρεὰ τῶν μεγάλων εὐεργετῶν ἀδελφῶν Βαλλιάνων ἐκ Κεφαλληνίας, μεγαλεμπόρων καὶ τραπεζίτων (1903), κατὰ σχέδιον τοῦ Δανοῦ ἀρχιτέκτονος Χάνσεν τοῦ νεωτέρου.

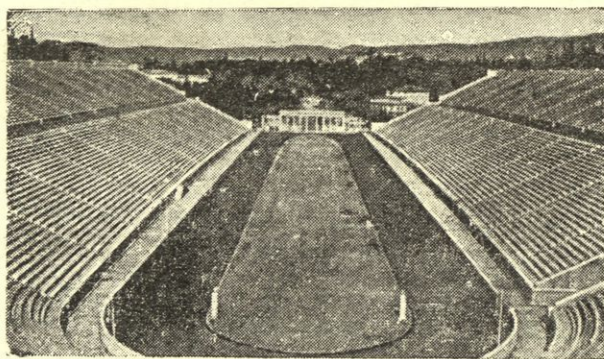
4) **Ἀριστοτέλης Ζάχος** (1879 — 1939) ἐκ Σιατίστης τῆς Μακεδονίας. Ἐσπούδασεν εἰς τὴν Γερμανίαν, ὅπου ἔμεινε πολὺν

καιρὸν ὡς διευθυντὴς τῶν δημοσίων ἔργων τῆς Βάδης. Ὑσυχολήθη

Μέγαρον δουκίσσης Πλακεντίας

Ἔργον τοῦ ἀρχιτέκτονος Σταματίου Κλεάνθους. Τὸ κτίριον σήμερον χρησιμοποιεῖται ὡς Βυζαντινὸν Μουσεῖον (Λεωφόρος Βασιλίσσης Σοφίας, Ἀθῆναι).

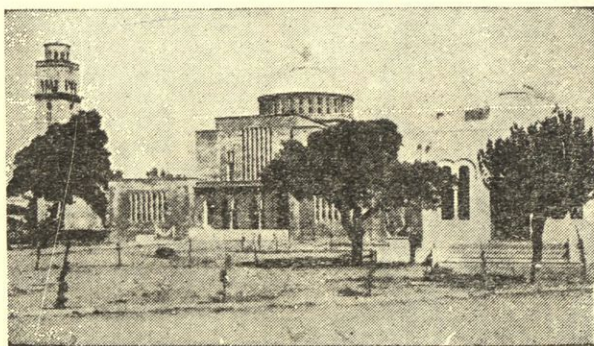

Παναθηναϊκὸν Στάδιον

Ἀναμαρμάρωσις τοῦ χώρου τοῦ ἀρχαίου Παναθηναϊκοῦ σταδίου γενομένη τὸ 1896 κατὰ τὸ σχέδιον τοῦ ἀρχιτέκτονος Ἀναστασίου Μεταξᾶ καὶ δαπάναις τοῦ μεγάλου εὐεργέτου Γεωργίου Ἀβέρωφ.

ἰδιαιτέρως μὲ τὴν βυζαντινὴν ἀρχιτεκτονικὴν καθὼς καὶ τὴν νεοελληνικὴν λαϊκὴν. Διὰ τοῦ συνδυασμοῦ τῶν δύο αὐτῶν τάσεων ἔδη-

μιούργησε τύπον νεοελληνικῆς οἰκίας ἐξαίρετον, μὲ ὅλην τὴν γραφικότητα τῶν βυζαντινῶν οἰκοδομημάτων καὶ τὰς ἀνέσεις τῆς σημερινῆς ζωῆς (οἰκία Χατζημιχάλη, οἰκία Πάλλη, οἰκία τοῦ ἰδίου εἰς τὴν συνοικίαν Μέτς). Ἀλλὰ τὸ μέγα ἔργον τοῦ Ζάχου ἦτο ἡ ἀναστήλωσις τοῦ καέντος τὸ 1917 μεγάλου βυζαντινοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου Θεσσαλονίκης, ἡ ὁποία ἐπροχώρησεν ἄρκετά, ἀλλὰ διεκόπη ἐκ τοῦ ἐπελθόντος θανάτου του, ἀποπερατωθεῖσα μόλις κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη. Ὁ Ζάχος ἦτο εὐρυτάτης καλλιτεχνικῆς μορφώσεως ἀρχιτέκτων, ἡ ὁποία ἐξεδηλώθη κατὰ τρόπον πρωτότυπον καὶ ἀριστοτεχνικόν. Ἐκτίσεν ἐπίσης πλῆθος ναῶν (εἰς

Ναὸς Ἁγίου Παύλου (Κόρινθος)

Οἰκοδομὴ κατὰ σχέδιον τοῦ ἀρχιτέκτονος Ἀριστοτέλους Ζάχου. Εἶναι ἐν ἀπὸ τὰ ὠραιότερα μνημεῖα τῆς νεωτέρας ἐλληνικῆς τέχνης.

τὰς Πάτρας, τὸν Βόλον, τὴν Σιάτισταν κ.ά.), εἰς τοὺς ὁποίους συνεδύασε τὸν βυζαντινὸν τύπον μὲ τὰς σημερινὰς ἀνάγκας ἐνὸς ναοῦ.

ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ

Ἡ Ζωγραφικὴ ἐκαλλιεργήθη πολὺ εἰς τὴν ἀναγεννηθεῖσαν Ἑλλάδα καὶ παρήγαγεν ἀξιολόγους καλλιτέχνας. Ἐκ τῶν ἐλληνικῶν χωρῶν, αἱ ὁποῖαι ἔδωκαν πολλοὺς καλλιτέχνας, ἐξέχουν ἰδίως ἡ Κέρκυρα καὶ μετ' αὐτὴν ἡ μικρὰ καὶ γραφικὴ νῆσος τοῦ Αἰγαίου, ἡ Τήνος. Ἀξίον παρατηρήσεως εἶναι ὅτι ὁλόκληροι εἰκογένηται ἐκ τῶν νήσων αὐτῶν διετήρουν ὡς κληρονομικόν τὸ καλλι-

τεχνικὸν τάλαντον. Θὰ μνημονεύσωμεν τὰς σημαντικωτέρας ἐκ τῶν οἰκογενειῶν αὐτῶν, αἱ ὁποῖαι ἐκαλλιέργησαν τὴν Ζωγραφικὴν καὶ Γλυπτικὴν: 1) **Προσαλένται**. Ὁ ἀρχηγὸς τῆς οἰκογενείας **Παῦλος Προσαλέντης** ἐκ Κερκύρας ἦτο γλύπτης. Οἱ ἄλλοι Προσαλένται διέπρεψαν εἰς τὴν Ζωγραφικὴν: α) **Σπυρίδων Προσαλέντης**, ἐξαίρετος προσωπογράφος, ἰδίως τῶν ἀγωνιστῶν τοῦ 1821. β) **Αἰμίλιος Προσαλέντης**, υἱὸς τοῦ προηγουμένου, περίφημος ὕδατογράφος. Ἦσχολήθη μὲ τὴν ἀπεικόνισιν τῆς θαλάσσης καὶ τῆς θαλασσινῆς ζωῆς. γ) **Ἐλένη Προσαλέντη**, ἀδελφὴ τοῦ προηγουμένου.

Ἐξεπόνησε προσωπογραφίας καὶ ἀγιογραφίας. δ) **Παῦλος Προσαλέντης**, ὁ νεώτερος, ἡσχολήθη μὲ θέματα τοῦ ἀνατολικοῦ βίου, τὸν ὁποῖον ἐγνώρισεν ἐν Αἰγύπτῳ.

2) **Λύτραι**. Εἰς τούτους, καταγομένους ἐκ Τήνου, ἀνήκουν τρεῖς καλλιτέχναι: α) **Νικηφόρος** (1832–1904), μέγας ζωγράφος τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος, ἐσπούδασεν εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τοῦ Μονάχου καὶ εἶχε συμμαθητὴν τὸν Γύζην. Τὰ ἔργα τοῦ Νικηφόρου Λύτρα (κυρίως προσωπογραφίαι) εἶναι ἀπὸ τὰ πολυτιμότερα καλλιτεχνήματα τῆς νεωτέρας Ἑλ-

Νικόλαος Γύζης (1842–1901)

λάδος. Οἱ δύο υἱοὶ του β) **Νικόλαος** καὶ γ) **Περικλῆς** ὑπῆρξαν ἐπίσης ἐξαίρετοι ζωγράφοι.

3) **Νικόλαος Γύζης** (1842–1901) ἐκ Τήνου. Ἡ ἐμφάνισις τοῦ Γύζη ἀποτελεῖ σημαντικώτατον σταθμὸν εἰς τὴν νεοελληνικὴν ζωγραφικὴν. Ἐσπούδασεν εἰς τὸ Μόναχον, ὅπου διήγαγε τὸ περισσότερον μέρος τοῦ βίου του καὶ ἀπέθανεν. Ὁ Γύζης ἦτο ζωγράφος μεγάλης ἐμπνεύσεως καὶ ἥσκησεν ἰσχυρὰν ἐπίδρασιν εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῆς νεωτέρας ἐλληνικῆς ζωγραφικῆς. Ἐζωγράφησε πλῆθος προσωπογραφιῶν καὶ μεγάλων πινάκων, οἱ ὁποῖοι θεω-

ροῦνται ἔργα πολυτιμότερα ὅχι μόνον τῆς ἑλληνικῆς, ἀλλὰ καὶ τῆς εὐρωπαϊκῆς ζωγραφικῆς.

4) **Κωνσταντῖνος Βολονάκης** (1837 — 1907) ἐκ Κρήτης. Ἐσπούδασεν εἰς τὸ Μόναχον καὶ ἀνεδείχθη ὁ ἐξοχώτερος τῶν Ἑλλήνων θαλασσογράφων (ἔργα: ἡ ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχία, ἡ πυρπόλησις τῆς Τουρκικῆς ναυαρχίδος, ἡ ἐξοδος τοῦ Ἀρεως κλπ.).

5) **Γεώργιος Ἰακωβίδης** (1858 — 1932). Ἐσπούδασεν εἰς τὸ Μόναχον καὶ διεκρίθη ἰδίως εἰς προσωπογραφίας καὶ σκηνὰς τοῦ παιδικοῦ βίου (ἔργα: Παιδικὴ συναυλία, Παιδικὸς καυγᾶς, Μικρὰ βάσανα, τὸ Κτένισμα τῆς ἐγγονῆς κτλ.).

6) **Κωνσταντῖνος Παρθένης**, ὁ μεγαλύτερος τῶν νεωτέρων ζωγράφων τῆς Ἑλλάδος. Τὰ ἔργα του διακρίνει λιτότης καὶ ἐγκράτεια καὶ βαθεῖα αἰσθήσις τοῦ περιττοῦ, πρὸ πάντων δὲ βαθεῖα πνευματικότης καὶ ἰδεαλισμός.

Τὸ πλῆθος τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων ζωγράφων εἶναι πολὺ, ἡ δὲ καλλιέργεια τῆς τέχνης αὐτῆς ἀποδεικνύει τὴν κληρονομικὴν τάσιν τοῦ νεοέλληρος πρὸς τὴν καλλιτεχνίαν.

ΓΛΥΠΤΙΚΗ

Ἡ κατ' ἐξοχὴν ἑλληνικὴ τέχνη, ἡ Γλυπτική, ἐκαλλιεργήθη εἰς τὴν νεωτέραν Ἑλλάδα μὲ πολὺν ζήλον, ἀνέδειξε δὲ καὶ αὐτὴ μερικὰς οἰκογενεῖας λεπτῶν καλλιτεχνῶν. Ἐκ τούτων ἀναφέρομεν τοὺς ὀνομαστοτέρους:

1) Οἱ **Σῶχοι**, ἐκ Τήνου, εἰς τοὺς ὁποίους ἀνήκουν δύο ἐξαίρετοι γλύπται, ὁ **Λάζαρος Σῶχος** (1862—1911) καὶ ὁ **Ἀντώνιος Σῶχος** (γενν. 1888). Ὁ πρῶτος ὑπῆρξε πραγματικὸς διδάσκαλος (maître). Ἐνεπνέετο ἀπὸ τὴν φύσιν καὶ τὴν ἑλληνικὴν ἀρχαιότητα. Ἀπὸ τὴν πρώτην ἔλαβε τὴν ἀλήθειαν, ἀπὸ τὴν δευτέραν τὴν λιτότητα, τὴν εὐγένειαν καὶ τὴν ἀρμονίαν. Κατεσκεύασε προτομὰς καὶ συμπλέγματα. Ὁ δεύτερος, καθηγητὴς τοῦ Πολυτεχνείου, ἐμπνέεται ἀπὸ τὰς ἀρχαϊκὰς μορφὰς καὶ διακρίνεται διὰ τὴν λιτότητα καὶ σαφήνειαν.

2) Οἱ **Φυτάλοι**, τέσσαρες, ὁ Λάζαρος, Γεώργιος, Μᾶρκος καὶ Ἰωάννης. Διεκρίθη περισσότερο ὁ **Λάζαρος Φυτάλης**, (1831 — 1909), ὁ ὁποῖος ἠκολούθησε κλασσικίζουσιν τεχνοτροπίαν. Κα-

Ν. Γύσι: « Τὸ Κρυφὸ Σχολεῖο » (ἡ ὑπόθεσις παρμένη ἀπὸ τὰ χρόνια τῆς ἐλληνικῆς σκλαβιάς).

Ν. Γύσι: « Τὸ Τάμα » (ἡ ὑπόθεσις παρμένη ἀπὸ τὰ ἑλληνικὰ ἔθιμα). Ὑψηλὰ ἀριστερὰ τὸ ἐκκλησάκι τοῦ ἀγίου ποῦ ἔγινε τὸ τάμα· δεξιὰ ἡ κόρη ποῦ ἔκανε τὸ τάμα γιὰ τὸν πόνο τῆς μαζῆ μετὰ τὴ μάνα τῆς.

τεσκεύασε προτομάς, συμπλέγματα, ἀνδριάντας, καὶ ἐπιτύμβια μνημεῖα (ἀνδριὰς Γρηγορίου Ε΄, Κανάρη, Καραϊσκάκη, Σολωμοῦ κλπ.)

3) **Δ. Δρόσης** (1843–1884). Ἐσπούδασεν εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ εἰς τὸ Μόναχον καὶ ἠκολούθησεν εἰς τὴν τέχνην του τὸν νεοκλασικισμὸν (Μνημεῖον Δ. Ὑψηλάντου, ἀετώματα καὶ ἀγάλματα Σιναιῶς Ἀκαδημίας, ἀνδριὰς Βαρβάκη εἰς τὸ Ζάππειον κτλ.).

Γ. Ἰακωβίδη : « Τὰ Πρῶτα Βήματα »

4) **Ἰ. Βιτσάρης** (1843–1892). Μολονότι βραχύβιος καὶ αὐτός, ὅπως καὶ ὁ Δρόσης, ἐπλούτισε τὴν χώραν μας μὲ μερικά ἐξαιρετὰ ἔργα. Ἠκολούθησε τὸν ρεαλισμὸν, ἀλλὰ δὲν λείπει ἀπ' αὐτὸν ἡ ὑψηλὴ πνοὴ τῆς κλασσικῆς τέχνης. Κατεσκεύασε πολλὰ ἰδίως ἐπιτύμβια μνημεῖα.

5) **Δ. Φιλιππότης** (1840 – 1920) ἐκ Τήνου, διακριθεὶς ἰδίως εἰς τὴν παράστασιν προσώπων τοῦ καθημερινοῦ βίου, εἰς τὰ ὁποῖα διακρίνει τις τὰς ἐξαιρετοὺς ἀνατομικὰς του γνώσεις (Ξυλοθραύστης, ὁ Μικρὸς ψαράς, ὁ Θεριστὴς κτλ.).

6) **Γ. Βιτάλης** (1840–1901), νεοκλασσικὸς (ἔρ-

γον του σημαντικὸν ὁ ἀνδριὰς τοῦ Γλάδστωνος πρὸ τοῦ Πανεπιστημίου).

7) **Γιαννοῦλης Χαλεπᾶς**. Ἐγεννήθη ἐν Τήνῳ τὸ 1854. Ὁ ἐξαιρετὸς αὐτὸς καλλιτέχνης εἶχε σκληρὰν μοῖραν, καταδικασθεὶς νὰ διέλθῃ τὸ περισσότερον τοῦ βίου του ὡς φρενοβλαβὴς εἰς τὴν ἰδιαιτέραν του πατρίδα. Εἶναι πραγματικὸς δημιουργὸς καὶ κάμνει κατάπληξιν ἡ δύναμις του εἰς τὴν ἔκφρασιν καὶ ἡ ψυχικότης τοῦ

ἔργου του (Κοιμωμένη τοῦ τάφου Ἀφεντάκη, ὁ Σάτυρος παίζων μετὰ τὸν ἔρωτα, ἡ Φιλόστοργος μήτηρ κ.ἄ.).

8) **Θ. Θωμόπουλλος** ἐκ Σμύρνης (ἐγεννήθη τὸ 1873).

9) **Κ. Δημητριάδης** ἐκ Στενημάχου (ἐγεννήθη τὸ 1881).

10) **Μιχ. Τόμπρος** ἐξ Ἀθηνῶν (ἐγεννήθη τὸ 1889).

Οἱ τρεῖς τελευταῖοι γλύπται εἶναι ἐκ τῶν ἐπιζώντων καλ-

Γ. Ἰακωβίδης : « Τὸ Μπάνιο τοῦ Μικροῦ »

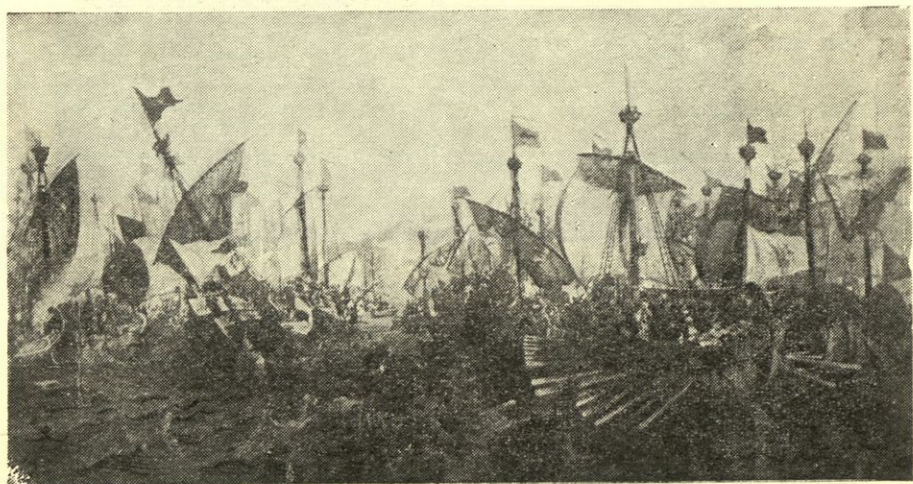
λιτεχνῶν τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος καὶ ἐξακολουθοῦν μετὰ πολὺν ζήλον καὶ μετὰ ἐπιτυχίαν τὴν γλυπτικὴν παράδοσιν τῆς χώρας μας.

ΜΟΥΣΙΚΗ

Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας καὶ κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς πατρίδος μας ἡ μόνη μουσικὴ ἦσαν τὰ κλέφτικα καὶ τὰ ἄλλα δημοτικὰ τραγούδια. Τὸ μέλος τῶν τραγουδιῶν αὐτῶν, τὸ ὁποῖον προῆλθεν ἀπὸ τὴν βυζαντινὴν μου-

Νικηφόρου Λύτρα : « Τὸ Λιβάνισμα ».

Κ. Βολονάκη : « Ἡ ἐν Σαλς μῖνι ναυμαχία ».

σικήν καὶ ἀνεμείχθη μὲ πολλὰ ἀνατολικά στοιχεῖα, ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἔλαβε χρῶμα καθαρῶς ἑλληνικὸν καὶ ἀπετέλεσε τὴν λαϊκὴν ἑλληνικὴν μουσικήν. Ἡ μουσικὴ αὕτῃ δὲν ὕστερεῖ εἰς κάλλος καὶ εἰς τέχνην οὐδεμιᾶς ἄλλης.

Ἡ εὐρωπαϊκὴ μουσικὴ καὶ ἡ διδασκαλία αὐτῆς διὰ πρώτην φοράν ἦλθον εἰς τὴν Ἑλλάδα διὰ τοῦ Καποδιστρίου. Βραδύτερον ἐπὶ τῶν Βαυαρῶν καὶ τοῦ Ὁθωνος τὸ ἑλληνικὸν κοινὸν ἤρχισεν ὅλον ἐν καὶ περισσότερον νὰ ἐξοικεῖται πρὸς τὴν εὐρωπαϊκὴν μουσικήν. Χάρις εἰς τὴν στρατιωτικὴν μουσικήν καὶ εἰς τὰ διάφορα μουσικὰ θεάτρα, σοβαρὰ ἢ ἑλαφρὰ (μελόδραμα ἢ ὀπερέττα), ἤρχισε νὰ διαφαίνεται ἡ ἀγάπη τοῦ λαοῦ πρὸς τὴν εὐρωπαϊκὴν μουσικήν.

Ἡ πρώτη ἀνθις τῆς εὐρωπαϊκῆς μουσικῆς εἰς τὸν τόπον μας εἶναι ἡ Καντάδα, ἡ ὁποία ἐκ τῆς Ἑπτανήσου τὸ πρῶτον διαδοθεῖσα εἰς τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα ἀπέληξεν εἰς τὴν ὠραίαν Ἀθηναϊκὴν καντάδα, ἡ ὁποία ἀνεπλήρου τὴν χορωδίαν τῶν ἄλλων λαῶν καὶ ἐγνώρισεν ἡμέρας δόξης. Τὰ μελωδικώτατα τραγούδια τῆς ἑλληνικῆς καντάδας, τὰ ὁποία ἦσαν ἐνδευμένα τὸ ἔνδυμα τῆς εὐρωπαϊκῆς μουσικῆς τέχνης, εἶναι πλήρη ἑλληνικοῦ ἀρώματος καὶ δροσερότητος, ἡ ὁποία πολλὰ ὑπισχνεῖτο διὰ τὴν ἐξέλιξιν τῆς νεωτέρας ἑλληνικῆς μουσικῆς. Ἀλλὰ ἡ καταπληκτικὴ πρόοδος τῆς μουσικῆς εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ ἡ ραγδαία εἰσόρμησις αὐτῆς εἰς ὅλας τὰς χώρας ἐδημιούργησε καὶ εἰς τὴν Ἑλ-

Κ. Παρθένη : « Προσωπογραφία τῆς κ. Π. »

λάδα μίαν κίνησιν πρὸς τὴν καθαρὰν εὐρωπαϊκὴν μουσικὴν, ἣ ὅποια ἐπέφερε τὸ σταμάτημα τῆς ἐξελίξεως τῆς ἑλληνικῆς μουσικῆς. Ἐν τούτοις πολλοὶ Ἕλληνες μουσικοὶ, πραγματικοὶ δημιουργοί, διείδον τὸ κακὸν καὶ προτεπάρθησαν ἐκ τοῦ συνδυασμοῦ ἑλληνικῶν στοιχείων καὶ τῆς εὐρωπαϊκῆς τεχνικῆς νὰ δημιουργήσουν ἔθνικὴν νεοελληνικὴν μουσικὴν. Ἀναφέρομεν τοὺς σημαντικωτέρους ἐξ αὐτῶν:

Κ. Παρθένη : « Τὸ ἐκκλησιδάκι ποὺ ἔμοιαζε μὲ λογισμό κρυφὸ ».

Ὁ Παρθένης εἶναι ὁ εἰσηγητὴς καὶ ἀντιπρόσωπος τοῦ Ἐμπρεσιονισμοῦ εἰς τὴν ἑλλάδα, περὶ τοῦ ὁποίου ἴδε ὑπόμνημα εἰκόνας σελ. 261 καὶ 262.

1) **Νικόλαος Μάντζαρως**, μελοποίησας τὸν Ἐθνικὸν Ὑμνον καὶ γράψας μερικὰς θρησκευτικὰς συνθέσεις.

2) **Νικόλαος Μεταξᾶς** ἐκ Κεφαλληνίας, γράψας τὸ μελόδραμα Μᾶρκος Μπότσαρης.

3) **Παῦλος Καρρέρ** ἐκ Ζακύνθου, συνθέσας διάφορα μελόδραματα ἑλληνικῆς ὑποθέσεως, Μᾶρκος Μπότσαρης, Κυρὰ Φροσύνη, Μαρθῶν — Σαλαμὶς, Δέσπω ἡρώϊς τοῦ Σουλίου κτλ.

4) **Σπυρ. Ξύνδας** ἐκ Κερκύρας, συνθέτης τοῦ μελοδράματος Ὑποψήφιος βουλευτής.

Ὅλοι οἱ ἀνωτέρω καλλιτέχναι ἦσαν Ἑπτανήσιοι. Ἡ Ἑπτάνησος εἶχε γνωρίσει πολὺ ἐνωρίτερον τὴν εὐρωπαϊκὴν μουσικὴν καὶ πολὺ ἐνωρὶς ἔκαμεν αὐτὴν κτῆμά της. Ἡ νεωτέρα γενεὰ τῆς Ἑπτανήσου ἔχει νὰ ἐπιδείξη δύο ἀξιολόγους μουσικὰς φυσιογνωμίας, τὸν Σαμάραν καὶ τὸν Λαυράγκαν.

Λ. Δρόση : « Ὁ Βαρβάκης »

Γ. Βιτάλη : « Ὁ Γλάδστων »

5) **Σπύρος Σαμάρας** ἐκ Κερκύρας, δραματικὸς μουσουργός, τοῦ ὁποίου ἡ φήμη ἐξῆλθεν ἀπὸ τὰ ὅρια τῆς Ἑλλάδος. Ἐκ τῶν μελοδραμάτων του καταπληκτικὴν ἐπιτυχίαν ἐσημείωσεν τὰ *Flora mirabilis* καὶ *Mademoiselle Belle Isle*, πολλὰ δὲ ἐκ τῶν μικρῶν του τραγουδιῶν εἶναι γνωστότατα καὶ χαριέστατα.

6) **Διονύσιος Λαυράγκας** ἐκ Κεφαλληνίας ὁ ὁποῖος ὅλην του τὴν ζωὴν κατηνάλωσεν εἰς τὴν ἰδέαν τῆς δημιουργίας ἐθνικοῦ με-

λοδράματος. Ὁ Λαυράγκας, δεξιότηνης μουσικός, ἠθέλησε νὰ ἀναπτύξη ἑλληνικὰ θέματα διὰ τῆς εὐρωπαϊκῆς τεχνικῆς καὶ ἔδωκε μερικά ἀξιόλογα δείγματα τῆς προσπάθειάς του αὐτῆς, Εἰσαγωγή καὶ Φούγκα, Σουίτα καὶ τέσσαρα μελοδράματα, Μάγισσα, τὰ Δύο ἀδελφία, Διδῶ, Λυτρωτής.

7) **Ναπολέον Λαμπελέτ** καὶ ὁ νεώτερος ἀδελφὸς **Γεώργιος Λαμπελέτ**. Ὁ πρῶτος ἀνήκει εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν λαϊκῶν τραγουδιστῶν καὶ συνθετῶν ἑλαφρᾶς μουσικῆς, ἐνῶ ὁ δεύτερος ἐπίστευσεν εἰς τὴν δημιουργίαν ἐθνικῆς μουσικῆς καὶ συνέθεσε τὸ ἀξιόλογον ἔργον **Γιορτή**, τὸ ὁποῖον ἔχει ἑλληνικὸν χρῶμα.

Λ. Φυτάλη :

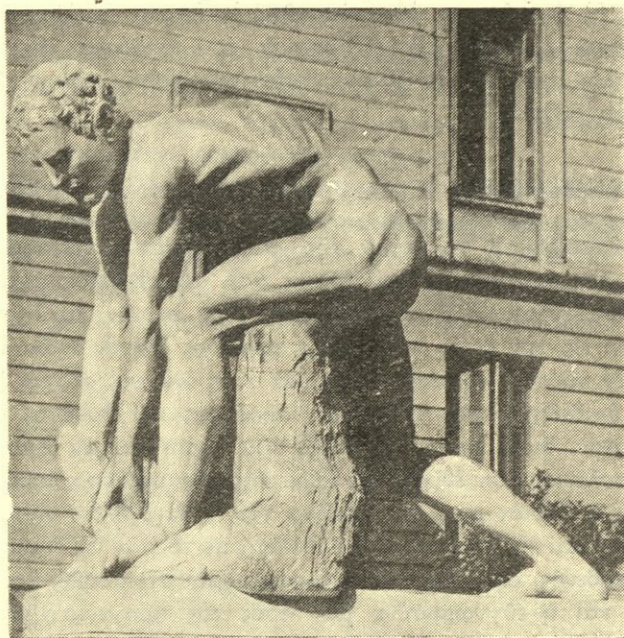
« Ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος Ε΄ »

Ἄμφότεροι ἡσχολήθησαν μὲ τὸ ἑλληνικὸ τραγούδι. Τὰ ὠραιότερα τραγούδια τῶν ἐκτελοῦνται καὶ σήμερον μὲ πολλὴν ἀγάπην.

8) **Κόκκινος** καὶ **Στρουμπούλης**. Ἄμφότεροι ἡσχολήθησαν μὲ τὸ ἑλληνικὸ τραγούδι. Τὰ ὠραιότερα τραγούδια τῶν ἐκτελοῦνται καὶ σήμερον μὲ πολλὴν ἀγάπην.

9) **Μανώλης Καλομοίρης**, ὁ ὁποῖος ἔθεσεν ὡς δόγμα πίστεως τὴν δημιουργίαν ἐθνικῆς μουσικῆς καὶ μὲ τὸ πνεῦμα αὐτὸ εἰργάσθη πάντοτε καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ ἐργάζεται καὶ σήμερον. Εἶναι ἐκ τῶν μᾶλλον πολυγράφων ἑλλήνων συνθετῶν. Γνωστότατα εἶναι τὰ δύο του μελοδράματα **Πρωτομάστορας** καὶ **Δακτυλίδι τῆς Μάννας** καὶ δύο του μεγάλα συμφωνικά ἔργα: **Λεβεντιά** καὶ ἡ συμφωνία τῶν **Ἀνιδεῶν** καὶ **Καλῶν Ἀνθρώπων**.

Ἐπίσης τὴν ἰδίαν ὁδὸν πρὸς δημιουργίαν ἐθνικῆς μουσικῆς βαδίζουν οἱ μουσικοὶ **Μάριος Βάρβογλης**, **Γεώργιος Σκλάβος**, ὁ δὲ **Αἰμίλιος Ριάδης**, ἐκ Μακεδονίας, ἀποθανὼν πρὸ ὀλίγων ἐτῶν, ἔγραψεν ὠραιότατα τραγούδια, εἰς τὰ ὁποῖα μετεχειρίσθη μακεδονικὰ λαϊκὰ μοτίβα. Ὁ **Σπ. Σπάθης** ἡσχολήθη μὲ τὴν ἐναρμόνισιν τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς. Ἄλλοι ἀξιόλογοι μουσικοὶ εἶναι ὁ **Πέτρος Πετρίδης**, **Γεώργιος Πονηρίδης**, **Δημ. Λεβίδης**

Δ. Φιλипπότη : « 'Ο Ξυλοθραύστης »

Γιαννούλη Χαλεπᾶ : « 'Η Κοιμωμένη »

κ. ἄ. Ὁ δὲ **Δημήτριος Μητρόπουλος** ἐκτὸς τῆς μεγάλης του μουσικῆς μορφώσεως καὶ τῆς ἐξαιρετικῆς του ἐπιδόσεως εἰς τὸ κλειδοκύμβαλον καὶ τὴν σύνθεσιν, ἀπέκτησε διεθνή φήμην ὡς διευθυντῆς ὀρχήστρας.

ΓΕΝΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΙΣ

Ἐφθάσαμεν εἰς τὸ τέλος τῆς νεωτέρας ἱστορίας, ἀφοῦ ἐγνωρίσαμεν τὰς περιπετείας τοῦ ἔθνους μας, τὸν ἔνδοξον ἀγῶνά του ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας καὶ τὸν ἐλεύθερον βίον ἑκατὸν περίπου ἐτῶν. Μολονότι εἰς τὴν ζωὴν τῶν ἔθνῶν περίοδος ἑκατὸν ἐτῶν δὲν εἶναι μακρά, ἐν τούτοις τὸ ἔθνος μας κατὰ τοὺς ὀλίγους αὐτοὺς χρόνους ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ σημαντικωτάτας προόδους καὶ δύναται νὰ εἶναι ὑπερήφανον, διότι ἔνωρις κατέλαβε τὴν προσήκουσαν θέσιν μεταξὺ τῶν πεπολιτισμένων ἔθνῶν τῆς Εὐρώπης. Ἄν μάλιστα λάβωμεν ὑπ' ὄψιν ὅτι ἡ Ἑλλὰς μετὰ τὸν ἀγῶνα τοῦ 1821 ἐξῆλθε τελείως κατεστραμμένη καὶ ἐξηντλημένη καὶ ὅτι ἔπρεπε τὸ πᾶν νὰ δημιουργήσῃ ἐκ τοῦ μηδενός, ὀφείλομεν νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι ἀληθὲς θαῦμα ἐπετελέσθη καὶ ἡ εὐγνωμοσύνη μας πρὸς τὰς προγενεστέρας γενεάς. Πρέπει νὰ εἶναι μεγάλη.

Ἡ σημερινὴ Ἑλλὰς ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ εἰς τὸν πολιτισμένον κόσμον κράτος ὀργανωμένον, γεωργίαν, ἐμπόριον, βιομηχανίαν, ἢ ὅποια συναγωνίζεται τὴν οἰκονομικὴν κίνησιν τῶν μᾶλλον προηγμένων κρατῶν, πνευματικὴν πρόοδον καὶ καλλιτεχνικὴν ἐπίδοσιν ἐφάμιλλον πρὸς τὴν εὐρωπαϊκὴν καὶ ἀνταξίαν τῆς ἱστορικῆς μας παραδόσεως. Ὁ ἑλληνικὸς τέλος λαὸς, ὁ ἄλλοτε πτωχός, ἀμόρφωτος καὶ περιφρονημένος ὑπὸ τῶν ἰσχυρῶν, σήμερον εὐρίσκεται εἰς τὸν στίβον τοῦ συναγωνισμοῦ καὶ ἀγωνίζεται ὁμοῦ μετὰ τῶν πλέον ἀνεπτυγμένων λαῶν ὑπὲρ τῆς προαγωγῆς τοῦ πολιτισμοῦ. Δὲν θὰ εἶναι μάλιστα ὑπερβολή, ἂν ἰσχυρισθῶμεν ὅτι ὁ ἐξαιρετικὸς ἑλληνικὸς λαὸς εἶναι προωρισμένος νὰ ἀνασυστήσῃ καὶ νὰ ἐπαναφέρῃ εἰς τὴν ζωὴν τὸν γνήσιον ἑλληνικὸν πολιτισμόν, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ὅλοι ἀντλοῦν ὡς ἀπὸ ἀστείρευτον πηγῇ.

Αἱ παλαιότεραι γενεαὶ εἰργάσθησαν ὅσον ἦτο δυνατόν διὰ τὸ ἔργον αὐτὸ καὶ μάλιστα μετὰ δυσκολίας πολλάκις ἀνυπερβλήτους. Εἰς τὰς νεωτέρας γενεάς ἀπόκειται νὰ συνεχίσουν καὶ νὰ συμπλη-

ρώσουν τὸ ἔργον αὐτῶν καὶ ἰδιαιτέρως εἰς ἐκείνους, οἱ ὅποιοι περ-
νοῦν ἀπὸ τὰ θρανία τοῦ ἑλληνικοῦ σχολείου. Θὰ συναντήσουν καὶ
αἱ νεώτεροι γενεαὶ ἐμπόδια, ἴσως μάλιστα καὶ περισσότερα καὶ σο-
βαρώτερα, ἀλλὰ οὐδέποτε πρέπει νὰ χάσουν τὴν αἰσιοδοξίαν καὶ
τὴν πίστιν των εἰς τὸ μέλλον τῆς φυλῆς μας.

Ἡ πατρίς, ἡ ὁποία σᾶς ἔφερε μέχρι τοῦ σημείου αὐτοῦ καὶ σᾶς
παρέσχε τὰ μέσα νὰ τελειώσετε τὸν γυμνασιακὸν σας κύκλον καὶ νὰ
συνεχίσετε τὰς σπουδὰς σας καὶ εἰς ἀνωτέρας σχολὰς καὶ νὰ ἀπο-
δυθῇτε εἰς τὸν κοινωνικὸν ἀγῶνα, ἔχει αὐτὴν τὴν ἀπαίτησιν ἀπὸ
ὅλους σας, νὰ μὴ τὴν λησμονήσετε, νὰ μὴν τὴν ἐγκαταλείψετε ποτέ.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ
ΤΩΝ ΣΠΟΥΔΑΙΟΤΕΡΩΝ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ
ΤΩΝ ΝΕΩΤΑΤΩΝ ΧΡΟΝΩΝ

19ος ΑΙΩΝ

1815	Συνέδριον τῆς Βιέννης
1816	Ἰδρυσις Φιλικῆς Ἑταιρείας
1820	Ἀνεξαρτησία Ν. Ἀμερικῆς
1822	Δόγμα τοῦ Μονρόε
1821	Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις
» Φεβρουαρίου 22	Εἰσοδος Ὑψηλάντου εἰς Μολδαβίαν
» Μαρτίου 23	Κατάληψις Καλαμῶν
» » 25	Ὑψωσις τῆς ἐπαναστατικῆς σημαίας ἐν Ἀγίᾳ Λαύρᾳ
» Ἀπριλίου 10	Ἀπαγχονισμὸς Πατριάρχου
» » 20	Μάχη Ἀλαμάνας. Θάνατος Διάκου (23 Ἀπριλ.)
» Μαΐου 8	Μάχη Γραβιᾶς
» » 13 - 14	Μάχη Βαλτετσίου
» » 20	Πυρπόλησις φρεγάτας ἐν Ἐρεσσῷ. Παπανικολῆς
» Ἰουνίου 7	Μάχη Δραγατσανίου
» Αὐγούστου 26	Μάχη Βασιλικῶν
» Δεκεμβρίου 24	Πρώτη ἐν Ἐπιδαύρῳ Ἐθνικὴ Συνέλευσις
1822 Ἰανουαρίου 1	Τὸ Α' Σύνταγμα
» » 12	Ἀλωσις Ἀκροκορίνθου
» Μαρτίου 30	Καταστροφὴ τῆς Χίου
» Ἰουνίου 6 - 7	Πυρπόλησις ναυαρχίδος ὑπὸ Κανάρη
» Ἰουλίου 4	Μάχη εἰς Πέτα
» » 26	Μάχη Δερβενακίων. Καταστροφὴ τοῦ Δράμαλη
» Νοέμβριος	Πρώτη πολιορκία Μεσολογγίου
1823 Μάρτιος	Δευτέρα Ἐθνικὴ Συνέλευσις ἐν Ἀστρεῖ
» Αὐγούστου 11	Μάχη Καρπενησίου. Θάνατος Μάρκου Μπότσαρη
» Δεκεμβρίου 24	Ἀφίξις Βύρωνος εἰς Μεσολόγγιον
1824 Μάρτιος	Ἐπέμβασις Μεχμέτ Ἀλῆ Αἰγύπτου
» Ἀπρίλιος	Καταστολὴ ἐπαναστάσεως Κρήτης

- 1824 Ἰουνίου 20 Καταστροφή Ψαρῶν
 » Αὐγούστου 28 Ναυμαχία Γέροντα
 1825 Ἰανουάριος Κάθεριξις Κολοκοτρῶνῃ
 » Φεβρουαρίου 12 Ἀπόβαςις τοῦ Ἰμπραήμ εἰς Πελοπόννησον
 » Ἀπριλίου 7 Μάχη παρὰ τὸ Κρεμμύδι
 » 15 Β' Πολιορκία Μεσολογγίου
 » Μαΐου 20 Μάχη παρὰ τὸ Μανιάκι. Θάνατος Παπαφλέσσα
 » Ἰουλίου 4 Θάνατος Ὀδυσσέως Ἀνδρούτσου
 1826 Ἰανουάριος Γ' Ἐθνικὴ Συνέλευσις Ἐπιδαύρου
 » Ἀπριλίου 10-11 Ἔξοδος Μεσολογγίου
 » Ἰουλίου 6 Ἰουλιανὴ Σύμβασις Λονδίνου
 » Αὐγούστου 13 Κατάληψις Ἀθηνῶν ὑπὸ Κιουταχῆ
 » Νοεμβρίου 24 Φονικὴ νύξ Ἀραχώβης
 1827 Φεβρουάριος Μάχη παρὰ τὸ Δίστομον
 » Μαρτίου 30 Ἐκλογὴ Καποδιστρίου ὡς Κυβερνήτου
 » Ἀπριλίου 23 Θάνατος Καραϊσκάκη
 » » 24 Καταστροφή Φαλήρου
 » Ὀκτωβρίου 8 Ναυμαχία Ναυαρίνου
 1828 Ἰανουαρίου 6 Κάθοδος Καποδιστρίου εἰς Ἑλλάδα
 1829 Μαρτίου 10 Πρωτόκολλον Λονδίνου
 » Ἰουλίου 11 Δ' Ἐθνικὴ Συνέλευσις ἐν Ἀργεῖ
 » Σεπτεμβρίου 12 Μάχη Πέτρας
 » » 26 Δολοφονία Καποδιστρίου
 1830 Ἰανουαρίου 22 Β' πρωτόκολλον Λονδίνου
 1832 Ἀπρίλιος Ἐκλογὴ Ὁθωνος. Ἐθνικὴ Συνέλευσις ἐν Προνοίᾳ
 1833 Ἰανουαρίου 25 Κάθοδος Ὁθωνος εἰς Ἑλλάδα
 1833 - 1862 Βασιλεία - Ἀντιβασιλεία μέχρι τοῦ 1836
 1834 Γερμανικὴ τελωνειακὴ ἔνωσις
 1835 Ἀθῆναι πρωτεύουσα τοῦ ἑλληνικοῦ βασιλείου
 1837 Ἰδρυσις Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν
 1843 Ἐπανάστασις 3ης Σεπτεμβρίου. Σύνταγμα
 1848 Παρισινὴ ἐπανάστασις Φεβρουαρίου. Ἐπανάστασις
 Μαρτίου ἐν Βιέννῃ καὶ Βερολίνῳ. Γερμανικὴ Ἔθνο-
 συνέλευσις. Κοινοβούλιον Φραγκφούρτης.
 1852 - 1870 Ναπολέων Γ' αὐτοκράτωρ τῶν Γάλλων
 1853 - 1856 Κριμαϊκὸς πόλεμος
 1859 Ἰταλικὸς πόλεμος. Ἐνωσις Ἰταλίας
 1862 Ἐξωσις τοῦ Ὁθωνος
 1863 - 1913 Γεώργιος Α' βασιλεὺς τῶν Ἑλλήνων. Σύνταγμα τοῦ
 1863
 1866 Γερμανοαυστριακὸς πόλεμος
 1866 Κρητικὴ ἐπανάστασις
 1870 Βουλγαρικὴ Ἐξαρχία

1870 - 1871	Γαλλογερμανικὸς πόλεμος. Γερμανικὴ Ἐνωση καὶ Αὐτοκρατορία
1877 - 1878	Ρωσσοτουρκικὸς πόλεμος
1878	Συνθήκη τοῦ Βερολίνου
1881	Προσάρτησις τῆς Θεσσαλίας
1885	Σερβοβουλγαρικὸς πόλεμος
1897	Ἑλληνοτουρκικὸς πόλεμος
20ὸς Αἰὼν	
1904 - 1905	Ρωσσοἰαπωνικὸς πόλεμος
1908	Νεοτουρκικὴ ἐπανάστασις
1909	Ἐπανάστασις Γουδῆ
1912 - 1913	Βαλκανικὸς πόλεμος
1912	Κατάληψις Θεσσαλονίκης (26 Ὀκτωβρίου)
1913	Πτώσις Ἰωαννίνων (21 Φεβρουαρίου)
1913	Συνθήκη Λονδίνου (17 Μαΐου)
1913	Βουλγαρικὸς πόλεμος. Εἰρήνη Βουκουρεστίου (28 Ἰουλίου). Εἰρήνη Ἀθηνῶν (1 Νοεμβρίου)
1914 - 1918	Εὐρωπαϊκὸς πόλεμος
1939	Νέος παγκόσμιος πόλεμος.

ΠΙΝΑΞ ΕΙΚΟΝΩΝ

1. Μέτερνιχ.....	σελ.	13
2. Μονρόε.....	»	15
3. Κουμπούρες.....	»	16
4. 'Αλέξ. 'Υψηλάντης.....	»	20
5. Πιστόλες και σφαίρες.....	»	22
6. Χουρσίτ πασᾶς.....	»	28
7. Τὸ Λάβαρον τῆς ἐπαναστάσεως.....	»	29
8. 'Ο Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανός.....	»	30
9. Δίκροτον.....	»	32
10. Γολέττα.....	»	32
11. Σκούνα.....	»	32
12. Τρίκροτον.....	»	33
13. Κορβέττα.....	»	33
14. Φρεγάτα.....	»	33
15. Βρίκιον.....	»	34
16. Βρατσέρα.....	»	35
17. Αἱ 'Αθῆναι κατὰ τὴν ἐπανάστασιν.....	»	37
18. Μάχαιρα - Γιαταγάνι.....	»	38
19. 'Ο Πατριάρχης Γρηγόριος Ε'.....	»	40
20. "Ελλην πολεμιστὴς τῆς ξηρᾶς.....	»	42
21. Νησιώτης πολεμιστὴς.....	»	42
22. 'Ο Πετρόμπεης Μαυρομιχάλης.....	»	43
23. 'Η ὑπογραφή τοῦ Πετρόμπεη.....	»	43
24. Σουλιώτης πολεμιστὴς.....	»	44
25. 'Ελληνικὴ ἐνδυμασία 'Αθηνῶν.....	»	44
26. 'Ενδυμασία περιχώρων 'Αθηνῶν.....	»	45
27. 'Ομὲρ Βρυῶνης.....	»	45
28. 'Ενδυμασία Θηβῶν.....	»	46
29. 'Ενδυμασία Τανάγρας.....	»	46
30. 'Ο Διδᾶκος.....	»	47
31. 'Οδυσεὺς 'Ανδρούτσος.....	»	49
32. 'Υπογραφή καὶ σφραγὶς τοῦ 'Οδυσσέως.....	»	49

33. Ὁ Κολοκοτρώνης	σελ.	52
34. Ἡ σφραγὶς τοῦ Κολοκοτρώνη	»	52
35. Ἐνδυμασία Σαλαμῖνος.	»	53
36. Ἐνδυμασία Πόρου - Ὑδρας	»	61
37. Ἐνδυμασία Μυκόνου.	»	61
38. Καρὰ Ἀλῆς.	»	64
39. Κωνσταντῖνος Κανάρης.	»	66
40. Ὁ Δράμαλης	»	71
41. Γιουσούφ πασᾶς	»	72
42. Μᾶρκος Μπότσαρης	»	76
43. Ὑπογραφή τοῦ Μ. Μπότσαρη	»	77
44. Δημήτριος Ὑψηλάντης.	»	79
45. Ἀλέξανδρος Μαυροκορδατός.	»	80
46. Σφραγὶς Γερουσίας Δ. Ἑλλάδος	»	81
47. Σφραγὶς Πελοποννησιακῆς Γερουσίας	»	82
48. Καριοφίλια καὶ παλάσκα.	»	83
49. Τὰ ὅπλα καὶ ἡ περικεφαλαία τοῦ Κολοκοτρώνη.	»	87
50. Γεώργιος Κάννιγκ.	»	92
51. Ὁ λόρδος Βύρων	»	95
52. Μεχμέτ Ἀλῆς.	»	98
53. Ἀνδρέας Μιαούλης	»	101
54. Ὑπογραφή τοῦ Μιαούλη.	»	102
55. Ἀκρόπρωρον τῆς ναυαρχίδος τοῦ Μιαούλη.	»	103
56. Ὁ Ἱμπραήμ.	»	104
57. Παπαφλέσσας.	»	107
58. Ὁ Κιουταχῆς.	»	109
59. Δημήτριος Μακρῆς	»	113
60. Γεώργιος Καραϊσκάκης.	»	115
61. Ἀκρόπρωρον «Θεμιστοκλέους»	»	121
62. Ἰωάννης Καποδίστριας.	»	126
63. Σφραγὶς καὶ ὑπογραφή τοῦ Καποδίστρια	»	127
64. Σπυρίδων Τρικούπης.	»	128
65. Ὁ βασιλεὺς Ὄθων.	»	132
66. Ἡ βασίλισσα Ἀμαλία.	»	134
67. Ἀκρόπρωρον Καρτερίας.	»	138
68. Ναπολέον Γ'.	«	143
69. Καβούρ.	»	148
70. Ὁθων Βίσμαρκ.	»	153
71. Ὁ βασιλεὺς Γεώργιος Α'.	»	162
72. Δημήτριος Βούλγαρης.	»	163
73. Ἀλέξ. Κουμουνδούρος.	»	164
74. Χαρίλαος Τρικούπης.	»	175
75. Θεόδωρος Δηλιγιάννης.	»	176

76. Παῦλος Μελάς	σελ.	180
77. Ἀβδούλ Χαμίτ	»	182
78. Ἐλευθέριος Βενιζέλος	«	185
79. Ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος	»	192
80. Λέων Γαμβέττας	»	199
81. Διῶρυξ τοῦ Παναμά	»	215
82. Ὁ Πρόεδρος Οὐίλσον	»	238
83. Εὐγένιος Δελακροά	»	255
84. Αἱ σφαγαὶ τῆς Χίου (Δελακροά)	»	256
85. Γουσταῦς Κουρμπιέ	»	257
86. Ἡ συνάντησις (Κουρμπιέ)	»	258
87. Μιλλέ	»	258
88. Σταχυολόγοι (Μιλλέ)	»	259
89. Ἡ ποιμενίς (Μιλλέ)	»	260
90. Εἰς τὸν ἐξώστην (Μονέ)	»	261
91. Ἡ γέφυρα τοῦ Λονδίνου (Μονέ)	»	262
92. Βραδυνὴ συντροφιά (Μέντσελ)	»	263
93. Τοπίον Ἀπεννίνων (Μπέκλιν)	»	264
94. Ἀνδριάς τοῦ Βαττώ (Καρπώ)	»	265
95. Ὁ διανοούμενος (Ροντέν)	»	266
96. Ἡ γλυπτοθήκη τοῦ Μονάχου	»	267
97. Τὸ μέγαρον τοῦ Ράιχσταγ τοῦ Βερολίνου	»	268
98. Ἡ Ὄπερα τῶν Παρισίων	»	269
99. Θέατρον τῶν Ἡλυσίων	»	270
100. Σιδηροδρομικὸς σταθμὸς Λειψίας	»	270
101. Κρεμαστὴ γέφυρα	»	271
102. Οὐρανοξύστης	»	272
103. Διῶρυξ τῆς Κορίνθου	»	279
104. Ὁ Σολωμὸς	»	282
105. Ἀριστοτέλης Βαλαωρίτης	»	283
106. Κωστής Παλαμᾶς	»	287
107. Ἀλέξανδρος Παπαδιαμαντής	»	288
108. Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν	»	290
109. Ἀκαδημία Ἀθηνῶν	»	291
110. Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη	»	291
111. Μέγαρον Δουκίσσης Πλακεντίας	»	292
112. Παναθηναϊκὸν Στάδιον	»	292
113. Ναὸς Ἀγίου Παύλου Κορίνθου	»	293
114. Νικόλαος Γύζης	»	294
115. Τὸ κρυφὸ σχολεῖο (Γύζη)	»	296
116. Τὸ τάμα (Γύζη)	»	297
117. Τὰ πρῶτα βήματα (Ἰακωβίδου)	»	298
118. Τὸ μπάνιο τοῦ μικροῦ (Ἰακωβίδου)	»	299

119. Τὸ λιβάνισμα (Λύτρα)	σελ.	300
120. Ἡ ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχία (Βολονάκη)	»	300
121. Προσωπογραφία τῆς κ. Π. (Παρθένη)	»	301
122. « Τὸ ἐκκλησιδᾶκι ποὺ ἔμοιαζε μὲ λογισμὸ κρυφὸ » (Παρθένη) ..	»	302
123. Ἀνδριάς Βαρβάκη (Δρόση)	»	303
124. Ἀνδριάς Γλάδστωνος (Βιτάλη)	»	303
125. Ἀνδριάς Γρηγορίου Ε' (Φυτάλη)	»	304
126. Ξυλοθραύστης (Φιλιππότη)	»	305
127. Κοιμωμένη (Χαλεπᾶ)	»	305

ΠΙΝΑΞ ΧΑΡΤΩΝ

1. Χάρτης Βλαχίας καὶ Μολδαβίας	σελ.	25
2. Χάρτης Ἐπαναστάσεως Βορείου Ἑλλάδος	»	56
3. Χάρτης τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως	»	80-81
4. Χάρτης τῆς Ἑλληνικῆς Ἀνεξαρτησίας	»	124
5. Ἐνωσις τῆς Ἰταλίας	»	149
6. Ἐνωσις τῆς Γερμανίας	»	156
7. Χάρτης τῆς συνθήκης τοῦ Βερολίνου	»	171
8. Ἡ Βαλκανικὴ μετὰ τὴν συνθήκην τοῦ Βουκουρεστίου	»	196
9. Δομίνιον τοῦ Καναδᾶ	»	203
10. Ἀγγλικά Ἰνδία	»	204
11. Νοτιοαφρικανικὴ Ἐνωσις	»	205
12. Γαλλικὴ Ἰνδοκίνα	»	208
13. Γαλλικὰ ἀποικία Ἀφρικῆς	»	209
14. Ἐπιχειρήσεις τῆς Ἀπω Ἀνατολῆς	»	211
15. Πολιτικὴ διαίρεσις τῆς Εὐρώπης τὸ 1919	»	240

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Είσαγωγή.....	σελ.	9
Κεφάλαιον	Α' 'Η κατάσταση εις την Εὐρώπην μετὰ τὸ Συνέδριον τῆς Βιέννης.	»	11-16
»	Β' 'Η φιλελευθέρων κινήσεις εις τὴν Βαλκανικὴν.....	»	17-22
»	Γ' 'Η Μεγάλῃ 'Ελληνικῇ 'Επανάστασις.....	»	23-38
»	Δ' Πρώτῃ φάσιν τοῦ ἀγῶνος. — 'Η πάλῃ πρὸς τὸν Σουλτάνον.....	»	39-77
	1) 'Εδραίωσις τοῦ ἀγῶνος.....	»	39-54
	2) 'Επανάστασις εις τὴν Β. 'Ελλάδα.....	»	55-62
	3) 'Απόκρουσις τῆς τουρκικῆς ἐπιθέσεως.....	»	62-77
»	Ε' Διοικητικὴ ὀργάνωσις.—'Εμφύλιοι ἔριδες.....	»	78-87
»	ΣΤ' 'Η Εὐρώπη ἀπέναντι τῆς 'Ελληνικῆς ἐπαναστάσεως.....	»	88-96
»	Ζ' Δευτέρῃ φάσιν τοῦ ἀγῶνος.—'Η λύσις.....	»	97-125
»	Η' Τὸ ἑλληνικὸν κράτος.....	»	126-138
»	Θ' 'Η Εὐρώπη μέχρι τοῦ 1870. — 'Αγὼν κατὰ τῆς ἀντιδράσεως.....	»	139-156
	1) Γαλλία.....	»	139-143
	2) 'Αγγλία.....	»	143-146
	3) 'Ιταλία.....	»	146-150
	4) Γερμανία καὶ Αὐστρία.....	»	150-156
»	Ι' Τὸ ἀνατολικὸν ζήτημα καὶ ἡ συνταγματικὴ βασιλεία εις τὴν 'Ελλάδα.....	»	157-185
»	ΙΑ' Μεγάλῃ κρίσιν τοῦ ἀνατολικοῦ ζητήματος. — 'Ο Βαλκανικὸς πόλεμος.....	»	186-196
»	ΙΒ' Οἱ χρόνοι τοῦ νέου 'Ιμπεριαλισμοῦ.....	»	198-220
	1) Περίοδος τῆς Εὐρωπαϊκῆς ἰσορροπίας.....	»	198-202
	2) 'Η διεθνὴς πολιτικὴ.....	»	202-220

Κεφάλαιον	ΙΓ'	Ὁ Παγκόσμιος πόλεμος.....	σελ. 221-243
»	ΙΔ'	Ἐπιστήμαι — Γράμματα — Τέχναι τὸν 19ον καὶ 20ὸν αἰῶνα.....	» 244-273
		1) Αἱ ἐπιστήμαι.....	» 244-248
		2) Λογοτεχνία.....	» 248-255
		3) Τέχναι — Μουσική.....	» 255-273
»	ΙΕ'	Αἱ πρόοδοι τῆς σημερινῆς Ἑλλάδος.....	» 274-307
		Χρονολογικὸς Πίναξ.....	» 308-310
		Πίναξ Εἰκόνων καὶ Χαρτῶν.....	» 311-314
		Περιεχόμενα.....	» 315

ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΙΣ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΛΥΔΑΚΗ

Επιμελητὴς ἐκδόσεως ΣΠ. ΜΑΛΑΦΟΥΡΗΣ (ἀπ. Δ. Σ. ΟΕΣΒ 9039/4-7-56)

Τὰ ἀντίτυπα τοῦ βιβλίου φέρουν τὸ κάτωθι βιβλιόσημον, εἰς ἀπόδειξιν τῆς γνησιότητος αὐτῶν.

Ἀντίτυπον στερούμενον τοῦ βιβλιοσήμου τούτου θεωρεῖται κλεψίτυπον. Ὁ διαθέτων, πωλὼν ἢ χρησιμοποιοῦν αὐτὸ διώκεται κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ ἀρθροῦ 7 τοῦ Νόμου 1129 τῆς 15/21 Μαρτίου 1946 (Ἐφ. Κυβ. 1946, Α 108).

ΕΚΔΟΣΙΣ Ζ', 1956 (ΙΧ) – ΑΝΤΙΤΥΠΑ 30.000

Ἐκτύπωσις – Βιβλιοδεσία Α. ΦΙΛΟΠΟΥΛΟΥ – Παπαδιαμαντοπούλου 44

